

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Vladimir
BEȘLEAGĂ

ZBOR FRÂNT
IGNAT ȘI ANA

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0 (478.9)-31

B 50

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele au fost reproduse după volumele: Vladimir Beșleagă, *Ignat și Ana*, Chișinău, Ed. Literatura artistică, 1979, și Vladimir Beșleagă, *Zbor frânt*, Chișinău, Ed. Hyperion, 1992; au fost operate retușări privind termeni și expresii depășite de realitățile sociale și lingvistice.

Coperta: Isai Cârnu

ISBN 9975-74-027-8

© «LITERA», 1997

TABEL CRONOLOGIC

- 1905 5 (18) martie Se naște — în familia lui Luca Beșleagă și a Nataliei născută Facăru — primul copil Vasile, tatăl scriitorului.
- 1913 Se naște în familia lui Andrei Ciocârlan și a Pachiței născută Bălan cel de-la patrurea copil Eugenia (Fevronia), mama scriitorului.
- 1931 25 iulie Se naște în familia lui Vasile Beșleagă și a soției sale Eugenia primul și singurul lor copil căruia tatăl i-a dat numele de A., pe care preotul ortodox rus din sat, atunci când bunica și mama l-au botezat într-ascuns, l-a preschimbato în Vladimir.
- 1932 iarna Bunelul scriitorului, Andrei Ciocârlan, dimpreună cu cea de-a doua soție a sa Iustina și fiul mezin de 12 ani, este deportat de regimul totalitar comunist în pădurile înghețate ale Rusiei, unde la scurtă vreme moare. Aceeași soartă a avut-o și feciorul său Alexandru, acasă revenind după cel de-al doilea război mondial doar bunica Iustina.
- 1938-1941 Vladimir Beșleagă urmează primele trei clase primare cu program de învățământ sovietic în școala din satul Mălăiești.
- 1941-1944 Odată cu începerea războiului și cu instalarea în Transnistria a administrației civile românești viitorul scriitor face clasa a patra primară și clasele I și II de liceu cu program de învățământ românesc.
- 1948 Fiind elev în clasa a VIII-a (cei doi ani de liceu nu au fost luați în calcul de administrația sovietică) și editând o gazetă de perete unde avea o poezie dedicată Anului Nou, aceasta este preluată și publicată de ziarul raional .
- 1949-1950 Împreună cu alți colegi fondează un cenaclu literar școlar în cadrul căruia se inițiază în probleme de teorie literară: versificație, noțiuni de estetică etc. Compune poezii, își încearcă puterile în proză, dramaturgie... Scrie la publicația raională, trimite versuri la ziarele și revistele din Chișinău, la Uniunea Scriitorilor...
- 1950 Termină școala medie cu medalie de aur și depune actele la facultatea de istorie și filologie, secția limba și literatura română a Universității de Stat din Moldova. În același an, toamna, tatăl Vasile Beșleagă este judecat și condamnat pe un termen de 20 de ani de detenție, mama dată afară din casă și casa confiscată...
- 1955 Absolvește studiile universitare și este lăsat să facă doctorantura pe lângă catedra

- de limba și literatura română, având ca temă de studiu teza «Liviu Rebreanu, romancier».
- 1956 Se căsătorește. Îi apare cărțulia de debut *Zbântuilă* care cuprinde câteva povestiri pentru cei mici. Se naște fiica Stela.
- 1958 După expirarea termenului de doctorantură, fără să fi putut finaliza teza (tema de studiu fusese respinsă între timp ca înacceptabilă pentru ideologia oficială) se pomenște într-o situație confuză — cu familia împrăștiată și fără surse de subzistență. Este angajat colaborator literar la revista de satiră și umor «Chipăruș». (În anii precedenți colaborase sporadic la «Tinerimea Moldovei» și «Scânteia leninistă».)
- 1959 *Toamna* În urma destituirii redactorului-șef al revistei «Chipăruș» pentru publicarea unor materiale critice de... «nuanță antisovietică și naționalistă», așa cum au fost calificate acestea de către forul de partid — C.C. al P.C.M. —, V. Beșleagă împreună cu alți tineri colegi din aceeași redacție, dar și de la alte publicații, este concediat, blamat de la diferite tribune și în presă și, fără casă și fără masă, rămâne pe drumuri...
- 1963 După câteva cărțulii pentru copii V. Beșleagă editează culegerea de proze pentru adulți *La fântâna Leahului*. În același an este luat pentru trei luni la armată (la cursuri de reciclare — de la artilerie la arma rachetară), după care pleacă de la redacția «Cultura Moldovei» unde activa, hotărât să se consacre scrisului... Deși avea publicate deja câteva cărți, nu fusese primit în Uniunea Scriitorilor din cauza blamului din 1959. Se naște fiul Alexandru.
- 1964 În vară se îmbolnăvește grav mama scriitorului, este internată la oncologie și operată, iar pe 9 martie 1965 se stinge din viață.
- 1965 V. Beșleagă abandonează proiectul unei cărți la care lucra și, copleșit de durerea pierderii mamei, revine la subiectul unei povestiri mai vechi. În cursul lunilor aprilie-iunie redactează romanul «Țipătul lăstunilor» care în anul următor (1966) apare cu titlul *Zbor frânt*. În același an (1965) devine membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova.
- 1966-1968 Pornește să lucreze asupra câtorva subiecte, printre care un roman în cinci nuvele intitulat «Moartea albinei», dar din diverse cauze, în primul rând a bolii, le abandonează. A rămas o năvelă: *Pădurea albastră*.
- 1969-1970 Redactează romanul «Noaptea a treia», denumire ce are tangențe secrete cu textul «Zborului frânt». Propusă revistei «Nistru» (un manuscris, pentru a deveni carte, era musai să treacă pa la revistă, primul filtru al cenzurii totalitariste), lucrarea este respinsă de colegiul de redacție condus de poetul ilegalist Em. Bucov, hotărându-i-se astfel destinul pentru mulți ani...
- 1970 Aparte în traducerea lui V. Beșleagă, care și anterior practicase această muncă, celebrul roman antic pastoral «Dafnis și Cloe» de Longos.
- 1971 17 martie Moare tatăl scriitorului, Vasile Beșleagă.

- 1971- 1976 La congresul de rând al scriitorilor este ales secretar al comitetului de conducere, în care funcție activează timp de cinci ani, măcinându-și sănătatea și timpul. După primele câteva luni a încercat să-și dea demisia, dar a fost obligat de colegi să rabde și să rămână până la expirarea termenului.
- 1972-1973 După amara experiență cu respingerea manuscrisului «Noptii a treia» scriitorul se decide să lucreze la o carte pentru propriul suflet, fiind astfel scris romanul «Prima ninsoare», care a rămas să zacă alături de cel precedent printre hârtiile autorului.
- 1973 Nevrând să se autodesființeze ca autor, V. Beșleagă revine la subiectul abandonat în 1965, îl completează cu un al doilea plan, prezentul, și realizează cartea «Nepotul», o cronică de familie care se publică peste doi ani cu titlul schimbat de redactorii cenzori în *Acasă*. Scriitorul abordează în această carte unele teme tabu ale epocii totalitariste — deportările țărânimii și foamea —, din care motiv s-a văzut nevoit să facă anumite concesii ideologiei oficiale, spre a înșela vigilența cenzurii comuniste. Apărută în volum în 1976, cartea a fost distinsă în 1978 cu premiul de stat al R.S.S.M. Apropo, acel premiu era compromis de la bun început, fiind acordat de regulă după prestarea de servicii față de regim (V. Beșleagă mai fusese propus în 1968 cu romanul *Zbor frânt*, alături de poetul cu ani de detenție în gulagul stalinist Nicolai Costenco, ambii respinși prin votare și înalta decizie a oficialităților de partid).
- 1976 Apare în traducerea lui V. Beșleagă nemuritoare opera a lui Erasm din Rotterdam «Lauda Prostiei» («Elogiul Nebuniei»).
- 1978 Scrie romanul pentru adolescenți *Durere* care apare în volum în anul 1979.
- 1979 Întreprinde, în componența unei delegații de scriitori, o călătorie în România. (O tentativă similară, dar fără succes făcuse încă în anii când lucra la teza de doctorat.) De câțiva timp scriitorul se documenta în vederea redactării unei cărți cu subiect din istoria medievală a Moldovei, având ca personaj central pe Miron Costin. Deși vizita nu a durat decât o săptămână, V. Beșleagă reușește să ia cunoștință de mănăstirile din nordul Moldovei, să vadă Iașii, să se întrețină cu savanți și specialiști medievaliști ca Elvira Sorohan, Dan Horia Mazilu, cu unii scriitori bucareșteni. Tot în 1979, activând în cadrul redacției revistei «Nistru», inițiază în paginile acestei publicații o discuție privind situația precară a prozei din republică, analizând-o în plan comparativ cu realizările acestui gen în perioada relativei liberalizări din timpul «dezghețului hrucșiovist» și cu fenomenele mai bucolvente din proza altor republici. Deși s-au făcut auzite și voci de susținere, discuția, totuși, n-a căzut pe placul potențailor zilei și până la urmă a fost calificată drept denigratoare.
- Este publicat manuscrisul «Prima ninsoare» cu titlul *Ignat și Ana*.
- 1980 *Toamna* V. Beșleagă întreprinde în calitate de turist o croazieră pe Mediterană, pe parcursul căreia vizitează mai multe orașe și țări riverane. Are fericita ocazie

- să vadă la Roma, deși în curs de restaurare, Columna lui Traian, Muzeul Vaticanului, iar în Grecia vizitează Corintul, Acropole și în Spania Muzeul Salvador Dali...
- 1981-1983 Pe parcursul a doi ani și jumătate realizează o primă redacție a unui roman istoric proiectat în trei părți...
- 1985 Apare la «Cartea moldovenească» prima parte a romanului istoric: *Sânge pe zăpadă*.
- 1987 *Januarie* Scriitorul suportă o operație pe rinichi. Pe 12 ianuarie moare (se sinucide) fiul scriitorului, Alexandru. Pe 18-19 mai V. Beșleagă participă la istorica adunare generală a scriitorilor din Moldova care a însemnat un moment crucial în mișcarea de renaștere și lupta și eliberare națională a românilor de la est de Prut.
- 1988 După 18 ani apare în volum cartea «Noaptea a treia» cu titlul modificat *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*.
- 1989 Scriitorul întreprinde o călătorie de documentare în Polonia. Vizitează locuri legate de numele regelui Ioan Sobieschi, muzee din Cracovia, biblioteci, fonduri de cărți vechi...
- 1990 Apare la editura «Hyperion» partea întâi din cea de-a doua carte a romanului istoric proiectat: *Cumplite vremi*.
- 1990-1993 Activează ca deputat în Parlamentul Republicii Moldova, primul legislativ ales în mod democratic. Timp de un an și jumătate este lider al fracțiunii parlamentare a Frontului Popular Creștin-Democrat, din partea căruia a fost ales...

ZBOR FRÂNT

Iar când se întâmpla, la mulți ani de la pățania aceea, să-l întrebe careva: îi drept ce spun unii în sat, că ai trecut la nemți dincolo, în vara când s-a oprit frontul aici, la Nistru, de-a stat toată vara, și-i drept că ai ucis om cu mâna ta și era cât pe ce să te duci și tu pe apă la vale, dar te-au scos valurile la mal și te-a găsit nu știu care pe nisip de te-a dus acasă, în spinare, și toată fuga numai din cauză că a vrut maică-ta să te chelfâneze... când îl întreba careva așa, Isai zâmbea uneori, alteori se supăra și-i întorcea aceleia spatele și se ducea în drumul lui. Iar dacă vedea că se ține vreunul scai de dânsul, se da aproape de tot parc-ar fi vrut să-l muște de obraz, acela se ferea speriat, iar Isai îi spunea rar, printre dinți:

— Măi! Am vrut să mă duc cu nemții, să nu ajung să te mai văd și pe tine...

Ori:

— Unde dracu erai când a dat ciuma-n găini?

Așa răspundea și se zbârlea mai încoace, când se făcuse morocănos tare de nu auzeai cu lunile o vorbă de la dânsul, iar când îi dădeai dimineața ori seara binețe se făcea a clătina din cap numai, de nu puteai pricepe— ori că-ți răspunde, ori flutură să scape de gânduri. Zic, așa răspundea mai încoace, după ce își nălțase și el casa lui, ceva mai sus de casa bătrânească a mâne-sa și se însurase și-l dăruise Dumnezeu cu un băiețel și o fetiță (băiețelul mai mare, fetița mai mică). Și or fi fost toate bune, dacă n-ar fi început să se despartă de nevastă-sa și ba s-o trimită acasă la părinți, ba să se ducă el înapoi la mamă-sa, în casa cea bătrânească din vale, împărțind, se înțelege, și copiii — când unul își lua fata, iar celălalt băiatul, când aista lua băiatul, iar celălalt — fata. Că apoi se întâlneau copi-

ii în drum ori la scăldat și, uitând care și al cui e, se duceau amândoi să întrebe de mama, iar mama îi trimitea la tata să-l întrebe, și ei se duceau... Până la urmă se adunau tusaltru la un loc și trăiau iar, până la o vreme, când porneau din nou cu despărțirile. Și mai totdeauna femeia își aducea aminte cât de *cuminte* a fost Isai pe când era băietan, și zicea că nu degeaba a vrut să-l gătuie mamă-sa, și nu degeaba a fugit el peste front, că de astă parte totuna l-ar fi găbjit, și că, poate, era mai bine dacă nu-l mânau valurile la mal. Vorbele astea i le spunea mai ales atunci, când Isai venea acasă ori prea vesel, ori prea târziu, pentru că se întâlnea ba cu unul, ba cu altul, și el, om lumeț, nu putea trece pe lângă oameni cum treci pe lângă parii gardului și, dacă i le spunea, Isai nu se supăra, ba încă râdea, iar odată a cătat luuung la femeie, apoi s-a ridicat de pe laiță, a venit până la dânsa, i-a pus mâinile pe umeri, și când femeia s-a izbit țipând spre ușă, el a scrâșnit, parcă ar fi sfărâmat în dinți mărunțel o farfurie, și a zis:

— Fratele Ile rămăsese dincolo... Pentru dânsul am trecut, proas-to. Ai înțeles?

Dar femeia părea să nu-l creadă și tot vroia să scape din labele lui mari și pietroase.

— Am vrut, fa, să-l prind pe Hitler... Să-l leg c-o postoroncă și să-l port desculț prin tot satul și să-l opresc la toata casa unde a fost ucis câte-un om și să rog pe gospodari să-i deie câte-o bucățică de mălai și un pahar cu apă... Să-l port așa, până ce-oi rămânea cu funia în mână și cu umbra lui legată de dânsa. Ori, dacă vrei, jupuiam pielea de pe dânsul și-ți făceam ție ciuboțele, că el așa a făcut cu alții... Ha-ha-ha!.. Ba nu, mai bine legam umbra lui și o aruncam cu tot cu curmei în Nistru, să se înece, de istov... Ha-ha-ha!... Am vrut să-l prind! și, dacă vrei să știi, chiar l-am prins, dar i-am dat drumu... Adică l-am scăpat din mâini... Ha-ha-ha!... L-am scăpat. Tineți-l, oameni buni! Iacă-tă-l! Tineți-l... Trece pe la porțile voastre încălțat și dezlegat... Prindeți-l...

Femeia dacă auzi așa se întoarse de la ușă înapoi, începu să-l ieie cu binișorul, să-l mângâie cu palma pe obrazul ghimpos și, luându-l de mână, îl duse la pat, îl culcă, apoi îi trase ciubotele ori bocancii cu

ce era încălțat și-l adormi, iar după ce-l adormi, se așeză la colțul sobei, își lipi tâmpla de muchie, stătu și se uită la dânsul ceasuri întregi, se uită și-și aduse aminte cuvintele lui, că cine-a murit o dată în viață, nu se mai teme nici de moarte, nici de nimic. Și el a murit o dată. Și i se făcu milă, tare milă de dânsul, că putea să-l piardă de tot. Și se duse de-i înveli mai bine picioarele. Că răceala mai ales de la picioare se iscă, de la picioare te ia...

Dar, așa morocănos și supărat și repezit s-a făcut încoace, mai târziu, când a început a se sfădi cu nevastă-sa, de care sfezi cam greu era să spui cine din ei doi era mai vinovat. (Vezi că oamenii din sat îl știau de gospodar așezat și harnic — de, poate olecuță cam zărghit uneori, dar cu cine nu se întâmplă de acestea?). Așa că despre cele ce făcuse și pățise el demult, și câte i se întâmplase, și cum se întâmplase, și de ce era să se prăpădească (dacă, bineînțeles, așa a fost după cum vorbeau unii din sat, că adică să fi trecut dincolo, la nemți)—despre toate acestea nu vorbea și nu povestea nimănui mai încoace vreme. Iar mai înainte, adică la vreo doi-trei ani după întâmplarea aceea, ori poate chiar mai devreme, când lucra împreună cu frate-său Ile la arat (după ce s-a dus frontul și s-a făcut sănătos, că avusese de zăcut cam multșor, cum avea numai vreo șaisprezece ani, a făcut niște cursuri și a început să lucreze tractorist; iar după ce s-a făcut tractorist și ara pe partea asta de deal, dinspre răsărit, l-a luat și pe Ile ajutor pe lângă dânsul și chiar s-a apucat să-l învețe să măie tractorul),—zic, atunci când arau amândoi noapți la rând dealurile șezute câțiva ani păraginite, de zbârnâia tractorul lor de dimineață până-n seară și din apus până-n zori iară, de ziceau oamenii: «Ce mai lucrează aiștia, a Frăsânei!», în serile acelea i-a povestit Isai lui Ile toată pătăria din vara de atunci. I-a povestit tot ori, poate, a mai tănuit câte ceva; oricum, dar Ile știa mai multe decât alții, care auziseră câte ceva de la Isai, câte ceva de la naiba știe cine, de ziceau: «Bre, el chiar a vrut să se ducă cu nemții în țara lor». «Da, a vrut! și ei au vrut să-l ieie!» Iar mai pe urmă nici el nu vroia să povestească nimănui nimic. De ce? Poate de aceea că începuse nevasta să-i zică lui Isai că toată hărmălaia din casa lor (adică cu despărțeniile) îi din

cauza lui frate-său, a lui Ile adică, pentru că, zicea nevastă-sa, care aflase și ea câte ceva de la Isai, că Isai ar fi fost atunci lovit de un glonte la cap și la urmă, și din lovitura aceea la cap i s-ar fi tulburat mințile, de s-a apucat de băut și nu se poate opri și limpezi uneori cu săptămânile. Ori poate de altceva? Poate de aceea că dacă a venit vremea să-și facă Isai casă, nu știu cum că nu s-a prea înțeles cu Ile, căci fiind acesta mai mic, n-a vrut să-i deie din grădina mamei sale, care după lege a lui era, adică să-i deie o bucată de loc unde să-și clădească și el casa lui, că Isai vroia să se așeze anume lângă casa bătrânească, în vale, mai aproape de apă. Dar dacă s-a pus împotriva Ile, s-a dus în deal, și-a însemnat loc de casă acolo, și nu s-ar fi sfădit ei, frații, dar când a început Isai a călca pe alături, Ile l-a zgâlțâit olecuță, adică a încercat să-l zgâlțâie, și el fiind cam înfierbântat a ridicat mâna asupra fratelui și se pare că chiar a dat ori a vrut să deie, dar Ile s-a ferit și Iisai a lovit în mamă-sa, adică în mama lor, a amândurora. De aici toată ruptura dintre frați, de n-au grăit lungă vreme. Că măcar că mamă-sa de mult îl iertase, zicând că n-a vrut, așa s-a întâmplat, că Isai, la urma urmei, pentru Ile și-a pus atunci viața în primejdie, și ar trebui ca Ile să-l ierte, dar Ile se încăpățâna și nu vroia să-l ierte în ruptul capului.

După aceea Isai, care simțea că parte din vină o poartă el, s-a îngropat și mai adânc într-însul și s-a închis mai pentru toți. Poate chiar pentru toți—și pentru dânsul.

Numai odată, când sta în drum cu capul plecat și se gândea ce tare s-a schimbat satul, și cât de mult s-a schimbat el, și de ce oare se schimbă așa de tare omul, că ajunge uneori să nu se mai recunoască, zic, când sta așa și se muncea să-și aducă aminte de ce s-a oprit, l-a simțit pe un pici foindu-se lângă dânsul, a vrut să pornească mai departe, încotro o fi, numai să nu steie pe loc (tot atunci și-a adus aminte că se oprise pentru că nu știa unde să se ducă — la casa lui ori la casa bătrânească, din vale), dar nu știu cum s-a întors și a văzut că acela era copilul lui (cu cracii pantalonilor zdrențuiți și picioarele de mult nespălate — femeia umbla și ea la lucru, în livezi, zi la zi), s-a aplecat, l-a luat pe băiat în brațe, l-a strâns tare la piept și a pornit tăcut în sus, înspre

casa lui. Tăcea el, tăcea și băiatul și tot smiorcăia, iar când i-a simțit nu știu cum inima zbătându-se sub cămășuică, Isai s-a uitat pe furiș la obrăjorul feciorașului, la chica netunsă căzută pe urechi și s-a gândit că trebuie să ceară de la careva din mahală o mașincă să-i deie pletele jos. Apoi s-a gândit că mititelul o mai fi fiind și flămând, și l-or fi usurând julturile de la picioare, culese de prin toate gardurile, și ar trebui să i le ungă cu ceva. Și când se gândi așa, s-a văzut parcă pe sine când era un titirez și el și umbla tot așa, rupt, și nu de aceea că nu-l cârpea maică-sa, ci pentru că așa-s toți copiii din lume—s-a gândit și a zâmbit. Iar băiatul a prins acest zâmbet (pân' atunci s-a temut să crâncească o vorbă, îi era frică) și a întrebat tare:

- Tată hăi, îi drept că ai fost și tu la bătlie cu nemții?
- Ei! La bătlie n-am fost... Așa... oleacă...
- Dar de ce nu ți-a dat vo medalie?
- Medalie? Ce fel de medalie? Pentru ce?
- Așa cum are...

Și începu băiatul să-i povestească că un prieten de-al lui are o medalie mare, galbenă, și zice că-i a lui tat-său, dar nu-i adevărat, pentru că i-a spus lui un alt băiat, care a văzut cum băiatul dintâi a găsit-o undeva, în niște gunoaie, și că nu-i medalie adevărată, ci așa, ca un ban mare, și lat și ros de nu se cunoaște mai nimic ce-a fost pe dânsul. Mergând Isai cu băiatul în brațe și ascultând ce spune, și-a adus aminte de copilăria lui și, fără să bage de seamă, coti pe o ulicioară încârjoiată, strâmtă și colboasă, și o luă de vale, spre casa bătrânească a mamei sale. Și pe drum începu să-i vorbească feciorului că, poate, într-adevăr, ar trebui să-i deie și lui vreo medalie, știut că ar trebui, și că poate medalia lui este pe undeva, numai că, vezi tu, s-a rătăcit și nu poate ajunge la dânsul. Dar, lasă, când o să aibă vreme, are să pornească s-o caute, și dacă are s-o găsească, o să i-o deie lui, băiatului, și o să fie o medalie adevărată, nu ca aceea pe care a găsit-o puștanul în gunoi și nici măcar nu-i medalie, ci un fel de ban lat, turtit și ros, de nici n-ai chip să te lauzi cuiva cu ce-i scris pe dânsul. Și se mai gândi Isai să povestească băiețelului cum a fost la război și cum îi războiul, așa cum l-a văzut, dar nu știa de unde s-o înceapă ca

să-l înțeleagă. Iar când i se păru că a găsit de unde și cum să înceapă, se pomeni în fața porții mamei sale, lângă casa bătrânească (numai numele de poartă, ia, așa, vreo câteva scânduri bătute în cruce și sprijinite de muchia gardului și de un par, să nu deie niscai capre să roadă pomii din fața casei). Se opri Isai la poartă—nici el nu știa cum de-a ajuns aici, că parcă pornise în sus, la deal, spre casa lui—și cum stătea așa, cu băiețelul în brațe, iată că auzi un glas strigând din ogradă:

— Da ce ții copchilul cela în soare?

Isai lăasă capul în pământ (nu îndrăznea să ridice ochii să se uite la mamă-sa, dar o vedea cum sta cu mâinile vârate sub pestelca ruptă, cea de pe lângă casă, și-l măsură din creștet până-n picioare, a probozeală); mai stătu oleacă, apoi pași încet în ogradă, cu băiatul în brațe (când a văzut-o pe bunică-sa, puștiul începu a se mișca, a da din picioare, până ce lunecă jos și fugi spre dânsa) și se așeză pe un colț de prispă, tot privind în pământ.

— Iară nu te-ai dus la lucru?

Isai făcu din cap:

— Am venit. Pe azi am mântuit mai devreme.

«Și n-ai nimerit drumu-acasă? Ai purces prin sat...» — știa că așa a vrut să zică mamă-sa și chiar de n-a zis, a auzit-o — așa a vrut să zică.

— Ne ducem să ne scăldăm. A dat Isai să se ridice pe de colțul prispei și chiar s-a ridicat, ștergându-și cu palma fundul pantalonilor (din deprindere, căci pantalonii erau numai unsoare, numai motorină, de luceau și te mirai cum de nu iau foc, ca și călții, de la soare), dar cum s-a ridicat, s-a lăsat iară, că mamă-sa a grăit de acum cu alt glas, mai moale, că gătește niște mâncare pe plită și s-a pornit spre plita de sub salcâmi și degrabă avea să fiarbă, așa că să steie mai întâi să mănânce și apoi s-or duce. Că, iaca, trebuie să sosească și Ile, a zis că dă și el o fugă la amiază acasă, că nu-i departe, aici, în vale — cară pătlăgele, că tare s-au mai făcut multe, cară zi și noapte și nu dovedesc să le care și or să se strice și e păcat. Aha, și Ile trebuie să vie! Ei, Ile poate să vie, dar iaca el, Isai, ce caută aici? Adică dacă a venit, nu se mai poate duce așa: «Mă duc!» Trebuie să șadă măcar oleacă, are să se supere mama și-i mai rău. Parcă

o aude: «Măi, dar ai să ascuți tu odată ce-ți zic? Of, of, of! Mare ai crescut, ai copchii, măi, da tot nebun ești, nebun și gata. Cum nu înțelegi să mă ascuți ce-ți spun, că ce-ți spun eu numai bine pentru tine!» «Iaca, te ascult», răspuse în gând Isai și ridicându-se de pe colțul prispei zise:

— Ne ducem să ne scăldăm. Pân' a fierbe mâncarea om veni și noi.

Și porni cu băiatul de mână de-a dreptul spre fundul grădinii unde era o spărtură (o știa, spărtura,—el să n-o știe?), trecu pe sub prăsazii care, sărmanii, îmbătrânesc și ei, ieși în drum și de acolo se uită înapoi la casa lor («casa noastră») și văzu că ar mai trebui cârpocit acoperișul pe ici-pe colo, că au crăpat niște țigle. Apoi i s-au dus ochii în sus, la deal, peste alte case, printre copaci; văzu drumurile fierbinți, colboase, încărjiate, curgând pe coastă, printre case, și colbul se așternea alb pe copaci, pe acoperișuri, plutea fierbinte prin aer, des, mărunțel, de-l simțeai cum îți intră în nări. Iar după ce porniră mai departe, la vale, se gândi Isai de ce oare s-a întors și s-a uitat înapoi și nu putea înțelege de ce, apoi deodată a înțeles, îl săltă iar pe fecior în brațe și-i arătă un nuc mare, bătrân și-l întrebă: vede el acolo, în deal, nucul și băiatul zise că-l vede (dar nu se știe dacă-l vedea, că mai erau și alți nuci pe deal), și mai vede printre frunzele lui o casă, și băiatul zise că vede, dar nu se știe dacă o vedea, pentru că nici Isai n-o prea vedea, dar credea că, poate, băiatul o vede, că are ochi mai buni. »Apoi uite, urmă Isai, să îți minte casa ceea, că am să-ți povestesc ceva». Au pornit la vale și numai au mers oleacă pe sub alți copaci (dintâi au trecut prin niște curpeni de pătlăgele, băiatul luă una, dar era fierbinte și o zvârli), îndată adie răcoare dinspre apă, iar nu zăbavă au ajuns la mal, s-au suit pe năsipitura făcută să nu înece grădinile (prin '47 încă, pe când erau apele de primăvară strașnic mari, iar după aceea n-a plouat toată vara, defel), de acolo amândoi ținându-se de mână, alergară repede până la apă, erau amândoi desculți și pietrișul de sub picioare fierbinte, frigea, aici se dezbrăcară iute și intrară în apă. Și cum au intrat, au prins a se stropi, tatăl și feciorul, unul pe altul, să se răcorească, dar tatăl deodată s-a oprit. Auzi ceva, dincolo, se întoarse peste apă cu palma pusă streășină la ochi, se uită lung într-acolo peste apa care curgea parcă neclintită — abia de se vedea cum se mișcă.

- Vezi malul acela drept ca un perete? Îi galben, parcă-i dat cu lut...
— Văd, tată hăi.
— Și ce mai vezi acolo, în mal?
— Niște tufari, niște copaci...
— Asta mai sus, pe mal. Da-n mal ce vezi?
— Niște brâie negre, tată...
— Da mai sus de brâie?
— Niște borți... Multe borți...
— Acelea-s cuibare. Cuibare de păsări. Lăstuni se cheamă și-și fac cuibare în borți. Vezi, când s-a ridicat apa, mai era să ajungă la cuibarele lor. Dar n-a ajuns. A ajuns numa pân' unde-s brâiele negre. Vezi? Pân' acolo a ajuns. Și cât ar crește apa de tare, n-are să ajungă la dânsule... Nime nu poate ajunge la dânsule. Iar dacă se bagă cineva, să vezi cum mi ți-l pun pe fugă! Se adună toate nour și încep să zboare pe de-asupra lui și dau la dânsul din toate părțile. Și-l ciupesc, de-i curg fulgii! Iar dacă-i mâtă ori câine, îi sar floccii...
— Iar dacă-i băiat, tată?
— Băiat? Nu cumva ați vrut și voi să treceți dincolo? Lasă că am auzit eu... Mi-a spus nu știu care că ați vrut într-o zi...
— Nu, tată, numai am împroșcat cu pietre. Să vedem ce-or face...
— Cine?
— Păsările ce trăiesc în borțile celea. De aici de pe mal am împroșcat. Eu am împroșcat cel mai departe. Pietricica mea a căzut tocmai la malul celălalt...
Isai îi puse băiatului mâna-n cap, îi zburli chica ce-i da peste urechi (după ce-or trece pe la mama și s-or sui în deal la casa lor, trebuie să găsească o mașincă din mahala de la cineva și să-l tundă, că uite ce plete are; ori, poate, s-o ceară pe-a lui Ile?), apoi zâmbi: «Ia te uită, a ajuns până sub celălalt mal? Tare mă tem că s-a băgat să înoate, că umblă cu niște copleși, care-l duc pe unde nici nu vizezi, tocmai sus la cot, și trec dincolo în livezi și fură pere vâratice de cele ce se coc devreme. Oare chiar să știe să înoate așa de tare ca să treacă dincolo? Ori numai stă de astă parte sus pe mal, de pândește, și când vede pe cineva, strigă să fugă

celalți? Și Isai iar se uită la băiețelul care sta gol-goluț ars de soare lângă dânsul, în apă (îi ajungea până sub genunchi apa și văzu că-i vânjos băiatul lui, pietros la trup, de ce să nu poată înota până dincolo?), apoi întoarse capul și se uită spre celălalt mal. Acum malul era negru-ntunecat. Malul deodată creșcu așa de tare și se făcu așa de înalt și drept, că ajungea până-n jumătatea cerului, iar după muchia lui, a malului, se zbătea soarele, se zbătea să salte de acolo, dar nu putea, și peste toată valea, peste toata apa, de sus de la cot până aici unde se întâlnește apa cu cerul, se întunecă și se făcu rece, și apa nu mai curgea, ci încremeni toată, și semăna cu o oglindă cenușie, zgrunțuroasă, ștersă, și oglinda asta odată se clatină, și se clatină fundul nisipos pe care-i ședeau picioarele și Isai închise ochii, ca să nu-l apuce ameteala. Dar pământul porni a se zgudui, a se hurduca, a se izbi dintr-o parte în alta, apa începu a clocoti, Isai făcu un pas înainte, apoi doi, apoi trei—până i se sui apa deasupra genunchilor, apoi ridică mâinile în sus, își împreună palmele și se repezi cu capul înainte, cu mâinile întinse, și numai apucă să-i treacă prin minte un gând: trebuia să-i spun băiatului să fie cuminte, să nu se bage la adânc, și unde căzu, apa se despică făcându-se parcă o luntre lungă și subțire. După asta marginile luntrei se împreună, apa se închise, valurile care s-au stârnit fugiră fără grabă fiecare în partea lui tot depărtându-se de locul acela — și oglinda cenușie se făcu iar dreaptă, neclintită, un pic zgrunțuroasă, cum fusese mai înainte.

Iar soarele atârna nemișcat sus, deasupra malului, malul era tot galben cu niște punctulețe înfipte într-însul mai sus de brăiele negre, și prin fața lui se vedeau învârtindu-se răzleț câte două-trei, uneori și mai multe, niște păsărele iuți, neastâmpărate, gălăgioase.

—Ta-tă-hă-ăi! Ta-tă-hă-ăi! Ta-tă-hă-ăi!

Copilul stătea cu ochii pe apă, se uita demult, dar nicăieri nu se vedea nimic, apa era netedă, și el sta și se uita. La început, când era tăică-său alături, nalt, voinic, negru, de tocmai strălucea (ce-i drept, tată-său n-a stat la soare dezbrăcat atâta cât a stat el și nu se înnegrise așa de tare, dar avea pe trup urme de unsoare de mașină, ca și hainele aruncate grămadă pe mal, la un pas de apă, care erau și ele unsoare, și cum ședeau

pe pietrișul fierbinte nu te-ai fi mirat dacă porneau să pălălăiască cu pară, numai că pe căldura asta nici para n-ai fi văzut-o), când era tată-său alături și-i simțea la fund, în apă, piciorul, mai era să-i spuie că da, a venit odată cu alți băieți și au vrut să treacă dincolo, că știe să înoate, dar s-a temut să nu-l părăscă cineva la tată-său, și nu s-a dus, și nu i-a spus, că chiar... a trecut o dată. Dar nu pe aici, unde-i lat, ci mai pe sus, pe la cot. Dar amu, văzând că tată-său, cum s-a aruncat în apă, nu mai iese, băiatului îi veniră deodată lacrimile, i se umplură de lacrimi ochii, dădu să le scuture, ca să se mai uite o dată pe apă să vadă: nu se arată tată-său, dar nu putu să vadă nimic. Ci numai își aduse aminte că tatăl i-a spus că păsările acelea rele care se cheamă lăstuni dacă văd pe cineva pe aproape, care vrea să le facă rău, se adună toate nour și pornesc asupra lui și încep să cadă din înălțime și încep să-l bată cu ciocurile și-l bat, țipând tare, de-l fac găuri, ciur. Și băiatul își aduse aminte că a împrôșcat și el cu pietre în cuibarele lor și pietrele au ajuns până la celălalt mal. Și numai se gândi așa, că lot atunci auzi un țipăt și încă unul, mai ascuțit, apoi alte țipete până se umplu tot cerul de țipete ascuțite, mânioase. Și dădu băiatul cu pumnii să-și scuture lacrimile, se uită în sus și numai un nour negru văzu (lăstunii trebuie să fie, că uite ce s-au pornit și se învârtesc și țipă!), și se uită iar pe apă, și nu văzu nimic, pentru că și apa era neagră. Dădu să scoată picioarele din apă, să le miște, dar nu putu să le miște. Dădu să pornească din loc, să fugă și nu putu fugi. Iar nourul negru se făcea tot mai mare și mai mare și venea tot mai aproape asupra lui. Iată-le de acuma aproape, păsările rele, se vad cum taie aerul cu aripile, țipetele i se înfig în urechi, ciocurile ascuțite—în față, în ochi... Băiatul își acoperi fața cu palmele și strigă cât putu de tare de se răspunse toată valea:

— Ta-a-tă-ă!...

Soldatul se preumblă încet, leneș, moleșit de căldură, de la ușă pân' la colțul casei, de la colțul casei înapoi la ușă, și iar merge până la colțul casei și iar se întoarce la ușă. Aici se oprește pe câteva secunde, se uită în tinda răcoroasă, parcă ar vrea să intre să se așeze pe vreun scăunel și să se hodiească un pic, dar numai ridică mina, își șterge fruntea

cu dosul palmei și iar pornește înapoi, spre colțul casei, cu pistolul-automat aninat cu o curea lată de gât, cu mâna dreapta proptită pe discul rotund, lucitor, greu (oare câte cartușe să fie într-însul? plin cu cartușe!). Merge, calcă peste firele ce vin târându-se pe pământ din cine știe ce depărtări, vin șerpuind și cum ajung în dreptul casei se culcă toate la pământ, se furișează pe jos, lipindu-se de pământ, apoi se adună mai multe grămadă și se bagă în casă prin ferestre unde-s făcute niște boriți, pe dedesubt, între lemnul vechi, negru și putrezit al ferestrelor și lut (de unde-or fi venind oare sârmele aiestea? de acolo din vale, de la mal? ori de peste deal, dinspre târg?). Soldatul calcă peste ele fără să le bage în seamă — nici măcar nu trage cu urechea la vorbele și strigătele ce răzbat din casă, nu-l interesează. Atâta știe: să umble de la ușă până la colțul casei, uneori să-și mute (nici nu vezi bine cum!) pistolul-automat de la gât pe umăr (se vede că-l taie curelușa la grumaz) și numai după niște sunete pe care naiba să știe cum le prinde se oprește din mers, pune palma la marginea neagră, lucioasă de sudoare a *pilotcăi* și se uită la cer. Se uită lung, parcă de bună seamă ar vedea ceva în depărtările de aer alb, topit la soare, se uită, ascultă, apoi face din mână amărât că nici de data asta nu-i (se vede că tare-i plac avioanele!) și pornește iarăși să se preumbe de la ușă până la colț și de la colț până la ușă. Iar când se întoarce — și acolo la colț, și aici la ușă, — face cum face, dar nici măcar să-și treacă privirea pe la tulpina nukului, așa întoarce capul, că nici o dată nu-și aruncă ochii înapoi, parcă nici i-ar păsa, este cineva sub copac ori poate de mult nu mai este nimeni. (De fapt, dacă vrei să nu te uiți la ceva, dar totuși să vezi, poți să nu te uiți și să vezi și încă să vezi bine: te uiți în altă parte la altceva, bunăoară la ușă ori spre vârful nukului, dar tragi cu coada ochiului în altă parte, bunăoară spre cele câteva rădăcini groase, scortçoase, care curg din trupul tulpinii, merg ca vreo doi pași, jumătate prin țărână, jumătate afară, și odată se cufundă în pământul vârtos, bătătorit de atâtea picioare și roți). Ori, poate, de aceea nu vrea să se uite înapoi, nu cumva să-i vină iar poftă de umbră și să se așeze și el pe-o rădăcină de asta și taman atunci să iasă *acela* din casă, să-l prindă stând aici și să-i facă o scâldătoare de să uite cum îl cheamă; poate de

aceea nici nu se uită înapoi, ci trece cu ochii pe deasupra, parcă nici i-ar păsa: este cineva aici ori, poate, de mult nu mai este nimeni.

«Dar las' că mă vede, mă urmărește ce fac! Numai se preface că nu se uită la mine, dar mă urmărește!» Isai întinde piciorul drept, mișcă degetul mare și abia acu înțelege de ce-l ustură așa. L-a usturat tot drumul când au venit înapoi, dar nici măcar s-a uitat să vadă ce are— de asta îi ardea? și apoi de s-ar fi oprit, numaidecât ar fi băgat de seamă Timoșa și s-ar fi apucat să-l întrebe și să-l iscodească ce și cum și unde a dat de și-a dezbârnat unghia. Iar Isai nu vroia nici să vadă, nici să știe Timoșa că are și el rană. Parcă asta-i rană—o julitură care trece în câteva zile. Dar al dracului ustură! Începe Isai a scormoni cu mâna la rădăcina nucului, apucă oleacă de țărână moale și uscată și o presoară pe julitură. Apoi ridică iar capul. «Vezi, s-a uitat înapoi! N-am zis că mă urmărește? Numai așa se preface... și Timoșa! Ce naiba stă atâta în casă de nu iese? L-au pus la telefoane ori ce-mi stă acolo?»

Din casă se aud strigăte, răcnete, unele răstite, altele mai domoale, spuse o dată, de două, de trei ori, printre care răsună vorbe care numai a sudalmă aduc, sudalmă și gata!

Stă Isai cu ochii ațintiți la deget, vede că prin țărână răzbate iar sângele, țărâna se udă, la început la mijloc, apoi pata se lățește, sângele-i negru, și în sfârșit își aduce aminte unde-a aninat de și-a dezbârnat degetul cu unghie cu tot. În Vălcica-Mică, acolo a prins într-un ciot, pe când fugea aplecat pe după tufarii de salcâmi: știa că lângă fântâna cu colac de piatră totdeauna este un pichet și cam greu să scapi și să treci pe lângă dânsul, că din locul acela se vede și într-o parte și în alta ca în palmă, și câți au încercat să treacă pe acolo i-au oprit, ori dacă au apucat să treacă te miri cum, i-au zărit mai încolo, i-au prins și i-au dus până într-un sat nu departe, i-au închis și i-au ținut câteva zile... El, dacă nu alerga repede, nu se trântea la pământ și nu se târâia ca râma fără să sufle și apoi nu se repezea iar la fugă, nu mai trecea, zău nu trecea. Dar iacă a trecut...

«Ce folos că am venit acasă, dacă m-au prins? Ieri am venit și azi m-au prins?...»

Sudalmele din casă răsună mai tare, înfuriat, și Isai de acum nu mai vede nici unghie, nici degetul care-l doare și din care curge sânge negru amestecându-se cu țărâna — nu, acum ia aminte la ușa tinzii căscată în fața lui, o ușă joasă, îngustă (se vede că au ales anume bojdeuca asta dărăpănată și mititică de mai nici se vede din pământ, că soldatul când merge de la colț la ușă, se ferește să nu prindă-n streășină să nu-i cadă *pilotca* din cap). Se uită Isai la ușă și așteaptă să iasă Timoșa, dar nu iese, și toată nădejdea-i la Timoșa. Oare nu cumva a ieșit pe altă parte ori chiar pe ușă, dar Isai taman se uita în pământ și n-a băgat de seamă, și s-a dus Timoșa și nu i-a spus că-l leapădă să se descurce singur din încurcătura în care s-a băgat...

Dintr-odată i se face ciudă lui Isai și-l cuprinde o mânie strașnică pe dânsul, adică pe sine, și mânia îi întoarce sufletul pe dos (tare mult a dovedit să steie în sat! noaptea a venit, astă noapte, și a doua zi l-au prins — azi l-au prins), dar pe dată ciuda și mânia se întorc asupra uzbekului cu ochi lunguiți, care l-a înhățat de pantaloni de era să-i rupă fundul, apoi l-a prins de după cap (parcă Isai într-adevăr ar fi vrut să fugă!), i-a băgat mâna în buzunar și i-a găsit binoclu, adică jumătatea de binoclu pe care Isai o căpătase cu atâta greu dând pe ea ce avea mai scump, ba mai păscu vacă străină câteva zile. Soldatul îl ținea, Isai se smunci, dar asiatul îl apucă de mână, mai să-i rupă pielea... (Soldatul acela nu i-a plăcut din capul locului, de când a venit și a intrat în casa lor, după aceea s-a mutat la altă casă, dar tot venea pe la dânsii, că era dintr-un grup cu Timoșa). Și după ce i-a luat ochiana l-a înhățat de gulerul cămășii și l-a dus pe uliță-n sus. Unde-l ducea, Isai nu știa, poate-l ducea să-l... vorba ceea. Soldatul striga că Isai e spion de dincolo, Isai striga că nu-i spion, că-i de aici din sat, a venit să vadă ce face bunelul că-i bătrân și a rămas singur și dădu să-i muște mâna ca să scape, dar acela se feri și începu a râde. Și când începu a râde, Isai își aduse aminte că a mai auzit râsul ista, dar nu știa unde, apoi îndată-i răsări în fața ochilor prăsadul cu prăsade văratice, la care a găsit într-o zi o creangă dezbinată (de fapt,

creanga nu era, iar mai pe urmă l-a văzut pe uzbek umblând cu creanga, își făcuse o vargă dintr-însă, că-i trebuia de mânat calul — toți din grupul lui Timoșa au cai și se duc călări dincolo, noaptea). Și atunci Isai își făcu pe loc un plan: odată să țipe, să sară cu unghiile la ochii lui, și când o să vrea să se apere să se repeadă într-o parte, să scape din prinsoarea lui și să fugă. Când s-a pregătit să facă așa, iaca răsare în drum Timoșa. Când l-a văzut pe Isai, tare s-a bucurat (nu se văzuseră de vreo două-trei săptămâni de când fusese Isai în sat cealaltă dată, când l-a prins căpitanul, l-a suit într-o mașină și în cinci minute l-a descărcat tocmai în satul unde i-au dus pe toți după ce s-au așezat cu frontul aici, și l-au dat mamă-si în primire cu vorba să nu-l mai lase de capul lui). S-a repezit să-l îmbrățișeze, iar când a dat cu ochii de mâna cu care-l ținea afurisitul, a prins a hohoti de râs. El râdea, uzbekul clipea din ochii lui înguști, iar Timoșa a dat o dată cu palma, cu muchia, și i-a aruncat mâna cât colo și l-a trimis nu știu unde, nici prea departe, nici prea aproape, taman unde trebuia să se ducă, dar nu să-l poarte pe Isai prin sat legat de gât ca pe un câine. Și au pornit amândoi în sus, încoace, să vorbească Timoșa cu cine trebuie și ce trebuie.

Ajunși aici, Isai vru să între și el cu Timoșa la căpitan, să-i spună ce și cum s-a întâmplat, nu cumva căpitanul să-l creadă pe țipălăul care măcar că n-a venit cu dânsii putea să-i spuie la telefon că a prins un spion, adică pe Isai, pe care Timoșa i l-a luat și vrea să-i dea drumul. Da, trebuie să între, să între și să vorbească cu căpitanul, iar dacă o să-l cunoască și o să-l încarce ca atunci și o să-l trimită înapoi, să-i spuie iac-așa verde-n ochi: «Măcar să mă trimiteți de o sută de ori, totuna am să vin, am să răzbat și am să intru în sat și altă dată nu mă-ți mai putea prinde!» Așa ar fi vrut să-i spună, iar căpitanul dacă n-ar fi vrut să-l asculte și ar fi strigat la dânsul și l-ar fi ocărât și l-ar fi dus iară cu mașina înapoi, să ajungă la polcovnicul cel bătrân care a venit într-o zi și a stat mult de vorbă cu bunelul. Și-au adus aminte pe unde au luptat ei în bătălia cealaltă cu neamțul (bunelul zice că el și polcovnicul cel cu capul alb poate chiar s-a văzut în bătălia cea veche) și i-a povestit bunelul pentru ce a primit cele două cruci Sfântul Gheorghe și le-a adus, crucile, și le-a arătat —

din lădița lui pe care o păzea de dormea cu dânsa la cap și nu da cheița la nimeni, că acolo păstra toată averea rămasă după moartea bunicii,— iar polcovnicul i-a dat hârtie la mână să nu-l mai sâcăie nimeni pe bunelul și să-l lase în sat. Că bunelul așa i-a spus: «Nu mă duc nicăieri. Câte am văzut la viața mea, dac-oi vedea-o și pe asta n-are să-mi fie nimica. Dacă o fi să mor, aici să mor unde m-am născut, dac-o fi să mai trăiesc tot aici vreau să trăiesc. Dar din casa asta nu ies!...». Polcovnicul a zâmbit, a scos un blocnot și i-a scris o hârtiuță și i-a dat-o la mână bunelului. Așa că amu n-are cine se anina de dânsul, de bunelul. Are să-l găsească Isai pe polcovnic și căpitanul dacă are să mai deie din coadă și iară are să-l expedieze din sat, are să ceară de la polcovnic o hârtiuță ca a bunelului (are să-i spuie că el îi nepotul moșneagului cu două cruci Sfântul Gheorghe de la împăratul) și atunci nu mai are frică de nimeni. Cum dracu de-a uitat, în fierbințeală, să-i spuie lui Timoșa să ceară înapoi binoclul, adică jumătatea de binoclu care-i trebuie uite-așa, la gât!... Dar poate-i mai bine că a uitat, că dacă îi spunea, Timoșa îndată ar fi început să-l iscodească ce-i cu binoclul?— și Isai n-ar fi putut să-i spună, pentru că... Bine că a uitat! De fapt, vorbește deschis cu Timoșa, poate să vorbească deschis, și chiar i-a spus, pe drum când veneau încoace, de planul lui (să intre la căpitan), dar Timoșa a zâmbit a râde și l-a lovit pe umăr: «Șezi binișor și nu te strofoli. Când ai să i te arăți, căpitanul are să vadă roșu înaintea ochilor. Mai bine rămâi afară, las' că vorbesc eu cu dânsul...» Ce s-a gândit Isai: așa-i mai bine, așa cum zice Timoșa. Amu toată nădejdea-i la Timoșa...

Iar se aude vorbă mare în casă: răcnete, strigăte. Parcă-s sudalme, parcă nu-s sudalme. Glasul lui Timoșa. Oare pe dânsul îl suduie așa?

Dă Isai jos cu celălalt picior glodul cu sânge de pe degetul dezbârnat. De-acu nu-i mai pasă—curge sânge ori nu curge, îl ustură ori nu, îl doare ori nu... Poate să-l usture, poate să-l doară, poate să-l frigă, dar dacă nu iese Timoșa, pentru dânsu-i totuna. Acu strigătele și sudalmele!

Așa-i: dacă vrei să nu te uiți la ceva, dar să vezi bine, uită-te la altceva, bunăoară la unghia dezbârnată, dar în aceeași vreme trage cu coada ochiului spre soldatul cu cămașa apă-n spinare și când ai să-l vezi aproape de colțul casei, fă-te a nu mai fi aici, sub copac, iar când

se va întoarce și va porni înapoi cu pistolul-automat atârnat la gât și va vedea că pe rădăcina asta groasă și solzoasă nu-i nimeni, are să se gândească: poate într-adevăr nici n-a fost nimeni? Și dacă-i așa, de ce să nu te faci a te rostogoli pe mâini de două ori până dai după tulpina groasă a copacului, după aceea te mai rostogolești de alte două ori, te faci ghem și te duci vreo douăzeci de pași de-a dura pe coastă, acolo scapeți într-un șanț proaspăt săpat, cu țărână moale, te furișezi de-a lungul șanțului și luați-mă de unde nu-s, să mă duceți iar cu mașina înapoi!... Ori mă ridic odată-n sus, mă apuc de creanga de colo și-n trei secunde m-am prăpădit prin frunzișul nucului, și de sus aud și văd tot ce face căpitanul cu Timoșa, iar după aceea lasă-mă pe mine că știu încotro, când și cum să-mi car picioarele... Da, mă vâr în frunze și n-o să mă găsească toată *razvetca* lor — să mă caute un an și o vară.

A mai așteptat Isai oleacă și când a auzit lămurit că sudalmele-s sudalme, iar printre ele degeaba cearcă să scoată capul un glas ceva mai slab, s-a dat iute pe-o coastă, apoi s-a răsucit o dată, sprijinindu-se în mâini, și când s-a văzut în dosul tulpinii copacului, iar soldatul se opri la colțul casei să se scarpine, și-a adus aminte cuvintele soldatului când a venit și s-a așezat și el oleacă la umbră, pe-o rădăcină, lângă dânsul: «Tu cată, măi băiete, nu cumva să fugi. Apoi a tăcut câtva și a zis: Ei, dacă vrei până la atâta, poți să fugi că nu te țin». A zis așa (vă știu eu hâtrii!), ca nu cumva Isai să vrea să fugă... cu bună seamă. Amu să se facă ghem, să strângă mâinile și picioarele și să se repeadă cu capul înainte de-a dura la vale pe lăsătură spre tranșeele de colo... și numai a strâns mâinile la piept și a ridicat capul că tot atunci printre vârfurile de buruieni, sub frunzele late, verzi-întunecate de la poalele nucului s-a deschis în fața ochilor o spărtură-n cer și într-însă atâta lumină, că Isai a prins a bate din gene — îl dureau ochii — și chiar i-a ținut oleacă închiși, apoi i-a deschis iară și când i-a deschis și s-a uitat iară în spărtura aceea a văzut ceva tare departe, așa de departe că mai nu pricepeai — ori îi o aripă de nouraș albastru, ori marginea pământului. Da, marginea pământului plutind într-o lumină albăstrie ca o ceață ușoară, da, îi dealul de dincolo de pădure,

știut că-i dealul, și se văd niște bobیțele albe pe coasta dealului — casele, știut că-s case. S-a ridicat Isai în genunchi, s-a dat mai aproape de gura spărături și s-a gândit: «Uite, de aici se vede toată valea. Numai te ridici o șchioapă mai sus și vezi jumătate din apa Nistrului, vezi plopul cel mare și stejarii de pe mal, vezi livezile, vezi dunga unde începe pădurea, încolo mai la dreapta vezi cotul apei (nu degeaba au ales bojdeuca asta care mai nu se vede din pământ, aici, pe greabănul dealului), s-a gândit și îndată l-a înghimpat la inimă. «Afurisitul de uzbek! Amu dacă aveam binoclul, adică jumătatea aceea de binoclu, mă uitam printr-însa la bobیțele albe de pe dealul de dincolo de pădure și numaidecât găseam casa mătușii, și poate vedeam cine-i prin ogradă, în casă ori în pivniță dacă s-or fi ascuns acolo cu toții... Dacă nu i-or fi mânat și pe dânșii cine știe pe unde!...». Și tot atunci din spărătură îl privi mama încrunțată, cu părul despletit, neagră la față și cu ochii plânși, îl privi și-l întrebă: «Ce faci aicea, măi Isăieș? De ce-ai fugit? Nu vezi cum mă chinuiesc cu fata? Vezi că nu mai are multe zile de trăit și nu știu ce să fac? Ai fugit și te-ai dus. Ce cauți pe aici, Isai mamei?» Isai plecă ochii în pământ că nu se putea uita cu ochii lui în ochii ei, și când se uită în pământ văzu în buruieni, culcată (ce buruieni o fi fost nu știa — lobodă, mohor, amestecătură, erau niște buruieni nalte), o văzu întinsă în buruieni pe soră-sa, galbenă, cu gura căscată, parcă țipa, taman cum era în ziua când se duceau ei, mulți oameni, care cu căruțele, care împingând cărucioare, când dintr-odată au venit de naiba știe unde două avioane nemțești și au început a trânti bombe peste dânșii. Un om a strigat: «N-aveți voi unde zvârli bombele?» și așa a căzut că i-a retezat capul o așchie de fier. Iar soră-sa mai tare s-a speriat de buhnituri, că nu și-a astupat urechile și s-a rupt o bombă pe aproape. Zicea mama după aceea: «Încă putea să-i crape inima de spaimă, acolo, pe loc... Dar așa, iaca, o să se chinuie». Isai ridică iar ochii spre spărătură, spărătura se închisese de acum și el numai glasul mamei îl auzi: «Ce stai aici, măi Isăieș? Nu vezi cum mă chinuiesc cu fata asta?» Apoi vârfurile buruienilor prinseră a se legăna plutind ca într-o apă și Isai atât putu zice: «Dar Ile, mamă? Nu-i nici o veste de la Ile ? Îi viu oare acolo? Poate-i la

mătușa, poate nu... Cum să-l lăsăm pe Ile, mamă? Că și el îi al nostru, Ile!...». Mulți ani după aceea, încoace de acum, i-a povestit Isai lui Ile despre ce i s-a arătat atuncea în ochi, i-a povestit cu de-amănuntul, dar atunci îndată, după ce s-a dus frontul, peste vreun an, doi, când lucra Isai tractorist și-l luase și pe Ile pe lângă dânsul, atunci nu i-a spus nimic— îi era rușine. Și apoi nu numai rușine, mai era și alta: de câte ori își aducea Isai aminte minutul când a văzut-o pe mamă-sa aplecată asupra fetei totdeauna îi dădeau lacrimile. Vezi că drept grăise mama atunci și-l probozise că de ce a fugit și a lepădat-o singură și ea se chinuie cu fata, că fata, adică soră-sa, tare s-a mai chinuit. Cică, se scula, așa slabă cum era, țipa, da să se pornească, să fugă, se apuca cu mâinile de cap, țipa și dacă era slabă, nu putea și cădea jos... și, zic, poate chiar în ziua aceea, în minutul acela când a văzut-o legănându-se pe vârfurile bu-ruienilor, sub spărtura din cer, ori poate a doua zi, a murit sora și n-a mai văzut-o, că era vară și au îngropat-o repede— a murit de spăriet. Și Isai nu putea să nu lăcrimeze când își aducea aminte, dar asta era atunci, în proaspăt, după aceea a trecut vreme și s-a mai uitat, dar tot îl dorea la inimă când își aducea aminte. Își aducea aminte singur, pentru dânsul, nu ca să povestească cuiva... Iar odată, de acuma încoace când s-a întâmplat să vie iară cu chef acasă și s-a încăierat la sfadă cu nevastă-sa că aceea cum îl vedea așa îndată îi sărea în cap și nu se știe de unde a apărut, parcă a răsărit din pământ și s-a pomenit Ile între dâșșii, și când l-a văzut pe Isai cu mâna ridicată a dat Ile să-i apuce mâna să i-o răsucescă la spinare cum a făcut odată când a vrut să deie într-însul și s-a vârat mamă-sa între dâșșii (erau acolo, în Vale, la casa bătrânească și n-a dovedit să-i apuce mâna, a dat și a lovit-o la obraz pe mama, mama a căzut și s-a izbit cu ceafa de muchia laitei, iar Isai când a văzut ce-a făcut a urlat la Ile, a urlat ca un taur, s-a repezit pe ușă și a ieșit cu ușa-n cap, s-a dus și unii, cică, l-au văzut în noaptea aceea plângând pe drum). Iar atunci când s-a băgat Ile între dânsul și nevas-tă-sa, a lăsat mâna-n jos și i-a strigat lui Ile: «Măi! Pentru tine m-am băgat în foc... să te scot... Pentru tine, mucosule». Iar Ile, care era flăcău și nu mai era un mucos, ba se gătea și el de însurătoare, s-a simțit

objiduit, mai să sară la bătaie, dar n-a avut curaj, că era treaz, iar frate-său băut. De ciuda i-a zis: «Dracu' te-a rugat să te bagi? Te-am rugat eu? Dacă n-ai avut cap și ai fost un prost și jumătate și n-ai șezut binisor cum au șezut alții. Ce te-ai pornit să mă cauți?» «M-am pornit că nu știam ce-i cu tine. M-am pornit să te aduc acasă, să nu te mănânce cioroi ori peștii, măi!» «He, să mă mănânce! Poate te-ai dus să te mănânce pe tine?» «M-am pornit că-mi era milă de mama că se usca de jalea ta!» «Tare ți-a mai fost jele de dânsa la viața ta!» «Să știi că mi-a fost» a urlat iar Isai ca atunci și s-a repezit cu pumnii asupra lui Ile. Ile dacă a văzut așa i-a pus o piedică, l-a dat la pământ, l-a legat cu o funie și a zis că-l duce și-l trânteste în Nistru. Dar nu l-a dus să-l trântescă, ci a răsturnat vreo două căldări de apă peste dânsul și l-a lăsat așa în mijlocul casei. Iar când să se ducă i-a strecurat printre dinți: «Mai bine te mâncau cioroi ori peștii pe tine!» că Isai apucase a-i muta din loc vreo doi dinți și niște măsele... și cum sta Isai și se uita în spărtura albastră ca o apă, ca o fereastră-n cer, i s-a părut că vede-n ea și capul lui Ile — parcă era Ile, parcă nu era, cum îl văzuse ultima dată înainte de a fugi de acasă, din sat. Și când deschide gura să-l întrebe: «Măi Ile, ai găsit calul?», se aude strigat pe nume.

A ieșit Timoșa! Așa în genunchi cum stătea Isai se întoarce, se ridică repede și se uită pe după tulpina copacului (n-a scos capul — nu cumva să-l vadă, că nu știa: să iasă ori nu?). Se uită și-l vede pe Timoșa în prag grăind ceva către soldatul care oprise mai încolo și îi tot răspundea, dar vorbea așa de repede că nu se înțelegea nimic, ci numai că strigă parcă supărat. A început și Timoșa a striga până s-au apropiat unul de altul, să deie piept în piept (Timoșa roșu la față, se vede scânteindu-i o ureche, își șterge fața, fruntea și gâtul cu mâneca ori cu pilotca, cum și-o fi ștergând-o). Când îi văzu încăierăți pentru cine știe ce, Isai se gândi că poate pentru dânsul se sfădesc și era să steie aici, în umbră, să vadă ce-or face mai departe, dar nu putu și strigă o dată ieșind din ascunzătoarea lui:

— Iacă-tă-mă-s și eu! Ce-ați crezut, că, vorba ceea... am cotigit-o? N-am vrut. Îi ta-a-are cald azi. Mai bine să șezi la umbră.

Și se așează iar la locul de mai înainte, pe rădăcina copacului, liniștit, parcă nu el, ci altul s-ar fi zvârcolit până acuma așteptând. Timoșa vine, se oprește în fața lui (Isai își curăță degetul de țărână — în câteva locuri julitura a plesnit și mustește iară — și-i vede numai ciubotele până la jumătatea turetcilor colbăite și nu prea mari, că s-ar potrivi și lui Isai), și-i zice să se scoale să se ducă (unde să se ducă?), să se ducă mai repede că poate să iasă din casă și atunci...

A, se dumerește Isai, poate să iasă din casă căpitanul, să-l vadă și să se răzgândească. Să zică că nu-l mai lasă-n sat și iar să-l opintească cu mașinica înapoi, la mama? Sare în picioare și o iau amândoi pe după casă, la vale.

Cum n-ar fi căpitanul de mare și tare, dar Timoșa l-a înfrânt. Se vede că greu i-a fost, că, uite, hainele-s tot o apă pe dânsul. Ori poate înainte de a vorbi cu căpitanul a trebuit să aștepte mult, să steie într-un colț ori lângă ușă și să aștepte până ce căpitanul va mântui vorba la telefon cu vreun general. Nu, nu cu vreun general, cu altcineva, că dacă se auzea strigând și suduind nu putea să-l suduie căpitanul pe general, că generalu-i mai mare în grad... iar Timoșa stătea la ușă și aștepta, și așteptând așa au prins a-l vărsa sudorile... Ori poate l-au pus să răspundă la telefoane, să deie comenzi că-n casa asta trebuie că sunt vreo sută de telefoane, dacă vin atâtea sârme din toate părțile. Și după ce-a terminat căpitanul vorba, l-a văzut pe Timoșa stând la ușă și l-a întrebat cu ce-a venit și ce vrea, și Timoșa i-a spus că este-n satul ista un moșneag pe care îl cunoaște polcovnicul cel bătrân și i-a dat polcovnicul voie să rămână în sat (are și document la mână), și moșneagul acela are un nepoțel, ia acolo un nepot și... și ar vrea să rămâie aici... și atunci căpitanul a întrebat: «Nu cumva îi acela, pe care l-am trimis o dată cu mașina?» «Acela-i, tovarășe căpitan». «Iar a venit?» «A venit, tovarășe căpitan. A venit și vă roagă...» și atunci căpitanul a clătinat din cap, a zâmbit și a zis: «Nu cumva îi prietenul tău de te pui așa pentru dânsul?» «Da, prieten» «Și ce fel de prietenie-i între voi?» Aici Timoșa lasă ochii în jos și roșește. Nu poate să-i spună... Dar ca nu cumva căpitanul să creadă că soldatul îi prieten cu un băiețel, îndrăznește să-i mărturisească

că-i la mijloc o fată, una din sat, dar amu nu-i în sat, s-a dus și ea cu ceilalți, dar când era în sat... Timoșa a plecat iar ochii, și căpitanul a zâmbit iară și s-a uitat cu blândețe la flăcăuanul care abia a împlinit optsprezece ani și de cum a fost eliberat satul lui a venit în unitate și a luat parte la trecerea Niprului (acolo i-au degerat picioarele, că era iarnă, frig și a căzut în apă — dar s-au tămăduit), iar amu unde se duce răzbate peste tot, află tot, aude tot. S-a uitat și l-a întrebat: «Da-i băiat bun?...» «Isai?...». «Da, Isai. După cum înțeleg, el ți-a dat fata?» «El mi-a făcut cunoștință. Am văzut-o într-o zi peste gard, dar a fugit de mine, și ne-am dus amândoi la dânsa acasă și am stat de vorbă... După aceea i-am plăcut și eu». «Dacă-i așa, a zis căpitanul, să rămâie băiatul... cum îl cheamă?» «Isai îl cheamă». «Să rămână Isai... aicea-n sat și să nu-l mai poarte nimeni pe drumuri ca pe un vițel».

— Timoșa, un-ne ducem?

Isai se uită din mers înapoi, spre bojdeuca din deal acoperită cu paie și hlujdani înnegriți de ploi, se uită și-l vede pe soldatul cu pistol-automat stând la colț și, căutând pe sub palmă-n sus, îl vede și tot atunci aude-n ceruri un bâzâit gros, întrerupt, când mai tare, când mai încet, când mai aproape, când mai departe... (Se vede că vine iar vreunul încoace la pod, dar podu-i stricat. Ei și? Vine să vadă, nu cumva au făcut altul alături? Ce crezi, pot să facă! Într-o noapte fac. Altfel cum au să treacă dincolo? Înot? Dar tunurile, dar tancurile?...)

— Un-ne ducem, Timoșa?

Timoșa merge și tace... Și nu merge înainte că i-ar fi pasul mai mare, nu, pașii lor îs cam totuna de mari (ce-s cei câțiva ani, care-i despart—o nimica toată), dar merge mai repede pentru că-i încălțat și nu se teme că a da cu piciorul de ceva și și-a anina vreun deget. Iar Isai trebuie să bage de seamă, și măcar că se uită unde calcă, dar tot anină niște bulgări, niște buruieni (că după ce au ieșit din tranșeea care ducea pe dâmb — de pe dâmb se vede Nistrul și celălalt mal și dac-ai merge în picioare ziua-n amiaza mare, nemții trag o dată cu mitraliera și nu-l mai vezi pe bunelul,— au apucat printre casele de dincoace și pe niște cărări au ieșit la un drum ce trece prin vișinari,

drum nou făcut de armată vara asta), a prins în buruieni, dar n-a mai simțit durere, mai tare-l chinuia că de ce merge Timoșa și tace.

— Ai văzut-o? Când ai venit, ce făcea?

— Cine?

Timoșa se opri în loc și-l privi în ochi. Ochii lui erau albaștri, ochii lui Timoșa.

— Vera, zic. Ai văzut-o? Ce făcea?

— Am văzut-o. Am umblat amândoi câteva săptămâni la păscut vacile. Dinspre pădure...

— Cu dânsa? Vă duceați la păscut vacile?

— Cu Vera.

— Și mai erau băieți acolo? Băieți mari erau?...

— Nu, ne duceam amândoi în altă parte.

— Amândoi? Timoșa parcă se încruntă, parcă zâmbi. Înspre pădure vă duceați?

— Amândoi, înspre pădure.

— Și ea ce zicea?...

— De cine?

— Ei, de mine... Nu vine-n sat? De mine ce zicea?

— Nu știu. Nu zicea nimic de tine. Adică zicea... Dar am uitat...

— Ce zicea? Timoșa se opri iară, dar Isai merse înainte, și Timoșa se porni în urma lui, pășind încet, să nu tropăiască, să nu facă colb cu ciubotele — de amu Timoșa mergea din urmă, iar Isai înainte.

— Și-a adus aminte cum cântai din balalaică. Zicea că tare frumos cântai (Isai începe să născocoască și să-i spuie tot ce-i trăsnește prin cap, numai să-l bucure), și zicea uneori când ne duceam cu vacile înspre pădure și vacile se duceau departe înainte, iar noi rămâneam în urmă, zicea că dacă merge așa singură și ascultă aude glas de balalaică, parcă vine de pe vale, parcă vine dinspre pădure, parcă vine dinspre sat și-i pare că tu cânti. Numai că nu te poate vedea, nu-ți vede fața, da de auzit te aude...

— Ce spui?! se minună Timoșa și se bucură ca un copil. Și de bună seamă părea un copil, nici mustață ca lumea nu avea, ia niște tulleie

mai mult galbene decât negre, și dacă n-ar avea uniforma pe dânsul olecuță cam largă și cureaua cu cataramă lată, cu stea pe dânsa, ci niște pantaloni de bumbac și o cămașă de foaie de cort boită cu coajă de nucă ca a lui Isai și să fie și el desculț, ai zice că-s doi băietani care vin de la mal de la prins pește, merg alături și povestesc unul altuia care și cum a prins odată pește, cu ce cârlig și cu ce rămă și tot așa... și chiar mă aude cum cânt?

— Nu știi, dădu Isai din umeri. Te aude ori nu, dar ea zice că te aude.

Timoșa se întoarce și se uită într-o parte, în lungul drumului dintr-un vișinari, drum plin de colb cu urme zimțate de roți, se uită-n lungul drumului, duse mâna la piept unde avea în stânga un buzunăraș și într-însul ceva, parcă vroia să caute într-însul, apoi lăasă mâna-n jos, se întoarce către Isai și-l apucă de după umeri:

— Măi Isai! Dar numai voi doi vă duceți înspre pădure?

— Noi doi. Mergeau mai înainte și alți băieți, da pe urmă am început a ne duce numai noi.

— Și alți băieți nu merg cu voi? Băieți mari, zic...

— Nu merg...

— Măi Isai, și zici că aude cântec de balalaică?

— Nu știi: aude ori nu? Așa zice ea că aude...

— Apoi să știi, măi Isai, că în fiecare zi când am vreme cânt din balalaică. Așa să-i spui: în fiecare zi cânt. Și ieri am cântat. M-am dus la dânsii la prispa lor unde ședeam amândoi seara și am cântat... Să-i spui că pe prispa lor am cântat... Așa să-i spui...

— Are să vie și ai să-i spui tu...

— A zis că vine? Vine-n sat?

— Nu știi: a zis ori nu, dar dacă are să vie are să vie...

— Dară să-i spui să vie. Auzi, să-i spui!

Isai deodată holbă ochii cu ciudă și strigă:

— Da de ce să-i spun eu, măi Timoșa? Du-te și-i spune tu!

Timoșa îl apucă iar de după umeri:

— Și să-i spui, măi Isai, că am visat-o. Să zici așa: te-a visat Timoșa. Într-o noapte... Nu era chiar noapte, dimineața era. După ce am venit

de dincolo, că noaptea ceea am făcut o treabă ca niciodată (mai era să nu mă mai întorc), l-am adus pe unul cu cârpa-n gură... Dimineața am visat că s-a mântuit războiul (bucurie, mare bucurie!), mă întorc în satul meu și când ajung o vad pe mama în prag întinzând mâinile, eu mă reped spre dânsa și ea zice: «Timoșa, ai venit? Ești viu?». «Îs viu, mamă». Și când am dat să ne îmbrățișăm mi-am adus aminte că Vera nu-i, m-am întors și am fugit înapoi spre Nistru, că așa ne-am înțeles—să mă aștepte când m-oi întoarce și s-a mântuit războiul, oi veni s-o iau la mine să trăim amândoi... Și m-am pornit la fuga peste văi, peste dealuri, peste păduri, peste ape, și fugeam peste sate, peste multe sate, zburam și alergam la casa asta unde știam că stă la colțul prispei și mă așteaptă Vera. Când am ajuns, am văzut-o pornindu-se de la colțul prispei spre ușă, să intre în casă. Am strigat: «Vera! Am venit să te duc la mama». Când m-a văzut s-a întors, s-a uitat la mine și nu m-a recunoscut. A dat din cap: «Nu ești tu aista». «Eu îs, Vera! Uită-te, degetele mele, mâinile mele cu care te-am îmbrățișat, gura cu care te-am sărutat». «Nu ești tu, că ți-i neagră fața». «Eu îs, Vera!». «Numai glasul e-al tău, dar nu ești tu...». A intrat în casă și a închis ușa.

Timoșa, povestind, zâmbea uneori, alteori se ducea cu privirea departe, și buzele îi tremurau și iar zâmbea, că de, parcă nici el nu crede ce spune, dar parcă crede și, îndeobște, nu știe ce să creadă. «Să-i spui de visul ista, măi Isai. Auzi? Să-i spui...»

Isai: «Zici să-i spun? Înseamnă că vrei să mă trimiți înapoi? Cum a făcut căpitanul atunci? Pentru asta mă duci spre marginea satului? De asta mergeai înainte și tăceai: nu vroiai să-mi spui că vrei să mă trimiți?»

— Timoșa, ce-a zis căpitanul? strigă Isai.

— Căpitanul?

— Ce-a zis căpitanul de mine? Spune.

Se opriră față-n față: Isai privindu-l tăios pe Timoșa, Timoșa uitându-se prin părți, atingându-l cu palma pe umăr, pe obraz, netezindu-i cămașa, care foșnea de-ți lua auzul.

— A zis... să te trimit înapoi. Așa a zis căpitanul...

— Să mă trimiți înapoi? Pe mine?

— Da, aici degrabă are să fie prăpăd. Mare prăpăd...

— Și las' să fie... Că nu mă duc.

— Trebuie. Așa a zis căpitanul.

— De asta mă mâi la marginea satului?

— Ieri au împușcat-o nemții pe o femeie. Era ascunsă într-o casă ori cine știe pe unde... A ieșit. Au văzut-o de dincolo și au împușcat-o. Au găsit-o ucisă-n grădină... Cu sapa lângă dânsa...

— Nu mă duc!

— Trebuie să te duci. Ești tânăr. Ai a trăi înainte. Așa a zis căpitanul: «Băiatul are toată viața înainte. Pe-alde dânsii trebuie să-i cruțăm, să-i ferim de moarte, că ei or să ridice țara din scrum. Să-l trimiți de aici în jumătate de oră și să-mi raportezi. Înțeles?». Așa că, Isai, nu-i vina mea. Așa a ordonat căpitanul. Și ordinu-i ordin. La urma urmei, de ce te bagi?

«Eh, dădu Isai din mână. Credeam că ai făcut treabă. Te-am așteptat sub nuc. Mai bine o tundeam de-acolo și nu mă găseai cât lumea când ieșeai». Se întoarse și se uită peste vișinari la casele împrăștiate pe costișă, pustii, necăutate, neîngrijite, numai unde și unde săpate împrejur (au venit oamenii pe furiș, să sape cartofii, să-i prășească și să-i scoată, și — unde-au găsit, unde nu prea, că avea ei grijă și soldații), se uită la case și-l apucă o durere în piept, o durere pentru căsuța lor care era peste dâmb, dincolo, în vale și nu se vedea, de la care se ducea, trebuia să se ducă. Nici măcar nu-i spusese bunelului ce-a pățit cu uzbecul, cum s-a dus la căpitan cu Timoșa, cum a tras nădejde că are să facă Timoșa ceva pentru dânsul, dar n-a făcut nimic și asta numai din cauza căpitanului care nu poate să înțeleagă că Isai are treabă aici și n-a venit să scormonească în pământ după cartofi. Oare dacă i-ar spune lui Timoșa pentru ce a venit, l-ar înțelege? Dar... nu, nu-i spune. Că și Timoșa așa zice: «Măi Isai, uneori îmi pare că suntem frați, așa m-am împrietenit cu tine». Vezi: frați, dar când e la o adică...

— Hei! Soldat!

Un nour alb de colb îi învâluși și în nourul acela se zări ceva mare și negru în dreptul lor — un camion. Timoșa făcu doi pași și Isai îl

văzu urcând pe scara mășinii (era un camion mare — de acum după aceea văzu că-i marcă americană, din cele în care trebuie să te sui pe scară), și până să schimbe Timoșa și șoferul câteva vorbe, colbăraia se mai rări, se lăsă la pământ și Isai pricepu că mașina ieșise din vișinari, dintr-odată, de-aceea n-o auzi cum ajunse în dreptul lor. Timoșa stătea sus, pe scară, și-i turna ceva în palmă șoferului (numai fărădecât niște mahorcă ori altă iarbă a dracului), iar șoferul îl întreba ceva pe Timoșa și, arătând la Isai care stătea desculț pe marginea drumului, zise ceva (Isai nu putu înțelege de răul motorului), zâmbi, deschise ușa cabinei și-i strigă:

— Haide, iute!

Iar Timoșa:

— Suie, Isai. Ai să te duci cu dânsul.

Isai se uită o dată împrejur la vișinari (da, rău a încâlcit-o: mai bine o cotigea de sub nuc... ori să fi scăpat din mâinile uzbecului... și șoferul tare-i negru la față... o fi vreun gruzin ceva), se uită la cer, apoi jos la picioare, dădu o dată cu tălpile în pământ, cu una apoi cu cealaltă să-și scuture picioarele de colb, sări sprinten pe scară și urcă în cabină.

Timoșa trânti ușa:

— Auzi? Să-i spui ce-am vorbit. Să-i spui tot...

Tot atunci în mijlocul cerului apărură trei avioane, apărură dintr-odată, parcă se iscaseră din nimic. Timoșa le văzu, văzu camionul ieșind la drum limpede în câmp de unde mai era mult până la perdeaua de copaci, unde s-ar fi putut dosi, le văzu și strigă după mașină, dar șoferul nu auzi și gonî înainte și un uriaș nour de colb se ținea în urma mășinii.

Bunelul nu prea auzea, nu prea vedea și nu prea putea umbla.

Dacă vroia cineva să-i spună ceva și el să-l audă și să-l înțeleagă, trebuia să vină acela mai aproape de dânsul și să grăiască mai tare, atunci îl înțelegea și-i răspundea. Iar uneori dacă omul era mai departe, vorbea ceva mai încet și vroia numaidecât să-i răspundă, bunelul îi răspundea și dacă acela cam zâmbea de răspunsul lui, apoi, după o vreme, după ce se ducea pe unde s-o fi dus și făcea ce-o fi

făcut, iată că își aducea aminte de vorba lui bunelu și deodată vedea că bunelul i-a răspuns și încă i-a răspuns adânc, numai că el n-a înțeles și a râs, a râs ca prostul. Și după aceea nu mai râdea. Dar râdea altul, râdea de alt răspuns al bunelului, dar pe urmă și aistuia îi pierea râsul. Se înțelege, dacă nu era un prost. Că proștii, dacă vreți să știți, râd totdeauna, râd de toate, râd fără pricină. Dacă-s proști, sărmanii...

Iar când careva din nepoți zicea: «Bunelule, de ce n-auzi bine?», ori: «De ce nu vezi bine?», ori: «De ce nu poți alerga să te joci cu noi?», bunelul parcă încerca și el să zâmbească de atare întrebare, dar numai așa părea, căci fusese la vremea lui și el copil și știa că copiii nu prea știu multe, și dacă întreabă ceva nu întreabă cu gând rău, pidosnic, întreabă că nu știu și dacă fac vreuna, iar n-o fac cu gând rău, dar mai mult din zburdăciune. Așa le răspundea: «Apoi, dragul bunelului, nu prea aude bunelul că prea multe a auzit la viața lui», ori: «Apoi, dragul bunelului, nu prea vede bunelul că prea multe a văzut la viața lui», ori: «Apoi, dragul bunelului, nu prea poate umbla bunelul că prea mult pământ a umblat în viața lui...».

Nu prea aude, nu prea vede și nu prea poate umbla bunelul, dar tot aude, tot vede, tot umblă el. Și dacă ar fi să se pomenească de parte, prin străini (fie chiar pe locurile pe care le-a călcat în tinerețe când purta manta soldățească și armă cu țepușă lungă de-un cot la vârf — arma împăratului), s-ar rătăci într-o clipită; ori dacă ar fi fost să-l ducă și pe dânsul din sat cum i-au dus pe ceilalți ar fi surzit de tot, ar fi chiorât de tot și i-ar fi înțepenit de tot picioarele.

Și măcar că nu prea poate umbla bunelul, de șezut nu șade locului niciodată — totdeauna își găsește de lucru: ori cearcă dacă e înfipt bine parul din colț, dacă n-a slăbit țărâna împrejurul lui, și dacă a slăbit cumva se apucă de o bătătorește (o bate bine cu drucul făcut anume, pentru astă treabă), ori o calcă cu piciorul, o tipărește bine, apăsă (dacă e să vorbim la un drept, gardul omului pe parul din colț se ține și dacă se întâmplă să prindă o roată și să-l miște din loc înseamnă că slăbește tot gardul și nu-i mai rămâne mult până să se prăvălă, iar casa fără gard e ca și omul gol — nici o apărare, nici o față, nici o nădejde

că nu vine unul s-o dărâme de tot), ba mai ia o mână de chiroane și ciocanul și bate pe unde vede că trebuie. Apoi se duce și caută la pomi să vadă cum se țin și nu cumva s-a dezbinat vreo creangă, că în unii ani roada se face așa de mare de nu pot crengile s-o ție și, bineînțeles, nu poți să rupi merele și prășadele să le arunci (mare păcat pe lumea asta — și la pom, și la om să nu poată feri și purta rodul pe care i-l dă Dumnezeu și anul, că rodul venit din soare, din pământ și din văzduhul cerului poate-i cel mai sfânt și mai tainic lucru pe lume și să nu-l păzești, să nu-l ferești și să nu-l aduci pentru bucuria oamenilor și casei îi iarăși cel mai neiertat păcat în viață), dar trebuie să iei niște proptele și să le pui sub copaci și să sprijini crengile cu ele. Bunelul vine, ia din grămada de uscături niște bețe și face proptele cu bărdița și sprijină crengile, le sprijină bine și pomii stau mulțumiți și-și poartă roadele mai departe să se coacă, și bunelu-i mulțumit și el... Stă în fața lor, olecuță gârbovit, și se gândește (la ce se gândește, pomii știu, că-s și ei ca și dânsul: cât îi tineri și în putere și sănătoși să aducă rod bun și dulce, dacă îmbătrânesc să fie măcar buni de făcut niște proptele și asta se cheamă că ajută și ei să se umple și să se îndulcească poamele), stă bunelul cu capul descoperit, alb, că numai cu capul descoperit știe să lucreze: lucrul pentru dânsul îi sfânt și dacă te așezi la masă și scoți cușmă din cap tot așa trebuie s-o scoți când te apuci de lucru și zici «Doamne ajută», că se poate întâmpla să te apuci de lucru și ori să nu-ți sporească ori să nu mai ajungi a sta la masă. Totdeauna de cum se desprimăvăra și până da în iarnă, cu capul gol lucra. Când abia se luaseră cu baba lui și erau încă tineri îl întreba câte odată, când îl vedea așa, fie umblând prin ogradă, fie lucrând la vie, fie trăgând coasa: «Măi omule, măi, d-apoi iacă-i soare, nu te doare capul de căldura asta?» «Nu mă doare, fa femeie, nu mă doare, așa m-am deprins și cu cușma în cap nu pot lucra să mă tai». Înainte vreme, când era tânăr și avea pleată mare, nici nu-i trebuia cușmă, avea ce-l apăra, pe atunci și barbă neagră, mare avea, că el, de fapt, încă de la băcăliile cele vechi, una cu *iaponul*, alta cu neamțul, tot cu barbă se purta. Iar mai încoace, când s-a înălbit și părul în creștet i s-a rărit se vedea licărind printre copaci, printre tufele de vie capul lui ca o lumină argin-

tie, și unii, cei bătrâni, când îl vedeau, ziceau că seamănă chipul lui cu sfinții de demult, așa cum au rămas să ni-i arate icoanele.

De odihnit bunelul nu se prea odihnea, mai mult în picioare era, iar dacă vroia să se odihnească se așeza pe prag (vremea de la urmă, încoace de-acuma, că mai înainte nu ține minte nimeni să-l fi văzut șezând), se punea pe pragul casei și ședea așa mult, adică nu prea mult că iar se scula și-și găsea vreo treabă. Pragu-i prag, trece unul, trece altul, intră cela-n casă, iese celălalt și să-l vadă șezând? Iar dacă-l întreba careva: «De ce nu te pui mata pe un scaun ori pe altceva?», el răspundea într-un târziu: «Apoi, draga moșului, mă pun și eu pe prag că aici așa-i: nici în casă, nici afară. Mi-a venit vremea și mie să mă duc unde s-a dus baba, dar încă nu mă cheamă și de asta șed gata...» (Bunica murise cu vreo doi-trei ani înainte de a se începe bătălia, nu cu mult după ce-l luase pe fecioru-său. Iar bunelul degeaba zicea că vrea s-o urmeze, se vedea că încă-i tărișor și are s-o mai ducă — așa șuguiuia cu pragul). Zicea așa, dar nimeni nu credea, poate nici el nu credea ce zice că era un stejar de om, nu alta, și când își aducea aminte câte unele din trecut și le povestea nepoților, iar mai înainte copiilor lui (mulți a avut, puțini au trăit, din nouă numai patru au rămas, iar amu nici de unul nu știe nimica, numai fiica măritată dincolo știe că era vie și sănătoasă până nu demult, iar dacă a venit frontul și i-a despărțit, nu mai știe, îi teafără ori i-au ridicat, ori îi lasă să-i piseze bombele); zic, povestea cum a zvârlit pușca împăratului cu țepușă lungă de un cot la vârful și a venit acasă tocmai din Galiția. Și câte a tras și a pătimit pe drum, și cum trebuia să se oprească din când în când și să lucreze câte două-trei săptămâni la vreun gospodar, ca să câștige niște mâncare ori o încălțăminte ca să poată merge mai departe, și cum erau să-l omoare niște tâlhari când trecea prin niște păduri, și cum era să se înece într-o apă, dar a scăpat de toate și a venit acasă și numai dorul de casă l-a dus și l-a ajutat — dorul de casă. Iar când era acolo departe, uneori prin trăsnetul împușcăturilor și asurzenia tunurilor i se năzărea că aude cum curge Nistrul, cum fâșâie și grăiește apa lui și atunci dorul de casă îl strângea mai tare de inimă și nu putea sta. Iar la urmă după ce mântuia de

povestit întindea picioarele înainte, se uita la dânsese și se gândea că, așa slabe cum sunt, dacă ar trebui să vie de la marginea pământului tot ar veni acasă, ar veni aicea să moară, că prin străini n-ar putea să moară. (De asta nici n-a vrut să se ducă din sat. Și chiar de nu s-ar fi întâlnit cu polcovnicul cel bătrân care i-a dat hârtie la mână să-l lase în pace, tot nu s-ar fi dus. Cine știe de ce nu vroia să se ducă? Oare să fi simțit că i se apropie ceasul? Cum era de tare, dar n-a trecut multă vreme după ce s-a ridicat frontul și s-a dus mai departe dacă au trecut vreo doi ani și jumătate, taman când seceta ceea și foametea — și a murit și el. Și nu de foame a murit, că se mai găsea ceva de mâncare, dar vezi că nu prea vroia să mănânce. Ce avea dădea la băieți, lui Isai, lui Ile, că le rămăsese ca și tată și trebuia să aibă grija de ei.) Numai acasă vroia să moară. Că, zicea, în casa asta m-am născut, din pământul ista am crescut, cu apa asta m-am adăpat — și tot în pământul ista vreau să mă duc și să mă fac nimic. Iar când ziceau băieții că, vorba ceea, în natură nimic nu se pierde... că erau învățați și se credeau mai deștepti ca dânsul, bunelul mijea ochii și grăia în șagă: «Dacă-i așa, apoi cineva, vreun strănepot dintr-al zecelea rând are să beie ori are să mănânce din țărâna mea și are să mă vizeze și dacă are să se ducă și el pe undeva departe prin lume, prin străini, negreșit are să simtă că-l trage acasă și are să vie și el ca mine, măcar șchiop, pe jos are să vie acasă și așa nu ni s-a stinge neamul niciodată...»

Nu prea aude, nu prea vede și nu prea poate umbla bunelul, dar tot vede și aude, mai bine zis simte, și cum pârâie coaja copacilor tineri, primăvara, când cresc mai tare, și cum sparge iarba țărâna cu coltele, când omătu-i încă alb pe ridicături, și mai ales simte ce se face în casă și pe lângă casa lui. Adică nu mai este a lui, îi a nurorii și a băieților casa, dar totuși îi și a lui (a lui îi căsoica de la vale, dinspre drum, a făcut-o cu baba, demult, când încă se găteau să-l însoare pe fecioru-său: »Hai, fa femeie, să ne facem și noi o bojdeucă, că dacă om îmbătrâni, unde ne-om hodini oasele?») Au făcut-o și este și trăiesc într-însă, adică trăiește numai bunelul, că «baba s-a supărat pe lume»

și s-a mutat la marginea satului, în casa ei de veci), îi a lui casa, mai ales amu când a rămas singur să-i poarte de grijă — și casei și grădinii — până ce trece și pârjolul ista și s-a întoarce nora cu băieții de acolo de unde-s duși. Ziua ca ziua, bunelul șade ascuns, nu prea iese la iveală, mai mult prin căsoică, că în casă stau soldații, în amândouă odăile și în acea de făcut mâncare, acolo stau, care prin paturi, care pe jos, care pe laite, dorm pe unde se nimerește că vara chiar îi mai bine de dormit pe jos. Iar aista tinerel, ucraineanul, cum îl cheamă... Timoșa și-a făcut într-un copac un pătul și doarme acolo uneori, alteori fuge și el în casă ori vine în căsoaie, la bunelul, și începe să-l întrebe, să-i povestească și-i spune de satul lui din ce parte o fi fiind. Odată l-a văzut bunelul desculț, degetele picioarelor îi erau mai fără unghii și l-a întrebat ce-a pățit, dar băietanul n-a vrut să-i spună. Numai pe urmă a aflat de la Isai — că amândoi, Timoșa și Isai, s-au făcut prieteni buni — că ucraineanului i-au degerat degetele de la picioare, când au trecut iarna asta Niprul. Era ger mare și ei s-au băgat în apă, noaptea. Nemții i-au simțit și au început a-i scărda cu foc. Rușii n-au dat înapoi, ci au mers tot înainte și când nu rămăsese decât vreo cincizeci de metri până la mal, văd că apa-i neagră și dau înot. Apa rece ca gheața și i-au degerat picioarele... Șade bunelul în căsoică, iar cum se face seară și se lasă întunericul iese și pornește țup-țup-țup împrejurul casei, cu bățul lui, să vadă ce fac cartofii, să vadă cum se coc prăsadele și merele târzii, să mai strângă din cele căzute pe jos și să le aducă la băieții iștia (așa le zice soldaților), să mănânce și ei, că, sârmanii, nu au vreme de hodină — tare-i poartă și-i mână cei mari ai lor. Și ieșind ieri ziua (a dat o fugă că-i trebuia niște apă), a ajuns până la gard și nu-ș' cum s-a înălțat și s-a uitat dincolo, și i s-a părut că vede pe cineva stând aplecat, de la deal de casa Motrei. Cine să fie, măi? Soldat nu-i soldat, nu pare a fi îmbrăcat cu... mantaua. Și apoi ce să facă soldatul acolo? A stat bunelul și s-a uitat și de la o vreme a băgat de seamă că mătăhala se mișcă, mișcă și parcă face ceva, se apleacă, dă din mâini. S-a priceput bunelul: «Fa Motre, tu ești? Ce faci acolo, fa? Prășești?». «Prășesc, i-a răspuns Motrea. Prășesc

cartoafele și sfecla, că le înădușă de tot buruiianul.» «Da cum ai răzbătut în sat, fa Motre?» «Numai Dumnezeu știe». Și a dat din mână Motrea, că n-are vreme, se grăbește să taie ceva din buruiianul ista, că amuș or veni și or lua-o și or alunga-o iară. S-a apucat de prășit mai departe, bunelul s-a dus, dar nu zăbavă după aceea a venit un soldat care trăiește și el pe undeva pe la casele din mahala bunelului și a spus că au găsit-o pe babă moartă, în cartofi, cu sapa lângă dânsa. O nimerise un plumb de dincolo. Se vede că trăsesese neamțul de câteva ori: un glonte i-a spart coada sapei, aproape de ureche, că a atins și fierul olecută, iar al doilea ori al treilea a nimerit-o pe babă în piept, în partea stângă. Și au mai găsit acolo o trăistuță cu vreo câteva chile de cartofi noi și vreo două sfecele — se gătea baba să le ducă la ai ei unde erau, în sat străin. «Dacă-i femeie proastă, s-a gândit bunelul, n-a fost la bătălie niciodată și nu știe ce-i asta... Iaca s-a băgat în ochii lui, iar el stă acolo cu pușca cu ocheană și cată în ce-ar putea împușca. Și dacă nu vede altceva, dă în babe că prin ocheana lui se vede tot ca în palmă». Și-a adus aminte bunelul că a văzut mai deunăzi și el ceva scurmându-i pământul pe dinainte și s-a aplecat să vadă ce-i, nu cumva vreo cârțiță (de unde cârțiță, dacă locul era curat?), și numai s-a aplecat, a înțeles ce-i (după zbârnâit), s-a ridicat și a pornit repede, în tot statul lui, spre căsoică. «Las' să vadă prostul că-s un moșneag și să nu strice gloanțele degeaba». Iar baba ședea, se vede, mai mult cu dosu-n sus, și ce s-o fi gândit acela: că face vreun blindaj ceva și hai s-o prăvălească, și a doborât-o... «Dacă-i femeie proastă și n-a fost la bătălie și nu știe ce-i asta...».

S-a dus bunelul și a îngropat-o, că nu se putea s-o lase nepetrecută de nimeni la hodina de veci. Au făcut soldații un sicriu, l-au boit cu roșu și au îngropat-o. Bunelul s-a dus și i-a pus o cruce la cap. Au îngropat-o de la deal de casă, tot pe întuneric, nu departe de locul unde au găsit-o ucisă. Că nu erau s-o ducă la marginea satului, în țintirim. Dacă o duceau, ar mai fi trebuit să facă vreo câteva gropi, tot atunci, pe loc. A pus-o bunelul în groapă și tot el i-a dat țărâna de-asupra. A pus lângă dânsa și trăistuța cu cele câteva chile de cartofi

și niște sfectle, numai sapa n-a pus-o, a luat-o să-i facă altă coadă și să prășească și el pe lângă casă, că tot pierise sapa lui. O luase cineva...

Când l-a văzut pe Isai venit și el cine știe cum, bunelul s-a făcut foc: «De ce nu te astâmperi acolo? Ce umbli pe drumuri? Ce cauți aicea?» «Am venit să văd, nu-i Ile? și pe mata să te văd». «Nu-i... De mine să n-ai grijă. Vezi ce-i aici?». Și a vrut să-i spună de baba Motrea, dar nu i-a spus, ci numai l-a împins cu bățul din urmă și a închis ușa după dânsul. L-a lăsat pe Isai să doarmă și noaptea asta avea de gând să-l trimită cu te miri ce de mâncare înapoi, la mamă-sa (niște poame, acolo). Dar când s-a uitat — nu-i Isai. Parcă s-a făcut nimic...

Se uită bunelul înspre fereastră — a amurgit. Se scoală, își apucă pe achipuie bățul de la capătul laitei și iese afară. În prag se oprește, dar nu se așează jos, stă oleacă, ia aminte și simte că afară nu-i liniște. Parcă se aude un vuiet înfundat venind de undeva încet, greu. Ca un cazan când începe a clocoti de la fund. Întoarce bunelul urechea care mai este de ceva și nu-l amăgește ca cealaltă, ascultă, apoi întoarce capul și ascultă cu nările dinspre miază-noapte — nu-s apele, încă-i devreme să vină apele de la Munte. Când vin, numaidecât se simte rece toată valea, se aude zgomot fâșâit, și cine știe și pricepe, îndată înțelege că vin apele din Carpați, de sub omături. Altu-i zgomotul aista. Și nu-i făcut nici de vânt, nici de ape, nici de subpământ, ci-i făcut de oameni. Mai ascultă — da, zgomot de oaste, zgomot de roți, zgomot de motoare, zgomot de picioare—roți abia pornite, motoare năbușite, picioare târâte.

După cum se vede se întâmplă ceva, se gândește bunelul și-și aduce aminte că azi de cu zi parcă i-a văzut pe moscalii lui, parcă nu i-a văzut (*moscali*, așa le zicea el soldaților ce poposiseră în casa lui). Nu i-a văzut să se pregătească de drum, de ducă. Din cei cinci care au cai numai pe unul l-a văzut: se așezase după casă, pe o piatră, și-și ascuțea sabia cu o cute. O ascuțea întocmai cum ascuți o coasă. Bunelul i-a zis: «Vrei să te duci să cosești niște iarbă?» «Aha, am de gând să mă duc la noapte, poate mi-a pica ceva». Dar, se vede treaba, tot aveau ei a face un drum că după cât a priceput bunelul mai pe urmă ceilalți se vârașeră în casă ziua, să doarmă. Și pe tinerelel ucrainean l-a zărit (bunelul era

în căsoică și l-a văzut pe ferestruica mititică din dos), cum s-a furișat la fugă și a intrat și el în casă, așa că nu i-a spus nimic. Celelalte dăți, când îl întreba, întotdeauna îi spunea bunelului câte ceva, dacă nu chiar tot măcar îi dădea, vorba ceea, a înțelege ce au de gând.

Apoi numai că este ceva, numaidecât că se întâmplă în seara asta ceva, de s-aud zgomote dimprejur. Dacă-i așa, cum să stai aciuat în casă? Bunelul taie pieziș ograda, se dă la ușa casei, se uită înăuntru, dar nu vede pe nimeni. (S-au dus toți, n-a rămas nimeni să păzească; mare avere n-au, ia niște șei numai, dar știu că este bunelul, le-a păzi el... și apoi cine-o să îndrăznească să le ieie?... caii... nici caii nu-s... unii stau aici, alții în cealaltă margine de sat, peste dâmb, și dacă au a se duce undeva de acolo se duc). Nu-i nimeni. Amu de cu seară-i întuneric, iar după vreo două ceasuri răsare luna și se vede tot ca în palmă în sat... S-au grăbit ei, băieții, să se ducă unde au de dus...

Face bunelul de la ușă într-o parte (ușa-i bine închisă) și iaca trece peste pârlaz, în grădină. Pământu-i cald, îi simte căldura, numai frunzele cartofilor, ale sfeclelor, ale pomilor s-au răcorit mai repede, dar unele încă-s calde. Umblă bunelul prin grădină, pune mâna pe o creangă, pe o frunză, pe un bulgăre de jos, apoi se duce mai departe, se gândește la ce s-o fi gândind și iar stă să asculte zgomotul tainic ce se aude în noaptea asta. Parcă ai zice că-i mai liniște ca-n alte dăți. Rar când se aud împușcături pe vale, undeva mai jos latră din când în când o mitralieră, dar hăt mai la vale—aici numai rachetele dacă țâșnesc în sus și când se nimerește să zboare câte una spre malul aista, se luminează ograda de se vede ca ziua. Dar bunelul nu se uită, umblă fără grabă prin orgadă, își strânge în buzunare câțiva pumni de cartofi (mai încolo, dacă va răsări luna, are să aprindă un focușor și are să le coacă—atunci fumul nu se vede). Când se întoarce înapoi din grădină și vrea să pășească peste pârlaz, i se pare că a auzit ușa la căsoică. Se oprește bunelul și se uită într-acolo, dar n-aude mai mult nimic. Stă și se gândește: «Să fie cineva ori vântul? ori ușa s-a clintit singură din bălămăli... Poate a simțit și ea zgomotul nelămurit și i-a răspuns. Dar dacă-i cineva? Cine, mă rog, poate să fie? Cine?» Și zice bunelul în

gândul lui: «Dacă-i om, are să-mi spuie, dacă-i mătă, am s-o simt». Face pe după salcâmul de la colțul căsoicăi, ia brățișorul de găteje pe care l-a pregătit de cu zi și se duce la casa lui. Intră, pune defocul lângă plită, stă și ascultă împrejur—nu se aude nimic. Se așează iar pe laiță și sprijină alături bățul. I se pare că zgomotul de afară răzbate și aici, și îl aude. Dar știe bunelul că numai așa i se pare, — n-are de unde să-l audă. Vezi, cu vreo zece ani mai înainte auzea și vedea mult mai bine... nu vreo zece, numai vreo cinci, poate chiar șase... Stai! Câți ani îs de atunci de când s-a lăsat de ciobănie? Da, șase, că peste o vară a sărit iar neamțul la bătaie... Acolo, în Vălcica-Mică, unde era coșara și stătea toată vara cu oile, noaptea dacă se culca așa somn avea că auzea tot împrejur: că țipa o pasăre pe vale (dădea bufnița peste dânsa), că striga vreo vietate prinsă de vulpe ori cine știe ce alt glas noptatic—bunelul auzea tot. Dar vezi că în noaptea aceea n-a auzit nici el (ceialți ciobani ziceau de dânsul că n-are somn niciodată), în noaptea aceea a dormit dus (ori unde alergase prea mult ziua după turmă, într-un loc o luase turma repede la deal, tot la deal, pe coastă, a vrut s-o întoarcă și n-o putea ajunge și a alergat și a strigat tare după oi, ori că obosise mai ales cu mulsul, cine știe!), a adormit și a dormit de cu seară somn greu, zbuciumat, și se făcea că s-a băgat un lup în țarc și a început să rupă oile una după alta (cum de nu l-a simțit nimeni, nici câinii? — își zicea bunelul, prin somn, desigur), și așa dormind s-a zbuciumat să-l alunge, s-a repezit la dânsul să-l spargă și când s-au văzut față-n față, și lupul strâns într-un colț clănțănind din dinți, și bunelul a dat să-l spargă cu furca, a băgat de seamă că n-are furcă, îi cu mâinile goale, și așa cu mâinile goale s-a repezit, dar... s-a trezit. L-a trezit nu știu care dintre ciobani că prea strigase «huo!» prin somn bunelul și acela l-a trezit. Tot atunci, în noaptea aceea, a venit pe întunerice la dânsul la stână, mai dezbrăcată, cum o găsisse din somn, noră-sa, care-i dusă departe în sat străin, a venit plângând și i-a spus că l-au *furat* pe feciorul lui, adică pe bărbatul ei. Bunelul atâta a zis: «Iaca lupul...» A lepădat oile și s-a dus în sat, din sat la târg unde știa că poate să deie de urma lui fecioru-său, și când a ajuns la un *nacealnic*, i-a zis să-i spuie pentru ce l-au luat că

era om cinstit și harnic, om de omenie, iar acela, *nacealnicul*, s-a uitat la dânsul chiorâș: «Moșule! Vrei să rămâi fără barbă?» Bunelul a întrebă iar pentru ce l-au *furat* pe feciorul lui și acela a rânjit: «Ți s-au urât zilele?» Bunelul a zis: «Luați-mă pe mine și lui dați-i drumul». Acela a zis: «Ce ne trebuie așa rablă bătrână?» Pe urmă a adăugat: «Dar n-ar strica... că știm noi pe cine ai dincolo. Marș de aici!» L-au alungat. Bunelul a plecat și n-a înțeles pentru ce l-au *furat* atunci pe fecioru-său. Numai pe urmă s-a zvonit în sat că l-au luat fiindcă avea soră măritată dincolo (fiica lui bunelul) și s-au întâlnit o dată, fratele și sora, și au stat de vorbă... Cum s-au întâlnit? Au venit și unul și altul la mal și au grăit peste apă. S-au întrebat ce mai face unul, ce mai face celălalt, dar cineva din sat i-a pârât că or fi vorbit cine știe ce secrete, încă peste graniță, și l-au furat și nu s-a mai întors, și a rămas să le fie bunel și tot el tată la băieții iștia.

Iar s-a auzit un zgomot. Aici, în căsoică.

Bunelul întinde gâtul, întoarce urechea împrejur.

— Măi, care ești? Răspunde-te că te cunosc pe fosăit... Tu, măi Ile?

— Eu îs... O umbră se prelinge dinspre cuptor în mijlocul căsoaiei.

— Ai venit, măi băiete?... Dar cum, păcatu, ai răzbătut? Că tare-i greu amu de umblat pe pământ. Pasărea că zboară și aceea încă nu poate trece. Foc și prăpăd peste tot. Zici că ai răzbătut și ai venit acasă...

— Am răzbătut, bunelule...

— Ai răzbătut. Bine că ai răzbătut sănătoșel, că mamă-ta, sărmana, și-o fi scurs ochii de tot uitându-se și tot așteptându-te. Da tu... N-am zis că la alți oameni, dacă au copchii mai mulți, apoi măcar că-s frați, dar tot nu seamănă unul cu altul, da voi parcă dintr-un ou ați ieșit? Zău că ia... Și cum de nu vi-i milă măcar oleacă de mama ceea a voastră? O lepădați, vă luați lumea-n cap și vă duceți — tu într-o parte, frate-tu în alta—vă duceți și o lăsați, sāraca, cu fata bolnavă, speriată și de la nime nici un ajutor. Dar... bine că ai răzbătut și ai venit acasă. Că toate zilele mă gândeam: unde s-a duce, pe unde nu a umbla, da tot acasă are să vie... De dus s-a dus el cum s-o fi dus, dar iaca înapoi cum o să vie?... De amu câte săptămâni îs de

atunci? Vreo douăsprezece săptămâni, mai trei luni de zile. Că nu zăbavă după aceea au început a-i ridica pe oameni. S-a dus și mamă-ta cu fata și cu Isai și pe drum, cică, le-a trântit niște bombe în cap neamțul. De nimerit nu i-a nimerit, numai că fata s-a speriat tare... Ai găsit calul?

— Calul?... L-am găsit. L-am ajuns din urmă. I-am cunoscut urmele, bunelule. I-am dus urmele.

— Nu șchiopăta?

— Șchiopăta, bunelule.

— D-apoi că i-a scos capătul cela de chiron....

— N-u i l-a scos, a rămas în copită... Când ai zis mata să i-l scot, nu l-am scos...

— Chiar așa? Nu i l-ai scos? Cum nu i l-ai scos, capătul cela de chiron, dacă nu șchiopăta, când l-au dus aceia din ogradă?

— Ba șchiopăta. Mata n-ai văzut.

— Apoi dă, dacă nu prea văd. D-apoi dacă era cu chironul în copită, nici nu-l luau. Așa zic eu.

— Da. Nu era chiron... Dar nu l-am scos de tot. Am pus în locul lui un cui de lemn, să nu-l doară așa tare.

Vede bunelul că a încâlcit băiatul ceva, s-a încâlcit singur. Se scoală, ațâță focu-n plită, închide ușile (să se facă jăratric bun, să arunce peste dânsul cartofii, adică să-i acopere cu jăratric și s-or coace niște cartofele, cum n-ai mâncat de mult, — măcar că olecuță verdunci, — să-l ospăteze și pe Ile, că cine știe de când n-o fi mâncat), apoi se așază iar la locul lui și se uită nu cumva bate luminița în fereastră, din crăpătura ușiței, că fumul nu s-a vedea amu să iasă pe hogoag, și or fi având și procleții ceia hodină, măcar noaptea. Se așază și zice:

— Amu unde-i calul? Ai adus și calul?

— Da, bunelule. Călare am venit.

— Ai fost pe la mătușă-ta? Ce face? Sănătoasă?

— Am fost... Sănătoasă...

— Are ce mânca? Cu ce te-a ospătat? Pe dâșii nu i-au dus din sat?

— Nu. Am mâncat niște fasole...

— Zici că ai venit călare? De asta am auzit ușa scârțâind și tropăit de picioare? Tu veneai călare? Ia dă-te mai aproape cu cal cu tot!

Băiatul vine la laiță, bunelul ridică mâna, i-o pune pe cap, o poartă de la creștet spre urechea dreaptă, apoi coboară pe gât în jos, până ajunge la mâna stângă:

— De ce mă amăgești, măi băiete, măi? Crezi că dacă nu văd și nu prea aud, poți să mă amăgești? Tu nu ești Ile. Tu Isai ești!

— Eu îs, bunelule, eu, Isai.

— Și eu, dragul bunelului, m-am bucurat la început că a venit Ile teafăr și sănătos... A răzbătut prin focul și para asta, prin care pasărea că-i pasăre și nu poate răzbate, da mai degrabă-și strânge aripile și cade la pământ... Of, că tare mai țipau azi dimineață lăstunii, așa mai țipau... Parcă se învârteau pe deasupra casei noastre... M-am uitat și i-am văzut deasupra casei noastre și m-am gândit că nu-i a bine, ne pândește o primejdie, mare primejdie ne așteaptă... S-a dus Ile și cine știe dacă-i viu... Tu iarăși umbli pe drumuri, te vâri în focul cel mare... La mine să nu te uiți, îs bătrân — ce-a fost al meu mi-am luat. Unde te-ai mistuit azi? Gândeam că te-ai dus la mamă-ta înapoi...

— M-am pornit, bunelule.

— Și de ce-ai venit iară?

— Am venit să văd: nu-i Ile?

— De unde să fie, măi Isai, măi?

— Apoi... gândeam că poate a venit.

— Gândeai. Și te-ai apucat să mă amăgești... Că-mi vine să-ți rup urechile. Încă-ți arde a șagă amu când Ile... cine știe ce-i cu dânsul.

— Poate să vie și el. Ce, nu poate să vie?

Se așază Isai lângă bunelul, și, bineînțeles, nu-i spune că l-a prins un soldat, l-a înhățat de gulerul cămășii și-l ducea, și, noroc de Timoșa, a scăpat... Dar și Timoșa l-a suit într-o mașină și l-a trimis înapoi și cum s-a suit în mașină (odată om, șoferul! vesel și șugubăț, a început să-l întrebe cum l-a găbjit soldățelul cel tinerel și, dacă-i prost, adică el, Isai, așa-i trebuie — n-a știut cum s-o șteargă — și tot făcea din ochi, se pare că era gruzin ori armean și cât au mers șoferul i-a povestit

fel de fel de bazaconii pe care le făcea acolo, în Caucazul lui). Apoi, deodată, au auzit un trăsnet, s-au uitat în cer și au văzut avioanele. Au început a goni spre copacii de pe vale, dar până să ajungă acolo un avion a coborât în picaj și a tras o dată cu mitraliera în camion (parcă alta treaba n-avea), dar nu i-a nimerit, și a vrut să vie a doua oară, dar ei intraseră de acum între copaci, săriseră din mașină și se băgaseră în niște gropi. După ce s-au dus avioanele, au mers mai departe și la vreo douăzeci de kilometri, dincolo de târg, au văzut în drum niște mașini (se vede că trecea o coloană, avioanele au trântit câteva bombe, că se vedeau alătura drumului niște răătăcane proaspete cât dânsul, Isai, de adânci), și mașinile erau încărcate cu lăzi cu muniții, una stricată la bot, și atunci gruzinul sau armeanul cel vesel și șugubăț a oprit și i-a zis lui Isai să se coboare și să se ducă mai departe singur, că el are să ieie lăzile din mașina stricată ca să le ducă unde trebuie. Isai s-a dat jos, dar nu s-a pornit mai departe, a zis că vrea să ajute la încărcat (cu ce-o fi fost lăzile: cu cartușe, ori poate cu dinamită?). A ajutat la încărcat, și gruzinul a plecat, adică armeanul, iar o mașină a mai rămas, tot cu lăzi de acelea, Isai a stat, a stat, nu s-a pornit să se ducă mai departe singur, pe jos, și când s-a pornit mașina lui, a sărit peste bord, s-a urcat sus pe lăzi și a venit înapoi în sat.

— Poate... Poate... Dar iaca nu vine... Dac-ar ști pe unde să treacă. Dac-ar ști... Este mai sus de cot o gârlă mititică, îngustă... De partea ceea... De partea asta iară este o gârlișoară... Drept în drept cu cealaltă. Și crește acolo rogoz nalt și des. Numai pe acolo ar putea să treacă și nu l-ar vedea nimeni. Dar el nu știe. Ori nu! Mai bine să steie acolo până s-a duce focul și prăpădenia asta mai departe. Dar crezi că are să șadă?

— Poate să șadă și s-aștepte, bunelule. Ce, nu poate să șadă?

Bunelul se supără:

— Măi Isai, măi! Parcă tu șezi să aștepti? De ce nu șezi cu mamă-ta?

— Da Ile, bunelule?

După câțiva ani, când i-a povestit odată Isai lui Ile cum l-a amăgit pe Timoșa (pân' la urmă tot se cheamă că l-a amăgit, dacă tot în ziua aceea a venit înapoi în sat) și i-a spus cum l-a luat bunelul pe Isai drept

Ile și pe urmă s-a supărat, apoi iaca în seara aceea, cum ședeau alături pe laiță (în căsoică întuneric, numai o dunguliță de lumină răzbătea din plită și abia se vedea pâlپând pe lutul de pe jos), atuncea i-a spus bunelul povestea celor doi frați care s-au dus amândoi să se scalde și s-au prăpădit amândoi. Erau frați născuți și crescuți pe malul apei, ca și dânsii, și știau să înoate ca peștii, dar vezi că s-au înecat. Și nu de alta, dar s-au zbântuit și s-au hârjonit, iar unul dintr-înșii a vrut să-l sperie pe celălalt și cum s-a dus ceva mai la adânc a început să țipe: «Mă înec! Mă înec! Săriți, oameni buni!» Celălalt care era pe mal a zis: «Ia nu te fă nebun și ieși». Dar cel din apă se vede că de bună seamă se îneca — l-o fi apucat vreun cârcel,— și atunci fratele istlalt se zvrle în apă și dă să-l apuce, acela de spaimă s-a încleștat de mâinile istuilalt și aista nu putea să înoate și s-au dus amândoi la fund și s-au înecat. La urmă bunelul a zis: «Ia să nu pățiți și voi așa. Că acela s-a dus după cal, tu după dânsul, și să nu se întâmple să vă duceți toți la fund...». Și când mântuia vorba așa alte dăți, când de acuma se stricase Isai din drumul lui de se despărțea de nevastă-sa, ba mai ridica și mâna la dânsa, iar Ile căuta să-l strunească, atunci îi aducea aminte că putea și el să se îneca pentru Ile, iar Ile îi zicea tăios și avan și veninos: că parcă tot mai bine era. Atunci Isai sărea cu pumnii la Ile, dar Ile îl da la pământ, și Isai numai gemea, că era mai tânăr Ile și mai vânjos... Dar și Ile ține minte vorba bunelului (nu zăbavă bunelul s-a petrecut după ce-i văzu pe amândoi mari, cățărați pe tractor, adică unul pe tractor, altul pe plug, la urmă le-a zis: «V-am văzut mari, măi băieți, să fiți cumintți și să căutați de mama, iar eu mă duc la baba mea că de mult mă cheamă, dar tot nu mă înduram a vă lăsa. Amu de amu mă duc...», a mai căscat o dată gura, fără glas, a închis ochii și s-a stins, liniștit, senin ca o lumânărică), ținea minte vorba bunelului cu cei doi frați și făcea ce putea, ca să-l sprijine, să-l ție pe Isai în picioare...

— Ile, zici? Bunelul pune un pumn de cartofi mărunței pe jăratîc și trage spuză de-asupra. S-o fi aciuat pe undeva pe acolo, că nu-i băiat prost... Poate chiar la mătușă-sa... Numai dacă n-ar fi băgat capul... Dacă aș avea picioarele celea de demult, te-aș lua de mână și te-aș reperi la mă-ta, iar pe urmă m-aș duce să-l caut și să-l aduc și pe dânsul.

— Dar cum te-ai duce, bunelule?

— Nu știi cum, dar m-aș duce și l-aș găsi...

— Și l-ai aduce acasă, bunelule?

— L-aș aduce.

— Dar cum l-ai aduce?

— Nu știi cum, dar l-aș aduce... Și nu mă iscodi atâta, auzi? Ia și mănâncă cartofii că s-or răci de tot. Și ia de acolo, de pe colțul mesei, niște posmagi. Mi-o dat băieții o sită plină... Roade, că ai dinți buni...

Se apucă Isai de ros posmagi, ia câte doi-trei cartofi din poala cămășii și așa, cu coajă, îi bagă în gură fără sare — sarea-i pe masă și n-are chef să se scoale. După ce simte că și-a potolit olecuță foamea, numai ce se lasă pe laiță (obosit, ce vrei?), o vreme mai aude că bunelul spune ceva (lumina din plită nu mai bate pe jos, jăraticul s-a stins de tot), glasul bunelului răsună tot mai încet, mai departe... și vede Isai că parcă vine o apă mare, largă și luminoasă, și apa aceea se revarsă pe toată valea și-i soare frumos pe cer și valea toată parcă-i înflorită, albă de floare — parcă-i floare, parcă-i apă. Și nici nu bagă de seamă cum se face că se aruncă în apa aceea, adică nu se aruncă, ci de mult merge așa printr-însă (parcă-i apă, parcă-s flori albe) și nu merge, ci înoată (înoată prin apă, că dacă ar fi flori, cum ar înota?), și când colo, îl vede mai departe, la adânc, pe Ile. Ile merge și el, ba nu, înoată și vrea să-l întrebe cum de înoată, dacă-s flori și nu-i apă, când deodată Ile strigă: «Mă înec! Săriți, oameni buni, săriți!». Lui Isai îi vine a râde de Ile (cum poți să te îneci în flori?), dar pe dată își aduce aminte că i-a spus bunelul că omul și în flori se poate îneca. Și odată strigă: «Ține-te, Ile, că vin să te scot!». Dă înot mai tare, dar apa crește, pornesc niște valuri (de unde, că nu erau?), îl izbesc în piept, Isai dă din mâini, le taie și iaca vede cum se duce Ile la fund, odată izbucnește deasupra, a doua oară se arată și-și zice că o să mai izbucnească o dată, că omul când se îneacă izbucnește până în trei ori deasupra apei.

Iaca-i aproape Isai, iaca întinde mâna să-l apuce, Ile vine până la suprafața apei, dar nu dovedește să scoată capul, numai întinde mâna și-l apucă pe Isai de gât, și Isai vede că nu poate înota pentru că Ile îl

strânge... Începe Isai să horcăiască, să strige să-i deie drumul, că s-or duce amândoi la fund... și se trezește.

Sare de pe laiță drept în picioare.

Afară se aude vorbă. Gălăgie. Înjurăături.

Bunelul nu-i. Ușa la căsoică deschisă. În ferestre — lumină. A răsărit luna. Prin ogradă se văd umblând oameni.

Cineva geme printre dinți, înădușit:

— Nu, fraților! Nu mă duc nicăieri. Și lăsați-mă în pace! Nu mă duc!

Isai fuge până la ușă. Se oprește în prag și se lasă în pirostria lipindu-se de ușor.

— Nu mă duc.

Glas cunoscut... Da. Glasul lui Timoșa.

— V-am spus să nu ne băgăm pe acolo... V-am spus! Nu m-ați ascultat.

Au venit de dincolo, se gândește Isai. Și, cum se vede treaba, rău le-a mers. A aflat pe urmă de la bunelul și chiar de la Timoșa toată întâmplarea cum a fost. S-a dus grupul lor să-l aducă pe unul cu călți în gură, s-au dus de cu seară când era întuneric, au trecut bine și mai bine—aveau un loc chitit dinainte —, au pus mâna pe un friș, l-au suit pe cal și au pornit înapoi. Mergeau prin grădini, ba nu, întâi prin pădure, și au ajuns la apă. Aici, când să treacă, ce-au făcut ce-au dres, unul dintr-înșii a scăpat mâna pe trăgaci, a răsunat o împușcătură și postul nemților din apropiere i-a simțit și a deschis foc asupra lor. N-au mai stat, au pornit repede înot, au trecut neatinși, numai dincoace au băgat de seamă că neamțul și uzbekul care-l ducea pe calul lui nu-s printre dânșii. S-au oprit, i-au căutat — degeaba. Și au fugit mai repede, că răsărea luna de după deal... Le-a mers rău, așa-i, și Timoșa șchiopătează. Se ridică de jos, dă să meargă, dar piciorul i se frânge și se lasă iară. Un soldat îl sprijină de subțioară, dar el îl împinge cu mâna la o parte:

— Nu m-a lovit nici un glonte. Nu, băieți. Mi l-am scrântit oleacă...

Cineva îl ceartă:

— Acolo or să vadă ce-i: glonte, neglonte.

— Dar v-am spus că nu mă duc! Nu mă duc și gata! Și după ce mai

face un pas, îl vede pe bunelul care vine cu ceva în mână (erau niște scândurele pe care le scosese de pe undeva și venea să-i lege lui Timoșa piciorul, credea că-i numai scrântit, întins, dar a doua zi avea să se vadă că de bună seamă Timoșa fusese atins la genunchi de un glonte, și el, în fierbințeală, nici nu simțise: iar pe urmă s-a umflat, dar nu tare, atât că nu putea călca pe dânsul în toată sila, ca mai înainte), vine bunelul, se apleacă și începe să-i lege lui Timoșa piciorul. I-l leagă și-i povestește cum odată demult, la bătaia cealaltă cu neamțul, tot așa l-a lovit și pe dânsul într-un picior un fund de ghiulea și l-a năădit rău și...

— Dar Tokombaiev nu-i, bunelule? Cum crezi, s-a dus la fund? Așa poate să se ducă omul dintr-odată la fund?

— Se întâmplă uneori de se duce și la fund... Dacă nu se luptă cu apa, se duce...

— Dar îi băiat voinic... A crescut pe malul unui râu de munte, știe să înoate.

— Dacă-i cum spui, poate să iasă, zice bunelul. Poate să iasă.

Șade Isai și ascultă și când aude ce-a pățit uzbekul, îi pare bine și se bucură: «Mi-a luat binoclul. Și eu am muncit pentru binoclul acela... Trei zile am păscut vacă străină, numai să-l am... Mi l-a luat. Amu de unde să mi-l deie înapoi?» Iar când îl aude pe Timoșa cât de mâhnit și cu câtă durere vorbește de Tokombaiev, i se face rușine că s-a bucurat și-i vine să fugă în căsoică, să se bage iar sub mantaua pe care i-au dat-o băieții lui bunelul din vechiturile lor (amu-i vară, cald, și nu le trebuie mântăli, că l-or gămba pe Hitler până or da brumele), mantaua cu care l-a învelit bunelul când l-a lăsat dormind pe laiță. Să se învelescă peste cap și să tacă, nu cumva să-l audă Timoșa că-i aici. Și când vrea să se furișeze în căsoică, îl strigă bunelul:

— Isai, ia adă ghemu de pe cuptor!

— Iaca îl aduc, bunelule!

Când îl vede lângă dânsul, în loc să se mire de unde s-a luat Isai amu noaptea aici, Timoșa începe iar să înjure și să strige și să geamă și să zică că așa de bine începuse operația lor și ia-ia să se termine tot bine, când colo, s-a dus dracului. Apoi după ce bunelul l-a legat bine,

strâns, s-a sprijinit de umărul lui Isai și văzând că poate pași a mers vreo doi pași, a încercat să se întoarcă, dar nu știu cum a dat că s-a sucit rău, de tocmai a scrâșnit din dinți (Isai a auzit! dar ca să nu bage nimeni de seamă, s-a făcut a râde).

— Bre Isai, bre! Ce dracu v-ați pornit cu mașina dacă ați văzut că vin avioanele peste voi? V-am strigat din urmă că vin. Ori n-ați auzit ori v-ați făcut surzi?

— Ne-am făcut.

— Ce mai umbla mașina voastră: când într-o parte, când în alta — parcă era beată.

— Chiar era...

— Stai, bre. Dar de unde mi te-ai luat pe aicea? De unde?

— De acolo, arată Isai, din căsoaie.

— Bre, bre, bre! Dacă află căpitanul? Ce-o să-mi facă? De acuma mi-i totuna. Numai de nu m-ar duce... Auzi ce vor să-mi facă prietenii mei? Să mă trimită la spital. Îs nebuni! Zău, nebuni. Eu să mă duc? Cu o zgârietură, la spital? Și pe urmă când oi veni să nu găsesc pe nici unul? (Timoșa se ridică în tot statul, drept, parcă ar fi teafăr-sănătos). Așa prieteni îmi sunteți? Vreți să scăpați de mine?

Unul din soldați face din mână: «Ei da, vrem să scăpăm. Nu vrem». Altul: «De ce crezi așa?... Îți vrem binele. Așa-i, bunelule?». Timoșa nu se lasă:

— Măine seară ne ducem iară, fraților! Să aducem alt friț! Să-l găsim pe Tokombaiev, fraților!

Ceilalți stau neclintiți în jurul lui Timoșa. Nu îndrăznesc să-l contracizeze.

— Am să vorbesc cu căpitanul. S-a dus cineva să-i raporteze? Să nu se ducă nimeni. Eu am să-i raportez cum s-a desfășurat operația. Nu, Tokombaiev trebuie să vie. Și el și neamțul... Da, și neamțul viu. Cui îi trebuie neamț mort? Că bine l-am găbjit! Ați văzut cum l-am găbjit, băieți? Ați văzut cum se iau pușorii cu mâna goală? Să învățați de la mine.

Timoșa face doi pași. Soldații se feresc, neîndrăznind să-l oprească, dar nici departe nu se dau.

— Și pentru tine am să vorbesc, măi Isai. Am să vorbesc cu căpitanul. Auzi? Pentru tine... Și am să-i spun...

Aici Timoșa se clatină într-o parte, în alta, se leagănă ca un copăcel bătuț de vânt — drept, nălțuț, subțirel, odată se cumpănește și, secerat parcă de un brici nevăzut, cade cu fața înainte, drept, fără a întinde mâinile să se apuce de ceva. Dar alte mâini, din părți, se reped speriate spre umbra lui...

Crezi că Nistrului îi vine ușor?

Amu dacă-i între două focuri, unul pe un mal, altul pe celălalt, și focurile acestea se năpustesc, se reped în sus, luate la trântă nu pe viață, ci pe moarte, și trânta aceasta ține o zi, o noapte, două zile, două nopți, o săptămână, două, o lună, două, trei — de unde să-i fie lui ușor, Nistrului? Că el, cum n-ar fi, îi deprins să curgă liniștit pe văile și printre dealurile lui, așa i-i firea — îi place liniștea, tăcerea. Când era tânăr-tinerel de tot, de, a mai zburdat și el, s-a mai avântat și el, a mai făcut gălăgie, dar nu multă — atâta câtă i-a trebuit ca să-și croiască și el un drum pe fața pământului istuia, ca să se arate și el demn de numele ce i-a fost dat să-l poarte. Și dacă s-a nimerit să-și aștearnă drum pe un pământ holmuros, și dacă a dat în calea lui peste colțuri de păduri, spinări de dealuri, piepturi de stânci, pădurile le-a ocolit ușor ca să le aibă pe mal, dealurile le-a tăiat drept în două ca să-i vadă lumea voinicia, iar cu stâncile s-a luptat crunt o sută, două, trei sute, multe sute de ani și până nu le-a dezvelit la soare hăt până jos la talpă, nu s-a lăsat (să le vadă lumea că, oricât de tari ar fi ele, tot pot fi măcinate, spălate, și chiar urnite din loc, stâncile), apoi a făcut cu ochiul, a cotit și s-a dus mai departe parcă ar fi zis: «Ei, am făcut și eu o glumă». Adică o glumă că ar fi vrut să mute stânca din loc. Ce-i drept, pe unele le-a dărâmat rău, dar mai mult decât a putut n-a făcut, pentru că stâncile acelea erau mult mai vechi și deci mai tari decât dânsul (rămăseseră acolo stâncile de demult, tare de demult, de când Nistrul nici nu era pe lume ori dacă era, era un pârâiaș cât o scursătură de la streășina casei, și fuseseră stâncile acelea temelie și talpă de mare, marea jucase cine știe câte mii de ani pe dânsle și le

făcuse tari, le băătorise bine), și dacă erau tari stâncile, s-a gândit Nistrul că tot mai bine s-o ieie aici oleacă la dreapta, dincolo oleacă la stânga, să facă un cot, să facă o întorsătură și să meargă mai departe în drumul lui. Iar drumul lui de sus, hăt de la Munții cei nalți unde-și ținea răcoarea dintotdeauna (anume o ținea, căci atunci când venea vara și începeau căldurile cele mari, el odată striga să i se trimită oleacă de răcoare și îndată la porunca lui se trezeau zăpezile de pe creste, din văgăunile bătrânilor Munți, și unde venea o răcoare de se înviora tot meleagul ista) și până jos la guri, aproape de întinsa Mare, era drumul lui șerpuit, tare șerpuit, așa că cine se uita de deasupra la dânsul zicea: «Măi, ce năstrușnică apă — uite-o cum zburdă ca un berbecuț — când încolo, când încoace...». Dar vezi că acela care zicea așa avea dreptate numai pe jumătate. Și anume: așa fusese Nistrul nostru mai demult, în tinerețile lui, când a trebuit să-și taie și el drumul lui pe fața pământului, atunci a fost zbânțuit și neastâmpărat, iar mai târziu după ce odată cu apele lui s-au scurs sute și mii de ani, s-a potolit, s-a făcut mai grav, mai reținut. Nu, nu ca un bătrân, ci ca un om în vârstă, ca unul care a văzut și știe atâtea câte nu știu tot felul de alte râulețe și pâraiașe care ba apar și vin spre dânsul, gălăgioase, ba iar dispar și nici nu se știe unde-or fi dispărut și pentru ce or fi apărut, în timp ce el, Nistrul, rămâne să-și urmeze calea pe pământul acesta holmuros, mănos și darnic cum nu găsești altul pe lume, rămâne să ocolească delicat colțuri verzi de păduri și livezi, să treacă printre dealuri tăiate de dânsul și să izbească ușor în tălpi de stânci albe-gălbui, să se ducă spre muma lui veșnică Marea.

Îi întunecat la chip Nistrul...

Și cum să nu fie întunecat și supărat și să nu se încrețească la față dacă hăt cine știe de când, din ce vremuri îndepărtate, pierdute în uitare (le ține minte bine, pentru că atâtea câte le știe el nu le știe nimeni, atâtea câte a văzut apa lui n-a văzut nimeni, și dacă s-ar apuca să povestească și să spună măcar a mia parte din câte le-a văzut și le știe, ar trebui ca să le ascuți nu o viață de om, dar cam tot atâtea vieți de om câte s-au perindat pe malurile și peste valurile lui de la

începutul începuturilor când s-a oglindit primul chip bărbos în oglinda lui și s-a aplecat mirat să vadă cine-i acolo la fund și a dat cu mâna și s-a scos pe sine însuși, dar sfărâmat, așchii, și până la pădurile de picioare de cai iuți, mărunți, ce-au trecut fie înot, fie în vad peste dânsul, ca o ceață, ca o negură, pustiind malurile; de la păsările albe, care treceau de două ori pe an cârduri ori unghiuri sus în înălțime și până la ciorile acestea de fier negre care vuiesc și uruie acum zi și noapte cărând moarte, unele înspre răsărit, altele înspre apus), din vremurile acelea străvechi era deprins Nistrul, dacă ajungea la șesul acesta neted, să curgă în voie, lin, nestingherit de nimeni, să se bucure de verdeața pădurii, livezilor, de cele două sate albe, unul pe un mal, altul pe celălalt mal, să fie martor la nunți vesele care treceau peste apa lui, fie că un flăcău din satul din dreapta fura o fată din satul din stânga, ori o fată din satul din stânga fugea după un flăcău din satul din dreapta, ori că treceau iarna urători peste gheața lui ca să-și ureze neamurile din celălalt sat și, când treceau, îl urau și pe dânsul, și era veselie și bucurie mare; iar dacă venea primăvara și vara, răsunau cântece de dragoste, dor și jale, și răsunau râsete de fete cu ochi mari și fața ascunsă în colțuri de basmale albe.

Îi mâhnit tare Nistrul...

Cum să nu fie mâhnit dacă mare prăpăd și pârjol s-a lăsat asupra lui și măcar că a pățimit atâtea, dar ca acum nu ține minte să fi văzut vreodată. Uneori când cele două focuri de pe cele două maluri se încleaștă la luptă și se izbesc piept în piept, pe moarte, nu pe viață, și se reped în sus, focurile, apoi cad iar, atunci ia foc și apa lui, apa Nistrului, și începe să ardă și ea. Și arde cu pară, dar nu-i galbenă para, ci-i roșie, că-i sânge, sânge de om... Și sângele acesta se întinde pe trupul lui, al Nistrului, și îl doare, îl frige tare. Îl mână Nistrul repede, sângele acela, la vale și-l duce repede spre mare ca să se spele de el și să se simtă iar curat cum a fost, dar nu poate: vine altul din urmă, alt sânge, sânge de om...

S-ar răzvrăti Nistrul...

Ar țipa Nistrul: ce faceți voi, oamenilor? De ce vă căsăpiți unii pe alții? De ce vărsați atâta sânge? De ce lăsați să bântuie focul aista, care mă arde și mă pârljește și pe mine, și livezile puse de moșii-strămoși voștri, și pădurile răcoroase, și podgoriile care ar trebui să poarte rod de vii — de ce le ardeți? Ar striga Nistrul: unde-s copilașii mei arși de soare care vara ar trebui să vină droaie, gălăgioși, să se scalde, să se răcorească în apa mea? Unde-s copiii voștri, oameni? Ce-ați făcut cu ei? I-ați alungat? I-ați vârat în boriți, în pământ ca pe guzgani, și voi vă bateți că nu puteți împărți lumea? Nu puteți împărți bunătațile lumii? Dar cum le veți împărți dacă voi le distrugeți, aceste bunătați, le ardeți, le sfărâmați în loc să munciți și să le adunați, aceste bunătați. Ce faceți voi, oameni? Luați-vă de seamă, oameni...

Așa ar striga Nistrul. Dar tace Nistrul. Numai se întunecă la față, se întunecă și tace. Știe el, Nistrul, că chiar de s-ar răzvrăti, chiar de-ar țipa și ar răcni așa, oamenii totuna nu l-ar auzi. De aceea tace Nistrul, tace și oftează în adâncurile lui, în afundul lui...

...Deodată s-au mișcat vârfulurile tufărișului de rogoz din marginea gârlei, s-au mișcat date încetișor la o parte de mâinile cuiva și s-a auzit sunet de apă, sunet ușor, stârmit de picioarele cuiva. Nistrul și-a încetinit un pic mersul, vrând să vadă cine umbla pe colo (de mult nu văzuse ziua în amiaza mare pe cineva așa de aproape), s-a uitat, dar n-a putut vedea pe nimeni, că era rogozul verde și des. A dat să se înalțe, dar n-a putut să vadă nimic, s-a aplecat mai jos și iar n-a văzut nimic. Când a simțit că nu mai poate de curiozitate și mirare, iată că a văzut repezindu-se de undeva dintr-un tufar de pe mal pe un lăstun (din cei zburătăciți de la cuiburile lor făcute în malul nalt, mai la vale), l-a văzut negru, lucitor, sclipind la soare și tot atunci l-a auzit țipând: «Un băiat! Un băiat!». Când a înțeles ce zice lăstunul, Nistrul s-a bucurat, tare s-a bucurat: «A venit un băiat!». Și tot atunci s-a întrebat: «Dar cum de a răzbătut aici, ziua, și ce caută? A venit să se scalde?» După lăstunul dintâi au mai apărut alți doi (de acum-a-trei), și tustrei se zvârcolesc în aer strigând: «Un băiat, un băiat, un

băiat!» La început speriați, apoi supărați, înfuriați, că uite, după ce au fost izgoniți de pe la casele lor, și în gârla asta unde s-au retras și s-au ascuns nu sunt lăsați în pace.

Băiatul întinde mâna în palma în soare să vadă cine țipă așa tare de-l dă de gol, apoi se apleacă, își strânge mai bine sfoara pe pânțelele gol (stă până sub genunchi în apă, încins cu o sfoară, dar de ce-o fi fiind încins?), apoi pornește iar înainte dând cu mâna trestiile la o parte. Vârfurile se mișcă, dar nimeni nu vede că ele se mișcă, numai cât cei trei lăstuni văd că rogozul se mișcă. După cărăruia mișcătoare, care trece prin vârfurile rogozului bagă de seamă cei trei lăstuni că necunoscutul a intrat în împărăția lor, merge tot mai spre adânc prin apa Nistrului, și săgetând aerul încolo și înapoi se întreabă în de ei, lăstunii, cine să fie la urma urmei și de ce-a venit? Și când văd că acel oaspete nepoftit se apropie de marginea trestii, iar încolo — și în sus, și în jos — se întinde apa limpede (aici gârla se varsă în Nistru), se bucură că o să iasă el odată din tufăriș și o să-l vadă. Unul din cei trei lăstuni se repede bucuros și gălăgios asupra băietanului și când au rămas să-l acopere numai vreo câteva trestii, i-a văzut fața cu ochii mari și limpezi ca apa, i-a văzut sfoara legată la brâu ceva mai sus decât apa (apa se ridicase) și a vrut să vadă oare ce să aibă legat de sfoara ce-o poartă pe trup, că în aceeași clipă un alt lăstun a țipat: «Îi Isai, Isai, Isai!» Ceea ce însemna că l-a recunoscut. Când a văzut Isai că năiboasele de păsări se țin scai de dânsul, a aruncat o căutătură către celălalt mal, s-a izbit înainte cu mâinile întinse, apa s-a dat în părți, apoi s-a închis de-asupra lui și l-a înghițit. Câtăva vreme lăstunii s-au mai învățit asupra locului săgetând văzduhul, unul zicând că aici trebuie să fie băietanul, acuș trebuie să scoată capul, altul — că s-a speriat și a luat-o prin rogoz înapoi și trebuie să iasă degrabă la vedere, că uite, colo, se văd mișcându-se vârfurile trestiiilor, al treilea — că toate celea li s-au năzărit, că el cum stătea și pirotea pe-o trestie aplecată pe apă n-a văzut nimic, n-a auzit nimic și degeaba țipetele și gălăgia, mai bine să se ducă să se îndosească la umbră, până ce-o trece căldura și zăpușeala, iar spre seară, pe răcoare, or vedea ce au de făcut... Și într-adevăr, de cum s-a închis

apa în locul acela și s-au stârnit niște vălurele, care repede de tot s-au făcut nimic de nu s-a mai cunoscut nici un semn, așa a și rămas limpede apa, netedă, olecută încrețită și nici o urmă pe ea...

Se înfuriase Isai rău pe afurisitele de păsări. Ar mai fi mers poate în picioare, până ce ajungea la adânc, dar când le-a auzit chițcăind pe deasupra și coborând tot mai jos, le-a arătat din pumn și s-a cufundat, și când s-a cufundat le-a făgăduit că odată și odată (mai pe urmă, după ce s-a liniști vremea) are să le facă el o nuntă: are să se ducă la cuibarele lor și are să pună o matahală de mătă ori de câine, are s-o lege cu o funie și are s-o tragă pe mal în sus ca să le sperie, să le învețe minte... Și cum vâslește cu mâinile și împinge apa cu picioarele, se uită Isai în sus să vadă: tot se mai țin cei trei de dânsul? Dar oricât de tare deschide ochii, nu vede decât soarele privind ca dintr-o spărtură, care ba se lățește, ba se îngustează, se clatină, se așchiază, se leagănă și iar tremură — abia vede lumina lui prin apa galbenă-verzuie. Ori că lumina-i slabă, ori Isai s-a cufundat prea tare, ori apa e cam tulbure azi, dar parcă s-a întunecat soarele, Isai se îndreaptă din trup și iese mai la suprafață (nu tare, nu cumva să scapete și să-și arate ceafa ori spinarea la suprafață) și când se ridică, bagă de seamă că apa-i mai caldută. Înseamnă că a luat-o prea adânc de i s-a părut soarele obosit. Acum și soarele-l vede bine pe Isai, vede cum lucrează cu mâinile încet, fără grabă, cum împinge apa cu picioarele — în apă arată și el galben-verzui și mult mai lung, și are ceva legat de sfoară pe șale, la spinare.

Câte secunde or fi trecut (ori minute), Isai nu știe, dar la un moment dat a simțit că-l apucă o amețeală, i se înmoaie mâinile de la coate și îi slăbesc picioarele de la genunchi. Aer! O gură de aer să tragă, tot cât l-a avut l-a dat afară, puțin câte puțin. Dacă scoate capul? Trebuie să fi fiind taman la mijloc... Și dacă scoate capul îndată or să-l vadă — îi departe încă. Nu, nu se poate... Isai își încordează puterile și înoată mai departe, caută să se ieie cu alte gânduri, caută să... Și deodată i se năzare că ei îs amândoi și că înoată alături — el, Isai, și Ile, — înoată la întrecere. Se duc la celălalt mal să caute raci ca atunci ce, în vara aceea... și cum s-au izbit de pe mal și s-au cufundat în

apă, înoată pe sub apă cu ochii deschiși, Isai ia seama la dreapta și-l vede mânănd pe Ile. Ile e înaintea lui, Isai silește, îl ajunge și-l întrece, dar când se uită vede că Ile nu-i, caută împrejur și-l vede mai la vale (l-a dus șuvoiul), nu prea departe, și Isai silește iar... Și nici nu iau seama când ajung la celălalt mal, așa, pe sub apă... Dar acum... Isai simte că aceeași ameteală îl apucă și-l moleștește și se gândește: «De ce ? N-am trecut de atâtea ori înot pe sub apă? Și amu să nu pot?... Măi Ile, unde ești? Ia să vedem cine are să ajungă întâi? Dar nu te uita în sus că-i mai greu de înotat...». Se vede că-l încurcă hainele legate de sfoară la spinare, de asta îi vine așa greu. Se răsuțește de câteva ori, merge oleacă pe spate, apoi pe dreapta, pe stânga și iar se lasă pe dreapta, așa-i mai ușor... Dar iar îi vine ameteală... Și când vede că nu mai are încotro și o să trebuiască să scoată capul, ca să tragă o gură de aer, apa deodată se face rece, apa deodată se întunecă și, în aceeași clipă, îl trece un fior: «Nu cumva mă duc la fund? În sus! Să ies mai repede la suprafață!» Dar când se uită în sus îi zvâcnește inima de bucurie—nu se duce la fund, a ajuns la celălalt mal. Se mai izbește de câteva ori și dă cu mâinile de un prag de piatră — lat, neted — se apucă de margine, găsește jos altă muchie, calcă și scoate încet capul.

Malul se înalță drept, ca un perete.

L-a dus apa la vale...

Trebuia să iasă la gura celeilalte gârle.

L-a dus apa la vale!

Oare mult l-a dus?

Trage aer cu toată gura. Deodată aude, prin propriul gâfâit, un zgomot. Chiar lângă ureche:

— Plip!

Își trage capul în jos, în apă. Și cum se repede îi fuge piciorul și se duce la fund de-i fâșâie prelung apa în urechi: ș-ș-ș-ș!... Se munțește mult până reușește să scape de șuvoiul care apucă a-l trage iar mai la vale, se izbește spre mal, își găsește lespedea (la un moment dat era gata să se repeadă iar la adânc și să pornească înapoi, spre malul

celalt, cine știe, poate l-au observat și au tras asupra lui și acela a fost zgomotul glontelui lovind în apă?), calcă pe ea și, când scoate capul, vede azvârlindu-se de pe mal, de deasupra capului, ceva negru și lunguiet care se înfîge cu zgomot scurt și răsunător în apă: «Plip!» Isai a zâmbit: «Bulbucatul dracului!...»

Despre întâmplarea cu broscioiul și toată frica pe care a tras-o când l-a văzut repezindu-se de sus asupra lui Isai nu prea povestea la alții, mai pe urmă, ori dacă povestea o întorcea altfel decât cum fusese, o întorcea în glumă. Zicea că dacă l-a auzit căzând la spatele lui, în apă, s-a întors și când a ieșit broscioiul iar deasupra apei și l-a privit cu ochii mari și bulbucăți Isai a râs și a uitat că a trecut dincolo, pe celălalt mal, ci parcă s-a dus și atunci să caute raci pe sub pietre. Așa povestea mai pe urmă. Se înțelege, nu la toți, numai unora pe care-i știa de oameni... De fapt, nici lui Ile nu i-a povestit (se pare că nu!), iar atunci când stătea cu fecioru-sau la mal până la genunchi în apă și se uita tăcut dincolo, la cuiburile ce se vedeau negre în malul celălalt și privirea i s-a dus în sus căutând locul unde a ieșit el atunci (nu se vedea, era mai sus locul, mult mai sus, măcar că nu ieșise chiar acolo, la gărlă, dar îl mânase șuvoiul mai la vale), apoi când s-a repezit în apă cu mâinile întinse înainte și s-au închis valurile deasupra, și-a adus aminte cum a trecut atunci dincolo, la nemți, și a văzut totul dinaintea ochilor. S-a văzut iar băiețel (tot ca și atunci), apoi cât a înotat pe sub apă (tot așa, ca și atunci), s-a gândit că de ce nu i-a spus băiatului să șadă binișor, nu cumva să se bage în apă (mai știi? poate să-i deie în cap să se bage), apoi că ar trebui să-i povestească feciorului cum a trecut atunci... Las să știe, să știe tot despre tată-său, că numai unul băiatul trebuie să știe tot!.. Și cum băiatul stătea și striga a nu știiu câta oară: «Ta-tă!», de se răspundeau malurile unul către altul peste apă, Isai, care se ducea tot mai departe, tot mai la adânc, îi povestește în gând feciorului astă întâmplare din copilăria lui. Are să înțeleagă oare? Are să priceapă? Ori îi mititel și o să trebuiască să-i spună mai pe urmă, mai târziu? Dar dacă acuma Isai o să se ducă tot mai la fund, tot mai la adânc și n-o să mai iasă?... Apa îi

văjâie în urechi, îi simte în spate răceala de gheață, pe umeri, pe la coaste, pe la pulpe... Apa se face turbure, galbenă. Apoi odată se întunecă... Și-l apucă amețeala. Isai simte cum se duce tot în jos, tot mai la fund. Aicea-i întunerice, aicea-i rece de tot... Dar aude, ca prin vis, țipătul copilului de pe mal: «Ta-tă!»

Iar atunci într-adevăr uitase unde-i și de ce-i aici, i se părea că de bună seamă a venit să scoată raci dintre pietre, și când a văzut că toată spaima dintr-o broască-i numai, s-a cățarat pe mal, după ce a luat aminte împrejur și a văzut că-i liniște (ba nu, a mers oleacă prin apă, pe sub mal, până mai sus unde era loc mai îndemână de urcat și unde se zărea un vârful de tufar... ce-o fi fost tufarul acela?). Și când a ieșit s-a uitat spre celălalt mal și n-a văzut pe nimeni — s-a uitat din fugă —, s-a repezit spre tufar și s-a ascuns într-însul (era unul ori vreo câțiva tufărași de porumbrei și între dânșii oleacă de loc, și s-a băgat acolo). Stă aplecat într-un genunchi, se uită pe sub frunze — nu, parcă nu s-aude nimeni, numai câțiva bulgări mișcați din loc se rostogolesc din urma lui și cad în apă:

— Plipl!

L-a adus apa mai la vale. N-a putut ține să iasă la gârlă—o să trebuiască să aștepte ori să se furișeze pân' acolo. Ori, poate, mai bine că a ieșit aici? Cine poate să se gândească că trece careva ziua-n ami-aza mare și încă unde-i malul nalt și drept ca peretele? Împrejur pe țărâna galbenă (țărână ori lut amestecat cu nisip) apa care s-a scurs a apucat a se usca, pământul s-a întărit, a făcut coajă și genunchiul șade în pământul sleit. Isai se întoarce, se așază, dă cu spinarea goală în niște spini (tufarii joși, deși și ghimpoși), se ferește și dă cu pieptu-n alți spini (darac nu alta!—trebuie să se îmbrace), și când se gândește așa (are și haine! ce credeți că avea legat de sfoară la spinare, dacă nu hainele? Și de ce credeți că l-a mînat apa mai la vale dacă nu pentru haine?), dă că hainele i-s ude. Le desface și, când le desface, ajunge cu ele de pământ, pantalonii și cămașa lui din foaie de cort boită cu coji de nucă se îngălbenesc pe ici-pe colo, se mânjesc, Isai le strânge și le așază pe genunchi să se usuce! «Iar degetul?» Mișcă de-

getul de la picior: îi zbârcit, l-a supt apa, nu mai curge sânge. Și nici coajă n-are. Ia o mână de țărâna uscată și presoară de-asupra—s-a face mai repede coajă, că are atâta de mers.

Se apleacă Isai și se uita pe sub tufari, la vafe, și deodată îi tresare inima—vede o aripă din satul lui, câteva căsuțe și nucul sus, pe deal, în fața căsuței unde a stat ieri și l-a așteptat pe Timoșa să iasă.

Se dă Isai mai înspre stânga, doar ar mai vedea vreo căsuță, dar de aici nu se vede nici una, și deodată simte că îl cuprinde o frică. Numai acum a înțeles ce-a făcut și unde-i. I s-a părut că-i prins într-un sac legat la gură și n-are pe unde scăpa... Și i se arată în fața ochilor bunelul venind pe sus, peste apă, sprijinindu-se în toiag, și când dă cu ochii de dânsul îl întreabă: «De ce șezi ascuns în tufari, măi Isai?» Isai tace. Iar bunelul unde face: «D-apoi ne-am înțeles să te duci la mamă-ta. Cum de-ai ajuns aici?» Atunci aude Isai niște cuvinte care-s ale lui, spuse de dânsul, dar știe că n-a deschis gura, atunci de unde cuvintele acelea? «Dar Ile, bunicule? Cum să-l lăsăm pe Ile?» Bunelul se uită într-o parte parcă ar zice: «Știi tu unde-i Ile?». Isai dă din umeri: «Nu știu, dar l-oi găsi. Pentru asta am trecut dincoace să-l caut». Și când vede că bunelul vrea să se ducă, Isai dă să strige să nu se ducă, dar nu poate striga, și bunelul pășește peste apă sprijinindu-se în toiag, și apa sună când o lovește cu vârful toiagului, parc-ar fi sticlă, ori gheață, ori o oglindă...

Tot cu acel glas a grăit bunelul și atunci când a venit neamțul (l-au văzut că nu-i neamț, ci numai îmbrăcat pe jumătate nemțește, de fapt era un fel de rus fugit: de prin părțile lui, unde a făcut, se vede, fel de părăli la nemți, și când a văzut că nemții fug, a fugit și el cu dânsii). S-a auzit atunci că umblă un neamț din casă în casă, beat, suduie și strigă, la vreo două case a strâns țoalele și hainele câte n-au dovedit oamenii să le ascundă, le-a trântit grămadă în mijlocul casei, le-a stropit cu gaz și le-a dat foc. A trântit ușile și le-a încuiat ca să se înădușe oamenii, încă bine că aceia au spart ferestrele și au ieșit (așa a făcut și la alde Vera, că el pe Vera o căuta, dar mamă-sa a ascuns-o și el a dat foc de ciudă). Apoi a dat navală la Isai, mama taman era în

casă, că nu dovedise să strângă și mai strângea ce putea, braț, să ducă-n beci. Și neamțul acela cum a intrat a răcnit: «Fata! Unde-i fata?» și a dat cu chinjalul în ușorul ușii (a rămas semn adânc, de chinjal). Mama s-a speriat, s-a făcut albă ca varul și a dat să iasă, el a lăsat-o, dar a început a trânti, a fărâma, a rupe de pe pereți tot ce era și a călca cu picioarele — prosoape, fotografii, icoane... Atunci a venit bunelul, s-a oprit în tindă, în ușă, și l-a întrebat: «Ce faci aici, viteazule?» Acela când l-a văzut a râs: «A, vrei să-mi cerc ascuțișul chinjalului de gâtul tău, moșnege?» Bunelul numai a nălțat capul și a zis: «Tu, măi, să mă tai pe mine? Dar știi în câte bătălii am fost eu? Și câte semne am pe trupul meu? Soldat ești? Umbli și-ți bați joc de oameni! Ți-i frică pentru faptele tale? Și amu fugi? Te duci cu dânșii?» Neamțului acelaia rusesc tocmai i-au ieșit ochii din cap. A vrut să se repeadă cu cuțitul la bunelul, dar ce s-o fi întâmplat cu dânsul că a plecat capul, parcă s-a trezit într-o secundă, a ieșit și de acuma de departe, din ogradă, a zis: «Crezi că m-am speriat de tine, moșnege? Nu... Dar nu vreau să-mi măscăresc mâinile-n sângele tău!» Bunelul a râs: «Ești un fricos. Numai cei fricoși se bat cu femeile și copiii și moșnegii...».

«Se aude hămăit de câini! Să știi că m-au simțit și mă caută! Da, vin spre mine, încoace, că s-aude mai tare hămăitul. Ba nu, se depărtează!... Iar s-apropie...».

Isai își trage cămașa peste cap (de ce se îmbracă? poate mai bine să-și deie iar drumul în apă și să înoate înapoi? — dacă l-or vedea și or începe să tragă asupra lui? — în sus n-o să poată merge ca să iasă la gărlă, o să-l ducă șuvoiul la vale, spre sat, iar acolo a văzut cum stau ascunși cei cu puști cu oceană prin copaci — îndată l-or da la fund! — nu, o să șadă aici, la urma urmei, n-a umblat pe mal, n-a lăsat urme — oare pot să-l simtă pe miros numai?), își trage cu greu pantalonii, prinde-n degetul dezbrânat, degetul îl ustură — iar și l-a însângerat...

«Măi frate Ile! Unde ești, măi băiete, că iaca m-am pornit să te caut și am lăsat-o pe mama singură, sărmana. Și nici nu vrei să știi măcar cât se chinuie cu sora, că-i bolnavă, s-a rupt nu știi ce într-însa de când cu bombele și sare uneori din pat (ce pat? nici nu-i pe ce

dormi acolo, dormim prin poiețele, șoproane, dar mai mult pe afară), mama o apucă și o ține cu mâinile să nu cadă, că poate să cadă de slabă ce-i, a rămas numai umbra de dânsa, săraca. De te-ai face s-o auzi cum întreabă: «Dar a venit Ile? L-a adus pe Suru?» Mama îi spune că de amu vii, ești aproape. Ea: «Și atunci, mamă, l-om înhăma pe Suru, ne-om sui în căruță și ne-om duce acasă?» Mama dă din cap, iar pe obraz îi curg lacrimile șiroi... Măi Ile, măi! Cum ai putut tu să te duci? Atâta vreme de când te-ai dus și nici o veste nu ne dai, nici unde ești, nici ce faci! Iaca m-am pornit să te caut, am lăsat vaca să ne-o pască alții. Mama crede c-am venit numai pân' acasă, la bunelul. L-ai găsit pe Suru? Numai pe urme puteai să-l găsești. Așa l-ai găsit? Știam că pe urme ai să-l găsești. De când cu chironul bătut în copită pășește oleacă strâmb, dar nici nu cred să se fi dus departe neamțul cu dânsul... Dacă a trecut pe la pod, tot în sus or fi luat-o, pe drumul Chișinăului... și din toate urmele... o găseai pe a lui. Zici că erau multe urme? și de cai, și de căruțe, și de mașini? Dar cum de-ai găsit-o pe a Surului? Ai găsit-o? Când m-ai chemat după colțul casei și mi-ai spus că te duci să aduci calul înapoi (să-l găsești, să-l furi, să faci tot ce-i putea, numai să-l aduci înapoi, că fără cal ce ne facem noi cu mama?), ți-am spus, băiete, ce să faci? Să nu te bagi cumva iară între dânșii. L-ai găsit, sui călare (ori mai bine du-l de dârlog), vino până la mătușa, bagă-l în grajd, ascunde-te și așteaptă! Așteaptă până s-or duce nemții, așteaptă, nu te porni. Cum să te pornești amu? Vezi moscalii lui bunelul ce-au pățit? Ei, că-s soldați și știu ce și cum, tot i-a simțit neamțul și pe Tokombaiev acela care m-a prins de gulerul cămășii și mă târâia și zicea că-s spion și mi-a luat jumătatea de binoclu, l-au lăsat în Nistru cu tot cu neamțul prins, pe care-l ducea pe calul lui. N-a putut trece! Așa și tu — să ștezi până s-or căra de aici, și atunci... Să ștezi la mătușa, că eu am să vin... ».

Iară bat niște câini (numai că-s ai lor! amu câinii oamenilor nici nu îndrăznesc să deie glas!), hămăiesc, vin încoace.

Sare Isai din tufișul lui și, aplecat, gheboșit, o ia de-a lungul malului în sus să ajungă până la gârlă (nu l-o fi dus apa chiar așa departe la vale—trebuie să fie aproape gârla), acolo se dă la dos sub mal, mai

așteaptă până s-a întuneca și, tot de-a lungul gârlei, o să ajungă la mătușa-n sat. Fuge Isai, fuge — pe unde merge așa, pe unde se mai sprijină pe mâini — fuge și ia aminte prin părți, și de ce fuge, i se pare că hămăitul câinilor rămâne-n urmă. Odată se oprește după alți tufari de porumbrei, tot sus, pe mal, ascultă înapoi, ascultă și n-aude nimic — nici hămăit de câini, nici glas de om, nici un zgomot. Și atunci înțelege că degeaba s-a speriat și degeaba fuga lui. Apoi nu știi cum întoarce capul, dă cu ochii de celălalt mal, vede sclipind ceva acolo și îi fulgeră prin cap: «Dacă m-a văzut vreunul de dincolo? M-a lua drept neamț și când m-a pocni odată... Cum au pocnit-o nemții pe babă... Ce, ei n-au puști cu ocheană deasupra?...» Se tupilează și se repede pieziș într-acolo, unde trebuie să fie gârla. După tufari, lângă mal, sunt câțiva copaci de meri (nici n-a băgat bine de seamă ce anume—verzi, coapte, rotunde, lungărețe), a căzut Isai între dâșșii, a apucat unul de pe jos, l-a strâns în pumn, a văzut că nu-i nimeni împrejur, s-a ridicat și a fugit înainte. Amu de dincolo nu l-or vedea... Căinii nu se aud... Nemții nu se văd... Isai se îndreaptă de spinare (iar și-a în-sângerat unghia—afurisita, că mai bine ar cădea cu tot cu deget!) și pornește omeneste mai departe.

După cei câțiva meri e loc limpede. Anul trecut au fost aici, se vede, pătlăgele, curechi — anul ista n-au mai apucat oamenii să puie nimic. Șade pământul nesăpat, nearat, neprășit, plin de buruieni, crăpat. Niște crăpături să ți se ducă piciorul într-însele... Apoi încep iar niște tufari... După tufari vin livezile, nalte, dese... Dacă scapătă acolo, de acolo dă-n pădurice—și poți să zici că-i în sat...

«Ții minte, măi Ile, cum am venit mai an iarnă la mătușa s-o urăm? Ții minte cum am trecut pe gheață, bine și mai bine, iar când am dat în grădini era să ne rățăm? Omătul mare, troienele nalte, dacă dădeai în unul, numai după strigăt te știai unde ești!... Cum am luat-o noi cam hăisa și era să nimerim în alt sat. Eu ziceam să mergem drept, tu ziceai s-o luăm la dreapta, iar când am ajuns la mătușa, Mihai, vărul nostru, ne-a spus că dacă nimeream în celălalt sat tot nu greșeam, câștigam ceva și de pe la oamenii de acolo... Și mai spunea Mihai că prin pă-

durile acestea în toamnă, cică, au fost niște partizani. Și-au dat drumul noaptea din avioane sovietice. Dar pe urmă nu se știe ce s-a făcut cu dânșii: s-au ascuns ori s-o fi dus la Tighina și acolo s-au ascuns... Ori poate stau ascunși în pământ, în pădurice, și oi da și eu peste dânșii...».

Isai se împiedică de ceva și buf! cade la pământ. Mai încolo înaintea lui a văzut o umbră trecând printre doi tufari. Șade Isai, nici suflă. Cine dracu să fie? Partizanii? Dar de ce-ar umbla ziua? Și taman pe unde-i loc curat. Nu, că parcă a apucat să vadă haină de neamț. Mândir de neamț. Dar partizanii nu pot să se îmbrace nemțește?

Neamț, partizan, drac-nac cine-o fi, dar Isai chitește un rând de tufari mai aproape și mai deși, se târâie și se bagă în desiș. Aici o să steie până s-a înnoptă, o să aștepte, și după aceea o s-o ieie pe gârlă în sus spre sat. Satul trebuie să fie peste copacii de vârfurile cărora s-a aninat un nouraș fumuriu.

Ia aminte Isai—liniște de jur împrejur. «Ia, măi Ile frate, ce spaimă am tras. Mai să intru în pământ, când m-am trântit jos. Dar să nu mă crezi un fricos! Tu te-ai dus cine știe pe unde și nu te-ai temut, să știi că nici eu nu mă tem. Chiar dacă este cineva! Să vie să stau de vorbă cu dânsul! Ce caută pe aicea? Ce vrea de la mine? Ducă-se în drumul lui și lase-mă pe mine într-al meu. Mă duc să-mi caut fratele... Pe tine, Ile... Iar tu, dacă ai chef de război, du-te la război, și pe mine lasă-mă-n pace...»

Auzi? Lasă-mă-n pace!»

Simte Isai că la spatele lui stă cineva. Uite ce i se mai năzare, știut că nu-i nimeni. Poate să întoarcă capul și n-o să fie nimeni...

— He! aude la spatele lui.

Vântul. Se clatină vreo creangă. Frunzele tufarilor... Isai întoarce încet capul.

La spatele lui, cu pistolul-automat întins spre dânsul, stă un neamț...

Despre cum a încăput Isai în labelle neamțului, cum și pe unde l-a dus și toate câte i s-au întâmplat mai pe urmă, Isai i-a povestit lui Ile nu zăbavă după ce s-a dus frontul — întâia dată, întâia și ultima. Dar

de povestit a mai povestit și altora, la câți, când și cum, nimeni nu știe, nici chiar Isai nu ține minte. Iar că Ile a mai fost o dată martor la cele ce-a povestit Isai se știe bine. Și nu că ar fi spus întâia dată într-un fel, a doua dată în alt fel, vorba e că atunci, a doua oară, Isai a povestit altcuiva, dar din întâmplare s-a nimerit să fie și Ile la dânsul (după ce se mutase Isai în casa de sus, din deal), a venit și l-a găsit pe Isai în casă (era, dragă Doamne, primăvară, atâta de lucru pe câmp și pe lângă casă, iar Isai ședea cu unul la masă cu o căldare cu vin între dâștii — din cele câteva barele îi mai rămase ceva în unul, cam gros ce-i drept, în cel din dreapta din fund — cu niște ceapă verde, niște pâine uscată, de cine știe când), și când a intrat Ile și i-a văzut, atâta a zis: «Măi, voi, cum să vă zic, amu-i de șezut în capul mesei? Când tot satu-i pe deal?» Isai s-a repezit la Ile cu paharul și i l-a băgat în suflet: «Be-l tot amu, că ți-l torn în sân!». «Îl iau, îl iau, văd că-i mai mult drojdie decât vin» a făcut Ile și a vrut să-i spuie lui Isai că s-a înțeles cu nacealnicii și, de la o mâine, dacă nu-i dă tractor ori mașină (Isai avusese sfadă, scandal mare pentru că-l dăduse de la lucru, de la mașini—cu vremea apucase a fi și șofer), are să-i găsească de lucru ceva la garaj. Isai a dat cu pumnul în masă: «Măi! Eu am mers cu neamțul cu pușca după mine și nu m-am temut, dar ei cred că de dâștii am să mă sperii? Las că-mi fac eu dreptate. Mi-oi face!» A văzut Ile că Isai îi cam ciocnit, dar când l-a auzit povestindu-i omului aceluia (se vede că-l strigase de pe drum), că el, Isai, cum a văzut neamțul la spatele lui, a rupt-o de fugă, dar s-a împiedicat de ceva și a căzut și neamțul a alergat, l-a prins, l-a legat cu o curelușă și l-a dus cu dânsul, — când a auzit asta, Ile a sărit cu gura (apucase a răsturna și el niște pahare pe gât și tot cerca să muște dintr-o coadă de ceapă): «Măi Isai, măi, nu-i drept ce spui. Ascultă, bre omule, să-ți spun eu cum a fost. Și către om: când l-a văzut pe neamț la spatele lui, nu să fugă, dar nici să țiuie n-a țiuuit. S-a trântit jos și s-a apucat de pânțece și a început a plânge și a striga că i-i foame». «De unde știi tu, bre Ile, de unde știi mai bine decât mine?» Știi. Iaca știi. Și știi că de împiedicat te-ai împiedicat mai înainte de a te prinde neamțul, mai înainte,

când l-ai zărit după tufari, nu când l-ai văzut la spinarea ta. Vrei să-ți spun de ce te-ai împiedicat? De o sârmă de telefon, măi! Că neamțul taman o întindea pe acolo prin iarbă, ori o controla dacă nu-i ruptă. Și tu, prostule, ai aninat-o cu piciorul, că dacă n-o aninai nu te mai simțea că era departe, dar așa se vede c-o ținea în mână, sârma, ori o lega, ori ce i-o fi făcut, dar tu ai prins-o cu piciorul, ai tras-o din mâinile lui și—haț! te-a prins. Așa-i?» Isai a dat cu pumnul în masă: «Eu te întreb: iei paharul ori să ți-l torn în cap? De unde știi, bre Ile, ce-a fost cu mine? Știi mai bine decât mine, bre? Eu știu mai bine! Și dacă vrei să-ți spun, nu m-am repezit la fugă. Unde să fugi dacă stă cu pușca lângă tine, dă o dată — tr-r-r-r!— și te-a culcat ca pe-o măță la pământ. (Așa-i, bre... cum te cheamă?) N-am fugit, m-am lăsat jos și m-am apucat de picior, măi, că aveam un deget însângerat și i l-am arătat. N-am zis nimica de foame. De foame am zis mai pe urmă, după ce m-a luat și m-a dus cu pușca din urmă, prin livezi, printre copaci, prin pădure...». «Iară nu spui drept, măi Isai. Nu-i drept și gata! Ai uitat de atuncea. Le încâlcești. Și Ile l-a tipărit cu palma pe umăr. Nu te-a dus cu pușca din urmă, dintâi te-a căutat ce ai prin buzunare». «Da, da, vezi că el chiar știe. Se vede că eu ți-am spus. Și ții minte, dracule! Zău, ții minte. Dă paharul încoa...». «Și cum plângeai tu acolo că te durea unghia ori degetul, ți-a zis neamțul să te scoli, să ridici mâinile-n sus?». «Mi-a zis...». «Și te-a căutat peste tot, dacă n-ai nimic la tine?» «Da, încă bine că mi-a luat uzbekul binoclul că o încâlceam rău... He-he, d-apoi las că îl ascundeam undeva». «Da sfoara cu care te-ai încins când ai trecut o țineai în buzunar și neamțul ți-a zis s-o scoți și tu ai scos-o, și când a văzut ața așa s-a mai bucurat...». Era un neamț slăbănog, deșirat, cu ochelari. Vezi că nu știi cum era? Pe toate le știi, dar pe asta n-o știi, măi Ile!» «Ja taci. Și când a văzut ața ce-a făcut cu dânsa? A luat-o și ți-a legat mâinile...». — «Dinainte!» «...dinainte, și te-a mânat». «Unde m-a mânat, măi Ile?». «Unde? Cu dânsul, că mai avea de umblat pe la sârmele lui și n-avea cum te lăsa...». «Da poate m-a legat de-un copac? S-a dus și când a venit...», «...nu te-a găsit! Așa vrei să spui?» «Nu, nu zic. Chiar așa-i, măi om

bun, zău că așa a fost cum zice Ile». «Stai să spun eu mai departe. L-a pus să care valul de sârmă, pe care îl avea neamțul cu dânsul...». «El credea că-s din sat. Nu știa că am trecut de dincoace. Credea că-s de acolo, din sat... Pe urmă au aflat ei. Eu le-am spus». «Măi Isai, iar le încâlcești. Cum să le spui, dacă chiar din capul locului ai zis că te-ai pornit prin grădini să cauți vaca, pe care-ai prăpădit-o?» «Drept, măi Ile, drept. De unde, dracu, știi așa bine? Cum se vede, tot eu ți-am spus. Iaca amu mi-aduc aminte că așa a fost. Așa cum zici tu...». De bună seamă Isai îi povestise lui Ile, Ile ținea minte mai bine, iar Isai uitase câte unele, dar lasă că nici Isai nu le prea uitase, dar vezi că nici nu i le povestise pe toate. Le mai tăcuse pe unele. Ei ca ei, dar omul, al treilea care stătea între dânșii (om de sat) și auzise vorbindu-se despre fapta lui Isai din vara când a stat frontul la Nistru mai patru luni, și amu, că-l strigase Isai de pe drum, și era în casa lui, și că ei, frații, începuseră vorba asta, asculta omul și se minuna, mult se minuna de cele ce aude, și odată zice: «Măi Isai, măi, dar cum de nu te-au împușcat nemții? Apoi, deodată, dându-și seama că a grăit și nu s-a achipuit (mai știi ce-i dă în cap lui Isai, la avănie?), a întors-o pe loc, către Ile: Zic: cum de-a scăpat viu Isai din mâinile lor? Iaca asta n-o înțeleg». Și a prins a-și freca barba, apoi fruntea, toată fața lui coșuroasă ori stricată de vărsat—naiba să-l știe. Isai parcă-l cunoștea, parcă nu-l cunoștea, îi zicea când într-un fel, când în altul, și dacă vedea că se încâlcește de tot îi mai dădea un pahar de vin gros, acela îl trăgea și iar căsca gura și se minuna: «Cum de-a scăpat cu zile, nu mă taie mintea... Zău că a... Iaca tata că a fost pe front...». «Ce tată-to? Eu, măi! Eu am fost pe front! a strigat Isai. Pe două fronturi am fost — și la ruși și la nemți. Și am scăpat. Mă vezi? Am scăpat. Da amu ce-i de mine? Toți dau cu picioru-în mine... Nu trebuiesc nimăru!». «Hai, taci, taci» îl lua Ile cu vorba (alta i-ar fi spus: să zvârlă căldarea asta în fântână și să n-o mai scoată, dar l-a lăsat), apoi și-a adus aminte că Isai a început să povestească pățania și l-a îndemnat s-o spuie mai departe. Iar în gândul lui și-a zis să nu-l mai întrerupă, că iar o să-l întărate, și-i mai rău, să povestească ce știe și cum știe —treaba lui. «Dar tu să

taci! Auzi?» «Tac. Tac. Iaca, tac». «Apoi să taci. Și către oaspete: Pe mine să mă-mpuște? Pe mine să mă ucidă? Cine? Nici dracu nu mă ucide, să știi de la mine. Auzi, măi? și tu, Ile, auzi? Pentru tine am trecut dincolo. Pentru tine m-am băgat în foc!» Omul nu mai poate răbda: «Da ce-a făcut neamțul cela cu tine?». Isai râde: «Că prost mai ești. Da ce, eu îs fată?... Uite nici nu știam cu cine stric vinul. Zău că așa. Să-mi torni vinul înapoi, tot amu. Că te anin cu picioarele de grindă și ți-l scot pe tot. Auzi, măi?» Omul începe a se ruga de Ile să-l potolească pe frate-său (nu-i vorbă, s-ar ridica de la masă și ar ieși, dar nu se îndură de căldare, că sună frumos când bagă paharu-ntr-însa), dar Isai le-a pus câte-o mână în piept la amândoi: «Măi, da prost mai era neamțul care m-a prins! Iaca, au trecut câți ani de-atuncea, dar îl țin minte bine. Dacă mă prindea altul, zău că mă-mpușca pe loc, trosce! și gata. Da acela nu m-a împușcat, măi!... Cine știe, poate chiar a fost prost de nu m-a împușcat, da eu de atuncea zic, nu de amu... și... Când mă ducea din urmă (după ce-a înțeleș că umblu prin grădini și caut vaca — pe tine, măi Ile, te căutam, pe tine, vițelule!), știi ce-mi făcea el? Se făcea a mă împunge cu țeava automatului, zicea «mu» și râdea. De la o vreme am băgat de seamă că mergem nu departe de gărlă, în sus, și credeam că ne ducem spre sat, dar firul pe lângă care mergeam a întors la stânga și ne-a dus înapoi, printre livezi, între copaci, și m-am speriat de tot. Zic: unde dracu oare mă duce? Nu cumva vrea să mă... vorba ceea? Că, drept să vă spun, aveam de gând dacă intrăm în sat să mă smulg din mâinile lui și — să mă prindă! După o casă, după alta și am scăpat. Dar aici, prin grădini, ce-ai făcut? A dat o dată prr! și te-a culcat la pământ. Da, se nimerise un neamț prost, zău că ia. Se vede că am avut oleacă de noroc. Și tinerel! Tare tinerel era, ia cu vreo câțiva ani mai mare decât mine... Da, da, măi, cum te cheamă, că am uitat (Isai arată cu ochii spre omul care face o gură până la urechi). Măi, și să vă spun ce-am văzut... Mergem noi, mergem printre copaci, pe sub copaci, el întinde mâna, mai rupe câte-un măr, dă să-l muște și se uită la mine: «Îi bun ori?...» și dacă dau din cap că-i bun, mănâncă, dacă zic: «Nu!» îl azvârle și mă întrebă: «Din

care copac să iau?» Se vede că pe la dânșii acolo în țara lor nu prea sunt mere, ori îs toate acre că nu prea pricepea ce-i bun de mâncat și ce nu... Zic: «Mă sui în copac și-ți dau de cele coapte!» El: «Da n-ai să fugi?». Zic: «Unde să fug? Tu ai pușcă». «E, pușcă! Ce crezi că vreau să te-mpușc? Ești băiat bun. Cum să te împușc?» Mi-a slobozit mâna (prost, prost, dar mă ținea legat bine de-o mână), mă sui, își umple un sân de mere scuturate de mine și ne ducem mai departe...». «Spune, măi Isai, de curva ceea! strigă Ile roșu la față. Cum ai jucat cu dânșa și ai strâns-o?» «Du-te, măi... că acuș te otânjesc! se supără Isai. N-am jucat, ei au jucat, ei toți... Bre, stați să vă spun unde m-a dus neamțul. M-a dus, m-a dus până am ajuns la o căsuță (una cu pereții de nuiele, lipiți cu lut, strâmbă, în care șed vara oamenii în livezi). Credeam că-s gata, mă bagă acolo și... or zice ca-s vreun partizan ceva ori vreun spion. Că de amu mă cunoscuse ce-s și de unde-s... Ba nu! Stai s-o iau la rând. Mergem, mergem, neamțul roade mere și zvârle cioturile în mine: bum! adică mă împușca, mă lovea în spinare. Deodată auzim gălăgie printre copaci, parcă-i o nuntă. Când ne dăm mai aproape, vedem într-un fel de poiată niște movile de țărână roșcată, mari movilele (se vede că erau gropi, tranșee ce-o fi fost), multe hârlețe înfipite în pământ. Mai la o parte, pe niște copaci verzi (meri ori ce-or fi fost), tăiați, prăvăliți, ședea un neamț gol până la brâu și bâzâia dintr-o armonică de gură. Așa o purta de bine încolo și încoace, de nu se vedeau decât niște scânteii, așa lucea muzicuța... În fața lui alți vreo șase-șapte nemți, goi până la brâu, fără cămăși, unii desculți că era iarbă și țărână proaspătă, moale (ce-or fi săpat, n-am putut înțelege — groapă, dar pentru cine?— poate pentru dânșii?). Jucau toți în cerc, jucau și nici nu știu cum jucau, că dacă am ajuns amândoi, adică eu și neamțul, acel cu muzicuța ne-a văzut, dar ceilalți nu ne-au văzut. Ne-am oprit și când m-am uitat mai bine, am observat între dânșii o fată — desculță, într-o rochiță scurtă (neagră, dezbrobodită, cu pletele retezate de-i dădeau în gură, și așa juca de nu i se vedea fața, numai uneori când o îmboldea câte unul mai tare în sânișori, flutura capul și atunci părul îi sălta de pe față, și am dovedit o dată să iau seama că-i frumușică

(pe urmă spunea unul că trebuie să fi fost de aici din târg și fugea cu nemții, din cele cu păcate,—da-i drept, da nu-i drept, nu știu). Ei ce crezi că făceau? Juca unul cu dânsa, o învățea până obosea, apoi venea altul, nu zicea nimic și i-o lua din mâini, și fata juca cu celălalt, juca până obosea și celălalt, apoi o lua al treilea... Până ce am văzut că unul n-a vrut s-o deie altuia, a apucat-o de mână și a târâit-o după dânsul între copaci. Aiștia au prins a striga, a fluiera, că de ce le-o ia, dar acel cu armonica a țipat și — toți ne-au înconjurat pe noi, adică pe mine...» «Și ce i-au făcut?» sare iar cu întrebarea omul de pe drum lungindu-și gâtul peste masă (vroia să vadă cât mai este în căldare). «Mie să-mi facă, măi? a râs Isai. N-am zis că degeaba stric vorba cu tine? Ții una ca nebuna, ce ți-au făcut? ce ți-au făcut?... Fetei celeia i-au făcut, nu mie. Că-ndată cum o aducea unul, o lua altul». «Și o... juca, așa-i?» rânjește omul furând cu coada ochiului către Ile, care parcă ațipise cu capul în piept și cu spinarea sprijinită de bucata de perete dintre ferestrele astupate cu gazete. «Pe mine, măi, nu m-au jucat...». De bună seamă, ce-aveau să-l joace pe Isai? L-au pus să joace singur. Dintru-ntâi i-au strigat celui cu muzicuța să cânte, dar acela a arătat că și-a rupt obrazii suflând, a înhățat altul muzicuța din mâinile lui și, cum Isai era mai mult negru decât alb, ce s-o fi gândit roșcații? Că-i țigan! Și hai să bată din palme și să-i strige să joace. Isai după ce s-a uitat de câteva ori la neamțul lui și l-a văzut că râde, s-a gândit de ce să nu joace cum a văzut o dată la târg că juca un pui de țigan, și ce mai ținea minte, ce mai născocea pe loc, bătea talpa, lovea cu palmele peste pulpe de făceau hainele o gălăgie și un zgomot drăcesc. S-a mai aplecat de câteva ori, s-a învățit într-un călcâi, că-n degete nu putea (îl durea), apoi odată s-a poticnit (pe urmă și-a adus aminte că unul dintr-înșii i-a întins o vargă sub picioare anume ca să-l împiedice) și a căzut. Până să-și deie seama ce și cum, a văzut că-l plouă de-asupra (cineva îi răsturnase în cap o căldare cu apă — o văzuse mai încolo — nemții jucând, se duceau când unul, când altul și-și băgau capul în căldare ori luau cu palmele și-și stropeau fața). S-a sculat Isai, s-a uitat împrejur, dar n-a văzut nimic, iar dând cu mâinile pe la ochi a văzut că

are glod pe față (era țărăină la fundul căldării și așa, cu totul, i-au turnat-o în cap). Nemții hohoteau, arătau cu degetul la dânsul și râdeau până a început unul a-l trage de fundul pantalonilor, Isai s-a întors cu față la dânsul, altul l-a îmboldit cu varga în ceafă, Isai s-a întors spre acela, altul l-a nimerit cu un bulgăre în frunte. Isai a închis ochii (nu era chiar moale bulgărele să se fărâme). Dacă a văzut așa, a prins Isai a râde și el, și mai dându-se o dată peste cap, a alergat la neamțul care-l prinsese, a luat bobina cu fir telefonic și a zis: «Hai!» Neamțul a zis: «Mergem» și i-a arătat să meargă înainte ca să-l poată vedea mai bine, că începuse copaci deși, niște tufari de cătină, printre grădini, răzoarele oamenilor... Dintr-acestea Isai, se înțelege, n-a spus nimic nimănui, poate numai așa pe scurt de tot lui Ile să-i fi povestit atunci demult, — lui Ile, altora n-a suflat o vorbă. Cât despre dânsul, el le ține minte bine pe toate, și numai pentru că vroia să-l zădăre pe Ile le mai sucea în fel și chip. Așa că despre întâmplarea cu scăldătoarea și cu împunsăturile (mai pătimise acolo și altele cu banda aceea de nemți, dar nici el nu vroia să-și aducă aminte de toate,—prea erau grele), n-a povestit, dar cât au trecut clipele acestea cu toate prin minte a stat și s-a uitat la buza paharului. S-a uitat în tăcere și pe frunte i s-au adâncit câteva dungulițe (auzi afară glasul băiatului care parcă striga, parcă plângea, auzi, dar nu știi de ce nu putu să se scoale să se ducă să vadă ce-i, nici să se întoarcă și să deie gazeta la o parte din fereastră: «S-a ogoi el singur. Mamă-sa ce-și târaie poalele de pământ?»). «Măi Isai, măi, da cu fata ceea ce-au mai făcut?», întrebă iar omul când la paharul strâns în pumnul lui Isai. «Tu întrebă-l cum a fost la ouă-n sat! sare cu gura Ile fără măcar să deschidă ochii. Spune-i, bre Isai, câte ouă ai adunat de prin cuibare de pe la oameni în ziua aceea?» «Nu atunci, a doua zi». Ile iară i se pune împotrivă: «Ba tot în ziua ceea. Ai uitat, eu îți spun!» «De unde știi așa de bine?» «Apoi că ai stat, măi Isai, vreun ceas în zămnic, și s-a părut că a trecut o zi și o noapte. Așa ziceai...» «Când ziceam? Ți-am spus o dată să taci, măi Ile!» Isai se supără, dar pe loc îi trece, își aduce aminte cum l-au scos din groapă și l-au dus iară undeva. Credea că-i gata cu dânsul: îl împușcă. Când se

uită, vede că-l duc în sat. «Măi omule, măi! M-am băgat prin cotețele și poietelele oamenilor și n-atâtea ouă câți păduchi am strâns, păduchi de găină...». «Chiar așa? râde cel chemat de pe drum și iar se uită cu un ochi în căldare. Păduchi de găină? Mulți?» Și când l-a ațintit Isai cu privirea vrând să-și aducă aminte de unde s-a luat matahala asta în fața lui, cine l-a chemat, a auzit iar țipăt sub ferestre, erau glasurile băiatului și al femeii: femeia striga, blestema, iar băiatul plângea. Isai a dat năvală pe ușă afară — îl bate!—și când a ieșit în prag a văzut cerul tot clocotind de niște păsări mărunte, negre, care se zvârcoleau ca un nour fioros care aici se da pe-o parte, aici pe alta. Și păsările acelea ba se înălțau sus de tot că abia se vedeau, ba cădeau pe-o aripă, apoi se repezeau cu toatele spre o altă pasăre, mai mare, cu niște aripi late, care vroia să fugă de dânsule, dar fiind mai greoaie nu putea. Păsărelele o ajungeau, o izbeau cu clanțurile și săreau din pasărea cea mare fulgi și pene. Tot atunci în ziua când au fugărit lăstunii gaia, tot în ziua aceea, oleacă mai târziu, a dat un câine la Isai în ogradă, mai l-a mușcat pe băiat. Femeia striga că-i turbat, îl afurisea pe Isai că nu iese, că șade în casă cu paharul în mână, cu dracu știe cine... Tot în ziua aceea Ile l-a legat cu funia, l-a trântit pe Isai în mijlocul casei și i-a turnat câteva găleți de apă (de acum seara, când s-a întors Isai din sat mort beat, nu-i vorbă, era bine ciocnit de acasă, dar când a auzit de câine și a ieșit și a alergat, câinele nu mai era, fugise ori nici nu fusese— dar când s-a întors să se așeze la masă, omul chemat de pe drum dispăruse și el, și nevastă-sa spăla căldarea la puțină, iar mai încolo, peste gard, găinile se adunaseră și ciupeau ceva de pe pământ și începuseră a se face vesele și a sări ele la cocos). Așa că n-a mai dovedit nici Isai și nici Ile să povestească acelui străin chemat de pe drum cum a fost mai departe întâmplarea, ci numai i-au pomenit despre unul Ochelărosu, acela care-l prinsese pe Isai și-l dusese legat, apoi despre altul care-i zicea Bărbosu și care l-a luat pe seama lui și l-a zgâlțâit bine și de câteva ori era să-l împuște, și de ofițerul cu capul sur care-i spunea lui Isai că, dacă o să fie băiat deștept și cuminte, îl ia în Germania cu dânsul și-l face general. Dar despre asta numai a pomenit Isai, pentru

că n-a avut când a se înțelege, el și cu Ile, că l-a legat Ile ca pe un hoț oarecare și pe urmă, după ce a adormit Isai, s-a așezat lângă dânsul și a plâns. A plâns de necaz că iaca ce zile au ajuns ei, frații, de trebuie să se bată unul cu altul, ori, poate, și-a adus aminte povestea bunelului cu cei doi frați, care s-au dus la scăldat, unul a vrut să-l sperie pe celălalt, s-a făcut că se îneacă, aista a sărit să-l ajute și s-au înecat amândoi. Ședea Ile, își ștergea obrazul cu dosul palmei și plângea (a rămas singur cu Isai în casă — femeia luase copiii și se dusesse iar la mamă-sa), plângea pentru Isai că știa ce om bum la suflet îi și uite ce zile negre a ajuns...

Când a văzut că se închide capacul deasupra lui, apoi se lasă ceva greu pe dânsul (ce să fie? — nu era nimic pe aproape — ori poate îl leagă, pune vreun lacăt — pare-se, avea niște belciuge capacul, — iar înaintea de a-l lega ori de a-l încuia, a călcat pe dânsul), Isai a vrut să strige: de ce l-au băgat iar aici, că n-are de gând să fugă, le-a spus că nu fuge, trebuie să găsească vaca mai întâi, fără dânsa nu se poate duce acasă. Tot drumul cât au mers spre sat și înapoi i-a spus Bărbosului că el caută vaca, vaca lor care s-a rătăcit prin livezi, vaca o caută, nu altceva. Dar Bărbosul se uita la dânsul de sus (era ceva mai înalt decât Ochelărosu, dar și mai fioros, unde s-o fi dus acela? Cu acela se înțelegea oarecum — când mergeau amândoi printre copaci i-a scuturat mere, la urmă chiar l-a dezlegat, aproape de căsuță... Unde să fie cel cu ochelari?), se uita și nu zicea nimic, numai clătina din cap și-l împingea cu cotul să meargă mai repede, Isai se uita la dânsul și nu putea să vadă ce are pe față (răutate, zâmbet ori n-are nimic, i-a rămas numai cruzimea, iar ca să și-o ascundă și-a lăsat barbă neagră, deasă și cărceiată ca de țigan), și iar pleca ochii și mergea înainte și se gândea unde-l duce și de ce-l duce și tot zicea că s-a pornit să caute vaca. Se uita prin părți să vadă nu cumva este vreo vacă, într-un loc a văzut niște tunuri îngropate în pământ, numai vârfurile țevilor afară, în alt loc niște acoperișuri de mașini, ori poate tancuri, nu se știe, că erau îndosite între copaci și acoperite cu tufari, în alt loc a auzit sforăit de cal, a văzut o coadă rotindu-se și a dat s-o ieie într-acolo, dar

neamțul l-a izbit de mână și l-a împins înainte: «Ce te holbezi prin părți? Mergi înainte!»

Isai ridică un picior și-l pune peste celălalt: pământu-i rece, se vede că-i aproape apa de-i așa rece. În groapa asta unul cu livada o fi ținut merele, la răcoare. Ori a fost vreun nevoiaș care trăia aici și iarna, și groapa asta, zămnicul, era beciul lui. Își freacă Isai piciorul de celălalt ca să-l încălzească olecuță, apoi îi schimbă locul — să-l încălzească și pe celălalt.

De ce l-au dus în sat și l-au adus înapoi? Numai ca să le adune niște ouă? Că nici n-a strâns așa de multe. De unde ouă dacă ei au mâncat găinile? Cum zicea femeia aceea: «Mai mâncați de vrabie și rândunică, că găinile...», dar nu și-a mântuit vorba că Bărbosu i-a arătat ce are în mână, și baba a rămas cu gura căscată. Nu, nu pentru ouă l-au dus în sat, pentru altceva l-au dus. Pentru ce adică să-l fi dus? L-au dus să-l lepede, dar pe urmă s-au gândit că ar fi bine să-l mai ție, că poate să le prindă bine. Dar ce vor să facă cu dânsul? De ce l-au băgat o dată în groapa asta, l-au scos, l-au adus înapoi și amu l-au băgat iară? De ce?

Se scoală Isai de pe piatra pe care șade, urcă pe dânsa, se înalță să ajungă la capac, dar groapa-i adâncă și nu poate ajunge. Pune piciorul pe o scăriță săpată-n perete, se înalță și vede pe sub marginea capacului o dunguliță de lumină și-n dunguliță o rază de cer albastriu, iar într-un colț clătinându-se niște vârfuri de crengi.

Afară-i cald să te topești, da el șade în groapa asta umedă, mucegăioasă (apa trebuie să fie în față aici, nu degeaba-i așa de jilav — ori poate nu s-a uscat de astă primăvară, că aici nu răzbate soarele niciodată). Sare din loc și umblă iar cu mâinile pe pereți, pe jos, prin colțuri, prin unghere, poate-a găsi ceva, măcar niște sfeclă din an de ros, dar nu-i nimic. Numai morcovi zbârciți, uscați și altceva nimic. Foamea-l ametește, și Isai găsește cu greu piatra și se așază, își freacă iar picior de picior, zgribulit, cu mâinile adunate la piept.

La ceilalți oameni, cum intrau în ogradă, Bărbosu se uita unde-i cotețul, poezica ori saraiul și-i arăta cu mâna: «Intră!» (Isai intra, dar

numai cu gândul că o să găsească o spărtură să iasă pe altă parte și s-o cotigească, dar, ca într-adin, nu era și trebuia să iasă înapoi cu dosul înainte, să-i deie neamțului prada și tot el să culegă blestemele de la babe), iar la casa a treia din margine, pe partea dreaptă, Bărbosu i-a zis: «Stai aici», i-a arătat locul unde să steie nemișcat și s-a dus la omul care ieșise în întâmpinarea lor (avea și acela barbă tot așa neagră și cârceiată) și au vorbit mult amândoi (cum s-o fi înțeles, dacă lui Isai, când vroia să-i spună ceva, îi arăta: așa, așa...), și omul cu barbă s-a uitat la Isai, de câteva ori, apoi a dat din cap (ține minte bine cum a clătinat din cap omul, a zis: nu) și, după ce-au ieșit de-acolo, nu s-au dus mai departe la deal, pe ulițele satului, ci au cotit înapoi, și de la acela n-au luat nimic...

Isai sare speriat de pe piatra lui. Se cațără cum poate până sus, apucându-se de niște bețe și dă cu capul în capac. Nici se clintește din loc capacul. Mai dă o dată (să scape de aici, să scape până nu l-a doborât foamea de tot — de aseară n-a pus nimic în gură, cât a gustat cartofi copti). Dacă mai șade aici o să-l mănânce viermii, șerprii... și când se gândește la șerpi, își aduce aminte că aiștia anume prin locuri umede se plodesc și-l trece rece pe la pulpe. Mai lovește o dată cu fruntea în scândura capacului și țipă cât îl ține gura. Prin țipătul și vuietul din urechi aude tropăit de cizme afară, aude vorbă, apoi vine cineva și începe să hodoroagească cu ceva... Deschide! Îi deschide! O să-i deie drumul! O să-l lase să se ducă... Și Isai începe să strige iar, mai tare, că el caută vaca, vaca lor, care s-a rătăcit prin grădini (de ce n-a fugit când o suduia neamțul pe baba ceea?— trebuia să-și facă vânt, să sară peste gard, să fugă — până scăpăta în râpușoara cotită și acolo prin cătiniș nu-l mai prindea— se ducea la mătușa,—oare Ile știe că el a fost în sat? i-a spus cineva? l-au văzut oamenii—putea să-l cunoască vreunul—dacă Ile-i la mătușa, o să-i spună: «Uite, măi, l-am văzut pe frate-tu. Dar era și un neamț... Ce, frate-tu s-a dat cu nemții!»— ce-o să creadă Ile? dacă a găsit calul, știut că trebuie să fie la mătușa — să scape, să scape din groapa asta!). Capacul se ridică. O bulboană de lumină și căldură se prăbușește de sus asupra lui Isai,

în aceeași clipă simte o lovitură tăioasă, repezită, și cade înapoi pe piatră, amețit. Peste o vreme când se dezmeticește, duce mâna la cap și simte în creștet o umflătură udă, cleioasă: i-au spart capul. Se ghemuiește iară cu mâinile strânse la piept și de acuma nu mai ridică ochii să se uite în sus, doar ar prinde măcar un fir de lumină, nu, șade gheboșit așa și ceva cald începe să cadă de sus pe obraji, și de acolo pe genunchii întepenți.

La început credea că-i o glumă (l-au văzut încălzit, sudat și ce s-o fi gândit? hai să-l băgăm oleacă să se răcorească), dar când l-au vârât aici a doua oară și când a început să strige, iar ei, în loc să-l scoată, l-au trăsnet în cap, Isai a înțeles că-i gata, s-a zis cu el. Și de ce răzbătea mai adânc în mintea lui gândul: «Gata, s-a zis cu mine», tot mai tare îl îneca plânsul, sughiturile îi spărgeau pieptul, și l-a cuprins un tremurat de-i clănțăneau dinții în gură, și el gemea cu capul strâns în pumni. Unde s-a pornit și unde a ajuns! Se vede că dracul l-a împins de-a scos nasul din tufari, că nu erau nici un fel de câini — așa i s-a năzărit! N-a putut să aștepte până se întuneca bine? Atunci ar fi răzbătut mai ușor! Și-ndată vede-n fața ochilor lăstunii zburând pe deasupra și țipând. Poate că ziceau: «Nu te bagă, băiete, că mare primejdie te așteaptă!» Nu i-a ascultat... și a trecut. Ori poate dimpotrivă, îl îndemnau să treacă mai repede, cât îl poate găsi pe Ile, că dacă mai întârzie oleacă îl scapă și se duce mai departe și nu-l mai găsește, nu-l mai ajunge... Dar mama, sârmana, ce-o fi făcând acolo singură, cu fata bolnavă? Poate că de amu nici nu mai este surioara lui, poate s-a mântuit de necaz... Mama umblă prin sat, roagă pe oameni să-i deie niște scânduri, intră la unul, intră la altul (dacă-i sat străin și nimeni n-o știe, n-are pe nimeni), și toți dau din umeri: «N-avem, de unde să avem scânduri?» Mama se uită la cer și pornește mai departe. Trebuie s-o îngroape, dar cu ce s-o îngroape? Isai plânge, plânge într-însul să nu-l audă nimeni... Parcă se vede mergând din urma unui sicriu, și-n sicriu soră-sa, dar parcă nu-i ea, ci-i chiar el, Isai, și oamenii întrea-bă: «Dar ce-a pățit de-a murit Isai?» «N-a murit, l-au împușcat nemții».

«Cum l-au împuşcat dacă era viu când s-a dus neamţul din sat?» «D-apoi că el... ce i-o fi dat în cap... a trecut la dânşii, dincolo, nemţii l-au prins, au zis că-i partizan, spion şi l-au împuşcat!» Nici la mătuşa n-a ajuns, nici pe Ile nu l-a găsit şi nici lui bunelu nu i-a spus ce treabă are de gând să facă. Dacă i-ar fi spus (poate nu l-ar fi lăsat, i-ar fi zis ceva, şi Isai l-ar fi ascultat, dar aşa... Dar aşa parcă nu l-a ascultat? Că doar bunelul i-a spus pe unde se poate trece: pe la gărlă mai sus de cot. Isai pe acolo a trecut, a trecut şi nimeni nu l-a văzut... Dar când a înfipt mâinile-n mal, pe pragul de sub apă, a dat de ceva, credea că-i un băţ ceva, era o puşcă (într-adevar, dăduse de-o puşcă lăsată cine ştie de când — de fapt, pe malul acela au fost bătăi multe, mai înainte, se vede că a căzut vreunul ucis, omul l-a dus apa, iar puşca s-a rostogolit şi a rămas acolo), ce-i drept, ruginită, dar poate că era bună... Ia să fi avut o puşcă cu dânsul, îl da la pământ pe Ochelărosu când l-a zărit între tufari, şi scăpa, dar aşa... Ori măcar un pistol să fi avut... Putea să pună mâna pe unul de la moscalii lui bunelu, că au. Ori să-l roage pe Timoşa să i-l deie pe-al lui, că el totuna amu rănit n-are unde se duce şi ce face cu dânsul... Dar aşa, s-a băgat cu mâna goală şi l-au găbjit ca pe un pui, ca pe o...

Sare Isai în picioare: «Dac-oi sta aşa, am să înlemnesc aici». Porneşte cu mâinile întinse să bâjbâie, pipăind pereţii gropii cu palmele... Oare să fie vre-o bortă undeva? Şi-a adus aminte că la baba Motrea pe care au ucis-o ieri (poate alaltăieri, nici nu mai ştie aici rostul zilelor), la babă în casă era lângă sobă o groapă, şi dacă coborai în groapă, puteai să treci până-n beci,— poate că este şi aici vreo spărtură care... Unde poate să ducă? Numai în căsuţă, dar acolo-s ei? Dac-ar fi! Dar nu-i nici o spărtură. Merge Isai înainte, bâjbâie cu palmele (pereţii îs jilavi, plini de mucegai, în unele locuri ies rădăcini de copaci, de ierburi — poate este vreo răsuflătoare?), se uită-n sus — nicăieri nici un fir de lumină. Se lasă-n pirostrie şi porneşte-n genunchi pe jos, poate dă de vreo bucată de fier: un hârleţ, vreo custură ceva (să sape într-un colţ — să spargă peretele — unde-i mai uşor — unde-i un lemn, o grindă, să aibă mai puţin de lucru), dă cu mâinile

pe jos, dar numai o așchie de scândură găsește și aceea jilavă, putredă că se fărâmă în palmă... Își scutură mâinile una de alta, le șterge de șolduri și simte că iar îl frige-n creștet... Oare cu ce l-o fi pălit? Cu patul armei, poate cu ciubota ori numai a dat drumul capacului când a vrut să scoată capul... Se suie cu picioarele pe piatră și stă așa într-un picior, ghemuit. «Gata, s-a zis cu mine, de aici nu mai ies... Nu mai ies... Nu mai ies... Cine știe, poate să înceapă chiar azi, nemții or uita de mine... Ori vor veni niște avioane, vor arunca bombe și... Nemții or fugi, rușii s-or duce după dâșii... Și cine are să mă scoată de aici? Cine are să-mi deschidă? De ce mă țin atâta? Câtă vreme a trecut? Îi sară ori dimineață? Când m-au băgat a doua oară, soarele scăpătase mult după amiază... Amu ce vreme să fie?... Isai schimbă piciorul. Se vede că nu m-au crezut că umblu după vacă... Dacă m-au dus până-n sat, de ce nu mi-au dat drumul? De ce n-am fugit când o strășnicea Bărbosu pe baba aceea? De ce n-am sărit peste gard... Amu-i târziu... S-a zis cu mine. Auzi, s-a zis cu tine, măi Isai! Isai odată scrâșnește din dinți: Nu! Trebuie să ies! Să ies de aici! Să scap. Dar cum? Cum?!». Ia piatra de jos, o duce într-un colț, o sprijină de perete, urcă pe ea și începe să roadă cu unghiile-n perete. Tărâna-i umedă, jilavă, i se lipește de degete, el roade, roade, roade, peste o vreme cearcă să vadă cât a săpat și vede că n-a săpat mai nimic, nici cât latul unui deget, se trânteste cu fruntea de perete, izbește cu capul până cade neputincios jos, alături de piatră, amețit. «Ile, frate, unde ești?... ține-te măcar tu... Mamă, bunelule, veniți să mă scoateți de aici... Ei, las' să mă omoare. Las' să mă împuște...», și iată-l se vede dus cu arma din urmă, îl duc vreo câțiva ori poate-i numai unul (nu știe, că nu se poate uita înapoi să vadă), merge și-și zice: ori așa, ori așa, totuna s-a mântuit cu mine — să fug! Și da să fugă (se face că-i aproape de mal — nu mai vreo câțiva pași — sare drept în apă și să poftească atunci să-l găsească ori să-l prindă — el îi peștele care-ți trece și un kilometru pe sub apă, nevăzut). Așa și face Isai. Cum merge se repede brusc într-o parte, neamțul strigă, aude împușcăturile — una, doua, trei (ce nai-ba: pistol-automat, dar împușca așa rar?), dar gloanțele trec pe alături

(ciudat lucru: vede cum zboară gloanțele pe lângă dânsul — dacă ar vrea să-l atingă vreunul l-ar prinde din zbor—nu, ar întinde mâna și l-ar da într-o parte, să treacă pe alături — cum a întins mâna când s-a uitat sus către soare, la lăstunul care țipa de deasupra și-i zicea ceva). Și el, Isai, se vede dintr-odată în cu totul altă parte, nu mergând cu neamțul de-a lungul malului, ci într-o poiană verde, într-o pădure, și în poiana aceea ca din nimic răsar în fața lui șase băieți, goi până la brâu, și toți vin spre dânsul lunecând ca pe gheață, toți dreți parcă ar fi niște statui, și cum ajung drept dânsul, întind câte o mână, și-n mână au câte un ou, și parcă vor să i le deie lui. Isai se uită mirat, le cunoaște — îs ouăle pe care le-a luat de la babă — lunguiețe, ascuțite la un capăt și gălbui, dar de ce-s așa de mari? Îs mai cât capetele băieților, dar... vezi că nu-s băieți, ci niște moșnegi, au bărbi negre, dar dacă-s moșnegi, de ce-s fără cămăși? Moșnegii îi întind ouăle mari cât capetele lor, iar Isai nu știe ce să facă: să le ieie, să nu le ieie. Cum să le ieie, ce să facă cu ele? Și când vrea să clatine din cap că nu-i trebuie ouă așa de mari, în fața celor șase apare o fată în rochie neagră, dar fără picioare și strigă: «Ucideți-l!» Și numai a strigat, ouăle toate cad asupra lui, se sparg în capul lui, și prind a-l îneca, și el se înădușă, vede că se înădușă, vrea să deie din mâini și nu poate — se îneacă...

Bărbosu îl împinge peste prag, din urmă.

Isai calcă, piciorul i se duce în jos parcă ar calcă într-o prăpastie, și atunci, fără să vreaie, ridică mâinile să se apuce de ceva, dar, iată, simte pământul sub talpă. Pământ tare, uscat, pământ bătătorit, plin de urme de cizme cu gămălii de cuie, cu potcoave grele—le simte cu talpa, cu pielea degetelor — așa multe urme, că totu-i parcă presărat cu spini, numai borți, borți, borți. Iar aici, lângă ușa o lășătură. Cum și-a înfipt Isai privirea-n pământ, așa a și rămas cu ochii țintuiți de urmele acesteia, la borțile acestea. Trebuie să-și înfrângă frica, să se învingă, să ridice capul să se uite drept înainte (unde l-a adus?— pentru ce l-a adus?— să-l fi mutat aici, la cald, la uscat?—dar o să-l lase tot închis?—când a trecut pe lângă căsuța asta a văzut că are niște ferestruici mititele), și

un gând îl fulgeră prin minte: de aici o să fugă, de aici! Numai dacă iese Bărbosu și-l lasă singur... De aici... de aici... de aici... Simte deodată că nu-i singur în căsuța mai pe jumătate intrată în pământ. Nu-i singur. Mai este careva. Se aude suflând cineva. Poate-i Bărbosu? N-a rămas afară, a intrat și el, a închis ușa pe dinăuntru și stă la spatele lui. Dar nu, este cineva în față. Dintr-acolo. Respiră greu, rar, obosit.

Isai dă mâinile la spate — e aproape ușa? — le retrage repede. Bărbosu-i la spatele lui. A simțit răceala pistolului-automat. Parcă l-a fript! Unde l-a dus? Ce vrea să facă cu dânsul? Aici... Aici?

— Komm!

Știe el cuvântul, știe ce înseamnă. Face o jumătate, o jumătate de pas înainte și se oprește. Ridică încet capul: o masă lată cu picioare groase de lemn cu urme de flori. Două cizme înfipte în fața lui.

— Komm! Mai tare, mai răspicat, mai aproape.

Mai face o jumătate de pas, o jumătate de pas numai.

— Komm! Komm! răsună deasupra lui. O mână grea îl apucă de bărbie și-i ridică brusc capul de-i trosnește osul cefei.

Trei cuțite de lumină îl izbesc în ochi: unul negru — tocul revolve-ului de la cingătoare; altul roșu-sângeriu, geamul mic din fund; și al treilea—ochii oare-l privesc, mari, aprinși, sfredelitori, gata să-l străpungă. O frântură de clipă s-a întâlnit cu ei și a închis ochii, — nu se poate uita, îl ard, îl frig ochii aceia. Acum ce-o să facă? O să scoată pistolul și-o să tragă? Ori întâi o să-l lovească în cap? Și are-n creștet o spărtură... De nu l-ar păli tot acolo unde l-a lovit acela cu călcâiul. Și pe urmă... Chiar o să-l împuște? O să-l împuște? Și n-o să-l mai vadă pe bunelu?... Pe mama... N-o să-l găsească pe Ile? Tot atunci, din adâncul sufletului, al întregii lui ființe, se ridică un val fierbinte, greu cum îi smoala, de-i potopește și minte, și suflare, și inimă — tot, și din valul acela întunecat și amar răsare un răcnet: nu! care cutremură pământul din toate măruntaiele lui, livada asta și pădurea cu toți copacii și tufarii, dealurile și semănăturile, Nistrul cu apele, cerul cu soarele... Isai pornește să plângă de-l îneacă lacrimile, plânge de se cutremură tot ca o frunză-în vânt, ca zghihuit de friguri.

Deodată mâna care-l ținea de bărbie își slăbește strânsoarea (ca să scoată pistolul? — amu odată să se trântescă la pământ — să se izbească printre picioarele Bărbosului — să deie cu capul în ușă...), și Isai simte că-l tipărește cineva cu palma pe obraz.

Deschide ochii, și-i șterge cu pumnii. Nu l-a împușcat? Nu-l împușcă? Poate chiar n-o să-l împuște. De ce să-l împuște? Începe să plângă și mai tare, cu glas.

Vede printre lacrimi în fața lui un neamț în vârstă, nu prea nalt, cu tunica altfel decât la ceilalți (trebuie să fie un ofițer — da, îi ofițer!) și cu capul sur. Nu-i vine a crede — sur. Așa i se pare?... După ce-și mai șterge o dată lacrimile se uită și vede că da, îi sur la cap, într-adevăr sur.

Îl tipărește cu palma pe obraz și-l întreabă, prin semne:

— De ce plângi? De ce plângi așa tare?

Dar ochii lui nu-s chiar așa de răi cum i-au părut la început. Isai arată cu mâinile la gură și la pânțele:

— Mi-i foame... Mi-i a mânca... N-am mâncat nimic... Mi-i foame... foame ...

Ofițerul clatină din cap:

— Așa? Zici că ți-i foame?

Parcă vrea să zâmbească, și atunci Isai observă deodată că ochii ofițerului sunt albaștri, obosiți, și că el, Isai, parcă l-a văzut undeva, degeaba s-a speriat că o să-l împuște, degeaba a început să plângă așa, i-a părut rău cum s-a ținut și s-a purtat până acum, s-a făcut de rușine, pot să-l creadă un băiețuș prost, neștiutor și... Dar peste o singură clipă ofițerul se întunecă la față, se apleacă iar deasupra lui (nu, ochii îs aceiași, aprinși, sfredelitori—s-a înșelat!), odată îl apuca cu amândouă mâinile de umeri:

— Partizan?

Isai tace.

— Vorbește!

Isai clatină din cap: nu.

— Partizan? mai răcnește o dată ofițerul.

Se uită Isai țintă la vulturul de pe tunică (umărul se mișcă — ridică mâna — vrea să scoată pistolul? — umărul se întoarce mai tare — o să-l izbească cu pistolul în cap? — numai de nu l-ar lovi la rană), așteaptă lovitura, împușcătura — ce-o fi, numai să fie mai degrabă (de asta l-au ținut—cred că-i partizan—a vrut să rupă sârmele telefonice—de asta l-au dus în sat— de asta l-au închis...), dar umărul la care se uită se întoarce, apoi îl vede cum se îndepărtează de dânsul. Ofițerul se duce, se așază la masă într-un jilț de lemn, se lasă pe petează și tace. Șade așa nemișcat mult, cu capul dat pe spate. Acum, în dreptul ferestruicii capul lui e roșu, scăldat parcă în sânge pe la frunte, iar în partea asta negru, umbrit, și numai un ochi privește nemișcat undeva înainte, drept înainte.

Deodată începe să vorbească. Vorbește fără a-l privi, mult, neînțeles, și lui Isai îi pare că vede cuvintele umplând masa, ridicându-se, umplând căsuța toată, umplându-i urechile, ochii, le vede cuvintele acelea acoperindu-l, dar nu le înțelege, le ascultă, dar nu le poate pricepe, că-s cuvinte străine, nepătrunse, colțuroase... Simte că-i vorbește lui și se uită mirat: oare chiar crede că el înțelege ce spune, ori nu cu dânsul, nu pentru dânsul vorbește?

— Domnul ofițer zice că ar putea să deie ordin să fii împușcat chiar acum, dar și-a adus aminte de feciorul lui, de seama ta, și i s-a făcut milă de tine, da, milă...

— Domnul ofițer zice că dac-ai să răspunzi drept la întrebările lui și n-ai să ascunzi nimic, dar absolut nimic, o să caute să facă tot ce va putea mai bine pentru tine. Iar dacă vei încerca să minți, domnul ofițer zice ca va da ordin să fii împușcat imediat— aici, în fața acestei căsuțe...

— Domnul ofițer întreabă: cine te-a trimis pe linia întâi, cine și pentru ce te-a trimis? Ce trebuia să faci și să observi? Spune!

Se uită Isai printre lacrimi la domnul ofițer care stă nemișcat, neclintit, de parcă nici buzele nu i se mișcă atunci când vorbește (nu l-au crezut? — îl socot partizan — cred că-i trimis de cineva — nu, nu l-a trimis nimeni—el singur a venit — vezi, Ile, ce-ai făcut? — vezi, Ile, unde-am încăput?— zici că nu trebuia să mă pornesc după

tine?— dar mama, dar sora?— și bunelul așa mi-a spus — oare a știut că așa o să se întâmple?... — m-ai apucat, măi Ile, își mă tragi la fund, la fund... unde ești, Ile? — ai găsit calul? — am fost în sat — nu m-ai văzut? — ești la mătușa? — trebuie să-ți fi spus cineva care m-a văzut), apoi se întoarce către Bărbosu, care stă drept și la spatele lui, ajungând cu capu-n tavan (îl privește pe Isai de sus, toată fața lui neagră, păroasă parc-ar zice: «Ai vrut să ne păcălești? Degeaba... De aici nu mai scapi»), și odată îi străfulgeră prin minte: știe românește! De asta l-au dat pe mâinile lui. De asta l-au dus în sat... Să vadă dacă-i de aici ori nu. Știut că de asta. Omul cu care a stat de vorbă și pe care l-a văzut clătînând din cap i-a spus că nu-i de la dânșii din sat. Înseamnă că ei știu de unde-a venit, știu... Dar dacă nu știu? Dacă Bărbosu a vorbit altceva, n-a vorbit despre dânsul — atunci? Să se deie de gol el singur?

— Cine te-a trimis?! Răspunde!

— Nimeni...

— De ce ai încercat să rupi linia telefonică? Alta ce ți s-a mai poruncit să faci? Răspunde!

— Nimic... M-am pornit după calul nostru... după vaca noastră... și am dat peste sârma aceea...

— După ce? Cal ori vacă? Cine te-a trimis? Răspunde!

— Nu m-a trimis nimeni... Singur am venit.

— De unde?

— Din sat. Iaca de aici, nu-i departe...

— Din care sat?

— De aici, mai la deal...

— Minți! Ai trecut de dincolo. Pentru ce-ai trecut? Cine te-a trimis? Și nu încerca să ascunzi... Știm totul. De ce-ți erau hainele ude? Răspunde!

— Apoi am mers peste gărlă și când am dat să trec am căzut în apă și...

Isai începe să îngâne iar ceva, dar vede că s-a încâlcit.

— Minți!!

Și cum se uită în colțul din dreapta, sus, unde se vede o pată neagră, pătrată, cu câteva borți negre de cuie în perete (poate-s chiar cuiele), vrând să-și ție lacrimile, să răspundă așa cum a spus de la început că n-a trecut de nicăieri, că nu l-a trimis nimeni și că nimic n-a avut și n-a vrut să facă,—cum stă așa, o lovitură de palmă îi umple ochii de scânteii.

— Răspunde!

Tace.

— Răspunde! Ori te împușc pe loc.

Răsună țăcănit de pistol.

— Răspunzi? Unu... Număr până la cinci.

Unu? De ce numără?

— Doi... Răspunzi?

Doi? așa de repede a ajuns la doi?

— Trei! Răspunzi?

Încă «unu» și-i cinci.

— Patru... Răspunzi?

Și chiar o să tragă? O să-l împuște? Aici? Acum? Ori o să-l scoată în fața căsuței... și pe urma o să-l arunce în groapa cea umedă?

— Răspund! Vă-spun-tot-vă-spun-stați-nu-mă-împușcați-vă-spun-tot...

— Uuu! Pui de bolșevic! Vorbește!

Isai vede crescând deasupra-i o umbră. Pumnul! Acuș se prăbușește asupra lui. O să-l lovească iar în locul unde l-a lovit acela (poate tot el, Bărbosu) cu ciubota. Gemulețul din dreapta se întunecă... Acuș cade pumnul... O să cadă și el... O să-i ametească capul. Să se ție... Să nu cadă... Că va începe să-l bată cu picioarele. Să nu cadă...

Isai se strânge tot ca un arc: «Să se ție pe picioare!»

— Stai! strigă ofițerul.

Pumnul rămâne în aer, deasupra capului, apoi îl simte cum coboară pe alături și-l aude pe Bărbosu găfâind greu.

— Vorbește, zice ofițerul, ridicându-se din jilțul lui. Vine până aproape, la un pas (îi vede ața — groasă, verde, — cu care-i cusut vulturul pe piept) și se oprește. Ascult. Soldat, tradu.

— Spun... Iaca spun... spun tot... do'mle ofițer. Gândurile lui Isai s-au învălmășit toate. Nu găsește nici un capăt de care să se apuce. Dar nu știi tu cu ce să încep.

— Cum ai trecut? De ce-ai trecut? Soldat, tradu. Și uită-te în ochii mei când vorbești. Unde te uiți? În colțul acela nu-i nimeni să te ajute. Uită-te la mine în ochi.

Îi ridică iar bărbia.

Ochii domnului ofițer sunt albastrii. Par a fi buni. Dar de ce l-a bătut? De ce l-a pălmuit? Dar nu el, Bărbosu l-a pălmuit. Zice că are și el un fecior... Adică a avut, dar l-au ucis bombele. Tot trebuie să fie om bun! Nu l-a lăsat pe Bărbosu să-i deie cu pumnul în cap. Amu trebuie să vorbească, să spună ceva, să nu tacă... Ei cred cine știe ce: dacă-oi tăcea, chiar m-or lua de partizan și...

— Iaca mă uit... Iaca vorbesc... înot am trecut.

— De dincolo?

— Știut că de dincolo? Dacă eram dincoace de ce mai trebuia să trec?

— Pentru ce-ai trecut? Cu ce țel? Cine te-a trimis?

— Hm, cine m-a trimis. Dracu m-a trimis! Eu singur m-am băgat. Că mai bine mă înecam în gărla ceea...

— Care gărlă? Ce fel de gărlă? Ai trecut Nistrul. Nu fă pe deșteptul, că acuși...

— Apoi da, am trecut Nistrul. Dar pe unde l-am trecut? Pe la gărlă. Dintâi am intrat în gărlă. Am mers, am mers, și când m-am văzut mai încoace, odată m-am repezit (Isai arată cu mâinile) și am fost sub ista mal. Noi cu băieții ne întreceam vara: care ajunge mai repede. (Oare nu mă prea întrec cu șaga?) Dar asta am să v-o spun alta dată. Amu să vă spun pentru ce-am trecut (ce să le spun?). Aveam un cal, cal bun, voinic, sănătos. Și ni l-au luat.

— Scurt. Cine l-a luat?

— Ai voștri. Adică ai noștri. Nemții ni l-au luat, adică noi singuri l-am dat. N-aveam cu ce-l hrăni. Știți cum îi primăvara cu nutrețul, greu. Într-o zi mama zice: «Ia du-te, măi Isai, și dezlegă calul acela că a roade ieslea de tot. Las' să se ducă unde știe. De ce să piară la noi

în grajd? Și-a găsi ceva de ros». Mie mi s-a făcut milă. Cum să-l las să se ducă? Mă duc, stau oleacă în grajd și vin înapoi: «I-am dat drumu, mamă». Trece o vreme, dă mama pe la grajd și găsește calul tot acolo: «Tu, bre Isai, m-ai amăgit, n-ai dat drumul la cal». «Ba l-am dezlegat, mamă». «Da de ce-i tot în grajd?» «Apoi, cum se vede, a umblat el pe unde a umblat și s-a întors acasă».

— Mai scurt! Ce-i cu calul acela?

— L-am dat la ai voștri...

— Bun. Și pentru ce-mi spui asta?

— Apoi că m-ați întrebat de ce-am trecut.

— De ce?

— Să caut calul. Eu așa m-am gândit: atunci era primăvară, greu de mers pe jos, frig. Mai bine te sui pe un cal și mergi. Amu-i vară, cald. Cred că paște bietu calu nostru pe undeva singur, uitat, lepădat, părăsit, Zic: ia să mă pornesc să-l găesc și să-l aduc acasă. Și-am trecut dincoace. M-am pornit după cal, dar m-am împiedicat de afurisita de sârmă și iaca m-ați prins și mă pălmuiți. Dar că am ajutat armata germană, asta nu socotiți de fel? Și nici nu vreți să țineți în seamă că am dat calul! Iar dacă v-ați făcut treaba de ce nu-l dați înapoi, de ce-l țineți degeaba?

Ofițerul zâmbește pe neașteptate (Bărbosu, pe semne, îi traduce tot ce zice el), se face mai vesel (ochii iar par blânzi — de ce n-a vorbit Isai așa de la început? — cap prost! a luat palme pe degeaba! —lasă că una i-o dă lui Ile, iar cu cealaltă o să se împace cumva), îi spume ceva Bărbosului în limba lui (aista iese val-vârtej și peste o bucată de vreme se întoarce cu niște borș cu carne să-ți lingi coatele, Isai se așază la masă și horpăiește ca un boier — ce-i drept, pâinea-i cam uscată, dar bună,—dacă-i coaptă în cuptor de gospodar din sat!), apoi îl pofteste să se așeze la masă, de partea cealaltă, pe două lăzi puse una peste alta (lăzi de cartușe, cam unse pe la încheieturi, dar Isai n-are frică — prin hainele lui de foaie de cort nici focul nu răzbate), ca să șadă mai înalt să-l vadă domnul ofițer din jilțul lui, și cât a ospătat Isai, a stat și s-a uitat să se convingă, într-adevăr îi așa de flămând ori mai mult se face. Și i-a dat apă să se spele pe față, pe

mâinii, mai ales pe față, iar ca să nu rămână urme de obidă pe ea de degete), i-a mai dat și o bucată de șervet alb curat să se șteargă, și un pieptene să-și așeze părul cum se cuvine unui oaspete. Iar ca nu cumva Isai să uite că aici nu se joacă nimeni de-a ceva a scos binișor pistolul din toc și l-a pus pe masă (se înțelege, cu țeava îndreptată cam înspre Isai, iar mânerul, bineînțeles, înspre domnul ofițer). Și acum că s-au înțeles așa de bine, pot să continue vorba liniștit, fără strigate și țipete. Anume așa cum trebuia să fi fost chiar de la bun început.

— Domnul ofițer este foarte obosit, a avut o noapte grea, n-a dormit deloc, trebuia să se odihnească, dar aflând că pe sectorul lui a apărut nu se știe cum un băiat, a hotărât că e cazul să-l invite la dânsul. Pentru că domnul ofițer e tată, adică a fost tată, și cu toate că nu mai este, sentimentul de tată trăiește în el. E război, și acumă mor atâția oameni, pe mulți i-a ucis el, mulți au vrut să-l omoare pe dânsul, el singur și-a rugat moarte de atâtea ori, dar moartea îl ocolește, trece pe alături, vrea să-l lase să vadă cât mai multe grozăvii, cât mai multe chinuri. Cea mai mare durere pentru domnul ofițer e că n-a ajuns a-și vedea fiul mare, să-l vadă om în vârstă, savant, precum e el, domnul ofițer, care de altfel e profesor, adică învățător pre limba voastră cea proastă. N-a ajuns a-l vedea, pentru că într-o noapte s-a întunecat cerul deasupra orașului, unde rămăsese feciorul lui, s-a întunecat de bombe, și una din ele a căzut în casa unde era feciorul domnului ofițer. Și n-au mai putut vecinii să adune mimic din ce-a fost copilul lui, ca să-l pună într-o groapă și să-i scrie numele— n-a rămas nimic. Și când a primit domnul ofițer această veste într-o singură oră a încărunit. Un singur fecior a avut și nu-l mai are...

— Trebuie să mulțumești lui Dumnezeu, măi băiete, că ai nimerit pe mâinile domnului ofițer, că de nimereai la altcineva, de mult te ciupeau ciorile ori te legănai de creanga unui copac, și copaci aici, după cum ai avut prilejul să vezi, sunt destui — și mai joși și mai înalți, cui de care-i place. Și încă domnului ofițer i-a plăcut că ești băiat de ispravă, că, trimis fiind în sat, pe la casele oamenilor, te-ai băgat și ai scos ouăle de sub găini. Și i-a mai plăcut că n-ai încercat să te abați din drum, cu alte cuvinte, să fugi. Și încă fiind închis în

groapa cu capac, ai stat liniștit, n-ai făcut gălăgie, și singurul lucru pe care ai îndrăznit a-l da de înțeles, a fost foamea. Iar ceea ce i-a plăcut îndeosebi e că ești băiat de caracter, din aceia care nu se lasă înfrânți așa ușor. Domnul ofițer e pedagog de profesie și știe să prețuiască aceste calități. Când te întreba, îl vedea în față pe fecioru-său, acela care nu mai este, dar ar fi putut să fie. Te întreba și în gândul lui se mira ce și cum o să-i răspunzi, pentru că trebuie să știi că domnul ofițer nu te-a trimis în sat din întâmplare. Așa că n-ai dreptul să-l amăgești pe domnul ofițer, ci trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu că șezi acum la masă, în fața lui, mâncat, sătul, spălat și luat în seamă, ca un oaspete ce ești...

— Domnul ofițer simte multă simpatie față de tine, de aceea te crede că ai trecut dincoace singur, că nu te-a trimis nimeni, că într-adevăr te-ai împiedicat din întâmplare de firul acela telefonic și absolut din întâmplare ai nimerit în căsuța aceasta în care te afli. Da, și încă i-a plăcut domnului ofițer felul cum ai povestit pătărania cu calul așa încât ascultând, i s-a părut că-l vede viu pe fecioru-său, și-i venea să te îmbrățișeze, să te strângă la piept și să te sărute în creștet, așa cum proceda de obicei cu feciorul lui când acela făcea vreo trăsnaie, tatăl îl certa, apoi la urmă se împăcau și tatăl îl săruta. Dar s-a reținut, căci nu se cuvine unui om în vârstă, și mai cu seamă unui militar, să fie sentimental acum când e război... Domnul ofițer are să-ți destăinuiească ceva foarte însemnat, și de felul cum vei răspunde la propunerea lui, cum te vei comporta va depinde întreaga ta soartă, copile, viitorul tău, care poate fi mareț și strălucit ori poate să se încheie peste câteva ore, cel mult o zi. Deci să iei aminte...

Cuvintele trec din gura domnului ofițer în cea a soldatului care stă drept și, fără a zăbovi o clipă în barba lui, se revarsă asupra lui Isai. Isai le prinde, le soarbe pe toate și, să vezi, de la o vreme i se pare că nu mai este război pe lume, n-a încăput nici într-o belea, ci stă în bancă la școală și ascultă ce povestește învățătorul. Domnul ofițer e un fel de învățător, așa s-a gândit Isai când i-a zis să se uite în ochi, cum fac învățătorii când vor să te afle dacă nu minți.

Deodată cască (drace! i-a venit să caște).

Ofițerul zâmbește în colțul gurii și lovind ușor cu palma în masă zice uitându-se, chipurile, în altă parte, dar furând cu coada ochiului spre Isai, pe sub genele lăsate.

— După mâncare nu strică un somn bun. Ai să dormi. Dar mai întâi să-mi răspunzi la câteva întrebări.

— Da, domnule ofițer. Răspund. Ce să răspund?

— Întrebarea numărul unu: ce fel de armată este în sat?

— Armată? Isai dă din umeri. Ce fel de armată? Rusească! Nemți nu-s, nu-i nici unul. Numai ruși sunt. Drept că se nimeresc și ucrainenii, chirghizi... Chiar și un uzbek este... Rău de-al dracului! A vrut să mă împuște. Da! Zicea că-s spion. L-am mușcat de mână și am fugit. A împușcat după mine, dar nu m-a nimerit. Uf, dacă mi-ar cădea în mâini. Mi-a luat binoclul. Cred că l-a aruncat pe undeva. Nu era mai bine să mi-l lase mie? Ce-i trebuie lui? Am păscut vaca unui băiat o săptămână pentru binoclul acela și încă am mai dat ceva și pe deasupra.

— Stop! Ce fel de binoclu?

— Binoclu? De unde binoclu? Ia o jumătate de binoclu. Mi l-a dat un băiat. Ieri când mă duceam să mă uit, m-a întâlnit unul... acela, a văzut că am ceva-n buzunar, mi-a sucit mâna, l-a găsit, m-a arestat și m-a dus și striga că-s spion.

— Spion? Ce fel de spion?

— Spion de-al nemților. De-ai voștri... De-aștia...

— Așa? Și ce vroiai să faci cu binoclul?

— Hm, ce să fac? Să mă duc undeva pe deal și să mă uit printr-însul...

— Încotro să te uiți?

— Începe să mă uit, peste mal.

— Pentru ce?

— Să văd, poate l-oi vedea pe Ile...

— Ile? Cine-i Ile?

— Ile? Ile... Ile-i calul nostru! Așa-i ziceam calului nostru pe care l-am dat neamțului celuiua... Și gândeam că poate l-oi vedea pe Ile...

păscând pe undeva și dacă-i sănătos să-i spun mamei și lui bunelu că-i sănătos și că ia să mai ceea... frontul ista și are să vie acasă...

— Și ce-ai văzut?

— N-am văzut nimic.

— Cum n-ai văzut?

— D-apoi că nici nu m-am uitat. Nu v-am spus că uzbekul mi-a luat binoclul?... Și a vrut să mă împuște! Să-mi cadă în mâini, l-aș împușca eu pe dânsul.

— L-ai împușca?

— Dacă aș avea pușcă, zic... știu la care casă trăiește.

— Știi?

— Eu să nu știu? Știu tot ce-i la noi în sat. Care și unde, în ce casă trăiește: câți soldați, ce-s ei, cum îs, ce fac — tot de-a mărunțelul.

Ofițerul sare din jilțul lui, vine la Isai și-i pune mâinile pe umeri. Îl privește lung și-i vorbește ceva în limba lui, vorbește mult, tare mult și așa de bucuros că parcă acuș o să-l sărute.

— Soldat, tradu.

— Domnul ofițer e foarte mulțumit de felul cum îi răspunzi și-i foarte bucuros că a întâlnit aici, la marginea Rusiei, un băiat atât de deștept și isteț. Domnul ofițer vorbește atât în numele Marelui Imperiu German cât și în numele său personal, soldat, cetățean și luptător pentru acest imperiu. Domnul ofițer vrea să-ți spună că oastea germană nu va mai face nici un pas spre apus, de aici, de la acest râu, că aici s-au făcut asemenea fortificații pe care nu le va putea trece nici un fel de forță din lume și de care se va sfărâma complet lăudăroasa Armată Roșie. Aici va fi bătut deocamdată acel stâlp care va despărți lumea civilizației europene de barbaria asiatică și de ciurma comunistă, aici oastea germană se va odihni și întări, iar apoi va da ultima lovitură, cea de moarte, bolșevismului. Și tu, care ești un băiat isteț și pricepi ce-i și cum stau lucrurile, trebuie să fii foarte recunoscător domnului ofițer pentru că numai soarta sau poate întâmplarea te-a adus în brațele lui. Domnul ofițer te întreabă: vrei să pleci cu dânsul în Germania? Și încă o întrebare: vrei să fii feciorul lui?

Isai dă din cap:

— Da, dar trebuie să găsec mai întâi calul, și să-i spun mamei...
Ori măcar lui bunelul să-i spun că mă duc.

— Foarte bine. Ai să le spui și după aceea o să plecăm.

Isai se ridică de pe lăzi și vrea să pornească spre ușă, dar domnul ofițer îi face semn să mai steie puțin.

— Unde-i tatăl tău? Pe front?

— Tata? Îi... nu!

— N-ai tată?

— N-am.

— Cum: n-ai avut tată?

— Am avut, dar amu n-am.

— Ce s-a întâmplat cu dânsul?

— Au venit noaptea și l-au luat.

— Cine?

— Nu știu. Eram mititel și nu țin minte. Aveam opt ani. Seara, când m-am culcat, tata era, dimineața când m-am sculat, nu mai era. Și n-a venit, n-a venit nici până azi. Mama zice că l-au furat.

— Cine?

— Aceia care furau oameni, noaptea...

Domnul ofițer se încruntă, apoi deodată buza de sus se ridică de la o margine, dezvelind un colț mare, ascuțit, galben, apoi se lipește iar de cea de jos, la loc.

— Ei vezi? Eu am știut: tu n-ai tată, eu n-am fecior, așa că o să trăim împreună. Terminăm ce mai avem de făcut aici și plecăm în Germania. Soldat, dă-i feciorului meu o ciocolată...

Soldatul scoate de undeva din grămada de lucruri care stă-n colț, lângă ușă, o cutie mare dreptunghiulară, o deschide și-i pune lui Isai ceva dinainte. Isai desface foița lucitoare și mușcă din scândurica neagră.

— Iar ca să plecăm mai degrabă...

Isai mușcă iar:

— Trebuie să-i spun mamei și bunelului că plec...

— Ai să le spui... Dar ca să plecăm mai degrabă, va trebui să ne ajuți...

— Cum?

— Câți soldați sunt în sat?

— Soldați? Uzbekul — unu, la noi doi, la baba Motrea, pe care au ucis-o, doi, fac cinci. Asta în mahala noastră. Și-n celelalte mahale... Or fi vreo sută.

Pumnul domnului ofițer cade pe masă:

— Minți!

Ciocolata sare din mâna lui Isai și se rostogolește la picioarele Bărbosului.

— Poate o mie... Nu i-am numărat.

— Câte case sunt în sat?

— Tot vreo sută.

— Minți, iar minți!

— Poate numai vreo optzeci. Să le număr?

— Ai să le numeri pe urmă. Unde-i ștabul rușilor? Răspunde!

Domnul ofițer s-a lăsat cu pieptul pe masă, stă sprijinit în coate și se uită țintă la Isai — să-l sfredească. Degetele mâinii drepte se lasă încet deasupra pistolului.

— Ei?! La care casă duc multe sârme de telefon? Răspunde!

— N-am văzut. Ieri când am venit, îndată m-au arestat, m-au băgat într-o mașină și m-au trimis din sat (ștabul? — oare casa unde m-a dus Timoșa nu poate să fie ștabul?). Dar știi unde s-ar putea să fie. Ori în Moara-Veche din marginea ceea de sat... (s-o dărâme, dacă vor, de tot — atâta pagubă!), ori...

— Soldat! Harta!

Soldatul desface harta în fața domnului ofițer și domnul ofițer se apleacă deasupra ei. Umblă pe ea cu un creion până ce vârful se înfige într-un loc și face un semn.

— Ori?

— Ori... ori pe coasta ceea de deal — din partea asta nu se vede — este o movilă de țărână. Cred că acolo au săpat o groapă și au făcut ștabul...

— Unde?

Domnul ofițer îi face semn să arate.

Isai vine la masă, se uită și vede Nistrul tăind harta din colț în colț ca o cărare albastră, lată, vede satul, semne de case, de copaci (ia te uită — școala noastă, de unde știi de le-au desenat pe toate?!).

— Ei?!

Semne împrăștiate pe toată harta — albastre, roșii, galbene...

— Aici? arată cu degetul. Ori aici?

— Poate aici, face Isai din umeri.

— Iar minți!

— Zău, spun drept. Îi pe costișă movila...

— Tunuri unde ai văzut?

— Pe drum când veneam încoace...

— În ce loc?

— Se duceau încolo...

— Tancuri?

— Unu am văzut. Când mergeam cu mașina.

— Unde?

— Nu țin minte bine, că taman au dat niște avioane peste noi...

— Și avioane sunt? Unde?

— Când m-au prins și m-au suit în mașină și m-au trimis din sat, cum am ieșit în câmp au venit trei avioane și au coborât mai jos spre noi. Pesemne vroiau să vadă cine-i în cabină, dar șoferul s-a speriat și hai să mâie, și mai să dăm în niște gropi de bombe, mai să ne răsturnăm, dar așa — n-am pățit nimic. Când mergeam pe acolo îmi pare că am văzut un tanc, da iaca-n ce loc — zău, nu țin minte...

— Ori îi prost, ori se pface. Ia-l din ochii mei!

Bărbosu țcănește din călcăie, își șterge cu mâneca fruntea și gâtul de sudoare, îl apucă pe Isai de umăr și-l izbește cu ciudă din loc. Când trece pragul îi mai dă un cot și un genunchi, să-l răstoarne din picioare, Isai se lovește cu umărul de trunchiul unui copac și se apucă iute cu mâinile să nu cadă...

Despre cum a murit în ziua aceea (anume atunci, iar nu când a trecut a treia oară și a fugit noaptea și auzea cum se înfig gloanțele în jurul lui în apă ca niște sulite de foc), despre clipele, minutele, orele sau veșnicia de groază prin care a trecut (n-a fost decât vreun ceas, poate ceva mai mult), după ce-a fost scos din căsuță, blenduit și dus, despre tremurul ce zăcea totdeauna la fundul sufletului și ori de câte ori vroia să-și aducă aminte, îl cuprindea și-i învingea toate judecățile (aceea a fost moartea mea dintâi), despre ce s-ascundea în dosul zâmbetului amar cu care privea uneori la lume când îl vedea pe câte unul căinându-se de vreun necaz ori opintindu-se să facă un lucru de nimica, nu putea să știe nimeni — Isai nu deschisese gura niciodată să povestească cuiva. Nici chiar lui Ile, frate-său, care, dacă e să vorbim drept, știa mai toate întâmplările lui (din asta — că a fost dus cu ochii legați, dar numai atât cât i-a strecurat Isai într-o vorbă încă atuncea, când, într-o noapte, li s-a terminat motorina, căruța cu polobocul nu venea, tractorul ședea mut în brazdă, era toamnă caldă și au dat o fugă până la stână, au găsit câte o țigară și se întorceau înapoi și era întuneric-beznă), nici bunelului n-a avut când să-i povestească, că degrabă s-a dus, nemaivorbind de nevastă-sa, care nici nu vroia să audă (când se întâmpla să vorbească Isai cu cineva de vremea aceea și era și ea de față, numaidecât îi striga: «Dar mai taci odată cu nemții tăi, că mi-ai umflat capul! Crezi că tare le trebuie oamenilor să știe? Măcar dac-ai fi făcut vreo treabă acolo, dar așa numai lauda de tine!» și se ducea luând copiii cu dânsa să nu învețe și ei de la tatăl lor a *spune minciuni*). N-a povestit Isai nimănui pentru că tot ce se petrecuse atunci, într-o oră sau o oră și jumătate, a rămas în amintirea lui ca un întuneric nepătruns și o groază neome-nească, și ori de câte ori se străduia să-și aducă aminte — ce-a fost? cum s-a întâmplat? — nu putea. Dar simțea mereu că trebuie să-și aducă aminte, că poate să-și aducă aminte, odată și odată o să-și aducă aminte (uneori lucruri pe care le socotim complet uitate deodată răsăr din fundurile necunoscute ale memoriei și ți se arată vii și proaspete, parcă s-ar desfășura chiar acum, în clipa asta, în fața ochilor tăi).

În câteva rânduri Isai chiar a simțit că-și aduce aminte: prima dată când a avut vorba cea mare cu Ile care a venit să-i sucească mâinile și să-l lege, și el se zbătea și nu se da și striga că așa l-au legat nemții atuncea, pentru dânsul, pentru Ilie, și acuma fratele lui de sânge își bate joc de dânsul; a doua și a treia oară tot într-o zi (când l-a găsit pe băiat în drum, l-a luat în brațe și a băgat de seamă că părul se ridică pe urechi și ar fi bine să i-l scurteze oleacă, iar când l-a întrebat băiatul: «Îi drept, tată, că ai fost și tu la război? De ce n-ai nici o medalie?», în urechile lui Isai a răsunat numai cuvântul război, celelalte nu le-a auzit ori poate le-a auzit, dar nu le-a prins, și cum băiatul îl privea cu ochi mari, limpezi și aștepta să-i răspundă, el, Isai, s-a văzut stând undeva într-o livadă, după un copac, lipit de trunchi, stă, se uită și vede un băietan care merge pășind încet, cu băgare de seamă, cu mâinile la spate, iar neamțul îl împunge cu țeava în spate și-l mână, și s-a mirat cum de poate vedea așa ceva, dacă îi el acela care merge cu capul ridicat ca orbii, apoi, fără să-și deie seama, l-a văzut în locul lui pe băiețel, pe fecioru-său, și ochii i s-au împăienjenit de lacrimi); la a treia oară tot atunci, în ziua aceea, după ce-au trecut pe la mamă-sa, pe la casa bătrânească, și au stat pe prispă, apoi așa a zis: «Până una-alta ne ducem să ne scăldăm», l-a luat pe băiat de mână și au pornit prin grădini și legumării, au ieșit la mal, și când a simțit Isai pietrișul sub tălpi, fierbinte pe alocuri, pietre ascuțite de-ți intrau în osul călcâiului, și a mai auzit trăsbind pașii mărunți ai băiatului, i s-a ridicat un val la inimă; «Lui, lui trebuie să-i spun tot ce-a fost, am simțit și am gândit în ora de groază și întuneric. Lui să-i spun, lui». Când au intrat în apă amândoi și apa le-a acoperit picioarele (până sub genunchi tatei, până la cocoșelul băiatului), s-a uitat Isai la creștetul lui bălan, apoi a întors privirea către celălalt mal care se înalță drept ca un perete, cu o mulțime de borți într-însul, și a văzut o umbră deasupra malului, umbra lui, și s-a întrebat: «Dar oare o să mă înțeleagă? Îi mic încă... Am să-i povestesc când s-a mai ridica. Atunci am să-i povestesc să știe tot ce-a fost, tot ce-am trăit în acea oră de groază și întuneric». Acum Isai putea să povestească, își adusese aminte totul... și-a adus

aminte totul în clipa când a intrat cu băiatul de mână în apă, când a simțit răcoarea la picioare, când a văzut malul nalt din cealaltă parte, plin de buruieni negre, și când a auzit lăstunii săgetând cerul, căzând cu țipete deasupra apei — fără să-i vadă, în soare, apoi le-a văzut umbrele, pe apă lunecând alarmate... și dacă ar fi fost băiatul mai mare, măcar de vreo doisprezece-treisprezece ani să înțeleagă, Isai ar fi vrut să-i povestească așa: «În prag, când m-a izbit în spate, era cât pe ce să mă duc cu nările în pământ. De ce m-a lovit? Nu înțelegeam. Nu știam ce i-a spus la urmă domnul ofițer, arătase cu mâna spre mine: «Du-l de aici!» Atât am priceput în momentul acela. Amu cred, da...mi-aduc aminte, i-am prins privirea — mânioasă, plină de răutate (altfel de unde aveau să mi se arate după aceea de atâtea ori ochii lui țepoși, sfredelitori? — tot drumul cât am mers spre mal, și mai pe urmă, și noaptea și ziua, când mă târam pe coate și mă furișam fără a sufla). Îi vedeam ochii (nu aceia care stăteau aplecați asupra mea când mi-a luat bărbia în palmă prima dată – aceia erau altfel, mai buni parcă), ochii lui când a strigat către soldat, soldatul m-a izbit de pe lăzi, apoi când m-am lovit de copac, mi-a apucat mâinile, mi le-a sucit la spate și mi le-a legat. Nici n-am băgat de seamă când, căci mi-a legat și ochii cu ceva, pesemne vreo cârpă deasă, tare, poate vreo bucată de manta ori altceva, că mirosea a cizmă și a sudoare și un fel de unsoare — așa de strâns m-a legat că s-a înfipt nodul în ceafă, și oricât ridicam din nas, nici într-un chip nu puteam face să văd măcar un grăuncior de lumină, măcar un firișor. S-a făcut întuneric, noapte, cum n-am văzut până atunci și nici după aceea, și cum îi, cred, numai în mormânt când îți toarnă țărâna toată peste tine și-ți mai clădesc o movilă de-asupra. «Mișcă!» mi-a strigat Bărbosu și m-a împuns cu țeava-n spinare (la început — după aceea nu țin minte să mai fi dat — poate numai o singură dată aninaseam cu degetul însângerat și mă oprisem în loc — a dat iar în mine să mă spargă — celelalte dăți numai mă atingeau să-mi arate încotro să merg – la început, zic, mă lăsa să dau peste copaci, să mă lovesc cu fruntea de tulpini, râdea, hohotea și se veselea grozav pe seama chiorăniei mele).

Am pășit înainte, prin întuneric. De fapt, nu era întuneric, era ziuă, soarele răzbătea din stânga printre copaci în unele locuri. Simțeam cu tălpile, simțeam cu obrazul unde dau prin soare și unde trec prin umbră, auzeam foșnetul copacilor deasupra mea (zău, aș fi nimerit așa, pe nevăzute, acasă, să nu fi fost Bărbosu în urma mea și să nu fi strigat la tot pasul: «Mișcă! Încotro?... Dreapta!... Înainte!... Mai repede!»). Dădeam să pășesc larg, călcam peste ceva, mă izbeam de ceva, iar când m-am aninat cu durerea mea de nu știu ce m-a fript și am început a plânge. Lacrimile n-aveau unde curge, se adunau la ochi, în petică, și ea se făcea puturoasă și grețoasă (la ce dracu mi-a legat ochii? — unde mă duce? — în sat? dar de ce să mi-i lege? — nu mă duce înspre sat? — cum am eșit din bojdeucă, am luat-o drept înainte — atunci am venit cam pe la spatele căsuței, dinspre miază-noapte — încotro mă duce? încotro?) Auzeam din urmă tropăit de cizmă, Bărbosu mergea și tăcea de cum pornisem, vorbise numai de vreo două ori, mă îndrepta cu țeava încotro să merg. Când mi-a legat mâinile, nu mă durea, dar după ce-am mai mers puțin, fără să vreau, încercând să dau din mâini ori când să mă prăval ori să mă feresc de ceva, căutam să mă feresc, ori să mă sprijin, și atunci mă izbeam să întind măcar o mână să mă apuc de ceva, să mă țin, și nu puteam, ci numai sfoara îmi intra mai tare în piele, mă tăia și mă ustura de-al dracului. Într-un loc am ieșit la o cărare netedă, am mers pe ea o bucată de vreme și nu știu cum că n-o vedeam, dar parcă o știam, cărarea (avea coturi — le simțeam dinainte și făceam după ele — poate cărarea singură mi le arăta?), parcă mai mersesem pe ea, și mergând m-am gândit că poate cărarea duce spre sat, și nici n-am băgat de seamă cum am cotit și am apucat spre sat. Da, vor să mă scoată din mijlocul lor, așa cu ochii legați, și să-mi deie drumul să mă duc (să mă duc? unde să mă duc? — în sat — în sat? or să mă lase ei în sat? — de ce să nu mă lase? pentru că știu că nu ești de aici, ești de dincolo — de dincolo? dar nu la-am spus că-s de dincolo — ba le-ai spus — când? nu ții minte? — de ce dracu n-am putut să țin una până la urmă că-s de aici și caut vaca? acum mi-ar fi dat drumul și...).

Cum m-am gândit așa, pe loc mi-au sclipit ca niște cuțite în față ochii domnului ofițer: «Mintî! Mintî!» și niște degete făcute palmă mi-au fript obrazul... El, Bărbosu, a dat. Bărbosu m-a palmuit. Data cealaltă când ne duceam spre sat vorbea cu mine blând, omeneste. «Mai iute», mi-a strigat taman în clipa aceea. Am pășit repede (cred că mă duce iară la omul cu barbă — să mă vadă mai bine și să spuie cine-s și de unde-s — ori poate...dar dacă știi cine-i mătușă mea? — au venit, l-au găsit pe Ile și l-au arestat?) și îndată l-am văzut pe Ile dus cu pușca din urmă, tot cu mâinile legate, numai ca el merge încoace, iar eu încolo. Dacă merge pe cărarea asta, înseamnă că o să ne întâlnim, o să ne vedem. Să ne vedem? Cum să ne vedem, dacă am ochii legați? Măcar el pe mine o să mă vadă. Da, poate să mă vadă, dar să nu mă recunoască. O să strige: «Bădiță Isai, tu ești?» Am să zic: «Eu, Ile. Te-au prins și pe tine?» «Dar pe tine, bădiță, cum de te-au arestat nemții? Erai cu mama acasă». Și atunci n-am mai putut răspunde nimic, că lacrimile m-au înecat și numai i-am răspuns în gând: «Iaca povestea lui bunelu cu cei doi frați-se împlinește». Și am gemut așa de tare, că Bărbosu a strigat și a întrebat ce-am zis că n-a înțeles (n-am spus nimic — am gemut numai de durere — credeam că n-o să audă nimeni — pesemne că s-a priceput ce-i în sufletul meu — a prins a mă grăbi și mai tare: «Hai, hai!», mi-am zis: n-or să pună ei mâna pe tine, frate Ile, — nu le-am spus despre tine — am zis că așa-l chema pe calul nostru — să-l caute — tu l-ai găsit, calul nostru?... — știi pe unde poți trece înapoi? — pe la gârlă, noaptea — dar să mergi încet, să legi botul Calului să nu fornăie — poți să treci ușor — nu te-a simți nimeni — dacă ai dat în stufăriș n-ai de ce te teme — dă-i drumu calului și a veni el singur acasă).

— Stai! mi-a strigat Bărbosu.

M-am oprit cu tălpile pe niște bulgări ascuțiți.

— Unde-i ștabul rușilor? Spune! Repede!

— Cred că acolo... în moară trebuie să fie... Dar nu știu... Dacă m-au arestat...

— Așa? Nu știi? Și spuneai că știi tot? Pui de șarpe. Acuș îți fărâm capul...

O să mă lovească. Numai de n-ar da în rană, de-ar nimeri alături. Poate să deie cu patul pistolului-automat și-i ascuțit. (Acum când stau și-mi aduc aminte de câte ori m-a oprit în drum și m-a întrebat, mi-aduc bine aminte că m-a oprit de trei ori. Și după ce mă întreba și-i răspundeam, la urmă când îmi zicea să merg mai departe, zicea parcă ar fi scuiat printre dinții: «Ai jumătate de cale, ți-ai adus aminte?» Apoi: «Ai jumătate din jumătate din cale. Ți-ai adus aminte?» «Ai jumătate din jumătate din jumătate de cale. Ți-ai adus aminte?», și eu simțeam pământul cum se adună, se scurtează sub pașii mei, pășeam mai încet, pașii mai scurți, dar mă făceam că merg repede, și Bărbosu dădea cu țeava în mine, mă izbea cu ciubota, mă călca pe călcâiele goale, julite, usturânde.)

— Mișcă! mi-a strigat și am pornit mai departe.

Da, mă duce să mă împuște. Mi-a mai rămas jumătate de cale. Așa de puțin? Așa de puțin? Și măcar nu pot vedea încotro mă duce. Când o să ajungem, cine știe dacă o să-mi dezlege ochii. Nici n-o să-mi spună — are să tragă pe neașteptate — o să aud numai împușcătura ori poate nici n-am s-o aud bine — și s-a mântuit cu mine. Cei care au fost răniți spun că în fierbințeală nici nu simți că ești lovit de glonte, de schijă. Poate că nici atunci când te împușcă nu simți nimic?... Măcar de-aș vedea copacii, frunzele, iarba. Măcar bunelul de-ar ști unde-s. Crede că-s pornit la mama. Dar cine dacă nu el mi-a spus pe unde-i chip de trecut dincoace? De ce n-am așteptat seara în tufari? Dacă așteptam... Oare chiar să fi pus mâna și pe Ile? Nu. Nu cred. Ce au cu dânsul? Îi mititel de tot...

— Mai repede! a strigat Bărbosu. Încotro? Și m-a repezit cu țeava spre dreapta.

Numai Timoșa poate să se fi priceput. Dacă mai auzit ceva, de durere... când i-am spus. Dar nu i-am spus ce am de gând... Știi că ar fi înțeles. Cum să nu-nțealeagă? Oare poate să se priceapă că aiștia m-au prins? Și are să vie să mă scoată de aici? Dar cum să vie și de unde să știe? N-are de unde? Ia poate numai dacă au pe cineva, vreun om în satul ista, atunci pot să afle că, uite, am văzut un băietan um-

blând cu un neamț pe la case. «Și cum era băietanul acela?». «Des-cult, în pantaloni și cămașă de foaie de cort». «Așa? D-apoi acela Isai era, prietenul meu. Și unde-i el?» «L-au dus cu dânsii». «Încotro?!» «Într-acolo, în grădini, de unde au venit». Și Timoșa îi spune repede căpitanului că uite-așa, căpitanul îi dă un grup de soldați, cei mai buni, vin și mă scapă. Amu poate că stau pe neudeva tupilați, pe aici pe după copaci, și numai așteaptă să ajung în dreptul lor, sar asupra neamțului, îl apucă de gât, îl leagă, ne ducem repede la apă, acolo ne așteaptă o luntre... și gem iară (Timoșa-i rănit la picior — n-are să vie — cine știe, poate-i de mult la spital, dus și răsdus — nu că să mă vadă, dar nici de auzit n-are să mă audă), gem iară și Bărbosu răcnește:

— Stai!

M-am oprit.

— Unde-s tunurile rușilor? Răspunde! Repede!

— Pe drum... Le-am văzut... Se duceau.

A cuma vrea să vadă dacă voi răspunde altfel decât acolo în căsuța când m-a întrebat ofițerul. Doar i-am spus că atunci când am venit în sat, m-am uitat eu unde și ce stă? Tunuri, dracu știe ce, căutam să trec mai ușor printre santinele. Să nu mă prindă și să mă întoarcă înapoi. Vreți să vă spun ceea ce nu știu (de unde să vă spun, dacă nu știu? — vreți să mă împușcați? pentru ce? — că am dat peste o sârmă de-a voastră? — tare-mi trebuia sârma ceea — să vă spânzurați toți cu dânsa — m-am pornit să-l caut pe frate-meu — și voi mă întrebați câte și mai câte — trebuie să fug, să fug!). Dar cum să fug, dacă-mi erau ochii legați și mâinile legate? Numai picioarele slobode, numai ele, sârmanele, dar julite, însângerate, pline de ghimpi și nășădituri... Ce puteam să fac? Cum să scap? Și nimeni nu știa unde-s. Aveau să mă împuște, să mă dea în groapă și nici să arunce țărână deasupra, așa să mă lase.

— Nu știi? Iar ascunzi? Mai ai jumătate din jumătate de cale. Mișcă!

Am pornit mai departe... Oare ce-ar fi să strig? M-ar auzi cineva? Undeva la dreapta vorbea careva. Era vorbă de-a lor. Se auzeau comenzi, lovituri înfundate, ca atunci când scapătă o roată grea într-o lășă-tură, într-o groapă. Oare unde am ajuns? Să fie aici pozițiile lor? Ceva

mai la vale s-a auzit țăcănind o mitralieră — o dată scurt și o dată mai lung. S-a răspuns pe vale. Ce vale să fie aici? Încotro mă duce? Și când mi-am amintit că sunt feciorul domnului ofițer, că degrabă aveam să plec în Germania, parcă m-au trecut furnici prin spinare (a crezut că așa am să-i spun totul — dar ce aveam să-i spun dacă nu știu nimic? — adică știam câte ceva, văzusem câte ceva, dar acum le uitasem pe toate — și acuma mă duce — poate că în Germania mă duce? — de aceea mi-a legat ochii — așa a ordonat domnul ofițer, să nu nimeresc drumul înapoi — știe că dacă m-am unit să mă duc, apoi nu chiar cu toată inima — oricine ar pleca din țara lui tot înapoi se trage — fie, mă duc și mă fac general — domnul ofițer o să mă deie pe la școli mari, o să ajung cel mai mare general, am să am toată armata germană sub mâna mea — am s-o aliniez pe un câmp mare, am să-l scot pe Bărbosu în fața tuturor și am să-l întreb: «Pentru ce m-ai lovit atuncea-n cap? Pentru ce mi-ai dat palme? Pentru ce m-ai împuns cu țeava în spinare?» Când o să încerce să se îndreptățească, am să fac un semn, or să vie câțiva băieți voinici, de aici de la noi din sat, o să-l ieie de subțiori și o să-i facă un vânt de n-o să rămâie decât loc ud în locul lui)....Așa mă răfuiam în gândul meu cu Bărbosu și mergeam mai departe, și număram pașii, și-i făceam mici, când deodată am simțit că am călcat într-o groapă, și cum am călcat m-am dus și am căzut peste cineva. Am căzut și am dat cu piciorul în ceva fierbinte, parcă era apă, parcă nu era (mai pe urmă am priceput că era o tranșee, în tranșee niște soldați care se pregăteau să mănânce, ori poate era unul singur și ducea o căldare cu ciorbă la alți câțiva și a pus-o pe un minut jos și eu am nimerit de-am călcat drept într-însa). Să vezi ce gălăgie, ce scandal s-a iscat! Au început nemții să strige, să răcnească. Nu vedeam nimic. M-am ridicat repede și am scuturat din cap, dar cărpa era strâns legată, n-am putut scăpa de ea. Dar am înțeles că toți câți erau s-au năpustit asupra Bărbosului, și strigă și înjură. Deodată gălăgia se transformă în veselie, râsete, glume, niște mâini mă iau de subțiori (ce m-a durut!) și mă ridică în sus. Mă scot din groapă ori tranșee, apoi aud că se adună mulți împrejurul meu hohotind. Și-au făcut râs de mine — îmi dădeau borșul să-l beau din căldare pentru că am călcat într-însul.

Apoi, văzând că așa nu pot face nimic, au încercat să-mi lege și picioarele ca să vadă cum voi merge, m-au pus să sar... Mi-au răsturnat căldarea în cap, cu borșul, au adus o căldare cu apă și mi-au vărsat-o în cap. Se vede că Bărbosu tot ținea la mine, ori poate vreunul din ei s-a priceput să mă facă curat, că cine știe ce le-o fi spus Bărbosu, că îs feciorul domnului ofițer, că plec în Germania unde am să ajung general...). Am mers mai departe și am simțit că aici se aud tot mai des suflări și glasuri de oameni. Uneori Bărbosu era întrebat răstit, el răspundea și treceam mai departe — se vede că erau tot soldați prin tranșee.

— Stai! mi-a strigat Bărbosu.

Tot atunci m-am gândit: iar o să mă întrebe ceva. Dar ce?

— Unde-s tancurile rușilor? Răspunde! Câte-s?

— Nu le-am văzut... Cum am venit în sat, m-au arestat și m-au dus.

— Nu vrei să spui? Taci? Ascunzi? Trei pași înainte.

Am făcut trei pași. Am simțit prin părți niște tufari, apoi iarbă, niște iarbă moale, răcoroasă sub tălpi. Trebuia să fie troscot.

— Stai! mi-a strigat.

Și când a zis așa am auzit un țipăt sus, sus de tot, și nu știu de ce mi s-a părut că-i același țipăt pe care l-am auzit atunci când am ajuns la gărlă și am intrat în stufării, în apă. Un lăstun? Am ascultat: da, un lăstun era. Știam glasul. După aceea s-a mai auzit țipând un altul, al treilea... Se vede că pe aici sunt mulți lăstuni. Departe m-a dus... Poate mai departe decât locul pe unde am trecut...

— Încă o dată te mai întreb: ștabul... tunurile... tancurile... Răspunzi ori nu?

Și de-odată s-a auzit plescăind jos, sub mine, apa. Valul se lovea de mal, da înapoi, în locul lui venea altul. Am simțit răcoarea apei. Era Nistrul... L-am auzit răsuflând alături, jos. Vasăzică m-a adus la mal, la mal, ca să mă împuște și să mă arunce în apă...

— Răspunzi? a strigat iar Bărbosu, apropiindu-se. Un pas înainte!

Vrea să ajung mai aproape de margine. Când o să cad, să cad drept în apă, să nu aibă nevoie să mă arunce.

— Încă un pas!

Ce-ar fi să fac trei pași deodată? Ori cinci? Să mă reped înainte, să cad în apă și... să fug! Mi-am încordat toate puterile. Numai de-aș putea să-mi scap mâinile... Așa cum să înot? Am să mă duc drept la fund, ca piatra. Cu picioarele! Cu picioarele am să înot! Să mor înecat, nu împușcat! Nu împușcat... Și m-am repezit cu capul înainte, dar Bărbosu era în fața mea și m-a izbit cu amândouă brațele îndărăt.

Am rămas pironit locului.

— Stai că te împușc!

Peste câteva secunde legătoarea de pe ochi mi-a căzut.

Eram sus, pe mal. Nistrul curgea jos, întunecat (se lăsa amurgul de acum), iar dincolo, pe celălalt mal luminat încă de cele din urmă raze ale soarelui, roșietice-purpurii, se așternea satul nostru. Am vrut să mă uit să văd căsuța noastră, dar ochii la început nu vedeau mai nimic — mi-i ținuse atâta vreme legați, apoi când am început a desluși casele și am găsit locul unde trebuia să fie a noastră mi s-au umplut de lacrimi. N-am să te mai văd, n-am să mai calc în ograda ta...

— Acum — răspunzi?! a strigat odată Bărbosu, a clănțănit închizătorul automatului și mi-a pus țeava în ceafă ținându-mă cu o mână de sfoara cu care-mi erau legate mâinile la spate. Unu... doi... trei... patru... Răspunzi?!

Și dintr-o dată mi s-a lăsat întuneric pe ochi. Cărarea lată și cotită a Nistrului s-a ridicat cu un capăt în sus, sus de tot deasupra mea, proptindu-se de cer, celălalt capăt de la vale de mine cu tot cu sat și cu casa noastră a căzut prăbușindu-se într-un hău adânc, picioarele mele au pornit să plutească în aer, mișcându-se neputincioase, fără sprijin în ceva tare, și am simțit că parcă zbor, apoi deodată am pornit să cad, să cad, să cad fără de sfârșit...»

Băiatul semăna lui tată-său, era leit Isai. Să fi fost omul din nu știu care margine de sat (iar satul ista-i mare, măi: cuprinde o parte din valea Nistrului, dealul, se lasă pe cealaltă coastă, acolo unde încep semănăturile, că-i loc drept, iar dinspre miază-noapte pân' la Moara-cea-Vechă — numai numele de dânsa, că au pisat-o nemții mai să țâșnească apă

în locul acela), dacă-l întâlnea pe băiețuș pe drum, așa, cu pantalonașii scurți, murdari și cam găuriți, prinși într-o breteluță pe umăr care cădea mereu, dar băiatul avea grijă totdeauna s-o ridice la loc, dacă-l vedea cineva, și, în graba lui, vroia să știe al cui îi și îl întreba ori numai se gândea să-l întrebe: «Al cui îi fi tu, măi pozderică?», îndată se pricepea: «D-apoi îi al lui Isai fecior». Se pricepea omul și bine făcea, căci băiatul nu le răspundea chiar la toți. Se uita mai întâi să vadă cam pentru ce-l întreabă (cât de mic, dar simțise de la o vreme că unii îl iscodesc numai ca să râdă, să-și bată joc de dânsul), așa că, dacă răspundea: «Al lui Isai» și omul zicea: «...Acela care...» (băiatul nu mai sta să asculte, știa ce-o să zică! «Da unde-i tat-tu? Iar s-a dus cu nemții?») (adică iar i-a lepădat – pe dânsii și pe mamă-sa). Băiatul se făcea roșu de supărare, lacrimile-i umpleau ochii, dar găsea ce să răspundă: «Iar mata du-te dracului și să vii înapoi când te-om chema noi». Dar de multe ori nu putea îngâna o vorbă băiatul, fugea la tată-său unde-l găsea și se oprea ceva mai încolo. Dacă tată-său lucra ori ședea la masă, ca, bunăoară, atuncea, cu căldarea de drojdii și cu omul chemat de pe drum, stătea băiatul, se uita pe sub gene și tăcea, până când tata băga de seamă căutăturile lui și-l chema la dânsul. Băiatul nu vroia să vină, numai îi întorcea un umăr și parcă începea să scâncească. Tata se scula, venea, îl apuca de umeri, de-o mână și : «Te-a bătut cineva?» «Nu». «De ce dară smârcești?» Tace... Tace... Tace... Atunci se vedea Isai pe sine în piciful ista mititel, dar tare de fire și avan și încăpățânat, și nu-l mai întreba, îl lăsa în ale lui ori începea să-i spună, să-i povestească ceva, să-i facă un armăsar dintr-o vargă, cu cap de cal la capăt. Atunci prindea la inimă băiatul, i se deschidea sufletul și-i mărturisea tatei marile lui amărăciuni de om mititel: «Tată, dar de ce oamenii din sat zic?...». «Tu nu-i asculta». «Nu-i ascult, tată, dar ei zic». «Lasă-i să zică». «Dar tu, tată, n-ai să mai răcnești la mama și n-ai să ne mai lepezi?» «Nu, n-am să mai răcnesc la mamă-ta și n-am să vă lepăd». «Știi ce, tată, dacă ai să ne mai lepezi, am să fug de acasă, și nu-mi mai trebuie să trăiesc cu voi, dacă vă sfâdiți și vă bateți că mă râd toți băieții». «Băieții?» întreba mirat Isai. Apoi stătea și

privea lung peste deal, peste vale, unde se vedea legănându-se o pânză albastră, ușoară, dar nu zicea nimic, ci numai punea mâna pe capul băiatului, îl mângâia îndelung cu palma și parcă auzea cum se zbate jos inima. Să fugă, să fugă de acasă?... Poate s-o facă și pe asta... Poate s-o facă... El cum a făcut atâtea la vremea lui?.. Măcar era ceva m-ai răsărit. Dar aista ce crezi? Iese la calea ferată — aici se opresc uneori mărfare — se suie într-un vagon și du-te de-l caută-n lume, că Rusia-i fără fund... S-au mai pomenit de astea... Pe urmă ți-l dă într-o casă de copii, crește și dacă-și mai aduce aminte îți trimite o scrisoare: «Vă mulțumesc, scumpi părinți, că m-ați crescut și m-ați scos în lume». De acum el, Isai, se întorcea cu un umăr spre băiat, și ceața albăstrie îi umplea ochii, și da din gene, des-des, apoi când băiatul de colo întreba: «Tată, ai zis că azi ai să mă tunzi?», îl apuca în brațe și-l strângea la piept: «Tata n-are să te lase, n-are să te lase». Poate s-o fi gândit băiatul atunci la sora, la mama și ar fi vrut să-l întrebe: «Dar pe dânsel n-ai să le lași?», dar nu întreba, se temea să nu se supere tata și să-l lase și pe dânsul. Iar Isai se gândea că trebuie să facă într-un fel, să steie odată de vorbă cu femeie-sa și să se înțeleagă într-un chip: ori așa, ori așa. De mult trebuia, dar tot n-avea când, se lua cu una, cu alta, griji peste griji, lucru, apoi se ducea cu săptămânile pe deal, nu se vedeau și uitau tot ce se întâmpla între dânsii. O vreme bine și iar se isca sfadă, iar trânteli, că într-un rând l-au prins mama și Ile în casă la dânsii, acolo, la casa bătrânească din vale, și i-au zis așa: «Măi Isai, tu vezi că din om te faci neom? Te grăiește lumea, măi!» «Cine: lumea? Voi?» «Satul, măi». «Care-i acela, să dau ochii cu dânsul?» grăia Isai dacă era oleacă cu chef (striga, o înjura pe femeie-sa: că gospodină ca dânsa nu-i trebuie, că el a adunat, a muncit, a grămădit la casă, dar nimic nu se cunoaște, că ea, cu neamurile ei, duce tot, și dacă a văzut el așa s-a aruncat în vin ca în bulboana Nistrului), iar dacă era treaz, nemâncat, tăcea, mai mult tăcea, numai ochii îi scăpărau parcă ar fi zis: «Știi ce-i trebuie ei: o bătaie bună să nu poată șede o săptămână pe ce șed oamenii, și atunci îndată s-ar alege untul de zară: ori gospodină acasă, ori fată la

mama-sa». Dar nu zicea nimic pentru că de bătut nu putea s-o bată, îi era jale de copii, mai ales de băiat, asculta, da din cap: «Ei, mă rog, vă ascult, așa-i, dar nu-i chiar așa», se ridica și se ducea în drumul lui, seara târziu venea acasă, parcă mai blând, dar a doua zi iară începea de la capăt. Și unul tare, și altul tare, și se apucau să-și împartă copiii, și-l lua unul pe unul, altul pe altul, dar copiii se întâlneau în sat, se luau la joacă, apoi când să pornească uitau care al cui e și încotro trebuie s-o apuce: la bunica ceea ori la bunica asta... Iar casa lor din deal rămânea pustie, păraginită, uitată pe-o săptămână, două, de se întrebau măhălenii și trecătorii: «Nici nu vine careva să prășească, să smulgă buruiianul că ia uite ce știr bun...». El, Isai, de mult ar fi făcut într-un fel, dar nu putea de băiat. Ei, l-ar fi luat cu dânsul, dar cum să-l crească? Trebuia să se ducă la lucru (aici și neplăcerile la garaj — Ile a spus că pune un cuvânt pentru dânsul, dar...) și rămâne băiatul de capul lui. Dacă-l dă la grămadă, iară nu știi ce se întâmplă: ori îi sparge capul careva, ori sparge el altuia... și când le-a zis mama, adică mama lui Isai (el ședea pe colțul prispei): «Stați și-ți mânca, că amuș îi gata mâncarea», a priceput Isai că așa nu se mai poate de trăit. Bine, cât este mama și caută de băiat... Dar este Ile, dar se însoară și el, dar are și el copii și atunci? Să rămână băiatul lui de-a nimănui? Uite cum umblă murdar. Acea-i mamă? Așa-s mamele?... Și sare Isai de pe colțul prispei ca zvârlit din arc, îl ia pe băiat și-l duce la Nistru: o să-i spele cămășuica, pantalonii, pe urmă are să caute o mașincuță... Când s-au oprit cu picioarele goale până la genunchi în apă și a văzut Isai umbrele — a lui de la genunchi în sus, a băiatului de la cocoșel în sus, — jucau umbrele jumătate în apă, jumătate pe uscat — jumătățile din apă se clătinau, se ridicau, cădeau — cele de pe uscat, de pe nisipul malului ședea nemișcate, și umbrele lor se rupeau în două, Isai și-a zis: «De ce oare trebuie să ne rupem și noi în două? De ce oare?», a întors capul, și a auzit lăstunii, de dincolo, de peste apă — țipau lăstunii, zburau lăstunii, alergând prin văzduh după umbrele lor pe apă... Iar când s-a aruncat în apă, și apa s-a desfăcut și apoi s-a închis deasupra lui, a auzit parcă un strigăt la

spatele lui, un strigăt din afară, din aer, de deasupra apei, l-a auzit de acolo, din apă. Strigătul a ajuns până la dânsul: «Ta-ta-tă-ă!» și i-a săgetat inima, că era strigătul plin de spaimă, strigăt de copil. S-a întors Isai pe spate, s-a uitat îndărăt spre mal și a văzut prin grosimea apei ca printr-o ceață deasă o umbră scurtă, dar care se lungea peste seamă, ori numai părea că se lungeste, și aceea era umbra băiatului. Și iar a auzit strigătul de spaimă, mai tare, și a vrut Isai să răzbească la suprafață, dar n-a putut că mergea cu viteză la mare adâncime, intrase de acum în niște curenți reci, și se gândi că jos, la fund, trebuie să fie în locul acela gropile în care se învâртеște apa, și se mai zice că în acele locuri Nistrul are niște spărturi în pământ, la fund, prin care apa se duce, se varsă, cade și curge pe dedesubtul fundului, tot de-a lungul albiei și departe la vale, aproape de mare, iese iar în albia de deasupra pământului și curge cu apele acestea luminate de soare, iar alteori se varsă în mare așa, pe întuneric... Și dacă nimerește omul într-o groapă ca aceea, șuvoiul îl trage cu o putere uriașă, că nu mai este chip să lupte și se duce, de aceea se găsesc oameni umflați la mulți kilometri, la zeci de kilometri în jos pe cursul apei... Mai dă o dată din mâini, lunecă spre suprafață până rămâne vreo jumătate de metru de apă deasupra-i, înoată o vreme pe spate cu ochii deschiși, apoi când simte la spinare gâdilându-l ceva (aici e sforul apei), lasă capul în jos, își face vânt cu picioarele și taie pieziș spre fund... Iar țipătul îi tot răsună în urechi, se amestecă cu vâjâitul apei, țipătul se face mai tare, apa-i clocotește în urechi, și atunci Isai își dă seama că acela nu-i alt țipăt, nici al treilea, nici al patrulea, răzbătut din afara apelor, ci e țipătul care răsună în urechile lui, care vine din adâncurile ființei lui, e țipătul vieții lui: «Ta-a-tă!». Și ceața de jur împrejur se îngroașă, se face mai deasă, mai întunecată, întocmai ceața din ziua când la crăpatul zorilor au răsunat împușcături deasupra, apoi a văzut gloanțele înfigându-se-n apă împrejurul lui, fierbinți, sfârâind... și fuga, fuga aceea prin ceață....

Rămas fără nepot (Isai n-a adiat o vorbă ce are de gând să facă, încotro să apuce), a umblat toată noaptea bunelul din casă afară, adică

din căsoica lui până-n ogradă, apoi în grădină și iar înapoi (astea le povesti bunelul mai pe urmă, după ce s-au adunat iară, cu toții acasă — mama și băieții, iar sora n-a mai venit, au lăsat-o la margine de sat străin, și mama o vreme se ducea la săptămână pe la dânsa, apoi i-a plătit unei băbuțe, să aibă grijă de mormântul copilei), sta și asculta. Își scutura urechea cu degetul, apoi pe cealaltă în care avea nădejde mai multă — stânga... A făcut câțiva pași și a întins mâna — aici trebuia să fie colțul căsoaiei și era colțul căsoaiei. A mai făcut câțiva pași și iar a întins mâna, trebuia să fie salcâmul și era salcâmul. A mai făcut câțiva și s-a oprit iară, aici trebuia să fie portița — și era portița. A pus mâna pe bățul de deasupra (era un fel de portiță joasă, să nu intre găinile ori vreun vițel, vreun purcel, dacă scapă, în grădină, joasă și veche de s-a netezit bățul de câte ori a fost apucat cu mâna) și încă n-a deschis-o, n-a dat-o la o parte, încă n-a pășit în grădină, dar de acuma simțea suflarea merilor, înceată, liniștită, somnoroasă, și parcă vedea frunzele stând drepte, fragede, iar de pe jos veni o răcoare amestecată cu văturele de văzduh cald, de pe pământul dintre rândurile de cartofi (de acuma trebuie scoși cartofii, dar unde să-i pui, ce să faci cu dânșii?). Și îndată și-a adus aminte de traista cu fasole pe care a băgat-o nici el nu știe unde și nu-și poate aduce aminte (când le bătea cu bățul în tinda căsoaiei, unele săreau tocmai în mijlocul ogrăzii — ușa era deschisă — și un soldat, aist tinerel, schiop, a venit, s-a oprit în ușă și se uita cum sar fasolele din păstăi; fasolele săreau, el întindea mâna să le prindă, apoi când bunelul s-a sculat să le dezghioace pe cele verzi tinerelul s-a așezat jos și a început să dezghioace și el; și i-a ajutat până la urmă, și toată vremea cât a lucrat n-a zis nici unul, nici altul un cuvânt; iar bunelul numai se uita la flăcăuan, îl vedea cât îi de crud și tare i se făcea milă, că iaca, dacă ar fi stat acasă în satul lui, ar fi fost și teafăr și sănătos, și ar fi lucrat ca un fecior de gospodar la tata, da așa dacă-i bătălie, aici l-a rănit, iar mai încolo cine știe ce-l așteaptă — și fasolele săreau, ei le strângeau și le puneau la grămadă, apoi s-au pornit în genunchi prin ogradă să le strângă); dar unde a pus-o, traista ceea, iaca nu știe. A scos bunelul

sârma din băț, a împins portița și portița s-a aplecat într-o parte. S-a lăsat bunelul în genunchi și a început să pipăie unde s-a dezlegat, unde-a slăbit, și a văzut că trebuie întărită. Încă ieri ori poate alaltăieri a băgat de seamă că nu se ține bine, dar a gândit că așa-i pare — amu vede că trebuie legată, trebuie întărită. Dă bunelul cu mâna pe jos după căpețelul de sârmă cu care a fost legată în loc de balama, dar nu-l găsește și-și aduce aminte că are o legătoare într-un buzunar, dar nu știe în care. Și când să bage mâna, jos pe vale se aud câteva buhnituri de tun, unul după altul, și așa de repede că părea că s-a început de amu. (Astă primăvara, ba din iarnă chiar când se cărau nemții și casa era plină cu soldați de dormeau și pe jos, în paie, s-a aprins într-o noapte o lumină pe cer, tot într-acolo, la pod: clocoțea cerul de aeroplane, s-au învățit mult, se vedea ca ziua-n sat, măcar că era departe, și au aruncat atunci bombe aeroplanelor; iar bunelul stătea tot aici, la portiță, și privea, iar un neamț a ieșit și el să vadă și l-a întrebat: «Frumos, da?», arătând la policandru de pe cer, apoi pornind înapoi în casă să se trântescă în paie, a mormăit ceva de a înțeles numai: «Kaput!») Apoi buhnițurile au trecut pe deasupra satului, s-au dus pe vale în sus și s-au stins. Și iară s-a făcut liniște. Dar n-a ținut mult că la mal s-au auzit împușcături mărunte, ușoare, dese. Și iar s-a făcut tăcere. Și iar se auzea numai cum tresare frunza-n somn... Bunelul a pus și celălalt genunchi pe pământ (țărâna caldă-căldișoară — oare-i caldă și mai în adânc? — dac-ar fi caldă și mai jos, mai în adânc, nu ți-ar mai fi frig niciodată), s-a aplecat și a petrecut legătura pe după bățul portiței și bățul gardului și când căuta cu cealaltă mână capătul, îl căuta și nu-l găsea, că și-a adus iară aminte că uitase ceva și nu-și putea aduce aminte, dar ce uitase, uitase demult și amu și-a adus aminte, dar nu ce uitase adineori, parcă era altceva, dar amu și-a adus aminte cum a făcut el portița asta (hăt-hăt, câți ani să fie de atunci?). A făcut-o din salcâmul de lângă drum (dintr-un copac mai de trei ori cât casa o portiță la grădină! — tulpina a rămas și șede și astăzi acolo, într-o margine), tot din crengile lui a făcut și câteva bețe la rășniță și unul este și azi (bun salcâm a fost, dar a

trebuie să-l taie — țipau vecinii că trece la dânșii — auzi? trece pe sub drum și le umple grădinile cu pui). Era voinic tare salcâmul, dar nu-i, parcă nici n-a fost. Iar portița când a făcut-o? Nu-și mai aduce aminte: era flăcău feciorul lui ori de amu începuse a se însura?... Ba pare-se că era flăcău... nu... se însurase, da... se însurase, și când i-a zis într-o zi: «Măi gospodare, eu, când mi-am adus nevastă la casă, pe mamă-ta asta a ta, dintâi și întâi gard mi-am făcut, da tu văd că nici să-l dregi pe cel vechi n-ai de gând...». Iar feciorul care venise din sat abătut și se oprise-n mijlocul ogrăzii și nu știa de ce să se apuce, ce să facă și ce să zică, s-a uitat la dânsul, la tată-său, și a grăit: «Tată-hăi, dacă mă tem că și așa cum este, l-om strica. Așa se aude: să nu fie nici un gard în sat» (pe urmă curat că s-a apucat de stricat — apoi se îmbăta, țipa, răcnea și zicea ce fel de gospodărie fără gard? — când se trezea, își aducea aminte ori îi spuneau alții ce-a grăit, se înspăimânta și umbla așa). Iar în ziua aceea ce i-a venit că zice: «Hai, tată, să facem măcar o portiță din salcâmul ista. De amu dacă ne-au pus să-l tăiem». Și au meșterit amândoi portița asta, și tare se mai mândrea el, feciorul, cu portița, că cine venea din prietenii lui le-o arăta și se lăuda. Numai ca nu le spunea despre salcâmul cel mare pe care-l tăia se cu durere de inimă, și nu le mai spunea nici de altele pe care le știa numai el... Cu vremea s-au uitat multe, feciorul lucra cu toată lumea, pe deal, el, bunelul, s-a dus câțiva ani la stână să lucreze (de amu venise pe lume băieții amândoi, Isai și Ile, iar fata era de țâță), când într-o noapte ieșind din bordei să vadă oile, că i se păruse lui că nu știu ce cam mârâie câinii, a ieșit și când s-a dat la colțul țarcului a văzut în întuneric ochii lupului, parcă era unul, parcă erau mai mulți, că ba se arătau într-un loc, ba se stingeau și iar se aprindeau în alt loc (de-a mirării, câinii au hămăit o dată, scurt de tot, pe urmă au mârâit și au tăcut și s-au lipit de picioarele bunelului, și bunelul care atâția lupi fugărise cu dânșii s-a minunat și el, că de data asta câinii tac, nu se reped, chiar când îi stăpânul alături), iar când, de către ziuă, a venit la fugă noră-sa și trezindu-l i-a spus: «L-au furat! L-au furat și pe al nostru, tată», a înțeles ce-au însemnat lupii aceia și de

ce-au tăcut câinii, au bătut o dată și au tăcut și numai scheunau jalnic... Bunelul închide porțița după dânsul, apoi o deschide înapoi — las-o deschisă— și face pe lângă gard, pășind încet, până ajunge acolo unde trebuie să fie truchina salcâmului (dă cu mâna — aici trebuie să fie) și bunelul se așază pe dânsa. Truchina este, omul nu-i... Tot cineva de aici din sat l-a pârât pe fecioru-său. Că dacă se ducea omul în livadă, la mal, nu putea merge cu ochii în pământ, să nu-i ridice și să-i arunce dincolo. Și dacă a văzut-o pe sora pe celălalt mal, cântând tot acel cântec ce-l cânta și el și dacă soldații cu armele n-aveau ce le face pentru că nu poți opri un cântec să zboare peste apă, iar gura cu baioneta n-o închizi, cine ce s-a gândit că nu era numai cântec de frate și soră, dar cine știe ce, și... truchina este, omul nu-i... Bunelul a ridicat capul — iar mai-mai să-și aducă aminte unde a pus traista cu fasole — și când se uită spre răsărit vede pe marginea cerului o aripă rozovie ușoară, abia se vede. Se ridică în picioare și când s-a ridicat, i-a venit în nări miros rece, înțepător.. Dincotro? S-a întors spre miază-zi, spre apus, spre miază-noapte și s-a oprit cu fața între miază-noapte și asfințit — dintr-acolo vine. «Ceață!... Vine ceață din Sus!», a zis bunelul măcar că afară de truchina culcată jos n-avea cine-l auzi (moscalii dormeau tun, numai unul care era de strajă și ședea afară când a trecut bunelul pe lângă dânsul, a ridicat capul din piept, l-a văzut cine-i și iar a lăsat capul). Și nici n-a putut să-l vadă pe fecioru-său măcar o dată după aceea, cât s-a rugat, la câți s-a rugat, tot degeaba. Atât știa că i-a lăsat cuvânt femeii: «Să-i spui tatei să ieie sama de băieți». Mai mult nu l-au lăsat să grăiască, să nu spuie cumva vreun secret. Și încă l-au îmbrâncit de s-a lovit de ușorul ușii (aista în care a dat pe urmă neamțul cu chinjalul, de a rămas adâncitură) și și-a însângerat gura și când a vrut să scuipe, cei care-l duceau au crezut că vrea să-i scuipe pe dânșii și l-au izbit în cap și așa amețit l-au suit în mașină și l-au dus... Dinspre răsărit se revarsă zorii, totdeauna dinspre răsărit se revarsă, dar amu bunelul se uită cu fața înspre miază-noapte-asfințit și i se pare că dintr-acolo se luminează. Poate de unde dealu-i mai nalt în partea aceea... Iaca, pân' amu nu s-a gândit nici o dată că poate să se lumineze

de zi din altă parte... Taman amu s-a gândit, parcă n-ar avea alta la ce se gândi. Fasolele... unde dracu le-a mistuit? Și băieții iștia, tare-i greu cu dânșii, unul s-a dus cine știe pe unde... Cal îi trebuie! Parcă are să mai cumpere unul și o să aibă doi... Măcar dacă l-ar fi oprit mătușă-sa la dânsa, să-l ție pân' a trece și pârjolul ista. Dar crezi că o să șadă? Acela-i și mai avan decât istlalt. Unde-i zice odată Isai: «Bunele, i-a spus un soldat mamei, acolo, în satul acela, că tata poate să fie și el pe front. Că, cică, a întâlnit de aiștia care-au fost judecați». «Dacă ar fi, de ce nu trece pe acasă să ne vadă?». «D-apoi îi în altă parte!». «Măcar ar scrie». Atunci Isai unde zice iară: «Dar știi că poate Ile s-a pornit să-l caute pe tata? Poate, tata a căzut la nemți și nu ne poate scrie?» «Măi, că multe ce le mai dă dracu-n cap. Amu că s-o dus acela, s-o dus, dar unde-i aistlalt? S-au culcat cap la cap, pe laiață, și pe la o vreme dă cu mâna — nu-i Isai. Nu-i, nu-i și nu-i. Tare de mirare-ar fi, dacă s-o fi dus la mă-sa înapoi, numai de mirare...» Bunelul urcă pe trunchi, se uită pe vale, își freacă ochii, iar se uită și peste o vreme zice: «Vine, dintr-acolo vine... Am zis că vine... Uite-o ce albă și frumoasă vine...».

La marginea de sus a satului, pe un dâmb, picura un soldat. Cine știe de pe unde o fi fost, cum l-o fi chemat, tânăr ori bătrân — nu se cunoaște. Se știe numai că stătuse toată noaptea pe acel dâmb, cu pieptul sprijinit de peretele unei tranșee zig-zag care venea de departe și se termina aici. Stătuse toată noaptea cu arma îndreptată spre celălalt mal și asculta cum la douăzeci de pași mai jos fâșâie apa. Stătuse toată noaptea cu ochii peste apă, privind țintă din sus în jos și înapoi și ascultând: nu se aude oare nimic? — lovitură de vâslă, suflare de om, lunecat de barcă... Nu se auzea nimic, numai apa clipoccea sub mal, și era o tăcere înfiorătoare. Iar soldatul veghease toată noaptea, trebuia să-i vină schimbul și nu venise, și el stătea sprijinit cu pieptul de peretele de pământ, cu arma pusă în față pe greabănul de pământ, și se uita peste apă spre celălalt mal — nu se auzea nimic. Iar când țâșnea câte o rachetă pe aproape sfârâind în aer, soldatul se

prindea că a ațipit un pic: ridica repede capul, fără să-și deie seama că poate fi observat de dincolo, se uita la râul acesta care i se păruse atât de liniștit și nepăsător la toate cele ce se petreceau pe malurile lui și, când se lumina pe neașteptate văzduhul, râul tresărea, supărat, odată azvârlea împrejur o lumină neagră-lucitoare de se iscau pe toată întinderea lui, din mal în mal, mulțimi de umbre, coloane de umbre, șiruri de umbre, și toate veneau în mare fugă încoace, spre acest mal și dădeau să se cațare repede, să deie năvală... De cum se stingea lumina lunecând în jos, umbrele dispăreau, dispărea strălucirea întunecată a apei, o vreme era întuneric-beznă, apoi totul se făcea ca mai înainte, apa licărea cenușie-închisă, se auzea clipocind încet, iar nepăsătoare, iar liniștită că-ți venea somn — și soldatul dormita. Trebuia de acum să se lumineze de zi, așa trebuia după socotelile lui, să-l fi schimbat altul, dar schimbul nu-i venea. El picura de somn și, prin clipocitul apei de sub mal, cine știe ce visuri o fi visat. Poate că se vedea departe în satul lui așezat sub o poală de pădure, îndemnând caii la secerătoare (era vremea secerișului — vai de vremea aceea), poate că se vedea întins pe pat lângă nevasta lui, el treaz, ea dormind și el prinzându-i suflarea (doarme, las'să mai doarmă), poate s-o fi gândit la copiii lăsați singuri, împrăștiați prin lume, la maica bătrână pe care n-are s-apuce s-o mai vadă și să-l vadă... Cine știe ce visuri o fi visat soldatul de pe dâmbul de deasupra apei. Numai că spre ziuă, când s-au aprins zorile către răsărit și a văzut că toată noaptea a trecut fără nici o primejdie (nici măcar un foc nu s-a auzit trăgând de dincolo), spre ziuă a mai ațipit o dată. Ochii parcă îi erau închiși, poate deschiși pe jumătate, dar urechile auzeau bine (avea niște urechi fără seamăn, auzea totul la mare depărtare, prindea cel mai mic zgomot, cea mai mică șoaptă, așa că atunci când trebuia să se ducă cineva dintr-ai lor într-un raid de noapte, numaidecât pica pe dânsul și el se ducea), auzeau chiar și atunci când dormita. Dar, iată, mâna lui strânsă pe fierul armei slăbi puțin (e ziuă de acum, n-o să se mai bage nici unul), capul i se lăsă pe umărul drept (greu, cu casca de oțel pe el) și acum se văzu, începu să se vadă că e un soldat între

două vârste (de fapt, părea mult mai bătrân, că nu era de mulțor ras), cu fața lunguiață, nasul cam ridicat la vârf în sus, așa că dacă l-ai fi văzut fără cască și toate cele de pe dânsul și de lângă dânsul, mergând pe o uliță din sat, și l-ai fi întâlnit, numaidecât ar fi mers cu o vargă în mână ori ar fi dus o vacă de funie, un vițel ori ar fi fost cu traista aruncată pe umăr și, poate, chiar desculț, de nu, ar fi avut niște încălțări făcute de dânsul, în picioare... De fapt, când l-a prins picureala în zori de zi, fața lui mereu încordată toată noaptea (mai știi, vine unul și-ți dă o dată cu cuțitul și aici pe loc și-i groapa, ori te mai târâie de picioare și te aruncă în apă că s-au pomenit și de astea la război) s-a făcut iar blândă și blajină, olecuță hazlie, capul s-a lăsat mai tare pe umăr până ce s-a sprijinit cu marginea căștii de pământ, iar arma s-a dat pe o parte și s-a culcat și ea să se odihnească. Prin boarea de somn soldatul a auzit horcăind pe cineva, parcă s-ar fi ridicat niște valuri de apă și ar fi început a se sfădi cu pietrele și nisipul de pe mal, a se bate ele înde ele, dar soldatul s-a priceput îndată: «Eu sforăi» și a tușit și i-a trecut sforăitul. Dar somnul nu s-a dus de la dânsul, ci mai tare-l învălui. Și i se făcu așa de bine soldatului, parcă-l încălzea cineva într-o manta caldă, moale și vroia să-l poarte undeva, să-l legene, dar nu-l putea urni din loc și soldatul se izbea să se miște din loc, să poarte picioarele, să se clintească măcar, că pe urmă o să se ducă el, dar nu putea. Ori își aduse aminte că nu poate să se ducă, n-are voie, și ofta și gemea și iar se vedea departe în satul lui, în casa lui, lângă femeia lui, cu copiii lui, și unul dintr-înșii, cel mai mic, face ce face și-l izbește cu muchia ușii în frunte (așa se jucau între ei și când a dat el, tata, să intre, acela a izbit ușa și l-a lovit). Soldatul ridică repede capul, în urechi îi mai țiuie sunetul loviturii, deschide ochii tare, se uită împrejur speriat și ia seama că pe la spatele lui lunecă o umbră. Și ce fel de umbră? Umbră de om! De unde s-a luat om pe aici? Se uită soldatul și nu poate pricepe: ce-i cu dânsul? Parcă se lumina. Trebuia să se vadă bine de acum, și când colo se face iară seară... Și nu seară, dar un fel de întuneric alb. Umbra!... A fost umbra ori i s-a părut? «Dar asta-i ceață, ceață albă!» s-a dumerit soldatul. Și

În aceeași clipă când a înțeles ce-i, a auzit la câțiva metri în stânga lui pași, o icnitură de om care cade, apoi parcă l-a văzut cum se scoală și iar o rupe de fugă. A strigat: «Stai că trag!» și a dat să tragă, dar când să întorcă arma într-afacă a scăpat-o din mâini (pe urmă soldatul povestea că de mare spaimă a uitat unde-i și n-a mai strigat nici un «stai», nimic, pur și simplu a luat-o la fugă după umbră). A auzit pași depărtându-se și atunci a sărit din tranșeea lui și a alergat în urma umbrei... Alerga, fugea după pași, încotro se auzeau pașii (erau buruieni pe acolo), după zgomotul lor fugea... Ceața ca într-adins se făcea tot mai deasă... și iată că a văzut iar umbra: fuge gheboșită înaintea lui. Odată se întoarce, vede că el, soldatul, vine din urmă, și fuge și mai tare dând din mâini. Soldatul ar trebui să strige, să țipe, să deie de știre la alții ca să-i iasă umbrei înainte, dar tace, aleargă tăcut. Asta-i umbra lui: el a scăpat-o, el trebuie s-o prindă. Pe lângă dânsul a trecut — a lui îi. Deodată ceața albă, deasă se termină. Soldatul iese din ea (iaca-iaca pun mâna pe dânsa!), dar umbra lui care apucase a ieși și ea din ceață se sucește într-o parte și intră iar în ceață. Marginea ceții alb-liliachie trece de-a lungul malului până departe în vale, cuprinde o parte de sat, toată valea, și soldatul aleargă cu ciubotele lui grele: dup! dup! dup!, iar umbra parcă ar pluti nu alta cu pași ușori, zburători (ce dracu, nu-i cumva-i desculț?). Și taman când i se păru că ia-ia o ajunge, umbra se repezi odată înainte, și iat-o s-a dus, de nu se mai vede prin blestemata asta de ceață... Umbra fuge, soldatul după dânsa și, fugind, soldatul își aduce aminte că prin somn parcă a auzit sunet de apă (da, a auzit!), asta înseamnă că umbra din apă a ieșit, și se gândește soldatul: ia să mai strig o dată! Dar nu strigă, ci fuge și mai tare, iar ciubotele-s grele, iar picioarele-s grele, iar casca-i grea, și armă n-are că a rămas acolo... «Stai că trag!» răcnește soldatul și tot atunci dă peste un alt soldat care tocmai vroia să se ridice de jos. «Ce-i? Cine-i?» i-a strigat acela din ceață, dar soldatul nostru a tras o înjurătură (toți îl încurcă și-i ies în cale taman acum când trebuie să prindă umbra). Și fuge, și fuge, și fuge. Iaca, face nu știu cum și iese iar în marginea ceții. Atunci soldatul holbează

mai bine ochii și vede că-l fugărește pe un băietan (ce-i drept, năltuț, dar slab, uscățiv, desculț și îmbrăcat în niște haine vechi cu pete negre pe ele), și vrea să strige: «Stai, băiete!» Dar băiatul se răsuțește la stânga și se cufundă într-o livadă. Soldatul iar nu se lasă, fuge după dânsul și-n gândul lui se crucește: «Credeam că-i vreun neamț!... Dar de ce fuge? De ce nu se oprește? Stai că-l ajung!» și-și zvârle casca din cap că prea-l apasă pe frunte. Fuge pe sub copaci, crengile-l lovesc în față, ceață aici nu-i, dar este altă desime. Fuge, fuge... Iaca umbra! Iaca pune mâna pe dânsa. Dar umbra face la dreapta și, când colo, vede soldatul că livada se termină, îi loc curat, dar la dreapta iar se înalță ca o pădure albă ceața, și umbra taie drept în ea... Și iar începe fuga prin ceață, și umbra fuge, parcă ar zbura, și soldatul se miră (nu cumva visez?) și când face un salt mai mare dă cu mâna înainte și-o atinge cu vârfulurile degetelor. Simte că-i udă umbra (din apă a ieșit!), udă și caldă (s-a încălzit de fugă) și-i vine să zică: «Stai, băiete, că nu-ți fac nimic». Dar umbra se repede în altă parte, spre stânga, se azvârle peste un gard. Din fugă soldatul dă cu pieptul în gard și, până să sară și el, umbra se depărtează mult. Cade și el dincolo, pornește după ea, ceața aici îi deasă și albă, ceață și copaci, și se aude pârâit de buruieni, plesnit de frunze și crengi clătinate, gâfâitul umbrei tot mai aproape, din fugă, iaca, iaca o ajunge... Umbra odată se prăbușește la pământ, între niște curpeni de cartofi, cam arși de soare și măcinați, cade și căzând strigă ceva — tare, sfâșietor ca un iepure rănit pe care-l ajunge vânătorul și-l calcă pe osul zdrobit...

Stând în picioare pe trunchi bunelul a văzut cum vine ceața pe vale, ca o apă mare, cum acoperă toată valea și partea asta de sat (cea de sus n-a cuprins-o, a zis că n-are s-o cuprindă), a stat așa mult și într-un târziu s-a gândit că ar trebui să se ducă înapoi în căsoaie, că-i cam rece (lasă, iese soarele și se duce ceața), când deodată i s-a părut că aude pârâind ceva în fundul grădinii, apoi au foșnit copacii aproape, mai aproape, apoi parcă a auzit un țipat: «Bunelule! Bune...» și altceva nu s-a mai auzit. A dovedit numai să întrebe: «Care ești

acolo, măi? Tu, Ile? Ori tu, Isai?» și s-a stins glasul. A pornit repede împiedicându-se într-acolo unde i se năzărise glasul, s-a uitat, a văzut pe jos niște urme, curpeni dați la pământ și alt nimic. S-a uitat bunelul, s-a aplecat în genunchi și iar s-a uitat, apoi deodată a înțeles ce putea să fie, s-a ridicat și a fugit repede spre casă... Iar ceața curgea, curgea la vale, ca o apă albă-liliachie înecând toată valea și jumătate de sat.

Despre cele ce s-au întâmplat când a trecut întâia dată dincolo și a încăput pe mâinile nemților, iar apoi Bărbosu l-a mânăat din urmă, până la mal, acolo i-a dezlegat ochii ca să poată vedea satul pe celălalt, adică pe aistlalt mal (n-are a face pe care, toate acestea treceau prin mintea lui Isai când înota pe sub apă, și era groasă deasupra și deasă împrejur apa ca ceața aceea, și măcar că se mișca spre celălalt mal, era, de fapt, între două maluri și simțea că, poate, n-o să ajungă la nici unul, pentru că șuvoiul îi venea ba din stânga, ba din dreapta, îl întorcea când dintr-o parte în alta, când înapoi, el se opintea să măie într-o direcție, dar nu putea, că-i slăbise puterile, obosise, simțea că se coboară tot mai jos, tot mai la fund, apa se făcea mai rece, mai întunecată), după ce-a văzut satul și privirea a găsit o margine din acoperișul casei lor (cealaltă era în dosul copacilor, iar căsoica nu se vedea deloc) și numai a apucat a se gândi: «Dacă mă vede vreun soldat de dincolo? — și acolo trebuie să fie de aceia care au pușcă cu oceană — dacă mă vede și trage? — oare poate să cunoască că nu-s neamț?... dar este el aici...» — se gândi așa, și tot atunci a simțit o lovitură la cap și s-a prăbușit ca într-o prăpastie, într-un întuneric fără de sfârșit. Despre toate acestea Isai parcă-l auzea pe băiat (nu era băiatul cum îi acuma, mititel, mai nici până la brăul lui, era mare, de vreo doisprezece-treisprezece ani), parcă-l auzea întrebându-l mirat: «Și atunci ai căzut în apă, de pe mal?» Isai se făcea a da din cap: «Nu, n-am căzut atunci», apoi i-a povestit mai departe: «Nu țin minte cum m-au dus, cum am ajuns... La o vreme m-am trezit, eram culcat pe niște paie jilave, m-am dezmeticit și nu știam unde sunt. Era întuneric, o liniște și o tăcere ca în mormânt. Am vrut să ridic capul, dar n-am

putut, îmi vuia întruna, îmi vuia în urechi. Mi-era greu capul, ca un cazan hodorogit, din cele în care ne făcea de mâncare la deal, un cazan de hrănit brigada — așa mare, greu și hodorogit și ca nelumea era capul meu. Am pus mâinile și am văzut că mi-i creștetul jilav tot, mustește de sânge, și când am dat cu degetele mai jos, am simțit o arsură la tâmpla stângă — mă lovise cu ceva, dar cu ce și cine și cum nu știam, nu-mi aduceam aminte, cum nu-mi puteam aminti unde am fost dus și cum am fost dus. Iar când am ridicat capul și n-am putut de greu ce era, odată m-am clătinat înainte și am dat cu fruntea de ceva umed și rece, și am priceput că trebuie să fie un perete. Am dat cu o mână — era un perete nemuruit, perete de pământ săpat. Mi-am zis: «Trebuie să văd unde-s» și am pornit de-a lungul peretelui să achipui cu mâinile. Peretele era lung și eu mă târâiam în genunchi, dam cu mâinile, cu obraji și vedeam că nu se mai termină peretele, apoi, odată m-am izbit de ceva cu capul — era alt perete, umed, jilav, rece, ungherul măcinat, țărâna căzută — și cum am dat de ungher am înțeles că-s închis undeva. Dar unde? Și dacă-s închis înseamnă că trebuie să fie și alți pereți. Am pornit de-a dreptul să văd, voi găsi și alți doi pereți?... M-am pornit spre celălalt ungher, mă târâiam, sprijinindu-mă în palme și în genunchi, și nu știu câți pași oi fi făcut că am nimerit cu palma pe ceva. M-am oprit să văd ce-i: era... ca o coada de sfeclă, nu, de morcov... da, un morcov era, uscat, zbârcit, oleacă putred. Vrasăzică m-a azvârlit iară în zămnic! Aista-i morcovul pe care l-am găsit atunci și l-am azvârlit, îl cunosc bine. Și dacă-s în groapă, în zămnic trebuie să fie și scărița săpată în perete, trebuie să se vadă... Nu știu de unde s-au luat puteri în mine că m-am ridicat, am călcat pe scăriță, m-am prins cu mâinile de bețele de sus și m-am ridicat până unde trebuia să fie ușa... Și — mare bucurie! — prin crăpătura pe care abia am zărit-o ziua am văzut o stea sus. Cum am văzut-o, steaua aceea mititică (abia de se vedea — și așa mai tremura — parcă s-ar fi temut și ea să n-o izbească cineva în cap), iar m-a dus gândul la Ile: «Să șezi, măi Ile, la mătușa că vin și eu degrabă. Auzi?» Așa i-am spus, că bunica, pe când era vie, ne învăța: «Măi băietе, măi, să știi

că dacă dorești să-i spui cuiva ceva, apoi trebuie să te gândești la dânsul, să zici o rugăciune și să-i spui, numai că trebuie să vrei tare, ca să ajungă cuvintele tale. Dacă ai să vrei tare, o să ajungă». Și bunica zicea să fac o rugăciune, și am înălțat o rugăciune la steaua pe care o zărisem printre cele două scânduri, iar după ce i-am spus lui Ile să măștepse (să nu scoată capul, Doamne ferește, că aiștia-s câini turbați nu alta), am simțit că nu mă mai țin mâinile și am căzut jos, ca un sac cu lut. Încă bine că am nimerit pe brațul de paie, — îndată am și adormit. Cât să fi dormit, iar nu știu — o zi, o noapte, ori o zi și o noapte, ori numai câteva ceasuri, ori nici atâta, câteva minute — că de la o vreme m-a izbit cineva de cămașă (era Bărbosu), m-a scos de acolo și m-a dus iară undeva, iar cu țeava din urmă, dar cu mâinile dezlegate (știa că amu n-o să pot fugi). M-a dus — era noapte încă, întuneric ori poate iară se făcuse noapte, altă noapte, nu știam, — m-a tot dus pe sub copaci, pe locuri și cărări, pe care numai el le știa. Și iar mă loveam de copaci, iar mă împungeau crengile, iar mă împiedicam de stible uscate de buruieni, iar mă frigea la picior (nu-l mai simțeam, nu știam ce-i cu dânsul — îi carne vie ori carne moartă). Mergând așa am simțit deodată răcoare, o boare de vânt de pe apă. Mi-am zis: cum se vede, mă duce iar spre mal, și de bună seamă, n-am greșit că am văzut la dreapta mea ridicându-se tulpini groase de copaci înalți sub care nu creștea nimic. Era loc curat și printre tulpini am văzut, în depărtare, o bucată de cer (marginea parcă se rumenise) și îndată am priceput că roșata îi dincolo, pe dealul de pe celălalt mal, și că aici, lângă trunchiurile acestea de copaci, poate numai la câțiva pași, îi malul, iar sub mal... sub mal curge Nistrul și pe mine într-acolo mă duce... Ori la locul unde-am fost, unde m-a dus ieri, ori poate alaltăieri, cine știe când... și cum mă uitam așa am auzit undeva sus un glas (parcă era din copac, Bărbosu meu a răspuns ceva). Într-adevăr, pe trunchiul aceluia copac cobora cineva ca pe o scară — am văzut picioare de om călcând parcă pe marginea copacului, parcă pe rumeneala cerului, iar cerul din rumen se făcea tot mai roșu, mai purpuriu — se lumina de zi. De acolo Bărbosu m-a izbit cu țeava armei (ba nu, de

data asta mă împingea mai mult cu mâna, cu țeava numai așa, mă atingea din întâmplare) și am luat-o de-a lungul malului în sus. Am mers mult, am tot mers (poate de aceea mi s-a părut așa că eram obosit), până ce am ajuns într-un loc unde malul venea aproape de tot de noi. Bărbosu mi-a dat a înțelege că trebuie să tai într-acolo. Am coborât malul și când am ajuns lângă apă, aproape, odată a strigat cât a putut de tare, întors peste apă, apoi mi-a dat o bleandă, eu am căzut lat, pe apă, luat pe neașteptate am înghițit de câteva ori apă, și tot atunci au răsunat împușcături deasupra mea. Cât mi-au fost urechile deasupra apei am auzit gloanțele înfigându-se în apă ceva mai sus de mine, în stânga, și când m-am uitat într-acolo, înaintea de a lua aer ca să mă cufund, am văzut venind spre mine pe apă repede la vale ca un troian alb, ca un uriaș sul de omăt...». Aici Isai s-ar opri și ori ar tăcea, ori ar zice: «Lasă, am să-ți mântui altădată». Iar dacă băiatul ar începe să-l roage să-i povestească, Isai ar zice: «Dar lasă-mă odată, ți-am spus! Ești încă mititel și n-ai să înțelegi», dar își aduce aminte că-i mare de-amu feciorul lui, așa cum i s-a arătat adineaori, și dacă până aici a înțeles, încoace de ce să nu înțeleagă? Ar flutura din cap ori s-ar uita pe fereastră afară ori în lungul drumului ori, pur și simplu, ar tuși o dată și ar zice: «Ia du-te mai bine să vezi de ce cotcodăcesc găinile acolo? N-a dat vreun dihor la dânsele?» Băiatul s-ar duce, ar veni și tot ar vrea să știe ce s-a întâmplat cu tată-său. Ar alerga, poate, la bunelul, adică la străbunelul lui, să-l întrebe, și străbunelul i-ar răspunde: «D-apoi eu știu, dragul moșului? Cum eram lângă truchina aceea — ba, mi se pare că mă suisem pe dânsa cu picioarele, ca să vad cum vine ceața, și de amu mă coborâsem și mă duceam spre căsoică, că se lăsase răcoare, — am auzit pe cineva strigându-mă, dar m-am văzut nică...». Dar vezi că bunelul se duse de mult pe lumea cealaltă și n-avea ce să-i spună, așa că tot de la tată-său trebuie să afle. Dar tată-su nu vroia să-i spuie. Atunci, poate, să-l întrebe pe Ile: «Bade Ile, ce-a fost cu tata atunci după ce-a trecut în zori de zi pe ceață?» Ilie dacă ar fi singur i-ar povesti taman ceea ce auzise din gura lui Isai: «A trecut, s-a dus la ștabul rușilor și...», iar

dacă ar fi fost și Isai și încă cu chef, ar fi dat cu pumnul în masă și ar fi strigat: «N-a fost așa, măi!» «Dar tu mi-ai spus că așa a fost». «Nu ți-am spus niciodată». «Ba mi-ai spus». «Minți, Ile! Iar dacă nu taci, îți dau și ție una la bot». Ile l-ar fi bătut cu palma pe umăr, iar Isai ar fi strigat iară: «Lasă-mă, că nu-s oaie să mă netezești... Măi băiete, dacă vrei să știi cum a fost, ascultă... Aista care m-a prins (în grădină la noi — să fi fugit mai tare, scăpam în ogradă, mă cățaram în pod, mă băgam în căsoaie și dracu mă găsea), aista s-a trântit peste mine, m-a înhățat de guler, bre, ca și Tokombaiev și dacă vrei să știi, după cum am aflat mai pe urmă, Tokombaiev nu s-a înecat, s-au înecat numai calul și neamțul, uzbekul a scăpat. Dar tot mă bucuram că a mâncat frecătură și el (se înecase numai neamțul, și neamțul acela trebuie că nu era neamț prost, era un fel de ofițer, și amu du-te și-l găbjește pe altul, mai ales în săptămâna de la urmă, când toată oastea adunată pe mal se pregătea să se reverse peste apă, dincolo, și când rușilor le trebuia un neamț ca acela de tocmai le crăpau dinții). Iar acuma aista mă duce... Mergeam pe drumuri, pe cărări, prin tufari, prin grădini și când îl întâlnea cineva și-l întreba pe cine-l duce, răspundea: «Un spion!» Acela îl întreba: «Da cum de l-ai prins?» Dădea din mâini: «Ce știți voi?» Mergeam și nu știam unde mă duce, printre case, prin livezi, apoi s-a întâlnit cu unul mai mare ca dânsul (aista care m-a prins era soldat simplu, murdar și asudat), acela i-a dat ordin și numai ce vad că mă duce la niște tranșee care intrau una în alta, ținând mai mult pe după case. O vreme am mers pe loc deschis, iar după ce-am ieșit din ceață și ne-am urcat pe coasta satului, era primejdios să ne arătăm cefile nemților — eu ca eu, nu mă temeam, că tot o pedeapsă mă aștepta și nu mai aveam nădejde de scăpare, că toată cât am avut-o în curpenii de cartofi am pierdut-o, mai tare se temea el — mă zorea din urmă, mă împingea pe după case, dintr-o tranșee în alta, și tot la fuga, tot la fuga, parcă ne ajungea cineva din urmă...».

Merge Isai și-și zice în gândul lui: «După colțul cela mă reped într-o parte, dau o dată înapoi și — să mă prindă», dar se uită iar la cel ce-l mână, vede fața-i lunguiață, ascuțită-n jos și face: «... Are să mă prindă

iară calul ista, că fugе tare...». Soldatul găfăie din urma lui, îl împinge cu mâna și numai chitește Isai: «Ia să încerc măcar», că fac peste muchia dealului, nici zece pași nu merg și se pomenesc în fața unei căsuțe cu un nuc înalt și rotat în bătătură. Atât a băgat de seamă: vârful nucului îi nu știu cum alb, lucitor și s-a gândit: «Se vede că răsare soarele și dacă te-ai sui în vârful, de acolo de sus l-ai vedea», că îndată se oprește-n loc: «D-apoi asta-i bojdeuca la care m-a adus deunăzi Timoșa când m-a găbjit uzbekul», și a înghețat inima într-însul.

— Mișcă! îl înghiontește soldatul. Ce te-ai oprit? Mișcă!

Da, uite și sârmele, unele vin pe copaci, altele pe pământ din toate părțile și intră pe fereastră înăuntru. Acolo-i căpitanul care l-a trimis de două ori din sat. Dacă mai dă și a treia oară ochii cu dânsul...

— Mișcă!

Pe Isai abia-l poartă picioarele, îi ud tot, cămașa și pantalonii uzi, mânjit de țărână (a căzut în grădină, l-a tăvălit aista) și-l strânge frigul de spinare... «Ce-am să zic? Am să spun că m-am dus să prind pește și când veneam s-a luat aista după mine, m-a prins și m-a târât aici. Ori nu-i voie de prins pește? Dacă ni-i voie n-am să mai prind. Numai dați-mi drumul».

— Stai! Încotro?!

Santinela răsărind la colțul bojdeucii le-a arătat țeava pistolului-automat pe sub mână.

Nu apucă să spună soldatul lui Isai ce și cum, că pe cealaltă coastă de deal (nu prea departe, că s-a simțit cum s-a cutremurat pământul) răsună câteva bubuituri, la rând, apoi peste câteva secunde vin icniturile de dincolo, de peste Nistru, de la nemți. Santinela se întoarce repede într-acolo, uitând de aiști doi, iar din casă țâșnește pe ușă un soldat fără șapcă și desculț și aleargă spre nuc strigând:

— Tovarășe căpitan! Tovarășe căpitan!

De sub nuc se scoală ars cineva cu mantaua-n cap, din somn, nu poate înțelege ce-i spune soldatul desculț. Acela strigă: nemții au aflat... nemții au descoperit... nemții au lovit drept în țintă... acuma a telefonat cineva... Căpitanul azvârle mantaua cât colo, santinela se grăbește s-o ridice,

dar îi observă pe cei doi — soldatul și băiatul — și le face semn să se care de aici: «Mai iute! Mai iute! Nu vedeți ce se face? Ce vă mai băgați și voi? Cărați-vă...». Căpitanul trage o înjurătură și împiedicându-se de ceva da năvală în bojdeucă, Isai apucă să-i vadă fața furioasă, ochii mari, tocul revolverului săltându-i greoi la brâu, apoi aude răcnetele lui din căsuță (vorbește la telefon — din când în când se deslușesc cuvintele «Cine dracu v-a pus să vă băgați...»), și-l apucă un tremur în tot trupul. Soldatul lui l-a lăsat, s-a dus mai aproape de santinelă, se vede că-i spune, îi lămurește ceva, dar acela nu vrea să audă. Cel care l-a adus arată cu mâna spre Isai: «Aista-i, îl vezi?», apoi cu aceeași mână se scarpină-n cap, sub curea (așa cu capul gol cum este, cu părul roșcat și rar, curat parcă-i văcarul din sat, cel care a scăpat odată niște vaci și au trecut în vad dincolo, vaci de-ale oamenilor, și dincolo erau românii și a fost mare scandal — iaca-i curat acela), iar santinela îl dă cu mâna la o parte: «Dă-te, omule, de aici, ce mi te bagi în suflet?», se uită în sus și cască la cer (he! d-apoi aista mereu așteaptă avioane și moare de urât dacă nu-s, iar dacă le aude se chiorăște ziua toată-n soare).

— Tovarășe căpitan! Tovarășe căpitan!

Căpitanul a ieșit din bojdeucă și făcând pe după colț apucă încolo la deal, de unde vin sârmele cele multe. Când trece pe lângă Isai, îi aruncă o căutătură, dă să zică ceva, dar face din mână și fuge repede în drumul lui.

— Tovarășe căpitan! Tovarășe căpitan! strigă iar soldatul lui Isai, tare, parcă s-ar îneca. Stați un minut, stați să va spun...

Căpitanul nu-l aude. A dat într-o tranșee, de acum se vede de la genunchi în sus, de la brâu în sus, numai capul... Dacă vede soldatul așa, vine, mi-l înhață pe Isai de-o mână și hai să-l târâie după căpitan. Isai merge, nu merge, acela îl zgâlțâie, îi strigă: mai repede! și când îl apucă, nimerește taman unde-i însângerat capul, și Isai țipă de durere.

— Ce-i cu băiatul, soldat?

Căpitanul s-a oprit la cotul tranșeei și uitându-se înainte, la vale, unde la vreo sută de metri se vede plutind niște colb amestecat cu fum (acolo au lovit tunurile nemților), întreabă iară:

- Ce-i cu băiatul acela, soldat?
Soldatul îl împinge cu genunchiul spre căpitan:
— L-m prins...
— Unde?
— În livezi... Fugea...
— De ce fugea? Unde fugea?...
— Nu știu... dar...
— Ce — dar? răcnește căpitanul. Du-l de aici, să nu vă văd! Imediat! Tu, soldat, din ce companie ești? Unde ți-i locul? De ce-ai lăsat postul? Ai?
— Apoi eu îs de acolo, de pe mal...
— De pe mal? s-a întors căpitanul cu tot trupul. Și ce cauți aici? Căpitanul smucește revolverul din toc. Ai lăsat postul? Te-ascunzi?
Soldatul lasă mâinile în jos, începe să tremure când vede deasupra sa pistolul jucând, caută să se ferească, și poate nu atât de pistolul care, vorba ceea, poate să cadă în capul lui și tot nu l-ar durea așa de tare, cum îl rănesc și-l dor cuvintele căpitanului: «dezertor», «te dau pe mâna tribunalului», «cară-te mai iuite la postul tău», «ai lăsat linia întâi». Soldatul se zgribulește, ar vrea să zică ceva, să-l contrazică, dar numai i s-a înroșit grumazul, s-a făcut foc tot, unde-s zbârciturile, pe muchiile lor, parcă pâlpaie nu alta, vrea să grăiască, dar nu-i ies cuvintele din gât, de durere și necaz. Și ce dacă a picurat olecuță, amu, în zori de zi? Olecuță numai l-a furat somnul. Toată noaptea a stat cu ochii înfipti în întunecimea apei, n-a pus geană pe geană, n-a scăpat un clipocit de val cât de mititel, un murmur n-a scăpat neauzit de dânsul, toată noaptea a stat de strajă. Nu trebuia să steie, trebuia să-l schimbe, dar n-a venit nimeni. Și dacă pe la crăpatul zorilor i-a venit și lui oboseala cea mare și i s-au îngrelat genele, de amu nu era așa mare primejdie, că dușmanul, dacă are de gând ceva, apoi numai în toiul nopții se bagă... Dar și amu, măcar că ațipise, zău, numai așa ațipit, a auzit prin somn sunet de apă cum ar curge apa de pe tine când te scoli dintr-odată la mal, unde-i apa mică și curg picăturile șiroi de pe tine, așa a auzit prin somn — de amu pe urmă când aler-

ga după umbră și-a adus aminte — și a auzit pași, așa de ușori pașii, că să fi fost altul nu i-ar fi auzit niciodată, el i-a auzit că așa-i deprins de acasă, de mititel — vaca era numai peste un perete de unde dormeau ei — și odată când au venit să le-o fure, în toilul nopții, el dormea, dar a auzit, pesemne și vaca, simțind om străin, a fluturat din cap ori s-a ferit și a dat cu coarnele în perete — așa că a auzit și l-a prins pe băiețușul ista care cine știe ce-o fi ascunzând într-însul, dar hotărât că ascunde multe. Numai uită-te la dânsul ce mutră are: mutră de hoț, ori de drac, cătătură ascunsă, pe sub sprâncene — l-am priceput, tot drumul cât am mers încoace, că vrea s-o șteargă, că se oprea și tot fura cu coada ochiului prin părți. Tare-i era necaz soldatului că nu-l înțelege căpitanul. Odată a mormăit ceva, niște sunete atât de stranii, că Isai nu le-a înțeles, pentru că... Văzându-i pe cei doi față-n față, adică pe căpitan înaintând asupra soldatului, Isai se gândește: uite ce tămbălău din cauza mea — și, decât să-i ațâțe și mai tare, mai bine... Și nu mai stă. Prinde a pași rar înapoi, și, zău, s-ar întoarce și ar rupe-o la fugă, dar tranșea îi adâncă (pereții galbeni, sus — negri, mult mai înalți decât dânsul, chiar de-ar întinde mâna tot n-ar putea să iasă). Odată aruncă o căutătură înapoi, vede spinarea soldatului după o cotitură, neagră, murdară, asudată spinarea, se răsucește într-un picior și o ia la vale (amu să-l prindă! amu să-l găsească! — să încerce!). Fuge și fuge, i se pare că cine știe cât a fugit, dar nu apucă a face nici zece-cincisprezece pași și deodată-i răsare în față alt soldat, Isai dă cu umărul într-însul. Soldatul luat pe neașteptate (ducea în mâini niște bețe, niște cutii și Isai s-a lovit de una cu fluierul piciorului — l-a tăiat la os), strigă și atunci vede Isai că n-are chip să se strecoare pe alături, că aista cu bețele lui a prins tot drumul, vrea s-o rupă la fugă înapoi, acolo într-un loc a văzut în fel de adâncitură în perete, și poate să-și facă odată vânt și să iasă, să scape din tranșee (după care se face odată ghem, cu genunchii la gură, se duce de-a dura până-n vale, și să-l caute, să-l prindă, să încerce să-l ajungă! dar când a țipat soldatul ista și Isai se sucește-n loc s-o ia înapoi, aude că și din cealaltă parte strigă cineva, soldatul lui (bine-i face căpitanul că-l rade — de ce-a părăsit postul și s-a luat după

dânsul?). Ajunge la cotlonul din perete, calcă, se ridică și când să puie un picior pe marginea tranșeei o mână îl înhață de celălalt picior și-l trage înapoi. Dă să se apuce cu mâinile, cu degetele toate de ceva, dar n-are de ce se apuca și se duce pe burtă înapoi, în jos.

— L-am prins, tovarășe căpitan! L-am prins! Nu v-am spus că-i spion? Ați văzut că a vrut să fugă? Așa fugea și acolo... Îi spion, tovarășe căpitan... Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i spion... Ei l-au trimis... L-am văzut când a ieșit din apă... Degeaba a trecut prin ceață? Numai că-i spion...

Și soldatul îl împinge iar spre căpitan, dar amu cu mare ciudă (ai vrut să fugi? ai vrut s-o ștergi? — de mine nu scapi!), degetele i se înfig lui Isai în carne, și Isai începe să plângă (îl frige în piept, îl frige și-l arde, dar de ce, nu știe... ba știe, i-i groază să gândească: din mâinile aistuia n-are să scape). Îl ține bine minte pe căpitan de data cealaltă, când l-a trimis din sat, ce-i drept, atunci n-a fost așa de aspru că era dintâi, iar amu ce are să-i facă? Tare-i rău căpitanul, strașnic! Când au început să-i ridice pe oameni, intra pe la case, el cu unul de sat, și în trei minute familia era încărcată cu toate celea — bulendre, oale și ulcioare — încărcată și pornită din loc, iar dacă vreo femeie îndrăznește să se codească ori începea să bocească: «Of! of! Unde mă trimiteți, unde mă duceți, să-mi las casa... Of, of, ne duc prin străini, om prăpădi și ce ne-a mai rămas, și aici ne-or arde tot, și ne-or mânca păduchii, și om muri de foame... Dragii mamei copilași...». Își aduna femeia copiii împrejurul ei, bocea și plângea și se ținea de ușorii casei, de stâlpul prispei, de scândurica gardului și plângea până ce ieșea din sat. Și mai încolo, mai departe, se auzeau plânsete, că era câte una așa de glăsoasă — trebuie să fi fost hăt cine știe pe unde și tot se auzea, ca era vale și pe vale bocetul venea ca apa spre Nistru... ori că Nistru-i răspundea și el ori că trimitea bocetul femeii în livezi să se ascundă acolo, să se tănuiască în frunzele copacilor ca să aștepte cine știe pe când întorcerea acelor duși. Iar de se găsea câte una care, văzând că n-are să spargă cu bocetul inima moscalilor, începea să strige și să se jeluiască, încâlcind cele câteva cuvinte rusești ori ucrainești pe care le știa, și soldații tot încercau s-o astupe și nu puteau,

că femeia împrôșca foc împrejurul ei, și dacă vedea că n-au ce-i face o lăsau în plata Domnului și taman când femeia se credea slobodă și scăpată de toate cele, iaca auzea un glas: «Vine căpitanul! Căpitanul vine!» și pe loc se dădea înfrântă. Are el ce are căpitanul, dacă-și înfigea ochii în ochii cuiva, nu mai putea acela și întorcea capul, iar dacă întorcând capul tot mai continua a se împotrivi, îl lua căpitanul, mai domol, pe departe: «Cum nu înțelegeți, bre oameni, bre, că războiu-i război și frontu-i front? Cine știe cât o să stăm aici? Cine știe ce-o să fie aici! Că eu nu-s pe front de ieri, de alaltăieri. He-he! Câte am văzut și câte drumuri am trecut, în câte focuri am ars. Așa-i, se poate întâmpla să fim azi noi aici, mâine nemții, apoi noi știut că venim iară, și se poate întâmpla să vie și nemții înapoi — și tot aici, tot în satul vostru... Și știți ce poate să se aleagă dintr-însul? Scrum! Vreți voi să fie scrum? Vreți să fie chisăliță? Chisăliță din voi și din copiii voștri?...» Și femeia ori cine era dădea din cap: «Nu vrem: nici scrum, nici chisăliță». «Nu vreți, dar parcă-i cum vreți?» Și femeia iar da din cap: «Apăi nu-i cum vrem noi». Iar căpitanul: «Că dacă s-or dărâma casele le-ți face la loc. Pământ este, piatră este. Iar dacă-ți pieri voi, cine-o să le facă?». Și femeia se gândea: «Așa-i, n-are să aibă cine». Și căpitanul încheia vorba: «Și amu încărcăți-vă și vă duceți». Se pornea domol de la casa aceea, apoi după ce mergea oleacă, până pe la mijlocul ogrăzii, se întorcea și striga răstit: «Dacă nu goliți locul în trei ceasuri, vă trimit legați cu ce aveți pe voi». Și se ducea. Drept, unii ziceau că l-au auzit înjurând, trântind, dar Isai n-a văzut, numai amu l-a văzut cât îi de fioros.

— Ce spion? De unde spion? Marș la post, dezertorule! Să-i raportezi comandantului să te pedepsească! Auzi, spion... Am mai văzut copleși de-aiștia... Ia-l de aici și-l du să nu-l văd în ochi... Să nu-l văd în sat. In cincisprezece minute să-l vad măturat de aici... Ai înțeles?

Soldatul se măi bâlbâie de câteva ori, apoi:

— Imediat, tovarășe căpitan! Iar în gândul lui: «Poate că într-adevăr nu-i spion. Dacă zice căpitanul... Și poate de bună seamă am ațipit și mi s-a năzărit că aud zgomot de apă... Dar n-a fost nimica. Și tot așa, prin somn, mi s-a arătat că văd umbra, că aud pași, și tot așa, prin

somn, am rupt-o de fugă după umbra aceea... Și nu mai era nici un fel de băiat, nici un fel de umbră, că odată, acasă... Mi s-a arătat tot așa... Dormeam afară în fân și de la o vreme numai ce văd că vine cineva, pune mâna pe mine, mă scol și mă pornesc... Și merg, și merg pe drumuri, prin sat, apoi ies în câmp, mă duc departe pe deal, unde cosisem iarbă de cu zi, umblu, umblu până ce dau de coasă — o uitasem ziua când am fost la cosit — o iau și o duc acasă și o pun în copac... Iar a doua zi dimineață când mă trezesc, mă uit la copac — este coasa. Mă gândesc: oare când am pus-o acolo, că ieri n-am pus-o, mi se pare că am uitat-o la deal când m-am pornit cu căruța. Dar coasa este, și mi-aduc aminte de astă noapte: oare chiar am adus-o ori am visat, ori și am visat, și am adus-o?... Iaca-așa se poate întâmpla și amu cu umbra și băiatul ista».

— Îl duc, tovarășe căpitan!

«Dar unde să-l duc? Îmi spui să mă întorc la postul meu, să-l duc în sat, să-i raportez comandantului să mă pedepsească, să-l mătur de aici în cinci minute... Că numai dracu m-a pus să-l prind. Și încă am alergat după dânsul, dar am alergat nu șagă!»

Soldatul îl întoarce pe Isai de umeri și-l împinge prin tranșee într-acolo de unde au venit. Îl împinge și-l înjură și Isai vede că tare mare chef ar avea soldatul, după toate celea, să-i deie un vârf de ciubotă. «Mi-am prăpădit casca cu tine!» bolmojește «văcarul». «Du-te și ți-o caută», îi răspunde Isai în gând. «Că vă bagă dracul peste tot... Nici când ațipești oleacă n-ai chip să scapi de voi». «Dacă adormei mai tare... chiar mai bine era», îi răspunde Isai. «Amu ce să fac cu tine? Păcat că n-am pușca la mine!» «De amu m-a ucis o dată neamțul cel bărbos... A doua oară nu mă mai tem!» «Eh! dă din mână soldatul. Zău că trebuie să fie spion! Da... poate, nu? Cine știe? Pe aiștia nicio-dată nu poți să-i știi... ce zace într-înșii — cu cine-s, pentru cine-s? cu noi ori cu neamțul? cu dracul ori cu tată-sau?»

— Alo! Prietene! strigă soldatul, văzându-l venind în întâmpinare, tot prim tranșee, pe celălalt soldat cu mâinile încărcate cu bețe și cutii. Auzi! Na-ți băiatul ista ție! Vrei?

Acela dă din umeri nedumerit:

— Da are vo soră mai mare?

— Întreabă-l.

— Ai, măi?

Isai tace.

— N-are. Nu-l iau. N-am ce face cu dânsul. Și soldatul abia trece cu calabalăcurile pe alături, strângându-i de perete.

— Hei, soldat!

Căpitanul.

— Da, tovarășe căpitan! Soldatul îl oprește pe Isai de umeri. Glasul căpitanului vine frânt în lungul tranșeei.

— Trimite-l pe băiat la mine. Iute! Tu du-te în drumul tău! Ai înțeles?

— Înțeles, tovarășe, căpitan! M-am dus.

Soldatul ia poziție de dreptți, vrea să ducă palma la cozoroc, dar se răzgândește (totuna căpitanul nu-l vede — bine că a scăpat de blestematul ista), îl sucește pe Isai în loc și-i face vânt de-a lungul tranșeei înspre partea de unde se auzise glasul căpitanului și unde mai răsunau pașii soldatului cu cutia și bețele. Merge Isai câțiva pași repede cum i-a arătat soldatul, apoi auzind că acela o ia repede la vale, trage cu coada ochiului după dânsul și, văzând că de bună seamă se duce, își zice: «Amu-i amu! O cotigesc! De două ori m-ai prins, tovarășe căpitan, a treia oară nu-ți merge, că nu-i în toate zilele paștele... Alaltăieri când am venit cu Timoșa la tine să te rugăm să mă lași în sat, ai răcnit să mă car mai repede, amu vrei să vin eu la tine? Să mă aștepți, tovarășe căpitan, că te știu ce blând și bun îmi ești». Isai pornește pe tranșee la vale, tranșeea-i adâncă, pereții îs nalți, mult mai nalți ca dânsul, neteziți bine cu hârlețul, oleacă înclinați în afară în partea de sus, cu țărâna clădită deasupra, dinspre asfințit, sus pereții îs negri, din pământ negru, așa ca vreo două rânduri de hârlet, iar mai jos lut galben. Ridică Isai ochii, vede cerul albastru-luminos, întins ca o cărare deasupra, și se gândește că nici n-ar trebui să caute pe unde pășește, ci să se uite la cărarea de pe cer (s-a luminat bine,

trebuie că s-a ridicat soarele, aerul strălucește, s-a umplut de scânteietuțe mărunte, jucăușe, care se fugăresc, se lovesc una de alta, răsunător, apoi iar pornesc să se fugărească, ba nu, mai degrabă plutesc, fiecare în sfera ei, mereu agitându-se, izbindu-se fiecare ba într-o parte, ba în alta, ba în sus, ba în jos, se mișcă toate deodată, dar nu se ciocnesc, nu se lovesc – ciudat lucru, cum de nu se ciocnesc?), Isai își freacă ochii cu pumnii, pe urmă-i deschide și iar se uită, cărarea albastră curge la vale, se apleacă asupra lui îndemnându-l: «Hai, pornește mai repede, ce mai stai? Dacă mai zăbovești, cine știe ce se poate întâmpla: vine unul, dă peste tine, te înhață, și începe iar pătărania de la început...». «Nu mai începe nimic. Cine să vină?». «Câți nu pot veni!» Și cărarea se apleacă jos, asupra lui, și Isai tot privind la ea simte odată cum picioarele se ridică singure, pășesc amândouă unul după altul înainte, prin aer, iată-l pornește pe astă cărare a cerului și merge așa de repede că nu simte nici un fel de oboseală, nici durere, nimic... și zboară Isai, zboară, și cărarea e așa de dreaptă, curată, albastră că lunecând pe ea mai nu trebuie să miște picioarele, cărarea îl duce unde vrea el. Îi zice: «Ține la dreapta, cărare albastră» — și cărarea ține la dreapta, «Ține la stânga, cărare cerească» — și cărarea ține la stânga. Iată-l Isai pe deasupra satului: «Cărare, lasă-te în ograda noastră!» — și cărarea se lasă în ograda lor. Isai lunecă încet în ogradă, și cum coboară, se repede iute spre casă să vadă ce face mama, Ile, fata. Dar ușa-i închisă. Dă să deschidă — nu poate, bate cu pumnul — ușa nu se deschide și pe loc își aduce aminte că ai lui nu-s acasă, vrea să deie fuga la căsoaie să vadă ce face bunelul, dar numai se întoarce, îl vede stând la spatele lui: «Tu ești, măi Isai? Și eu mă uitam cine oare bocănește în ușă, mai s-o strice... Ai venit?» «Am venit, bunelule. Unde-s mama, Ile?...». «Ei, unde-s? Nu-s. Ai rămas numai tu... Credeam că nici tu n-ai să vii». «Da unde-s, bunelule?». «Dumnezeu știe, măi băiete. Cică atunci când i-au ridicat și i-au dus, numai au ieșit în câmp că au dat trei aeroplane peste dâșșii și i-au făcut țărână, n-o rămas nică». «Nu-i drept, bunelule: nu trei, era numai un avion». «Oamenii ziceau că trei». «Acelea au venit pe urmă, când mă duceam

eu...». Nu apucă a termina vorba, se uită Isai și vede că nu-i cărarea albastră care l-a adus până în ogradă — nu-i! Caută împrejur, vede cerul, dar cărarea care stătuse aplecată din mijlocul cerului, cu un capăt până jos în ogradă — nu-i. Se uită Isai și vede că cerul îi albastru, tot ceru-i la fel parc-ar fi făcut din cărări puse una lângă alta, multe cărări, dar printre ele (de fapt, e o întindere albastră, necuprinsă), printre ele nu-i cărarea lui, nu-i. Și Isai întinde mâinile să vadă: oare chiar nu-i? — dar mâinile nu ajung. Se uită — bunelul nu-i, nici casa, nici ograda, nici grădina, nici căsoica, numai el — jos, și cerul — sus, și nici o cărare! Simte că-i vin lacrimile, încep să-l înece, ochii i se umplu de lacrimi, lacrimile parcă curg pe obraji, parcă se revarsă împrejur departe, și curând cerul nu mai este cer ci lacrimile lui. Vrea să le deie cu mâna la o parte, să le șteargă, să le arunce din ochi, dar nu poate că ceru-i plin de lacrimi, le vede cum vălurează, și parca-s lacrimi, parcă-i aer des, curgător, fierbinte... Plânge Isai, plânge mult, până când aude un glas de undeva. Se uită prin părți și nu-l vede pe cel de vorbește, nu-l vede, dar îl aude. Și zice acela: «De ce plângi?» Isai își șterge ochii și abia atunci vede că acela-i Ile. Stă Ile de-asupra lui, parcă nu el, Isai, ar fi mai mare, ci Ile care văzându-l plângând a venit să-l mângâie, să-l ogoiască. Îi pune Ile mâna pe cap, îl netezește și-l întreabă: «De ce plângi, măi Isai?». Isai dintr-odată se simte mititel de tot și slab, mai mititel decât Ile, decât toți pe lume, și așa plângând zice: «Apoi cum să nu plâng, dacă am văzut cărarea și am prăpădit-o!» «Ce cărare?». «Cărarea albastră». «Și cum ai prăpădit-o?». «Iaca așa am prăpădit-o. Și amu o caut, dar nu-i și n-o pot găsi...» Când se uită Isai, nici Ile nu-i, nu-i nimic. Și strigă: «Stai, Ile, unde te-ai dus?» Ile nu răspunde. «Stai!...» Se face tăcere și atunci Isai întinde mâna, și mâna lui se oprește în ceva tare, dar nu vede nimic în fața lui, și iar ridică ochii la cer, ceru-i albastru, mare, larg, iar cărarea nu-i, a pierdut-o... Isai flutură din cap, își șterge ochii: cărarea este sus, deasupra lui, pe cer, albastră, dar unde o să-l ducă oare? Duce într-acolo, spre răsărit, și el n-are dreptul să se întoarcă singur, nu! Isai se sprijină

cu mâna de peretele galben, zgrunțuros, să nu cadă, se întoarce și pornește înapoi, unde se auzise glasul căpitanului.

Merge așa, merge de-a lungul tranșeei, face un cot, mai face unul (tranșeea-i frântă tare), dar vede că nu-i căpitanul. Se oprește: oare nu cumva a vrut să se ducă într-o parte și a apucat în cealaltă? Se uită în sus, se uită la vale — da, încoace trebuie să meargă! Și iar merge, merge, vede pe jos, pe fundul tranșeei urme... Da, în locul ista a stat căpitanul, dar unde-i? Pornește mai departe. Și dacă n-o să-l găsească? Ce-o să facă atunci? Dacă dă altul peste dânsul și-l întrebă ce caută pe aici? Isai dă la fuga. De l-ar găsi pe căpitan! Să-i spună... să-l roage... să-l lase aici... să-l lase în sat... trebuie să-l găsească pe Ile... pe fratele... să-l găsească... să-i deie voie și lui să rămână... și pe bunelul trebuie să-l ajute... să-i deie și lui o hârtie la mână... să nu-l mai prindă... să nu-l mai fugărească... să-l ajute a găsi pe Ile... că iaca, nu poate ajunge la dânsul... ce-o fi făcând Ile... sărmanul Ile... Ile-e-e!...

Căpitanul stă în genunchi, aplecat. Mai încolo la câțiva metri tranșeea se termină. În capăt gura tranșeei e largă și-n ea se vede cerul, iar hăt în depărtare, o zare de deal. Stai, își dă seama Isai, acea-i Costișa Morii! Căpitanul se ridică și se dă la o parte. Doi soldați, unul cu o mână legată de gât cu o cârpă murdară, cu hainele pe dânsul pline de colb și funingine și cu fața arsă, altul — ceva mai curat... dar stai, aista-i acel de-a trecut adineaori prin tranșee cu bețele în mână, acela-i! îl cunoaște după gura mare, dinții ieșind în afară... aista a întrebat: «Dar are vreo soră mai miare?» Îl ridică amândoi de subțiori pe un al treilea și pornesc încoace prin tranșee. Căpitanul s-a dat la o parte, să-l poată duce pe al treilea care mai nici n-are față, tot capul înfășurat cu o cămașă care nu se știe de ce culoare o fi fost, dar amu-i roșie-ruginită, și cum îl duc cei doi, capul aistuia saltă pe un umăr parcă n-ar fi viu. Tranșeea-i îngustă, și când cei trei ajung drept Isai el se lipește de perete. Cel rănit abia mișcă picioarele, se aude gemând și gemetele nu știi pe unde ies că gura i-i bandajată, — se aud dinăuntru — niște gemete grele, de strașnică durere. Trec tustrei cu greu, Isai cată în urma lor și deodată își aduce aminte de bubuiturile pe

care le-a auzit când era lângă bojdeucă (să știi că obuzele au nimerit peste aista — pe unul l-a dărâmat mai de tot!) — și când pașii și gemetele înfundate se îndepărtează Isai ridică ochii la căpitan. Căpitanul mai strigă ceva peste capul lui Isai după cei doi soldați care-l duc pe al treilea rănit. Odată înjură, apucă bețele pe care le-a adus soldatul, le trănțește cu un capăt în pământ. Bețele se răstoarnă, dar nu cad, se sprijină de peretele tranșeei, căpitanul le ia, le desface de la un capăt, dă să le înfigă în pământ, bețele nu se așază cum vrea, căpitanul se înciudă, izbește cu pumnul, se apleacă și deschide cutia cea mare... La început când o văzu la soldat Isai se gândi: «Oare ce-i într-însă?» Amu iară: «Oare chiar ce-i într-însă?» și în vreme ce căpitanul scoate din cutie două tuburi lipite unul de altul, apoi le desface și le pune în capul bețelor, Isai își zice: «Ia te uită, vrea să le încuie!» și vine mai aproape. Se uită la mâinile căpitanului, la bețele care seamănă cu niște pirostrieri: «A zis să vin la dânsul, și nici nu mă ia în seamă. A uitat de mine». Bagă mâna sub cămașă și se scarpină — îl pișcă ceva la pânțele, dă dintr-un umăr, din celălalt—căpitanul nu întoarce capul. Atunci își schimbă Isai pe loc părerea (aista-i căpitan? dac-ar fi mai bine îmbrăcat ca soldații — uite ce murdar! — are pete albe pe spinare, la mâneci, pe la subțiori — iar pantalonii și mai ales cizmele îs ca ale soldaților, roase, colbăite — ia numai că poartă șapcă în loc de cască — nu se teme de gloanțe? — dar și șapca o poartă dată pe ceafă, cu cozorocu-n sus — clăia asta de chică neagră când mișcă din cap saltă pe frunte — iar când se uită la tine, îi strălucesc ochii și te umplu de frică, s-o rupi de fugă nu alta!).

— Dă-te-ncoace! strigă căpitanul. Mai aproape, mai aproape.

Mișcă Isai un picior încet, îl trage pe celălalt.

— Fuga! Fuga, am spus!

Căpitanul trănțește o înjurătură în care-i vorba de niște câini — unul ori mai mulți, nu se știe — și acei câini au copii, adică țânci, care se bagă pe unde nu trebuie, și asta înseamnă că și Isai se bagă ca și țâncii aceia și ar trebui împușcat și azvârlit să-l mănânce...

— Ce căutați? Ce vă băgați aici? De câte ori am spus să nu vă văd în ochi! Nici pe unul! Că vă împușc cu mâna mea... Căpitanul duce

mâna la pistol (Isai se face mititel: «Dracul m-a pus să mă vâr în ochii lui — să-mi fi luat tălpășița când am rămas singur — cap prost și gata!»). De la pistol mâna trece la cataramă, o deschide, își ia centura de la brâu cu tot cu pistol și o ține de amândouă capetele într-o mână. Ori să te pun cu fundul în sus și să-ți ard vreo douăzeci și cinci cum îmi făcea tata mie. Ai? Cu voi altfel nu-i chip. Ce-i aicea: nuntă, spectacol, de veniți? și cum naiba răzbateți? Cum răzbateți?... Ei, ce să fac eu amu cu tine? Să-ți ard niște curele și să-ți dau drumu... Dar să te văd cum ai să te duci din sat, să-mi zbori — auzi? — și mai mult să nu te zăresc pe aici...

— Tovarășe căpitan...

— Ce: tovarășe căpitan! Taci din gură! Să nu-ți aud gura!

Isai se ghemuiește iar. Din adânc se rupe un suspin înăbușit, un suspin, mai degrabă un geamăt și geamătul îi răsună în urechi și-l frige la inimă. I s-a părut că nu ieși geamătul din pieptul lui, ci veni din tranșee (nu cumva a căzut soldatul? — cei doi nu l-au putut sprijini — cică omul mort îi mult mai greu decât omul viu), iar dacă veni geamătul de la soldatul rănit din fundul tranșeei, de ce să-l frigă așa pe dânsul, pe Isai? Iar dacă a gemut el, Isai, de ce i s-a părut că a auzit geamătul din afara lui?

— Cine dracu te-a adus aici? îl întreabă căpitanul, zgâlțâindu-l de umeri și privindu-l drept în ochi (să nu se sperie! — dacă se sperie, îi pierdut — într-adevăr o să-l creadă vinovat, că-i spion, cum țipa soldatul lui — bine că s-a dus, bine că l-a trimis — o să se descâlcească cumva și din asta). De ce-ai venit? De o mie de ori v-am spus...

— Am venit să-l văd pe bunelu...

— Care bunel?! Ce fel de bunel?! Nu-mi umbra cu minciunile. Vă bagă dracu sub ochii nemților... Că nu înțelegeți, nu ascultați... Parcă nu puteți fără satul ista, fără pământul ista. Veniți, vă apucați să-l râmați, măcar vă ardă, măcar vă facă scrum pe toți... Ce fel de oameni, ce fel de neam nu pot pricepe, nu pot... Tot după cartofi ai venit, ca baba aceea?

— Nu, am venit să-l văd pe bunelu'... Că-i șchiop, și-i chior, și-i surd. Și m-am dus să prind pentru dânsul un pește-doi, iar soldatul...

— Pește? căpitanul se luminează brusc la față, cozorocul i se duce-n nouri, ciuful negru se răsfire acoperind jumătate de cer — râde: Ha-ha-ha-ha! S-a dus să prindă pește! Auziți, tovarăși?

— Da, că bunelul n-are ce mânca... Și dacă are un pește-doi, îi ajunge pe toată săptămâna...

— Și așa zici: te-ai dus să prinzi pește? Căpitanul se apleacă, ațintindu-l drept în lumina ochilor! Și unde te-ai dus să prinzi pește? Unde? Răspunde!

— La mal.

— La mal? Da? Și cum ai ajuns la mal? Cum ai trecut printre posturi?

— La mal, la gârlă.

— La care gârlă? Ce fel de gârlă?

— Este acolo o gârlă... Stuf... Și este pește...

— Așa?!

Nu, nu-l crede căpitanul. Pricepe Isai că nu-l crede. Dacă s-a apucat să-l cerceteze cu de-a mărunțelul să știi că nu-l crede. Amu trebuie să țină una și bună — la pește s-a dus, iar dacă o să-l întrebe de ce s-a dus dis-de-dimineată, să se facă a râde (cel puțin a zâmbi — dacă n-o să poată zâmbi și o să priceapă că se preface?), nu, mai bine să se prefacă mirat: «Dimineața se prinde mai bine». Iar dacă o să întrebe unde i-s sculele? (Poate să-l trimită să le caute, să întrebe la telefon: nu se văd pe acolo niște undițe? să-i răspundă că nu-s, iar soldatul să zică: «V-am spus, tovarășe căpitan, că-i spion trecut de dincolo. Ați uitat?») Atunci căpitanul o să mi-l apuce de gât: «Vasăzică, minți? Vasăzică, n-ai nici un bunel! Vasăzică, de dincolo ai trecut? Vasăzică, ești spion? Ia dă mâinile să ți le leg. Și acum spune: cine te-a trimis? Ce ți-a spus să faci? Răspunde!». Și odată o să facă jap! cu catarama... și drept în locul unde-i rana. În creștet (încă sângerează rana, numai de-o fi prins oleacă de coajă). Și o să înceapă a-l zgâlțâi: «Răspunde, cine te-a trimis? Așa? Ești spionul nemților? Ei te-au trimis să vezi ce-i aici și să te duci să le spui? De asta umbli prin tranșee: să vezi unde și ce este, ca să le duci știri? Și mai minți că te-ai dus la pescuit? Să

prinzi pește pentru bunelul...». L-or cerceta, i-or suci mâinile, l-or întreba ce-a observat dincolo — și după aceea au să-l întoarcă cu fața la perete— aici, în tranșee, ori la vreo casă, ori o să-l trimită cu cineva la râpa cea adâncă, unde au împușcat mai înainte niște cai, i-au lăsat așa și după ce s-a făcut cald și au început a se împuți, a venit unul cu hârlețul și a dat niște țărâni peste dânșii, dar nu i-a acoperit bine, că ori câinii ori alte dihănii au scurmat, i-au dezvelit și pe urmă ciorile se adunau cârduri și se așezau negre de-asupra lor — o să-l ducă acolo, unde-l târâia atunci uzbekul. Noroc de Timoșa... «Eh, Timoșa, n-ai putut să-l îndupleci pe căpitan... Amu iaca... De data asta... Să țin una... Numai de-aș putea ține una până la sfârșit...».

— La gărlă ai fost?! Da?

— Da, întâi pe mal... Apoi la gărlă... Isai se ridică în vârful degetelor, arată peste coama tranșeei, pe vale, unde se vede plutind o albeață subțire de tot (s-a rărit ceața, o să se ridice soarele și se topește de tot). La gărla ceea...

— Minți! strigă căpitanul și ridică cureaua cu catarama. Soldatul te-a prins lângă sat! N-aveai undiță! Nici pește! Ce căutai pe ceață? Răspunde!

Nu-l crede. Nu l-a crezut. Nu l-a crezut din capul locului. Adică să-i fi spus soldatul cu fața lunguiață ca de cal toate celea? Mai multe decât a auzit el, Isai? Să nu recunoască... Să zică: «Am fost la pește!» și atât. Dacă spune altfel...

— Răspunde! strigă căpitanul. Unu... Doi... Trei... Răspunzi?

Scoate pistolul din toc, într-o mână pistolul, în alta ține cureaua de amândouă capetele cu catarama la mijloc, cataramă grea, soldățească (nu ca aceea de ofițer cum avea tatăl lui Isai, cureaua pe care o adusese din armată, demult, pe când Isai nici nu era pe lume, și pe care tata n-o purta, o păstra în ladă, și numai uneori o scotea Isai pe furiș, se încingea și se fudulea cu ea prin ogradă, iar dacă-l zărea mai-că-sa îl repezea de-i sărea și curea și tot, iar odată a cules-o de pe jos și l-a atins de câteva ori).

— ...patru... cinci...

Oare o să-l împuște? Căpitanul se apleacă, îl ia în brațe — îi greu Isai — de fapt, nu-i el cine știe ce greu că-i uscățiv — mama-i zice: «vrej uscat și vânjos» — dar omul când moare se face greu — se apleacă căpitanul, dar nu-i căpitanul, îi bunelul, și nu poate să-l ridice, până la urmă îl ridică — îi bunelul și într-o mână are un băț, dar nu acela în care se sprijină, îi hârlețul — fără hârleț n-are cum se duce — îl duce pe Isai în brațe, hârlețul într-o mână — hârlețul se târaie pe jos din urmă și sună și sunetul acela îl aude bunelul, și i se năzare bunelului că trag clopotele, dar nu crede că pot să fie clopote — de unde clopote pe vremea asta? — apoi își aduce aminte că acestea-s clopotele de demult — clopotele nu-s, a rămas numai sunetul lor — și toate clopotele trag, hârlețul răsună și el, Isai, îi în brațele bunelului și bunelul îl duce să-l îngroape. Nu-l duce la cimitir ori după casă ori undeva în alt loc, ci îl duce spre Nistru și-i alege un loc pe mal, acolo-i face groapa, îl pune și-i dă țărână deasupra. De ce pe mal? De ce anume acolo? Nici bunelul, nici Isai nu știe, numai că acolo îl îngroapă. Pe baba Motrea a îngropat-o bunelul în grădină unde au ucis-o, iar pe dânsul la mal. Poate de aceea că a fugit de-a lungul malului când l-a fugărit soldatul... Pe urmă când s-a întoarce mamă-sa, Ile, când s-or întoarce toți și or să-l întrebe pe bunelul: «Unde-i Isai?», o să le arate bunelul movilița de pe mal și n-o să zică nimic. Dar s-or pricepe toți că acolo-i Isai și vor mai întreba: «Dar de ce-a murit Isai?». «L-au împușcat». «Cine? Nemții ori rușii?» Bunelul: «Nu știu!». Și numai are să clatine din cap și n-are să poată spune nici un cuvânt de atâta durere ce-i coclește în suflet: «A avut un fecior și nu-l are. A avut doi nepoți și o nepoțică — și amu nu-i are...». Și Isai începe să plângă, să plângă tare de se cutremură tot. Dacă-i să-l împuște, împuște-l mai repede... Totuna n-a putut răzbate la Ile... Și nici la bunelul n-a ajuns. I-i totuna: ori aceia să-l împuște, ori aiștia...

— Răspunzi?!

Cureaua cade pe umărul lui, lungindu-se pe spinare, pieziș, iar catarama îl lovește dureros într-un os. (I s-a părut?)

— Soldat! strigă căpitanul peste capul lui. Fuga încoace!

Aude Isai pași apropiindu-se. Vine soldatul care a adus bețele și cutia, apoi s-a dus să ajute pe celălalt a duce pe rănit. Acuși îl pune să-l «ardă», iar el, căpitanul, o să-l cerceteze. Isai strânge dinții: «N-am să spun nimic... Nimic... N-am trecut dincolo... Nici n-am vrut să trec... N-am trecut, n-am trecut... M-am dus să prind pește... Să prind pește... Pește pentru bunelu'...». Bunelul habar n-are unde-i el... Dacă ar ști, ar veni să-l scoată... Oare nu m-a auzit când am țipat? Trebuie că m-a auzit. Dar de ce nu vine?... Spunea bunelul că tot așa l-au prins grănicerii și pe tata, la mal. L-au prins și l-au bătut de l-au lăsat mort acolo. L-au bătut cu picioarele. Pentru ce? Ce-a vrut să facă tata de l-au prins la mal? A vrut să treacă dincolo, la mătușa, ori numai a vrut să vorbească cu ea peste apă? Ori după ce l-au furat și l-au dus să-l închidă, el, pe drum, a scăpat și a vrut să treacă Nistrul?... Să-l întreb pe bunelu'... Oare n-a auzit când a strigat el, Isai ? Că atuncea când l-au bătut grănicerii pe tata, bunelul a auzit și s-a dus să-l scoată din mâinile lor, dar n-a putut că ei erau mulți, voinici, hrăniți și tineri, și când s-a uitat bunelul și l-a văzut jos, la picioarele lor, o bucată de carne, a strigat și i-a blestemat: «Să deie Dumnezeu să ajungeți așa zile de să vă doriți moarte și să nu vie, să ajungeți să vă blesteme și mamele voastre care v-au născut și v-au dat țâță, cum vă blestem eu că mi-ați omorât feciorul...». Și i-a blestemat, iar ei numai râdeau, că nu înțelegeau ce spune el, iar unul l-a tras de barbă, apoi l-a izbit să se care, să se ducă de acolo... Atunci bunelul a auzit, iar amu de ce n-a auzit? Că am strigat tare când am intrat în grădină, iar acela cu față de cal mă ajungea. Am țipat tare... Ori că buneilul era în căsoică, ori pe undeva mai departe.

— Soldat! arată căpitanul la Isai. Ie-l de aici să nu-l văd! Du-l de-l închide undeva. Închide-l bine să nu fugă! Băiatul ista știe și ascunde ceva...

Soldatul așază mai întâi pirostriile, întoarce coarnea spre celălalt mal, se uită-n ele cu amândoi ochii și-i face semn căpitanului: «Totu-i în regulă!» Apoi adaugă în șoaptă: «A murit pe drum... Când îl duceam». «Da? Căpitanul pleacă ochii: le-am spus să nu se bage

acolo... De câte ori le-am spus... Linia?»... «E în regulă!» Toate cuvintele lor Isai parcă le vede, parcă numai le pricepe din gesturi și mișcări.

— Du-l! Ai înțeles?...

— Înțeles, tovarășe căpitan!...

Soldatul se repede spre Isai, îl apucă de-o mână și-l împinge de-a lungul tranșeei parcă-ar fi o cărucioară. Când vede că merge cam încet, îi pune și altă mână pe celălalt umăr. Isai îl aude pe soldat gâfâind în urma lui, tăcut, fără a spune un cuvânt, și se gândește că pe mâinile multora a fost zilele de la urmă și toți aveau un nume, dar aista n-are. Se uită peste umăr, îi vede fața roșie asudată, buzele mișcându-se fără glas — în legea lui o fi însemnând că vorbește, dar nu se aude nimic parcă ar fi mut. Tranșeea face un cot, Isai se izbește de o muchie (atâția au prins în muchiile acestea, așa că de vrei să mai scuturi câteva mâini de țărână, trebuie să-ți faci vânt bine, dar lasă că mutul știe s-o facă și pe asta). Mai rău e că îl ajungea mereu cu vârful ciubotei. Și tot acele întrebări pe care i le-a pus domnul ofițer. Parcă s-au vorbit unul cu altul să nu rămână loc teafăr pe trupul și sufletul lui. «Unu... doi... trei... răspunzi?» (Domnul ofițer). Unul... doi... trei... Răspunzi?» (Tovarășul căpitan). Și unul și celălalt cu pistolul!... Dacă aș avea și eu un pistol. Unde mă duce? Să mă bage în vreo groapă? Să mă ție acolo, apoi să mă scoată și să mă cerceteze: «De ce-ai trecut dincoace? Cine te-a trimis? Ce trebuia să faci? Ce trebuia să observi? Odată s-a fript la piciorul stâng — soldatul i-a julit călcâiul cu ciubota. Se apleacă Isai, dă cu mâna: sânge! Și se trânteste la pământ apucându-se cu amândouă mâinile de picior și zgârcindu-se de durere. Soldatul cum vine repezit se duce peste capul lui și cade mai încolo cât îi de lung. Începe să înjure (Isai îl credea mut, dar lasă că tot Mutu i-a rămas numele! Și ori de câte ori povestea cuiva ce s-a întâmplat după ce l-a zdrelit, Isai zicea că dacă nu se oprea, îl băga numaidecât într-o groapă, într-un beci, iar dacă s-a oprit a scăpat), dar când se scoală să-l mâie mai departe, îl vede plin de sânge (Isai a dat cu mâinile și s-a mânjit de sânge — și celălalt picior, și mâinile, fața, gâtul), se sperie, scoate de prin buzunare niște petice și se apucă să-l lege bombănind,

înjurând, dar de amu nici Isai nu pricepe pe cine înjură Mutu — pe dânsul, pe căpitan ori toată lumea. După ce l-a legat i-a zis să meargă mai departe, dar Isai a scăpătat de picior și a căzut iar. Atunci Mutu i-a făcut semn să se suie în spate să-l ducă așa. Isai ce-și zice? «Vrei să mă închizi mai repede, știu! Om merge și așa, încetșor... Până-n seară om ajunge». Mutu prinde a mătăhăi din mâini: «Nu se poate! Căpitanul mă împușcă!» «Te împușcă? Să te împuște sănătos dacă ești un dobitoac...». «Dobitoc? urlă soldatul. Eu dobitoc?» «D-apoi cum? Numai dobitoacele calcă așa! Uite ce mi-ai făcut!». Se apleacă, smulge legătura, dezvelește rana și i-o arată. Mutu se încrețește la față, parcă n-a mai văzut carne vie și odată strigă: «Leag-o la loc și hai!» «Ba n-am s-o leg și n-am să merg cu tine!». «N-ai să mergi?» «N-am să merg!» «Să vezi cum ai să mergi!» «Să vezi cum n-am să merg!» «Te duc pe sus!» «Te strâng cu dinții de gât» «Tu? Pe mine?» «Eu! Pe tine!» «Vasăzică, nu te supui?» «Ție nu! Să mă ducă căpitanul dacă vrea, să vadă și el ce mi-ai făcut!» Mutu mai stă câteva clipe încruntat, tot mișcând degetele mâinilor — mari, butucănoase, roșii — făcându-le pumn, întinzându-le iar, apoi odată se repede asupra lui Isai, îl înhață pe dedesubt să-l ducă pe sus mai departe (ordinu-i ordin!). Isai bate din picioare, din mâini, dă cu unghiile la față, la ochii soldatului, îl zgârâie, până la urmă soldatul vede că n-are s-o scoată la capăt cu fiara asta mititică și rea și veninoasă, pui de șarpe, îl trănțește la pământ și-i răsucesce mâinile gâfâind: «Ți-oi arăta eu <dobitoc>! Am să te duc! Să vezi cum am să te duc!» Îi sucește mâinile dinapoi, și Isai, de durere, țipă cât îl ține gura. Cine să-l audă? Din tranșeea asta nici dracu nu te aude. Mutu îi mai trage câteva la ceafă, Isai simte că-l slăbesc puterile, țipă, dar stins de tot, abia mai dă din picioare, din mâini, ca să se opună. Deodată prin gâfâitul și bolmojeala Mutului răsună deasupra lor un glas răstit, mânios:

— Ce-l legi, dobitoace! Ce ți-a făcut? Dă-i drumul! Lasă-l tot amu!

— Dar cine ești de-mi poruncești?

— Acuș ți-arăt cine-s!

Timoșă?! El îi! Parcă ar fi crescut din pământ, într-o clipă. Cum stătea în genunchi, Mutu se dă înapoi, se ridică, vrea să zică ceva,

dar numai îi umblă buzele fără glas, vrea să sâsâie măcar, dar nu poate și — ce crezi? — urlă odată și aduce mâna să-l otânjească. Timoșa se pricepe la chestii de astea: îi prinde mâna în zbor și i-o răsuțește de i se aud trosnind oasele ca surcelele.

— Tovarășe căpitan! răcnește Mutu. Săriți! Banditul ista...

— Banditul? Să-ți dau eu bandit...

Timoșa îi arde una, Mutu se duce într-un perete, în celălalt și o rupe la fugă prin tranșee. Văzând că de frică a apucat la vale, se întoarce, se uită la Timoșa: «Lasă-mă să trec!». Timoșa îl lasă și el fuge strigând: «Tovarășe căpitan, tovarășe căpitan!»

— Ce-i cu tine, frate Isai? Cum de-ai ajuns aici?... Cine te-a bătut așa? Scoală, hai scoală... Aista care a fugit? Bine, bre Isai, dar cum ai nimerit în tranșeea asta? Nu cumva căpitanul e pe aici? Ai venit la dânsul?

Isai se ridică, picioarele-i tremură. Face semn: am venit.

— Și ai vorbit? Ce-a zis: te lasă? știi ceva? strigă Timoșa. Haidem amândoi la dânsul!

Îl apucă de mână, dar numai fac câțiva pași, vede că Isai șchio-pătează, nu poate merge și-l întreabă unde și cum și-a stâlcit piciorul. Isai arată cu capul spre partea unde a dispărut Mutu: el m-a calicit — și-i arată piciorul.

— Dobitocul! Lasă că-i arătăm noi, și pornește șovâlc-șovâlc înainte. Isai vine din urmă: avan băiat Timoșa! Iaca-i șchiop (de când a trecut grupul lor să aducă «limbă»), dar n-are astâmpăr, erau să-l trimită la spital, n-a vrut. Striga atunci, noaptea: «Fraților, să nu spuneți că-s rănit... Eu rănit? Așa olecuță zgâriat... Nu mă duc, nu mă duc nicăieri». Și amu se bagă în ochii căpitanului. Ce bine ar fi să vină după ce s-a termina războiul, să trăiască la dânsii în sat. Și-ar găsi o mireasă, pe Vera. Dacă n-are să vrea, și-a găsi alta, numai să vină. Isai l-ar lua frate de cruce (ei și acuma-s ca și frați!). La astea se gândește Isai, iar Timoșa la ce oare s-o fi gândind? Poate la dânsul, la Isai. De când l-a cunoscut pe băiețașul ista, mereu i se întâmplă câte ceva, de nu-i una, îi alta: cade, se julește, plin de cucuie. Dar are el ce are într-însul — nu se astâmpără, nu! se bagă peste tot, se vâra pe unde nici șarpele

n-ar intra. Cum naiba de-a ajuns înapoi în sat, doar l-a urcat alaltăieri în mașină și l-a trimis (pe urmă, când au apărut avioanele, i-a părut rău ce-a făcut). Amu, na! dă peste dânsul în tranșeea asta și, cică, pe aici trebuie să fie și căpitanul. A răcnit în ziua aceea căpitanul la dânsul: se ține cu niște băiețași, de a căror urmă nici să miroase prin sat, știe el ce i s-ar cuveni – tribunalul! — dar norocul lui că-i tânăr și...

— Iată-i-s, tovarăș căpitan! mormăie Mutu și mai vrea să zică ceva, dar numai buzele i se mișcă. Aista-i! arată cu degetul la Timoșa și se dă la spatele căpitanului.

— Tovarășe căpitan! Timoșa îl împinge pe Isai în față. Dobitocul ista de soldat și-a bătut joc de copil. L-a pus jos și-l bătea cu pumnii... Dumneavoastră ați dat ordin?...

Căpitanul se uită pe sub sprâncene la Timoșa: pare să-l cunoască, — auzi întrebare? — întâi să mi te prezinți! — își aduce aminte cine-i: din grupul de recunoaștere — crezi că dacă nu te-am trimis la spital poți să-ți iei nasul la purtare? ia aminte la Isai, îl vede mânjit de sânge și flutură din cap:

— Cine l-a bătut așa, tu?

Soldatul se ghemuiește: nu, dar n-are cum ascunde, când jertfa-i de față.

— Nu vroia să meargă... vroia să nu meargă... l-am luat pe sus... a vrut să mă muște.

— Și pentru asta să-l bați? răcnește Timoșa.

Căpitanul:

— L-ai bătut?!

Soldatul:

— Nu l-am bătut...

Timoșa:

— Isai, arată piciorul.

Isai se apleacă și întinde pielea care abia se mai ține.

Mutu se bâlbâie:

— Nuș-cum am dat și l-am călcat... Dar n-am vrut. Zău, n-am vrut... Dacă el...

— Soldat! ordonă căpitanul. Bandajează-l imediat!

Soldatul aduce la fugă apă, îi spală piciorul, i-l leagă și când i-l leagă undeva pe aproape se aude un zbârnâit. Isai se uită — ce să fie? — și vede lângă suportul cu trei picioare pe o policioară săpată în perete o cutie de lemn — telefonul. Căpitanul fuge la telefon, vorbește (semne, vorbe — Isai nu înțelege — pe front toate se spun într-ascuns) și vorbind căpitanul ia aminte la dâșii. Atâta pricepe că acum câteva minute a murit cineva, dar cine și de ce-a murit și cum s-a întâmplat nu înțelege. Poate că soldatul pe care l-a văzut în tranșee, cu capul legat și cu bandajul negru de sânge, acela a murit? Își aduce aminte de cuvintele căpitanului care striga înfuriat: că de ce s-au dus acolo? de atâtea ori a spus să nu se bage acolo? — și bubuiturile pe care le-a auzit când ajunsese în dreptul căsuței, și căpitanul a sărit din somn, de sub nuc, iar după ce-a ieșit din casă a fugit pe tranșee în sus... Simte Isai că i se face greu la inimă parcă s-ar aduna niște nămol gros, înădușitor, i se întunecă înaintea ochilor, și lumea începe să se învârtească. «Eu sunt vinovatul, eu le-am spus nemților că ștabul e în Moara-cea-Veche... Au nimerit peste dâșii, sărmanii. Eu îs de vină. Dacă află căpitanul ori Timoșa... Dar nu știe nimeni unde am fost, nimeni. Și nici n-o să știe. N-am să spun. Cel care m-a prins poate că nu mai este viu... Dar n-am vrut să fac, n-am vrut. Am crezut că în dărâmăturile de la Moară nu-i nimeni. Se vede că acela a murit pe drum. N-am să spun unde am fost. N-am să spun, n-am să spun, n-am să spun...». O mână i se lasă pe frunte, îl mângâie, apoi cineva îi suflă în față. Isai deschide ochii și-l vede ca prin ceață pe Timoșa. Se silește să zâmbească (așa suflam și eu puilor de vrabie când îi păleam din praștie și cădeau, suflam să învie).

— Tovarășe căpitan!

Căpitanul n-aude. Ține cu o mână receptorul la ureche, cu cealaltă face ceva la aparatul pus pe pirostria — o lunetă binoculară (cele două tuburi sunt mai nalte decât ghebul tranșeei — cred că printr-însele se vede tot ce-i în vale!).

— Tovarășe căpitan, zice iar Timoșa mai tare, dar nu prea, să nu-l supere. Se poate să vă rog ceva?

- Da! face căpitanul fără a întoarce capul.
- Pentru băiatul aista...
- Pentru băiat?
- Da... Să-l lăsați în sat... Cu bunelu-său...
- Vasăzică, ți-a spus și ție povestea cu bunelul?
- Dar într-adevăr are un bunel. Aici, în sat.
- De pește ți-a spus?
- De pește? Nu.
- Cum a prins azi dimineată pește-n Nistru...

Timoșa se uită mirat la băiat (Isai lasă ochii — vezi, n-a avut timp să-i spuie că s-a dus să prindă vreun pește-doi, dar un soldat l-a fugărit, l-a ajuns și l-a prins, nu aista, altul care fugea ca un cal), apoi la căpitan: nu, nu știe, dar pe loc își dă seama că ar trebui să fie vreo trăsnaie de-a lui Isai:

— S-a dus și el... poate a prinde ceva... Că bunelul nu poate... A văzut că-i liniște...

— Soldat! strigă căpitanul răsucindu-se către Timoșa. Cum stai în fața mea? Drepti! Crezi că o să-ți treacă și asta? De ce nu te-ai dus la spital? Vrei să te expediez pe sus, arestat? Mai îndrăznești și iei apărarea unor băiețandri care fojgăie, se bagă... Aicea-i război! Am să dau ordin să-i împuște pe toți care s-or băga în sat! Ai înțeles? Mai deunăzi m-ai rugat să-l las pe unul... Acum iară vii... Ce-i asta, soldat?

Timoșa înclină capul. Mai bine să tacă. Îl știe pe căpitan: o să țipe cât o să țipe, dar până la urmă tot o să-l asculte. Astă iarnă când au trecut Niprul și au dat înnot prin apa ca gheața și i-au degerat degetele, — nici atunci n-a vrut să se ducă la spital. L-a rugat pe căpitan să-l lase în batalion, căpitanul s-a făcut foc, dar fiind tânăr Timoșa, i-a fost milă și de atunci l-a apropiat, parcă i-ar fi fecior Timoșa...

- Tovarășe căpitan!
- Da.
- Aista-i tot acela, băiatul.
- Care acela?

— Pentru care v-am rugat mai alaltăieri.

Căpitanul își zvârle cu dosul mâinii claia de pe frunte, cu tot cu cozoroc.

— Așa? Vasăzică, ți-am ordonat să-l trimiți din sat și tu l-ai ascuns? Ai ignorat ordinul! Și acum ai neobrăzarea să vii iar să mă rogi? Își șterge fruntea de nădușeală: la dați-vă mai aproape!

Amândoi se opresc alături cu mâinile lăsate de-a lungul picioarelor.

— Așa să stați!

Căpitanul se repede la telefon, apoi la aparat (Isai pricepe că prin acest binoclu mare se poate vedea totul din ascunziș, fără a scoate capul), începe să-l învârtă să-l întoarcă încet, și în vreme ce privește, vorbește la telefon, iar Mutu întinde firul să ajungă la aparat.

Isai ia aminte la mâinile căpitanului, care învârtesc la roțițe, fură cu coada ochiului spre Timoșa: «Uite-l, nici nu mișcă. Strașnic i-i frică de căpitan, dacă stă cum l-a pus». Era în glasul căpitanului și un pic de blândețe când a răcnit la Timoșa. Tot uitându-se la ceafa căpitanului, Isai își zice: «Oare ce vede el acolo? Ia de m-aș uita și eu măcar cu un ochi. Dac-or începe să bată iară tunurile? Ce-ar face căpitanul? Ar lăsa tot și ar fugi? Ba, mi se pare că ne-ar alunga...». Și când s-a gândit așa, numai ce-l aude pe căpitan: «La pământ! Jos!»

Timoșa îl trânteste pe Isai la pământ, și tot atunci deasupra tranșeei, în aer, se aude un șuierat, un vâjâit. Așa de lămurit că lui Isai i s-a părut că de s-ar fi uitat în sus, ar fi văzut ce putea să vâjâie și să șuiere așa. N-au apucat a trece câteva secunde și a răsunat o bubuitură, la dreapta, mai la vale — nemții trăgeau iară ori nu terminaseră încă. A ridicat Isai capul și s-a uitat la căpitan. Căpitanul, rămas în picioare, s-a uitat la Isai, i-a zâmbit, a vrut să zică ceva, dar a bâzâit un glas la telefon și a început iară să strige: de ce nu astupă odată tunurile nemților, că dacă nu-i duce capul, să se ducă să șadă pe cuptor — și a azvârlit receptorul, l-a prins Mutu (mai mult alb decât roșu Mutu urmărea orice mișcare a căpitanului, gata să-i prindă din zbor ordinul, porunca — după ce-a văzut că Timoșa are mai mare

trecere în fața căpitanului, nu îndrăzne—să se iuite spre ei, iar ajungând în dreptul lor privirea îi lunecă pe de-asupra).

— Timoșa, șoptește Isai, înălțându-se spre urechea lui. Roagă-l să mă lase să mă uit odată în ochiana asta.

Timoșa s-a încrêțit:

— Ești nebun?

Isai nu se lasă:

— Zi-i. Te rog, Timoșa.

— Pentru ce? Ce-i asta: jucărie?

— Roagă-l, Timoșa!

— Ce vrei să vezi?...

Știe el ce să vadă... Dar cum să-i lămurească lui Timoșa ca să-l înțeleagă? Oare să-i spuie de uzbecul care i-a luat binoclul când l-a prins și l-a dus prin sat de guler? Nu poate să-i spuie. O să-l întrebe: dar ce vroia să facă cu binoclul? Apoi și căpitanul poate să priceapă și o să înceapă a-l cerceta...

— Să mă uit spre sat...

— Spre sat! face mirat Timoșa. Să-l vezi pe bunelu? Dar știi, mi-a spus că te-a auzit azi dimineață-n grădină? Zicea că ai țipat, parcă te-ar fi chelfănat cineva. Mi-a zis să te caut.

Ce făceai în grădină?

— Nimic! Am vrut să-l sperii...

— Cum: să-l sperii? Dar spunea căpitanul că te-a prins un soldat la mal? Ce căutai la mal?

— M-am dus să prind pește...

Timoșa se face a râde: «Pește-ți trebuie! Te bagi în foc, zău».

— Roagă-l, Timoșa...

— Dar zi: ce vrei să vezi?

— Satul...

— Care sat?

— Cel de dincolo.

— De dincolo?! Pentru ce-ți trebuie?

Vede Isai că Timoșa n-o să-l ajute nici de data asta. Degeaba se mai cheamă că-s frați. Și încă i-a adus atunci, noaptea, ghemul ca să-i lege bunelul piciorul... Mai bine nu venea amu. Ce folos că a venit dacă măcar atâta treabă nu face pentru dânsul: să-l roage pe căpitan să-i deie voie să se uite o dată în binoclu... Ce-ar fi să-l roage el? Dar cum? Întâi va trebui să-i povestească tot... Și dacă o să-i povestească — gata...

— Măi Timoșa, zi-i căpitanului că am să-i spun ceva.

Căpitanul:

— Ce tot bombăniți acolo, ai?

— Tovarășe căpitan, băiatul ista vrea să vă roage ceva.

— Ce anume?

— Să-i dați voie să se uite o dată în lunetă.

— Să se uite-n lunetă? La ce să se uite?

— Vrea să vadă satul de dincolo...

Căpitanul se uită nedumerit la Isai (s-a priceput — poate să priceapă — soldatul i-a spus că el a ieșit din apă — poate să priceapă...), își mijește ochii, îi face semn cu mâna să vină la dânsul. Isai pășește încet parcă ar călca pe spini (n-a priceput nimic — degeaba se teme — degeaba s-a speriat), vine și se oprește în fața lunetei, luneta e mai înaltă, n-o să se poată uita în ea... Căpitanul caută ce-ar putea pune ca să urce Isai cu picioarele, apoi, când vede că băiatul apucă roțițele și le învârtește cum ar face un om care cunoaște aparatul (de unde știe așa de bine cum se mânuiește luneta? — nu cumva e într-adevăr spion, cum zicea soldatul din vale, care mi l-a adus?), se dă mai la o parte și se uită... Isai sucește șurubașele, luneta se întoarce, prin fața ochilor lui Isai trece cerul curat, luminat (e ziua albă, soarele s-a ridicat sus, se vede bine), apoi cerul fuge în sus, dinaintea ochilor apare o întindere verde — pădurea, apoi apar niște puncte albe, casele mici...

— Stai! un' te uiți?

Căpitanul acoperă ochii lunetei cu palmele.

— Ce cauți în satul de dincolo?

Să-i supună? Ce să-i spună? Adevărul. Adevărul? Nu, nu poate să i-l spună...

— Am, tovarășe căpitan, o mătușă-n sat acolo... Sora tatei... Vreau să văd ce face... Îi acasă ori...

— Ia uită-te-n ochii mei, băiete!

Isai saltă capul, se uită-n ochii căpitanului.

— Spui povești! Mare grijă ai de mătușă-ta!

N-are încotro. Trebuie să-i spună. Dar cum? Așa cum a fost. Numai așa. Aici n-are cum să mintă, pot să-l ducă-n sat, se mai găsește vreun om și dacă-l prinde cu minciuna... Iar dacă spune o parte din adevăr, poate să i se creadă și minciuna, cealaltă jumătate.

— Am un frate... știi, Timoșa... ți-am spus că am un frate.

— Și?! face răstit căpitanul.

— S-a dus dincolo.

— Când s-a dus?! întreabă căpitanul. Acuma?

— Nu, mai demult. Încă erau nemții aici.

— Nemții? Și de ce s-a dus? Mare fratele?

— Mai mic ca mine.

— Mai mic?.

— Da, mai mic. Aveam un cal și ni l-au luat nemții. Și s-a pornit să-l caute, calul. «Mă duc, zice, pân' nu-l găesc, nu mă întorc. Cum am să-l găesc, îl fur și-l aduc acasă...».

— Și l-a găsit?

— De unde să-l găsească? Nu l-a găsit.

— Frate-tu a venit?

— N-a venit.

— Și vrei să-l cauți? Să-l vezi în lunetă?

— D-apoi, poate-i la mătușa. Dacă a găsit calul a venit și, neputând trece dincoace, s-a oprit la mătușa să aștepte. Poate-i la dânsa. Bune-lul zice: «Crezi că are să aștepte? Nu-i dintr-aceia! Are să facă vreo nebunie, zău». Și chiar ne temem să nu se bage-n ochii nemților să-lucidă. De asta am vrut să văd — este acolo? — să vad cu ochiana. Casa mătușii îi taman pe coastă și mă gândeam că poate am să-l vad...

— Uită-te! Repede! zice căpitanul. Apoi, către Timoșa: Și să vă duceți să nu vă văd pe aici. Tu — la mamă-ta, tu — la spital. Ați înțeles?... Ei, l-ai văzut pe frate-tu? Fă-i din mână și spune-i că degrabă trecem dincolo...

Isai iar pornește să învârtască roțițele lunetei. Verdeța trece prin fața ochilor lui — pădurea vălurând în fum, apoi livezile ori, poate, niște semănături — dar casa mătușii n-o poate găsi. Învrâștește mai departe, deodată îi strălucește în față Nistrul — parcă-i aici, la câțiva pași înaintea lui. Ia te uită, și valurile se vad. Malul celălalt... Iată și locul nalt ca peretele... Uite brăielele negre lăsate de apă... și borțile din mal — cuiburile lăstunilor. Oare ai putea... să vezi... înăuntru... Vreun lăstun ascuns?... Isai sucește de-o rotiță pe care nici el nu știe cum a dibuit-o și odată strigă:

— Tovarășe căpitan! Tovarășe căpitan! Uite copacul din care am văzut coborându-se un neamț. Are de partea cealaltă cuie bătute în tulpină.

— Ce-ai spus? Întrebă căpitanul. Ce copac ai văzut, băiete?

— Sus pe mal, al treilea de la plop în sus... Uitați-vă!

Isai se ferește la o parte, căpitanul se uită-n lunetă și într-adevăr vede un copac prins în crucea obiectivului.

— Ce-i cu copacul acela?

— Am văzut... era încă întuneric... când treceam pe acolo...

— Pe unde — pe-acolo?

— Pe lângă copacul cela... Am trecut în zori. Abia se lumina de zi... Am văzut cum cobora cineva de sus. Ori poate se suia...

— Cunoști bine copacul?

— Cum să nu-l cunosc, tovarășe căpitan, aista-i!...

— Și zici că urca ori cobora cineva dintr-însul?

— Da, tovarășe căpitan!

— Mai uită-te o dată!

Isai se uită.

— Da! strigă. Priviți! Este cineva jos la tulpină!...

Căpitanul privește:

— Să știi că ai ochi buni. De bună seamă se vede cineva.

Apoi odată se întoarce, îl dă pe Isai la o parte și-l ațintește cu privirea.

— Acu să-mi spui: când ai văzut copacul și din care parte?

— Azi dimineață...

— Ce cauți pe acolo? Cum ai ajuns? Ai fost dincolo? Răspunde! Ce-ai căutat dincolo? Soldat!

Mutu mut, dar a înțeles, și foarte repede, că s-a schimbat socoteala. A ridicat capul și mai întâi s-a uitat cu un fel de îngâmfare, de dispreț la Timoșa (m-ai dat de pereții tranșeei! — executam ordinul căpitanului — ai îndrăznit să pui mâna pe mine!), apoi la Isai care bătea din ochi parcă i-ar fi dat praf într-înșii, se uită când la căpitan, când la lunetă, când la Timoșa, apoi la urmă a văzut că soldatul vine și se oprește între dânsul și lunetă (ce vrea să facă? — ce i-a zis căpitanul să facă? — n-a auzit nimic — dar dacă i-a dat a înțelege numai? — caută ceva prim buzunare — se uită pe jos, împrejur — vrea să mă lege?).

— Răspunde!

— Am trecut dincolo... Ieri...

— Ziua? se miră căpitanul.

— Pe la amiază.

— Pe unde?

— Pe la gărlă. Isai arată cu mâna.

— Cum ai trecut?

— Înot. M-am cufundat și am ieșit sub celălalt mal.

— Așa!? se bucură căpitanul. Vine și-i pune mâinile pe umeri, înoți așa de bine? Bravo, băiete! Așa-i? face căpitanul spre Timoșa. Timoșa tace, năucit (nu se aștepta la una ca asta de la Isai! să treacă dincolo? — nu — se vede că-i o scorneală de-a lui — nu se poate să fi trecut — cum să treacă? — să-i spună căpitanului că Isai minte!). Foarte bine că știi, băiete! Numai că nu pot înțelege de ce-ai trecut? Nu te-ai temut?...

— Nu m-am temut, Isai se uită la căpitan (de ce și-a îmblânzit așa, deodată, glasul — de amu n-o să mă bată! — dar de ce i-a zis soldatului să vină lângă dânsul? Și ce tot caută acela prin fundul buzunarelor și nu poate găsi? — aha, a găsit ceva — o hârtie! — vrea

să scrie! — ce să scrie? — ce-o să spună el, Isai, răspunsurile lui o să fie scrise și trimise cuiva... poate chiar vreunui general!) De ce să mă tem dacă știu tot locușorul, toate coturile...

— Și cum ai trecut?

— M-am izbit din malul ista și am fost în celălalt. Acolo am ieșit și m-am dus...

— Unde?

— Spre satul mătușii!

— Ai fost acolo?

— N-am ajuns!

— De ce?

— M-au prins... m-a prins un neamț...

— Și?...

— M-a bătut. Și el m-a bătut și alții m-au bătut. Uitați-vă ce am aici, în cap.

Căpitanul pune mâna, Timoșa se uită și el, dar așa de departe (când se convinge că Isai într-adevăr e rănit la cap, în creștet, începe să creadă că, mai știi, de bună seamă o fi fost dincolo — și adică de ce nu? — mare lucru să treacă! aista-i drac, nu băiat — nu degeaba s-au făcut prieteni amândoi). De unde la început s-a cam speriat Timoșa (ce-o să zică căpitanul de trecerea lui Isai — mai bine era să tacă — ori s-o șteargă pe nesimțite), acum Timoșa s-a rușinat de gândul lui și după felul cum punea întrebările a băgat de seamă că nu-i deloc supărat căpitanul, dimpotrivă, foarte bucuros că i-a încăput pe mâini un puștan ca aista. Și o dată chiar a zâmbit — lui Timoșa i s-a părut că lui i-a zâmbit.

— Da, rău te-au însângerat...

Iar Isai în gândul lui: «Lasă că și aiștia, ai tăi nu m-au netezit pe cap. Calul mi-a rupt oasele, Mutu mi-a dezbrăcat picioru de piele...».

— O să treacă. O să se vindece. O să-ți dăm niște leacuri și într-un minut o să treacă. Numai că o să trebuiască tuns părul aici, și căpitanul îl netezește cu mâna pe cap. Zici că te-au bătut? Dar cum ai scăpat de la ei? Ai fugit?

— Am fugit, face din cap Isai. Am fugit... («Să-i spun că n-am fugit? Am fugit din groapă... Nu din groapă... Am fugit când m-au dus în sat după ouă!»)

— Și cum ai fugit?

Căpitanul întrebă, Isai răspunde, iar soldatul scrie. Stă lângă lunetă și scrie. Ce tot scrie acolo? Se face că se uită în lunetă, dar, de fapt, scrie ce spune el.

— Cum? Isai se face a râde și se uită la Timoșa. Timoșa îi face cu capul: «Spune tot adevărul. Auzi? Că așa-i mai bine». Isai face și el semn: «Știut că așa-i mai bine. Dar... Dacă le-aș spune tot, crezi că m-ar crede? Ar zice că-s spion. Eu spion? Adică, de ce să fiu? Dar de ce mi-au dat nemții drumul? — Cum mi-au dat?... Au împușcat asupra mea, dar n-au vrut să mă împuște. Să mă sperie numai. Da, m-au trimis... Nu, n-am să-i spun căpitanului, n-o să mă creadă. Am să-ți spun numai ție cum a fost, am să-ți spun, dar nu acumă... M-au bătut, m-au cercetat, apoi m-au închis într-o groapă... Adică nu, întâi m-au dus în sat să le strâng ouă de pe la case. Am vrut să fug...

— Și?

— Și n-am putut.

— Dar când te băteau ce te-au întrebat?

— Câți ruși sunt în sat.

— Și tu ce-ai zis?

— Nu știu, nu i-am numărat.

— Cine te-a întrebat?

— Un neamț... Un ofițer!

— Era un ofițer? Unde era?

— Într-o căsuță.

— Știi unde-i căsuța?

— Acolo... Isai îi povestește pe unde a trecut, cum a mers, căpitanul ascultă, îi zice soldatului să vadă-n lunetă poate găsește căsuța, dar nu se vede. Acolo, în grădini, și arată cu degetul.

Căpitanul zâmbește: «Grădinile-s întinse! Du-te de-o caută». Isai, tăcut: «Pentru ce aveți nevoie de căsuță?» «Ne-ar trebui» face căpitanul din cap.

— Iar de fugit am fugit din groapă. Am găsit o spărtură, am ieșit și am fugit, în zori de zi. Atunci am văzut copacul din care cobora ori se suia un neamț, și avea copacul cuie bătute în tulpină, așa mi s-a părut...

Căpitanul scoate din geantă o hartă, se uită la soldat, îi spune ceva și acela face un semn pe hartă.

— Ce te-a mai întrebat neamțul?

— De tunuri, de tancuri...

— Ce-ai răspuns? Dar să spui drept!

«Auzi? Eu să nu spun drept!»

— Am zis că nu știu. N-am văzut nimic. Că eu am venit în sat, îndată am fost prins, arestat și trimis îndărăt...

Căpitanul surâde: «Așa, vasăzică, îmi dai de înțeles ca eu te-am trimis? Bun. Fie precum zici».

— Și ce te-a mai întrebat?

— De ștab m-a întrebat.

— Și tu?

— Am zis că... Isai și-aduce aminte cuvintele domnului ofițer: «Unde-i casa la care duc multe fire telefonice?» Când l-a întrebat a văzut înaintea ochilor bojdeuca căpitanului. Am zis că nu știu...

Căpitanul se dă mai aproape, se uită-n ochii lui.

— Adu-ți aminte ce-ai spus.

«Nu mă crede! A priceput că ascund ceva! Să mă fi cunoscut pe ochi? Oare chiar a priceput? A priceput! Dar ce anume? Nu, nu știe nimic. Nu i-am spus nimic... Nu m-au trimis ei. Eu singur am venit. Singur... Am fugit! I-am amăgit! I-am amăgit! Am trecut înapoi dincoace, iar voi... Voi m-ați fugărit, m-ați prins... Nu, n-am să vă spun nimica».

— De ce taci?

Isai nu răspunde.

— Ce le-ai spus? Nu încerca să minți! Le-ai spus altceva?

Isai tace.

Soldatul ia poziția de drepți. «Acuș o să înceapă a mă croi. Căpitanul și-a scos centironul. O să i-l deie soldatului, al lui are

cataramă mai grea. Iar Timoșa, Timoșa a întors capul... încă nu știu cum de mai stă aicea, nu știu cum de nu se duce. Și se mai cheamă frate. Nu pune un cuvânt pentru mine...».

— Ce i-ai spus de ștab?

— Să vă spun drept? Isai simte că încep să-i tremure buzele. Dar atunci n-am știut... N-am vrut... Credeam ca acolo nu-i nimeni, în dărâmături.

— Care dărâmături?

— La Moara-Veche.

Căpitanul, foarte mirat:

— Le-ai spus că acolo-i ștabul?

— Da.

— Și de ce te-ai speriat așa?

Să știi că tare-i prefăcut căpitanul ista! Cum adică de ce s-a speriat? D-ar n-au bătut nemții cu tunurile azi dimineață pe Moară? Dar nu erau acolo doi soldați? Dar nu l-au rănit pe unul, acela pe care l-au dus cu capul legat și însângerat? Dar n-a spus cineva la telefon că a murit? N-are de ce să se sperie?

— Eu i-am spus ofițerului de moară. Și-a făcut un semn pe hartă.

— Hartă? Ce hartă? Întreabă căpitanul. Ai văzut la nemți vreo hartă?

— Da. Era uite-așa mare... Pe aici se vedea Nistrul...

— Soldat!

Soldatul sare țurcă, scoate de pe undeva o coală de hârtie, o desface și când se uită Isai la coală — taman harta domnului ofițer.

— Așa era?

— Exact, tovarășe căpitan! Numai că avea semne multe pe dânsa.

— Ce fel de semne?

— Aici unul așa, dincoace unul așa, făcute cu roșu, albastru, verde, negru...

— Măi băietule! Bravo! Și ții minte unde și ce fel de semne erau pe harta neamțului?

— Nu, clatină Isai din cap. Numai vreo câteva le țin minte. Aici, aici, aici...

— Mai adă-ți aminte! zice căpitanul.

Isai închide ochii: să-mi aduc aminte — să mă gândesc — să-mi mai aduc aminte — ce semne mai erau? să-mi aduc aminte... dar mai erau semne acolo? — cum erau?

— Închide ochii bine! Mutu-i pune palmele pe ochi.

— Gândește-te, repede! Îl apucă Timoșa de mâini.

— Adă-ți aminte! strigă căpitanul. Auzi ce-ți spun? Să-ți aduci aminte! Îți ordon să-ți aduci aminte. Auzi? Îți ordon!

Câteva clipe a mai lunecat înainte, apoi când mâinile au încetat să se mai miște și s-au întins de-a lungul trupului — moi, neputincioase, sleite de puteri, iar picioarele s-au îndoit ușor la genunchi, atunci lui Isai i s-a părut că va rămâne așa, locului, nemișcat, pentru totdeauna. Nu va face nici o mișcare, dar nu pentru că nu vrea și nici nu poate (a obosit să lupte — asta o înțeleșese înainte, când era mai aproape de suprafață și nu i-ar fi fost greu să scoată capul și să tragă aer, mult aer curat, aer în piept — știuse ce i se poate întâmpla; chiar dacă nu se gândise cu tot dinadinsul, totuna într-un colț al minții lui a licărit acest gând — chiar dacă s-a aprins slab de tot și tot atunci s-a stins, dar a avut acest gând, însă nu i-a dat nici o atenție, nu avea nevoie de el, dimpotrivă, a căutat să-l înăbușe — la ce bun? dacă omul se naște pe lume fără să-l întrebe cineva, vrea să se nască sau nu vrea, dacă o viață trăiește și mai mult se chinuiește decât se bucură, atunci de ce n-ar avea măcar dreptul să pună punct la toate când i se pare mai potrivit? Dar... e răsădită în om această sete de viață, sete nestinsă pe care n-o poți înfrânge, iar dacă poți, apoi numai pe-o vreme, cât ți-i tare și trează conștiința, cât poate striga glasul conștiinței — când slăbește capătă putere glasul instinctului, glasul trupului care țipă: vreau să trăiesc! — și până la urmă tot glasul trupului e mai tare — da, dar numai la oamenii slabi, oamenii de nimic, oamenii lipsiți de voință, tu dacă ai voință... până la urmă... vei putea rezista până la urmă?), nu va face nici o mișcare, pentru că e așa de plăcut să simți cum te cufunzi, cum cazi tot mai jos, mai

adânc, până te vei opri acolo, pe fund (oare te poți duce cât mai ai un pic de aer în tine? — nu, cu aer nu te vei scufunda, vei pluti la cinci, la zece, la cincisprezece metri adâncime — am aer în plămâni? dar pentru ce-l păstrez? nu mă pot despărți de el? — de gândul acela m-am descotorosit, i-am strigat să se stingă și el s-a stins — gândul l-am înăbușit, iar aerul n-am să-l pot arunca din mine? — dacă nu pot, înseamnă că nici gândul nu l-am înăbușit, numai l-am acoperit și va izbucni cu o nouă putere — să scap de ultimul pic de aer). Isai se strânge spre pânțele, se adună ghem ca să poată stoarce din propriii plămâni aerul ce a mai rămas, îl aude cum trece pe lângă urechi, dintâi rostogolindu-se pe obraji, apoi repezindu-se în sus, afară, unde e atâta aer, curat și proaspăt, dar nu cade, ci rămâne pe loc și nu-i vine a crede că stă pe loc. Strâns ghem, cu mâinile prinse de genunchi, simte, în sfârșit, că-l lovește un curent rece dintr-o coastă, curentul îl întoarce cu fața-n jos, apoi cu fața în sus, așa de câteva ori — până când își dă seama că l-a mișcat din loc și-l duce undeva, de acum nu mai trebuie să deie din mâini, nici din picioare, o ameteală îi cuprinde mintea, corpul i se moleșește, și prin mădulare i se revărsă ceva nespus de plăcut. (Cu ultimul aer care s-a ridicat bulbuci deasupra, au sărit din gura și nasul lui și s-au repezit drept în sus, și s-au repezit cu zgomot, dar zgomotul nu l-a auzit nimeni, și pe dată aerul s-a amestecat cu boarea vântului care trecea pe deasupra întinderii netede — cu ultimul aer șuvoiul l-a prins în firele lui dese, tari și voinice și, rostogolindu-l, a pornit a-l mâna la vale, în jos, a-l împinge tot la adânc, mai la fund, și era bucuros șuvoiul că și-a găsit de lucru în drumul lui, căci așa de rar avea prilejul să se joace cu ceva, să se ieie la harță cu cineva, el care era dornic să facă o treabă cât de mică aici, în adâncurile acestea, pe unde-i era dat să meargă, din cine știe ce depărtări până cine știe unde, că de ieșit la soare nu ieșea niciodată, și caldul nu-l vedea niciodată și nici lumina, iar acum, pe neașteptate, a dat peste acest ghemotoc cald și se temea nu cumva să-i scape, să-l piardă și să rămâie fără dânsul, și-l rostogolea și-l mâna în jos, la fund, și mai departe, la vale.) Cât să fi trecut, Isai nu știa, cât să se fi lăsat rostogolit așa, iar

nu avea de unde să știe, o singură dată a deschis ochii să vadă lumina, dar aici lumina nu răzbătea, era întuneric ca noaptea, și atunci a închis iar ochii și n-a mai încercat să-i deschidă a doua oară. Măinile s-au desprins de pe genunchi, s-au întins în voie, picioarele s-au întins și ele și atunci șuvoiul l-a întors cum știa că-i mai bine să-l ducă și să-l cufunde cu capul lăsat în jos și așa, cu capul lăsat în jos și înainte, Isai se ducea tot mai adânc, spre fund. Dar unde-i fundul, ori nu mai este, ori n-are apa asta fund odată? Cât o să cadă așa fără să ajungă undeva? Cât? Ce-i asta? I-a răsărit un gând ascuțit, tăios, revoltat. Nici nu poți să te duci odată la fund? Nu poți să faci ceea ce ești hotărât și pornit a face! Da, așa ar fi, poate, dacă aș face eu, dar eu nu fac nimic, m-am lăsat în voia apei să mă ducă ea unde o vrea... Nu pot... Chiar de-aș putea tot n-aș face nimic. Fie cum o să vreaie ea, apa... Apa? Dar de ce să vreaie ea, dacă aceasta-i hotărârea mea? Până la urmă apa tot te aruncă afară, te aruncă, dar când nu mai are nevoie de tine, atunci când nu-i mai plăci pentru că nu ești acela care ai intrat în ea, ești umflat, ești deformat, de aceea te aruncă afară. Până atunci însă se joacă cu tine, se joacă mult, cât îi place ei să se joace... Apa se joacă cu mine? Dar nu vreau să se joace apa cu mine. Se joacă viața cu mine, se joacă soarta, acum la urmă să se joace și apa? Nu, nu vreau, nu vreau să facă ce vrea ea, vreau să fac ce vreau eu... Isai a scrâșnit din dinți și scrâșnetul a răsunat în creieri mușcându-i, sfâșindu-i, măcinându-i. Și atunci iar s-a trezit în el gândul: «Să mai trag o gură de aer. Să ies! Să iau aer și pe urmă... fie ce-o fi! Fie ce-o fi!», s-a trezit și deodată în altă parte a licărit un alt gând pe care Isai nici nu bănuia că-l are, încă unul, și tot așa, în câteva locuri ale minții lui cuprinsă de întuneric și moleșală. Le-a strigat: «Pieriți! Să pieriți tot amu! Degeaba ispita voastră. Sunt hotărât, atât — mai mult nimic! Aici să se termine totul. Așa vreau eu. La fund! Du-mă, șuvoiule, ia-mă, apă, că am intrat acuma singur, din propria mea dorință! Du-mă și fă cu mine tot ce vrei! Poți să și mă arunci afară, fă cum vrei, atunci nu voi mai ști nimic, n-o să mai știu nimic». Gândurile s-au strâns toate în unul singur, au țipat și ele, au țipat la fel de tare, poate chiar mai

tare, dar... Isai nu le-a auzit pentru că de acum nu putea să le audă — leșinase. Șuvoiul l-a mai rostogolit de câteva ori și când l-a văzut moale și slăbit și neputincios a râs și s-a bucurat strașnic. Și în bucuria lui cea mare ce s-a gândit? — ia să-l izbesc odată la fund, după aceea am să vad ce-oi face, l-a izbit la fund și s-a nimerit taman atunci să fie ghemotocul de om cu capul în sus și picioarele în jos, și când au simțit picioarele pământul sub ele, gândurile cele trei sau poate două, sau poate numai unul ori că din cel unul nu rămăsese decât o fărâmă mică, gândul a țipat: «Voi, picioarelor!». Și picioarele au priceput, l-au înțeles, odată s-au strâns, apoi s-au îndreptat cu toată puterea ce-o mai aveau în mușchi, oasele și sângele lor, s-au îndreptat, și trupul moale — capul lăsat pe o parte, ochii închiși și mâinile întinse în afund — a pornit să urce tăind apa drept în sus, tot așa drept cum s-au ridicat bulbucii, doar mult mai încet, bineînțeles că mai încet, dar drept în sus. Iar șuvoiul când a văzut că i-a scăpat din mâini s-a repezit și el în sus și era de acuma să-l ajungă, să-l înhațe iar ca să se joace până la sfârșit, adică până se va sătura de joacă, dar numai de un călcâi a putut să-l apuce, cu urme de rană veche, și l-a scăpat, l-a scăpat pentru că acolo, mai la suprafață, unde lumina din verde se făcea galbenă, iar mai pe urmă galbenă de tot, el, șuvoiul, n-avea trecere. Și a gemut șuvoiul și a căzut iar în adâncuri, și au gemut adâncurile toate — așa geamăt că s-a auzit departe pe apă, peste amândouă malurile de a ajuns tocmai în sat, și s-au oprit niște femei care treceau pe drum de la fântână ori de unde-or fi venit, de s-au uitat una la alta: «Ai auzit, cum a urlat Nistrul?» «Am auzit, fa» «Să știi că vrea cap de om». «D-apoi așa-i el, fără asta nu poate». «Doamne sfinte, păzește și apără...». Și-au făcut cruce și s-au dus mai departe-n drumul lor..

A stat Isai mult cu obrazul culcat pe lespedea ce ieșea de vreo două degete din apă. Stătea așa ținându-se cu capul, poate numai cu obrazul (nu se vedea nici o mână să iasă din apă, și nici n-ar fi putut să se țină cu mâna, era obosit), și cum stătea cu obrazul culcat pe muchia lespezii, cu ochii închiși, numai gura era deschisă tare, aerul

dădea năvală pe gură, aerul curat și proaspăt venit de pe apă, uneori valul rostogolindu-se încet, ușor, venea lin până la gura lui deschisă larg, se prelingea printre buze înăuntru, apoi se retrăgea ca să se ducă mai departe, la vale. Așa cum stătea cu ochii închiși, cu obrazul pe prichiciul de piatră (cine știe cât să fi stat pe lespedea aceea?), a simțit Isai o boare ce l-a atins pe celălalt obraz, care ieșea afară și apucase a se usca, boarea i-a fluturat ușor la ureche parc-ar fi avut și ar fi încercat să-i spună ceva. A vrut Isai să deschidă ochii (poate chiar a reușit să-i deschidă), dar n-a văzut nimic, îl ținea amețea, îi mai ținea mintea în strânsoarea ei (dacă ar fi putut să vadă cu ochii, mai bine zis cu un ochi, căci celălalt rămăsese în apă, ar fi văzut înălțându-se alături, deasupra lui, malul nalt și drept ca un perete, și era peretele, adică malul, galben și umbra lui cădea departe în apă și se vedea că umbra cade departe, mai până la jumătatea apei — de acolo, unde era el, jos, chiar la suprafața apei, umbra aceea a peretelui i s-ar fi părut că acoperă apa până la celălalt mal; și dacă s-ar fi uitat, ar fi putut să se uite în sus, ar fi văzut că pe la jumătatea peretelui, în câteva locuri, se văd niște dungi negre, niște brâie, și dungile acelea sunt făcute din bucăți de pământ negru amestecat cu fire mărunte de iarbă uscată și paie, și pământul cu firele acelea-s adâncite tare parcă cimentate în perete — urmele apelor care se ridicaseră până acolo; iar dacă s-ar fi uitat și ar fi putut să vadă ce-i mai sus de brâiele acelea, ar fi văzut că în perete sunt o mulțime de borți negre, adânci și înguste, cât să bage un copil mâna, și marginile de jos ale borților au semne de unghii mărunțele, ascuțite și urme de pete albe căzute pe fața peretelui galben, iar din unele se aude glas subțire, jalnic de pușori care-și așteaptă părinții duși cine știe pe unde), n-a văzut Isai nimic din acestea, ci numai a gemut încă o dată, și când a gemut, valul a venit, s-a aruncat iar spre gura lui, spre buzele lui, i-a simțit vloga adânc în piept și a încercat iar să-și aducă aminte: ce-i cu dânsul? unde-i? unde se află? ce i s-a întâmplat? Dar amețea cea neagră pe care crezuse că o s-o poată sparge cu toată puterea voinței s-a lăsat iar grea asupra lui cufundându-l în uitare, în neștire... Vântulețul ce se plimba pe

deasupra apei a continuat să-i șoptească la ureche ceva neînțeles, îndepărtat, ceva trist, adormitor. Cântecul vântului era ca un cântec de leagăn și parcă-l îndemna să adoarmă, să adoarmă mai tare, să nu mai încerce a se deștepta, să doarmă, să doarmă, că somnul și uitarea sunt cele mai plăcute lucruri pe lume și dacă poți să dormi și să uiți, să uiți de tine, să uiți de lume, să uiți de oameni, să uiți de dureri, ești cel mai fericit om pe pământ. Și Isai își zice: «Da, am să dorm, am să dorm așa, legănat pe valuri, valurile or să mă poarte, or să mă ducă unde-or vrea ele și n-am să știu nimic, n-am să vreau nimic și numai atunci am să fiu împăcat cu toți — cu oamenii și cu mine. Și nimic nu voi dori, nimic nu voi năzui, nimic nu-mi va trebui cum nu-i trebuie nimic apei, cât numai să murmure, cum nu-i trebuie nimic vântului cât numai să bată, cum nu-i trebuie nimic nopții cât numai să cadă, ș-o să fie veșnic întuneric și liniște și pace și împăcare».

— ...aa-ăă!!! s-a auzit prin șopotitul apei și al vântului.

Poate că apa și vântul își schimbă cântecul ca să nu-l plictisească cu același vers, poate a pornit să sufle altfel vântul, altfel să curgă apa? Și iar:

— ...aaaa-ăăă!

A doua oară a răsunat mai prelung, mai jalnic și venind pe vânt sunetele din afară s-au scurs jos în apă, într-acolo unde se zbătea încet inima, au căutat-o, au găsit-o și au făcut-o să se înfiorare. Inima? Ea de mult aștepta această chemare, căci cum a auzit-o, a zvâcnit dureros în adânc – Isai s-a apucat cu mâinile de muchia pietrei, a ridicat capul, a deschis ochii și a luat aminte împrejur. Dintr-o parte un perete înalt, drept în sus, în cealaltă numai apă, și doar undeva departe la dreapta se vedea plutind ceva ca într-o ceață albăstruie, vălurând, curgând plină de soare topit.

— ...ăăă!

Da, strigă cineva departe. Isai a fluturat din cap, apa i s-a scurs din urechi și lumea i s-a deschis dintr-odată, lumea cu toate sunetele ei, și n-a trecut mult că a răsunat clar (dar pe cât de tare, de clar, pe atât de sfâșietor) strigătul, același strigăt:

— Taaa-tăăă...

Striga băiatul, băiatul lui pe care-l lăsase la malul apei, striga feciorul, sângele, trupul lui, viața lui, striga și-l chema cu toată puterea câtă o avea ori putea s-o aibă în glasul lui un copil. Și amețeala s-a lăsat iar grea peste mîntea lui, dar Isai n-o mai putea purta, nu mai putea lăsa să-l apese așa. Și-a încordat mîinile, și-a încordat picioarele (a dat cu ele jos în adînc, a dat mult pîn' să găsească pe ce să calce și a găsit o creangă lunecoasă căzută dintr-un vîrf de copac, o creangă ori poate o rădăcină), a călcat, s-a prins cu mîinile și s-a cățărât pe mal. Era drept ca un perete malul, drept și nu era măcar o carărușă lată de-o șchioapă, numai niște așchii mici de piatră moale care ieșeau de sub talpa malului, dar cum le atingeai se sfărâmau și se cerneau în apă. A dat Isai cu mîinile pînă a găsit în câteva locuri niște piatră mai tare, s-a apucat și a ieșit din apă pînă la jumătate, apoi pînă la genunchi, s-a întors cu spatele la perete, s-a proptit cu picioarele pe așchiile acelea și s-a ridicat în picioare. Când s-a ridicat deasupra apei cu spatele lipit de perete (cum de se ținea acolo, pe dungulița de loc?..), cum s-a ridicat drept și s-a uitat peste apă, a văzut la celălalt mal învîrtindu-se un nour de păsări mici, negre, lucitoare, zvârcolindu-se în aer, țipînd, răcnind în limba lor, și ba se lăsa nourul pe o parte căzînd în jos, ba se avînta în sus și iar cădea țipînd... Ce să fie? De ce s-au supărat păsările? Ce primejdie a dat peste ele? Cine le-a stîrnit? Și când s-a uitat mai jos a văzut fugind pe mal, încolo și înapoi pe marginea apei, pe un omuleț, și cum fugea dădea din mîini, mătăhăia să se apere de păsările ce cădeau asupra lui, se ridica iar în sus petrecîndu-l în fuga lui de-a lungul apei, încolo și înapoi. «Îi băiatul meu! El îi! și-a zis Isai. Dar de ce nu fuge? De ce nu se duce de la apă? De ce stă acolo?» Băiatul dădea din mîini și părea că plînge, măcar că păsările numai se făceau a cădea peste dînsul, nici de gînd n-aveau să-l ciupească. De ce stă? De ce n-o ia peste grind, prin livezi și grădini spre casă? — Nu vrea să se ducă. Te așteaptă pe tine. Îl așteaptă pe tata. Ori ai uitat că-i ești tată? — Am uitat? Oare am uitat? Isai a suspinat, mai degrabă a gemut: — Nu, n-am uitat! Și-a umflat pieptul și a strigat:

— He-he-he-heei!

Și a mai vrut să strige: nu te teme, băiatul tatei, nu te teme, nu ți-ori face nimic păsările! — dar una dintre ele l-a văzut ori poate mai întâi l-a auzit ori îl observase mai înainte, a țipat o dată la celelalte, și a țipat tare, s-a răsucit din zbor și a pornit glonț încoace, spre malul ista. Iar după ea au pornit și celelalte, n-au trecut nici câteva clipe la mijloc și nourul s-a închegat din nimic, din aer în fața ochilor lui și Isai a auzit o mulțime de țipete venind spre dânsul ca niște săgeți ascuțite, și nourul crescuse așa de aproape în fața lui și atât de pe neașteptate, că a închis ochii și când i-a închis în aceeași clipă săgețile i s-au înfipt în față, în piept, în brațe, în picioare — în trupul lui gol fără o ată de haină pe el, și erau așa dureroase înțepăturile, că a simțit cum din spărturi pornește să țâșnească sânge și sângele-i fierbinte, sângele-i aprins și cum curge, îl arde, îl arde. Așa l-au spart cu clanțurile și pe băiatul lui? Așa l-au spart și l-au însângerat?... S-a uitat peste apă, a văzut nourul de păsări ridicându-se iar, a auzit mulțimea de aripi plesnind în aer și s-a gândit că acuma o să cadă din nou asupra lui, a vrut să ridice mâinile să se izbească de perete și să cadă în apă, să cadă și să înoate înapoi spre celălalt mal, unde era băiatul lui, unde stătea feciorul lui la marginea apei... «Oare m-a văzut? mă vede? Oare m-a auzit?... Da, m-a văzut, m-a auzit, trebuie să mă fi auzit când am strigat. Că s-a oprit în loc și s-a uitat încoace, spre mine...». Iar păsările mâniate că omul a îndrăznit să calce în împărăția lor, chiar lângă cuiburile lor, a venit să le dărâme căsuțele, să le omoare puii au prins a țipa și mai tare, a se zvârcoli și mai tare în aer și a cădea din înalt asupra trupului lui gol, obosit, tremurând, și omul le auzea țipetele, le auzea glasurile, le auzea plesnetul aripilor, dar stătea nemșcat, lipit de peretele galben al malului, și măcar că avea ochii închiși îl vedea pe băiat și nu-i mai păsa de nimic: să-l ciupească, să-l însângereze tare – nu-i pasă, numai băiatul să nu știe durerea, să nu știe ce-i sângele, să nu știe ce-i nevoia, să nu știe ce-i moartea așa cum a știut-o el, cum a simțit-o el zburând pe deasupra-i, învăluindu-l, cum i-a simțit aripa neagră cuprinzându-l în noaptea aceea...

Despre acea noapte Isai nu putea să-și aducă aminte sau, cel puțin, să se gândească fără să simtă greul, amarul umplându-i sufletul, alteori îl apuca un fel de tremur și, de se întâmpla să fie cu chef și dacă mai era cineva pe lângă dânsul și, dintr-o vorbă în alta, ajungea să povestească, atunci flutura din cap, cum fac taurii când încep să-i zădări, urla și da cu pumnul în masă de săreau oale, pahare, solnița cu sare și intra piciorul mesei în pământ — așa da și striga: «Bre, eu am murit odată, bre! Am văzut moartea cu ochii... Am fost în mâinile ei... Se vede că nu i-am plăcut și m-a lăsat să vă văd pe voi... Uf! Moartea-i în mine, bre! Acu-i zic să iasă și să vă apuce de gât, măi!» Și când vedea că cei care s-o fi întâmplat acolo, holbau ochii la dânsul: «Tii, dar ce-i cu Isai aista? Oare nu cumva s-o... cela la minte?» și se fereau, atunci Isai se uita la ei printre gene a milă, clătina din cap îndelung și zicea cu glas tare, ori poate numai se gândea în mintea lui: «Port în mine două morți, a mea și a bunelului. El m-a găsit atunci, m-a ridicat din apă și m-a adus în brațe acasă...». I-a spus bunelul înainte de a muri tot cum a fost, și el care ținea bine minte toate până a ajunge la mal (când s-a aruncat în apă a auzit împușcături și la fulgerarea rachetelor a văzut gloanțele înfigându-se împrejur — bătea o mitralieră din dreapta — parcă bâzâiau niște bondari pe apă — mai mult nu ținea minte) și când le pune cap în cap cu cele ce i le-a povestit bunelul nu cu mult înainte de a-și da sufletul, parcă le vedea toate cu ochii: cum fuge, cum sare în apă, cum înoată... Dar când îl apuca mânia, din toate cele ce-ar fi putut să vadă, rămânea numai vârtejul și vâjâitul fugii, şuieratul gloanțelor — lumea toată răsturnată, încâlcită, fărâmată, haotică, și el fuge prin lumea aceea, moartea fuge după dânsul, când alături, când înainte — atâta vedea, atâta simțea. Dar furia și tremurul care-l cuprindeau când își aducea aminte nu veneau de atunci, din noaptea aceea, veneau de mai încoace, de mai târziu, dar pentru că veneau tot dintr-o noapte, că ceea ce se întâmplase se întâmplase tot într-o noapte, s-au amestecat amândouă în mintea lui și de acum de mulți ani câți au trecut s-au făcut una nopțile acelea două, și nu-și poate aduce aminte de una ca să

nu-și amintească și de cealaltă, în noaptea aceea, într-a doua (a fost o noapte la fel de întunecoasă, neagră, nepătrunsă ca și întâia), în noaptea aceea a doua (de acum după ce murise bunelul, nu mult după aceea, în noaptea aceea a doua, au venit în toiu noapții doi, unul de sat și unul străin, l-au ridicat din pat, l-au dus la *selsovet* și l-au închis, pe atunci era în dragoste cu femeia asta a lui — încă nu se însurase — se gătea să se însoare — în noaptea aceea umblase prin sat pe la prispe, unde se adunau fete — i se pare că chiar s-a întâlnit cu unul, cu acel de sat care a venit pe urmă, târziu, de l-a ridicat din pat). În cele câteva ceasuri cât a stat acolo închis (înainte de a-l duce să-l întrebe și să-l cerceteze), s-a tot frământat și s-a gândit: «De ce m-au închis? De ce m-au luat?» Îi era somn, toată ziua lucrase, apoi de cu seară bulihărise mult prin sat, obosit vai de capul lui, și se gândea: «Știi că asta n-are nimic cu fata mea! Ori poate nu știi eu? Ori vrea să aibă?». Tot ghicind așa s-a lăsat de un perete și a adormit. Și pesemne a început să sforăie, că atunci când a simțit ca l-a zgâlțâit cineva de umeri și s-a trezit, a apucat a auzi un horcăit, și horcăitul nu venea din altă parte, ci dintr-însul, al lui era. L-au luat, l-au dus într-o odaie, unde erau doi — unul străin și unul de sat, — și au început să-l întrebe. Îl întrebau și el nu înțelegea ce-l întreabă, așa le erau întrebările, ori el obosit și somnoros și neștiindu-se vinovat cu nimic. Acel de sat s-a dat mai aproape de dânsul și a strigat: «Ce cai ați ascuns la voi?» «Cai? Nu știu de nici un fel de cai!» «A, nu știi?» Și odată strigă către ușă: «Aduceți-l pe celălalt!» «Pe celălalt? s-a gândit Isai. Cine-i celălalt?» Când a văzut că pășește peste prag nu altul decât Ile, a rămas cu gura căscată, iar străinul s-a făcut a tuși și a zis: «*Nu?!*» Numai atâta a zis că aist de sat i-a pus față-n față pe amândoi, pe Ile și pe Isai, și întorcându-se către Ile, dar așa ca să vadă și fața lui Isai a zis: «Spune-i lui frate-tău ce cai ați ascuns la voi? El nu știe, a uitat», și a rânjit. «Bade! a sărit Ile. Ai uitat că au stat caii mătușii la noi vreo câteva nopți, la noi în grajd? Ai uitat?» Atunci a strigat Isai: «Dar de unde să știu, măi, că eram pe deal la lucru la arat și nu veneam cu săptămânile acasă?» Atunci cel străin i-a făcut semn celui de sat să-l

ducă pe Ile. Acel de sat l-a luat de umăr și l-a dat pe ușă afară. Și iar a rămas Isai singur între cei doi. «Amu să ne spui cum ai slujit la nemți? a grăit acel străin. Spune și nu încerca să tănuiești nimic. Ai înțeles?» Isai a văzut că i se face negru înaintea ochilor... «Eu? Am slujit la nemți?» «Da, tu ai slujit nemților în timpul războiului...». «D-apoi eram mic, a făcut zâmbind Isai. Cum aveam să le slujesc? Erau oameni mari, care au fost unii polițai în sat, alții... Dar pe aceia pe câțiva i-au arestat, când au venit rușii!». «Gura! Răspunde ce te întreb! a dat cu pumnul în masa necunoscutul de a săltat pistolul pe care Isai nu-l văzuse până atunci. Cum ai slujit la nemți? Știm că ai trecut la nemți. Că i-ai informat despre armata dislocată în sat!» Când a înțeles Isai ce-l întreabă, a simțit cum i se fac degetele clește, degetele de la mâini i se fac tari ca de fier, a simțit că degetele lui nu-s degete, ci niște cângi de oțel, și cângile acelea de oțel se ridică, pornesc înainte spre masă să se înfigă în gâtul celui cu cravată care-și bătea joc de dânsul, dar când a simțit că parcă degetele ies pe cealaltă parte străpungând cravata, o lovitură în cap, la ureche, îl făcu să se dezmeticească. «Stai drept!» i-a strigat cel de sat. Și atunci Isai a înțeles că degeaba o să se opună, mai bine să steie liniștit și să privească și să răspundă la ce-l vor întreba. Dar nu putea, căci mâinile se răzvrăteau, mâinile lui tinere, voinice, mâinile lui muncitoare. Mâinile i se încleștaseră una în alta, că, după ce i-au dat drumul în zori de zi, le-a văzut însângerate (singur și le însângerase, el cu unghiile lui ori poate atunci când...). «Am trecut, dar nu le-am dus nici un fel de știri! Dimpotrivă, am adus rușilor știri de la nemți!» «Aaa, ai adus rușilor?! l-a îngânat veninos străinul. Știm noi ce fel de știri ai adus rușilor! De unde ai adus știrile? Cine ți le-a dat? Știri false!» «Cum: false?» «Minciuni! Minciuni ai spus!» «Nu!...» și Isai a vrut să strige: «Întrebați-l pe căpitan! Întrebați-l pe Timoșal!», dar unde-s ei să-i întrebe? «Nu, am adus știri drepte rușilor. Și le-am dus știri false nemților. Așa a fost și puteți să spuneți orice vreți». «Da? Tu încă te încăpățânezi?!», a răcnit străinul și a pus mina pe pistol. «Poți să-l duci și la ochi, tovarășe jandarm! Am mai văzut pistoale îndreptate asupra mea! Da! Și nu mi-e frică deloc. Să știți!»

Acela când l-a auzit vorbind așa (nici până azi nu poate pricepe Isai de unde a avut atâta îndrăzneală, atâta hotărâre? Pesemne l-a văzut pe străin că-i un tip de cretin, mai la fiecare cuvânt punea mâna pe pistol), parcă s-a pierdut și a zis: «Tot frate-tu ne-a spus. A zis că ai vrut să te duci cu nemții în Germania». «N-a spus asta. N-a putut Île să spuie așa!» Atunci străinul a rânjit: «Da, frate-tău te-a vândut. Te-a vândut, viteazule!» și s-a lăsat iar pe scaun, s-a așezat și s-a uitat la cel de sat. Iar când s-a uitat i-a făcut un semn cu un ochi, și acela a zis: «Știi că la voi în grajd au fost caii mătușă-tii? Că n-a vrut să-i deie în colhoz?» «Nu, a dat din cap Isai. Nu știu». «Nu știi...». «Eram pe deal, la arat...». «Lasă aratul!» «Dar știi că i-am găsit, caii ceia... și mai știi că mătușă-ta de dincolo a fost ridicată și dusă (cel de sat a arătat cu degetul mare într-acolo de unde nu răsare soarele niciodată, nici iarna, nici vara), dusă cu băiat cu tot și băiatul a fugit». »A fugit Mihai? A fost dus și a fugit? Nu știu...». «Avem știri că se ascunde pe aici, pe undeva... Unde-i?» «Nu știu». «Nu știi?! a urlat străinul. Dar cine știe?!» «Nu știu cine știe». «Nu știi?!», a răcnit iar cel străin și i-a făcut semn celui de sat să-i deschidă gura. Acesta a prins a-și sufleca mânecile... Nu le-a spus nimic de Mihai, pentru că nu știa nimic — nici că-i dus, nici că-i fugit. Nici la bătaie n-a sărit când a dat cel de sat a doua oară. Când la urmă au văzut că nu pot scoate nimic dintr-însul (de bună seamă nu știa nimic), cel de sat s-a dat mai aproape de urechea lui și i-a strecurat printre dinți: «Te știm noi din ce sămânță ești... Să nu te trimitem după tată-tău...». Mai mult n-au zis nimic — nici aist de sat, nici acel străin, care, neștiind limba, n-a înțeles ce-a spus întâiul. Dacă ar fi încercat să ponegrească numele tatei care se prăpădise fără veste și fără nici o vină, dacă ar fi încercat, Isai era gata să înhațe un scaun să li-l trântască-n cap, să dea cu genunchiul în fereastră și să fugă. Dar n-a dat și când a ieșit de acolo, când i-au dat drumul, avea palmele însângerate de propriile degete, de propriile unghii.

Și cu toate că întâmplarea din a doua noapte a venit mai târziu (la câți ani după întâia? — la vreo patru-cinci — era într-o primăvară),

acum după ce au mai trecut ani, lui Isai i se pare că a fost una singură. De ce i-o fi părând așa, nu-și poate da seama, nu poate înțelege, atât că și una și alta au fost pline de spaimă, de groază, și-n una și-n alta era amestecat el, Isai, și Ile, frate-său, și-n una și-n alta s-a simțit nedreptățit de soartă, de vreme, lovit în ce avea mai scump și mai drag. Poate de aceea s-au făcut amândouă nopțile una singură că și în întâia și-n a doua a văzut ochii morții ațintindu-l, a auzit foșnetul aripilor ei negre fluturând deasupra sa, poate și de aceea că de amândouă dățile, prin și peste ochii morții, prin și peste fâlfâirile aripilor ei a văzut ochii lui Ile, a auzit suflarea lui Ile, a lui frate-său — poate și asta să fie un fel de legătură între cele două nopți. Când se gândea Isai mai vartos: dar ce-i aceea *vreme*, ce-i aceea *soartă*? nu se știe de ce în fața ochilor îi răsărea Ile, frate-su, și de acuma nici din vreme, nici din soartă nu mai rămânea nimic, ci rămânea Ile, și Ile era vinovat de toate. Pentru dânsul a trebuit să treacă prin foc, să-și puie viața în primejdie și dacă nu s-a prăpădit atunci și a rămas viu, a rămas numai ca să rămâie, doar ar face și el umbră pământului. Așa i se părea, așa se gândea Isai: pentru Ile s-a nenorocit — și atunci, și mai pe urmă. Întâia dată de acum se știe, iar a doua dată când cu caii lui vâru-lor Mihai și chiar cu Mihai, apoi, zău, Isai n-a știut nici cu spatele. Ile a făcut și Ile a știut. (Mai târziu a aflat, parte de la mamă-sa, parte de la Ile, parte de la mătușa că Mihai, săracul... nu se știe ce s-a făcut cu dânsul: de acolo a fugit și ori că l-au prins pe drum și l-au dus înapoi ori, prins, iar a scăpat și a fugit și l-au împușcat ori l-au rupt câinii... cine știe ce s-o fi întâmplat cu dânsul?) Iar când l-au luat noaptea aceia doi — unul de sat, unul străin — și l-au dus în grabă și l-au cercetat, atunci de unde s-a luat Ile pe acolo? Înseamnă că Ile l-a pârât, că Isai ar ști ceva, dar nu știa, știa numai Ile (nici chiar mamă-sa nu știa). Așa că la început Isai n-a înțeles ce-l întrebă cei doi, iar după ce-a înțeles a hotărât să ieie toată vina asupra lui. Adică cum s-o ieie? Să zică că n-au fost cai, n-au fost și să țină tot așa până s-or lăsa și aceia doi. A luat vina asupra lui ca fiind mai mare și l-a acoperit pe Ile, și tot el, Isai, a trebuit să ispășească pedeapsa pe care a meritat-o

și a câștigat-o Ile. (S-a dus, și a șezut un an cât trebuia să șadă Ile.) Pentru că dacă chiar și au fost ascunși caii în gospodăria lor (Isai n-a știut), totuna, își zisese atunci, asta era un fel de răsplată, un fel de mulțumire mătușii, că doar Ile la dânsa a stat când cu frontul, iar Isai îl căuta și nu putea ajunge la dânsul, și dacă a stat la dânsii, la mătușa, și la vărul Mihai, amu, când venise vremea să-i ajute, cum să nu-i ajute? Drept că alde mătușă-sa nu puteau înțelege (ori nu vroiau să înțeleagă) că până la urmă tot n-or avea încotro și or da ei singuri caii la colhoz, dar vezi că deodată nu puteau s-o facă. Au încercat să-i ascundă în pădure — pădurea desfrunzită, atunci i-au trecut dincoace și i-au îndosit la dânsii în grajd, acolo unde șezuse și calul lor (Ile așa și nu l-a găsit), acolo au stat și caii mătușii. Dar Isai crede că atunci nu atât pentru caii ceia l-au zgâlțâit, cât pentru niște vorbe cine știe de cine suflăte și culese de cei doi cum că el ar fi vrut să plece cu nemții, că pentru asta a trecut la dânsii, le-a slujit, ei chiar l-au îmbrăcat cu haine de-ale lor... Și tot felul de alte vorbe și amănunte, parte din care erau drepte (într-adevăr, când a trecut Isai a doua oară la nemți, de acuma după ce fusese în sat și nimerise la căpitan și căpitanul s-a bucurat tare de ce-a auzit el, dar a zis că ar face bine să se uite mai bine în harta ceea a neamțului, ori dacă ar putea să i-o aducă lui, căpitanului, și a făcut din ochi căpitanul, a râs și a pocnit din deget: «Ce bine ar fi! Te-aș propune pentru decorație! Zău, ți-aș da un ordin, băietel!» atunci, zic, când a trecut a doua oară la nemți, domnul ofițer care era foarte mulțumit de succesul operației lui, foarte încântat de propria-i idee care a dat un rezultat excelent, a hotărât pe loc să-l încadreze în marea armată germană, a găsit o tunică veche, lungă până la genunchi, l-a îmbrăcat, și cât stătea Isai acolo, printre nemți, la căsuța domnului ofițer, umbra îmbrăcat în tunică germană cu vulture la piept, așa că nu mai avea frică de nimeni — numai când trebuia să treacă iar peste Nistru, la ruși înapoi o dezbrăca și rămânea în hainele de pânză boită cu coajă de nucă), iar că a purtat haină nemțească știa numai unul Ile, lui i-a spus odată, demult, pe când erau împreună cu tractorul pe dealul dinspre Moara-Veche... Vezi că

s-a auzit prin sat, s-a dus zvonul, a ajuns la urechi prea... vorba ceea, și când l-au dus atuncea în toiul nopții și după toată întrebăciunea și cercetările l-a văzut pe Ile, Isai s-a gândit (nu că s-a gândit, a înțeles!), că Ile l-a pârât, Ile l-a dat de gol, Ile l-a vorbit, Ile l-a vândut (cum au zis cei doi: «Frate-tu te-a vândut!»). Și măcar că știa că întâia dată a avut de suferit pentru Ile, a doua oară tot de la Ile i s-a tras, se încrunta Isai în sinea lui și vroia să înțeleagă: «Oare chiar poate să fie așa ceva pe lumea asta de să se vândă frate pe frate? Oare poate?» Se frământa și se chinuia și gema și uneori când se întâmpla să-i vină asemenea gânduri și era și Ile de față, iar el, Isai, băut, când crâșca o dată, să-i crape și să i se fărâme dinții ori să sară scântei din gură, îl apuca pe Ile de guler, mai să-l gătuie așa-l strângea, îl strângea și-l întreba: «Tu, tu-mi ești frate?» «Frate». «Frate?! te întreb. Dacă-mi ești frate, de ce m-ai vândut?...». «Dar nu te-am vândut, bade, zău... Alții te-au grăit». «De unde știi alții ce-a fost cu mine? Numai tu știi, numai ție ți-am spus». «Nu, bade, n-am spus nimănu. Poate...». Aici Ile tăcea, nu-și termina vorba, vroia să zică, că poate el, Isai, a spus cuiva la un pahar și a uitat, și atunci Isai începea să-l creadă pe frate-său că nu știe nimic, ca nu el l-a vândut, dar în sufletul lui tot nu se putea împăca să creadă ceea ce ar fi trebuit să creadă. De fiecare dată se întorcea cu gândul înapoi la vara când a trecut dincolo, începea să le depene toate, încerca să le descâlcească (tare se mai încâlciseră toate în mintea lui!), dar nu putea, de acum nu știa nici de ce trecuse, nu știa pentru că de fapt nu prea știuse nici atunci când pași în pălălaia focului, în bulboana cea adâncă a apelor. Da, și de ce se întâmplase așa cum se întâmplase – ce-a făcut și ce-a ajuns? — vroia să se lămurească pe el însuși, — adică ce ajunsese vremea de la urmă când s-au pornit neînțelegerile, — cine știe cum s-or mântui, ce s-a face cu dânsul, cu copiii, cu femeia (unde-a duce-o capul ei cel prost?), și dacă are să mai treacă vreme tot are să trebuiască a da seama — în fața lumii, a satului, a oamenilor — pentru tot ce-a făcut, până la urmă o să trebuiască să deie seama... De lume nu-i pasă, de sat și oameni tot așa, ceea ce-l înspăimânta mai tare era, uite, baiețașul aista netuns, cu pantalonii zdrențuiți la

craci, cu părul ridicat pe urechi, băiatul care stă pe malul apei, își tine cu o mână pantalonii de bată, cu alta face semne (l-a văzut? l-a văzut stând țintuit de peretele acesta înalt și galben?) și strigă, se vede că strigă, că de auzit nu se aude din cauza roiului de păsări care au întunecat cerul. Da, cel mai mult îl înspăimântă răspunsul pe care va trebui să-l deie acestui băiețaș — sângele lui, viața lui, suflarea lui. Ce-o să-i răspundă? Cum să-i lămurească, ca să-l înțeleagă, să nu-l judece, el, feciorul, pe dânsul, tatăl? Cum? Spuneți-mi cum, oameni buni? Ori voi, păsări, care v-ați năpustit asupra mea și mă loviți cu clanțurile, ori voi, valuri, care ați vrut să mă înghițiți. Cine-mi spune? Cine mă ajută? Cine?...

Isai a închis iară ochii — și a oftat.

Și când s-a gândit la băiatul care-l așteaptă pe celălalt mal, îi face semne și strigă și-l cheamă, iar el stă aici obosit, cu mâinile și picioarele tremurânde, stă ca pironit de peretele înalt, drept, galben, deodată l-a văzut pe fecioru-său mare, nălțuț, așa cum o fi fost el atunci (băiatul era leit tată-său, leit Isai), l-a văzut și l-a auzit întrebându-l: «Cum a fost atunci, tată?» Isai a plecat capul, a tăcut mult, apoi a zis cu glas stins, ca de departe — numai și-a închipuit că zice — iar dacă ar fi fost băiatul într-adevăr mare cum i s-a arătat, așa ar fi vrut să-i spună: «Ascultă, fiule, ascultă și ia aminte... Am să-ți spun cum am pornit să-l caut pe frate-meu, dar m-am pomenit între alți doi oameni și n-am mai putut ajunge unde m-am pornit. Dacă ai să ascuți cu luare aminte ai să înțelegi cele ce am a-ți povesti, ai să înțelegi, poate, de ce s-a întâmplat așa, și ai să le ghicești, poate, și pe cele pe care am să uit sau n-am să pot să ți le povestesc. Da, uneori pornești să faci una și-ți iese alta, așa și tu, poți să înțelegi alta decât oi vrea eu să-ți spun, și dacă va fi așa, înseamnă că ceea ce-am vrut să-ți spun a fost peste puterile mele (uneori și gândul răătăcește ca și omul, apucă alt drum și se duce într-acolo unde n-ar trebui să se ducă, se duce și-i bucuros că merge prin locuri noi și plăcute, și numai când vede deodată că a ajuns la un zid ce se înalță până la cer și pe care nu-l poate sparge,

sau la o prăpastie ce se deschide în fața-i, fără zare de lumină acolo jos la fundul pe care nu-l are, atunci vede gândul că a greșit, se înspăimântă pe ce drum a apucat, ar da înapoi, dar întoarcere nu-i și singura scăpare crede că e să se îmbete gândul, și se îmbată). Și totuși, dacă are să greșească gândul tău sau al meu și are să apuce în altă parte, încă nu-i nădejdea pierdută, căci vor rămâne în mîntea ta, vor stărui în fața ochilor tăi întâmplările ce le-auzi, și ele, întâmplările, te vor îndemna de multe ori să le dezlegi, vor chema gândul tău dintâi sau de pe urmă să le pătrunzi, și-ai să înțelegi de ce se întâmplă uneori altfel decât pornești și vrei să faci. Că eu așa am pățit-o atunci: m-am pornit după frate-meu, dar am nimerit între cei doi — domnul ofițer și căpitanul, care la început s-au arătat aspri, răi cu mine, dar când i-am cunoscut mai de aproape am văzut că nu-i chiar așa (răi au fost cu mine cei care m-au prins și m-au mînat la dînșii și... aici vreau să-ți spun, băiete, că de multe ori cei mici sunt mult mai spurcați și mai răutăcioși decât cei mai mari peste dînșii, și asta pentru că eu eram mai mic ca dînșii, mai mic și mai neputincios), și amîndoi mă băteau cu palma pe umăr și-mi ziceau că-s ca și un fecior al lor — domnul ofițer zicea că-s feciorul lui, iar tovarășul căpitan zicea că-s feciorul lui. Dar să nu crezi, fiule, că aș fi vrut să mă rup în două să fiu o jumătate a unuia, o jumătate a altuia, nu! vroiam să scap, să-l gădesc pe fratele meu... Iar în dimineața aceea cu ceață când am trecut dincoace și m-a prins soldatul cel cu fața lunguiață și m-a adus la căpitan, și căpitanul a aflat unde am fost, din dimineața aceea, zic, am trecut din mal în mal de mai multe ori (de trei, de patru, nici nu mai țin minte de câte ori), și mie, băietan tânăr și zglobiu, mi se părea că mă joc! Era al dracului interesant să vii noaptea la mal, — nu singur, cu unul dintr-înșii, cu Bărbosu dacă eram pe malul celălalt, ori cu Timoșa dacă eram pe malul ista, — treceam printre posturi și picheturi, și cum ajungeam la apă, trebuia să mai repet o dată ce am de făcut dincolo, repetam în șoaptă, apoi mă aruncam în apă, apa caldă peste zi, caldă și așa de plăcută să tot înoți. Și eu înotam cum îmi plăcea, și eram mîndru că uite trec de la un mal la altul, și nimeni nu poate să

știe ce fel de vești duc, numai eu unul. Așa mă gândeam, când mă aruncam în apă și înotam, și de acum nu mă mai temeam că o să mă descopere vreunul cu mitraliera de pe un mal sau de pe celălalt, nu mă temeam pentru că știam că pe fiecare mal mă păzește cineva. Odată când am ajuns la mijlocul apei chiar mi-a venit a chiui, — mâncasem bine, eram odihnit — înotam liniștit, de acum nu mă mai cufundam să înot pe sub apă — una că n-aveam de ce mă teme, alta că era noapte — și eram bine dispus, și era o noapte cu stele, fără lună, parcă întunecoasă, parcă nu prea, că se vedea malul nalt de colo, copacii pe el ca niște umbre de uriași rânduți alături, malul istlalt jos, cenușiu, ceva mai departe dealul cuprinzând jumătate de cer și pe dealul acela nevăzut satul, casele părăsite, mute, tăcute, fără nici o lumină și eu măcar că nu vedeam nici un mal, nici celălalt, dar știam că sunt și-s așa cum le știam eu (de atâtea ori le văzusem noaptea când treceam înot — de trei ori, poate de patru ori am trecut, poate de mai multe ori, că la urmă când am fugit era tot noaptea și am pierdut cunoștința și de atunci am uitat unele lucruri și tot de atunci, poate, am uitat de câte ori am trecut), așa că acum puteam înota cu ochii închiși. Și, zic, mi-a venit să chiui odată acolo, la mijlocul apei, să chiui ca să audă și Nistrul, și malurile, și livezile, și pădurea, și satele, că mai este un flăcău pe locurile acestea, așa mi-a venit să chiui — fie ce-o fi! Dacă or începe să bată mitralierele, mă duc la fund și bată cât le place. Și când mi-am luat mai mult suflet, — țin minte că am scos capul din apă, m-am ridicat deasupra apei, poate chiar până la brâu, și numai am deschis gura și am ridicat mâna să pun palma la gură așa cum se cuvine să chiui, haiducește, ca să se audă pe toată valea până-n satele noastre, deodată am simțit că parcă m-a atins ceva la pânțece. Am lăsat mâna în jos, repede, cuprins de fiori, și când am dat cu mâna, degetele mele au nimerit în ceva tare, iar când m-am uitat în fața mea pe apă plutea ceva lung, lung și umflat, și degetele mele au simțit o haină umflată de apă, udă, lucioasă și atunci am înțeles că-i un om înecat! Nu știi ce-am făcut: am țipat ori mi s-a părut că am țipat, m-am repezit înapoi, înecatul s-a repezit și

el după mine, și atunci mi-a trecut prin gând: «Dar dacă-i viu?! și vrea să mă prindă?». Și am prins a înota, îngrozit, într-o parte, parcă omul acela venea spre mine, dar deodată a rămas pe loc, se vede că se învârtea apa pe acolo, și m-am depărtat de dânsul. Am înotat oleacă împrejur, apoi înțelegând că-i, totuși, un om înecat. Nu știi de ce mi-a venit să mă apropii să-l văd... Dar cum? Că de văzut nu-l puteai vedea, nu se vedea. Zic, măcar să-l achipui cu mâna că l-oi cunoaște după haină, după îmbrăcăminte... Și când m-am gândit așa, undeva mai jos a țâșnit o rachetă, și l-am văzut, i-am văzut pânțele umflat, mare, peste seamă de mare — de acum a ieșise din vârtejul care-l rotise și-l ducea mai departe, la vale, lumina bătea tot de la vale, așa că am văzut numai pânțele umflat, peste seamă de umflat, poate era un rus, poate un neamț, poate vreunul de ai noștri din satele de mai sus, ucis ori înecat cu de-a sila — nu știi». «Tată-hăi, și zici că nu te temeai când treceai? Numai atunci te-ai speriat când cu omul cel înecat?» Isai auzea glasul băiatului, auzea cum îl întrebă. «Când m-a dus atunci Bărbosu cu ochii legați la mal și mi-a arătat satul ista al nostru, de ce crezi că mi l-a arătat? Ca să mă poată înspăimânta mai tare. Iar pe urmă când m-a trimis dincoace, în dimineața ceea cu ceață, ce crezi că a făcut? Iar a băgat groaza în mine. M-a dus la mal, la apă, tot așa cu pușca din urmă, și când mi-a spus să sar în apă, am crezut că vrea să mă împuște și nu vroiam să sar, vroiam să mai întind vremea oleacă (văzusem că din sus vine ceața albă) și îl tot întrebam nu mai țin minte ce, el îmi răspundea (trebuia să-mi răspundă pentru că purta în fața ofițerului toată răspunderea pentru mine), dar când a văzut și el că ceața e la vreo cinci-zece metri, mi-a dat o bleandă-n apă (pe urmă m-am gândit că mare prost mai era — ei, de ce să nu aștepte să ne acopere ceața? Intram în apă și înotam nevăzut — nu, că el m-a izbit odată în apă, după care a prins a trage asupra mea; amu mă întorc și zic că nu era chiar așa de prost: una, că a vrut să bage și mai multă spaimă în mine, alta să-i facă a înțelege pe ruși, dacă cumva m-or găbji, că am fugit de la dâșii, să nu creadă că-s lăsat anume să trec teafăr dincolo... adică dincoace). Da, era să uit: când treceam

prin livezi și încă abia se crăpa de ziuă, am văzut cum dintr-un copac, călcând pe tulpina lui ca pe o scară, se cobora cineva. Bărbosu mi-a zis: «Dacă ai să încerci și rămâi acolo, să știi că n-ai să scapi: avem omul nostru în sat. Apoi, pesemne, s-a gândit că n-o să-l cred — de ce să mă trimită pe mine dacă au omul lor în sat? — și a adăugat: Uite-n copacul cel înalt stă unul de-și noștri, vede satul vostru ca în palmă, și cum ai să încerci să fugi ori să ne minți, te va împușca...». Iac-așa mă strășnicea Bărbosu când mă aducea încoace». «Iar Timoșa, tată? Ce zicea Timoșa când te ducea la mal ca să treci dincolo? Te speria și el cu ceva, tată?» «Timoșa? Nu, Timoșa nu mă speria — eram gata speriat. Timoșa tăcea. Mergea și tăcea. Și numai o dată mi-a dat a înțelege de ce tace: se temea că m-or ucide dacă nu nemții, atunci ai lor, n-or ști, or trage și... De asta se temea mai tare. «De ce să măucidă, măi Timoșa? râdeam. Dacă era să măucidă, mă împușcau demult ori unii, ori alții». Timoșa clătina din cap mâhnit și zicea: «Te joci cu focul, zău». Poate de bună seamă mă jucam, eram tânăr — treisprezece ani, ce vrei? — și-mi plăcea să mă joc. Odată chiar i-am zis: «Bre Timoșa, zi-i căpitanului să-mi deie măcar un pistol să am și eu o armă». Timoșa dădea din cap: «Nu se poate! Or întreba aceia: de unde l-ai luat?... Nu se poate...». Apoi, odată, când m-a condus șchiopătând la mal, m-a oprit, mi-a pus mâinile pe umăr și mi-a zis: «Mi se pare că tovarășul căpitan nu prea crede ce spui tu...». Am simțit că prinde a se-nvărti lumea cu tot cu mine. «Cum: nu crede?!» «Da, nu crede... adică nu crede tot ce-ai spus...». (Acuma, după ce-au trecut atâția ani, îmi dau seama că nici nu putea altfel căpitanul: cum să-l creadă pe un băiețaș ca mine care trece la dușman, aduce știri — cine știe ce fel de știri? or fi ele bune sau nu, dar că-s drepte nu se știe, că eu nu prea pricepeam multe, băietan, ce vrei? — dar atuncea parcă m-a lovit în inimă: «Așa? Nu crede?! Nu crede ce-i spun eu?» Și m-a prins un fel de ciudă față de dânsul.) «De ce să nu creadă?» «Nu știu. Timoșa a tăcut cât a tăcut, apoi a adus vorba: Gândesc că de la Moara-Veche-i toată pricina. Cum n-ar fi, dar acela a murit... Tu le-ai spus nemților de moară...». «Eu?! am strigat, dar Timoșa mi-a acoperit

gura cu palma. Am vrut să-i spun că, dimpotrivă, l-am amăgit pe domnul ofițer spunând că ștabul rușilor e acolo, știam că în locul morii nu-s decât niște bolovani de piatră și lut, că nu-i nimic, că dacă era să le spun de căsuța din dosul nucleului de pe zare atunci le spuneam adevărul, atunci le spuneam unde-i ștabul, dar așa... Și iar m-a fript la inimă, iar m-a apucat ciuda pe căpitan și n-am mai stat să-i lămuresc lui Timoșa ce și cum, m-am aruncat în apă și m-am pornit spre celălalt mal. Dar tot atunci mi-am zis: dacă nu mă crede căpitanul, atunci cine să mă creadă?... Domnul ofițer să mă creadă?» Și iar a răsunat glasul băiatului: «Tată-hăi, dar de ce să te creadă? Ce trebuia să faci și nu făceai ca să te creadă?» Isai auzi cuvintele, le auzi ca aieva, dar nu le-a prins, nu le-a înțeles, și s-a mirat: vezi cum mă întrebă? vezi cum vorbește? «Adică ce vrei să spui cu asta?». Și băiatul s-ar face a zâmbi, așa cum zâmbea el, Isai, uneori când stătea de vorbă cu unul din cei mari — zâmbea închis, înăuntrul lui. «Dacă nu credea, înseamnă că...». «Ce înseamnă?» «Înseamnă că spuneai minciuni». «Cine: bade-tu Ile te-a învățat să grăiești așa? Ori mamă-ta?» Isai ar lăsa pumnii amândoi pe ce s-ar nimeri dinainte — gard, masă, fund de poloboc — iaca, a ajuns să învețe oul pe găină, nici plodul tău nu vrea să te creadă, te face mincinos, — și-ar trânti capul pe pumni, și-ar strânge tâmplele, ar sta așa până i-ar trece amețeala, apoi s-ar ridica și ar zice: «Deștepți v-ați mai făcut aiștia de azi! Știți să despicați firul în patru, dar durerea unui om, osânda pe care și-a luat-o el când nici nu știa ce-i asta și la ce poate să-l aducă odată și odată de să-i calicească viața, — asta nu vreți a o înțelege». Deodată își dă seama Isai că vorbește nu cu cineva străin, ci cu feciorul lui — numai și-l închipuise mare, așa cum a fost el atunci — și întoarce vorba: «Ascultă, fiule, am să-ți spun adevărul, tot cum a fost și l-am simțit și l-am înțeles la anii aceia. Așa ai să înțelegi mai bine întâmplările prin care am trecut, vârtejul vremii care m-a trântit cu capul în jos în bulboana neagră dintre viață și moarte. Ascultă și caută să pătrunzi adâncimea lucrurilor și să nu te împiedici de un fir de colb, ca nerozii care se anină de un cuvânt al omului și caută să-l umfle, să-l răsucescă și

să-l întorcă în fel și chip, cuvântul, după firea lor plină de răutate și să-l îngroape pe om lăsând uitării bunătatea și suferințele lui...». «Am să încerc, tată...». «Și nu atât pe mine, cât vremea s-o înțelegei, că au fost grele tare vremurile, acum îmi dau seama... Dar atunci, atunci multe nu le pricepeam... Și totuși, așa neștiutor, boboc cum eram, m-a dus capul să-i fraieresc pe nemți, adică pe domnul ofițer (așa ziceam eu că l-am păcălit, amu care pe care a păcălit, vezi și tu, că dacă el m-a trimis dincoace, știut că credea că el m-a păcălit pe mine). Ei, dar atunci eram grozav mândru că am pe malul cela, dincolo, un apărător așa de tare, și tot trăgeam nădejde că am să scap de sub ochii lui, și am să ajung în satul mătușii și am să-l găesc pe frate-meu... Iar ca să mă îmbuneze și mai mult, domnul ofițer căuta să arate că-mi poartă de grijă și chiar să mă îmbrace. Da, m-a îmbrăcat. Bunăoară, când am venit a doua oară la dânsul cu știri de pe malul *rușilor*, a zis că acuma pot fi socotit cu adevărat soldat al mării și neînvinsei armate germane și că trebuie, cât stau aici, pe malul acesta, să port uniforma mării armate germane. Mi-a dat o tunică, mi-a pus-o el însuși pe umeri, s-o port cu mândrie și demnitate, în tunica aceea, cam lungă, veche, cu urme de noroi și unsoare pe dânsa (avea niște buzunare mari să încapă vreo două desette de ouă într-însele), mă plimbam prin fața căsuței din livadă unde stătea domnul ofițer, mă plimbam parcă eram la mine acasă. Făceam ce vroiam — mă duceam să văd groapa cu capac unde mă ținuse închis prima dată Bărbosu și unde trăsesem atâta frică și atâta frig și tremurasem atâta, mă duceam pe la copaci — și pe la acela de care mă lovisem atunci cu fruntea, puteam să umblu sa caut mere prin pomi, dar, bineînțeles, departe nu mă puteam duce, căci Bărbosu stătea mereu de strajă în fața ușii (rar când apărea un alt soldat în locul lui). Dar acum Bărbosu nu era așa țăfnos ca înainte și nu mă izbea, pentru că începusem să mă înțeleg singur cu domnul ofițer, prinsesem câteva cuvinte nemțești, pe unele le știam de mai înainte și închegam câte o vorbă cu domnul ofițer. Așa că acuma, dacă se întâmpla să am a-i spune ceva ca să nu știe Bărbosu, i-o spuneam, și el asculta și zâmbea și mă bătea cu palma pe umăr,

mă netezea pe cap și îmi tot spunea că o să plecăm curând în Germania. Zicea că aici, pe Nistrul ista păcătos, armata germană va sta o lună, două, trei, se va odihni, își va reface puterile și apoi la un mare semnal al Führerului va da lovitura de moarte Rusiei bolșevice și va termina războiul... Războiul, clătina din cap domnului ofițer, semn că tare s-a săturat de război și tare ar vrea să-l vadă terminat ca să se ducă acasă și mă va lua și pe mine și mă va înfia ca să-i fiu mângâiere și sprijin la bătrânețe. Și eu ziceam că da, mă voi duce, că n-am tată și odată i-am povestit amănunțit tot ce știam despre tata, cum a fost furat noaptea și ce-a pățimit și cum s-a prăpădit de n-am mai primit nici o veste de la dânsul. El m-a privit atent, mult, adânc în ochi, mi-a înfipt degetul arătător în piept (eram îmbrăcat în tunică) și a zis: «Văd că nu minți. Văd că spui adevărul». Nici nu știu cum s-a întâmplat de am adus vorba de tata, nu știu de ce... Pesemne de aceea ca să-i dovedesc că are tot temeiul să creadă ce-i spun, de asta i-am povestit... Căci de fiecare dată când veneam de dincoace, de pe malul nostru, mă lua în căsuță, mă așeza la masă, mă puneă să-i înșir tot ce-am văzut, tot ce-am observat, iar el ședea în jilțul lui, cu ochii întredeschiși numai, iar uneori închiși de tot, stătea și asculta, fără a privi la mine și numai când îmi zicea să-i desenez sau să-i arăt pe hartă, unde, în ce loc și ce-am văzut, numai atunci îi deschidea puțin, ochii. Și acuma tot Bărbosu mă conducea la mal, mă aștepta și mă întâlnea când mă întorceam noaptea, era mereu alături, dar mai mult tăcea. Acuma mai prinsesem la inimă, așa că aveam cum să-i arunc Bărbosului și câte o căutătură piezișă: «Ai uitat cum ți-ai bătut joc de mine? Stai că-mi vine și mie rândul să-mi bat joc de tine. Am să ți-o plătesc». Acum, când aveam tunica pe mine, nu mă mai simțeam așa de slab printre nemți. Îmi făcuseră ei în tinda căsuței un fel de pat, pe niște lăzi așezate alături ca să mă odihnesc ziua. Acolo, pe pat, ședeam uneori întins cu fața în tavan, auzeam cum se plimbă dincolo domnul ofițer, cum pășește Bărbosu cu pistolul-automat în mână prin fața ușii. Stând așa, mă gândeam: «Oare într-adevăr domnul ofițer crede tot ce-i spun? Atunci de ce se ține Bărbosu mereu pe urmele mele? Când

am vrut să mă îndepărtez mai mult de căsuță, să mă duc spre mal, iar altădată spre pădure, m-a ajuns din urmă și m-a întors înapoi. N-a zis: nu se poate, ci te cheamă domnul ofițer. Asta făcea să mă gândesc că domnul ofițer e foarte atent cu mine, adică bănuitor, asta am vrut să zic. Să fi simțit cumva că trecând dincoace, pe malul ăsta, la ruși, nu umblu fugar ascuns, ci mă duc drept la tovarășul căpitan, iar după aceea mă întorc și-i spun ceea ce îmi zice căpitanul să-i spun? Pentru că eu, la drept vorbind, nu vedeam pe malul acesta nimic, și nici nu puteam să văd — Timoșa mă întâlnea și mă ducea de-a dreptul la bojdeuca de pe muchia dealului. Acasă? Nu mă lăsau să mă duc: nu mă lăsau și gata! Se temeau, pesemne, că mă poate prinde vreun neamț în crucea lunetei de dincolo din copacul cel înalt. Ori, dacă nu m-ar fi împușcat, ar fi aflat că-s trimis de ruși la ei și s-ar fi dus de râpă toată afacerea. De aceea căpitanul săptămâna aceea cât am tot trecut de pe un mal pe celălalt, nu mi-a dat voie să mă duc acasă — nici într-un caz». «Tată, dar cum de nu te-a trimis căpitanul înapoi?» «Înapoi?» «Da, în satul unde erau duși oamenii...». «Ca celelalte dați, vrei să zici? Amu, vorba ceea, se schimbase socoteala... Amu, dacă mă întorceam de pe malul nemților, căpitanul mă asculta, mă cerceța, mă întreba tot ce-am văzut, ce-am auzit și am observat, și scria binișor, iar după aceea mă așeza alături de dânsul, — afară, sub nuc, ori în casă la masă —, îmi punea mâna pe umăr ori pe genunchi cum fac oamenii în vârstă când vor să fie mai aproape și mai sinceri unii cu alții, și începea să mă întrebe: «Nu ți-i greu? Nu te temi să treci?». Dădeam din cap: «Nu». «Vezi că nu te-aș fi trimis, dar războiu-i război. La război trebuie să ajute toți, fiecare cu ce poate». Apoi tăcea și într-un târziu râdea: «Dar, la drept vorbind, tu singur ai băgat capul. Te-am trimis de două ori din sat, de două ori ai fugit de la maică-ta și tot singur te-ai vârat în labele nemților... Acum trebuie să te ții până la sfârșit, să ajuți. Ei, ajuți?» Dădeam din cap: «Știut că ajut». «Tată, ce fel de om era căpitanul? Era aspru?» «Dar cum ai vrut să fie? Că doar nu era la nuntă. Nu mai era el cum părea la început. Că eu dacă l-am văzut și l-am cunoscut mai de aproape — în cele câteva zile, adică în

săptămâna de la urmă, când s-a ridicat frontul și s-a dus mai departe — după întâmplarea cu soldatul de la Moara-Veche și mai ales după ce-am aflat de ce-i așa de încrâncenat în sufletul lui (despre asta mi-a povestit Timoșa când ne întorceam într-un rând de la mal — căpitanul numai mi-a arătat o fotografie cu case arse, făcute una cu pământul, numai grămezi de lut negru, unde și unde câte un horn singuratic pe cerul cenușiu, plin de fum) — când mi-a arătat fotografia, căpitanul a zis: «Vezi ce-au făcut ei din satele și orașele noastre?» — dar n-a adăugat mai mult nimic; Timoșa mi-a spus că printre ele era și casa căpitanului, că sătisorul ori târgușorul lui a fost șters de pe fața pământului de nemți; zic, după aceea am văzut eu ce fel de om îi căpitanul... Măcar că n-avea când sta de vorbă cu mine îmi povestea despre Hitler, care a vrut să cuprindă toată lumea, și-mi spunea de niște cuptoare în care hitleriștii făceau focul cu oameni cum ai face cu lemne de nu rămâneau nici oasele, numai cenușa... Uneori glumea cu mine... Țin minte, odată m-am întors tremurând de frig (eram ud, noaptea s-a nimerit răcoroasă), tovarășul căpitan a poruncit să ne aducă niște pahare și m-a trăsniț cu niște spirt de mi s-au aprins obrazii și urechile ca focul și atunci am început a mă lăuda cum îi păcălesc pe nemți, adică pe domnul ofițer, râdeam și-i povesteam, iar căpitanul asculta și râdea și numai ce văd că ia o *pilotcă* de la un soldat care stătea la telefoanele înșirate de-a lungul sobei, i-o smulge din cap și mi-o pune mie: «Uite, acum ești soldat! Așa să umbli. Faci mai multă treabă decât alții, băiete. Poart-o!» O purtam cât stăteam în căsuța căpitanului. Și mă prindea bine *pilotca*, adică nu aceea, că i-am dat-o înapoi soldatului de la telefoane (căpitanul mi-a zis, după ce și-a venit în fire), mi-a găsit căpitanul alta nouă-nouță (asta, pe care ai luat-o mai deunăzi și te-ai dus să te fălești la băieți cum făceam eu cu cureaua tatei, care a adus-o la vremea lui din armată, că tata, sărmanul...). Până la urmă am uitat, mi-a trecut mânia și supărarea pe căpitan și de multe ori tot zicea că o să-l batem pe neamț și iar o să fie pace și eu am să mă duc la școală, iar eu îl întrebam: «Dar când? Când?». Și când întrebam așa, mă gândeam când vor trece odată rușii dincolo,

să poată veni Ile acasă și mama (că sora, sărmana, n-avea să mai vie niciodată), iar căpitanul se uita printre gene la mine și nu-mi răspundea, iar odată, când a băgat de seamă că-l răzbesc, s-a dat brusca la mine, privindu-mă ținută: «Nu cumva ți-a poruncit domnul ofițer să mă întrebi? Ca să-i spui lui?» Am simțit un șarpe încolăcindu-mi inima: «Așa? Vasăzică, drept spunea Timoșca că nu mă prea crede căpitanul. Nu cumva s-o fi gândit că vin aici să aflu știri ca să le duc nemților?» Și pe loc m-a fulgerat a groază prin minte: «Oare ieri când mi-a dat păhăruțul de spirt nu cumva i-am povestit că vreau să plec în Germania? Adică nu cumva i-am spus că domnul ofițer vrea să mă ieie cu dânsul ca să mă înfieze și să mă facă general?... Nu, nu i-am spus... Nici despre tata nu i-am spus... Neamțului i-am spus, căpitanului - nu. Oare poate să fie și tata pe front? Să-l fi scos de la închisoare și să-l fi dus pe front? Ce-ar fi să-l întreb pe căpitan? Dar nu... O să mă întrebe: «Ce-a făcut tată-tău? De ce l-au furat?». Și atunci chiar că n-o să mă creadă deloc, nici atâta cât crede». «Zici că tu singur ai vrut să știi?» «Da, singur... Să vină mai degrabă mama și fratele și toți ceilalți oameni acasă, în sat». Căpitanul m-a bătut cu palma pe umăr. «Va veni vremea și-om porni mai departe. Și tot când va veni vremea s-or întoarce oamenii în sat... S-or întoarce». De-acum îl vedeam pe fratele Ile acasă intrând cu calul în ogradă, o vedeam pe mama ieșindu-i bucuroasă în întâmpinare, bunelul grăbindu-se cu picioarele țepene și, din urmă încă cineva: parcă era sora, parcă eram eu, Isai. Să mă văd eu pe mine? Închideam ochii că mi se învârtea lumea roată când mă gândeam la casă, la orgadă, la grădină, la familia noastră». «Așa umblai îmbrăcat în tunică nemțească și cu pilotcă în cap? și cum îți ședea, tată-hăi, în cele haine?», va zice băiatul răsând când îi va povesti aceste. Isai va zâmbi și va continua: «Amu pare lucru de șagă, dar atunci... Dacă nu-mi puneam tunică, se despărțea trupul de cap, dacă nu-mi puneam pilotca, se desprindea capul de trup — nu tot un drac era? Amu-i de răs». «Dacă-i așa cum zici, tată, înseamnă că te dădeaiba cu unul, ba cu celălalt, înseamnă că nu mai aveai nici o tărie în tine, nici o statornicie». «Ba aveam, fiule, aveam și tărie mare și

statornicie tare. Vezi că nu îmbrăcam uniforma întregă: o dată tunica, o dată pilotca, pe rând. Afară de asta trebuie să știi că de încălțat nimeni nu mi-a dat nimic, și de mi-ar fi dat totuna n-aș fi luat. Umblam desculț cum venisem și răzbătusem în sat, desculț cum mă prinsese uzbekul, Bărbosul, cel cu fața de cal, cum trecusem de mai multe ori de pe un mal pe celălalt, desculț umblam și să-mi fi dat papuci de aur că nu-i luam. Așa desculț cum călcam nimeni nu mă auzea, nimeni nu mă simțea, nimeni nici bănuia că trec pe acolo. Și eu mergeam, și eu treceam, puteam să trec peste tot, să mă strecor ca gândul, ca o umbră, ca o scânteie, ca o rază, ca un fir de apă. Și pentru că nu aveam nimic în picioare și călcam desculț pământul, pământul mă sprijinea, mă ajuta, mă apăra, mă ducea, mă mângâia, mă ascundea și aceea era tăria și statornicia mea cea mare și tare. Așa-i, băiete...». «Iar în noaptea aceea cum a fost, tată hăi?» «În noaptea aceea, zici?» «Pentru ce-ai trecut în noaptea aceea? Atunci, cică, nu te-a trimis nimeni, ai trecut singur...». «Cine zice: bade-tu Ile? De unde să știe el mai bine decât mine? Ascultă, băiete, dacă n-am să-ți spun eu, n-are să-ți spună nimeni ce-a fost și cum a fost și n-ai să știi adevărul niciodată.

În noaptea aceea am fugit... Adică cum am fugit? Am simțit că nu știu ce umblă rușii și se vânzolesc ca niciodată și de mine au uitat. Pe la miezul nopții aveam a trece dincolo. Totdeauna înainte de asta căpitanul stătea de vorbă cu mine, mă învăța ce și cum să fac, dar în noaptea aceea parcă nici nu eram acolo în bojdeuca lui. Ba chiar m-a scos și m-a lăsat afară. Ce făceau ei acolo înăuntru nu știu: zbârnâiau telefoanele, veneau soldați, santinela îi soma, ei răspundeau și treceau în casă. De vreo câteva ori căpitanul a plecat undeva... Îi zic lui Timoșa: «Spune-i căpitanului că vreau să dau o fuga până-n vale la bunelu». Mi-a dat voie, dar numai pe un ceas și după un ceas să mă întorc la dânsul. Am pornit cu Timoșa la vale, printre case. Era întuneric. Abia se vedeau acoperișurile negre. Treceam dintr-o uliță în alta, răspundeam la glasurile santinelilor, făceam iar pe după case și, când am cotit din drumul mare la dreapta pe ulicioara noastră strâmtă și strâmbă, încărjoiată și săpată la mijloc

de ape din ploii ori din omături, când am ajuns acolo, inima a prins a bate: «Iaca am venit, iaca m-am întors la căsuța noastră, acuș trebuie să fie poarta, am să trec pe o parte printre dânsa și gard ca să n-o mișc, să nu fac zgomot...». Când m-am gândit așa mi s-a arătat în ochi mama; stătea cu niște legături în mâini în fața porții, asudată, obosită, necăjită și n-avea cine-i deschide să intre, nu sărea nimeni s-o ajute. «Te-ai întors, mamă?» «Dar veniți și-mi ajutați careva!» Vine careva la fuga, îi ajută să ducă legăturile, mama oftează, intră în ogradă, după dânsa sora, apoi vine un băiat. Mă uit la băiatul acela (parcă-l cunosc, parcă nu) — duce un cal de dârlog. Da, îi Ile! Dar de ce nu seamănă la față cu dânsul? Doar calul... el trebuia să-l aducă. «Tată!» strigă mama și din căsoică iese, pășind cu picioarele țepene, bunelul. Numai merge oleacă, se oprește și zice: «Hei, femeie, ai venit acasă?» «Am venit». «Da un' ți-s copiii, femeie?» «Copiii? mama își șterge fruntea de nădușală: Copiii...?» Se uită împrejur și vede că-i singură, s-a întors numai cu o legătură în mână. Picioarele i se înmoaie și cade la pământ. Bunelul se uită la ea parcă ar zice: «Ai prăpădit copiii, fa. I-ai prăpădit». Dă cu ochii de mine care vin de pe ulicioară, de la deal: «Da tu, măi Isai, că ești mai mare, de ce n-ai ajutat-o pe maică-ta? Pe unde umbli, măi băiete? De ce-ai lăsat-o pe maică-ta și bulihărești cine știe pe unde? Oh, băiete, băiete, mare ușernic ești; nu ții la mama asta a ta, nu tragi la casa ta, nu ții la frații tăi, la neamul tău». Am auzit cuvintele bunelului, le-am auzit răsunând și m-am gândit: oare Timoșa le-a auzit și el? M-am uitat spre dânsul, mergea tăcut, ca de obicei, și numai ciubotele i se auzeau sunând pe pământul tare, uscat. «Nu, bunelule, n-am uitat. M-am pornit după Ile să-l caut...». «Și l-ai găsit? Îl aduci acasă? Vine și el cu tine? Aista care-i cu tine zici că-i Ile?» «Dar... când am trecut dincolo m-au prins nemții...». «Te-au prins?» «Și m-au trimis înapoi la ruși...». «Te-au trimis...». «Câte am tras, bunelule!... M-au bătut, m-au palmuit, m-au însângerat, am tremurat de frig, am tras atâta frică...». «Dar bine că l-ai găsit pe Ile...». «Nu l-am găsit, bunelule!». «Nu l-ai găsit? Dar aista care vine acasă cu tine, cine-i?» «I-am adus căpitanului știri de la

nemți, dar pe Ile nu l-am putut găsi...». Bunelul pleacă ochii, la locul unde căzuse mama adineaori când a probozit-o că a prăpădit copiii. «Dar am să-l găesc, bunelule, am să-l găesc... Până amu n-am putut că de fiecare dată când treceam mă conducea la mal cineva și dincolo mă întâlnea cineva... Iar amu am să-l găesc, bunelule, și o să venim amândoi acasă. Și mama are să vie și o să fim iar cu toții împreună. Numai dă-mi, te rog, cârja ta, bunelule, cârja dă-mi-o...». Bunelul a ridicat ochii spre mine, erau mârniți ochii lui, îndurerăți, a întins mâna și mi-a dat cârja. Am luat-o, am ridicat-o și am întins-o înainte, așa cum faci când vrei să arăți la ceva. Și cum am întins-o, cârja, ulicioara pe care mergeam la vale, spre casă, am văzut-o fugind repede înapoi, am văzut cum a trecut pe lângă poarta închisă. Casa, căsoica cu o ferestruică în mijlocul peretelui dinspre drum, gardul de la vale de căsoică s-a desfăcut în două în fața cârjei mele, adică a bunelului, copacii din livadă s-au ferit în părți cât am trecut printre dânșii, apoi s-au închis în urma mea, gardul din fundul grădinii a plutit pe sub mine rămânând înapoi, și când am auzit la picioarele mele apa sunând, cârja bunelului a lunecat înainte, eu — culcat, cu mâna întinsă, după ea... Când m-am ridicat de jos, încet, eram pe celălalt mal, se auzea șiroind apa de pe hainele mele din pânză de cort boite cu coajă de nucă, am simțit că mă apucă o răcoare din toate părțile și mi se face frig, și așa, în patru labe, împungându-mi și zgâriindu-mi palmele în pietre ascuțite, șteapuri de buruieni uscate, am pornit pe mal în sus, spre gârlă...».

Acum Isai uitase, mai bine zis nu vroia să-și aducă aminte de nimic pe lume — nici de cel care-l aștepta alte dăți, noaptea, la tulpina copacului sus, pe mal, nici de cel care-l conducea tot așa, noaptea, până la apă, iar el era un fel de minge, — nu vroia să-și aducă aminte, atât numai să ajungă mai repede la malul gârlei. Acolo să coboare, să meargă de-a lungul apei, prin stufărie, să meargă în sus până ce va ajunge în sat — la asta se gândește. Și nu că se gândește — se vede ajuns de acum... dar deocamdată se târâie pe unde în coate și-n

genunchi pe pietrișul ascuțit, pe unde făcând o fugă bună (câțiva pași, dar se cheamă că-i fugă — aici malu-i nalt — dacă stă cineva sub copaci, culcat, și se uită în zare, îl vede imediat), apoi iar trântindu-se la pământ peste stible de buruieni țepoase, peste spini. Cade, stă și ascultă împrejur și nu aude decât propria-i inimă zbatându-se desubt (se lasă mai tare, o apasă să nu se audă, se lasă peste spini), nu aude decât propriul găfâit (strânge dinții, strânge fălcile, să-l înăbușe, dar gălăgia-i umple urechile, gălăgia respirației lui grăbite, ostenite), nu aude nimic decât numai un vuiet continuu, un vâjâit continuu, parcă s-a pornit o furtună strașnică, parcă a început a clocoti cerul și, după el, a se cutremura pământul, a se clătina din adâncurile lui... Stă așa Isai o vreme una cu buruiana de sub dânsul și socoate în mintea lui câți pași i-ar mai trebui să facă să ajungă la gârlă (pași, dacă ar merge cum se merge, dacă s-ar scula în picioare și ar porni de-a dreptul), nu pași — câtă vreme va mai trebui să se târască până să ajungă acolo, că de acuma trebuie să fie aproape de miezul nopții (poate a trecut? să fie altă vreme, ce cântare ar mai porni cocoșii: unii dintr-un sat, alții din celălalt sat — uneori oamenii când se întâlneau la mal se pilduiau: «Bre, da lenoși cocoși aveți: până nu-i trezesc ai noștri, nu cântă ai voștri». Ceilalți răspundeau: «Dacă ai voștri cântă greșit, încep mai înainte, numai ca să-i laude lumea... Și să nu-i taie stăpâni», — poate să fie și miezul nopții). Isai întoarce capul, stele-s puține pe cer (ori că-s nouri pe unele locuri, ori că-s copacii de vină, ori că ochii lui plini de sudoare) — ceru-i jos, posomorât, întunecat, nu ca alte dăți când trecea — nalt, curat, plin de stele, ce scânteiau ca niște ochi și-l îndemnau să n-aibă frică, ele veghează — acuma ceru-i mahmur. Isai lasă capul, își înghimpă obrazul, locul prinde a-l ustura și în aceeași clipă își aduce aminte că tot așa îl usturase și degetul atunci când s-a ridicat de jos și s-a repezit să nu-l vadă santinelele (când se întorcea a doua oară spre sat) și atunci când îl ducea cu ochii legați și a aninat cu unghia într-o buruiană de a căzut, tot așa și... Și o îndoială cumplită îl cuprinde: dacă nici de data asta n-o să ajungă la mătușa în sat? Dacă nici de data aceasta n-o să aibă noroc... De ce să nu poată? Ori

nu știe drumul? Nu cunoaște locurile?... Așa se chinuie în sufletul lui și întrebări peste întrebări vin să-l macine: «Crezi că ai să răzbați? N-ai să răzbați!» Altele: «Știi că nu ți-a mers de la început! De ce te-ai pornit iară? Ori ai uitat ce-ai pățit atunci?» Isai strânge iar dinții, se ridică și fuge câțiva pași spre locul unde trebuie să fie gârla, s-o ieie pe gârlă în sus ori pe mal de-a lungul apei; dacă va vedea că n-are încotro o să meargă prin apă, prin stufării până va trece podul, până va trece drumul, până va scăpăta spre sat, acolo nu se mai teme de nimic, știe bine locurile, poate să nimerescă ziua-noaptea, poate să nimerescă și cu ochii închiși. «Și crezi că ai să răzbați? Crezi?» îl înțepă veninos o întrebare... Poate nici nu-i întrebare, ci un spin care i-a intrat în carnea tălpii, un hrești care i-a rupt pielea genunchiului... «Atunci n-am putut răzbate, era ziua. Acuma-i noapte. De câte ori am trecut noaptea m-a prins cineva?» «Da, dar era ceață, tot ca și noaptea...». Isai flutură din cap și pornește mai departe în patru labe, se strecoară pe sub niște tufari, tufarii îl lasă să treacă, ajunge la alții, aiștia-l prind cu dinții de haine, dau să-l oprească, el se smucește, scapă, se duce mai departe... «Aș fi răzbătut și atunci, dar am făcut rău că m-am pornit ziua». «Nu că te-ai pornit ziua, ai făcut rău că n-ai așteptat pe mal până s-a înnopta». «Vezi? Vezi?! strigă Isai. Înseamnă că acuma o să răzbat, că-i noapte!» Vede cum întrebările fug toate din fața lui și se bucură, dar simte că n-au fugit departe, degrabă s-or întoarce să-l înțepe iară, să-l împungă, să-l oprească din mers cum au făcut tufarii cu ghimpii lor. Isai se oprește. Mai încolo se vede o dungă neagră, coborând din stânga, la vale. O dungă neagră, naltă — nu-i naltă, joasă — nu-i joasă, dar nici nu se poate înțelege: îi aproape ori îi departe dunga, pentru că între Isai și dunga aceea se întinde un șes deschis, întins și neobișnuit de luminos... De unde s-a luat poiana aici, că n-a văzut-o niciodată de câte ori a trecut, — și atunci ziua, și după aceea, noaptea — de unde s-a luat? Ori poate a ajuns în marginea livezilor, aici se termină livezile și aceea-i pădurea, dunga neagră? Dar gârla unde-i? Trebuie să fie înainte de a se termina livezile, că pădurea-i pe celălalt mal al gârlei... S-a rătăcit? A apucat în altă parte?

«Vezi? Vezi! Degeaba te-ai bucurat! Cum vrei să răzbați dacă ai mers numai oleacă de loc și te-ai rătăcit?» A grăit în gândul lui, cu nepăsare. «Chiar de m-oi rătăci, m-oi dezrătăci singur, auzi?», atât a zis. Iar pentru dânsul s-a gândit: «Adică de ce să nu fi ajuns la marginea livezilor? Că merg de mult». Și iar se întorcea: «Atunci ar fi trebuit să dau peste gărlă. Știu că n-am trecut-o fără s-o simt!» Și deodată a înțeles: «Bre băiete, bre, d-apoi aceea și este gărla. Gărla! Și dincolo-i pădurea. Știut că-i pădurea! Am să răzbat! Am să răzbat!» Acum îi sigur că o să răzbată, altfel nu se poate: o să ajungă până la gărlă (ce i-a mai rămas? o fugă bună), o s-o ieie pe gărlă în sus ori pe mal, ori pe lângă apă, ori prin stufăriș (da! dunga poate să fie chiar vârful stufului care se leagănă de-asupra malului — de aceea i se pare uneori mai groasă, alteori mai subțire, uneori mai aproape, alteori mai departe), o să treacă drumul pe sub pod (pe pod poate fi cineva, poate să steie vreo santinelă), o s-apuice pe din stânga pe lângă șirul de nuci, acolo ține oleacă la vale — și-i casa mătușii... Iacă-tă-l bate la fereastră (la cea din dos): cioc, cioc, cioc! Nu răspunde nimeni. Bate iară: cioc, cioc, cioc! Se aude cineva mișcându-se în casă. «Deschideți! Nu vă temeți, îs eu, Isai!» «Cine, cine?» «Eu, Isai!» «Care — eu?» Îl recunoaște pe Mihai: «Bre, vere, bre! Nu mă cunoști? Îs eu, Isai, văru-tău». Până la urmă Mihai deschide. În casă, pe întuneric: «Tu ești, măi Isai? De unde te-ai luat pe vremea asta?» «Am trecut amu ia...». «Ai trecut înot noaptea? Și nu te-ai temut că te-or împușca?» Isai numai se face a zâmbi: de câte ori a trecut el așa, noaptea! «Ile-i la voi?» «Ile? De unde să fie Ile la noi?» răspunde Mihai. Și atunci se aude și mătușa, se aude, dar nu se vede, și nu-i glasul ei, ci-i glas străin: «Da de ce-l cauți la noi? Nu-i el la noi!» «Cum nu-i, mătușă? Eu după dânsul am venit...». Simte Isai că nu vor să-i spuie — el știe că Ile-i la dânșii. S-a ascuns când a auzit că bate cineva la ușă. A fugit — prin pod, pe vreo fereastră... Dar aista-i el, Isai. Parcă o aude pe mătușă-sa, pe Mihai: «Dar ce, vrei să-l ieie cu tine în Germania?» Aha, vasăzică, știu că am lucrat pentru nemți?! De atunci când am fost după ouă? Ori m-a văzut careva în tunică nemțească?.. Isai se ridică de jos și pornește la fuga drept înainte, să

ajungă mai repede la dunga neagră care se clatină, și parcă-i aproape, parcă-i departe, se ridică și strigă-n gândul lui, strigă cu durere: «Nu-i adevărat! Pentru tine am trecut, Ile – și atunci și amu... Atunci m-au prins. Amu... Hai acasă, frate! Mama ne așteaptă. Numai noi am rămas, noi doi... Sora... Ieși, Ile!» Și, când i s-a părut că dinții singuri i s-au desleștat și chiar a strigat în gura mare: «Ile, unde ești?!», la câțiva pași în fața lui, jos, iarba s-a aprins, de tocmai l-a orbit, s-a auzit suierând pe la picioarele lui și din fugă s-a trântit la pământ. O mitralieră! L-a observat! A tras din sus, din stânga... A stat Isai fără suflare în locul unde-a căzut, apoi după ce și-a mutat mitraliera focul mai încolo, înainte (se vede că toată poiana asta, dacă era poiană cât se vedea până la dunga cea neagră, adică până la gărlă, era sub focul acelei mitraliere din stânga), a înțeles că n-a tras anume asupra lui (dacă era să-l observe ar fi mutat focul înapoi, spre dânsul) și a pornit a se trage înapoi, iar după ce s-a văzut îndosot într-o adâncitură, și-a zis: «Gata, de aici nu mai ies». «Ți-am spus că n-ai să răzbați? Nu m-ai crezut?!», a ținut întrebarea cea vicleană, Isai își duce palma la frunte: «Ce să fac? — Să aștept aici. — Ce să aștept? — Până se face ziuă. — Până or veni și m-or prinde?» Se ridică, se uită într-acolo de unde a tras mitraliera și chibzuieste: «S-o ocolesc! Să trec pe deasupra ei». «Crezi că ai să poți? N-ai să poți! N-ai să poți!» «Trebuie să pot! Trebuie să pot! Trebuie să pot!» și Isai face pe după tufarii ghimpoși care-l aninaseră de haină (or fi știut ei că pe acolo nu era chip de trecut?), și prin dosul lor o ia în sus, la deal. «Ziceai că n-am să trec? Ba am să trec!» și se târâie mai departe, la deal, îndârjit. De ce să se bage peste mitralieră dacă poate să taie drept în sus și să iasă taman lângă pod, acolo pândește când nu-i nimeni (poate să fie păzit drumul — n-or mai păzi chiar toată palma de loc — lui o șchioapă îi trebuie) și trece drumul. Pe sub pod o să treacă! De acolo o ia repede în sus, spre sat, merge de-a lungul nucilor, nu... mai bine să ție valea, tot pe gărlă, până la capăt, acolo taie colțul satului, urcă oleacă la deal și iese taman la casa mătușii. «Intră mai repede, intră, Isai. Să nu te vadă careva că ai venit», Isai se dă după ușa tinzii, Mihai trânteste

zăvorul... Aude Isai că-l întreabă ceva, dar nu pricepe ce-l întreabă. Răsuflă greu, des, abia-și trage sufletul. Trecuse drumul, era de acum aproape, ajunsese la prima casă, nu-i mai rămăsese atâta, deodată l-au văzut, au strigat, el a rupt-o de fugă, ei au început să împuște, Isai fugea, se trântea la pământ, ședea o secundă-două așa cum l-a învățat bunelul să facă (i-a povestit odată bunelul cum a fugit cu încă unul pe sub gloanțe, în bătălia cealaltă, bunelul se trântea la pământ, apoi iar se scula, iar acela nu vroia să se trântescă, striga, suduia, iar bunelul îi zicea: «Culcă-te, omule!» – acela — nu, ori că-i era lene, ori că-i era rușine, nu se culca; zic, când a ajuns bunelul la tranșee, s-a uitat înapoi, acela nu era), apoi dintr-odată zvâcnea de jos și o lua iar înaintea. Și fuga, fuga, fuga.... Mihai și mătușa l-au auzit ori l-au văzut, i-au deschis și el a intrat... «Ile! Unde-i Ile? Ile-i la voi? întreabă Isai. Am venit după Ile, mama a zis să mergă acasă...». Isai se oprește: în dreapta, dincolo de tufari, s-a auzit un zgomot, parcă s-au auzit vorbe. Se apleacă, se lipește de pământ — s-a mișcat ceva ca niște umbre de oameni. Stă, așteaptă... Poate acolo-i mitraliera care a tras de-a luat foc iarba la picioarele lui? Se trage îndărăt împingându-se cu coatele. Deodată bagă de seamă că o umbră se scoală și pornește înspre dânsul. Isai o ia la fugă la deal, în patru labe. «M-au văzut. Vin după mine. Acu o să tragă!» Pe neașteptate tufarii se termină și în fața lui e loc curat. Livezile au rămas în stânga, dincoace de pădure (se vede că pădurea-i dincolo de dunga neagră — poate într-adevăr dunga ceea nu-i decât marginea pădurii, nu gârla, dacă nu-i gârla atunci de ce se clatină așa? numai stuful poate să se clatine — să se clatine? dar nu-i pic de vânt — dacă nu-i gârla înseamnă că s-a rătăcit — atunci satu-n care parte să fie — negreșit că gârla, cum era s-o treacă fără să simtă?) — și Isai uitând că poate să fie observat pornește să alerge în tot statul lui într-acolo unde trebuie să fie drumul. Dacă ajunge la drum, găsește și gârla, că drumul peste gârle e, peste pod, și dacă o să găsească podul acolo-i și satul. Ți-aduci aminte, măi Ile, cum ne-am rătăcit când ne-am dus cu hăitul la mătușa? Abia am trecut, am ieșit pe mal, când mă uit — nu ești. Te strig: «Unde ești, Ile măi?»

«Aici, bade!» Strigai ca de pe ceea lume din groapa cu omăt. Crezi că de ce-am rătăcit? Tu trăgeai la stânga, eu la dreapta, tu — la stânga... Și-ai văzut unde am ieșit? De mult trebuia să fim în sat, iar noi tot pe deal mergeam. Câmpul alb, nici duh de om, nici hămăit de câine... Ai început a scânci: «De ce n-ajungem, bade, că mi-i frig». «Eh, Ile, îmi vine să-ți rup urechile... Da, mai am și câteva palme pentru tine. Ie-ți-le, dragul badei, că-s ale tale. Auzi?» Isai se poticnește și cade. Și cum cade, vede în fața lui crescând ceva negru și mare și nalt. Uruie înfundat, tot mai aproape, mai aproape. Uruie mai tare. Isai simte cum pământul sub mâinile lui, sub picioarele lui prinde a se cutremura, a se clătina... Momâia mare, neagră, cât casa, vine asupra lui. Isai se trage înapoi, dă îndărăt întors cu fața spre arătarea apărută pe neașteptate. Umbra se mișcă tot spre dânsul, mai aproape, mai repede. Iat-o la zece pași — la cinci — la doi — la un pas. Isai cade pe-o parte. Cerul deasupra lui se întunecă tot. Închide ochii. Aude un hureit asurzitor deasupra lui... Când își vine în fire... Ce-a fost — tanc? camion? altă mașină? — nu poate să înțeleagă. Dar a trecut... A trecut... Putea să-l calce, să-l strivească. Bine că a dovedit să se ferească! Abia atunci își aduce aminte... Avea și niște pete galbene. Erau ochii momâiei. De ei s-a speriat. Niște ochi abia văzuți. Ei l-au înspăimântat mai tare. Ei și clătinatul pământului. Ce-a fost? Ce-a trecut pe lângă dânsul? Urmele, să vadă urmele, de ce-s urmele... Se târâie înainte. Pe aici a trecut momâia. Trage cu palma pe pământ. Pe neașteptate simte sub mână pământ tare, bătătorit, neted... Nisip... Drumul! A ajuns la drum! Dă cu mâinile, cu palmele într-o parte, în alta, să vadă dacă-i într-adevăr drumul, nu-i numai urma lăsată de cine știe ce lighioană cu motor, când dintr-o parte, tot dintr-acolo de unde a venit arătarea, răsare altă lighioană. Vine fuga încoace! Abia dovedește să se deie de-a rostogolul în șanț, și pe drum trec una după alta alte momâi. Stă Isai în șanț, le vede trecând: patru, șapte, opt — își dă seama ce-s: tunuri, tunuri trase de camioane — treisprezece, cincisprezece... Uite ce țevi lungi au! Ce fel de tunuri să fie? Parcă îl aude pe căpitan: «Cum era țeava?» «N-am observat!» «Cum te-ai uitat

de n-ai observat?» «Am văzut, dar...». «Nu se poate, băiete! Să înveți a observa totul. La război dintr-un amănunt, dintr-un fleac poți descoperi...». Unde naiba s-o fi ducând tunurile amu, noaptea? Nu-i chip să treci drumul de răul lor. N-au avut când trece ziua?! Stai că astea de la urmă încetinesc din mers. Vor să oprească! «Dracu să vă ieie! Dacă opresc aici, ce-am făcut?» Isai se vede deodată înconjurat din toate părțile de mașini, soldați... Soldații se apucă să sape gropi... vor să așeze tunurile... or să sape toată noaptea? Stă, așteaptă, pânđește un moment să se ridice, să iasă dintre dâșii, dar ei îs mulți, toți împrejurul lui, dă într-o parte, în alta — nu vede nici o ieșire... Odată își pierde răbdarea, se scoală și o rupe la fugă printre soldații care sapă. Unul dintr-înșii îl vede... numai unu... nici măcar nu strigă către ceilalți: «Ia uitați-vă cine-i aista?» — pur și simplu ridică hârlețul, îl repede în el, îi crapă capul, Isai cade, nici nu icnește, se întinde la pământ, nici nu dă din picioare (ca iepurele pe care l-a lovit el cu sapa la vie când prășea — nici nu l-a văzut — ședea după o tufă de buruiană — nici n-a mecăit măcar — era un puican neștiutor și mititel). «Nu! N-am să șed!» Și când vede că între mașinile care merg încet, una după alta, se face o portiță, se adună ghem și într-o secundă-i de cealaltă parte de drum. Stă culcat pe pânțece (aici iarbă nu-i, a cosit-o cineva ori n-a crescut deloc). Mașinile au trecut toate prin fața lui. De aici se vede mai bine împrejur, se vede drumul — ceva mai nalt, se vede locul într-acolo, spre mal, departe, iar de undeva din stânga parcă a adiat miros de apă. Mașinile s-au dus... vreo douăzeci de mașini... unde s-o fi dus oare? «Ia seama, băiete, să observi și să ții minte tot ce vezi!» Drăcia dracului! se înfurie Isai, i se bagă în cap fel de fel de gânduri, fel de fel de prostii... Fel de fel de glasuri îi vuiesc în cap! Întrebări, glasuri, întrebări! Isai flutură din cap (numai de nu l-ar ameți somnul — noaptea acestea a dormit puțin — atât cât a picurat sub nuc, acolo la căpitan — în căsuța ofițerului numai se făcea că stă cu ochii închiși — n-a dormit o secundă — auzea pașii Bărbosului: trop, trop, trop! — se vede că o dată tot a ațipit, pesemne a apucat a visa ceva — se făcea că fuge, că-l ajunge

cineva, vroia să-l împuște și el țipă, strigă, dă din mâini, dar acela îl ajunge — când a deschis ochii, Bărbosu stătea deasupra lui — după față se vedea c-a auzit ceva din gura lui, — oare n-a vorbit ceva despre căpitan? — despre căpitan? — chiar să fi vorbit, amu ce-i pasă? — nu mai dă ochii cu domnul ofițer, nici cu Bărbosu, nici cu căpitanul — poate numai cu Timoșa, să se întâlnească — Timoșa? ce l-a mai păcălit seara asta — cum a fugit de dânsul? — stai, Timoșa, mă duc oleacă de la vale de căsoaie și apoi intrăm... tu nu mergi? Du-te, am să te aștept — așteaptă-mă, Timoșa), flutură să scape de întrebările sâcâitoare: trebuie să se pornească, să pornească spre sat. Dar pe unde? De-a lungul drumului. Dacă întâlnește iară niște mașini? Ori poate drumu-i păzit? Nu, o să taie pieziș, să iasă mai sus de pod, acolo o să apuce pe gâră-n sus, tot în sus, până lângă sat. Ceva mai încolo de la marginea drumului se ridică pădurea înaltă, dreaptă (asta-i pădurea!), se văd câțiva copaci din margine, iar până la pădure nu-i atâta. Acolo dacă scapi între copaci, te dai după o tulpină, după alta și... Da, dar în pădure-i întuneric, cum să mergi? Te rătăcești... Mai bine să mergi de-a lungul drumului. Și Isai pornește de-a lungul drumului (oare bunelul știe? — de unde să știe? doar de i-a spus Timoșa — încă poate să-l zgâlțâie pe bunelul: «Unde-i băiatul?»). Cine — căpitanul — să creadă că mă ascunde — iar Timoșa... bunelul poate să zică: «Nu l-am văzut!» — o s-o pățească Timoșa — dar ce, căpitanu-i prost? câte știri i-am adus — noaptea când am trecut... — cu mare greu am găsit cuiburile noi de mitralieră — erau pe mal, mult mai sus decât unde zicea căpitanul — știa el câte-am tras? Bărbosu mă aștepta de mult — dacă nu intram în apă să-mi ud hainele iară nu mai vedeam soarele a doua zi — și copacul i l-am arătat...).

— Ta-ta-ta-ta! Iu-iu-iu!

Isai cade. Simte că-l lovește ceva în cap, în tâmpla stângă, în umăr. Se întoarce pe partea dreaptă. Dă să ridice mina, mâna nu-l ascultă. Ce-i cu dânsul? I-au spart capul, tâmpla... L-au observat... Se aude vorbă, îs aproape, aproape. L-au văzut. Vin să-l ieie. Să-l ieie? Li ucis? Dar de ce aude vorbele? Ori îi rănit numai? Își adună toate puterile,

ridică mâna stângă, o duce la cap, simte cald între degete. Rănit... Îi vuieste în cap: uuu! Dacă stă aici, îl prind! Îl prind!!! Se ridică de jos, se repede înapoi, se rostogolește peste drum, ajunge dincolo, în celălalt șanț, unde este iarbă (când s-a ridicat, a văzut câteva umbre venind spre dânsul, adică într-acolo unde fusese el. Cred că l-au împușcat, vin să vadă ce-i. Oare au rămas urme de sânge? O să-l găsească după urme. Noaptea? Nu, ziua. Până la ziuă el o să fie departe). Fuge prin iarbă de-a lungul drumului, nici el nu mai știe încotro fuge (n-a putut răzbate — n-a răzbătut — prea de-a dreptul a luat-o — s-a grăbit, trebuia s-o ieie mai pe ocolite — acum știe el ce-o să facă...).

— Halt!

Un strigăt, o serie de gloanțe (deasupra, împrejur) și-n clipa când răsună strigătul, o lumină orbitoare îl lovește-n ochi. «Gata... Am ajuns...». Isai se scoală în picioare, dar uită că trebuie să ridice mâinile, pentru care greșeală ia un vârful de cizmă în spate. Cizma nu nimerește unde era socotit să nimerescă, îl lovește sub genunchiul drept, Isai scapătă de picior și cade într-un genunchi.

— Auf!

Se scoală de jos, ridică mâinile, ochiul de lumină sare asupra lui, fuge împrejurul lui, la capul lui, la picioarele lui, la mâinile lui, la fața lui...

«Te-au prins? De ce n-ai fugit, tată? Era pădurea aproape, aproape livezile, te ascundeai și scăpai». Isai se aștepta la o asemenea întrebare, se gândea că băiatul o să i-o pună, desigur, nu acuma — când va mai crește și o să aibă vreo doisprezece-treisprezece ani câți avea el atunci. Ce alta putea să răspundă decât ce a fost și cum a fost? Și când se gândea în mintea lui cum să-i răspundă, când se gândește, stând așa cu spinarea lipită de malul drept, înalt și galben, simte cum sub picioarele lui — muchiile de piatră se macină, apa le spală cu încetul și sub greutatea lui ele se sfarmă, se desfac, se scurg în apă, și apa acum s-a ridicat și i-a acoperit degetele, i-a trecut mai sus de merișoare, îi linge pulpele (o simte, apa, n-o vede, ține ochii închiși și

aude cum cad din înălțime asupra lui lăstunii, nour greu, le aude lipăitul aripilor, țipetele, vin șuierând ca niște ace lungi, subțiri asupra lui), nici malul celălalt nu-l vede, numai pe băiat îl vede, dar nu cu ochii, altfel nu știu cum, îl vede alergând de-a lungul apei încolo și înapoi, apoi deodată se oprește, ridică mâinile și strigă peste apă, dar nu se aude ce strigă... Da, strigă la dânsul, la tată-său, îl cheamă să vină. Strigă, dar Isai nu-l aude și nici nu-l vede — stă sleit de puteri, cu spatele lipit de peretele înalt, drept și galben, cu urme negre rămase de la apele de demult, din an, din anțărt sau poate de mai mulți ani, stă cu ochii închiși și simte cum se ridică apa tot mai sus, cum i se duc picioarele tot mai jos în apă, cum cad asupra-i țipetele lungi, ascuțite, lucitoare, să-l străpungă, să-l țintuiască pentru totdeauna de acest mal înalt și drept și galben, cu urme negre de bețe mărunțite impregnate în el. «Nu, n-am putut să fug. Nu aveam unde să fug. M-au înconjurat nemții din toate părțile (parcă răsăriseră din pământ — tot târându-mă am dat peste dânsii — erau mulți, poate că mitraliera era acolo ori vreo groapă în care dormeau), m-au împresurat cu toții și au început a mă achipui, a mă pișca să vadă dacă-s într-adevăr om viu ori vreo arătare (de unde s-a luat om străin pe acolo?), iar mie nu știu de ce mi se părea că ei îs niște umbre, niște arătări, poate de aceea că eram obosit, oropsit, așa de necăjit (amu când mă gândesc ce-am simțit atunci: frică? spaimă? groază? mi se pare că nu m-am speriat deloc, parcă știam dinainte că așa o să se întâmple, o să mă prindă și...). Mi-era totuna. De acum uitasem unde m-am pornit, cine-s, ce caut... Văzusem departe spre răsărit un punct luminos — era o luminiță arzând, poate o steluță — am prins a privi la luminița aceea și nu-mi mai păsa de nimic. Ei se învârteau împrejurul meu, mă înghionteau, strigau, mă izbeau înainte — mie nu-mi păsa, eu nu eram eu, ci cu totul altul. Numai când am simțit că unul mă apucă de cămașă și-mi ridică poala în sus, de dinainte, iar altul apucă de fundul pantalonilor și-i trage în jos, mi-am zis: vor să mă dezbrace! să-mi ieie hainele? le-au plăcut hainele mele boite cu coajă de nucă... — și mi-a venit a râde (zic, amu când mi-aduc aminte îmi vine a râde, dar cred

că și atuncea tot așa îmi venise a râde, numai că nu știu: am râs ori ba, nu țin minte), și când mi-a venit să râd, m-am gândit: poate să mă dezbrac singur? adică cum să mă dezbrac? să-mi scot cămașa și pantalonii, să stau în fața lor așa cu pielea goală și să-i întreb: «Care din voi are nevoie de hainele mele? Tu? Tu? Tu? Poftim, ia-le că mie nu-mi trebuie» și să i le azvârl aceluia în față: «Ia-ți-le», să mă întorc și să mă pornesc într-o parte. Ei... s-or da toți în lături, m-or lăsa să trec, și eu m-oi duce până voi ajunge la mal, la apă, acolo oi călca cu un picior, cu celălalt în apă, și așa oi merge până s-a ridicat apa la brâu, la gât, mai sus decât capul și m-a acoperi apa cu totul. Dar dacă or trage? Dacă or trage și m-or ucide? Să mor gol? Gol în fața lor? Să-și bată joc de mine, de trupul meu? Cum și-au bătut joc de Ile, cum și-au făcut râs de sora mea?...». Și în clipa aceea mi-am adus aminte de toți ai noștri: de mama, de frate, de soră-mea, de bunelul și deodată l-am văzut pe tata, dar numai fața i-am văzut cum îl țineam minte — era neras, venise de la lucru și m-a găsit lângă poartă făcând niște gropicele, în care turnam țărână și ziceam că-i apă, iar gropicelele ziceam că-s fântâni și scoteam apă din fântâni și dădeam la vite să beie, și vitele mele erau niște găvane de lingură, de linguri de fier, de linguri de lemn, mai mult de aluminiu, lunguiețe, albe — oi, vaci (cele mari erau vaci, cele mititele erau oi — le păscusem toată ziua, seara le adusesem acasă și taman când le adăpam a venit tata de la lucru). Mi-am adus aminte de tata și am strigat odată tare, cât am putut de tare: «Ta-a-tă!» Umbrele dimprejurul meu au izbucnit în râs, din vorbele lor am înțeles că-mi zic să mai strig o dată, mai tare, dar să strig «mamă», că tata poate să n-audă, și iar hohote de râs. Dintr-odată au amuțit toți, s-au dat într-o parte (chiar și acela care se mocoșea să-mi tragă pantalonii în jos, eu mă luptam cu dânsul, el mă lovea peste mâini să nu țin), și în fața mea a apărut o umbră înaltă. M-a luminat iar din cap până în picioare cu lanterna, mi-a pus mâna pe umăr, mi-a sucit bărbia într-o parte, în cealaltă, apoi mi-a arătat cu degetul să mă întorc ca să mă vadă din toate părțile, m-a întors iar cu fața la dânsul și mi-a înfipt lumina lanternei drept în ochi, n-am putut și i-am

închis. Atunci m-a cuprins deodată frica: am înțeles că de aici nu mai ies, nu mai pot să fug, că la mătușa n-am să ajung niciodată, pe lle n-am să-l gășesc, nimeni n-o să știe unde-s aruncat, nimeni n-o să știe unde să mă caute — măcar bunelului să-i fi spus că trec dincoace, măcar el să știe, că nici Timoșa nu știe, nimeni, și aiștia n-o să se porăie mult cu mine — una, două și au terminat... Când, deodată, aud nu departe de mine, undeva în iarbă sunet de telefon... Cineva învârtea la telefon, vorbea, striga ceva, tăcea o vreme, pesemne că asculta, și iar striga, mai tare, nu trec nici cinci, cel mult zece minute, aud că vine mai neauzită, de undeva dintr-o parte, fără lumini și zgomot, o motocicletă, mă aruncă ei într-înșă și peste... câte minute or fi trecut? eram în fața domnului ofițer, iar neamțul care mă adusese stătea drepti lângă dunga ușii și mă privea chiorâș pe sub sprâncene (după cum am aflat mai pe urmă, Bărbosu mă aștepta la mal, eu nu veneam, iată că sosisem, dar adus de altul), iar domnul ofițer, cum am intrat, a întors capul numai, a grăit ceva către cel ce mă adusese, acela a salutat și a ieșit și am rămas numai eu și domnul ofițer...».

Se uită Isai împrejur și se bucură că a scăpat de acea gloată și a nimerit, prin cine știe ce minune, nu la altcineva, ci la domnul ofițer, *tatăl lui*, acela care o să-l ieie în țara lui, să-l deie la învățăture și o să-l facă om mare, poate chiar general, numai să fie băiat de treabă și cuminte și ascultător. În primele câteva clipe, în minutul întâi s-a bucurat, mai ales când s-a văzut scăpat de lunganul care tot drumul cât l-a dus, adică l-a adus încoace cu motocicleta, l-a ținut cu o mână de după cap, nu cumva să-l prăpădească prin tufari și buruieni pe întuneric (Isai, de bună seamă, a vrut să sară, l-a încercat gândul de câteva ori, dar îl ținea cleștele de grumaz!) și, mai ales, s-a bucurat când a rămas în doi cu domnul ofițer și nu era nimeni, nici măcar Bărbosu, pe care totdeauna parcă-l ținea în spinare. La început s-a bucurat, în cele câteva minute de la început, dar după ce rămâne cu domnul ofițer, Isai ia aminte împrejur, se uită și deodată observă mirat (crezuse că-i tot în căsuța unde fusese de atâtea ori), că nu-i acolo, e

într-un fel de groapă; aici, unde-i el acum, nu se văd cele doua ferestruici pe care le știe — una în fund, în dreptul căreia stătea atunci, prima dată, ofițerul și capu-i ardea roșu-sângeriu, nici ferestruica din dreapta în care se legănau cele câteva dungi negre — umbrele copacilor — asta-i o groapă fără uși, fără ferestre, cu pereții de pământ, și numai masa e tot aceea, lată, masivă, numai jilțul e tot acela, greu, masiv, cu picioarele groase, și picioarele mesei și picioarele jilțului în care șade domnul ofițer... Isai simte că-l trec fiorii: oare nu cumva l-a dus în altă parte, la alt ofițer, și degeaba s-a bucurat că a nimerit la cel pe care-l știa, se uită, dar nu-l recunoaște, nu-i acela... Și-aduce aminte — când l-a împins lunganul din urmă, n-a intrat pe ușa peste pragul căreia călcase de atâtea ori, și când călca simțea cum se duce în jos — a coborât pe niște trepte de pământ... A înțeles — îi într-o groapă — colțul din dreapta sus, cu câteva urme de cuie mari, nu-i... acela la care și-a ațintit privirea când l-a fript la obraz... apoi pumnul s-a ridicat și s-a oprit în aer... e într-o groapă, într-un blindaj adânc în pământ... poate că s-a mutat el în alta parte?... de ce să nu se mute? oare aista-i domnul ofițer? Vrea Isai să mai încerce o dată, poate-l recunoaște... vede dincolo de masă un rând de aparate telefonice, unul lângă altul... lângă ele nimeni (la căpitan erau câțiva soldați — vorbeau mereu — aici nu se vede nimeni — dovedește domnul ofițer să răspundă și să vorbească singur la toate de odată?), telefoanele tac, domnul ofițer tace în jilțul lui, Isai a nu știu câta oară își poartă ochii spre dânsul... nu poate să-l vadă... lumina care arde deasupra lui, deasupra capului, e așa de puternică... parcă însuși domnul ofițer arde, e tot învăluit în lumină, scaldat în lumină albă, orbitoare. Nu se poate uita Isai la dânsul, pleacă ochii, se uită la picioarele sale goale, la podeaua de pământ, podeaua-i neagră, rece, plină de urme de călcâie de ciubotă ca și acolo, și tot așa de bătătorită ca și acolo, numai că... nu-i în căsuță... asta-i o groapă... N-o fi cumva groapa unde l-au aruncat când l-au prins prima dată?... atunci căsuța trebuie să fie alături... domnul ofițer s-a mutat în groapă, ori... avea groapa o ieșire în căsuță și el n-a găsit-o atunci... scara într-adevăr există... domnul ofițer doar și-a mutat

masa, jilțul, telefoanele... de ce le-a mutat? de ce s-a mutat aici? Domnul ofițer șade în jilțul lui și tace. Isai se uită în pământ și tace — oare acesta-i domnul ofițer ori e altcineva?... De ce tace, de ce nu-l întreabă nimic: unde a fost, ce-a văzut, ce vești i-a adus?... imediat îl înțepă alt gând: și eu... ce-am să-i răspund? — să mă gândesc ce să răspund... dar domnul ofițer nu-l întreabă, nu zice nimic, parcă Isai nici n-ar fi aici. Atunci înțelege Isai că domnul ofițer îl așteaptă pe Bărbosu, să vie de la mal, pesemne l-a trimis pe lunganul cu motocicleta după Bărbosu. O să vină și atunci o să înceapă a-l cerceta cum știu ei... În clipa asta îi cade ceva în cap acoperindu-i umerii, și tot în clipa asta aude glasul liniștit, dar aspru, tăios al domnului ofițer:

— Îmbracă.

O haină... i-a aruncat-o domnul ofițer... lunecă jos, la picioarele lui... asta-i tunica pe care i-a dat-o atunci domnul ofițer s-o poarte. A căzut jos, privirea se oprește asupra ei... vulturul cusut la piept în partea dreaptă... stă cu aripile întinse-n părți, cu ghearele desfăcute, cu clanțul strâmb. Deodată începe a crește, se face mare vulturul, se desprinde de pe tunică și se repede asupra lui Isai, tot mai mare, mai înspăimântător vulturul...

— Îmbracă!

Se apleacă, ridică tunica, îi caută măneca (s-o îmbrace — de ce să n-o îmbrace? — dacă zice domnul ofițer), dar glasul îl plănăște-n față:

— Stai! Nu mișca!

Rămâne cu mâna întinsă, cu tunica în mână, cu vulturul aproape gata să-i înfigă ghearele-n obraz, să-i deie cu clanțul în ochi... Mâna-i tremură (s-a speriat că strigă domnul ofițer? — l-a mai auzit strigând — dar nu strigă! de ce s-a speriat?), tremură, scapă tunica... s-o ieie? să se aplece?... pe neașteptate privirea i s-a fixat asupra domnului ofițer, vrea să și-o mute în altă parte... n-o poate dezlipi... Domnul ofițer s-a întors pe jumătate către dânsul cu tot cu jilt, stă cu capul dat pe spate și mâinile puse cruciș pe piept, stă și-l privește printre genele întredeschise.

— Ridică.

Nu se poate apleca s-o ridice. Simte că-i destul să se aplece, nu-maidecât o să se întâmple ceva — o să cadă și n-o să se mai poată scula, neamțul o să-l izbească cu ceva în cap, cu ciubota, cu pumnul... Oare chiar poate să-l lovească? Nu se apleacă, stă drept, cu ochii țintă la fața domnului ofițer, la capul lui alb, aprins, peste care se cerne din tavan niște cenușă albă.

— Îmbracă!

Domnul ofițer ia tunică cu vârful cizmei și i-o aruncă-n față. Isai o prinde (s-o îmbrace? să n-o îmbrace? de ce să n-o îmbrace, dacă zice domnul ofițer?) și încălcind mânecile, o îmbracă, începe s-o îmbrace. Domnul ofițer vede că Isai tremură, se scoală din jilț, îl ajută să îmbrace tunică, apoi îi pune mâinile pe umeri, îl privește în ochi, de aproape (ce reci i-s ochii — ca de mort) și zice:

— Fiul meu, te-ai întors... Atâta te-am așteptat... și tu nu veneai, fiul meu... Credeam că nu mai vii... Te-a oprit cineva în drum spre mine?... Te-a reținut cineva? Cine-a îndrăznit? Spune-mi.

Isai face semn cu capul: nimeni.

— Atunci de ce-ai întârziat atâta? Curând plecăm, ne ducem în cea mai puternică țară din lume — Germania, patria mea, dar care va fi și a ta, patria ta... De ce-ai întârziat atâta, băiete? Ori poate te-ai răzgândit și nu mai vrei să mergi cu mine, să-mi fii fecior?

Isai face cu capul: nu m-am răzgândit.

— Deci — mergem?

— Când? Întreabă Isai speriat că o să-l ieie chiar acum, o să-l bage într-o mașină, o să-l încarce într-un vagon și o să-l ducă departe pe alte pământuri, printre oameni necunoscuți, străini, răi, și nu-și va mai vedea niciodată satul, pe mama, pe bunelul... și adică... de ce nu s-ar duce? O să vadă lumea, poate chiar ajunge general? După aceea se va întoarce acasă... Domnul ofițer o să-i deie voie. De ce să nu-i deie voie?.. Atâtea servicii i-a făcut, i-a adus știri de dincolo, taman ce-l interesa: și unde-s tunurile, și unde-s tancurile, și unde-i ștabul. Despre ștab, bunăoară, i-a spus că chiar în dimineața când a trecut prin ceață a auzit bubuituri pe

coasta dealului și s-a dus să vadă ce-i acolo, a văzut că n-a rămas decât o grămadă de bolovani și pietre din Moara-Veche și mulți soldați uciși, soldați și ofițeri. Îi cărase de acum de acolo, el chiar a văzut cum îi cărau și domnul ofițer era foarte mulțumit de veștile aduse de dânsul...

— Când?! a zămbit domnul ofițer. Isai a plecat ochii și pe sub brațul lui a văzut harta. Era pe masă desfăcută în fața jilțului în care șezuse domnul ofițer, iar pe ea pistolul domnului ofițer — mic, negru, lucitor. Vrei să știi când? Te grăbești? Vrei să plecăm mai repede?

Isai: vreau.

— De aceea ai venit... așa târziu?

— M-am pornit devreme...

— Ce căutai la șosea?! Domnul ofițer îl apucă de gulerul tunicăi.

«I-a spus lunganul... știe... S-a priceput că am vrut s-ajung în sat».

— Ce căutai pe acolo?

— M-am rătăcit.

— Unde-i soldatul meu?!

«Soldatul? Care soldat? Ah, Bărbosu...».

— Nu l-am văzut.

«De ce mă întreabă? De ce mă întreabă pe mine? De unde să știi? O fi crezând că...».

— Nu l-am văzut, domnule ofițer.

— Nu l-ai văzut? A ieșit să te întâlnească... De ce-ai întârziat? Ce căutai la șosea?

— M-am rătăcit...

Isai nu mai poate să se uite în ochii domnului ofițer — i se întunecă-n ochi.

— Ai vrut să fugi?

«Unde să fug? De ce să fug».

— Ce fac rușii? Ai aflat?

«Să zic că n-am văzut nimic, că n-am putut răzbate la râpa împădurită unde m-a trimis? N-o să mă creadă. O să zică că n-am vrut, m-am temut să mă duc...».

— Am aflat.

— Spune! Îl strânge cu amândouă mâinile de guler, gulerul tunicii îi îngust, îi scapă dintre degete, atunci apucă și gulerul cămășii din pânză boită cu coajă de nucă, îl strânge așa ca să poată spune nici mai mult, nici mai puțin decât i se cere. Spune!

— Am văzut... Au venit... tancuri...

— Tancuri?! Îl slăbește puțin domnul ofițer. Unde? Arată!

Îl trage la masă să găsească pe hartă locul unde-a văzut tancurile. Isai își târâie picioarele pentru ca nu cumva să se atingă de ciubotele domnului ofițer (simte că dacă le-atinge, o să se întâmple ceva groaznic), să nu atingă ciubotele domnului ofițer cu picioarele sale desculțe, rănite, julite, pline de zgârieturi, de coji negre, coji însângerate.

— Aici, arată cu degetul... Aici... Aici...

Dar dacă... într-adevăr sunt tancuri acolo cum s-a întâmplat cu Moara-Veche?.. Amu-i amu: să pună mâna pe harta domnului ofițer! Căpitanul l-ar pupa în frunte. Ar lăsa-o și pe mama să vină acasă, și pe dânsul l-ar lăsa în sat. Știi ce-ar face Isai? Ar cere la căpitan un grup de soldați în frunte cu Timoșa și s-ar duce la mătușa, l-a găsi pe Ile... Domnul ofițer îl înghiontește: «Ei?!» «Dacă spun așa, poate să fie chiar așa, și atunci? Am simțit amu seara că rușii pregătesc ceva. Pregătesc? Și dacă-i spun domnului ofițer de tancuri și tunuri? Înseamnă că iar fac una ca aceea cu Moara-Veche, dar mult mai gogonată. De asta nu m-a lăsat căpitanul să mă duc acasă, la bunelul? Asta-i! Rușii vor să-i lovească noaptea asta. Și dacă-i spun domnului ofițer, înseamnă că-i dau de gol pe ruși?...» Am văzut tancurile noaptea trecută, când au venit...

— Multe?

— Vreo sută?

— Băiat prost! Mai mult de sută nu știi să numeri?

— Știu, dar nu erau.

— Și?...

— S-au dus.

— Încotro s-au dus? De ce s-au dus?

Isai dă din umeri: nu știu.

— Amu seara când m-am dus să văd: sunt acolo? nu erau. Când am ajuns... dac-ați ști cât de greu am răzbătut?... m-a văzut unul cu mitraliera... a tras în mine... a luat iarba foc și... (spune ce-a pățit dincoace, apoi... cum erau să-l prindă, dar i-a dat unuia cu piciorul în pânțele...și a fugit...).

Ofițerul ascultă, zâmbește... ori numai se face că zâmbește.

— Ei?

— Am văzut... taman se duceau... ultimele... am numărat vreo zece... celelalte nouăzeci se duseseră.

— Încotro?

— Încolo, în sus... peste deal.

— Ai văzut bine? Poate erau îngropate în pământ?

— Eu să nu văd? Mi-am dat drumul și am mers prin râpă, am șuiert, nu era nimic, era pustiu...

— Aici? domnul ofițer arată cu țeava pistolului. Da?

— Da! Isai se apleacă de-asupra hărții, vede fel de fel de semne pe ea. Ce-ar mai vrea s-o înhațe — și să fugă!... Să i-o ducă în dar căpitanului... Pe hartă sunt însemnate tunurile lor... Și acelea care au venit amu... Le-au așezat cu țevile îndreptate asupra satului lui... Dacă or începe a trage?... Dacă n-or dovedi rușii să le distrugă?... Nemții or dărâma satul, l-or șterge de pe fața pământului. Când oare o să-i lovească rușii? Noaptea asta? Măine? Cealaltă noapte? Când? Imediat cum lovesc, nemții își iau bulendrele dacă or mai avea vreme și... Domnul ofițer îl duce și pe dânsul!

— Bărci?!

— Bărci? N-am văzut. M-am uitat de-a lungul malului unde știu că pot să fie, am umblat prin gărlă — nu-s.

— În sat?

— În sat? Nici în sat nu-s.

— Dincolo de sat?

— Unde am avut să văd tancurile?

— Aici, domnul ofițer arată cu degetul. Aici ai văzut? Știi ce-s acelea bărci?

— Da, luntre...
— Nu luntre! Moldovan prost. Bărți mari puse pe camioane.
— A! face Isai. Am văzut.
— Ai văzut? se bucură domnul ofițer. Unde?
— Tot acolo.
— Unde: tot acolo?
— Unde erau tancarurile.
— Aici?
— Da, aici. Dar s-au dus.
— Încotro s-au dus?
— La vale. Pe șosea... Când am ajuns, taman se duceau... Amu când mă găteam să trec dincolo, zic: ia să văd, mai sunt luntrele acolo? Să nu-l amăgesc pe domnul ofițer. Mă duc și văd că nu-s. Când mă uit mai bine, taman se duc, vreo câteva...

— Se duc? Da?
— Se duc.
— Și tancarurile? Și bărcile? Și armata toată s-a dus? răcnește domnul ofițer, sare din jilț și-l apucă cu degetele lungi, tari, de gât. S-au dus toți? Și satu-i gol? Nu-i nimeni? Nici un soldat? Da?!

Îl strânge tare, mai tare. Degetele domnului ofițer i se înfig în gât, unghiile intră în piele, unghiile domnului ofițer sunt ascuțite, tăioase. «Vrea să mă gătuie, să mă omoare... Dacă nu mă gătuie, mă împușcă». Isai iar dă cu ochii de hartă... cu pistolul pe ea. N-o mai vede, harta, vede numai pistolul, mic, negru, lucitor. De-ar pune mâna pe el... are gloanțe. De-ar pune mâna pe el... Apoi să înhațe harta. Să fugă... N-o să aibă cu ce împușca în urma lui... N-o să aibă... și o să fugă... Așa, o să-l gătuie... De ce nu-l slăbește? Simte că începe să se înădușe... ridică mâinile... apucă cu mâinile lui de mâinile domnului ofițer... mâinile domnului ofițer îs reci... mâini reci ca de mort... vrea să le desprindă de gât... domnul ofițer îi rânjește în față... dinții lui mari, albi... nespus de albi... parcă-s de mort.

— Minți! strigă domnul ofițer și-l zgâlțâie așa de tare, că i s-a cutremurat creierul în cap. Minți! Te împușc! Te omor, pui de viperă! Bolșevicule!

O bubuitură puternică. Se cutremură pământul. Acoperișul scutură țărână în cap. Pereții împrășcă praf. Masa se clatină, saltă de pe un picior pe altul... În aceeași clipă zbârnâie telefonul — țipă!

Domnul ofițer îl izbește pe Isai în colțul din dreapta, acolo unde ar fi fost locul iconei, dacă n-ar fi în groapă, ci-n căsuță, se repede la telefon, din telefon se aude răcnind un glas speriat.

— Așa! Așa! Așa! repetă domnul ofițer.

După prima bubuitură, la câteva clipe — altă bubuitură răscolește pământul, și încă una, imediat prind glas și celelalte telefoane, prind a zbârnâi, a sări în sus, și Isai deodată se pricepe că *s-a început!* Nu mai are timp să se gândească ce-i rămâne să facă — domnul ofițer se întoarce spre dânsul, schimbat la față, cu ochii mari, sălbătiți, plini de furie, strigă ceva către dânsul, repede mâna spre pistolul de pe masă... Isai își scoate într-o secundă tunică, i-o azvârle-n cap și ca un fulger țâșnește pe ușă, pe scări în sus, și — se aruncă cu capul în noapte... Noaptea de mult îl aștepta să iasă din groapă, din pământ. Cum îl vede, îl învăluie și-l duce repede, cât mai repede de la locul acela... Fuge Isai cu mâinile întinse înaintea, noaptea-i întunecoasă, nu se vede nimic, copacii îi nâlți, tulpinile groase, tufarii au crengile ascuțite la vârf, copacii se apleacă până jos, el fuge cu mâinile întinse, încotro — nu știe, unde-o fi, numai să fugă din locul acesta, de la groapa asta. Fuge Isai și parcă-l vede pe domnul ofițer, își desfășoară tunică dimprejurul capului, o trânteste jos, o calcă cu picioarele, aleargă după dânsul, pe scară se împiedică și cade, și căzând trage cu pistolul în urma lui. Ori poate n-a tras el? «Hei, domnule ofițer, la revedere și drum bun! Ai să te duci în Germania singur, eu n-am când să merg, mai am treburi pe aici...». Poate a tras santinela care stătea afară — când l-a adus lunganul a văzut o santinelă — ori poate taman atunci se întorcea Bărbosu de la mal? Fuge Isai, nici el nu știe încotro, deodată aude în urma lui strigăte, împușcături, parcă aproape de tot, parcă-s departe, Isai fuge, noaptea-i întunecoasă, dar parcă se vede, copacii se desprind mari, negri, mai negri decât întunericul, tufarii răsar din întuneric și-l pălmuiesc cu crengile-n față, Isai fuge cu mâinile întinse și deodată aude deasupra capului un zbârnâit

— gloanțe! Împușcă, dar nu dintr-acolo de unde fuge el — din altă parte. Cineva strigă cu glas ascuțit să steie, să oprească. Isai se trânteste la pământ, din fugă se duce de câteva ori de-a capra, dă peste o buză de mal, fuge în patru labe mai departe (iar a dat peste dâșii! — amu încotro? credea că a scăpat — dacă nimerește iar în labele lor?). Se sucește la dreapta și fuge iar, aici copacii îs mari, mai rari și nu-s atâția tufari (să iasă dintre dâșii! dacă-l prind și de data asta... dacă începe iar pe mâinile domnului ofițer...), fuge, gloanțele nu se mai aud, pașii care se țineau de dânsul au rămas în urmă, s-au stins (i-a amăgit — s-a răscuit în loc — picioarele trebuie să-i fie numai sânge — pot să-l găsească pe urme? cu câinii? oare atunci să fi auzit câinii când a trecut prima dată, s-a speriat, a fugit și a dat peste cel cu sârma?). Isai deodată vede în fața lui un grăuncior de stea, o stea mică de tot, o vede, o pierde din ochi și iar o vede (aceea-i pe care a văzut-o când fugea spre drum, spre sat?). Să meargă după ea, după stea, poate va ieși undeva. Unde poate să iasă? Unde-o fi, numai să scape din foc, din oala asta clocotindă (de ce s-a pornit? — de ce n-a stat măcar acuma la mal să aștepte pân' se face liniște — răzbătea spre sat — să fi mers mai cu băgare de seamă...). Odată se ridică din dreapta o umbră de om, nu departe de un copac — îl vede, îi om!! Isai se trânteste la pământ, umbra răcnește parcă mușcată de cine știe ce fiară, și strigătul ei se înăbușă într-un răpăit de focuri. Abia apucă Isai să se trântască la pământ, țărâna-l împroașcă — poate nu-i țărână, îs frunzele secerate deasupra lui... Când deschide ochii să vadă dacă-i poate deschide, vede că noaptea s-a rărit, s-a făcut mai multă lumină, și bagă de seamă că pe cer s-au întins dintr-o parte spre alta, dintr-o margine la alta niște dungii roșii, cerul prinde a clocoti, a vui, a fierbe, dungile au aprins cerul, l-au înroșit, l-au luminat, pământul de jur împrejur s-a luminat, Isai se ridică, se izbește înainte, fuge pe după niște copaci, niște tufari, umbra tot se mai aude împușcând, dar el nu mai este de mult acolo, fuge și deodată îl lovește în față, în obrazul drept, o suflare răcoroasă cu miros de apă. Nistrul! A nimerit la mal! Trebuie să fie malul aproape. I se ridică din adâncul sufletului o bucurie: Nistrul! A scăpat! Acum nu-l mai prinde,

nu-l mai oprește nimeni! Se uită și zărește la numai zece-douăzeci de pași înaintea muchia malului. Deodată simte că se prăbușește în pământ, dă cu mâinile — haine, capete de oameni — și un gând îi fulgeră prin minte: «O tranșee! Am căzut într-o tranșee. Drept în labele lor!» Și din fugă, cum cade, se răsușește, se ridică în picioare, se duce de-a rostogol prin tranșee la vale. Împușcături... Strigăte! Iar împușcături... În urmă, în față, deasupra — din toate părțile! «M-au prins!» Isai simte cum i se aprind ochii — lacrimi, sânge, foc — ce-o fi fiind? — zvâcnește o dată în sus — Nistru-i aici la câțiva pași, aproape — aici să mă prindă? Să mă las iară? Să mă dau pe mâinile lor?! Și odată strigă din răspuțeri, tare, din adâncul adâncurilor: «Mă-a-mă!» Și cu strigătul acela... strigătul acela a acoperit răcnetele, împușcăturile dimprejur — din toate părțile, strigătul acela l-a ridicat din fundul tranșeei, a simțit iarba sub picioare, iarbă moale, troscot verde, amestecat pe dedesubt cu pietriș, și iată-l deschizându-se sub dânsul priporul malului, jos apa întunecată, lucind abia — și din fugă se aruncă de acolo de sus, de pe mal — cu mâinile înainte, zboară drept, apoi capul i se lasă în jos, și când să se înfigă în apă (poate a auzit — poate nu), cerul odată se sparge, dungile roșii se ating de pământ, toate odată, pământul tresaltă, scoate un geamăt de durere, Nistrul s-a clătinat și el, izbindu-și apele din mal în mal, iar pe deasupra apei din amândouă părțile pornesc a se lovi piept în piept nouri de gloanțe, șuieră unele după altele, în aer, s-aud cum se înfig în mal, în tulpinile copacilor, cum retează firele ierbii, cum zboară pietrișul, cum se macină frunza și se așterne mărunță pe jos, cum cad plumbii lovindu-se unii de alții, cad sfârâind în apă și apa se înfierbântă, apa Nistrului, apa Nistrului nostru...

Iar bunelul în noaptea aceea n-a închis un ochi, nu s-a lăsat nici pe o clipă pe lăicioara lui (simțea că se gătește ceva, simțise cu câteva nopți mai înainte și tot umbra pe afară: ba prin grădină, ba prin ogradă, se dădea la poartă, asculta, nopțile se nimeriseră întunecoase, bunelul nu vedea mai nimic, măcar că stătea mult afară, să zici că s-ar fi uitat la o zare de lumină să-i ieie vederile — nu se uita, n-avea

unde să se uite, ci numai umbla prin orgadă, se da de la vale de căsoică, se mai așeza pe trunchiul de salcâm ori trecea peste pârleaz în grădină și umbla printre cartofi, printre rândurile de curechi, trecea pe sub pomi ori se oprea la câte unul și iar stătea așa mult, sprijinindu-se cu mâna de o creangă netedă, de o tulpină scortoasă, iar după ce-l răzbătea răcoarea se ducea încetișor înapoi spre căsoică, intra și se lăsa pe laiță și poate un ceas-două mai picura așa îmbrăcat cum era pe laița goală și cu bățul lângă dânsul), iar în noaptea aceea bunelul, cum a ieșit din căsoică de cu seară numai a pășit peste prag, deodată parcă i s-au făcut picioarele grele ca niște pietroaie de moară, capul a prins a-i vui, a vâjâi, bunelul s-a clătinat și încă bine că nu apucase a se depărta, s-a prins cu mâinile de ușorul ușii, s-a sprijinit, a stat așa (o să-mi treacă! de ce, adică, să mă fi apucat amețeala asta? ori unde n-a prea pus la inimă vremea de la urmă ori poate de acum vine baba să mă ieie la dânsa? «Ce vrei, fa femeie, ce mi-ai venit?» «Să mergi cu mine!»). «D-apoi vezi că n-am când? Îs singur aici și dacă mă duc eu, cine o să aibă grijă de casă?». «D-apoi și acolo te așteaptă casa». «N-am eu casă acolo. Trebuie să mai stau, că băieții iștia... și după aceea oi veni, că mult n-oi sta nici eu...». Baba a tăcut și s-a dat după colțul căsoicăi), a stat cât a stat bunelul, apoi a încercat să mute un picior, pe celălalt, a văzut că nu poate și s-a lăsat cu mâinile-n jos, de-a lungul ușorului, numai mâinile îl mai ascultau — s-a așezat pe prag și prin vuietul care-i vuia, prin vâjâitul din urechi a auzit iar un glas: «Și amu ce te-ai așezat pe prag, ce șezi pe prag?» «Ce vrei să fac?» «De-amu hai!» Când a auzit bunelul că baba lui nu s-a dus, ci se tot învârtește pe aici, unde s-a supărat! «Dar du-te, fa femeie, la locul tău și șezi unde te-am pus! De ce n-ai astâmpăr, ce cauți pe aici?» «Hai, moșnege, hai!», zice baba și bunelul deodată aude că acesta nu-i glasul babei lui, îi alt glas — scârțâit, răgușit, și parcă nu-i de femeie, dar dracu știe de ce-i. Bunelul își astupă urechile cu palmele, dar vuietul și vâjâitul tot se aude (audă-se, numai glasul să nu se audă! iar răzbate de colo dintr-o parte, și când dă bunelul din cap să-l alunge, fuge, dar nu zăbavă sare din altă parte și iar se repede

spre dansul, până se supără de tot bunelul — ce-i drept, înțelege că asta nu-i baba lui, să fie, știe cum ar grăi cu dânsa, numai o vorbă i-ar spune și îndată ar pune-o la loc, îndată i-ar tăia pofta să-l sâcăie — asta-i ea și cu dânsa bunelului i-i oarecum să se sfădească, hârca-i cu nărav, și măcar că a văzut-o de câteva ori în viața lui și nu se prea teme, amu n-are chef s-o vadă și s-o știe umblând pe alături cu pași neauziți), dă cu mâna o dată înapoi și pe neașteptate-i ajunge mâna de ceva uscat, zgrunțuros, crăpăcios, — tot așteaptă aici? — bunelul mai scutură o dată din cap, apoi ridică mâinile și-și freacă fruntea cu palmele, se scoală și fără a se uita îndărăt pornește drept înainte să taie ograda dintr-un colț în altul... După aceea, peste câteva luni, sau poate să fi trecut vreun an, povestea bunelul că atunci când s-a sculat de pe prag, parcă l-a ridicat cineva de jos, și cum s-a sculat așa dintr-odată a simțit că i s-au desprins pietroaiele de la picioare și picioarele i s-au făcut ușoare, și vuiala care-i vuia în cap a rămas în pragul căsoicăi unde șezuse, el s-a sculat și a mers vreo zece pași și, când s-a uitat înapoi, a văzut-o ducându-se printre casă și căsoică spre poartă. Dar n-a ieșit pe poartă — s-ar fi auzit cum o deschide — s-a ridicat în văzduh, a zburat peste poartă și s-a dus. Dar când l-a întrebat nu știu care: «Și chiar ai auzit-o, bunelule, cum s-a dus zburând?», bunelul a dat din cap: «Am auzit-o, apoi a adăugat, dar nu s-a dus departe. Am văzut-o cum s-a învârtit și a hohotit toată noaptea pe vale, când în sat, când pe un mal, când pe celălalt — și tare mai hohotea și tare se mai bucura și tare se mai veselea că o să aibă ea dobândă noaptea asta». Noaptea mai înainte, când ieșea bunelul tot așa până la colțul căsoicăi ori se ducea prin grădină, sta și asculta, auzea noaptea bunelul niște fluturări în aer, undeva sus — numai că sus, să fi fost jos printre copaci, ar fi priceput că frunzele copacilor flutură și ar fi știut ce-i, apoi auzea vuiete în adânc și a înțeles că vuietele vin de sub pământ, numai că din pământ vin, că dacă era să treacă ceva pe drum s-ar fi auzit cum se apropie, cum se depărtează, atât s-ar fi auzit, dar vuietul acela ținea lung, se auzea întruna și era greu vuietul, înăbușit, adânc — dacă puneai palma pe fața pământului, simțai cum tremură pământul, și toată valea parcă

se răspundea de șoapte, de clocote surde, care se izbeau ca valurile de mal atunci când cresc apele, dar bunelul înțelegea că până or veni apele de Sus, de la Munte mai este, mai sunt vreo doua săptămâni, și dacă ar veni s-ar auzi miros din sus, și celelalte semne s-ar arăta, dar nu-s apele — acele fluturări, vuietul acela, clocotele le-a auzit și noaptea asta, dar amestecate cu glasul ei. Și încotro se întorcea bunelul îi auzea glasul ba din dreapta, ba din stânga — ba de sus, de deasupra lui, că o dată a simțit că începe să-l apuce frica, să-i tremure mâinile și picioarele (de frig? ori cât a șezut pe prag i-au amorțit picioarele?). S-a oprit în mijlocul ogrăzii departe de căsoică, departe de poartă, departe de salcâm, departe de gardul grădinii cu pârleazul, departe de pomi, s-a oprit și a zis: «Te rog, maică, să mă mai lași măcar până se face ziuă». Și cum a zis i-a auzit iar fluturările sus în văzduh, vuietele sub picioare în pământ, și clocotele și hohotele pe toată valea. Povestea bunelul că după ce-a rugat-o așa, până în trei ori, n-a mai auzit nimic, parcă toată lumea ar fi ațipit, ar fi adormit ori lui i s-ar fi astupat de tot urechile; și liniștea și tăcerea a ținut nu se știe cât, și se făcea tot mai groasă, mai grea liniștea, și se revărsa liniștea din toate părțile: din deal, din vale, din grădini, din drum, de după grajd, se revărsa în ogradă pân' peste capul lui, pân' spre cerul negru, întunecat, tăcut și bunelului i-a trecut un fior de gând: «Se vede că adorm, ațipesc... Așa, în picioare? În mijlocul ogrăzii? Am să dorm oleacă, am să mă odihnesc... Pe o liniște și o pace ca asta...». Și deodată, în liniștea aceea, a răsunat un țipat: «A-a-a-ee!...». Bunelul a tresărit, s-a îndreptat din spete: cine a strigat? încotro s-a auzit? A stat să vadă dincotro vine strigătul, dar s-a auzit numai răsuflând greu cineva parcă s-ar fi înădușit, parcă l-ar fi înădușit, parcă l-ar fi trântit cineva — zgomotul venea dinspre grădină, și țipătul tot dintr-acolo a venit — dar cine l-a strigat? — bunelului i s-a părut glas cunoscut, stă să asculte, dar glasul nu se mai aude. Și bunelul se repede într-acolo spre grădină să vadă ce-i cu băiatul, cine-l trânteste așa, dar numai ajunge la pârleaz că se oprește — aude pași în spatele lui, dinspre poartă — se întoarce spre poartă și-l vede pe băiat fugind pe dincolo, pe drum, fuge și bunelul nu apucă a lua seama încotro fuge, la deal ori la vale,

vede numai că-i speriat, că-i fugărit de cineva, se răsucește într-acolo și de acum se aude cum el singur strigă: «Care-l gonești, măi? Lasă băiatul în pace!», dar lângă poartă dă piept cu ucraineanul, acela îl apucă de cămașă și-l întreabă; «Unde-i? Arată unde-i?» Bunelul dă din cap: «Nu știu». Acela iar: «Spune, moșnege, unde l-ai ascuns?». Bunelul: «Dar de cine mă întrebi?» «De cine? Te prefaci că nu știi! Hai să-l căutăm». Și-l caută peste tot: în căsoică, în podul casei, în grajd, în copacii din grădină — nu-i. Și atunci bunelul îl vede mâhnit pe flăcăuan și zice: «Da pe cine-ai prăpădit?». Acela numai se uită mirat la bunel și începe să plângă. Lasă capul în jos și plânge ca un copil. Bunelul se uită la băietanul ista care iaca-i soldat și el, plecat din satul lui, de lângă maică-sa prin locuri depărtate, prin lume, cu pușca în mână, și-i așa crud, așa de tinerel, sârmanul, că nici măcar lacrimile nu și le poate ține, se dă bunelul lângă dânsul — flăcăuanul a pus coatele pe scândura porții, fața pe mâini, șade așa și plânge și poarta se clatină, iar el se aude că plânge. Când se uită bunelul mai bine, la poartă nu-i nimeni, poarta-i dată într-o parte, încoace spre căsoică, iar lângă poartă stă el, bunelul (se miră cum de-a ajuns de acolo, din mijlocul ogrăzii, aici la poartă?), dă cu mâna și simte pe mână niște picături, vreo câteva pe dosul palmei — rouă. Rouă? Înseamnă că degrabă se face ziuă, se luminează de zi... Dar roua-i caldă — s-a încălzit de la mâinile lui? Ridică mâinile la piept, strânge palmele una în alta: «Ei, și unde-i băiatul cela? Pe unde umblă el? Amu-i de umblat?» și cum zice așa se uită în sus și vede niște dungii roșii, lungi, se văd cum întind dintr-o parte în alta, dintr-o margine a cerului la alta, și dungile-s multe și dese, una lângă alta, bunelul își aduce aminte că parcă le-a văzut cândva, dungile, dar nu erau atâtea, erau numai vreo câteva, două-trei. Dar unde le-a văzut? Acolo, departe pe pământuri străine, de unde a venit pe jos acasă, le-a văzut tot așa într-o noapte când zăcea într-o margine de secară, naltă secara, frumoasă, și el s-a târâit, s-a târâit mult spre dânsa, dar n-a putut ajunge, a căzut și a rămas așa cu fața în sus la cerul întunecat, de noapte, și a văzut pe cerul acela dungii roșii ca acestea... Dă bunelul cu mâinile — într-adevăr îi lângă poartă (cum de a ajuns el de acolo, din mijlocul ogrăzii, aici,

lângă poartă?), trece cu mâinile de-a lungul scândurii — da, poarta-i deschisă — i s-a părut că-i închisă — poarta-i deschisă! Cine a deschis-o? De cu seară a căutat să fie închisă bine, a pus sârma în par, iaca și sârma este în par, dar poarta-i deschisă, deschisă de tot. Adică să se fi dus ei iară la vânatoare de noapte? De ce nu i-au spus? Totdeauna-i spuneau: «Ei, bunelule, să ne aștepți ca ne ducem să venim!» Și veneau, veneau toți. Numai o dată... uzbekul... dar l-au pescuit... altă dată s-a întors ucraineanul olog... Stai, își zice bunelul, dar ce-l întreba astă noapte Timoșa? A bătut la ușă, i-a deschis, l-a întrebat, dar bunelul n-a înțeles ce vrea de la dânsul. A vrut să-l întrebe, dar acela a făcut din mână: «Surdul tot surd...» și s-a dus val-vârtej. Adineaori când stătea în mijlocul ogrăzii, apoi o dată a auzit glas cunoscut în fundul grădinii, s-a repezit într-acolo și s-a pomenit la poartă — parcă a înțeles că acela căuta pe cineva, căuta și nu găsea și a început a plânge. Pe cine căuta? De ce plângea? Bunelul nu putea înțelege cum nu putea pricepe în ce fel s-a pomenit el la poartă și cum de aflase poarta deschisă? Bunelul vrea s-o închidă, o ridică dedesubt, adică de scândura de deasupra, o ridică s-o închidă și o dată parcă l-a fript ceva în piept, la inimă: «S-au dus și nu mi-au spus?» S-a întors și a fugit repede cum putea el să fugă spre ușa casei, să-i întrebe de ce se duc și nu-i spun, să-l întrebe pe mai marele lor: se poate să se poarte așa cu dânsul, ei, băieții, care i-s ca niște feciori, iar el li-i ca și tată? — dar când a ajuns la prag și s-a sprijinit cu mâna de perete a văzut că ușile-s deschise — și la tindă și celelalte — a dat cu mâna și a văzut ca ușa tinzii s-a clătinat (au slăbit bălăməlile!) și când a strigat tare: «Măi, sunteți careva?», i-au răspuns odăile pustii. Bunelul s-a întors și a dat să pornească spre grădină, apoi s-a sucit la dreapta să iasă în drum și când a ajuns la poartă și a vrut s-o deschidă, a văzut că-i deschisă (ei, cum să nu te minunezi, când închizi poarta asta de cu seară și o găsești deschisă, o închizi amu iară și iar o găsești deschisă?) și bunelul a simțit că-i vin iar amețelile. S-a apucat cu mâinile de stâlpul porții (era îmbrăcată pe stâlp sârma — a rămas sârma, bine că măcar sârma a rămas), și cât o fi stat așa bunelul că deodată parul din mâinile lui a

prins a juca, a sălta. Juca, se clătina, bunelul s-a uitat la dânsul de mai aproape, de mai departe, parul juca, atunci bunelul s-a întors să se uite către poartă, dar poarta s-a clătinat înspre dânsul, înspre bunelul, și așa mare și deșirată s-a lățit la pământ, și atunci bunelul a simțit că și locul sub picioarele lui se clatină, și a înțeles, că pământul se clătina. S-a întors spre căsoică — căsoica se clătina. S-a uitat spre vârful salcâmului — vârful salcâmului se clătina, s-a uitat spre casă — și casa se clătina, bunelul a ridicat ochii și s-a uitat în sus, spre cer, și când s-a uitat a văzut că ceru-i roșu tot, s-a făcut roșu cerul parcă dungile acelea multe, roșii, care se întindeau de la o margine la alta a cerului, s-au împreunat una cu alta, și amu ceru-i tot scăldat într-o văpaie roșie. Când a văzut-o și pe asta, a strigat: «Dar unde-i băiatul cela? Pe unde umblă el? Amu-i de umblat?» și când a strigat deodată parcă lumea s-a umplut toată de zgomote — ori poate bunelului i s-au destupat urechile? — s-a auzit un vuiet strașnic răsărind de sub pământ, de pe pământ, peste marginea pământului, și vuietul acela era amestecat cu scrâșnet de fier, cu zângănit de roți, cu uruit de motoare și creștea vuietul, se făcea mai tare și tot pământul se cutremura și sălta, iar după vuiet a prins a se răscoli și cerul, s-a umplut și cerul de zgomote, de șuierături, de țipete, cerul ista roșu cuprins de văpaia asta roșie, văpaia care curge într-o parte și în alta, de la o margine a cerului la alta, curge ca apa și valea toată clocotește, valea toată se leagănă, se clatină, valea cu apele ei parcă ar zice: «Mai încet, pământule, nu te clătina așa, că-mi scoți apele din maluri și am să-nec satele!» Ori: «Mai încet, cerule, nu mă împoșca cu foc că am să-ncep a clocoti și am să opăresc pădurile, livezile, copaci, oameni — tot am să ard și am să nenorocesc!» Dar o ascultă cineva? Bunelul își strânge degetele pe par, îl ține strâns, se clatină și el cu parul, iar când a căzut poarta și l-a atins la picior, bunelul n-a mișcat piciorul din loc și iar a zis: «Ei, unde-i băiatul cela? Pe unde umblă el, parcă acuma-i de umblat?» — și în clipa aceea a simțit că se revarsă lumea toată de aici, din dealul satului, se revarsă în vale, umplând valea cu vuiete, cu zgomote, cu scrâșnete de fier, cu zângănit de roți, iar sus în cer văpaia se aprinde mai tare, se face roșie, roșie ca

sângele, parcă un foc mare, uriaș ar fi călit tot cerul și tot focul aista se revarsă peste vale și se face valea roșie toată, și cerul odată se frânge în două, de la mijloc, și se lasă înspre apus, și celălalt mal dinspre apus odată ce luminează, arde, iar după aceea, ori poate în aceeași vreme, răsună toata valea de glasuri omeneste, multe glasuri, glasuri izbucnite din adâncuri, de bucurie și frică totodată, glasuri împinse de cineva din urmă, trezite dintr-un somn, dintr-o așteptare, pentru ca să cadă iar în somn, în așteptare, dar acum trezite și purtate înainte — și deodată printre glasurile acelea aude bunelul un hohot prelung, parcă de bucurie, parcă de plâns, iar după hohot se aud fluturări ca niște lipăiri de aripi, hohotul se rostogolește de-a lungul văii, de-a latul văii, din mal în mal, se amestecă hohotul cu zângănitul roților, scrâșnetul fierului, tropăitul picioarelor, strigătul mulțimii... Bunelul stă și ascultă cu mâinile pe parul ce se clatină, se uită la jocul focului și al pământului, stă și așteaptă când se va termina acest joc, acest dans sălbatic, dar nu se termină, se face tot mai aprins, tot mai turbat, și toata valea, dealul, cerul și pământul își roșii, roșii-aprinse, roșii ca sângele, și bunelul zice că aista-i într-adevăr sânge, că nu degeaba se aude ea așa de bucuroasă hohotind și zburând prin văzduh, peste livezi și ape. Deodată fluturarea ei se aude pe aproape, bunelul vrea să se întoarcă s-o vadă, dar s-a ținut în loc, nu s-a uitat. Doar a rugat-o omeneste, a rugat-o de trei ori să-l mai lase... Că dacă a trece focul și s-a duce s-or întoarce oamenii înapoi în sat, s-a întoarce și nora cu băieții, dac-or veni și or intra în orgadă, îndată or striga: «Bunelule? Auzi, bunelule, unde ești? Ce mai faci?» «Ce să fac? Păzesc casa. Iaca și cartofii-s întregi, gardul, copacii din grădină. Amu veniți la bunelul să vă vadă... Voi cum v-ați chinuit acolo? Și bunelul o să-i mângâie pe cap îndelung, cu palma: Aista tu ești, Ile? Tu? Da asta cine-i? Tu, fa?»... Și bunelul se încălcește, îi încălcește care și cine-i și când întinde odată mâinile vede că nu-i nimeni împrejurul lui și numai undeva departe, tocmai colo pe zarea dealului se vede depărtându-se chipul mamei băieților. Îi plânsă, despletită, aleargă și strigă, își frânge mâinile și-și smulge părul din cap și nu se știe încotro aleargă și de ce strigă și plânge. Bunelul se uită după dânsa, întinde

mâinile s-o oprească, dar nu se mai vede, și atunci bunelul pornește spre ea, întâi încet, apoi simte că picioarele i se dezmoțesc și iaca aleargă, aleargă pe drum, pe drumul ista îngust, dă să-i strige să se oprească, dar nu se mai vede, și rămâne în urma ei numai plânsul, rămâne să plutească deasupra satului: «Of, copiii mei, copilașii mei...». Bunelul se oprește în mijlocul drumului, ridică ochii, se uită împrejur — toată lumea-i înecată de văpaia cea roșie, se uită pe vale — valea-i neagră-roșietică... Bunelul pornește pe drumurile satului, aleargă pe ulițe și ulicioare, pe unde a umblat de atâtea ori, pe unde a călcat de atâtea ori în viața lui, aleargă, se oprește în dreptul unei case și întrebă: «Este careva acasă, măi?». Nu răspunde nimeni. Trece mai departe: «Măi omule, măi, răspunde-te!» Ia aminte spre ograda întunecată — îi pustie ograda, pustii casele. Se duce mai departe, la altă casă, ajunge la casa lui cuscru-său și din drum strigă: «N-a fost a noastră acasă? N-ai văzut-o?» Casa tace tupilată între copaci. «Chiar n-ați văzut-o? D-apoi amuia am zărit-o trecând pe aici. N-a intrat în casă? Ce-i cu dânsa de se rupe plângând așa?» Atunci casa lui cuscru-său parcă ar zice: «Du-te, măi moșnege, acasă, ce umbli pe uliță? Amu-i de umblat, când arde pământul?» Dar bătrânul s-a și pornit mai departe, înainte ori înapoi, nici el nu știe, atât că se pomenește în fața unei case din mahalaua lui (aici trebuie să-i răspundă careva?) și zice din drum: «Ce-i cu lumea asta, fa Motre! Vor să ne ardă de tot?», și până să-și aducă aminte că pe Motrea a lovit-o glonteale prășind și chiar el i-a săpat groapa, până să-și aducă aminte, iaca aude glasul ei: «Tu cată să dregi sapa și să prășești și la mine în grădină să n-o năpădească buruienile de tot...». Și când a auzit-o vorbind de sapă s-a întors și s-a pornit repede de la poarta ei pe marginea drumului și a înțeles că tot satu-i pustiu — pustii drumurile, pustii casele, pustii ogrăzile. Și satul într-adevăr era pustiu, porțile deschise ori prăvălite pe unde erau, ușile caselor deschise vraisește, ferestrele iarăși, pustiu satul, fără suflet de om într-însul. Iar ciocotul de pe vale s-a rostogolit pe celălalt mal și bunelul auzea cum răzbat dintr-acolo scrâșnete de fier măcinat și fluturările aripilor ei, hohotele ei (parcă era aici aproape, parcă era departe, cine știe pe unde), și cum

mergea bunelul de la casa Motrei la vale de-a lungul gardului ei de glod, negru (a căzut lipitura), și s-a gândit că-i numai el singur în tot satul și că amu când a rămas satul pustiu, el trebuie să aibă grijă de dânsul până s-or întoarce oamenii, și cum mergea așa a auzit un strigăt «Mă-a-mă!» Bunelul s-a oprit, a ascultat (dincotro a venit strigătul? a stat, a mai ascultat — s-aude iară? — mi s-a părut) și a dat să pornească mai departe, spre casă că era obosit, tare obosit după atâta alergătură prin sat (atâta a umblat și n-a întâlnit suflet de om!), și numai a făcut un pas ori poate s-a gândit că a făcut, că același glas a strigat iară: «U-u-u-e-e-e!» nici nu s-a înțeles ce să fi strigat, dar bunelul a priceput cine strigă, a cunoscut glasul și a pornit iar la fuga, alerga într-o parte, pe-o uliță, pe alta, pe lângă niște case, pe lângă niște garduri, apoi se întorcea înapoi, intra în sat, prăpădea bățul pe care-l avea, scotea dintr-un gard alt băț și, ajutându-se cu dânsul, alerga iară mai departe și de câte ori a trecut așa satul dintr-o margine în alta — nu se știe, de câte ori a ajuns dintr-un capăt al satului la altul — iară nu se știe, se știe numai că n-a întâlnit pe nimeni, nu l-a oprit nimeni, nu i-a dat bună vremea ori bună dimineața nimeni (de amu începea să se genească de ziuă), până când la urmă l-au adus picioarele la apă, la mal, picioarele și pământul l-au adus și bunelul a pornit a alerga de-a lungul malului în sus și în jos, a se uita când spre sat, când spre celălalt mal, peste apă (dintr-acolo auzise strigătul!) și a umblat așa până s-a luminat bine de ziuă, toată valea s-a acoperit de liniște, și bunelul s-a așezat pe o lespede pe mal (pe care băteau înainte femeile rufele cu maiul), ședea și se uita la apa care curgea tulbure și neagră și pârjolită prin fața lui și-și zicea că iată, a trecut și focul ista, s-a dus, s-a dus și nu mai este, dar ce folos, dacă a rămas satul pustiu, nu-i nimeni, ce folos că a rămas numai el, un moșneag slab, cu mâinile și picioarele uscate, ochii obosiți, care simte cum îl cheamă țărâna, îl cheamă de mult și el se tot împotrivește... Se împotrivea până acuma, dar acum nu mai poate, nu mai are de ce se împotrivi, trebuie să se ducă. Bunelul lasă capul în piept și înțepenește așa, una cu piatra de sub dânsul. Vremea trece peste dânsul, îl cuprinde, îl îngroapă în nisipurile ei, bunelul se cufundă tot mai mult în nisipul

de pe mal, valul apei vine, linge locul, îl netezește, îl astupă și bunelul nu se mai știe pământean, ci numai duh, numai suflare a lumii... Când deodată de undeva de pe vale se aud niște țipete ascuțite, țipete multe, țipete de spaimă, parcă de jale. Bunelul repede în sus capul lui alb, descoperit, chel, îl ridică din adâncurile nisipurilor, se uită într-acolo la vale și vede un buluc de păsări care zboară, se rotesc, se tot lasă în jos, apoi se ridică în sus și tot țipă parcă a spaimă, parcă a jale... Lăstunii! S-au întors lăstunii pe la casele lor. Dar de ce nu se duc la borțile lor din mal? De acum a trecut focul, pot să se întoarcă și ei la cuiburi. Bunelul se ridică de pe lespede, se ridică în picioare. Ce-au găsit acolo, de ce țipă așa? Un fior rece îl trece prin inimă. Bunelul se apleacă, își ia toiagul de jos și pornește încetișor la vale. Lăstunii îl văd, fac spre dânsul, zboară până deasupra lui, apoi se duc iară spre locul unde se roșeau mai înainte, se duc țipând și iar se întorc țipând spre dânsul. Bunelul merge, merge, vede câțiva tufari crescuți cine știe cum acolo pe mal, pe nisip, doi tufari de porumbrei spinoși, ajunge la tufari, calcă între dâșii și deodată pașii lui pe nisip se opresc, se face tăcere, iar lăstunii se ridică sus, sus în aer, se mai rotesc cât se mai rotesc și se lasă pe o aripă, peste apă, și se tot duc, se depărtează, se duc în drumul lor dac-or fi având și ei un drum... Îi spunea bunelul după aceea lui Isai: «Te-am găsit pe mal, după tufarii ceia de porumbrei. Ședeai cu fața în jos, cu mâinile întinse, cu picioarele în apă, până la brâu în apă, numai jumătate afară. Când te-am văzut, m-am gândit că-i vreun soldat. Te-am întors cu fața în sus și atunci te-am cunoscut. Te-am luat în brațe și m-am pornit cu tine de-a lungul malului, pe marginea apei, spre sat. Iar lăstunii când au văzut că te-am luat și te duc, au pornit a se roti deasupra mea, se ridicau în văzduh și cădeau iar, și țipau, țipau întruna, parcă mi te cereau înapoi să te dau lor. Numai Nistrul mergea pe lângă mine, mergea și tăcea...».

Tăcea Nistrul, mergea și tăcea pentru că numai el văzuse și știa tot ce nu văzuse și nu știa nimeni din câte se întâmplaseră în ora de la revărsatul zorilor, când s-a aruncat Isai de sus, de pe malul acela nalt și drept și neted ca un perete, s-a aruncat în apă, s-a dus în adânc,

apoi a izbucnit la suprafață, departe de maluri, de un mal și de celălalt, și când a izbucnit să ieie o gură de aer că se înădușea după o fugă ca aceea, a văzut o lumină mare deasupra, o lumină care l-a orbit, lumina aceea s-a spart țândări deasupra capului lui și i s-a făcut întuneric-beznă-n ochi. Abia târziu, când l-au împins valurile la mal, departe, mult mai la vale de sat, apa l-a spălat și l-a răcorit, dar tot nu-și putea veni în fire, parcă simțea că este, că trăiește, parcă nu simțea nimic și numai îi fâșâia în urechi și-i era răcoare la picioare — atunci a simțit că mâna dreaptă nu-i a lui, n-o poate mișca și a auzit un vuiet în cap și o durere cumplită la tâmpla dreaptă, dar n-a putut pricepe nici după aceea cum și dincotro, din care parte au venit gloanțele ori schijele ori ce-o fi fost, nu-și putea aduce aminte. Nici el nu știa ce foc fusese acela care izbucni deasupra lui și apoi se stinse, și el căzu în întuneric. Nu știa cum a ajuns la mal, cum a înotat cu o mână numai, cu capul beteag, rănit, cum s-a luptat cu apa, s-a luptat și a învins-o, acolo la mijloc. Atât știa că după ce a văzut apa că nu-l poate înghiți, când s-a apropiat de mal, a prins a-l ajuta și ea și l-a mână la mal...

Băiețușul a alergat mult încolo și înapoi de-a lungul malului, pe pietrișul ascuțit și tăios, a alergat tot strigând, și-a julit picioarele, tălpile însângerate îl usturau și-l frigeau, apoi au venit asupra lui păsările negre țipând din zbor, el fugea și striga peste apă, dar tata-său nu-i răspundea, nu se vedea—cum se aruncase în apă și se cufundase, nu mai apăruse deasupra, nu se vedea și băiatul a pornit să plângă și să strige printre sughituri și de acuma nu mai putea tot alergând încolo și înapoi pe marginea apei, dar păsările negre cădeau asupra lui, el dădea din mâini să se apere, iar o dată când s-a uitat în sus, păsările nu mai erau și a văzut că degeaba tot fuge și strigă, căci păsările se vedeau zburând departe dincolo, la celălalt mal, unde-și aveau borțile lor multe și negre în mal. Băiatul s-a uitat într-acolo, dar n-a văzut nimic, mai bine zis nu putea vedea, pentru că apa în fața lui strălucea, parcă luase foc și ardea cu pară. A pus palma la ochi și s-a uitat pe sub palmă, dar n-a putut vedea nimic și când numai a pornit să alerge

iară de-a lungul apei, în sus și-n jos, și alergând s-a uitat înspre celălalt mal, atunci le-a văzut zburând pe deasupra celuilalt mal, mai bine zis nu le-a văzut, că taman zburau prin soare păsările, le-a auzit numai cum țipau mânioase, speriate, dar atunci l-a văzut pe tata deasupra apei, sprijinit de mal cu spinarea, de peretele malului, sub borțile acelea multe și negre, l-a văzut și a strigat de bucurie. A strigat tare și i s-a părut că tata l-a auzit și i-a făcut semn. Dacă l-a văzut a pornit mai încet băiețașul, de acum nu alerga, mergea încet de-a lungul malului, chiar pe marginea apei, pe nisipul ud, răcoros, de-acum nu mai fugea, mergea în voie, îl aștepta pe tata care se hodinea la celălalt mal și acuși avea să vină, avea să treacă dincoace. Băiatul s-a așezat pe o piatră, o lespede pe care n-o văzuse până atunci — stătuse cândva nici în apă, nici în nisip, de fapt stătea mai mult în nisip lespedeaa aceea — băiatul s-a așezat că tare-l usturau picioarele, și le julise fugind de-a lungul malului pe pietrișul fierbinte. Acum stând cu tălpile în nisipul ud, răcoros, a simțit băiatul că i s-a moleșit trupul, și-a sprijinit capul pe genunchi și tot privind peste lumina apei la taică-său care stătea sub celălalt mal, gol, lipit cu spinarea de peretele înalt și drept și galben, a băgat de seamă ori așa i s-a părut că tata stă cu mâinile întinse în părți, cu palmele lipite de perete, și cum stă așa se lasă tot mai jos, și băiatul vede cum picioarele tatei se scufundă până la genunchi în apă, până sus, tata se duce până la brâu în apă și băiatul a vrut să strige: «Ce faci, tată?! Te duci la fund!», dar pe loc a înțeles că tata șuguește, vrea să vină mai repede încoace, și pentru ca să nu se arunce deodată de pe mal, coboară încet în apă și odată are să deie înot și va veni și s-or duce amândoi... El o să meargă alături, o să caute să pășească mai larg, să facă pașii mai mari ca să se țină de tata, și cum vor merge așa o să-l întrebe: «Tată-hăi, da de ce păsările care trăiesc în mal îs așa de rele? Așa-i că-s rele?» Apoi după ce-or să mai meargă oleacă o să zică: «Te-am văzut când stăteai cu spinarea lipită de mal și ele țipau de asupra ta... Așa-i că-s rele păsările acelea?» Și când o să zică așa, o să-și aducă aminte cum au început să-l râdă într-o zi băieții ca-i de al nimănu, că i-a lepădat tata, unul l-a făcut

pletos și chiar l-a tras de chică, de la ceafă, l-a durut tare. «Tată, tunde-mă de tot, să nu mă mai râdă băieții și să mă poreclească...». Și parcă aude glasul mamei: «Zi-i să te tundă!» «Tunde-mă, tată...». Și când a vrut să se uite băiatul iar dincolo, a văzut că-i întunerice, apa nu mai lucește, malul celălalt abia se vede, nu se vede mai deloc – parcă-i noapte, parcă s-a făcut noapte, dar îi cald, parcă-i ziuă... Și apa parcă este, părea nu-i, de auzit se aude, de văzut nu se vede, și-i cald, tare cald. Și-l frige în cap, îl frige tare în creștet... Apoi se face iar ziuă, iar lumină, iar zi cu soare, apa iar lucește și începe ba a se întuneca, ba a se lumina și deodată se aude de undeva dintr-o parte, de la vale, se aude scârțâind prundișul cum se aude când tușește cineva, pașii vin tot mai aproape, vin, dar tare încet vin, băiețașul vrea să se uite să vadă cine-i, dar nu se uită, știe că-i tată-său. Și măcar că nu se uită, îl vede, vede că-i gol, vine nu știu cum supărat, cu capul plecat, vine, dar tare încet vine... Pietrișul trosnește sub picioarele lui și când se apropie — tata? — se uită unde i-s hainele, întreabă unde i-s hainele, dar nu-l întreabă cu glas, îl întreabă așa, pe tăcute, și băiatul iar nu se uită, nu-i răspunde. Nu că nu vrea să-i răspundă — nu poate, și atunci tata vede o grămadă neagră, hainele lui, se apleacă să le ieie, dar când pune mâna, dă că-i o grămăjoară de scrum, căci hainele lui au luat foc de la soare, și atunci tata vine la dânsul, la băiat, dar băiatul nu se mișcă, nici nu întoarce capul, tata îl apucă cu o mână pe dedesubt, pe sub picioare, cu alta mână pe după cap, și așa cu dânsul în brațe pornește de-a lungul malului în sus. Și băiatul se întreabă: cum o să se ducă ei acasă dacă tata-i gol? Când se uită — tata-i încins cu o cămașă. Vrea să-l întrebe a cui e cămașa, că a tatei nu-i, a lui a ars — când a pus tata mâna pe grămăjoara care credea că-s hainele lui, ale tatei, a văzut că-n locul lor a rămas numai niște scrum și scrumul a zburat printre degete și s-a împrăștiat peste tot cerul — a vrut să-l întrebe, dar a văzut că aceea-i cămașa lui, a băiatului — tata s-a încins cu cămașa lui, peste brâu cu mânecile, și așa mergeau pe marginea apei...

Aprilie-iunie 1965, iunie 1997

IGNAT ȘI ANA

Sus în capul satului Ignat coboară, mai bine zis sare la cotitură — camionul care l-a adus o ia la stânga, spre ferma de sub deal, — iată-l stând o bucată de vreme nemișcat, de parcă i s-ar fi înfipt picioarele-n locul unde-a căzut. Vezi, Doamne, s-a grăbit să vie, iar acum nu știe încotro să apuce: pe șosea la vale, spre casa cui îl are, ori?.. Cum stă el așa, mătăhălos și nalt, curat un stâlp de telegraf printre ceilalți înșirați pe marginea șleahului, dă că parcă-i lipsește ceva. Traista? O are subțioară, este. A zmulș-o din cui când s-a cățărat din mers în «ZIL»-ul care fuge acum pe un drum de țară, a urcat neîntrebat și s-a întins pe stiva de piatră din coș. Abia a apucat a-i da de înțeleș, muțește, brigadierului care țopăia enervat pe lângă motoristul care se căznea cu mașina de tăiat blocuri: azi n-o mai dregeți... așa că ce să stau aici de pomană?.. Aha, a uitat plosca în care-și lua răvac din butoiaș... Lasă că o găsește el motoristul, în cotlon — a rămas mai bine de jumătate într-însa — trage un gât băiatul și o să-i mai treacă năduhul. N-o pornesc ei azi! Iar dacă o pornesc și eu nu-s?.. Și n-are să fie om la încărcat?.. Eh! pufnește pe nări Ignat, simțind cum prinde a-l suge iar golul acela de la inimă.. Îl suge, îl suge... Și fără să știe cum, se prinde că ia traista de la subțioară și o întoarce pe-o față, apoi pe cealaltă — era făcută de dânsul, dintr-un ștergar vechi... s-a cam găurit... ar trebui s-o mai cârpolesc... viață de vădăoi... Odată întoarce brusc capul într-o parte: las' că rămân luni și lucrez pân' mai târziu, în celălalt schimb.

Întors în sâmbăta aceea mai devreme de la muncă, habar n-avea Ignat ce-o să facă până-n seară, nici să știe de oamenii ce-i vor ieși în cale, cu atât mai mult de acea suflare femeiască — adevărată ispită trimisă asupra lui — care avea să-i calce pragul, răscolindu-i sufletul

și viața. De acum dacă a coborât în marginea asta de sat, s-ar cuveni, bineînțeles, s-o ia cetinel la vale, spre casă. Dar vezi că s-a oprit și stă locului. Ori, poate, de unde știe că nu-i așteptat de nimeni-nimenea? Ori alta-i care-cumva pricina?

Iar sucește Ignat traista cu ce-a mai rămas într-însa — hm! numaidecât să-i pun niște petice — și era de acum să pornească la vale, când i se lasă o umbră pe frunte. Se scarpină îndelung la ceafă: ce mi-a strigat azi dimineată vecinul, peste gard, când fugeam să prind mașina?.. că m-a căutat careva aseară?.. Face un efort să-și aducă aminte: nu cumva tata a fost?.. ba parcă-mi vorbi ceva de... lot și... casă. Casă? Iar: casa?! Ignat își strânge cu durere buzele negre, late: îl întreb eu deseară... casa... iar le stă casa mea în curmeziș... Când prinde traista de băieri în degetul cel mare, îndoit, și dă s-o arunce pe spate, aburi fierbinți de benzină îl izbesc în nări — un camion lunecă pe alături cu viteză nebună. După acesta zboară al doilea care-i șterge umărul cu scândura bordului, abia dovedește să se ferească sărind într-o parte. Blegul! Se uită să-l recunoască: dacă-i de-ai noștri, de la carieră, lasă că-l învăț eu! Mașina era departe — trecea pe sub barieră, o prăjină ridicată cu un capăt în cer, mai la deal de casa lui — rămăsese uitată pe marginea șoselei din primăvară, când cu molima în vite... Îl trece cu frig prin spinare: unul ca aista nici nu va opri măcar să-și vadă... trebușoara! Odată se rupe Ignat din loc, pășește peste șanțul plin cu apă adunată din ploile acestei toamne târzii și o ia de-a lungul unui gard de șipci prevăzut cu o creastă de sârmă ghimpată.

Cărarea-i jilavă, cu călcături de om, urme de dobitoace.

Ceru-i jos, afumat.

Colo-n depărtare, pe dreapta, lucește auriu spinarea unui deal — să fie soare pe acolo? — iar jos, sub mal, dă glas, de câteva ori scurt și o dată lung, sirena unui vapoarăș nevăzut coborând pe Nistru la vale.

În cursul săptămânii se ia cu lucrul și mai uită, dar cum ajunge sâmbăta și are o jumătate de zi slobodă, iar după aceea, când se gândește că... vine o duminică întreagă și, la mijloc, o noapte lungă și pustie, atunci îl potopește cu totul mahna. Mahna asta ce i s-a

strecurat în piept ca o smoală, cu care se luptă de câteva luni de când a plecat Ana și a rămas el singur. Uneori i se pare că a reușit să mai scape de amar, dar pe dată își dă seama că a fost o părere. De la o vreme și la lucru a prins a-l găsi. Bunăoară, azi: trece brigadierul și-i zice: «Ce trănțești așa piatra, bre Ignat? Ori crezi că ducem lipsă de rebut?» «El de dimineață a cam călcat cu stângul», dădu glas de colo motoristul, un tinerel cu basc, venit mai deunăzi în locul lui badea Pricop care a fost mutat la altă mașină, că ajunsese la cuțițe cu brigadierul. Îl privi cruciș Ignat: ia seama, mucosule, să nu te fac pe tine... rebut! Dar se întoarse și-și văzu de treabă. Brațele lui cu palme mari, lătărețe, adevărate labe de urs cum îl alinta Ana, umblau iute, apucând blocul de piatră pe dedesubt, ridicându-l în cap și punându-l ușurel fie pe platformă, fie direct în bena camionului. Iar când i se făcea leșie la inimă, destupa plosca pe care o ținea pe aproape și trăgea câteva înghițituri bune, cinstindu-l, bineînțeles, și pe badea Pricop: aveam un suflet care mă înțelegea, dar și acela s-a dus, eh... Așa că simțind înțepătura din partea tinerelului, duse vasul la gură, trase o dușcă — fffu! otravă — se oțărî și făcu semn brigadierului: guști și tu? Mama ei de viață!.. Nu că ar fi vrut să-l îmblânzească, nu, așa, de, ca între oameni, creștinește, din inimă curată. Ei doi n-aveau nimic de împărțit, normele Ignat și le făcea, de era nevoie lucra și pe deasupra, oricând și ori-de-câte-ori îi zicea. Cu cât urca mai mult la piatră, cu atâta își obosea mai tare trupul și parcă-și adormea gândurile care-l rodeau zi și noapte...

La un colț de gard Ignat se oprește apucându-se cu mâna de un stâlp de beton. Apa din șanț aici se lățește și-n băltoaca galbenă se bălăcesc câteva rațe. Văzându-l venind asupra lor, prind a măcăi ca niște smintite... Nu-i a bine cu mine... De azi dimineață am simțit... Și când să calce dincolo, rațele se zburătăcesc speriate, iar una mai căscată era să i se bage sub talpă și i se duce un picior în glod.

— Boale spurcate!

Ajuns la loc curat, dă de câteva ori cu bocancul să și-l scuture.

Dacă ar fi fost să-l întrebe careva a doua zi, duminică, după ce-a plecat femeia aceea străină de la dânsul, în zori de zi: de bună seamă,

de ce n-ai ținut drept devale, acasă, ci ai luat-o la stânga, mergând prin sat, pe ocolite, te-i fi mirat de-ar fi știut ce să răspundă Ignat... Abia când a tropăit cu picioru-n pământ, să sară glodul, atunci a băgat de seamă că stă pe loc neted, uscat. Parcă ar fi asfalt, zău, se miră el. Într-adevăr, ulița ce ducea spre Centru fusese între timp asfaltată și el habar n-avea de treaba asta. Ba se mai nălță la intrare în sat un cogemite arc înjghebat din scânduri vopsite în roșu, și pe arc agățați frunzari uscați... O fi fost pentru vreo delegație, niscai granguri de la capitală... Pe ambele părți, pe stâlpii de telegraf și cei de curent electric, fixate pancarte cu diagrame, cifre fel de fel... S-ar opri Ignat să se uite la toate aceste minunății pe îndelete, — tare măiestrit zugrăvite! — dar nu-i chip: rața pe care mai s-o lățească fuge după celelalte și tipă de să-ți ia auzul.

— Iară careva-mi sperie păsările! iese o gospodină val-vîrtej la poartă, cu poalele-n brâu și brațele vinete până-n coate, de tescovină: plin satu de tot feliu de venetici, mînca-i-ar pustia, doamne iartă-mă!

— Aista-i de la noi din sat, fa! o lămurește imediat vecina care taman vântura niște fasole tărcate-n poarta dată-ntr-o parte. Îi feciorul lui Iosub Ciuntu, cel de lângă Bahnă, mai sus de pod. Care o ține pe Ana lui Negară... Ții minte: a furat-o mai anțărț de la o nuntă, iaca am uitat a cui, și-ncă s-au încăierat la bătaie... Că fata se avea în horbă cu Petrea ingineriu, fa... Zic unii că, cică, și după aceea, după ce s-au luat... Aici cumătra grăiește ceva cu glas cam înecat, după care mai tare: amu și-o luat sărmana lumea-n cap și, cică, s-o dus de-acasă... Iar el s-o băgată-se-n Stîncă, nu-l vezi? curat un pușcăriaș scăpat...

Din toată cetăreala vecinelor la urechile lui Ignat ajunge un singur cuvânt: venetici. M-a uitat cu totul satul, își zice-n sinea lui și lungeste pasul. Cum să nu te uite dacă de mai bine de-un an de zile n-ai călcat pe la Centru? Adevărat, n-a dat prin sat Ignat din an toamnă de când s-a mutat la casa lui. De pe atunci de când a sosit tânăra doctoriță care-a șezut până-n vară în gazdă la baba Ioana, peste drum de casa lor, și așa prietenă s-a făcut cu Ana de umblau hojma una la alta-n ospețe. Până-ntr-o zi când...

Se uită femeile lung după bărbatul nalt, în straițe ponosite, dublitate cu praf de piatră, care ține tot pe margine, pe sub copaci, pășind peste grămezile de frunze jilave și negre... Când socoate că s-a ndepărtat destul de ele, Ignat scoate din traistă bucățelele de pâine ce i-au rămas, le pune din mers pe muchea unui gard de zid al cuiva — le-or găsi pășărelele cerului —, apoi bagă traista goală-n sân și iuțește și mai mult pasul. S-o întreb... Să-mi spuie... — Ești sigur că ai s-o găsești!

— De ce să n-o gășesc? Trebuie să-mi spuie... Să știu și eu... Adică asta a fost cauza pentru care a apucat drumul satului: ca s-o vadă pe tânăra doctoriță care lucra la grădinița de copii? De câteva luni se mutase din mahalaua lor, cu toate că-i venea mai comod să stea în gazdă la șosea: în fiecare sâmbătă pleca la oraș și se întorcea luni dimineață... S-o gășesc! Să-mi spuie... Să știu... Ce-i cu Ana?.. Ce are?..

În câteva rânduri Ignat se trezea că merge pe chiar mijlocul străzii și atunci cum se dezmeticea se ferea speriat, luând-o iar pe sub pomii desfrunziți, tot pe lângă garduri. Să fi stat careva să-l vadă în acea stare, numai că s-ar fi gândit: măi, omul ista-i beat... uite ce umblet are... Nu era beat Ignat, n-avea de unde să fie. Era obosit, rău obosit era. I se făcuse atât de greu trupul că... îl trăgea la pământ trupul parcă era... de piatră... Ce-ar mai fi vrut să se hodinească, să se-ntindă și... Dar ce putea să facă, dacă în loc s-o ia către casă, a apucat pe aici... De amu să trec... S-o vadă... S-o întreb... Să-mi spuie!..

De vreun an de zile s-a ferit Ignat să intre-n sat. Știa el că or să-l ducă picioarele pe la medeanul unde se făcea joc atunci când a venit pe două săptămâni în concediu, în uniformă de marinar: șapcă albă fără cozoroc, cu panglici lungi falfâind pe spate, de se țineau copiii droaie după dânsul. Or să-l ducă și va să retrăiască iarăși, ca aieva, momentele din ziua aceea de vară cu soarele scăpătat spre chindie când el, cum stătea de vorbă cu niște flăcăi într-o margine, a auzit un țipăt... învălmășeală între fete... strigăte... râsete... Apoi una dintr-însele veni la dânsul și, mai râzând, mai plângând, i se lipi de umăr. Dar ce-i cu tine, ce s-a-ntâmpat, Anișo badei? o întrebă neștiind ce să creadă... Cu numai două seri înainte avusese vorbă mare cu tatăl fetei, care îl

goni de la poartă, amenințându-l că dacă mai îndrăznește s-o anine pe fiică-sa îl cotonogeste și nici nu se uită la șapca lui albă. Caută-ți pe alta s-o scoți din minte, marinarule! i-a strigat viitorul socru: eu am să-mi dau fata după un om așezat... S-a vădit mai pe urmă că omul cel așezat, Petrea inginerul se numea, a cărui nevastă se prăpădise de vreo jumătate de an — fiind la armată, Ignat nu știa în ce împrejurări s-a întâmplat nenorocirea — rămăsese cu doi copii mici. Anume în ziua aceea de duminică, înțelegându-se cu părinții, vru s-o urce Petrea pe fată în motocicletă ca s-o ducă la dânsul acasă, de acolo de la joc, dar ea a țipat îngrozită și s-a rupt din mâinile lui. Era motocicleta cu care se răsturnase inginerul și-și omorâse femeia într-o noapte, în vreme ce se-ntorceau de la o cumătrie din alt sat... Lucruri și amănunte pe care le-a aflat Ignat mai târziu, după ce a adus-o a doua duminică pe Ana la părinții lui, iar peste câteva zile, într-o joi, avea s-o lase ca să se-ntoarcă la vapor să-și ducă serviciul la capăt. Dacă mă uiți iară, i-a dat de grijă Ana la scara vagonului, să știi că de mine nu te-ascunzi nici la fundul mării. Și-i cuprinse picioarele cu brațele ei mici, cu ochii plutind în lacrimi — el stătea sus, iar ea jos. S-a întâmplat să nu-i scrie timp de patru luni, fiind plecat cu vaporul într-o misiune îndepărtată de ajuns tocmai în Oceanul de Răsărit. M-a uitat definitiv, și-ar fi zis atunci Ana, și nu atât ea cât părinții ei au căutat s-o convingă că a uitat-o — Ignat și Ana se știau de copii, iar cu anii prietenia lor copilărească s-a preschimbat, fără să știe cum, în dragoste, ceea ce nu le era pe plac băbacilor ei, pentru că, ziceau, prea îi nalt și ciolănos băiatul, pe când fata lor e subțirică și delicată ca o păpușică. Pricina, de fapt, părea să fie alta: Ignat era dintr-o familie de oameni cu mulți copii și cu mai puțină stare, pe când ea era una la părinți de-o căutau ca pe-o prințesă... Unul Dumnezeu știe de unde acea dragoste fierbinte și chinuită ce veni să-i lege, dar după reîntoarcerea la unitatea lui, Ignat îi scria în fiecare zi oriunde s-ar fi aflat, și fiecă scrisoare începea cu: frumoasa mea japoneză! Și se încheia tot așa: a mea frumoasă japoneză! Anume din asta și porni vorba prin sat că lunile acelea, patru sau cinci, Ignat nu i-a scris pentru

motivul că-și găsisе altă dragoste, o japoneză. Iar după ce se întoarse la vatră și treceau împreună prin sat, lumea grăia în urma lor: trece ursul cu japoneza lui! Cu adevărat, el omoi de aproape doi metri, iar Ana pe lângă dânsul mititică, un puigan, o fetiță. Ca să le facă cheful celor buni de gură, într-un rând, trecând pe lângă joc, de acuma fiind căsătoriți, o ridică Ignat pe Anuța lui pe-un umăr și așa merse pe drum spre casă...

— Văleu! face o femeie mai să se ciocnească de Ignat care iar ieșise-n mijlocul străzii. Poartă o scurteică de velvet roșu reiat, într-o mână duce o paporniță nou-nouță, iar în cealaltă o garafă cu vin, legată cu fundă roșie la gât. După ce se îndepărtează, uitându-se-n urma lui: iar vreunul scăpat de la ocnă, bag sama, bărbate...

— Vezi să nu te scapi aicea-n mijlocul drumului! buhnește supărat bărbatul ei care venea mai în urmă târând de mână pe un băiețel care nicidecum nu vroia să meargă cuminte și-l trăgea pe taică-său înapoi. Omul ca omul: vine de la muncă, nu se duce ca tine la cumătrie...

Abia acum ia aminte Ignat la hainele de pe dânsul: parcă-s nins cu măcinătură de piatră... Oi fi alb și pe față... ca un morar... Văzându-se ajuns pe podeț — mai rămân de aici vreo sută de metri până-n centru unde-i primăria, alături cârmuirea gospodăriei agricole, peste drum școala, mai la vale și mai la deal magazinele, bufetul — își zice: ce-o să creadă ea cînd o să mă vadă în halul ista? Am s-o iau pe ulicioara ceea, pe din dos, mai departe de ochii lumii... Dar ca totdeauna, cînd își punea una-n gând, și de data asta — alta iese: zvârluga de puștan se rupe pe neprins de veste din mâinile lui taică-său și Ignat se vede nevoit să-l prindă. Îl gâbjește sub podeț, de unde-l scoate cu mare greu, și-l dă omului în primire: acela nu s-a băgat, că i-a dat de grijă nevastă-sa că-i îmbrăcat în haine curate, bune... Acum merge Ignat pe o hudită lăturalnică — pe alocurea bocancii i se afundă-n pământul răzmuiaț — trece pe lângă niște cocioabe vechi stînd cu dosul drept în drum... Las' că pe aici am să ocolesc medeanul, chitește Ignat. Nu cumva îi e teamă că dă ochii cu Petrea? Tot drumul cât a mers încoace,

l-a împuns gândul: el m-a căutat aseară... el... iară nu încape de casa mea... îi stă ca un os în gât casa mea... Odată se întoarce furios către un stâlp negru: lasă, bre Petre, că ajung eu cu crucea pe la tine!.. o să trebuiesc odată și odată să-mi dai socoteală!.. Nu-i ajungea putere s-o facă? Adică: să-i ceară socoteală. Nu putere — curajul îi lipsea ca să-i vorbească direct, în față... De aceea cotește gândul pe alt fir, căutând a se convinge el însuși pe sine că anume de medean s-ar feri și nu de altceva, mai bine zis, de altcineva... Habar n-avea Ignat că pe locul de care fugea fusese săpată o enormă groapă de fundație și era pornită de acum construcția Casei de cultură a satului...

Dând așa dintr-o ulicioară în alta, iese Ignat la grădinița de copii. Centrul rămâne în stânga. Aruncă o privire prin părți — nu se vede nimeni. Numai la poartă stă o căruță. Caii tot fluturând din cap și-au scos căpestrele. De târziu nu pare să fie prea târziu... și privește-n sus căutând cam pe unde-o fi soarele. Trebuie să fie... n-a plecat încă... Ocolește căruța și o ia pe-o cărăruie așternută cu prundiș care duce, prin niște arbuști desfrunziți, spre o ușă cu perdele albe... Brusc se oprește-n loc. Ce-o să-i spună? În ce fel are s-o întrebe pe doctoriță?.. De atâta încordare îl trec nădușelile. Scoate din sân traista, își șterge fața, fruntea și o bagă iute la loc — nu m-a văzut nimeni? Lucru cu totul ciudat: în clipa asta își auzi glasul. Da, glasul lui, cu toate că știa, era sigur că n-a spus nimic, n-a deschis gura. Adică se închipui zicând: doamnă Marieta, dacă nu vă e cu supărare, ce-ați avut în vedere când ați venit la noi și eu cu Ana ridicam la pod în camera mare și Dumneavoastră ați spus: femeia-i făptură delicată și dacă bărbatul nu caută de dânsa, n-o cruță... Că adicătelea am pus-o la urcat boțuri de lut cu paie? Dar n-o puneam eu, singură se apuca de lucru de cum venea de la serviciu. Dimpotrivă, eu o opream: tu, Ano, funcționară, și să urci boțuri? Așa am zis atunci, iar Dumneavoastră, doctorița, mi-ați dat replica: nu pe mata te-am avut în vedere, domnule Ignat. Am zis: în genere, dacă un bărbat nu cruță pe femeia lui... În genere? Iată cuvântul pe care nu l-am putut înțelege. Vă rog să mi-l explicați... Vasăzică... rezultă că eu nu mi-am cruțat femeia? Ori că

m-ați avut în vedere nu numai pe mine? Poate că era vorba de alt-ci-ne-va, de un alt bărbat? Dumneavoastră, doamnă Marieta, sunteți nou-venită la noi în sat, nu știți... După ce am luat-o pe Ana și am plecat îndărăt la armată, a stat o vreme la părinții mei și s-a întors iar la alde Negară... Se putea ca în anul care-am lipsit eu s-o fi obișnuit cineva... un alt bărbat? Asta ați avut-o în vedere spunând: nu zic numai de mata, zic: în genere bărbatul... asta?..

Ușa cu perdele albe se deschide lăsând să iasă o dădacă voinică și rumenă-n obraji, în halat alb, care poartă la fiecare subțioară câte-un ghemotoc viu ce se zbate, bălăbănește din picioare, țipând:

— Nu vreau acaasă!..

Când se apropie lelița de căruță — căruțașul, cu o barbă roșcată, o urmează cu biciușca aruncată pe umăr și culege încălțăminte ce sare din picioarele picilor — prinde Ignat la inimă și întreabă:

— Spune mata, te rog: sora Marieta este?

— A, ce-ai spus? Îl privește muierea mirată. Dar cine sunteți? Aveți cumva vreun copil la noi?

— Nu... dar... aș avea ceva... să vorbesc... cu dumneaei...

— Ha-ha-ha! râde cumătra făcând cu ochiul către căruțașul cu barbă roșcată, care îi pune pe cei doi pici buclucași în coșul căruței și le arată biciușca să-i potolească. Auzit-ai? Dumnealui are a vorbi cu Marieta... Nu-i Marieta. A plecat. O să vie luni dimineață. Așa că poftim, caut-o luni...

Se întoarce și fuge pe cărare spre ușa de unde o altă dădacă în alb scoate alte două ghemotoace care bălângănesc din mâini și din picioare.

Nu-i... a plecat... luni dimineață, lasă Ignat capul, amărât. Brusc îl cuprinde o surzenie de nu mai răzbate la auzu-i nici un sunet, nici un zgomot din afară. Numai că-ndată s-aude un vuiet mare, parcă undeva sus de tot, ba parcă în capul lui, de-l ametește și se sprijină cu o mână de loitrea căruței. Dar până luni? Ce mă fac eu până luni? Și dă să pornească, dar ceva îl ține locului. Poate fărăma de speranță că acuși iese totuși doctorița, vine pe cărare, îl vede și-l întreabă: ce-i cu mata, domnule Ignat? Ce s-a întâmplat? — Oare nu știți? — Nu, nu știu,

ridică din umeri doctorița și-l privește mirată cu ochii ei migdalați, frumoși. Atunci Ignat întoarce capul rușinat ca un puștan care a făcut o pozna și-i nevoit să recunoască: spuneți-mi, dar sincer: v-a vorbit Ana ceva de mine? că aș fi obijduit-o cumva... eu? mă înțelegeți despre ce vorbesc: eu, ca bărbat... — ha-ha-ha! râde sora Marieta, exact ca atunci râde când a venit la dâșșii și el cu Ana puneau boțuri de lut la pod. Ana le căra, iar el, urcat pe scară, le arunca sus. Acum că suntem numai noi doi... Doctorița se apropie de-i simte suflarea parfumată pe obraz: mi-a spus ea ceva, dar e un secret femeiesc, auzi? se-cret!..

Ignat se ferește brusc privind-o în ochi: secret?!

Duce pumnul strâns la frunte lovind în os și momentan i se desfundă urechile. Un talmeș-balmeș de vorbe, țipete, strigăte, mieunători și lătrături îi inundă auzul.

Se sucește-n loc: căruța-i plină cu puști care de care mai zburlit și mai drăguț, ținând toți mâinile pe marginea loitrei după cum le comandă căruțașul roșcat care stă solemn lângă transportul lui cu biciușca aruncată pe umăr. S-a întors Ignat și cu toții au amuțit ca și cum nici n-ar fi fost acolo. Numai ochii, vreo douăzeci de perechi, lucesc plini de curiozitate: oare ce-o să facă uriașul acesta plin de praf de piatră care, îi sperie nenea căruțașul, o să-i bage-n sac și o să-i ducă la lupii din pădure? Bineînțeles, dacă nu-s cuminți!.. Dar uriașul e cu gândurile în altă parte. Ori, poate, de bună seamă nu-i vede? ori crede că ei nu-s decât niște păpuși pe care nenea căruțașul are de datoria să le ducă de-a lungul ulițelor prin sat și, oprind din poartă-n poartă, s-o ia pe câte una de mânuțe și așa, fără a coborâ de pe capră, s-o pună jos, și păpușa să fugă în ogradă unde-o așteaptă mămica și tăticu... Uriașul se întoarce, dând să pornească în drumul lui de unde-a venit, dar... îl izbește ceva cu putere îndărăt. I se descheie haina în față. Întoarce capul, nedumerit... Atunci să vezi și să nu crezi: perechile de punctulețe lucind ca mici diamante aranjate pe două rânduri de-a lungul loitrelor momentan se amestecă, unele avântându-se spre cer, altele lăsându-se-n jos, sub fiecare pereche apare o mică deschizătură roză în care sclipesc niște semințe albe și

rare, dintre care țâșnesc chiuituri subțiri... Și toți arată cu degetul spre dânsul râzând de se cutremură căruța mărunțel... Râd de straietele mele! Își zice uriașul și numai când duce mâna la spate și prinde-n ceva, atunci pricepe ce i-a înveselit atât de tare pe drăcușorii iștia: l-au legat cu o bucată de sârmă — un capăt de chinga pufoaicei, altul de brațul căruței...

Ignat zâmbește: când era mic i-a făcut și el o soție lui bunicu-su: i-a legat cu o ață opinca de piciorul patului și când a vrut tata bătrân să pornească a dat în genunchi. Pentru care trebușoară a mâncat păpară de la tată-său...

— Care, măi? tună Ignat mutându-și fioros ochii de la unul la altul. Toți schimbă din umeri: nu știm! nu noi! — Aha, nu voi? și Ignat se apleacă sub căruță. Oare ce-o să facă? O să ia de roată și-o să ne răstoarne? Ori ne ridică-n spate cu tot cu căruță și ne duce la lupii din pădure?

— Reche-che-orc! orc! se aude de sub căruță.

Cele douăzeci de perechi de ochi se apleacă peste marginea loitrelor, dar nu văd nimic. Când ridică iar capetele, uriașul stă drept, cu o mână pe crupa calului, iar sus se aude, nevăzut, cucul:

— Cu-cu! Cu-cu!

Nu mai pot de atâta mirare și prind a se învârti în toate părțile. Unul din ei închide pe o clipă ochii, întinde o mânuță și când îi deschide iar, vede că degetul lui arată exact spre gura uriașului. De acolo! de acolo se aude! vrea să strige istețul, dar gura uriașului e închisă bine și acum se aud guițând înspăimântător o mulțime de purceluși. Aici puștii nu mai pot rezista și prind a hohoti iarăși întorcând către nenea uriașul gurile lor cu margini roze, în care se află înfipțe, rare și încâlcite, semincioare albe de măr...

Iată-l că iese Ignat de la cârmuirea gospodăriei — s-a furișat pe-o secundă-nlăuntru, să nu-l zărească lumea, a băgat capul printr-o ușă: este tovarășul inginer? — Duduița care bătea la mașină și concomitent vorbea la telefon a ridicat ochii încondeiați: Petru Nicolaevici? Nu-i... Dus pe teren... Dar mata cine ești? — Eu?.. Eu sunt de colo...

(nu m-a recunoscut nici domnișoara asta!) — Dacă ați adus piatră, îl găsiți la fermă... Dacă nu, așteptați... Bine, am să aștept... — iese Ignat și o ia spre casă... N-am făcut nici o brânză azi! Când se strecoară printre clădirile primăriei și cea a magazinului, aude dinspre stradă o salvă de urale, țipete de bucurie amestecate cu scârțâit de căruță.

Tramvaiul copiilor urcă la deal. Ridicați în picioare picii îi fac semn agitându-și mâinile. Bietul căruțaș a sfeclit-o rău: oprește caii, se dă jos și prinde a alerga alarmat împrejurul trăsurii ca să-i astâmpere.

— Hei! le strigă Ignat. Trageți la magazin... Vă cumpăr un sac de bomboane!..

— Nu vrem bomboane!..

— Vrem să faci ca broascaaa!..

— Ca purceluuușii!..

Din stânga dă năvală un tractor pe roate nalte de cauciuc, trăgând după el o platformă încărcată cu crengi pentru de foc, din dreapta vine un autofurgon enorm, fost pe vremuri de culoare argintie iar acum stropit până sus cu noroi proaspăt peste cel uscat. Tractorul tușește ca un apucat improșcând cu fum vânat spre oamenii ce trec pe alături, autofurgonul grăbit peste seamă prinde a claxona strident cerând liberă trecere.

Atât mai putu vedea Ignat: cum mergea pe jos, căruțașul cel roșcat trase de hățuri — autofurgonul îl împingea-n fundac! — apoi sări pe cracii căruței și lovi în cai. Când, în sfârșit, cele două namile gălăgioase și nerăbdătoare se cărăbăniră fiecare în partea ei, căruța a dispărut.

Ignat înțepește-n loc.

Puzderia de lume ce foșgăia printre clădirile nalte, cu două și trei etaje — cârmuire, magazin, primărie, școală — unii grăbiți după cumpărături, alții ieșind de la școală, alții strânși, pur și simplu, la palavre și la ronțâit semințe de floarea-soarelui — lumea toată se retrage într-un mod miraculos, ca o apă, undeva, și el se pomenește dintr-odată singur. Parcă odată cu plecarea căruței cu copiii satul ar fi rămas pustiu. Pustiu și mort...

Închide ochii Ignat, îi deschide iarăși — pe dinainte-i joacă... un roi de scânteii, ba parcă un nou raș albastru iscat ca din nimic, și unde prinde a sălta, a juca nou rașul acesta, adică roiul de scânteii: ba se repede-n sus, ba cade la pământ... Vrea să mă-nveselească? — Da, să te mai iei cu cele bune, că tare mi te văd mâhnit, uriașule... Dar... cine ești? parcă ar întreba Ignat. — Cum? Nu m-ai văzut? Dar eram și eu între copiii din căruță... — Erai? — Da, sigur că eram!.. Acum uite! strigă nou rașul de scânteii albastre și face o piruetă, într-un picior, apoi se dă peste cap și se oprește-n mâini, cu picioarele în sus, privindu-l cu ochi lucitori și gura deschisă a mirare: ei, ce zici? Știu să fac tumburi? — Da, știi... dar... — Vrei să-ntrebi de ce-am rămas? De ce n-am plecat și eu cu ceilalți? — Da, anume asta vroiam —... Păi află că eu sunt roiul de scânteii... adică nou rașul albastru... adică nălucirea din ochii tăi... visul tău cel ghiduș... — Aaa? se dumerește Ignat. Al meu... Dacă-i așa... Și iar închide ochii: atunci haidem... Să mergem!.. Și deschide ochii.

Să vezi minune!

Momentan lumea se revarsă din toate părțile, inundând ca o apă clocotitoare spațiul dintre cârmuire, magazin, școală... Clipește Ignat din ochi: unde ești, nou rașule... roiule ghiduș? A dispărut, nu-i! Îl caută cu privirea prin cotloanele întunecoase din spatele magazinului, fuge privirea lui spre ușa deschisă a cârmuirii, urcă pe acoperișul de țiglă roșie al primăriei, — nu-i nicăieri nou rașul cel albastru. Obosită, privirea lunecă de pe streășină pe muchea peretelui în jos, și Ignat tresare înfiorat: dintr-o fereastră i-a făcut cineva cu mâna. Se dă un pas înapoi, speriat: cine?.. cine oare?.. m-a chemat?.. Era fereastra la care, întors de la muncă cu vreun camion și venind până aici, o vedea pe Ana. Îl observa și ea și-i făcea semn cu mâna: vino... mai repede... Urca fuga pragul nalt de ciment, bătea la ușă: se poate? — Intrați! răspundea Ana pe un ton oficial, a joacă. Intra. Ea stătea la masa plină de hârtii, masa enormă, jilțul adânc, iar Ana lui mică-mititică... De cum îl vedea intrând — nalt, deșirat, în hainele lui albe de făină de piatră — Ana țipa îngrozită: ai, ursul! — sălta în picioare pe jilț, de acolo zvâcnea pe masă și se repezea, cu brațele desfăcute, drept

la pieptul lui, înlănțuindu-i gâtul cu brațele. Mai bine te înghit eu! striga și-i mușca buza de jos care... îl dezmierda ea... chiar dacă-i mare ca de... cal, dar e mai dulce ca mierea...

Duce Ignat mâna la gură: nu m-a văzut careva? și o ia pășind rar în sus — cotesc pe după magazin, ies în ulicioara fierăriei și... Dar nu știu ce-l împinge să mai întoarcă o dată capul: aruncă o căutătură spre fereastra de unde i s-a năzărit că i-a făcut cineva semn cu mâna. Nimeni. Și cu toate că-i departe, dar parcă vede odaia goală, masa lată părăsită, jilțul uitat...

La colțul alimentarei oprește: ar trebui să iau niște pâine — bagă mâna-n buzunar — aveam niște bani — și iar îi fuge privirea la vale, în lungul străzii asfaltate. La intersecția drumurilor se văd niște movile mari — nisip? asfalt? — scotocește în celălalt buzunar — i-am pierdut pe undeva? acum ce mă fac: să vin a doua oară-n sat? De pe grămezile negre-cenușii privirea sare peste niște acoperișuri de țiglă roșie ori sură și se înfige într-o creastă de stuf, pe malul Bahnei. O fi fost bătrânul așeară... după bani... Ah, datoria care-i stă pe grumaz ca o piatră de moară (a împrumutat când cu cimentul și lemnul pentru casă de la moșneag cinci sutare, de acuma-i anul și încă nu i le-a întors!). Bine că nu l-am întâlnit cumva... Ignat cotește pe lângă colțul magazinului și dispere, grăbit, într-o fundătură...

De la o vreme încoace, așa ca de vreun an de zile, Iosub Ciuntu nu putea să șadă acasă măcar să-l fi legat. Muierile lui, nevasta și fata, îi ziceau: oaspele nostru! De, cât se afla dus la lucru, cu caii, fie primăvară, vară ori toamnă, de la sine înțeles, dar dacă porneau ploile ciobănești și dădeau frigurile, s-ar fi convenit să se astâmpere și el, să-și caute de gospodărie. Atâtea de pus la cale: să dreagă acoperișul că rupsese vântul cel mare stuful de la un colț (să aducă de la baltă o căruță de maldăre), să mai adauge o secție la cușca de iepuri că s-au cam înmulțit, să caute un meșter să-i închege fundul la polobocul cel mare (poate la anul s-a face poama și are să-l umple!). Nu era el omul să-l găsească moartea șezând, dar nu știu cum se făcea că abia

se apuca de-un lucru și pe loc îi piera cheful, nu-l mai ducea la capăt. Se lăsa pe colțul prispei, chipurile să-și dezmoștească piciorul beteag de la război, și stătea așa numai el știe de ce vânturi furat. Amu ce stai pe gânduri? Scoală și hai! — Ha? ce-ai spus? tresărea Iosub și cu toate că știa că n-a fost decât o părere glasul ce i-a grăit așa, flutura din cap a harțag: ce grijă ai tu de mine? Crezi că nu știu ce pui la cale? dar lasă... pe Iosub nu-l păcălești!.. Zâmbea pe sub mustață flăcăiește, dar până la urmă se ridica de pe muchea prispei și o lua din loc. Unde se ducea? Unde-l duceau picioarele — ori, cum ziceau muierile lui: iar a apucat razna gospodarul nostru... Pentru început se dădea la vale de casă, aici se oprea, stând lungă vreme, cu ochii duși peste sat. Apoi se întorcea către Bahna care se căsca la câțiva pași — o cogeamite groapă făcută cu anii de viituri și ape de ploii. Când a venit la casa asta — Iosub «îi măritat» — curgea pârâul limpede... acum s-a mîlit... crește ceapa broaștei ca pădurea, mai nici apa nu se vede... Într-un târziu, uitându-se așa, cu ochi nevăzători, clătina din cap: a trecut viața... Mai trecea o vreme și iar, de data asta cu glas tare: mama ei de viață!.. După care numai ce-l vedeai că taie drept spre poartă, parcă nici nu l-ar fi supărat piciorul. Lua aminte în lungul drumului — spre Centru, spre pod: dar vine careva încoace? Și dacă vedea pe cineva, aștepta să se apropie, iar în sinea lui ghicea: cine-i? de-al cui îi? ce caută pe aicea? Și, de departe, îl lua la întrebări: de unde vii? Unde-ai fost? Ce-ai făcut? Ce ai în geantă? Dar mai cu seamă vroia să știe: ce noutăți? ce s-aude-n sat?.. Că eu... cu muierile mele... aici lângă Bahnă... Și arunca o căutătură peste umăr: sunt? mă urmăresc? Iar ele mereu cu ochii pe dânsul, pe... ușernicul! De-l zărea femeia, ieșea-n ușa tinzii și, punând palma streășină la ochi, striga: da încotro ai purces, măi omule? Iosub se făcea a căuta ceva pe jos, prin buruienile uscate de sub gard: afurisitul de pripon îl caut... — Dar l-ai scos mai deunăzi și l-ai băgat în șopron, sub streășină... — Zău c-așa!.. făcea din cap Iosub. Iar de-l zărea Parascovia, lăsa ce-avea în mână — căldare, oală, mănunchi de vreascuri — și plesnea din palme: văleu, mamă, tata se duce! Uite-l iese-n drum...

În sâmbăta asta Iosub prinse a se zvârcoli dis-de-dimineată. A făcut ce-a făcut, a pus mâna pe cheie și s-a băgat în lada cu haine. A întors cârpele și și-a găsit la fund ciubotele. Le-a șters cu mâneca de colb, apoi a prins a se învârti căutând prin unghere, pe sub laiță cutia cu vacs. Au priceput femeile încotro merge treaba — el se așezase pe un scăunel și prinse a-și lustrui ciubotele — și s-au dat într-un colț. Știa despre ce se șoșotesc ele acolo!.. Venind mai deunăzi seara de la lucru, femeia l-a luat pe departe: când ai de gând, omule, să ceri banii de la fecior-tău? — Îți trebuie? a dat Iosub glas aninând puha-n cui, după ușă. — Ne-ar cam trebui, își țuguie femeia buzele și arătă cu capul către fata ce se oprise, rușinoasă cum era, cu ochii plecați și mâinile împreunate dinainte. — Mă rog! Mie nu-mi trebuie, și-și văzu de-ale lui. Au explodat amândouă: a-ha! nu-ți trebuie?... mamă-mămuță!.. Nu-ți trebuie pentru că ai zece mii la poștă! Grăiește tot satul... Știu toți, dar nouă nu ne spui... oh, mamă-mămuță!.. Dar cine te hrănește?.. Cine te spală?.. În loc să ai grijă de fata asta... Că... dă Dumnezeu și mâine-poimâine se mărită... așa-i, mamei?.. of, mamă-mămuță!.. așa-i, mamei?.. că vine el unul și-o cere până la urmă, că nu-i chioară și... nici șchioapă nu-i... așa-i, mamei?.. Îhî-hî... Ia dac-ar avea banii ceia... S-a așezat Iosub pe laviță, s-a uitat la una, apoi la cealaltă: las'că fata, dar tu? bătrână ești, dar minte de unde?.. Satu... grăiește!.. — Știm noi, știm, nu se lăsa femeia: ai de gând să le împarți la ceilalți! (Iosub Ciuntu mai avea un fecior la armată și două fiice măritate-n sat, mai mici ca Parascovia, care, ciudată de felul ei, trecu de treizeci rămânând fată mare.) La dânșii ții, iar de nenorocita asta nu-ți pasă!.. Auzind atare vorbe, biata a izbucnit în lacrimi și, acoperindu-și ochii cu șorțul, fugi la căpița de fân de după casă unde să plângă-n voie...

Văzându-le cum se șoșotesc în taină s-a priceput că tot despre milele lui. Atunci a umblat ca trăsnet de scorneala lor. Dar, puțin câte puțin, s-a liniștit. Și adică de ce n-aș avea acele mii? și-a zis. De unde atâția bani? I-am strâns timp de mulți ani și nimeni n-a știut. Ba nu, i-am câștigat la obligație... La loterie! După care a prins a se purta țațoș, de parcă de bună seamă ar fi avut la CEC suma. S-au zvârcolit șerpoai-

cele să pună mâna pe carnetul de economii, au făcut cercetări la oficiu, au încercat să-l descoase hâtrește, — degeaba! Până la urmă au ajuns la concluzia că mai secret om ca moșneagul lor nu există pe lume și s-au pus de pândă așteptând să se dea el singur de gol.

În drum Iosub se oprește.

De data asta nu-i era teamă că o să-l strige din urmă: vorba cu muierile se lungise până pe sub amiază, așa că... aveau ce dezghioaca amândouă! Se oprește pentru că-i glod pe drum, iar el a ieșit cu ciubotele facute lună... Când i-a amintit femeia de bani, s-a gândit pe dată la cuscu-său Terinte care l-a întâlnit mai alaltăieri — ducea Iosub niște grâu la un om, de la hambar — și-l întrebă cuscrul: de vânzare grâu? Parcă n-ar fi văzut că din urmă venea cel cu sacii... Știut lucru: a bătut șaua să se priceapă calul! Parcă n-ar ști cuscrul că băieții, adică Ignat și Ana, nu i-au întors datoria din an... Banii! pufnește Iosub, ochește o aripă de cărare și calcă. O ia spre pod: să văd ce fac fetele, după care trec pe la cuscrul... După câțiva pași se oprește: ar trebui niște bomboane. Bagă mâna-n buzunar unde știa că are ceva: au rămas la cealaltă haină! La fund dă de niște mărunțiș: le dau și și-or cumpăra ei.

Ajunge la pod și aici vede că trebuie să se întoarcă: pârâul s-a revărsat dincolo și s-a făcut o băltoacă mare, numai cu căruța ori cu mașina s-o treci, nu cu ciubotele lustruite. Stă și așteaptă Iosub vreo trăsură — ca-ntr-adins, nici una! — și o ia înapoi: trec mai întâi prin Centru...

Acum pășește așa de ușor, așa de sprinten, parcă ar fi flăcău iară! Bucuros și vesel Iosub Ciuntu: se duce-n Centru! Dacă-i să fim sinceri, îl trăgea într-acolo de dimineață. Pentru asta și-a scos ciubotele din ladă. Acuma în Centru-i asfalt — să te tot plimbi, nu să stai acasă, să te toace ele la cap. Bine că măcar Ignat s-a rupt de lângă Bahnă și și-a durat casă la șosea. Păcat că n-are noroc de femeie. Dar, clatină din cap Iosub după ce sare șanțul și calcă pe asfalt, poate că-i mai bine așa. La ideea asta ajungea de obicei când era singur, când nu trebuia să le contrazică pe muierile lui care îl căinau pe Ignat că decît își lua așa nevastă mai bine rămânea neînsurat. Ha! neînsurat, le replica

Iosub: voi de ce vă zvârcoliți și vânați miri? Nu puteți șede nemăritate? Vă ustură? Ia dacă nu s-ar găsi un prost alde noi să vă ieie?.. Și iar se întorcea cu gândul la Ignat: molâu tare, molâu și gata. Cui dracu îi seamănă? Zice bătrâna: n-a putut Ana lui Negară să îmbrobodească pe al lui... cutare și l-a găsit pe prostul nostru. Te-te-te!.. Parcă nu ea, deșteapta, i-ar fi binecuvântat atunci când a adus-o Ignat pe Ana cu mașina în ogradă?.. Se oprește Iosub în mijlocul străzii, îngândurat: s-a văzut, ca atunci, în camera cu ferestrele perdeluite, cu iarbă proaspătă așternută pe jos și cu candela aprinsă-n colț, la icoane, cum a ridicat femeia mâna asupra tinerilor îngenuncheați și a zis: primiți binecuvântarea noastră părintească... odată s-a sucit către dânsul: dar tu, omule, ce stai ca lemnul... ori nu-i copilul tău?.. și trăgându-l de mânecă: spune și tu după mine: fie binecuvântat ceasul...

— Na, ceasul! zbcuște Iosub Ciuntu plin de năduh.

— Ce zici, moșule? răsare o voce de copil, de la spate. Se întoarce: un băietan împinge de coarne o bicicletă cu roțile încărcate de glod.

— Ce mânjești asfaltul, măi?

— Dar ce: îi strada matale? i-o întoarce copleșul tăios, sare-n șa și prinde a pedala de zboară glodu-n părți.

— Hătu-ți buricu tău de ariștant! Un cogeamite boț i-a nimerit pe căputa ciubotei. Chinuiește-te și-i crește că ei te-or măscări până-n cap!

Se oprește, găsește într-un buzunar un căpețel de sfoară, se apleacă și, întinzând-o, rade cu grijă murdăria de pe ciubotă. Omului nostru să-i faci drum de aur, bătut cu pietre scumpe, că el... Na, dovada-i de față! Într-adevăr, din deal coboară o căruță, de la roți și copitele cailor noroiul sare-n părți. Ține, bre, pe alături! abia apucă să-i strige, și iată-l trece la fuga pe lângă el. Mai încolo îl recunoaște: îi Țugui care cară copiii la grădiniță și pe-acasă...

După ce-l probozește și pe-aista, gospodarul își vede de drum mai departe: până-n Centru nu-i atâta de mers. Iar plimbarea îi face, cum se zice, o deosebită plăcere și el, ca s-o lungească, pășește încetinel, agale. Se mai întâlnește cu unul, mai schimbă o vorbă, două: ce se aude, cumetre? — Mai nimica, Iosube. Atâta cât spune la radio... —

Lasă-l încolo de radio, că el spune câte-n lună și-n stele! La noi în sat ce s-aude? — Iaca, se pregătesc să intre oamenii în iarnă. Mai moare o babă, se mai naște un prunc... — Măi Guliță, măi! Se răstește Iosub Ciuntu către un omulean cam pistruiat, cam stricat de vârsat care stă de partea cealaltă de gard, cu palmele pe uluce și cu bărbia sprijinită-n palme: te întreb ce se mai aude pe aici, prin mahalaua voastră, la șosea? — Aa? vecinul lui Ignat pricepe ce are în vedere bătrânul acesta nalt, voinic, cu fața neobișnuit de netedă și rumenă pentru vârsta lui: s-a mutat de aici... s-a dus de la baba Ioana. — Când? — De vreo două săptămâni. — Tu ia seama, sunteți mahalagii, dacă-i ceva... între dânșii, nu se poate să nu simți! Îmi spui mie, auzit-ai? — Auzit! Auzit! face din cap omuleanul petrecându-l cu ochii pe Iosub Ciuntu care se îndepărtează pe șosea la deal, unde stă ridicată spre cer prăjina rămasă de pe vremea carantinei... Vorba asta Iosub Ciuntu a avut-o de bună seamă acum câteva săptămâni cu vecinul lui Ignat (cel cu o casă de copii, vecinul). A fost de câteva ori și nici o dată nu-l putea prinde, ca să stea de vorbă cu el, să-l întrebe: cum are de gând să trăiască mai departe? Ieri seară, când a ajuns în dreptul casei lui Ignat, a zărit pe cineva la ușă, când a intrat în curte, nu mai era nimeni. Se ascunde fecioru-său de dânșul? S-a făcut Iosub că se-ntoarce înapoi, a ieșit pe porțiță, odată s-a sucit, a trecut pe cealaltă parte, la gardul babei Ioana. Din mers s-a uitat la dânsa în ogradă: poate-o văd? poate este? (pe tânăra doctoriță, nu pe bătrână, bineînțeles!), dar nu era nimeni. Atunci a venit iar repede la porțița lui Ignat și a mers direct la ușă: era încuiată cu lăcata. Nu-i venea să creadă că i s-a părut că ar fi văzut pe cineva, s-a dat la fereastră, a pus palmele la ochi și s-a uitat înăuntru: dacă-i în casă? dacă încuie ușa și fuge când vede că vin eu?

Mai are de trecut vreo două case și ajunge Iosub Ciuntu în Centru. Acolo unde năzuise de draga dimineață. Când l-a văzut încălțându-se nu s-a putut stăpâni muierea: dar unde porcezi, omule? — Mă duc. Poate m-a primi careva din copii să trăiesc... Că aici, la casa asta.. — Poftim, du-te la fecior-tu, la șosea... Trăiește la dânșul, că-i singur! Du-te și-o să fiți doi moroi în casa aceea mare și pustie...

Încetinește Iosub pasul.

Iată și pragul nalt de ciment al primăriei.

La colț stau grămăjoară câțiva oameni.

Iosub își mijeste ochii: i s-a părut ori chiar este între dânșii cus-cru-său Negară? Dar celălalt n-o fi cumva Petrea inginerul? Terinte stă de vorbă cu Petrea?!

Picioarele-i înțepenesc, pe loc. Duce Iosub mâna la frunte, și-o freacă... Dacă ar fi să-l vadă cineva de aproape, ar crede că... De fapt, s-a oprit anume și anume a dus mâna la față: nu cumva să-l recunoască vreunul și să strige: ia căutați cine vine! — Iosub! A ieșit Iosub din bahna lui! — Ce mai ciubote în picioare! Mă tem că-s cele de mire... — Ce mare ocazie de le-a încălțat? — S-o fi ducând mire iarăși! Ha-ha-ha...

— Hei: oprește! strigă ridicând mâna către un camion.

Șoferul stopează și scoate capul:

— Ce poștești, moș Iosube?

Nu stă să-i explice: se dă de cealaltă parte și-ntr-o clipă-i în cabină.

Șoferul, un tînăr negruț, cu plete lungi, îl privește mirat:

— Dar nu mă duc la oraș.

— Dar ce: eu mă duc?

— Atunci unde mergi?

— Dar tu un-te duci?

— Eu? La garaj.

— Mergi sănătos! Dar pe mine la șosea să mă duci.

În dreptul celor ce stau roată Iosub sucește capul și pe la ceafa șoferului vede: unu-i cus-cru-său, stă cu spatele-ncoace. Crezând că vrea să coboare, șoferul încetinește, dar Iosub arată: mână mai departe! Vezi, drăcie, ieși în sat să-ți mai treacă de la inimă și aicea dai peste cine n-ai chef să-l vezi. Nu, nu ține ciudă pe Negară, chiar dacă demult, în tinerețe, când se zvârcolea și clocotea lumea, când au întors ei satul cu fundu-n sus și el, Terinte, cu alți câțiva puneau la cale toate, fiind cum se zice, *activist*, nici atunci n-a simțit Iosub vreo pizmă față de dânsul. Așa-i omul: dacă-l împinge să fie primul, în

frunte, de ce să nu fie? Noi (Iosub se avea în vedere pe sine și alții mulți ca dânsul), noi o să mergem din urmă, cu toată lumea, precum ni-i feleșagul... Așa că... ar fi putut să vină pe jos frumușel și să intre-n roată, dar când auzi mașina, parcă-l umflă un vânt pe dedesubt și se dezmeteci-n cabină. Acum șede cu picioarele-ntinse, se uită la ciubotele făcute lună și se gândește la... N-am eu nimic împotriva lui cuscră, dar dacă are el ceva împotriva mea? Se încruntă Iosub: și-a amintit vorba muierii, spusă așa cum știe ea să le strecoare: m-am întâlnit cu cuscră la magazin. Da ce, cuscră dragă, își subție buzele cuscră: Ignățel își face cruce-n patru părți c-a scăpat de Ana? — Vai de mine, cuscră, ce grăiești mata? — Știu eu ce grăiesc: acum că i-am făcut casă și-a rămas singur stăpân într-înșea a pornit să umble iar la fete? — Cum: să umble? vai de capul lui! — Vuiește tot satul și mneata nici cu spatele nu știi... Iosub dă cu pumnu-n genunchi: cum, bre, i se-ntoarce limba-n gură să spuie așa vorbe de băiatul meu? Molatic din fire cum este... s-o anine el pe alta? He-he-he, cui seamănă oare... că eu, să fiu în locul lui... Și gândurile prind a i se-nvălmăși, îl hurducă rău, tot prin gropi îl duce tinerelul ista, când iacă-i drum neted ca cureaua.. Așa-s ei, aiștia de azi, gata să scoată până și sufletul din tine! Mai să zică: oprește! și să se-ntoarcă să o apuce pe muieră-sa de piepți: ce-a avut în vedere cuscră-ta când?... ori să-l ieie-n gheare pe Negară: de ce băgați zâzanie-ntre copii? (Adică: între Ignat și Ana.) Parcă-l vede pe Terinte, câr-mâr, nu știu nimic. Atunci Iosub: astupă-i fleoanca... eu, dacă aș auzi-o pe-a mea balmăjind așa, îi dau una peste bot și muțește pe toată viața... Mare viteaz Iosub Ciuntu, dar numai în închipuirile lui. De fapt, când se-ncurcă lucrurile cum îi mai rău, fie acasă ca ultima vreme, fie în sat, când trebuie să facă față unei situații complicate, el ce face? O șterge frumușel! Așa că... are cui îi semăna fecior-su Ignat? Iar dacă-i s-o luăm de mai departe, când s-a însurat Iosub Ciuntu, a venit să trăiască la femeie în casă. Asta a fost greșeala mare a tineretii lui, ajungând să fie mai târziu mereu hăituit. Mai încoace, când s-au înmulțit și s-au ridicat la vârstă copiii, i se făcea și lui uneori așa un dor de singurătate, să se tragă într-un colț ferit ca să-și adune la loc așchiile

sufletului și gândurile cele adânci, că-l bătea gândul să rămâie pe totdeauna la grajd trăind laolaltă cu caii cei blajini și cumiți. Trebuia să poarte de grijă copiilor, să-i îndrumeze, să-i strunească, ei de frica mamei nu știau, cu toată vorba ei răstită... Când le-a adus-o Ignat pe Ana de noră, într-o duminică de vară, când a văzut-o cu ochii smerit plecați, dar cu atâta aprigă voință în priviri, s-a priceput el Iosub care din ei doi a ales, și nu i-a lăsat să se ducă la alde Negară. Măcar că aveau loc mult acolo, iar la dânsul trebuia să se-nghesuie pentru că în afară de Parascovia mai era mezinul care-i acuma la armată, și fiica pe care-a măritat-o an toamnă. Vreun an și ceva cât și-a făcut Ignat serviciul, a stat Ana singură — ce-i drept, a încercat să se ducă înapoi la părinți, dar Iosub a întors-o. Să vie să trăiască la mine, cuscre, i-a spus lui Terinte, altminteri! — Ce: altminteri? a sărit cuskra cu gura. — Tinerețea-i tinerețe... nu știm noi? n-am fost și noi tineri? — Să-mi las fata singură la voi? — S-a uitat Terinte la femeie-sa, dar în loc s-o potolească, mai degrabă o încuraja. Acea, pesemne, atâta aștepta ori, poate, s-o fi înțeles în de ei dinainte: să vorbească mai mult ea, iar el, gospodarul, să-l facă pe tacu? Știind Iosub că Ana avusese ce avusese cu Petrea inginerul mai înainte de-a merge după Ignat, ce s-a gândit? Odată ce s-aud vorbe-n sat că i-ar aține iar calea, oricine poate să creadă că, de, dacă bărbatul nu-i acasă, ea, nevastă tinerică... Să ieși din casa mea! țipă cuskra. N-am să permit la nimeni să spuie așa vorbe despre fata mea!..

— Vezi tu, bre! pufnește cu ciudă Iosub. Când îi de fata ei, Doamne ferește s-o atingă cineva cu un cuvîntel, iar despre băiatul meu pot să spună tot ce le trăsnește prin cap!..

— Ce zici? se-ntoarce șoferul către dânsul. Te dai jos?

Vede Iosub că au ieșit la șosea.

— Ori să te mai primblu oleacă?

Până să găsească el cuvîntul ca să-i răspundă tinerelului cu plete lungi, mașina apucă să vireze pe sub arcul pavoazat cu frunzari uscați. Când să treacă pe lângă bariera rămasă de pe vremea carantinei, o femeie cu o poșetă neagră lucitoare într-o mână și o umbrelă agățată-n celălalt braț face semne desperate să oprească, dar șoferul trece pe

alături, parcă nici n-ar fi observat-o. Ca peste vreun minut, coborând ceva mai la vale, să stopeze brusc, încât Iosub Ciuntu împunge parbrizul cu nasul.

— Poftim! Te-am adus.

Amețit de viteză bietul om se clătină pe loc, nici gând să coboare. A înnebunit lumea asta, zău! El, dacă-l ruga careva să-l ieie în căruță, vorbea cu acela, îi povestea ce știa mai interesant, îi asculta necazurile, și nu gonea așa, ca un turbat, caii, îi ținea la pas. Uneori se întâmpla să se ia cu snoavele, omul trecea de casa lui și când vedea așa, sărea fript, dar Iosub îl liniștea pe loc: lasă, te duc cu căruța înapoi... Iar alteori, dacă se dovedea a fi om de condiție, ținea la dânsul, la Iosub acasă și încă de departe: ieși, bre muiere, că avem oaspeți! Amarnic s-a schimbat lumea, își masează Iosub nasul. Apasă pe mâner, deschide portiera și coboară.

— *Good by! Privet!* duce tinerelul degetele la tâmplă. Mașina sucește în loc și împroșcând cu mazăgă, o ia îndărăt. O petrece cu privirea până trece pe sub bariera ridicată, unde stă o femeie singuratică (parcă s-o cunoască la chip!), și o ia la dreapta, pe sub arcul cu frunzari uscați... Dar unde m-a adus? Nu cumva?.. Se uită Iosub: da, l-a lăsat la poarta lui Ignat... Taaare-s pricepuți tinerii de astăzi: știu mai bine decât tine unde și ce-ți trebuie...

— Ignat, măi! strigă din șosea. Nici un răspuns din ogradă. Se întoarce Iosub într-o parte, în alta — m-a văzut careva dintre mahalagii? I s-a părut că a alicit dincolo de gardul Ioanei un cap îmbrobodit în șal negru.

Ori de câte ori vine în vizită la fecior Iosub se oprește-n drum la poartă și, înfigându-și mâinile-n șolduri, privește îndelung la acoperiș: nalt, de țiglă roșie, frontonul clădit din cărămidă, tot roșie, cu două rânduri de zimiți la bază (cărămizile puse peste una, cu colțurile în afară), sus, sub creastă, două mici lucarne, să se vadă-n pod, iar sub ele literele: C.I.I. și anul: 1971. Mda! plesnește cu multă plăcere din limbă Iosub: mândră casă! E a lui fecioru-său, dar e și a lui Iosub! Nu numai pentru cele trei inițiale care coincid cu ale lui — când s-a născut

primul băiat, după cele două fete dintâi, Iosub a hotărât: să-l cheme Ignat! ca pe tata... Și Ignat a rămas... Frumusețe de casă! Da... a pus aici Iosub munca brațelor lui, sudoare, dar și nervi... Dacă era să se ia după capul muierilor, rămânea și băiatul pe malul Bahnei... Dar așa, vezi ce palat și-a durat? Și-ncă la șosea...

Trece Iosub vajnic mai la vale de porțiță și o privește de aici: are patru ferestre largi, italiene, câte două de fiecare parte a ușii, o verandă cât jumătate de casă, ce-i drept încă neterminată. Mai sunt, desigur, case la fel în sat, unele și mai arătoase, dar asta-i casa lui Ignat fecior-su, adică... și a lui Iosub. Când se ceartă cu soția și-i plesnește răbdăul, strigă că se duce să trăiască la băiat, atunci muieria îl afurisește: iaca drumul! nu te țin... du-te și o să fiți doi strigoi acolo, nu unul!.. Iosub, de bună seamă, ultima vreme se duce, dar nu la Ignat, ci la grajd și acolo doarme... Greu i se mai face pe inimă când îl vede, sărmanul, cum se perpelește, singur-cuc în casa asta. Bărbat în floarea vârstei, taman când se cuvenea să i se deschidă și lui, în sfârșit, grădina cea vrăjită a vieții. (Anevoie ar fi a desluși cam ce să însemneze acea grădină, și încă vrăjită în închipuirea lui Iosub. Adică, s-o duci numai în petreceri de tot felul? Nu credem că s-o fi gândit în aist chip despre bunăstarea omului Iosub. Era crescut în greutate, avu de înfruntat tot felul de nevoi și necazuri... Poate că, ceea ce nu mai aștepta el de la viață, le-o dorea copiilor lui?.. Amu-s alte vremuri, amu-i de trai... Numai pace de-ar fi... Căci, pe măsura ce-i creștea feciorul, își trăia și el viața a doua oară. Oarecum mai altfel, pe nou, și asta era bucuria lui. Bineînțeles, pe de-o parte. Pentru că, pe de cealaltă parte, îl mâncau muierile. Și grozav îl mai rodeau!). Da, ținea la Ignat ca la nici unul din copii. Tocmai de aceea se întrista și suferea văzând că-i merge cam de-a-ndoaselea. Și când te gândești că lăsase munca în gospodărie de s-a băgat în Stâncă să-și poată termina casa... Aproape-i gata, dar ce folos? A rămas singur într-însa... Nu! flutură din cap Iosub: nu m-am gândit niciodată că se poate întâmpla una ca asta... Ori viața lumii a luat-o razna, ori eu nu mai înțeleg nimica... Ana?... N-avea nimic împotriva ei. Fată bună. Îi ținea parte când o ciupeau

muierele lui: ia lăsați nevasta-n pace, că nu sunteți de-o baie cu dânsa... O prețuia mult — cuminte, deșteaptă. Ceea ce s-a și văzut, când, după ce s-a întors Ignat la vatră, au chemat-o capii satului pofind-o să lucreze secretară... Ana tot fată simplă a rămas, nu și-a luat nasul la purtare, ceea ce i-a venit pe plac lui Iosub, chiar mai mult decât faptul că lucra de-a valma cu Ignat, la construcție: ridica piatră, călca lut, arunca la boturi — toate celea. Numai de cuscri nu se poate lipi. Și asta mai mult din cauza muierei, care umblă cu vorbe, tot felul de bâzâieli, care, de fapt, au început încă de la nuntă când i s-a părut că soacra mică s-a prea fălit cu zestrea dată fiică-si, cică, ar fi zis aceea că, dacă era pe-a ei, de o mie de ori n-o lăsa să se ducă într-o casă cu stof și-ncă pe malul Bahnei... Muieri proaste! răbufnește Iosub. Parcă avea să trăiască toată viața acolo.

Cu pieptul roată de mândrie ia aminte de jur împrejur: mă vede lumea? Își mai nalță o dată ochii la fronton, la cele trei litere și anul casei și pășește cu pași rari, măsurăți, spre poartă.

Dar nu intră în curte. Strigă de aici, din șosea: Măi Ignat, măi!

Apoi se întoarce și o ia la deal.

Unde se duce așa grăbit? Nici el nu știe. Vrea să ajungă din urmă mașina care l-a adus? Ori, poate, a zărit pe... cineva-n ogradă, și i s-au adevărit bănuielile, dar tot nu-i vine să creadă? Ograda-i pustie. Ori... și-o fi amintit că-i rândul lui azi să-ngrijească de cai și a luat-o spre casă pentru a-și schimba ciubotele după care să se ducă la grajd? Nici asta nu-i pricina. Uite-l cum ține tot pe stânga șoselei și merge drept spre bariera ridicată, lângă care stă femeia cu poșeta neagră lucitoare și cu umbrela-n braț.

— Bună ziua la 'nevoastră! o salută privind oarecum pe-alături, rușinat de îndrăzneală.

— A, moș Iosub?! face cu mirare-n glas tînăra doctoriță (da, pe dumneaei pornise Ignat s-o caute la grădiniță, dar...).

Aha, nu se uită la mine, observă Iosub: își ferește ochii, carevasăzică este ceva la mijloc. Se uită el în susul șoselei, unde privea cu nerăbdare femeia.

— Plecați la oraș, scuzați de întrebare?

— Ei, plec... zâmbeste frumos doamna Marieta și, întorcându-se către Iosub, pare-se a observat ciubotele. Ori numai i s-a părut?.. Aștept vreo mașină... Mai bine de-o oră... N-a oprit nici una. Mata ce faci în mahalaua asta?

— Eu?.. tușește Iosub chibzuind din care parte s-o ia. Eu... eu, doamnă Marieta (cu glas plângăreț)... eu nu mai am trai în satul ista. Am ieșit din casă și m-am pornit unde m-or duce ochii. Șaizeci de ani am trăit aici, am muncit... dealurile iestea și văile toate le-am călcat în lung și-n lat, am crescut cinci copii și la urmă... am ajuns să-mi iau lumea-n cap...

Îi vine o lacrimă. Sughită pe nas. Ridică mâna și apasă cu nodurile degetelor pe un ochi, pe celălalt.

— Cum vine treaba asta, moș Iosube? se întunecă tânăra doctoriță. De ce vorbești dumneata așa? Poate... poate ești bolnav? Poate ți-i rău?

De bună seamă, își zice Iosub: poate chiar oi fi bolnav? Dacă spune dumneaei? N-o fi grăind degeaba... Și-și fixează privirea drept în ochii ei frumoși, migdalați, și așa, cu ochii lui mari, rotunzi, cu sprâncenele stufoase, albe, se dă tot mai aproape de dânsa: tu! tu mi l-ai tumănit pe fecior-meu. Doctorița-i ceva mai joasă și când îl vede înaintând asupra-i, își amintește, probabil, din cele citite sau auzite studentă fiind, că... dar în realitate nu văzuse niciodată așa ceva... Ce-i cu moșneagul ăsta? Nu cumva s-a tulburat?.. Ia aminte speriată prin părți — nici un om pe aproape! — și pălește la față... Aha, carevasăzică-i adevărat? hotărăște Iosub și, întorcând capul într-o parte, face chip că ar vrea să plece. În clipa următoare se răzgândește, se sucește brusc, îi apucă mâna sărutând-o o dată, de două, de trei ori.

— Vă mulțumesc... Dacă ați ști cât de mult vă mulțumesc, doamnă Marieta!

— Dar... ce-i cu mata? Pentru ce, moș Iosube? Ești bolnav...

— Da, da, bolnav sunt, cum ziceți! Dar să știți că vă mulțumesc pentru fecioru-meu. Mi l-ați ajutat, mata l-ai sfătuit de bine că el... de

când s-a luat cu Ana, zi bună n-a văzut. Acum Ana s-a dus de-acasă, de la dânsul... A rămas și trăiește singur, împărătește cum s-ar zice... Bine că ați sfătuit-o pe Ana să plece...

— Eu... am sfătuit-o? Dar ea singură a plecat. Eu numai i-am spus că ar fi bine să se interneze pe câteva luni... Să încerce un tratament... Și i-am recomandat un specialist bun...

— Anume că!... exclamă Iosub bucuroso foarte, iar în gândul lui, triumfător: vezi că te-ai dat de gol? ai recunoscut că mățulă ai sfătuit-o! acum să vedem dacă ai să-mi spui și pentru ce-ai făcut-o?.. Zic: anume! Bine că ați sfătuit-o că eu... Se dă la urechea doctoriței și-i spune în șoaptă, ca pe cel mai mare secret: De mult i-am spus s-o lepede. Nu se potrivesc ei unul cu altul. Nu...

Fiori o trec pe doamna doctoriță: dar ce tot îndrugă moșneagul ista? Ori... poate-i beat? Cât am stat în mahalaua asta nu i-am auzit, nici n-am simțit să se certe, să se dușmănească...

— Ce grăiești, moș Iosube? Doctorița ridică poșeta, parcă ar vrea să se apere cu ea. Dar amândoi... țin unul la altul... se iubesc...

— Cum, cum: se... iubesc?! Zi mai bine: s-au iubit... Din dragostea lor n-a mai rămas nimic... Nu-l vezi mata pe Ignat? Se usucă... pe zi ce trece... Eu să-ți spun matale? He-he-he! Iosub zâmbește șiret, pe sub mustăți: crezi că nu știi? Nu pricep? Și de ici mățulă te faci niznai?.. Pe mine nu mă duci de nas, nuuu... Și dă din deget, a muștrare, privind-o părintește pe tânăra doctoriță care... se face roșie foc la față.

— Mata, moș Iosube, umbli cu bănuielei, cu prepusuri... Mai bine lăsăm vorbele astea... Eu într-adevăr țin la Ignat și...

— O! Anume că! sare Iosub cu gura. Asta am vrut s-o aud din gura mățulăi...

— Dar stai, stai... îngăduie puțin! strigă doamna Marieta. N-am terminat...

— Ba ai terminat! Acu m-am lămurit.

— Țin la Ignat și la Ana — la amândoi! aproape că strigă tânăra doctoriță. La casa lor, la dragostea lor...

— He-he-he! tușește Iosub făcând iar cu degetul: am priceput eu mai demult când încă abia veniseși de te așezaseși în gazdă la Ioana și treceai ades pe la Ignat și stăteai mult la dânsii...

— Și-apoi dacă stăteam? Dacă nu cunoșteam pe nimeni în satul ista?..

— Știți ceva? Iosub o trage de mână mai la o parte ca să nu-i audă careva, deși șoseaua e pustie. Vreau să vă spun ceva... Nu despre ei... Nu mă mai interesează: vor — iubească-se, nu vor — despartăse. Îs mari de-acum... Am făcut tot ce-am putut pentru dânsii, i-am dat la partea lor... Acum! Acum vreau să trăiesc și eu. Auziți? Să trăiesc! Și Iosub se dă iar la urechea doctoriței: plec de-acasă! Văzând că de astă dată îi ia vorbele-n serios, continuă insinuant: da! plec... Am uite-aici — arată la buzunarul hainei, în sân —, am douăzeci de mii! Plec să cumpăr o casă la oraș.

Doamna Marieta încearcă să-și elibereze mâna din strânsoarea degetelor lui: se aude, pare-se, o mașină din deal.

— Știți ce vă rog? zice cu glas tainic Iosub: să mă ajutați.

— Eu? Cum adică: să vă ajut?

— Mda! Să-mi găsiți acolo o casă de cumpărat.

— O casă? Cum vine... asta? Nu pricep... Din deal coboară un camion. Tânăra doctoriță se repede să iasă-n șosea, cu mâna ridicată. Iosub după dânsa:

— Auziți? Îmi găsiți... o casă... de cumpărat? Douăzeci de mii... Eu, bătrân... Am... am să ți-o las dumitale... De ce să umblați pe drumuri... mereu, încolo și încă... Lăsați-l pe Ignat în pace... Eu vă iubesc... cu adevărat... ca pe-o fiică...

— Ha-ha-ha!.. râde doamna doctoriță urcând în cabină. Mata nu ești bolnav. Mata te prefaci... Crezi că nu se vede?..

— Vai de mine! N-am vrut să vă supăr. Îmi promiteți... să găsiți o casă? Douăzeci de mii. De ce să umblați pe drumuri?..

Camionul o ia din loc.

Iosub Ciuntu mai face câțiva pași, cu mâinile întinse, vrând să prindă mâna ieșită afară prin geamul portierei, s-o sărute.

N-o ajunge.
Și rămâne singur, în șosea.

Peste vreo oră Ignat ajunge acasă. A venit pe ulicioare strâmbe și desfundate, mai departe de ochii lumii. Când să treacă pe lângă bojdeuca babei Ioana, o vede la colț — dă-o încolo! dacă-ncepi vorba cu dânsa n-o mai termini — și merge cu capul plecat mai departe. Bătrâna bodogănește în urma lui, dar el nu-i răspunde.

Traversează șoseaua, calcă peste șanțul cu apă și se oprește-n poartă.

Ridică mâna să scoată cârligul din cealaltă parte și rămâne cu brațul proptit pe creștetul stâlpului: degeaba am coborât în sat. Peste o vreme: veneam drept acasă... Dar cine-l aștepta ca să se grăbească? Când uita de situația lui din lunile de la urmă — de două ori s-a întâmplat: prima, când a intrat cu badea Pricop la bufet și s-a închevăluit bine; a doua, când a întâlnit-o pe doamna Marieta și au venit până aici amândoi —, când uita de lovitura ce i-a dat-o soarta, neașteptată și crudă, atunci pășea pe drum vesel, mai fluierând. Privea într-o parte, privea în alta prin ogrăzile oamenilor: noroc, vere! ce mai faci? Către altul: merge treaba? merge? — Merge, dar nu-ș' pân' când... Ajungea în mahalaua lui și o speria pe baba Ioana că vine buldozerul s-o dărâme: strici fața satului cu bordeiul matale... Bătrâna îl ruga să puie un cuvânt pe lângă cei mari s-o lase că nu i-a rămas mult și vrea să moară-n cuibul ei.. Iar lui Guliță îi striga peste gard: ce mai fac dancii tăi, Guliță? — Bine, mersi, bătea din ochi omuleanul: voinici și sănătoși... Când te văd tată-erou? — Dar nu mai vrea femeia, cică, destul șapte... — Dacă nu vrea... Și se ducea mai departe urmărit printre scândurile gardului de luciri de ochișori curioși.

Al treilea copil în familie, după care mai urmară alți doi, Ignat de mic era deprins cu droaia. Când se așezau la măsuța rotundă, să vezi ce întrecere la cărat cu lingura din strachină. Când se întâmpla, la joacă ori la vreo încăierare, să-i atace careva, pe dânsul ori pe vreo soră, stăteau zid unul pentru celălalt, chiar dacă cu puțin înaintea se

păruiseră între ei. După ce s-a căsătorit și s-a făcut strămt în casa de pe malul Bahnei, ba chiar după ce s-a mutat la șosea, își amintea Ignat adeseori anii de copilărie petrecuți sub acoperișul de stof... Odată, curând după ce s-au mutat în casa lor — era toamnă caldă, puseseră ferestrele la o odaie pe care o și unseseră, și n-apucaseră a o vărui, dar hotărâseră să doarmă aici — a avut în noaptea aceea Ana un vis rău: se facea că s-a lăsat peretele din spate. Cum stăteau culcați, luna mare și rotundă lucea deasupra lor, bătând drept în casă, zise: Știi ce m-am gândit, Ano? — Ce, Ignate? și-i trecu degetele desfăcute prin păr — uite, gătim casa... o să crească livada frumoasă... aș vrea s-avem o casă de copii: cinci... șapte... zece copii! — o, nu! îi acoperi ea gura cu palma: prea mulți! O s-avem numai unul, să-l putem crește bine, să-i dăm educație ca la Învățătoru... — Unul? numai unul s-avem? ai fost tu una la părinți... îmi spuneai totdeauna că tare vroiai să ai un frate, o soră... — Da, sigur, vroiam, dar... și Ana rămase pe gânduri, răvășită... Brusc se ridică într-un cot și-și lipi buzele de obrazul lui: fie, o s-avem doi: un băiat și o fată... dar nu mai mulți... băiatul o să fie al meu, fata a ta... — Cum, adică? se miră Ignat; o să fie ai noștri amândoi. — Da, dar dacă nu vei mai vrea să mă iubești și o să ne despărțim, eu o să iau pe băiat, tu — fata... Culcat din partea lunii Ignat se ridică într-un cot și o privi încruntat: de ce zice așa? nu cumva are vreun gând pe care nu-l știi eu? După o vreme, lăsându-se pe spate — chipurile, vorba ei nu l-a atins, îi grăi cu blândețe: dar n-am să te las niciodată, îți jur! Chiar de-o fi să mă lași tu, tot n-am să te las... — Da? mă iubești atât de mult? — Mult, mult, foarte mult... Și o sărută cu foc încât simți Ana că prinde a se-nvărti lumea: și casa, și luna, și vârfurile argintate ale pomilor din fața ferestrelor... Apoi, apoi se topi toată la pieptul lui voinic și numai buzele șopteau în neștire: dragul meu, dragul meu...

Ignat ia brațul de pe stâlp și se așează pe banca de lemn.

Nici nu și-a aruncat privirea în curte.

Își amintește că a fost căutat aseară și se gândește că ar face bine să treacă pe la Guliță: zi, cine m-a căutat? Dar nu-i mai vine să se

soacle: trupul i s-a făcut dintr-odată greu și-l strânge la inimă. O durere lungă, apăsătoare. Se miră ce-i cu dânsul de nu se poate stăpâni ca mai nainte, lăsându-se tot mai des copleșit de astă slăbiciune. Și nu numai trupul, ci și sufletul, iar gândurile o iau razna de nu se mai recunoaște pe sine... el care... totdeauna era curat și limpede... și-n pornirile trupești și-n șirul gândurilor. Da, de la o vreme toate-i merg de-a-ndoaselea... Lehamete de toate... Iată-l mutat în casa lui pe care a visat-o plină de lumină și voie bună și acum... uite-o: mare și pustie în spatele lui... cum îl apasă cu toată greutatea ei...

Se apleacă, apucă o surcică să-și curețe încălțăminte. Rade o bucată de noroi și trece surcica pe la talpa celuiilalt bocanc. De când șade aici pe bancă au trecut pe șosea vreo câteva mașini, dar nici n-a ridicat capul — nu le-a auzit.

— Degeaba am umblat, zice tare și tresare la auzul propriei voci. — Și dacă o găseai? Știi exact ce-ai fi vrut să afli de la ea? Iată întrebarea care-l pune pe Ignat la mare încurcătură. Numai cât se gândește la tânăra doctoriță simte... că-l frige-n piept, parcă ar rupe o gheară din el. Și asta... cum? de când?... Din toamnă când a sosit aici — fusese repartizată la dispensar, spitalul e în satul vecin, la vreo zece kilometri pe Nistru-n sus — când a coborât cu valijoara din autobuz, se nimeri să fie Ana în șosea, a întrebat-o de dispensar și, pe loc, i s-a plâns că nu știe cum o s-o ducă-n fundătura asta, ea, deprinsă cu orașul... Ana i-a găsit gazdă: a zis, ar lua-o la dânsa, dar nu-i gata casa... iată, la bătrâna de vizavi, o să-i vie ușor să plece la oraș, oricând va avea nevoie. Fiind vecine — boala Anei se făcu mai simțită din astă primăvară —, tânăra doctoriță trecea pe la dânsii, fie că se ducea la serviciu, fie că se-ntorcea acasă. Uneori înnopta la ei, așa că se făcu omul casei. Sâmbăta pleca la oraș — la părinți sau la cine-o fi plecat, căci niciodată nu le-a vorbit cine-i sunt părinții, dacă are frați sau surori, nici că-i fată ori a fost măritată... Naltă, plinuță, cu păr negru mățos legat într-un coc greu, ochi mari, poate prea mari, care, la oricine priveau, îl făceau să tresară: asta numai cu privirea te face scrum. De fapt, nu ardea în ei focul ce băntuie de obicei în ochii brunetelor, avea căutătura potolită, și,

deprinzându-se s-o vadă în casa lor, puțin câte puțin Ignat își învinse sfiala și-i vorbea simplu și direct, parcă ar fi fost sora Anei. Adeseori Ana o ruga s-o ajute la treabă și o făcea alintându-se la vorbă dacă era Ignat de față — înțelegea că pentru dânsul era! — dar Marieta se scuza că nu pricepe o boabă la gospodărie vorbind la fel cu multă cochetărie. Atunci Ana se lipea de tânăra doctoriță: ei vezi? dacă-ți luai fată de oraș cum duceai casa? ele tot umblă să-și facă manichiura și se feresc să nu și-o strice, iar aici razi oalele!.. Ignat, zâmbind: fata să-mi placă, iar de unde-i: că de la țară, că de la oraș... — iar eu... eu nu-ți plac? Îl încerca Marieta și dacă Ignat tăcea încurcat, adăuga: spuneați că seamăn cu Ana ta, nu-i așa, Ano? — da, parc-ați fi surori... gemene... — Ia seama, băiete! îl amenința Ana: să nu te întreci cu șaga... Odată, într-o zi caldă de vară, cu zăpușeală, întors acasă, le găsi pe amândouă zbenzându-se ca niște fetițe și stropindu-se cu apă. Când l-au văzut intrând pe portiță s-au repezit asupra lui, abia a apucat să se ferească de Ana, în vreme ce Marieta de la spate i-a turnat căldarea toată în cap. Ignat a înhățat bidonul cu apă de ploaie din tindă și a fugit după doctoriță prin curte. Ana țipa să nu-i irosească apa de spălat rufele că nu se știe când mai plouă, Ignat însă, înfierbântat de joacă, o ajunge pe Marieta într-un colț și, desfăcându-i rochia la piept — sub mâna lui grea și vânjoasă ea se făcu mică și prinse a tremura — îi toarnă bidonul în sân, pomenindu-se uzi amândoi ca niște șoricei... Au râs și s-au distrat mult în ziua aceea. Anume atunci, în ziua aceea, doctorița Marieta a intrat în odaia care nu era gata, să se schimbe, și Ignat trecând prin fața ușii o văzu pentru o clipă goală-goluță. Avea trupul frumos, pielea ușor arsă și sâinii... numai să-i visezi. Din acel moment începu Ignat să se uite cu alți ochi la doctoriță și chiar când se duceau în trei la Nistru să se scalde și era în costum de baie, el tot goală o vedea, de unde toată... încurcătura... Mai cu seamă în ultimele luni de când a plecat Ana și a rămas singur, a dat de câteva ori pe la dânsul. Venea sâmbăta, când era el acasă, dar nu stătea mult: se uita prin casă, se așeza pe un scaun, sau pe laviță, se vedea că vrea să-i spună ceva ca să-i ușureze necazul, dar gândurile o luau în altă parte și vorbea despre altceva:

bunăoară, despre baba Ioana, apoi că s-a săturat de satul ista... nimica interesant... și drumurile astea... în fiecare sâmbătă trebuie să plece, iar de când nu-i Ana o mănâncă urâtul de tot, iar el, Ignat, nu trece pe la dânsa, măcar o dată... seara... Ignat pâli la față: Ana la spital și eu să mă duc la dânsa? ce-or crede oamenii? ce-a zice mama Ioana? Până la urmă... a trecut... Atunci când a dat cu badea Pricop pe la bufet... A dat el năvală în odaia ei pe neașteptate. Marieta stătea culcată în pat, cu o plăpumioară de copii, cu flori roze, aruncată pe picioare, și cu o pernă de catifea roșie sub braț. Citea o carte. Când l-a văzut, ochii ei mari s-au umplut de mirare. Parcă ar fi zis: tu? ai venit la mine? S-a pierdut, pare-se, un pic. Ridicându-se, s-a așezat pe pat, cu picioarele goale, dându-și seama că-i desculță, a încercat să le ascundă sub pat. Să nu i le vadă? Ori pentru altceva? — Ce mai faci? a întrebat Ignat cu glas prefăcut grosolan și a dat să se așeze alături, pe pat. Era bine afumat și i se părea că face lucrul cel mai firesc. — Stai! Ia loc pe scaun! și Marieta îi arătă taburetul de lângă masă. Târziu! Ignat ajunsese la pat și-i pusese o mână pe umăr: de ce nu mai vii pe la noi?... pe la mine? ești supărată? sunt singur acum, n-are de ce să-ți fie teamă... — Eu? dar ce vorbești? te-aude bătrâna! — Nu-i baba... am întâlnit-o în drum ducându-se undeva... — Da? făcu mirată Marieta; adineaori se auzea prin tindă... am rugat-o să fiarbă niște păstăi... să le prăjească... Ignat îi dădu cu degetele părul de pe obraz: să te văd cum arăți... Și când făcu mișcarea, Marieta observă că-i băut. În loc să se supere, să-l respingă, râse ascuțit și-l pâli ușor, a joacă, cu palma-n piept: șezi binișor, ursule frumos... Nici nu apucă Ignat să-și deie seama ce se-ntâmplă că Marieta îl apucă de după cap și-l sărută orbește pe colțul gurii. Parcă l-ar fi aruncat într-un cuptor cu vâpăi. O apucă în brațe, o aduse la piept și-și lipi buzele de sânul pe jumătate dezgolit, alb și rotund. În clipa următoare femeia îl izbi cu putere de la dânsa: se auzi ușa tinzii — era bătrâna! Sări imediat în picioare și, ducându-se la masă, cu pieptenele în mână, prinse a-și aranja părul. Lui Ignat într-o clipă i se limpezi mintea: se pomeni la ușă, cu mâna pe clanță...

Cum șade pe banca jilavă Ignat ridică ochii și o vede pe muchea șanțului cu apă pe baba Ioana: și-a prins poalele în mâini și.. Vrea să sară dincoace?

— Ha?!. icnește observându-l și vrea să dea înapoi, dar tocmai trece pe la spatele ei un camion cu lăzi goale. Se întoarce și prinde a blestema: sări-v-ar roțile... de când v-a făcut dracu șoseaua asta... și bunghindu-și ochii către dânsul, de sub șal: tu ești? Credeam că-i Iosub... Se-nvârtea pe aici dinioarea...

— Tata?! face Ignat fără să știe cum, deși se jurase se nu între în vorbă. O știa supărată: zicea că din cauza lui a plecat doctorița de la dânsa.

— Și ieri a fost...

«Așa... și ieri? vasăzică, el m-a căutat? ce mai vrea, oare, ghiujul? Știut că: banii...».

— De mult ai venit?

— Nu.

— I-ai văzut?

— Nu, răspunde mecanic Ignat, apoi luându-și de seamă: dar de cine grăiești?

— De dânsii... Stăteau de vorbă amândoi... Colo, la prăjina ceea ridicată... Îi spunea nu-ș'ce Iosub, vroia s-o mai ție, dar ea a oprit o mașină, s-a urcat și s-a dus.

— S-a dus? Ignat se ridică ars de pe bancă. Cine s-a dus: Ana? A fost Ana acasă?

— Nu, face cu mâna Ioana: doctorița... care a stat la mine...

— Aaa!.. Doamna Marieta? Și se lasă iar pe bancă. Vasăzică, tata a întâlnit-o aici... Dar despre ce puteau să vorbească? Ce-avea să-i spună moșneagul?.. Dacă n-ar fi fost atât de obosit, ar fi pornit la tată-său, acasă — într-o clipă uită că s-a ferit azi să-l vadă!.. A vorbit cu doctorița? Și eu... care am căutat-o... O pornire de ciudă ori, poate, de... invidie îi săgetează inima. Ori un fel de... gelozie? Față de tată-său? Pe când era un copilandru simți Ignat că Iosub Ciuntu, tată-său, are trecere nu numai la vădane, cum zicea la mânie mama, ci și la fete.

Măi, ai copii mari, ți-ar fi rușine să te dai pe lângă niște copile, îl dăscălea mama. Eu mă dau? zâmbea pe sub mustăți Iosub Ciuntu: ele se dau la mine, că-s chezos... nu mă știi? — Ptiu, bată-te să te bată, câine bătrân! scuipa femeia... Acum, când zise Ioana că tata Iosub a prins-o de mână pe doctoriță, Ignat își aminti de-o întâmplare când, întorcându-se într-o seară de la muncă ceva mai devreme, îi găsește pe amândoi șezând pe prag. De departe, din drum, Ignat crezu că-i Ana. Dar cu cine vorbește? Celălalt era un bărbat.

— Lucru de necrezut pentru unii, domnișoară, dar cu cât trec anii cu atât mai tânăr și mai în putere mă simt. Bărbatul nu-i ca femeia care se ramolește văzând cu ochii, eu, dacă vrei să știi...

Aici nu se mai desluși ce-a spus în continuare bărbatul, dar se auzi un chicotit, râdea femeia: ai! ce faci? ți-pă ea și se înecă într-un gâlgâit.

Ignat crezu că de bună seamă-i Ana, dar nu era ea. Era doctorița Marieta. Și bărbatul cine? Se dădu la portiță, dar așa ca cei doi de pe prag să nu-l observe, și se uită-ntr-acolo. Ceea ce văzu îl făcu să se cutremure: bărbatul odată se sculă în picioare și o ridică pe doctoriță-n brațe. Rămase cu picioarele-n aer, neputincioasă, iar el o strângea la piept și, se vede treaba, o săruta. Petrea! a fost primul gând ce i-a venit. Dând portița la o parte, năvăli-n ogradă, uitând că dacă nu-i Ana de ce s-ar înfuria așa? Când colo: doctorița și tată-său Iosub. Dar nu erau în picioare cum i se năzărise din drum, ci ședeau alături pe prag și tată-său o ținea pe doctoriță de mână și spunea: bine-ai făcut că te-ai cerut în satul nostru. N-o să-ți fie urât... — Da, într-adevăr, cu cavaleri ca dumneata, moș Iosube... — Dar ce: vrei să zici că nu-s cavaler? Vorba cântecului: câte fete-n brațe-am strâns toate după mine-au plâns. Și pe tine de te-oi strânge și tu după mine-i plânge... — Oleu! ți-pă deodată Marieta văzându-l la spatele ei pe Ignat: m-ai speriat! iar noi, urmă ea fâstăcită și-și retrase mâna din palma lui Iosub Ciuntu, ne gândeam: de ce nu veniți nici tu, nici Ana...

Ignat se ridică de pe bancă, întinde mâna peste portiță, ia cârligul și intră în curte târându-și picioarele. Aude de la spate dinspre șosea, ca dintr-un hău, glasul cepeleag al bătrânei:

— Și-și-și-și-și...

— Ia mai dă-te-ncolo de cobe bătrână, mormăie Ignat. Cu spatele la ea, pune cârligul la loc, dându-i a înțelege că au încheiat vorba.

— Și-și-și-și-și-și...

Casea îl întâmpină răbdătoare: l-a așteptat să vie, să-i audă pașii — de, se săturase și ea de atâta singurătate. Își poartă Ignat privirea în lung și-n lat: să vadă dacă toate-s la locul lor, cum le-a lăsat dimineață? Dacă n-a venit vre-un vecin să ia vreun lucru? Ori dacă nu s-a băgat vreun străin, că aici, la șosea... Așa s-ar fi convenit să facă, dar vezi că-n ultimul timp... Mai înainte cum intra pe poartă se uita la acoperișul casei: n-a căzut, nu s-a spart vreun olan? la fronton: nu se lasă peretele de sub el? dar mai cu seamă la pomii tineri din fața casei, câțiva meri și prășazi, subțirei, cu tulpinile netede, lucioase, parcă ar fi fost vii — nu i-a atins nimeni? n-a rupt careva vreo crenguță?.. De fiecare dată când dă cu ochii de livada tânără împrejmuțată cu un gârducean jos i se face cald la inimă și bucuria îi scaldă pieptul. A pus puietii de soi aduși de la un moș de pe mamă, de la vreo treizeci de kilometri. S-au prins și cresc bine și au avut primul rod. Întorcându-se într-o duminică din sat, Ignat grăi a joacă: măi tu, măi! ce faci acolo? Ana venea de la cuptoraș cu un clit de plăcinte: dar cu cine vobești, bărbate? — Ia cu copleșul cela... Bag' seama să nu rupi perele că-s verzi. — Care: copleș? care: pere? îl privi nedumerită Ana. — Cum: care? Băiatul nostru. Nu vezi că se-ntinde la pomi ca un ieduț? Ana plecă ochii, apoi acoperindu-și fața cu brațul fugi în casă... Ignat traversează curtea, ajunge la portița joasă până la genunchi ce dă-n livadă — putea s-o pășească, dar el o deschide. Trece pe cărare printre tufele golașe de viță de vie — sădise de la vale de casă un petec cu viță — și se oprește pe buza malului.

Jos, sub el, se deschide adâncă, largă, necuprinsă — valea Nistrului.

Cât vezi cu ochii: în stânga, la vale, în dreapta, în sus și în față, până departe în zare, acolo unde, prin ceața ușoară plutind ca o pânză viorie pe sub malul pe care stă, se ghicesc niște culmi de dealuri împădurite. O nemărginire ce-l umple pe omul acesta abătut și necăjit

de un fior aparte ori de câte ori calcă pe aici. Ignat privește drept în fața lui, dar nu se știe dacă la petecul de pământ galben — o miriște rămasă nearată, pe celălalt mal, — ori la livezile ce și-au scuturat frunza, pe partea asta, ori la apa lucind opac a râului ce vine șerpuiind din sus, dispare după coama copacilor și apare dincoace, aproape, ca s-o ia brusc în partea cealaltă făcându-se nevăzută în spatele malului crestă de vârfuri de copaci... După o zi de muncă în galeriile lungi, cu tavanul greu ce-l apăsa mereu și el, instinctiv, își încorda spatele să-l poată ține dacă se dărmă — după ce ieșea la aer, afară, apoi întors acasă, simțea nevoia să respire slobod, nestingherit. Nu poate sta în casă, se înăbușe. Vine aici, în capătul grădinii, se oprește sus pe mal și-și odihnește ochii și sufletul sorbind din nemărginirea lumii. Adie un vânt ușor, îl mângâie pe față și uită, puțin câte puțin, de sine și de toți acei cu care i s-a împletit și încălțit viața. Privește așa și de-ar fi cineva pe aproape să-i vadă ochii ar observa că-s goi, pustii, șterși, că nu au nimic în ei, nici o pâlpâire. Ceea ce înseamnă că se odihnesc, se simt bine.

Brusc izbucnește o lumină în adâncul lor.

Ignat se apleacă, se uită peste buza malului: ca la vreo sută de metri, jos sub stâncă, se vede un băiețaș cu o capră. O trage de frânghie pe cărarea ce duce pieziș la dreapta. Capra flutură din barbă, odată zvâcnește din loc cocoțându-se pe o piatră. Cât pe ce să scape băiatul capătul frânghiei. Ține-o bine, măi! zâmbește Ignat și-și zice că... de acolo a urcat piatra din care și-a înălțat casa. Se înnegurează la față, i se face greu pe suflet. Nu că ar fi rupt-o de acolo, de sub mal — a adus-o de la carieră. Pentru asta s-a băgat la lucru-n Stâncă. La început a dus-o la casa bătrânească, pe malul Bahnei unde cât pe ce era să și-o ridice, casa — îl îndemna mama, mai ales... Vine într-o seară Ana de la lucru, îl cheamă sub șopron și: s-a hotărât la primărie să se facă o Uliță-a-Tinerilor-Însurăței. Dintr-odată i s-a arătat în ochi fășia asta de pământ: între șosea și mal. Acolo ne facem! a strigat el: pe mal! — Și eu am propus. Nu știi de vor accepta șefii... Aici, pe malul acesta, s-au sărutat pentru prima dată, elevi fiind, într-a noua. Veneau din

livezi, de la o serbare cu rug, dansuri, cântece... Ignat se pomeni mergând în urma Anei. Urcau pe cărare-n sus și el îi vedea mereu picioarele-n față: pulpele zvelte, alungite, frumoase bronzate. Toată noaptea i-au licărit prin fața ochilor... Și-a dat seama că dacă n-o vede o zi, e ca și bolnav. O căuta la școală, prin sat, la club. Seara se plimba pe lângă casa ei, așteptând, poate iese... Apoi, la alt an, veneau tot așa din livezi, de la cules mere — era o seară cu lună, se reținuseră cu lucrul. A ajutat-o pe Ana să urce cărarea, ținând-o de mână. Au urcat pe mal primii — ceilalți abia de se auzeau acolo, jos — atunci a privit-o în față, de aproape, și în ochii ei a văzut o văpaie tainică. Nici el nu știe ce-a fost: cerul s-a prăbușit în jos, luna a fugit de sub picioare, stelele s-au rotit toate împreună de la răsărit spre apus, neauzite — iar ei doi s-au înălțat și au zburat dincolo de mulțimea lor fără de număr. A fost primul sărut. Exact pe locul unde le-a fost dat să-și dureze mai târziu casa... Aici, pe acest mal nalt.

Ignat aruncă o privire jos: băiețașul cu capra a dispărut. Se-ntoarce și pornește îndărăt...

Ceru-i cenușiu și jos. Aerul a încremenit. Pe deasupra casei lunecă încet nori cenușii. Printr-o spărtură se ivește, slab și palid, soarele. Luminează o clipă fața casei și se ascunde iar.

Ajunge la gârduceanul cu porțița joasă. Privirea îi cade asupra unei căldări: veche, spartă, plină de lut, fără toartă. O mișcă cu piciorul: e căldarea cu care aducea Ana lut și ungea prin casă. Mai încolo, între două ștachete, pusă scândurica de netezit... Fă-mi te rog, bărbate, o lopățică de netezit lutul, l-a rugat Ana: una mititică, după mâna mea. — Îți fac, de ce nu? Mi-am cumpărat deunăzi un gealau și ți-o fac ca oglinda. Nu știu numai de te pricepi la treaba asta. Eu? îl privi Ana înțepată: crezi că dacă am fost una la părinți n-am învățat? Se vezi ce muchii știu să trag! Să-ți tai obrazul în ele... — Să vedem, să vedem, grăi bucuros Ignat și se duse sub șopron unde-și instalase masa de tâmplărie...

Trece Ignat în ogradă, închide porțița la loc și deodată i se pare că dintr-o parte îl privește Ana. Stă cu poalele-n brâu și cu brațele pline

până la coate de lut... Vrei să arunci de la casă tot ce-au lucrat mâinile mele? — Cum adică: să arunc? — Dar căldarea: n-ai mutat-o cu piciorul? Și scândurica: nu te-ai oțărât când ai dat cu ochii de ea? — Am dat-o cu piciorul pentru că prea era grea căldarea și tu o urcai, iar amu de câte ori o văd mi-aduc aminte de junghiul care te-a apucat în primăvară când te-am găsit după casă închircită, sprijinită de perete... — Chiar închircită!.. Mă lăsasem la pământ că mă curma rău aicea... Tu încă ai zis: ce ți-i, Ană fa, de te strâmbi așa? Îți vine a zburda? — Nu știam ce ai. Credeam că te joci, vrei să mă sperii... Dar când am vrut să te ajut, te-ai încordat din răspuțeri și te-ai ridicat singură... — De rușine, bărbate... Mi-era rușine de tine. Acele junghiuri le avusesem și mai nainte. Numai că totdeauna când simțeam că vor să mă apuce mă ascundeam de tine. Nu vroiam să vezi cum mă încârligă și-mi strâmbă fața... Data ceea eram cu căldarea-n mână, plină cu lut, abia am dovedit s-o las și am fugit după casă. — De ce nu mi-ai spus mai înainte că te simți rău? De ce te-ai apucat să urci din greu? Ori nu puteam să tocimim o femeie... — Cum, bărbate? Își subție ochii Ana: să trăiesc eu în cuibul pe care să mi-l facă și să mi-l împodobească altă femeie? — Acum vezi: cuibu-i gata și tu te-ai dus. De ce m-ai lăsat, Ano?

Închide Ignat ochii strâns, până la durere, îi deschide și pornește spre casă, cu privirea în pământ. Din momentul când a luat-o pe asfalt, spre centrul satului, s-a ferit să-și amintească întâmplări și lucruri ce i-ar răscoli durerile. Parcă-i un făcut! Nu pricepe ce-i cu dânsul astăzi, cum nu poate să știe ce are a i se-ntâmpla spre seară, la noapte, mâine dimineață, după ce se va duce la oraș, după ce va fi fost martor la scena cu femeia străină și cu bărbatul de dincolo de poarta de fier, după ce se va porni pe jos acasă pentru că nu mergea nici o mașină și o va pofți pe drumeața necăjită în casa lui să se încălzească — nu știe...

Calcă cu ochii în pământ, dar simte alături, naltă și mare, casa... De ce ești abătut, stăpâne? te-ai întors și nici te-ai uitat la mine! Ai trecut pe alături parcă nici așa sta aici, ridicată de brațele tale și ale femeii tale și ale tuturor acelora care au sărit să vă ajute. Ori îți pare rău că-s atât de frumoasă și-ți amintesc de visele ce le-ați urzit amândoi

cu Ana serile când lucrați până târziu? Cădeți de oboseală și adormeați morți pe patul înjghebat din scânduri, pus sub fereastră pe câteva cărămizi să nu vi se bage broaștele-n așternut... Se aștepta să audă vorba asta de cum o văzu, ca aieva, pe Ana. Odată flutură din cap: încep să vorbesc de unul singur ca bătrânii, ca pustnicii. Nu-i a bine, Ignate, nu-i a bine...

Se oprește lângă ligheanul de zinc, lung și rotunjit la capete, pus sub streșină să se adune apă de ploaie, de spălat rufe. Mai bine de jumătate cu apă ligheanul, dar stă pe o parte. Găsește niște pietricele, le pune desubt îndreptându-l: să se mai strângă apă dacă plouă. Când se-ndreaptă de spate vede mai încolo niște urme ducând de la prag spre poartă... Urmele mele? Nu, că sunt întoarse încolo, spre poartă. Atunci ale cui să fie? Pășește Ignat ușor, pe vârfuri, până la locul unde încep, se apleacă și... parcă-l cuprinde frigul din spate: urmele nu sunt proaspete, sunt urme de demult, uscate pe fața pământului... Urme mici, de pantofi de femeie... Îi vine amețea: își amintește într-o singură clipă noaptea când a venit Ana acasă... L-a găsit dormind și s-a culcat lângă el. N-a simțit-o. Abia către ziuă a întins mâna prin somn și a găsit-o alături. Crezu că visează. Ea era: caldă, vie. Ana lui, femeia lui. Parcă i-a luat cineva mințile, de bucurie. Vru să sară din pat, să aprindă lumina. — Nu trebuie, dragul meu! Nu aprinde lumina. — Dar vreau să te văd. Nu te-am văzut de mult. — Nu trebuie. Am venit pe-o oră. Numai pe-o oră. — Cum: n-ai venit cu totul? — Nu. Am fugit. — Ai fugit? Dar cum... Cum ai putut să fugi? — Uite-așa: ca o pisică... Am ieșit pe fereastră... Nu m-a simțit nimeni. Mi-a dat o femeie hainele ei. Le-avea ascunse de doctori... Sărmana, nu mai are mult. Știe că o să moară degrabă. Ana suspină și Ignat văzu prin semiîntunericul odăii două lacrimi lucindu-i pe obraz: să moară? de ce să moară? — O, iubitele, de-ai ști... Acolo atâtea auzi... Și atâtea vezi... Suferința altora se adaugă la suferința ta și vine ceasul când nu mai ai putere... — Taci, Ano, nu vorbi de suferință. Bine că ai venit... Ce bine-mi pare... Nu te mai las să pleci. Nu, niciodată... Ana se ridică și se așează lângă el. Apoi se aplecă asupra lui: am fugit... Am

venit să te văd. Mi-era dor, tare dor de tine... Auzi? Ție, știi, nu-ți era dor. Ești bucuros că am plecat de acasă, așa-i? — O! Nu vorbi așa că mă lovești în inimă. De ce spui asemenea vorbe, Ano?.. — Da, da, știi: ți-era și ție dor. Dar dorul meu e mai mare. Dacă ți-era și ție dor de mine, cum mi-e mie, de ce n-ai venit să mă furi de-acolo? Pe-o noapte măcar... — Să te fur? Dar cum aș fi putut? — Eu cum am putut? — Dar de ce nu mi-ai spus? — Uite că-ți spun. Acum du-te de caută o mașină ca să mă duci îndărăt. Să fiu acolo, în salonul meu, când se face ziuă...

Ignat se clatină... Îi fuge pământul de sub picioare... Urmele... Sunt mai bine de două luni de atunci... Până să se întoarcă el cu mașina a dat o bură de ploaie. Ana a ieșit la drum și urmele au rămas imprimate după dânsa — iată-le, duc de la prag spre porțiță.

Ridică mâna. Apasă degetele pe ochi cât poate de tare: de aici izvorăsc vedeniile, din fundul ochilor. Întunericul din fața lui, dinlăuntru lui se face mai des, mai negru. În clipa următoare se aprinde undeva departe o scânteie micuță, crește, o dată se sparge în alte multe scânteii multicolore... Când ia mâna de la ochi lumea din afară se revarsă ca o apă tulbure, vălurândă prin fața lui. Fără a o aștepta să se limpezească, pornește înainte... Umblă! Nu sta pe loc... Să te miști mereu. Să mergi! așa-i spunea badea Pricop când îl vedea abătut. În orele de lucru la carieră Ignat rămânea deseori cu brațele spânzurate prin părți, neputincioase. Mașina de tăiat lucra din plin, blocurile se adăugau, trebuia să le mute, să le așeze, iar el stătea ca paralizat... Hai! Ce stai, băietele! îl bătea Pricop pe umăr. Ignat tresărea, se scutura de gânduri și se apuca de lucru... Când ieșeau la aer și porneau amândoi prin câmp, pe jos, spre casă — badea Pricop tot din satul acesta-i, din altă margine, și de la carieră până în sat au vreo șase kilometri, — veneau de-a dreptul, prin semănături, prin vii, la izvor beau o gură de apă proaspătă, când îl vedea iar tăcut, amărât, îi zicea: bre Ignate, tu parcă ai purta asupra-ți piatra toată câtă ai urcat-o azi... — Chiar așa, bade Pricop, ai ghicit, răspundea mirat că i-a citit în suflet. Și simțea nevoia să-i spună tot ce are la inimă, căci numai lui i-ar fi

putut mărturisi, dar omul îl oprea: lasă, nu trebuie... știi... tu mai bine cearcă să uiți... să alungi gândurile cele negre... — Dar cum? Cum să uit? Se țin de mine... Nu mă părăsesc o clipă... — Umblă... Fă ceva...Gândește-te la altele... Amintește-ți de altceva... De lucruri și întâmplări frumoase... Nu lăsa să te copleșească necazurile...

Ignat o ia repede din loc. La colțul casei se oprește, se uită-n lungul șoselei. De după deal apare un camion. Vine cu viteză spre barieră... Acuși se izbește-n prăjină! Ce faci? Ține mai la stânga!.. Ciudat: camionul trece fără să atingă prăjina. Lunecă la vale. Iată-l în dreptul lui. Îl conduce cu privirea până la pod, urcă la deal și peste puține secunde se face nevăzut după dunga zării...

Oftează: la ce-am venit acasă așa devreme? Rămâneam, mai făceam un schimb. Or fi pornit mașina, trebuie s-o fi pornit...

Ia aminte spre casa vecinului — nimeni pe afară. O mulțime de perechi de încălțăminte în fața ușii — și mai mari, și mai mici. Zâmbește Ignat: spunea tata că aveau acasă o pereche de bocanci numai, care se scula mai dimineață acela-i apuca, ceilalți umblau desculți, chiar de era omătul la genunchi...

— Măăi Gulițăăă, măăăi! Vrea să-l întrebe: dar cine m-a căutat? Nu dă glas vecinul. În geam apar ca vreo duzină de nasuri turtite. Peste câteva clipe dispar toate ca șterse de un burete — s-o fi stropșit careva dintre părinți...

Mai așteaptă puțin: poate iese cineva. Ușa nu se deschide. Pornește înapoi. Urcă pe prag, descuie lacătul, îl pune pe scândură deasupra ușii — să mă schimb... pe urmă văd ce-oi face... Vara își lăsa hainele bătute cu praf de piatră afară, le arunca sub șopron... Acuma... De vreo săptămână n-a făcut pic de foc în sobă, în casă-i frig... Vrea să se-ntoarcă — să adun niște surcele, niște vreascuri — dar... se răzgândește. Apasă pe clanță și împinge ușa. Din mers bagă mâna în sân, scoate traista și-o aruncă-n ungher — s-a rupt, trebuie să-i pun niște petice — ține spre bucătărie — acolo mă dezbrac...

Ridică ochii și-ncremenește.

În fața lui, în cuierul de pe perete, atârnate hainele Anei. Rochia de velvet roșu dungat, deasupra pus paltonul, astfel că sub el se vede ca de-o palmă poala rochiei — toate rânduite așa parcă-ar fi îmbrăcate pe dânsa. În prima clipă cu adevărat i se năzare Ana, aici, în tindă. Îl aștepta să vadă: când se-ntoarce? de ce zăbovește atâta dacă a plecat mai devreme de la carieră? ce face dacă vine acasă? Stă vrăjit în mijlocul tinzii cu ochii la haine, apoi pleacă ochii: să mă ierți... n-aveam putere să intru... și tu... să nu mă probozești prea aspru... de-ai ști cât sunt de obosit... și ce greu mi-i... — Știu, dragul meu, știu... dar rabdă... ești tare, ești voinic, ești bărbat... eu, femeie, și încă rabd și mă țin... nu te da... — Nu mă dau, nu dar amarnic mi-i greu... — Hai, dezbracă-te, schimbă-ți hainele, adă niște zmicile, ațâță focul și gătește-ți ceva de mâncare... — De mâncare? dar nu mi-i foame... — Eeee! îl dojenește ușurel: asta cum se mai cheamă, bărbate? ai vreo neplăcere la lucru? ori, poate, ești îndrăgostit? — Îndrăgostit? ce vorbești, femeie? Ignat se apropie de haine și ridică mâna la cuier. — Nu! lasă-le, nu le muta de aici... căldarea de lut ai lăsat-o... lasă și hainele... o să te aștepte aici, în cui, în fiecare zi... când te vei întoarce de la muncă te vor întreba: dar ce ai la inimă? dar cum te simți? dar ești obosit? dar ești flămând? — Bine, am să le las... dar să știi că mi-i greu, tare greu mi-i să le văd...

Intră cu ochii plecați în bucătărie, se așează pe patul de scânduri din dreapta și începe să-și scoată hainele de lucru...

Lăsând în urmă plantația de pruni — drumul desfundat, obezile roților întorc lostopene de glod — șaretă inginerului iese anevoie la șosea și-i gata s-o ieie la vale, dar aici Murga oprește gâfâind din greu: a obosit, sârmana, de pe crupă se ridică vălurele de aburi alburii. De-ar amorți mai degrabă pământul, se gândește Petrea, sare jos și s-apucă să curețe roțile cu piciorul. Aruncă la o parte un scaiete agățat de osie și ia aminte îndărăt: mânzul a rămas între copaci. Iapa întoarce capul și nechează, a chemare.

— Ne-ajunge el, ușernicul, lasă... Calcă pe scară și urcă: dii, Murga...

De când s-a răsturnat cu motocicleta întorcându-se noaptea de la o cumătrie din alt sat — nevasta și-a rupt șira spinării, lăsându-l cu doi copii mici, la care până astăzi nu le-a găsit mamă, — s-a jurat Petrea să nu mai urce câte zile va avea în mașină și acum, iată-l, umblă cu trăsura asta de-un cal.

— Mergem! ridică biciușca, dar Murga pleacă și mai tare capul rămânând neclintită locului... Vine el, lasă... n-ai teamă.

Aruncă iară o căutătură înapoi: s-a rătăcit între niște rânduri de mălai necules băiatul tău țintat în frunte. O fi văzut iară vreun iepuroi, ca deunăzi... Cum simte că ne-am depărtat, să-l vezi cum pornește la fuga după noi... Dar dacă vrei să-l mai așteptăm, mă rog, voia ta... Și se apucă să potrivească sacul cu paie de sub dânsul.

— Ia te uită! face a mirare: de atâtea ori am mers pe aici și... niciodată nu mi-am aruncat privirea de pe deal...

Înșirat de sus, de la iezătură, până dincoace, la șosea, satul în care s-a născut și a copilărit, cu ulițe și ulicioare strâmbe și întortocheate — mai încâlcit sat nu găsești altul în lume, cum obișnuia a spune ori de câte ori venea o delegație și el avea datoria de a o însoți — satul lui i s-a arătat din cu totul altă parte! (Le mai spunea acelor musafiri: o fi fost pornit satul nostru de niscai tătari rătăciți, de-au ales așa loc răpos, deși se știa din bătrâni că primul care s-a așezat aici a fost un mocan coborât din Munți, care și-a pus stâna la dos, mai aproape de apă, ca atunci când năvăleau tâlharii stepelor să-și poată încărca turma în luntre și, trecînd-o dincolo, s-o ascundă în pădure, dar... trecea legenda sub tăcere, căci... ne cunoaștem oare istoria?) Da, cuprinzând satul de aici cu ochii, vede că... de aici, de pe deal, se vede mult mai clar așezarea satului decât pe planul dat de la raion. Pe coală strada centrală asfaltată vara asta vine în unghi drept față de șosea... de fapt, nu-i așa. În schimb de aici vezi cum de-o parte și alta se profilează două ulițe aproape drepte și exact perpendicular față de șosea (să vezi și să nu crezi în toată încâlcitura asta!). Apoi cele câteva clădiri administrative, școala, magazinele nicidecum nu pot forma Centrul satului neavând nici pic de simetrie — sunt aruncate la întâmplare... În satul nostru toate-s la întâmplare! E

glasul lui Maxim președintele care... atunci... s-a întors de la o conferință republicană cu lozincă: să transformăm, tovarăși, satele în orașe! Auzi: orașe? Nici măcar orașele... Satele noi — da. Satele mici... poate și ele. Dar satul nostru-i sat vechi, sat mare! Și a mai zis atunci Maxim: asfaltăm strada șosea-centru (acum e asfaltată), pornim construcția Casei de cultură, Poșta, Casa specialiștilor, Spitalul, Casa de oaspeți — în câțiva ani ne transformăm într-o așezare urbană! Pe dracu! face Petrea: dintr-un sat cu ulițe încâlcite? Ori îl dăruim și construim altul, ori... Așa s-a pronunțat la sesiunea convocată anume pentru problema perspectivei de dezvoltare a localității, lucru care... poziția lui adică, a stârnit riposta șefului. Cum: să dăruim casele? Dar oamenii unde să trăiască? — Care pe unde poate: unii la părinți, alții pe la neamuri, a replicat Petrea cuprins de ambiție: să fim revoluționari, tovarăși! — Oho! Revoluționari, și Maxim a nu știu câta oară se puse a povesti ce-a văzut el când a călătorit în Bielarus ca să aducă vaci de soi: un gospodar își dura casa lăsând pe cea veche, mică și strâmtă... înăuntrul celei noi, largi și mari — întregă cum era, ca să trăiască într-însa până va fi gata cea nouă... Ce zici: era revoluționar gospodarul acela?... Cine știe ce-o fi avut Maxim în vedere, numai că Petrea a intervenit prompt cu ideea de a face o Stradă a Tinerilor Însurăței. Cine l-a împins? De ce anume el și-a amintit de acea idee care se născuse mai de mult? Ca să i-o pună lui Maxim în nas? A și indicat locul unde să fie plasată: între șosea și Mal! Pe fâșia de pământ care... Abia acum, de aici din deal, vede că acela era cel mai potrivit loc pentru noul Centru al satului. Acolo trebuia pornită Casa de cultură, Spitalul, Poșta, Casa specialiștilor, Hotelul pentru turiști... Ce greșeală boacănă am făcut! se ceartă el pe sine, după care: cele vreo opt locuri de casă împărțite tot cu sprijinul meu... câteva dintre ele sunt aproape gata...

— Mîntea moldoveanului cea de pe urmă!..

Ridică biciușca și plesnește supărat aerul. Trăsura pornește pe marginea șoselei, la vale. Mînzul saltă din urmă pe picioarele lui subțiri, tremurătoare.

La aceeași sesiune a fost aprobată ideea cu Strada Tinerilor Însurăței. Acum, în urmă, și Maxim a înțeles că... prea s-au grăbit. Mai bine să fi răbdat un an, doi. Vezi ce înseamnă... moda?

Pe pod Murga oprește și întoarce capul. Mânzul! I-a auzit nechezatul și vine la sărita. Din față gonește la vale un camion. Mânzul ține pe stânga și nimereste între șaretă și camion — aburi de benzină îl izbesc în nări. Petrea întinde mâna, instinctiv. Are noroc mânzul: șoferul a ținut mai pe dreapta, cât pe ce să anine parapetul de beton — și se alege cu spaima. Se apropie de maică-sa învârtind codița, și bagă botul lucios sub șoldul ei cald. Dar iapa pornește mai departe făcând a dojană cu capul: erai s-o pățești, băiete! Acum «băiatul» vine după șaretă ținându-se aproape: se știa vinovat...

Petrea o lasă din voie: bătrâna iapă cunoaște drumurile bine. După cum și firea stăpânului o cunoaște. Destul să-l audă tușind ori rostind o jumătate de vorbă și pe dată-l înțelege. Deapănă drumul pe margine. Prundișul scârțâie sub roți, foșnind sub copite ca niște frunze uscate. Capul omului se leagănă în ritmul roților: așa... bine... mergem... mai departe. De fapt, prin acea clătinare a capului Petrea vrea să spună că nu-i de acord cu ceva, dar cu ce anume nimeni nu poate ști. Vorba e, poate, de fermă — de acolo se întoarce, unde se pune la cale o construcție uriașă, și iar zice că nu-i potrivit ales locul, trebuia pusă pe coastă mai sus, să fie scurgerea mai bună. A văzut într-un alt sat... unde s-a construit prima de acest fel... E plasată pe un teren foarte înclinat... Ce-i drept, la șosea, unde... trece lume, mulți turiști... mirosul neplăcut, dar ce-are a face: turiștii cu ale lor, noi cu ale noastre.

De după șirul de salcâmi desfrunziți apare o casă naltă, acoperită cu olane roșii. În spatele ei o bojdeucă: acoperișul jumătate din stuf, jumătate din paie înnegrite de ploi, cu pete de noroi pe peretele dinspre șosea. Pe vremuri în chichineața asta era dugheana satului: într-o odăiță trăia stăpâna, în cealaltă stătea la tejghea un omulean cu ochelari. Vindea sare, bomboane, gaz, săpun. Auzind odată Petrică de la alți copleși că s-au adus baloane colorate — aducea peticarul, dar până

să ajungă în mahalaua lor căruța lui cu un cal chior, se terminau — a ținut tot o fugă, dar dughenarul taman se dusesse undeva. Nu plecase departe: lacătul era prins în belciuge, neîncuiat. Cum a văzut lacătul, a dat să iasă, dar răsare nu se știe de pe unde Tică, un pui de țițan din mahalaua lor... Hai să ne uităm prin crăpătură, zice, poate sunt baloane. — Dacă vine și ne prinde? — Eu am să păzesc... Prostuț cum era s-a uitat prin crăpătură, dar n-a văzut nimica. Atunci îl împinge dracul, apucă de marginea ușii și trage să facă mai mare crăpătura. Când să vâre nasul să se uite la baloane, hop! că apare dughenarul. Tică o șterge parcă l-a suflat vântul, iar el fu găbjit într-un ungher... *Aaa, bosiacule! Fuliganule!*.. Dacă nu ieșea Ioana, rămânea fără urechi. A fost demuuult... Iar după ce s-a întors de la studii inginer în sat, și a venit vremea să se facă reconstrucția localității, s-a constatat că bojdeuca babei trebuie dărâmată. Intrând odată la dânsa, Ioana i-a amintit: că tare rău îmi pare că nu l-am lăsat pe Iftene dughenarul să te strângă de gât. — De ce, mamă Ioană? — Dacă vrei să-mi dărâmați cuibușorul unde-am adus pe lume și am crescut copiii și mi-am trăit viața... — Îți facem altă casă, mamă Ioană... — Nu-mi trebuie alta. Aici vreau să mor... Iar când a văzut oprindu-se în poartă buldozerul, bătrâna s-a proptit în fața lui și, acoperind zgomotul motorului, a strigat: nici neamțul când fugea n-a putut să mi-o strice... (Un camion aninase de un colț și ea a ieșit și a prins a blestema cum îi venea la gură și neamțul s-a văzut nevoit să dea înapoi.) Până la urmă au zis și ei: lăsăm-o în plata Domnului...

De fiecare dată ajungând aici Petrea iuțește pasul dacă merge pe jos, ori îndeamnă calul — înainte, cu motocicletă, îi dădea viteză! — ca să nu-l oprească baba asta cepeleagă și gheboasă. Una ca dânsa mai nimerit ar fi fost să-și aibă lăcașul sub un deal, într-un fund de lutniță, nu aici la șosea... Murga în clipa asta simte și ea ceva, cotește-n loc și șareta o ia cu roata dreaptă înainte ducându-l peste asfalt.

— Încotro apuci? Aaa, se dumerește Petrea.

Mânzul trecuse pe cealaltă parte de șosea și maică-sa, după ce-l chemă de câteva ori, iar el, ușernicul, n-o ascultă, hotărî să treacă ea dincolo. Bătrână iapa, era poate ultimul ei mînz și nu vroia să-l vadă

strivit de vreun camion. Așa se gândea Petrea, și ca omul cu durere, i se făcea milă de dânsa, deși nu era decât un dobitoc. Dar parcă dobitocul nu pricepe, nu simte și el ca și omul?..

Petrea se uită înapoi: rămas iar în urmă, mânzul vine de-a lungul gardurilor oprindu-se și mirosind parii, porțile. Când aude zornăit de lanț, o rupe de fugă. Face câteva salturi și iar se oprește. Ciulește urechile ca un armăsar, privește la dulău printre ostrețe, se apropie cu botul plecat, parcă ar vrea să-l împungă, apoi când acela latră înfuriat, odată sare răsucindu-se în aer, zvârle cu copitele și fuge mai departe.

Când dă cu ochii de casa lui Ignat, cea mai arătoasă din cele opt câte-au fost pornite pe partea asta — vreo trei, și a lui, sunt gata — își amintește Petrea că a trecut deunăzi seara pe la dânsul, dar nu l-a găsit acasă. Amu este oare? Trage de hăț, calul oprește, se ridică și se uită-n curte. Să coboare? Să se ducă la ușă să vadă? Da, se pare că-i pus lacătul. Nu-i acasă. Alaltăieri iar s-a discutat la primărie problema caselor de la șosea. Pe luni, cel târziu marți, are a prezenta concluziile respective: unde să înceapă construcția Hotelului și a Casei specialiștilor. Mai potrivit loc și mai frumos ca aici, pe Mal, nu se află.

Mda! zice Petrea: am să-l trimit deseară pe omul de serviciu să-l cheme. — Și dacă n-o să vină? — Cum: să nu vină? De ce: să nu vină? Mânzul ajunge în dreptul maică-si, trece mai departe și împinge portița cu botul. Portița se deschide. — Aha: este! își zice Petrea, apoi strigă: — Măi Ignat, măi!

O fi pe undeva: în casă, sub șopron, după casă... De aceea strigă tare, să se audă, dar nu urmează nici un răspuns. Înjură cu jumătate de glas, după care mai strigă o dată. Trecând pe lângă gard, ceva mai încolo, mânzul odată face o săritură într-o parte, speriat, și atunci Petrea îl zărește: Ignat stă la gard, cu mâinile agățate pe două vârfuri de ștachelă.

Privește spre dânsul, spre șaretă. Ce vrei? îl întreabă Ignat din privire: te-am văzut coborând din deal... Credeam că ai să treci pe alătura, dar te-ai oprit. — Ea a apucat într-acoace, arată Petrea, tot muțește, spre iapa care stătea cu un picior îndoit «pe loc repaos». Și amu ce vrei? — Petrea nu mai poate continua acest dialog mut și dă el primul glas:

— Ce mai faci?

— Fac, zâmbește aproape rânjind Ignat: îi crescuse o barbă țepoasă, deasă, neagră și dinții albi și mari îi străluciră într-un chip ciudat.

— Hm! Petrea își caută țigările, el, care de mult nu mai fumează. Tot scotocind prin buzunare, aruncă o privire spre Ignat și bagă de seamă că are ochii cețoși, tulburi. Ce-i cu dânsul? N-au stat la taifas de câțiva ani... De la joc, când a vrut s-o urce pe Anuța în atașul motocicletei... Se învoise cu tatăl ei Terinte, care nu era decât cu vreo patru, cinci ani mai mare ca Petrea... O singură fată am, i-a zis, și n-aș vrea s-o mărit așa... ca pe una bătrână ori ca pe-o vădană... El, bătând palma: am s-o fur de la joc... cum fac flăcăii! — Hai așa! Să fie frumos. Dar să găiești cu dânsa. — Grăiesc! După o săptămână gata, Anuța era de acord... Dar când a fost să se ducă cu dânsul, a fugit țipând — câțiva metri până la motocicletă — și s-a agățat de brațul lui Ignat. S-a apropiat Petrea de dânsul și i-a strecurat printre dinți: tu ce cauți pe aici? erai la armată! — Am concediu. — Concediu, mormăi cu năduh Petrea, iar după ce-a dus-o Ignat la casa lui l-a trimis pe văru-său să-l scoată pe Ignat în drum. N-a ieșit. Pe urmă a întâlnit-o pe Anuța-n sat: cum te simți cu marinarul? — Bine! răspunse pe-un ton glumeț: n-am ce mă plânge. — Dar cu vorba noastră cum rămâne? — Care: vorbă? — Să mergi după mine. — Nu ți-am dat nici o promisiune. — Ba mi-ai promis... Și părinții tăi... Când a văzut-o cum i se umezesc ochii, a înțeles că între Ana și Ignat lucrurile nu prea stau bine... Ia seama, Anuțo: dacă ți-a fost rușine să mergi de fată mare după un vădăoi, să nu dea Dumnezeu să te măriți după ce ajungi tu vădană. — Vădană? spuse cu glas gătuit Ana și se dădu câțiva pași îndărăt, parcă ar fi avut în față un șarpe care o fixase cu privirea. De ce: vădană? — Simt eu, fa Anuță, că viața voastră n-o să se lege... Auzise și de la Terinte, și de la mama Anei că n-au vrut s-o dea după Ignat, că au umblat s-o întoarcă acasă și că spunea și ea, chipurile s-ar întoarce, dar i-i groază de lume. De aceea aștepta Petrea să vadă: ce-o să urmeze? Găsise câteva femei, una fără copii, proaspăt divorțată, care stătu câteva zile în casa lui, dar nu i-a ieșit nimic. Stătea singur vădăoi, fără suflet cald de femeie și

gospodină în casă și fără mamă la copiii lui: unul într-a patra, altul la grădiniță. După ce-a intrat Anuța să lucreze secretară, stătea uneori de vorbă cu ea — sediile se aflau sub același acoperiș — glumeau, iar odată se apucă Petre de-i telefonează, o ține o oră de vorbă și-i fixează o întâlnire. Lucru despre care Anuța i-a povestit seara lui Ignat, la care Ignat s-a întunecat la față, dar n-a spus nimic...

Ce mânz frumos! Ignat întinde mâna spre puiul iepei care privea mirat la omul bărbos de dincolo.

— N-ai o țigară? Îndrăznește Petrea după ce își cercetează buzunarele.

— De la mine ceri?

— Aa... Drept, tu n-ai fumat niciodată...

— Na, linge, Ignat întinde niște fărâmituri în palmă, adunate de pe fundul buzunarului: nu te teme...

— Hâș! plesnește Petrea din biciușcă. Speriat, mânzul sare-ntr-o parte, lăsându-l pe Ignat cu mâna-ntinsă.

Stă Ignat cât stă, apoi ia aminte spre Petrea, aruncă fărâmiturile pe jos și-și înclească mâna pe o ștachetă. După ce-i trece spaima, mânzul se duce la șanț și se privește în oglinda tulbure a apei. Apoi se întoarce și ia aminte la Ignat. Petrea privește la mâna mare a lui Ignat, cu palma lată și degetele noduroase, groase: voinic bărbat! n-ar strica să-l am în brigada mea, dar nu vrea!.. L-am chemat de câteva ori — prin alții, desigur, și prin Anuța — a refuzat. I-ar fi convenit: își construia casă și, dacă lucra aici, în sat, îl ajuta cu lemn, piatră, ciment, cu brațe de muncă. Nu! A înțeles că nu vrea Ignat să se știe îndatorat. Oricât s-a ferit, tot a ajuns la colhoz: locul pentru casă — una la mână, dar și lemnul, cărămida. Stă la șosea, dar tot mai aproape colhozul decât orașul... Chiar dacă el, lăsat să lucreze la carieră, se socotea numai pe jumătate colhoznic... I-a zis atunci Anei: cum nu s-ar suci omul tău, tot la noi are să ajungă. Ana: el știe a lui! Nu-l clinești. Dacă și-a pus ceva în gând... — Așa-ți pare, Ană. Așa îl vrei. De fapt... dar îi cunosc eu năravurile din școală.

Ignat ia mâinile de pe gard, se întoarce și dă să pornească.

— Măi Ignate? aproape că strigă Petrea. De-amu te duci?

— Tu nu te duci? răspunde acela fără să-l privească.

— Stai, bre, că aveam a-ți spune ceva, zău...

— Tu? Mie?

— Am trecut și aseară pe la tine... Nu ți-a spus vecinul... Guliță?

— Aaaa?.. Tu ai fost? se oprește Ignat — apucase a face câțiva pași de la gard — dar nu se întoarce cu totul spre Petrea. Stă sucit pe jumătate grăind peste umăr: ce dor, mă rog, te-a ajuns de mă cauți așa insistent?

«Ia auzi-l! Ce cuvinte dau dintr-însul. Să-i spun dintr-odată ori să-l mai las?»

— Veneam de la fermă... Știi: construim o fermă foarte mare... Se vede de aici. — Petrea se întoarce: nu se vede... din deal se vede... Aducem piatră de la cariera voastră. Ajungând drept casa ta, mi s-a părut că umbli prin ogradă. Mă dau la poartă și zic: noroc bun, măi Ignate, măi! Când mă uit mai bine, nu-i nimeni — ograda pustie. Acela pe care l-am văzut a pierit din ochi, zău...

— Ai văzut pe careva-n ogradă la mine aseară? întrebă Ignat mirat peste seamă.

— După cum îți spun. Că eu... de câte ori merg la lucru, pe aicea trec. Și de fiecare dată mă uit spre casa ta.. Frumoasă ai nălțat-o, bre Ignate, amarnic frumoasă. Numai că frontonul...

Petrea face o pauză.

— Ce: numai că?..

— Precum îți spuneam: nu mi-a răspuns nimeni. Acela a pierit și eu m-am gândit: nu cumva Ignat era și s-a ascuns de mine? Am mers și m-am oprit ceva mai încolo, la colț. Și iar mi s-a părut că zăresc pe careva după casă...

— Nu mai spune?! Cine să fi fost? Nu l-ai cunoscut?

— De unde? Era într-amurgite și nu se vedea. Încă am strigat: de ce fugi, bre? Ce te-ascunzi? Credeam că ești tu.

— Ce, sunt nebun? De ce m-aș ascunde de tine?

— De bună seamă: de ce să te-ascunzi? Ești la casa ta, în ograda ta, numai că...

— Ce tot aduci vorba și n-o termini, măi Petre, măi? bufnește Ignat supărat.

Tace Petrea o vreme, privind la paiele de la picioarele lui, apoi prinde a râde:

— Așa mi-i vorba. Tu să nu crezi ceva, Doamne ferește... Că de vreo doi ani n-am stat de vorbă... Poate chiar mai mult. Dar... ți-aduci aminte ce prieteni eram odată?

Ignat se uită la fața netedă a lui Petrea — stă cocoțat în șareta lui... nu coboară... se teme că am să-l fugăresc? Ori... deprins să se uite de sus la cel cu care vorbește?.. — ridică de jos un căpețel de scândură făcută proptea la gard și o pune la loc.

— Tot pe două roate umbli? Ții tradiția strămoșească...

— D-apoi că... pe glodul ista răzbați cu altceva pe deal?

— Bun, bun! îl laudă Ignat. Nu știu cum pare: coșcogea inginer să umble cu brișca cu un cal. Nu se leagă...

— Cum: nu se leagă? Așa-ți pare ție... Eu îs mai liniștit când pornesc la drum. Nu vreau să-mi rămână copiii și fără tată. Petrea se-ntoarce, chipurile, după mânz și, pe neașteptate: dar un-ți-i gospodina?

— Te interesează?

— Mai nainte de câte ori treceam o vedeam prin ogradă, dar de la o vreme...

— Parcă nu știi?! rânjește iar Ignat.

— Eu? Dac-aș ști, de ce-aș întreba? Doamne ferește nu știu, se crucește Petrea.

— Hai, lasă, nu mă mai iscodi, dă din mână Ignat: știi prea bine că-i la spital.

— La spital? Dar zicea badea Terinte că s-a întors.

— S-a întors? tresare Ignat. Cum adică: s-a întors? Când: s-a întors? Petrea face din umeri: nu știu.

Ignat își lasă ochii în pământ: asta vroia să-mi spună când începea vorba și n-o termina? Ori, poate, avea alta-n gând?

— N-a venit. Nu-i acasă.

— N-am vrut să te supăr. Crede-mă!

— Poate-i la tată-său! Du-te de-o caută acolo. Aici la mine, nu-i.

He! face ochi mari Petrea: mi-am aprins paie în cap. Dracu m-a pus să întreb? Dar poate că umbra care-am văzut-o pe amurgite în ogradă, ea era?..

— Bre Ignate, bre! zice Petrea a împăcăciune: de ce te zbârlești așa la mine?

— Parcă n-ai ști! Știi prea bine, dar te faci mort în păpușoi.

— Iaca, bre! Nu cumva mă crezi vinovat de ceva?

— D-apoi?!

— Eu?! strigă Petrea și se ridică, în picioare, în șareta lui.

— Coboară-te, ce stai cucu? îi zice Ignat parcă ar vrea să-l ia de piept.

— Mă cobor. Iaca mă scobor. Crezi că mi-i frică?

— Nu ți-o fi, dar... de când te-ai oprit, tot stai gata s-o iei din loc.

Petrea sare jos, leagă hățul de scara șaretei și vine la gard. Doi ani și mai bine n-a vorbit cu Ignat — acela îl avea de cel mai mare dușman. Se-ntâmplă ceva cu dânsul: după ce că n-a vrut să lucreze la colhoz și s-a băgat în Stâncă, așa s-a retras în sinea lui și acolo mocnește, mocnește de nu se știe ce are să se aleagă dintr-însul. El socoate că Petrea-i de vină că nu-i merge căsnicia. A auzit din gura lui Terinte că, ar fi zis, cică odată și odată are să-i crape lui Petrea capul, are să-i plătească pentru toate celea. Care: toate celea? El, Petrea, nu se știe vinovat, zău! De la joc când a vrut s-o ducă pe Anuța cu motocicleta la dânsul, n-a avut de-a face cu ea. Da, s-a zvonit prin sat că s-ar fi întâlnit amândoi în vreme ce se afla Ignat la armată, că ea ar fi făcut într-ascuns un avort în săptămânile cât a stat acasă la părinți... Amintindu-și zvonurile de altă dată și făcând legătură între unele și altele, lui Petrea i se luminează dintr-odată în față: iată de unde pornește dușmănia lui Ignat. Îl împunge la inimă. Apoi o amăreală îi umple sufletul: da, adevărat, nu poate s-o uite pe Anuța. Da, din cauza ei a rămas vădăoi și pe ziua de azi. Dar... dar n-a făcut nimic ca să le strice casa!

Se apropie Petrea de gard, pune mâinile pe vârfurile ștachetelor și privește-n sus, la casă. De aproape îi și mai naltă și mai frumoasă! Se pricepe Ignat la clădit. Păcat numai că...

Între timp mînzul se apropie de porțiță, o împinge cu botul și intră în curte. Prevăzută cu un mic arc, porțița se-nchide la loc. Mînzul se duce la robinetul de lângă gârduț și prinde a mirosi firul de apă ce țârâie din țevă.

— Măi Ignat, măi: de ce ești tu așa de...

— Cum îs, bre? N-ai putea să-mi spui să știu și eu?..

— Hursuz, încrâncenat, închis... Și ghimpos ca un arici...

— Chiar așa?!

— Alta am vrut să-ți spun: degeaba ții mînie pe mine.

— Mînie? Nu țin nici un fel de mînie. Dar... mai la urma urmei: ce te bagi în sufletul meu?

— Eu... mă bag în sufletul tău? Dar ce am a împărți cu tine: împărăția?

— Ce-a fost de împărțit s-a împărțit. Și s-a văzut cum. Dar nu pricep de ce, după atâția ani, îmi calci pe urme?

— Eu? Doamne ferește! Am întrebat de Ana că a venit vorba. De fapt, nici prin gînd nu mi-a trecut să răscolesc trecutul. De câte ori treceam vă vedeam pe amîndoi lucrînd prin ogradă, la pereți, în grădină. Dar de la o vreme... N-am știut că nu-i acasă. Mai deunăzi am aflat...

— De la tată-său?

— De la dînsul. Vezi: îți spun de la cine. Și aș mai putea să adaug ce mi-a spus, dar nu vreau să te amărăsc. Are să-ți spună el. Ori ea are să-ți spună.

— Cine: ea?

— Ana. Femeie-ta.

— Ce are să-mi spună?

— Nu mă amestec în viața voastră...

Aici Petrea ridică iar capul și se uită la casă: să-i spun că treaba-i ca și hotărâtă? Ori... să-l mai las? Poate tot mai bine să-l chem deseară la primărie și acolo, împreună cu Maxim, să-i aducem la cunoștință:

așa și așa, s-a hotărât să demolăm casele astea, vreo câteva... De ce n-aș avea îndrăzneala să-i spun chiar acum? Ia aminte la Ignat: s-a înmuiat de tot. Să-l fi pus pe gânduri cuvintele mele? Dar mare lucru nu i-am destăinuit. Parcă el nu cunoaște gândurile Anei? La ce trebuia să mă opresc și să intru în vorbă cu el? Îi dădeam binețe și-mi vedeam de drum. Dar așa... ce-am lămurit? Mai nimic. Ia ne-am împuns unul pe altul cu vorbe neclare, cu toate că... fiecare le înțelege prea bine. Se uită Petrea spre mânzul care flutură din cap — i-a intrat apa-n nări — fornăie ca un armăsar, apoi din câteva salturi e în celălalt capăt de ogradă, întinde botul peste gardul josuț și miroase florile de dincolo.

Ignat își freacă fruntea cu nodurile degetelor, apoi se întoarce către Petrea:

— Și amu... ce? ce mai stai?

— M-ai poftit să intru?

— Mă rog: poți să intri...

— Ai vreun pahar?..

— S-a găsi și un pahar...

— Nu beau... Afară de asta nu prea am vreme: trebuie să mă duc.

— Te-așteaptă treburile...

— Da, mă așteaptă...

— Hăș! strigă Ignat către mânzul care venise la ligheanul cu apă de ploaie și se privea în oglinda lui. Ce mânz neastâmpărat ai!

Iapa de dincolo nechează, chemându-l. Îl văzuse, pesemne, pe Ignat apropiindu-se și-și previne puiul să fugă de omul străin care îi poate face vreun rău. Mânzul n-o ascultă. Chiar să fi vrut, tot nu putea pentru că portița, după cum am spus, se închisese și n-avea pe unde să iasă. Ajungând fuga la gard, în dreptul mamei sale, mânzul vede obstacolul peste care nu poate să treacă, se repede îndărăt, acolo dă iar cu ochii de omul străin și, când înțelege, cu groază, că țarcu-i închis și n-are pe unde ieși, țipă cu glas subțirel:

— Miii-ha-haa...

În aceeași clipă Ignat întinde mâna să-l apuce de coamă. Mânzul se smucește parcă-ar fi simțit suflarea lupului pe grumaz. Niște fire de

coamă rămân în palma lui Ignat. Mânzul mai face câteva salturi, calcă cu un picior în ligheanul cu apă de ploaie, picioru-i lunecă, ligheanul se dă pe-o parte, apa se varsă, și când cade la loc se aude un zângănit ce-l ațâță și mai tare. Din fugă cât pe ce să se izbească de peretele casei — de sub copite sar stropi de noroi. O ia îndărăt. În câteva clipe se face o învălmășeală în toată ograda. Ignat dă să-l prindă. Mânzul îi scapă! Petrea deschide portița și-l cheamă. Iapa nechează. Se înfierbântă cu toții. La un moment dat Ignat cât pe ce să cadă: un picior îi fuge pe locul unde s-a vărsat apa de ploaie. Mânzul lunecă pe sub brațul lui și iese glonț prin portița deschisă. Fuge gâfâind până aproape de șanțul cu apă tulbure. Abia reușește să se oprească înfigându-și copitele în pământul răzmuiat. Văzând-o pe maică-sa, nechează subțirel și pornește spre dânsa. Ea întoarce capul și mișcându-l ritmic de sus în jos și iar în sus și iar în jos îl ceartă pentru năzbâtiile făcute. Când îi simte botul cald lipindu-i-se de șold se întoarce și se uită spre cei doi bărbați.

Se apropiaseră amândoi de gard — unul de partea aceea, altul dincoace — și se priveau unul pe celălalt în tăcere.

Ușa scârțâie ușor.

Ana simte că o privește cineva de la spate, dar nu se întoarce. Stă cu pieptul pe pervazul de ciment, cu obrații în palme și privește prin geam la copacii din curte. Au mai rămas sus, în vârful unui arțar, câteva frunze... Cum de se mai țin dacă acolo vântul suflă cel mai tare? Vrea să prindă clipa când vreo una va porni lunecând în jos. Iat-o, s-a desprins: vine lin printre rămurele și deodată dispare. A rămas într-o crăcană. Acolo se va înmuia și va putrezi — cicatrice pe trupul copacului.

Ana coboară privirea: galbene-ruginii frunzele sunt presărate pe asfaltul curții împrejurul tulpinilor. Nu multe — adineaori femeia care în fiecare dimineață se aude hârșâind cu mătura a trecut pe aici urmată de băiețelul ei care trăgea targa. Le-au adunat, le-au tras pe targă și le-au dus amândoi spre marginea curții, la gardul lung ce împrejmuește mulțimea de clădiri și dependențe ale spitalului. Băiatul mergea

înainte, femeia din urmă, băiatul mic, de aceea tot sălta capătul târgii, frunzele curgeau și mama îi tot striga să ție mai sus... Fereastra-i dublă și Ana nu poate să audă, dar pricepe că femeia se răstește la băiat. Îl trezise cu noaptea-n cap ca s-o ajute. După aceea, bineînțeles, avea să-l conducă la școală — părea să aibă vreo opt, nouă anișori...

— Nu-i deschisă fereastra? întrebă sufocându-se nevasta internată mai deunăzi: a căzut în satul ei de pe scară în subsolul de ciment al Casei de cultură — lucra dereticătoare și pornise pe întuneric să-și caute sculele — la vreo patru metri înălțime.

— Nu-i deschisă...

— Deschide-o că mă năduș, se roagă femeia.

— Nu trebuie, Ano, grăiește altă bolnavă cu un piept enorm, bandajat, care doarme de obicei pe șezutele: vine fum de-afară...

— Dar azi vântul... Ana urmărește fumul vinețiu de frunze arse ce se ridică din fundul grădinii: azi vântul bate în altă parte...

Femeile n-o mai aud: cea cu coastele rupte și-a pierdut cunoștința, cealaltă prinde a tuși mai să se înece.

De cum s-a sculat dimineată Ana s-a dus la cabinetul de proceduri, pentru injecție. După care s-a întors în salon, s-a așezat la pervaz și de-atunci stă, nemișcată, Ușa la spatele ei s-a deschis de câteva ori, cineva a intrat, cineva a ieșit. A auzit-o pe sanitară schimbând oalele și scuipătoarele, dar n-a întors capul. Din când în când ridică mâna și o poartă pe geam — cercuri, cercuri. Oricât îl șterge, nu se face curat — mai bine zis la celălalt geam mâna ei nu ajunge, așa că fereastra nu se limpezește, lumea din față tot tulbure rămâne. Duce mâna la ochi și pornește să-i frece: mult, mult până prinde a curge pe dinainte o apă galbenă de nu mai știe la sigur de-i geamul așa asudat ori că așa curge amarul zilelor ei...

Colegele de salon, văzând-o că stă ore-ntregi la fereastră, se minunează de ea. Ar mai ieși, ar mai umbla pe coridoare, s-ar plimba prin curte!... Alteori se întinde pe pat și-și pironeste privirea-n tavan.

— Dar ce-i cu tine, fată-hăi! îi zise într-un rând femeia cu pieptul bandajat care-i mai veche aici: ce stai împietrită parcă ai fi de-o sută de ani? Scoală, umblă, ia-te cu lumea. Crezi că dacă-i spital, omul

vine să moară aici? Eu am stat de două ori: prima dată eram tinerică de tot. Nă certasem cu bărbatul și am avut așa niște nervi de credeam că s-a rupt ceva în mine. Am stat atunci ca tine vreo zece, cincisprezece zile încremenită. Pe urmă m-am ridicat și încet, încet m-am pornit. M-am uitat la unul, m-am zgâit la altul și când am ieșit odată afară vine și se așează lângă mine un omulean. Parcă-l văd: avea un semn pe obraz — o tăietură. Se așează, intră în vorbă, îmi spune o glumă. Aflu că el de mult pusese ochiul pe mine. Îi plăcusem așa zbârlită cum eram. Da eu pe atunci eram subțirică, o nuielușă, nu umflată bute ca amu...

Femeia oftează dând ochii peste cap.

— Ce să-ți spun, fată dragă? Cât am stat la spital, ne țineam unul de altul. Și așa de bine ne era: împreună mâncam, împreună ne primblam, numai la culcare ne duceam fiecare în partea lui...

— De-acum ce-ar fi fost să și dormiți împreună? râse Ana.

— Dar ce crezi? Toată lumea ne socotea de soț și soție!

— Ori că aveai de gând să fiți?

— D-apoi dacă omul meu s-a dovedit așa porcocos că nici o dată n-a venit să mă vadă...

— Chiar n-a venit?

Amintindu-și mărturisirea femeii acesteia greoaie care a fost cândva subțire ca o nuielușă, Ana încearcă să și-l închipuie pe omul cu semn pe obraz de care se îndrăgostise — cine știe: poate că aceea fusese dragostea ei adevărată? — și i se face greu pe suflet. Tristețea o cuprinde și începe să-i sângereze inima. Atunci fie că-i zi, fie că-i noapte, se ridică, se duce la fereastră, pune coatele pe pervaz și privește ore-n șir la aleile asfaltate, pe care umblă pacienți în halate, la copacii sădiți la nimereală, o adevărată pădurice în jurul spitalului: mesteceni cu coaja albă, pini tineri cu brațe de ace lungi, salcâmi negri...

Iar se aude ușa.

De data asta scârțâitul se rupe brusc de parcă cineva ar fi luat-o la fugă, speriat.

Ana întoarce capul: ușa-i închisă. Privirea i se oprește asupra femeii cu pieptul înfășurat în bandaje. Are ochii deschiși, ațintiți la peretele

din față. Adineaori a vorbit, acum parcă ar dormi... cu ochii deschiși. Îi vine un gând năstrușnic Anei: ce-ar fi să strănut o dată? Ar sări-n sus asemeni nevesticăi subțirele de altădată, cum se laudă că a fost? Se uită apoi la femeia de la celălalt perete, cu capul bandajat, asta doarme cu adevărat. Se zbuciumă prin somn, se zvârcolește. De ce-au pus-o oare în salonul nostru? Alaltăieri când au adus-o sanitarii, a încercat să vorbească cu ea, să-i aline durerea, i-a explicat că-s dintr-un sat, dar nenorocita n-a recunoscut-o. Sora și medicul care tocmai au venit i-au făcut semn să se-ndepărteze, s-o lase că are nevoie de liniște.

— Uuu, Mitreaaa, zboooooor!..

Cine să fie Mitrea acela? Pe bărbatu-său, pare-se, îl cheamă altfel! Zboară, zboară mereu. Sărmana femeie: are cinci copii! Au fost mai deunăzi cele două fetițe mai mari. Erau cu rochițe la fel. Au stat la căpătâiul mamei, ea și-a adunat toate puterile și a fost veselă cu ele, zâmbitoare, încât Ana s-a îngrozit: ce va fi când vor pleca ele? Și într-adevăr: îndată după plecarea fetițelor, a căzut pe pernă și a leșinat. A fost nevoie de câteva injecții ca să-și revină. Doctorul a cerat-o pe soră și pe infirmieră, le-a amenințat că le concediază. Infirmiera zise cu lacrimi în ochi: cum era să le alung, dacă săracele pot să n-o mai vadă pe măicuța lor niciodată...

— Zbooor, șoptește femeia.

Ana tresare, ia aminte împrejur. Deodată i se face rușine: dar eu de ce stau aici? Ce fac? Cum de-am ajuns aici? Mai bine să fi căzut eu de pe scară, cu capul în jos! să-mi fi tăiat mie sânii amândoi... decât să trăiesc așa... o sterpătură...

Geamul se învăluie în ceață — lacrimi îi șiroiesc pe obraji.

— Ce stai așa, Ană? a zis el atunci: nu cumva ți-i rău?

Stătea sprijinită cu spatele de sobă și privirea ațintită la fereastră. S-o fi gândit că a avut vreo neplăcere la serviciu, s-o fi întâlnit cu vreunul: satu-i mare, fiecare cu harțașul lui. Atâția vin la președinte — purcelul lui cutare a intrat în grădina lui cutare și i-a rămat sfeclele, niște copleși din vecini și-au spart capetele, dar să nu-i dea la poliție

că s-or înțelege părinții între ei; femeia lui cutare de la o vreme nu-i face omului ei de mâncare, zice să se ducă unde l-or duce ochii că s-a săturat ca de mere pădurețe... Lipsește Maxim, jălbașii vin la Ana, cum s-a-ntâmpat cu bătrâna care... Nu-mi dă pensie, iar feciorii nu vor să mă ajute. De unde pensie, că n-am lucrat la stat, v-am crescut pe voi! Ana a dat să-i explice, dar bătrâna mânioasă: cine? fata asta a lui Terinte să-mi facă dreptate? Ea singură nu-și poate face regulă-n casă... Așa li-i neamul, și maică-sa tot o deșăntată a fost... Atunci, după acel caz, Ana a venit neagră acasă. S-o fi răscolit cuvintele bătrânei ori mai mult căutătura ei? A deocheat-o? Și-a lăsat haina, a prins a se-nvărti prin odaie, dar i-a venit amețeala. S-a dat la sobă, s-a sprijinit cu spatele și cu mâinile și a stat așa multă vreme. Când s-a întors Ignat de la muncă a găsit-o stând țeapănă... Ai făcut focul? a întrebat-o în glumă — era vară... Ce mă-ntreabă? Își bate joc de mine... Am făcut!.. Ignat, tot în glumă, s-a apropiat, a pus mâna pe sobă, apoi mutând-o dădu s-o pună pe umărul ei. Ana s-a ferit brusc — ca de-un șarpe: nu m-atinge! — Dar... se bâlbâi Ignat: ce-i cu tine, Anuțo? — «Anuțo?» îl privi ea respirând greu, cu nările lărgite: să nu-mi mai spui așa... A înțeles Ignat că are un necaz, a hotărât s-o lase-n pace. A ieșit, a umblat prin curte, a făcut ce-a făcut și când s-a întors peste vreo oră, a găsit-o stând tot așa, cu spatele lipit de sobă. A crezut că s-a potolit, i-a trecut supărarea, că gestul ei repezit a fost de moment... Și alteori o făcea pe supărata, dar numai pentru cinci, zece minute, după care izbucnea în râs, se arunca la pieptul lui, îi înlănțuia gâtul cu brațele — ca să ajungă, trebuia să sară sau să urce pe un scaun — și prindea a-l săruta... Ce facem cu cimentul? vorbi Ignat ca și cum nimic nu s-ar fi întâmpat înainte de asta: îl așternem prin camera mare ori... Vru să zică: îl împrumutăm lui nanașu? (adică lui Pricop care-și făcea o căsoaie). Că dacă-l lăsăm pe la toamnă, se strică... — Treaba ta! Poți să-l dai și lui dracu, nu mă interesează... Ignat o privi încruntat, apoi se duse la masă, ridică prosopul de pe strachina mare și văzu numai un călcâieș de pâine. Vru s-o întrebe: n-ai fost azi la magazin? dar se răzgândi. Privi și el pe fereastră afară: văzu niște creste de fum

plutind... departe, pe cealaltă parte a văii Nistrului? nu, nu erau undeva departe, ci chiar în ograda lui, ca niște nori grei. Se întoarse și vru să iasă, dar trupul i se făcu greu, se lăsă pe laviță și puse mâinile pe genunchi: Ano, se întâmplă ceva cu tine vremea de la urmă... Tare aș vrea să știu ce anume... — Hm! Dumnealui vrea să știe! Dumnealui mă întreabă pe mine! Auzit-ați, oameni buni? De parcă ar fi fost cineva în afară de ei și ea se adresă aceluia. — Vorbesc serios, Ană! — Dar eu cum vorbesc? Eu nu vorbesc serios? — Dar spune ceva. Spune! se stropși Ignat pierzându-și cumpătul. Ne ciondănim ca țigani. Spune verde-n ochi ce ai. Ce s-a-ntâmpat... la urma urmei? — Verde-n ochi vrei? Poftim. Spune-mi, te rog, bărbate dragă: cum vorbești cu tovarășii tăi despre femeia ta? — Eu? Cu tovarășii mei? Cum grăiesc toți oamenii despre femeile lor... — Lasă, nu mă-ncânta. Spune de-a dreptul. — Ți-a spus cineva ceva?.. — Anume că mi-a spus! — Ceva de rău?.. Ceva... — Știi prea bine.. Și dacă vrei s-auzi ce anume ai spus acolo... la lucrul tău, la piatra ta... ți-oi spune! Ana izbucni într-un plâns cu hohote, pieptul prinse a se zbate cu atâta putere, că Ignat se cutremură. Vru să se arunce, s-o cuprindă, s-o liniștească, dar abia făcu gestul de a se ridica de pe laviță, Ana întinse mâna: nu te apropia! nu te atinge de mine! Ochii i-au fulgerat, și Ignat se sperie de-a binelea: putea să-l zgârie? să-i scoată ochii? Nu asta, se gândi: nu cumva i s-au tulburat mințile? Și tot dintr-o bârfeală a cuiva... — De ce, de ce m-ai luat? Era schimbată la față, se sufoca: de ce trebuia să mă iei? De ce-am fost așa proastă și am mers după tine?.. Auzind aceste cuvinte, Ignat înlemni: așa ceva nu mai auzise din gura ei niciodată în acești trei ani de când se căsătoriseră. Înseamnă că într-adevăr s-a întâmpat ceva grav, foarte grav. — Anuțo, mă auzi?! se repezi Ignat cu brațele desfăcute spre ea. O clipă Ana îl privi cu ochi mari, plini de groază, parcă ar fi zis: ce-am făcut? Doamne, ce-am făcut? În clipa următoare se desprinse de sobă și fugi spre ușă: nu te apropia de mine! să nu pui un deget pe mine!.. da, sunt o sterpătură... ster-pă-tu-ră!.. sterpă... mâinile lui Ignat căzură neputincioase. Rămase în mijlocul casei ca un stâlp. Cuvântul continua să-i sune-n urechi, lucru ciudat, însă, nu-i

putea desprinde sensul. Ia te uită: ce-o mai fi și asta? zâmbi prostit, fără a putea pricepe neagra adâncime ce-o ascundea spusa ei. Abia peste vreun sfert de oră își reveni, se repezi pe ușă afară, dar Ana nu era. N-o găsi nici în curte, nici în grădină, nici pe Mal — nicăieri. Se gândi că s-o fi dus la mama soacră și ar fi pornit după ea, dar aveau înțelegere să nu se ia după dânsa, s-o aștepte, așa se înțeleseseră ei între dâșii...

Ana de bună seamă porni spre maică-sa, pe drum însă o întâlni pe doctorița Marieta, care tocmai venea de la lucrul ei la grădiniță spre șosea, ca să plece la oraș. O văzu și după înfățișare — fața plânsă, buzele-i tremurau, trupul i se zgâlțâia — înțelese ce s-a întâmplat. Aruncă o vorbă aspră la adresa lui Ignat ca și... a tuturor bărbaților, care dau mereu vina pe femeie de și de cele mai multe ori este a lor vina... becisnicii și neputincioșii. În câteva minute o convinse să meargă cu dânsa la oraș... Aici, imediat ce sosită, telefonă la acest spital unde avea un medic cunoscut, și până-n seară Ana fu internată!

Iar se aude ușa scârțâind. Cine tot încearcă să intre și nu îndrăznește? Ana tresare: n-o fi cumva tinerelul care mă tot conduce cu privirea când trec pe coridor spre cabinetul de proceduri? I-a spus odată medicul curant: o să te întărești la noi, ai să te faci și mai drăgălașă și soțul când o să te vadă n-o să te mai lase aici. Ia seama, avem băieți simpatici în spital: unul cu mustăcioară neagră se cam uită după dumneata... Acela să fie?

— Uuu, geme femeia cu capul bandajat: de ce nu vine nimeni?

Se repede spre patul ei, ia cana de plastic și o duce la deschizătura din dreptul gurii:

— Poftim, lele Marie, bea...

Soarbe încet, înghițind cu greu, mai mult suge cu limba decât cu buzele arse.

— Culcă-te... Acum culcă-te, o sprijină Ana cu o mână, de la spate.

— Nu... nu pooot... Capul... mă ametește...

Îtinde mâinile pe genunchi, drepte, și stă așa, cu capul plecat ușor înainte... Parcă ar fi o pasăre... o pasăre cazută din zbor, se

gândește Ana și se uită iar pe geam: o frunză se desprinde din vârful copacului. Era galben-aurie frunza, cea care rezistase cel mai mult. Ieri seară a suflat un vânt puternic din miază-noapte — n-a putut s-o rupă. Ana a ascultat vuietul vântului și și-a zis că-i vremea a ninsoare. Pământul amortăște. I-a spus maică-sa care a vizitat-o azi dimineață... ori ieri? Nu mai știe exact: a pierdut rostul zilelor aici. Atunci frunza a rezistat, acum... O urmărește Ana cu ochii: lunecă roșie ca o flăcără, printre crengi. Se oprește pe-o clipă într-o crenguță — se aude respirația întretăiată, grea a femeii — apoi pornește să lungească mai departe în jos. O să cadă departe de tulpină de n-o să se știe nici măcar din care copac a căzut? Ori o să se aștearnă la tulpina copacului care a născut-o și a purtat-o vara întreagă? Întoarce ochii într-o parte: o dor? nu vrea să vadă cum cade... ca o pasăre... frunza... viața?..

Se duce la patul ei cu gândul să-și înfunde capu-n pernă, să nu vadă și să n-audă nimic, dar dă cu ochii de bocceluța adusă de mama. N-a putut să intre din cauza carantinei și au stat de vorbă la fereastră. Dezleagă basmaua, alături, pe pat: un borcănaș cu smântână, legat la gură cu o foaie de celofan, copturi rumene cum știe mama să coacă, o ciozvârtă de carne afumată, brânză de oi... Aparte ceva legat într-o petică groasă. Desface nodul și găsește două gheme: pe unul lână albastră, pe altul — roșie... Nu m-a văzut careva? Se apleacă și le bagă în cutia de carton de sub pat, unde mai are câteva.

A întrebat-o pe mama: ai fost pe la noi? ce face Ignat? Mama a privit-o încruntat, a pus palma la ureche și s-a nălțat pe vârfuri... Ignat, întreb: ce face Ignat? — Tată-tu? La slujbă. La oloinița lui zi și noapte... A înțeles că ori n-a auzit, ori n-a fost pe la casa lor și pe Ignat nu l-a văzut. Au mai vorbit în așa fel că din zece cuvinte înțelegea unul, până când, la urmă, a întrebat-o mama: când vii acasă? — Nu știu, a ridicat din umeri Ana. — Vină că al tău își face de cap. Grăiește satul fel de fel de vorbe... Când era Ana acasă, mamă-sa, care nu-l avea pe Ignat la inimă, nu îndrăznea să dea frâu liber limbii. Acum însă... Mai deunăzi, când nu era carantină încă și au șezut amândouă pe-o bancă în grădină, i-a spus mai în glumă, mai în serios că bărbățelul ei

s-ar avea în vorbă cu doctorița. A râs atunci: dar suntem surori, ne-am luat de surori. Îi femeie bună, cumsecade... Dar că anume Marieta a adus-o încoace și a internat-o, nu i-a spus mamei. Auzind aceste vorbe de la mama, Ana cum a plecat bătrâna, așa a rămas la fereastră... Doamne, se poate să fie adevărat? Să mă aducă pe mine aici și ea... ei amândoi... O, de ce-am venit? De ce trebuia să mă iau după cuvintele ei?.. De ce l-am izbit atunci pe Ignat?.. De ce m-am purtat atât de urât?.. Ca o fetișcană zăpăcită... De ce? De ce?..

— Uuu... Mitreo... ce-i astaaa?.. pământul... fuge pământul, Mitreoooo!..

Cu pași neauziți intră-n salon medicul și doi sanitari. O pun pe suferindă pe targă și o scot. Ana o însoțește, dar la ușă medicul o oprește cu un gest scurt... Unde-o duc? Ce au de gând cu ea? Spunea cineva că e nevoie de încă o operație ca să scoată bucățile de os înfipite-n creier. Poate fi ultima operație...

Ana se sprijină de tocul ușii, închizând ochii: sărmana lelea Maria... Fetițele ei... ce-o să facă fără mamă? Îi vine amețală: nu trebuie să mă gândesc, nu trebuie...

În noaptea când s-a îmbrăcat cu hainele Mariei — era o noapte caldă, cu lună plutind peste vârfurile copacilor — a ieșit pe fereastră, a coborât în curte și a trecut prin spărtura din gard părăsind teritoriul spitalului, — în noaptea aceea Ana nu era conștientă de ceea ce face. Parcă-ar fi ridicat-o cineva din somn, i-ar fi ordonat să întindă mâinile și să ia hainele femeii. Să nu vadă vreun doctor ori vreo soră straiete mele, zicea tot timpul Maria: nu stau mult aici... Degrabă ies!.. Când a ieșit în marginea orașului la șosea, apoi a adus-o mașinuța până-n dreptul casei — se ducea mai departe mașinuța — când a intrat pe porțiță și s-a oprit la fereastră, îi bătea în piept cu atâta putere de parcă ar fi ținut o fugă pe jos, până acasă. Îi spunea inima că se întâmplă ceva: în viața ei, în casa ei, cu bărbatul ei. În casă întuneric. Se opri pe prag: să intru? să bat la ușă? ce-o să creadă când o să mă vadă? Dacă nu-i singur? Dacă are pe cineva? Numai cât își închipui că Ignat al ei ar putea să doarmă în același așternut cu altcineva... cu

altă femeie, — toată vlaga trupului îi pieri, picioarele îi slăbiră și se propti în marginea ușii. Stătea ascultând ce se face dincolo de ușa tinzii. Liniște. La un moment dat i se păru că aude suflare omenească, apoi o șoptă... Se feri friptă: este cineva-n casă, se aud vorbe... Iar se făcu tăcere. Deodată izbucni un țipăt de pasăre, pe vale. O buhnă în livezi. Tot atunci la picioarele ei căzu ceva. O broască! Se aplecă, o luă de după cap și o băgă în buzunarul jachetei: las-că-l sperii... Și prinse a căuta clanța. Dacă lacătu-i la ușă și el nu-i acasă? Lacătul nu era. Clanța se ridică ușor, fără zgomot. Ușa se deschise — nu era pus zăvorul pe dinăuntru! — Ana se strecură în tindă, deschise cealaltă ușă. Liniște-n cameră. Stătu ca un minut: nu m-a auzit? Poate nu-i acasă?... Se auzea respirația dinspre patul de la perete, din dreapta. Un pat de două persoane, pe care-l cumpăraseră înainte de a se muta la casa lor. Alături stătea un pătuc de copil. Li-l făcuseră cadou la casă nouă prietenii... Să fie mereu ocupat! Cum va porni copăcel unul, altul să-i ia locul. Când era acasă și se supăra pe Ignat, se muta în el, își strângea picioarele și așa, ghemuită, dormea. Pe la o vreme Ignat întindea mâna și o ciupea ușurel de ureche: hai, vino-napoi, ai să-nțepenești acolo... Își încordă privirea: este cineva-n pat sau nu-i? Luna bătea-n fereastră luminând doar pervazul și florile-n vazoane. I se păru că-s mai puține — să fi luat Paraschița dintr-însele? Se dădu lângă sobă, soba rece... Nu m-a auzit? Ori m-a zărit pe întuneric și mă privește cum mă furișez? Băgă mâna repede-n buzunar și puse broșcuța jos: are să râdă și are să se dea de gol că-i treaz. Broasca țupăi de câteva ori și dispăru, sub masă. Nu cumva o fi beat de nu m-a simțit? Ori poate... Merse repede la pat, întinse o mână, pe cealaltă: Ignat, ești aici? răspunde: ești? Nu-i răspunse. Se auzea respirația: adâncă, grea, întretăiată. Când văzu că nici de data asta nu-i răspunde, o părăsiră dintr-odată puterile... Tot drumul: alergând până la șosea, apoi venind cu mașinuța aici... își zicea cu sufletul la gură: iată-mă vin.. vreau să te văd... să-ți cer iertare... nu sunt supărată pe tine... nu ești tu de vină... eu sunt vinovată, eu... femeia-i totdeauna cea vinovată... iată-mă vin acasă... vin la tine... am fugit, dar acum mă întorc... am zis că pot, dar nu e adevărat... nu pot

trăi fără tine... bunul meu... scumpul meu... dulcele meu... iubitul meu... viața mea, durerea mea... Vin în zbor la tine... întinde brațele și mă ia... sunt a ta, numai a ta, numai a ta... Acum când era aici, lângă patul lui, el tăcea, nu răspundea, dormea cu fața la perete. Atunci se așeză pe pătuc. O dureau picioarele, mâinile-i tremurau... Prinse a netezi marginea patului cu vârfurile degetelor. O înecau lacrimile, obida, ceva ca o gheară o strânse de gât și nu mai putu să se stăpânească: o podidi plânsul. Își înfundă capul în pernă și boci cu sughițuri, zgâlțâit. Într-un târziu își ridică fața, își șterse obrajii, își dădu părul peste cap și ascultă iar; acum nici suflarea nu i se auzea. Dacă a murit? se gândi cu groază. Sări de pe pătuc, păși spre patul lui și întinse mâinile, pe întuneric: o, Doamne, nu lăsa să se facă asemenea nenorocire, nu îngădui... altfel de ce ne-ai mai adus pe lume, de ce-ai făcut cărările să ni se întâlnească, inimile să ni se apropie și să se lipească și să nu mai poată trăi una fără cealaltă.. Lacrimi fierbinți porniră să-i curgă pe obraji. Ana căzu în genunchi, în fața patului și întinse brațele spre el...

Ușa se deschide scârțâind lung și jalnic și-n crăpătură lucesc doi ochișori. Întoarce capul: e fetița care vine adesea în salonul lor cu o tăbliță și un bețișor — carnetul și creionul ei —, trece pe la paturile pacienților, îi întrebă: ce vă supără? notează și prescrie medicamente, proceduri, face observații, dă pedepse, aduce laude, făcând voie bună printre bieții suferinzi. Cel mai mult se reține în salonul Anei. Odată văzând-o împletind la niște ciorapi, a întrebat-o pentru cine-i gătește. — Pentru un copilăș. — Dar cum îl cheamă? Ana a răspuns că nu are nume. Copilița a făcut cu capul: da, pricep, e așa de micuț că nici nume n-are.

— Ce-i? Ce s-a-nțumplat? o întreabă Ana.

O privește speriată:

— Liță Ano... Unde-i?... Au dus-o?

— Pe cine... au dus-o? Copila arată cu ochii spre patul rămas gol.

N-are mamă, sărmănica, numai tată. De când e aici n-a fost vizitată decât de bunică-sa, o bătrână încrunțată și posacă; i-a adus niște mere și un pachetel de biscuiți. Fetița le-a luat, dar nu s-a atins de ele: după cum a aflat, din cauza bătrânei a plecat mama copilei de acasă și tot

din cauza ei nu vine aici s-o vadă. Mama ei, de fapt, n-a plecat nicăieri, — a murit, iar cei ai casei i-au spus că a plecat. Copila a pornit s-o caute, fugind de acasă într-o noapte. A fost găsită peste două zile, departe de sat, în câmp sub un pod — niște băieți mânau caprele la păscut și au zărit-o stând zgribulită și plângând: căzuse în ajun o ploaie rece, cu grindină. Au adus-o acasă, dar... s-a ales cu pneumonie și a fost internată în spital.

— Au dus-o pe lița Maria, copila trage ușa după dânsa: zicea sora noastră că... nu mai are mult... câteva ceasuri...

— Nu vorbi așa, Ana îi cuprinde capul: au luat-o medicii la operație...
Îi simte inimioara în piept.

— Cabinetul de operații îi închis... Am văzut... Au mutat-o în salonul de alături...

— Știi ceva? spune Ana pe un ton voit vesel. Hai să-ți arăt ciorăpiorii, vrei? Aproape-s gata, vrei?

O duce de umeri spre patul ei. O așează. Se așează și ea. Scoate de sub pernă bocceluța cu gheme și andrele. O desface pe genunchi.

— Vai, ce frumoși, liță Ană! Ce lână simpatică, vorbește copila ca o femeie în vârstă. Învățați-mă și pe mine să-mpletesc! O să am și eu un băiețel și vreau numaidacă să-i fac ciorăpiori...

— Ah, ștregărițo! o dojenește în glumă Ana.

— S-aude ceva! tresare copila trăgând cu urechea. A răsunat o lovitură înfundată, în perete. Urmează un geamăt sfâșietor. Copila sare în picioare:

— Ea!.. Lița Maria s-aude!.. Se zbate... Dă cu mâinile-n perete!..
Liță Anăăă!..

Ana o îmbrățișează și o strânge la piept, acoperindu-i urechile cu palmele:

— Tu să nu ascuți... Nu trebuie să știi... Nu trebuie, micuța mea dragă...

Petrea dă cu biciușca și o ia pe șosea, la deal.

Ignat mai stă câteva minute la gard, apoi se duce și îndreaptă ligheanul cu apă de ploaie vărsat pe jumătate de zburdalnicul mânăz,

pune pe banca de lângă robinet căldările și... se oprește-n mijlocul curții... Auzi tu? Să-i vin la cabinet: acolo are să-mi lămurească ce și cum. Aici nu putea să-mi spună? Maaare șef și acesta! Face câțiva pași și iar se oprește: auzi ca un murmur la spate. Întoarse capul: țărâia din robinet pe foaia de tablă pusă să nu se facă groapă... Când nu-i apă închide robinetul, dar nu de tot — să știe când vine iară. Ar trebui să-l strângă, dar... Nu cumva crede că am să mă duc? Să mă aștepte! Știu eu ce pun ei la cale. N-o să le meargă. Trec chiar amu pe la toți vecinii, îl iau pe Guliță, facem brigadă și ne înfățișăm la Maxim... Ce tot umblă Petrea cu planurile și proiectele lui! Oamenii au muncit, și-au ridicat case, le-au acoperit și amu na! să le dărâme. Să facă-n locul lor clădiri cu etaje. S-o fi făcut de la început! Nu să-mpartă locul la oameni, iar după aceea să-i măture cu buldozerul!.. Aruncă o căutătură spre bojdeuca de dincolo de șosea și zâmbește acru: am ajuns și eu în situația babei. Își întoarce privirea asupra casei: ferestrele mari, frumoase, cu flori sus executate la comandă după desenul lui și al Anei; apoi la acoperiș, la fronton — de aici nu se vede, dar... îl are-ntipărit în ochi, că l-a clădit singur din cărămidă și tot singur a înjghebat cele trei litere: C.I.I. și cele patru cifre: 1.9.7.1., anume așa, despărțite prin puncte. Păcat numai că... îi sună-n auz cuvintele lui Petrea... Se dă iar la gard și pune mâna, ca adineaori, pe vârful unei ștachete... Trece o mașină pe șosea, la vale. O urmărește cu privirea până sub deal... Auzi tu: păcat! De ce, mă rog, păcat?.. Își amintește ziua când ridicau pereții. La clacă oameni mulți: neamuri, vecini. Paraschița strigă deodată: vine și badea Petrea! Nu-l poftise nimeni. Trecea pe drum. Alte strigăte: vine și inginerul... inginerul a venit!.. Ignat întoarce capul căutând-o printre ceilalți. Privirea îi fugi peste grămezile de piatră, peste sacii cu ciment, printre bărbați cu brațe albe de praf de piatră și femei cu poalele-n brâu. O găsi: Ana avea mânecile suflecate mai sus de cot, brațele roșii, fața aprinsă. Îi întâlni privirea și înțelese că l-a văzut și ea pe Petrea și... s-a pierdut... Nu cumva ea l-a poftit la clacă? se gândi. Careva strigă: ia să ne spună inginerul: am pornit corect construcția — nu s-a prăvăli? Altul: el fără busolă nu vede. — Nu busolă

— ocheană! — Teodolit se zice! — Cel mai exact aparat îi ochiul, să știți de la mine!.. Dând Doamne ajută, Petrea își suflecă mânecele flăcăiește, alese o piatră, unse locul cu ceamur și o puse-n zid. — Să ție, măi Ignate, o sută de ani! — O mie! adăugă de la dânsul un băietan de alături. — Dacă a pus-o un inginer! zâmbi un moș chefliu.

Ignat urmărește cu privirea alt camion care lunecă șuierând la vale. Un val de aer rece îi atinge obrazul și se duce mai departe. După ce sendepărtează, lucru ciudat, are senzația că o parte din el, din ființa lui s-a dus cu mașina aceea... De unde asta? Nu cumva din nemărturisita lui dorință de a se zmulge din loc și a porni cât mai repede, chiar acum, undeva... departe. Ori că zări în cabină un chip care i s-a părut cunoscut, niște ochi ce l-au privit o frântură de secundă pe el stând aici, singur, gârbovit, ținându-se cu mâinile de gard? Să-l fi văzut cineva cu adevărat ori numai i s-a năzărit? Poate că s-a văzut el singur pe sine de colo, din cabină, și acceptînd acest joc copilăresc, în închipuirea lui, de acum a și plecat cu mașina?.. Dacă mă las luat de năluciri cine știe unde ajung!.. De la piatra pusă de Petrea gândul îl poartă la noaptea când a sărit Ana din somn, tremurând, mai plângând. A avut un vis groaznic: se făcea că era singură în casă și peretele din spate — acela în care a pus Petrea piatra — odată s-a desfăcut în două și a prins a se surpa. O piatră venea asupra ei și a dat să fugă, dar n-a putut: picioarele îi erau îngropate în pământ... Ignat! Ignat! a strigat și așa strigând s-a trezit. Când îl văzu alături, casa scaldată de lumina lunii pline, ei amândoi pe patul de scânduri așezat pe niște cărămizi, se agăță de umărul lui și îndelungă vreme nu se putu liniști... După aceea o surprindea uneori ducându-se după casă și cercetând peretele, de sus în jos, purtându-și palma pe el, de parcă nu și-ar fi crezut ochilor. Înțelese: căuta crăpătura în zid, aceea pe care o visase... Iar atunci, tot în acel loc o găsi închircindu-se, de acum când o strânsesă rău de tot durerile...

— Bună! face Ignat semn cu capul către un om ce trece cu căruța pe șosea în sus.

Când să pornească spre ușă să intre-n casă, vede ivindu-se-n deal un camion. Are, ziua-n amiaza mare, un far aprins. Dar ceea ce-l miră

pe Ignat este mersul mașinii: ba vine iute la vale, ba pe neașteptate se oprește și chiar, lucru ciudat, se duce... îndărăt. Parcă cineva nevăzut, de dincolo de muchea dealului, l-ar trage de-o frânghie lungă, lăsându-l să înainteze câte puțin și trăgându-l înapoi... Trebuie că-i de gumă funia, zâmbește Ignat. Ajungând în dreptul barierei rămase de pe timpul carantinei, camionul oprește, farul se stinge, portiera din stânga se deschide și sare din cabină șoferul cu manivela în mână — un omulean într-o pufoaică neagră.

— Te-a găsit? Ignat întoarce capul: dincolo de gard, cu toporișca-ntr-o mână, stă Guliță.

— Cine?.. Da, m-a găsit.

— Ce vrea? Iar cu... casa ta?

— Cu casele noastre, măi Guliță!

— Cum: și-a mea?! Guliță uluit lasă toporișca în jos. După care, aiurea: caut un băț... Să pun coadă la furcă... Mă apuc de săpat...

— Vrei să te apuci de săpat?

— Mâhă, dar... de ce mă-ntrebi?

Vorbește tare Guliță deși nu-i decât la câțiva pași depărtare. Sunt vecini, dar te-i mira de-a călcat vreo dată în ograda lui Ignat... Da, a venit la clacă, dar nu zăbavă l-a chemat careva dintre copii — trimisese femeia după dânsul. Mai naltă ca dânsul, voinică, nu-l lasă să se amestece prin lume, mai cu seamă dacă sunt și femei. Ori din gelozie, ori că nu vrea să-l ia careva-n bășcălie. Să fi auzit din casă cum porni să-l iscodească una câți copii are, numindu-i la rând. El: Ileana, Maria, Vera, Costică... întâi Costică pe urmă Vera... Vasile, Neculai... ba, Neculai și Vasile-s gemeni... Îi înșira, iar oamenii râdeau cu hohote...

— Unde vrei să sapi?

— Dinaintea casei...

— Aaaa, dinaintea casei. Ar trebui să mă apuc și eu...

Încearcă să-și aducă aminte: pe unde-o fi furca? I-a dat-o lui Guliță mai deunăzi. Se ducea la încărcat gunoi, la grajduri. Nu cumva i-a rupt coada și acuma umblă căutând un băț? Întoarce Ignat capul să-l întrebe, dar Guliță îi ghicește gândul:

— Ți-am adus-o. Am pus-o de la vale de casă, lângă perete. Vreau s-o dreg pe-a mea — arată la creanga de la picioare: o să fie o coadă bună. Numai s-o netezesc bine...

Ignat pornește de la gard: mare lucru o coadă de furcă! Așa li-i vorba mai totdeauna: o încep cu una, dar ajung la cu totul altceva. Bunăoară azi: în loc să se clarifice cum or face cu casele... adică să se lase ei, gospodarii de pe Mal, să le strice casele și să-i mute în altă parte a satului ori... să se ție dimpreună, să se apere?.. Lui Guliță poate că-i convenea: satul avea să-i construiască o casă mai mare și mai arătoasă decât a lui — când o pornise nu știa câți puradei avea să-i aducă femeia! — în care-i vine strâmt. Pentru ceilalți, și pentru Ignat nu-i deloc convenabil... Să mă spetesc iară, să ridic alta? Mie satul n-o să-mi facă, știu bine. Doar n-o să facă la toți! Îți da ceva bani ori te pomenești că trântesc o clădire cu etaje și te bagă-n cușcă!...

În fața ușii, de acum călcând pe prag, aude zângănit de tablă trântită, în drum. Se uită-ntr-acolo: un camion oprise în dreptul porții. Șoferul se zvârcolea pe la motor, ba urcând pe aripă și băgându-se sub capota ridicată, ba coborând și fugind spre cabină. De-a mirării: cum sărea de pe roată, capota cădea automat, făcând un zgomot strașnic. Pesemne, motorul nu pornește și șoferul, plin de năduf, nu știe ce să mai facă. Iată-l, învârtește manivela, tot mai repede...

— Pare să fie camionul care venea cu un far aprins...

Ai încâlcit-o, măi omule! zice-n sinea lui Ignat, deschide și pășește înăuntru. Trece cu capul plecat în bucătărie, trage un scaunel de sub pat, își scoate-n grabă bocancii și rămâne în ciorapi... Are câte doi pe fiecare picior. Îs cu borți, ciorapii, unde-i rupt unul, îi întreg celălalt, așa că găurile se acoper unele pe altele. Îi scoate și-i aruncă!.. Ar trebui să mă spal... Trage ligheanul, se spală pe mâini, pe față... Își spală picioarele... Găsește sub așternutul din pat ciorapii de lână, întregi, și-i încalță. Se duce în cameră, își ia hainele curate, se îmbracă și vine iar în bucătărie. Caută ciubotele, dar nu le vede. Să încalțe bocancii iară? Îs murdari, zgâriați de pietre... Unde, naiba, să fie ciubotele?..

Mai iute, mai repede să se încălțe... Să se încălțe și să iasă din casă! Dar unde se grăbește așa Ignat? Are vreo treabă pe afară? Vreo trebuință în sat? Nu! Vrea să iasă, să iasă mai degrabă din casă. Să iasă la gard. Să iasă în șosea. Pentru că nu poate, i-i greu să stea singur, aicea, în casă...

Iese în prag. Camionul tot în dreptul porții lui stă. Șoferului numai fundul de sub capotă i se vede.

Merge până-n mijlocul ogrăzii — s-a văzut un fulgușor căzând. Privește-n sus, se uită spre Mal, în zarea fumurie de pe valea Nistrului:

— Mi s-a părut.

Privește iar în jos, aplecându-se la pământ:

— Cam devreme să ningă...

Își poartă privirea de la un pomușor la altul — stau drepți, subțirei, în rând, cu crengile golașe — și parcă-i aude: a venit sâmbăta, poate dai pe la noi să ne vezi, să ne întrebi cum ne mai simțim — cum vă simțiți? -... că vine iarna — vine și ar trebui să vă leg cu niște paie la tulpină că or da niște iepuri... Avea sfoară în șopron, sub streășină, o găsisese odată pe drum când se întorcea de la lucru — un ghem încâlcit, căzut pesemne din vreo mașină — l-a pus subțioară: mi-a prinde bine...

Iar se-aude sunând portiera mașinii.

Se uită-ntr-acolo: din cabină apare un picior într-un pantof negru și-n ciorap subțirel, de capron. Calcă pe scară, zăbovește un timp până vine și celălalt. Se sfătuie între ele o vreme, apoi primul picior coboară atent, ajunge cu greu la pământ, îl cheamă și pe celălalt care nu se știe de ce zăbovește pe scăriță și după ele, coboară, iată, și stăpâna... Pe urmă, după ce-a trecut ziua de sâmbătă și noaptea spre duminică, după ce femeia străină dispăru din casa lui fără să-i spună un cuvânt, când stătea să-și amintească, i se părea că a lunecat din cabină ca un abur. De fapt, a văzut-o cu adevărat când stătea de acum pe marginea șoselei, între camion și șanțul pe jumătate cu apă. Stătea în pantofi ușori, palton de pluș și cu broboadă galbenă pe cap. I se păru o răsărită înflorită, apărută nu se știe prin ce minune la vreme târzie de toamnă. Se clătină, singuratică, pe marginea șoselei, iar capul ei se întorcea

încet, căutând soarele printre norii cenușii, apuși. Mai găsi Ignat o explicație a impresiei stranii ce i-o făcu apariția femeii necunoscute, din prima clipă cum o văzu, dar abia noaptea când s-a culcat pe laviță sub ferestre, și a venit de l-a învăluit somnul cu aripa lui și l-a dus în lumea aceluia vis zguduitor, neuitat, în care s-au împletit laolaltă cele trăite în ajun, durerea și dorințele tănuite, când dormea cu fața în sus, îmbrăcat cum intrase în casă, iar femeia care venise cu dânsul de la oraș înapoi s-a culcat în patul lui. Avu impresia că o mai văzuse, că o cunoștea. Vroia s-o întrebe și nu îndrăznea și, ca să se completeze veriga ce lipsea, să se înnoade firele, deodată își aminti: era în ziua când se întorcea în concediu... aștepta la bariera orașului o mașină care să-l repeadă până-n sat... aștepta acolo și o femeie cu batic galben... semăna cu asta... poate nu semăna, au trecut ani de atunci!.. dar ține bine minte: era tristă, i-a spus ea ori a priceput după cumpărăturile ce le făcuse: avea o durere, o nenorocire acasă... ce să fi avut nu ține minte... el era vorbăreț, bucuros că vine acasă, umbla de colo colo pe marginea șoselei... ridica mâna, mașinile nu opreau... aveau locurile-n cabină ocupate... el glumea doar ar înveseli-o pe femeia cătrănită, o îndemna să-și pună chipiul lui de soldat în cap și să ridice ea mâna... iată că o mașină opri, pentru dânsul opri, ca militar ce se afla, dar el l-a rugat pe șofer s-o ia pe condrumeață, până la satul cutare, ceva mai departe de al lui... când urcă și era să pornească, femeia îi aruncă o privire caldă, plină de recunoștință, spuse câteva cuvinte pe care abia de le auzi, dar le pricepu... a văzut lacrimi în ochii ei... mai pe urmă își aminti cuvintele și înțelese că biata de dânsa avea mort acasă, se pare un copil mic...

Se uită Ignat: femeia stă lângă mașină. Odată își zice: dar ce mă holbez eu așa? ori n-am alta ce face? de când am venit, un pai n-am ridicat de pe jos... Se întoarce și prinde a căuta... furca! Ia să mă duc pe după casă unde zicea Guliță că a pus-o. Am trecut, dar n-am zărit-o. S-o fi luat careva din vecini? Abia face câțiva pași și simte că... parcă l-a chemat cineva. Așa, fără glas.

Se întoarce brusc.

Femeia cu broboadă galbenă stă la gard.

A sărit peste șanț? Îi lat și ea, așa micuță, cum putea să-l sară? Ori s-a dus pe la podet? Când avea să se ducă dacă acu câteva secunde stătea lângă mașină? De mirare, zău... De ce-a venit? Ce vrea?.. De, i s-o fi făcut și ei urât să tot stea în cabină...

Se uită la femeie, acum o vede bine: are pielea feței palidă, deși n-ai spune că-i slăbuță — poate din cauza galbenului ce-o înconjoară? — obraji rotunzi — iar când se dă mai aproape bagă de seamă un fel de ceață plutind în privirile ei.

Și amu de ce-a trecut dincoace? O clipă mai nainte se muștrase Ignat el însuși: de ce stau și casc gura, dacă m-am pornit să caut grebla... adică: furca? Dar se simte oarecum intrigat. Nu, nu-i nevasta șoferului. Dacă ar fi, ar sta-n cabină, n-ar coborî. Ori ar începe să-l cicălească: dar mai ai a te mocoși mult acolo?.. Se vede că a luat-o de pe drum... S-o fi ducând la oraș, dar... s-a defectat mașina... și ea aștepta... răbdătoare...

— Om bun: n-ai, mă rog, o gură de apă?

În prima clipă Ignat nu pricepe: ce m-a întrebat? O privește de parcă ar fi avut o minune în față — cu ochii măriți. Olecuță chiar prostit. Vrea să deschidă gura: ce-ai spus? dar imediat își dă seama: m-aș face de rușine. Ei, ce poate să-l întrebe o drumeață decât niște lucruri obișnuite, ca toți drumeții care trec ori se opresc aici: despre vreme, despre drum, despre... După cum deschise gura, după buzele albe, arse, pricepe ce vrea.

— Apă?!

Necunoscuta încuviințează: apă, privind spre robinetul din care cad picuri sunători pe tabla pusă jos. Apa se prelinge ca la vreun metru și se adună la rădăcina unui măr. Îi pricepe gândul și se grăbește să-i spună:

— Nu, nu... adică: să nu bei din robinet că-i rece... amiroase a fier: mă duc s-aduc din casă. Tot amu!

Se sucește iute ca un băietan, parcă nu el ar fi lucrat la piatră toată săptămâna, parcă nu el ar fi frământat azi glodul jumătate de sat. Intră-n tindă, caută prin unghere: unde-i cana? Trece-n bucătărie

— nu se vede. Intră-n cameră — nu-i pe masă. Se oprește gâfâind: dar unde s-a mistuit oare cana ceea? Îl trec nădușelile, fruntea i se aburește: iaca, măi, trebuie să dau omului un gât de apă și nu gălesc un vas. Aista-i gospodar? Asta-i rânduială?... Și ea așteaptă o gură de apă. Necăjită, poate chiar bolnavă... Gura arșă... Cine știe unde s-o fi ducând? Auzi cum m-a întrebat: n-ai, om bun, o gură de apă?... O gură de apă... O gură de apă... Ignat tresare: cana stă cuminte pe fundul de scândură pus pe căldarea din colț, de pe taburet, la sobă, lângă ușă. Și apa și cana la locul lor de totdeauna și el nu le vedea... Parcă a orbit! Umples repede cana și era să pornească de acum când deodată i se pare că nu-i curată. O pune pe masă, se lasă-n genunchi, scoate din bufetul josuț o ceașcă — din cele două frumoase, cu flori aurii, pe care le aveau ei, — o clătește și iese cu ea pe ușă.

I-o dă plină femeii peste gard și, când ea o duce la gură, se uită-ntr-o parte: las-o să bea în voie că-i tare însetată, sărmana... Își coboară privirea și, printre scânduri, îi vede picioarele: i-o fi cam răcoare în capron... în tuflișoarele iestea ușurele... Își amintește cum s-a deschis ușa cabinei și... felul ciudat cum a coborât: mai întâi un picior, peste o vreme celălalt... Zâmbește... la gândul acesta ori, poate, de propria zăpăceală. Cum a fugit în casă după apă și nu găsea cana, și ea stătea cuminte la spatele lui... Ce s-a mai fâstâcit! Iar acum... acum de ce se boldește la picioarele ei și încă printre scândurile gardului?

Ridică încet capul. Pune palmele pe vârfulurile ștachetelor privind-o direct.

Femeia continuă să bea, întoarsă într-o parte. De sub marginea galbenă a broboadei se vede o margine de ceașcă, degetele care-o țin — cu două degete o ține, de toartă, strâns, așa încât s-au făcut albe la vârfuluri și tremură ușurel, degetele.

Are ceva... vreo rană la inimă. Ori poate-i bolnavă... De ce-a pornit la drum dacă se simte rău?

— Așa! dă glas șoferul de sub capotă. Hopa! sare jos și fuge spre cabină.

Femeia tresare, rupând ceașca de la gură ca s-o întoarcă stăpânului și să fugă spre mașină, dar Ignat o îndeamnă:

— Bea, bea... nu te grăbi. Până drege el motorul...

După ce mai încearcă o dată, șoferul trage o înjurătură, vine și se bagă iar sub capotă. Femeia bea ce mai rămăsese, întoarce ceașca vărsând într-o parte cele câteva picături de pe fund și i-o întinde peste gard.

— Mulțumesc, om bun.

Face o plecăciune privindu-l prima dată-n ochi, cu mirare, parcă acum l-ar fi văzut. Mai mulțumește o dată și pornește spre mașină. Cu ceașca-n mână Ignat o privește cum se îndepărtează, cu pași înceți, ușori. Odată-l trece ca un fulger: se duce! Își crisează degetele pe muchia scândurii: n-oi fi cumva eu bolnavul? Ori... femeia asta... m-a privit în ochi... ce ochi, ce privire avea. O apă scânteietoare prinde a-i vălura pe dinainte, ca o perdea, și prin perdeaua asta răzbește chipul femeii necunoscute care l-a săgetat cu privirea și acum se îndepărta, lăsându-l aici singur, răvășit, nelămurit, cu voința paralizată, nefiind în stare nici a o striga, a o întreba: cine ești? unde te duci? Acuma nu mai era o simplă drumeață, era o femeie însetată, care o clipă în urmă îi ceru un gât de apă, lui îi ceru... O femeie însetată... însetată... o femeie străină însetată... însetată... Și n-am întrebat-o nimic... — Ce vroiai să știi? — Cine-i ea. — Ce rost are? — Da, ce rost... ce rost are... Între timp femeia ajunsese la șanțulețul pe jumătate cu apă. Ignat care privea într-o parte își mută privirea spre dânsa și văzând că s-a oprit în fața șanțului — n-o să-l treacă! n-o să poată trece! — se bucură în sinea lui. De ce? Că nu vroia să plece așa degrabă? Spera că se va întoarce spre dânsul pentru a-i spune o vorbă, măcar un cuvânt? Dar ea a pășit dincolo ușor, parcă ar fi zburat. Acum ridică mâna, deschide, urcă pe scară, picioarele dispar unul altul și portiera se închide.

Ignat se încruntă: ce-a dat peste mine? m-am pierdut cu firea ca un băietan. Privește ceașca de aproape, aducând-o la ochi — dar în așa fel ca femeia de colo să nu observe — și i se pare caldă de de-

getele ei... toarta, că vede pe marginea aurită urmele buzelor ei... Ce frumos o ținea și bea!..

Motorul începe să zbârnâie. Șoferul zmulge manivela de sub radiator și fuge pe cealaltă parte, spre cabină.

Ignat mai stă câteva clipe, se întoarce și o ia spre casă cu ceașca în mână. În mijlocul curții se oprește: dar ea pleacă! Și parcă-l întreabă cineva: nici drum bun nu-i urezi? Se întoarce: s-a uitat și ea încoace. Ridică mâna cu ceașca și-i face semn.

— Drum bun!

Femeia face o plecăciune cu capul, exact cum îi mulțumi pentru apă. Pornește hotărât spre ușa casei. Dacă se lasă cuprins de valurile ce-i scaldă inima, valuri fierbinți, fără de cât că face vreuna bocăcă. Pășește apăsător, înfigând călcăiele bocancilor în pământ — unde călca, groapă rămânea. Mișcă larg mâna cu ceașca: înainte, înapoi... înainte, înapoi... Are ochii îngustați, mai închiși: se luptă să-și abată gândurile-n altă parte. La cel ce-a trecut mai adineaori pe la dânsul cu mînzul lui; la furca ce i-a dat-o lui Guliță și nu se știe de i-a adus-o... O fi uitat-o la grajduri, și a cules-o careva ori a acoperit-o cu gunoi, și a dus-o tractorul cu platforma în câmp de-or să crească furci la primăvară... Oricum se sucește, oricum se învârtește Ignat, tot îi stăruie în ochi baticul galben al drumeței și... ochii. Cum erau? Ce culoare aveau?... Ajunge în tindă, deschide ușa la camera din stânga — aici e gătit, dincolo, salonul, încă nu-i podit și ține butoalele cu vin, cartofii, până își termină beciul... sacii cu făină și celelalte. Stă cu ceașca-n mână întinsă, apoi... ce-i vine? o ridică, o duce la ochi și o privește: s-a nimerit ceașca lui, din cele două cu marginile aurite și flori roz-vișinii... Când se întâmpla uneori să bea ceai, mai ales iarna, zicea Ana: hai să schimbăm, tu dă-mi ceașca ta, eu ți-o dau pe-a mea... ca să-ți aduci aminte de mine toată ziua cât o să sapi la piatră — nu sap, eu urc, draga mea — cât ai să urci acolo... și să știi că dacă n-ai să mă uiți, ai să capeți la puteri — poate s-o iau cu mine? — nu, să n-o strici — dar pe-a mea? — nici pe-a ta — de ce? — să n-o dai cumva altuia ori... alteia să bea... aveți și femeii pe acolo, și eu nu vreau să bea altcineva

din ceașca ta, numai eu!.. — Numai tu... Ignat se apleacă și pune ceașca pe capacul căldării, lângă ușă, în colț, alături de cană: iartă-mă că i-am dat să bea acelei femei însetate, iartă-mă... Odată se-ntoarce și se uită peste umăr la hainele agățate-n cui, hainele Anei: rochia, paltonul, peste ele aruncat șalul, jos ghetuțele cu blană... Își poartă privirea spre fundul camerei, trece peste patul cu pernele clădite una deasupra alteia cum obișnuia să-l facă Ana și cum continuă să le așeze el, simte o mare slăbiciune în picioare și se sprijină cu umărul de tocul ușii...

Gîndurile îl năpădesc, multe, încâlcite. Peste toate se ridică unul: așa se-ntălnesc oamenii pe lumea asta... nici se știu, nici s-au văzut vreodată, nici au vorbit... se întălnesc, își vorbesc, se privesc, fie zâmbind, fie mirați ori nedumeriți, apoi se despart, fiecare se duce-n partea lui fără să-și spună de ce-au zâmbit, de ce s-au mirat, de ce-au fost nedumeriți... iar după aceea, când crezi că l-ai uitat pe acel om, când se pare că s-a pierdut chipul lui în negura zilelor de ieri, odată-ți răsare în față, fie ziua, fie în vis, răsare și te întrebă: de ce-ai zâmbit atunci? de ce te-ai întunecat la față? de ce m-ai privit așa mirat? ai văzut pe fața mea, în sufletul meu, în mișcările mele ceva de răs? ceva de plâns? ceva ce nu știu eu despre mine? auzi: spune? Dar chipul tace, e numai aburul lui în fața ta, imaginea lui în ochii tăi, el e departe, s-a dus în lumea largă și nu se știe de mai trăiește ori de mult nu mai este... Îți vine să strigi atunci, să țipi, să urlu: de ce? de ce l-am lăsat să plece așa? de ce nu l-am întrebat de ce-a zâmbit? de ce s-a încruntat? de ce s-a amărât văzându-mă? De ce l-am lăsat?!

Șoferul strânge roțița robinetului, întorcând-o o dată, de două ori, dar apa continuă să țârlăie pe tabla pusă jos să nu se facă băltoacă. Ia căldarea plină, și pășind peste gârduceanul josuț, pornește spre poartă. Întoarce capul și-l observă pe stăpân în ogradă.

— Să am iertare, îi strigă vesel: am luat o căldare de apă!

— Mă rog, nici un bănat!

Acum Ignat e îmbrăcat în scurteica de postav albastru cu gulere de astrahan, iar în picioare poartă cizme de iuft, pe care, grăbit fiind, nu apucase a le șterge de praf.

Șoferul se oprește în porțiță — e un bărbat scund, îndesat la trup, cu umeri lați — ține căldarea plină și se uită la stăpân. Bagă de seamă că și-a schimbat straietele și cum stă în mijlocul curții, face ceva cu mâinile: ba le bagă-n sân, ba le scoate și le vâră-n buzunare, uitându-se în același timp la mână, iar bagă mâna-n sân privind după mână, parcă s-ar juca, zău! Își amintește de jucăria ce-o cumpărase la piața din oraș: un gimnast fixat pe două fire legate între două bețișoare, pe care, dacă le strângi la capete, îl fac pe gimnast să execute fel de fel de mișcări caraghioase cu mâinile și picioarele. Pentru băiețelul lui a cumpărat-o, dar a uitat să i-o dea — o are-n cabină, sub banchetă...

— Ce cap, bre, ce cap! se pălește tatăl uituc peste frunte, trânteste porțița, sare peste șanț și se apucă să toarne în radiator.

Motorul funcționează. Acum nu bate, nici nu se îneacă. A întârziat, dar nu mult — cu vreo oră numai. E pornit după cărbuni pentru spitalul din satul lui, iar ca să nu facă drumul încolo cu deșertul, fabrica de conserve l-a încărcat cu borcane de suc de roșii, să le transporte la gară... Apa se duce gălgâind în radiator: unde încape atâta? ori a atins cu cheia vreo țevă desubt și curge?... Ridică ochii și o vede prin parbriz pe pasagera lui: stă cu capul plecat parcă și-ar cerceta propriile mâini. Nici nu clipește din ochi, și are ochii puțin cam mari pentru o fețișoară ca a ei... De când a urcat în marginea satului — de fapt, a luat-o în câmp, se vede că pornise pe jos — n-a spus un cuvânt chiar dacă lui nu i-a tăcut gura tot drumul. În câteva rânduri era s-o întrebe: dar unde te duci? ce treabă ai la oraș? văzând-o abătută n-a îndrăznit. Colo-n deal când a prins a-și face de cap motorul, s-a înciudat rău, dar nu atât pe motor cât pe dânsa: cum a oprit s-o ia a simțit că s-a întâmplat ceva cu mașina lui! E superstițios șoferul nostru, așa că ieșind să vadă ce-i cauza, bodogăni supărat rău: mai bine te-ai da jos și te-ai duce cu altul, ce-mi stai? Dar ea stătea nemișcată, răbdătoare, parcă înghețase pe banchetă... Mă mir cum de s-a coborât aici! De ce-o fi coborât? Pare că s-a dus la gard... A întrebat ceva de gospodarul ista...

Trânteste capota și fuge cu căldarea pe după mașină. O aruncă în coș, calcă pe scară, intră-n cabină și trage cu putere portiera.

— Hei, șofer! Stai! Îngăduie puțințel!

L-a auzit prin zgomotul motorului. Se uită șoferul la șosea — nimeni pe aproape. Se întoarce către pasageră: a strigat careva? Cu o mișcare a capului ea îi arată spre omul ce alerga spre ei. Între timp Ignat apucase a fugi să se convingă că-i ușa bine încuiată și acum ieșea pe porțiță.

— Stai că merg și eu! Până să se gândească unde să-l ia, el a și deschis portiera.

— Aveți loc aici?

— Suie. În caroserie suflă!

Femeia se ferește făcându-se și mai mititică. Ignat se așează, puțin cam pe-o parte.

Mașina o rupe din loc, la vale. Urcă dealul, unde șoseaua duce printre plantația de vii, cu tufe golașe, și livada de pruni. Apoi încep semănăturile de toamnă. Grâul a avut ploii la vreme și-i des ca peria întinzându-se până-n zare, ca un covor verde.

Prin fața parbrizului licăresc, pieziș, câțiva fluturi albi.

— Vrea să ningă, zice șoferul fără a întoarce capul.

— Cam devreme, își dă cu părerea Ignat, luând aminte la femeia care, de când a urcat, se tot ferește, nu cumva s-o atingă... Dar matale ce crezi? o întreabă muțeste. Nu zice nimic, ci se zgribulește numai — i-o fi fiind frig...

— Sfârșit de noiembrie, urmează șoferul. În alți ani cădea omătul și mai devreme...

Femeia se pleacă înainte privind cu încordare prin parbrizul pătat.

— Da, îngână în sfârșit, fără să dea a înțelege ce să însemne acest «da»: că poate să se aștearnă zăpada devreme? ori că și-a răspuns la propiile ei gânduri și frământări...

Nici o jumătate de oră nu trece și, peste vârfulurile copacilor de pe marginea șoselei, se iscă în zare un nour vinețiu, care crește mișcându-se: fumul ce se ridică din coșurile fabricilor. Brusc perdeaua de copaci se rupe și apare, în stânga, o șosea largă venind în unghi drept față de aceasta. Câteva blocuri albe, unele gata, altele neterminate — se mută

aici uzina mecanică din centrul orașului. Fluieră o locomotivă, lung, strident, de se răsună toată valea — aici Nistru face un mic ocol în jurul orașului.

Camionul traversează calea ferată, — șoferul a apăsător pe accelerator și au reușit înainte de a se închide bariera. Pe din părți se înalță mai multe blocuri cu trei și cinci etaje — blocuri de locuit recent construite. Mașina face la stânga și dă într-o ulicioară îngustă, printre niște case mici și nearătoase, rămase de pe vremuri, mai merge puțin și oprește.

Ignat îi pune-n palmă șoferului niște bănuți și, mulțumindu-i, coboară. Acela încearcă a zice ceva, dar el o ia înainte, călcând pe un fel de trotuar, de-a lungul caselor — niște lespezi rare, fărâmate, multe lipsă, în locul lor s-au adunat băltoace murdare. După vreo sută de pași ce-i vine? se întoarce și se uită îndărăt. Mașina nu mai este, a luat-o spre gară. Dar o vede pe femeie: vine în urma lui... S-a coborât și ea... Unde s-o fi ducând oare?.. Taman trece strada. Iat-o, se oprește și-l întreabă ceva pe un trecător. Acela o ascultă, apoi saltă din umeri: nu știu. E vreun străin: poartă o coșniță de papură într-o mână și pe umăr un sul de frânghie... Oare ce l-o fi întrebat? Și cum se gândește așa, îl cuprinde curiozitatea pe Ignat. Cât au mers împreună, o dată nu s-a uitat în partea lui! Mereu privea înainte. Ori lăsa ochii în jos, la picioare. De câteva ori a văzut-o frământându-și degetele mâinilor. Mai mult a vorbit șoferul. A spus și el câteva cuvinte. Ea a tăcut tot drumul. De câteva ori, la hopuri, piciorul lui s-a atins de piciorul ei. S-a ferit imediat, parcă ar fi fript-o...

— Dar încotro mergeți, dacă nu-i cu supărare? o întreabă când ajunge în dreptul lui.

— A!? aproape să țipe femeia. Mata erai? Eu... și se fâstâcește.

— Am văzut că l-ai întrebat ceva pe un om...

— Ai văzut? Da... rostește încurcată, l-am întrebat... dacă nu știe... unde-i fabrica de mobile?

— De mo-bi-le? lungeste Ignat cuvântul. Mata la fabrica de mo-bi-le te duci?

— Da, face cu glas stins femeia și roșește: trebuie să... trec pe... acolo... să văd...

Nu mai aude ce spune. Ignat o privește drept în față, chiar cu un fel de neobrăzare, și pe neașteptate își dă seama că ea-i... un copil, neștiutor, rătăcit, neajutorat... iar sufletul ei, deși chinuit, a rămas ne-schimbă, curat, în ciuda negurilor vieții... și sufletul acesta odată parcă s-a revărsat fără să știe cum asupra lui...

— După colțul ista-i fabrica... Îi zâmbește vinovat de propriile gânduri și simțăminte: faci la stânga, mergi tot înainte și dai de-o poartă naltă, de fier... Deasupra scrie: «Fabrica de mobile».

— Da? se bucură ea și grăbește într-acolo: mă duc mai repede, că-i seară... Mulțumesc, om bun...

Ignat o petrece cu privirea o bucată de loc, apoi o ia pe drumul lui, drept înainte, spre spital.

Ana o conduce pe copilă-n salonul ei, o culcă și-i pune mâna pe frunte: are febră? s-a speriat de ce-a văzut? La întoarcere se oprește lângă salonul unde zace Maria. La ușă face de gardă infirmiera în etate care în loc de bonetă poartă broboadă neagră. Stă cu spatele spre ușă și privește-n jos. Ana înțelege că-i rău cu sărmana femeie. Bietele fetițe, de-ar putea să le dea de știre-n sat.

Își potrivește halatul la piept și se îndreaptă spre măsuța din colț, pe care stă telefonul. În lungul coridorului vin, în întâmpinare, un băiat și o fată: el în pijama vărgată, ea într-un halat roșu — adus de acasă, cele de spital sunt vinete, spălăcite. Merg privindu-se pe furiș... Se țin de mână, sunt îndrăgostiți.

Lângă telefon stă medicul ei, cu spatele încoace; vorbește cu sora-șefă, care, aplecată asupra mesei, caută ceva cu vârful creionului într-un registru. Ana se oprește: iar o va dojeni — la ora asta se cuvine să stea-n pat. E foarte atent și binevoitor cu dânsa: nici chiar după noaptea când a ieșit și a plecat n-a certat-o și nu și-a schimbat purtarea față de dânsa. Bănuieste că el știe! Cu toate că n-a spus nimănui: nici femeii... La întoarcere, în zori, a coborât pe pervaz în salon — rămăsese deschisă fereastra toată noaptea — a pus hainele la loc și atunci i-a văzut ochii strălucind... Ai venit? atâta a zis: bine că ai venit...

Tot mai des își aduce aminte noaptea aceea și de fiecare dată i se pare că n-a fost decât un vis: prin vis s-a sculat, prin vis a scos hainele de sub patul vecinei și s-a îmbrăcat, prin vis a ieșit pe fereastră...

— Ce faci aici?

Ana tresare: doctorul cu stetoscopul agățat de gât și cu o foaie în mână.

— Vroiam să telefonez... Bolnava din camera mea... Poate-or veni copiii s-o vadă...

— Maria... care-a căzut? S-a telefonat de acum. Luând-o ușurel de cot, o conduce pe coridor înapoi. Iar nu te odihnești! O, dar mi se pare că se petrece ceva cu dumneata. Ești... nu știu cum la față...

Ana întoarce capul rușinată. Glumeț om medicul ei, glumeț și vesel... Când a venit — ea a rămas pe coridor, iar sora Marieta a intrat în cabinetul medicilor — a așteptat destul de mult, de crezu că a uitat de dânsa. Ușa s-a deschis și a apărut un bărbat tânăr în halat orbitor de alb — soarele bătea în fereastră. A venit drept la dânsa, i-a dat mâna și, reținându-i-o pe a ei, a zis: dumneata ești Ana Ciuntu? Vrei să găzduiești la noi? Minunat! Mi-nu-nat! Totul o să fie bine! Și privi către Marieta care-i zâmbi într-un fel aparte. Îi puse mâna pe umăr și o conduse în salonul în care stă de acum a patra lună... Da, cu o condiție, sublinie dumnealui atunci: ca sora dumitale — Marieta o recomandă drept sora ei! — să urmeze strict prescripțiile mele... Să nu încalce regimul... dat fiind că starea gravă se datorează unor puternice emoții, șocurilor nervoase... Deci: liniște și iar liniște!.. Aș fi putut să îndeplinesc toate cerințele, se gândi Ana, dacă aș trăi într-o pădure, departe de lume. Dar aici, în spital...

— Să intrăm în salon, doctorul deschide ușa.

Ana merge la patul ei.

— Șezi. Urmează o tăcere, răstimp în care medicul studiază foaia ce-o are-n mână: cum te simți?

— Mulțumesc, doctore, mai bine.

— Nu mai apar junghiurile? o întreabă și arată cu ochii înspre josul pântecelui.

— Nu, răspunde Ana coborând privirea rușinată: după injecțiile de la urmă n-am junghiuri.

— Minunat! Mi-nu-nat! exclamă vesel doctorul și tot atunci observă împletitura cu andrelele ce ieșeau puțin de sub pernă. Ana, care se așezase, se mută mai încolo ca să acopere lucrul ei de mână. Medicul prinde gestul și-și reține un zâmbet: naivă și în același timp drăguță nevestica asta! Schimbă vorba făcând o mină gravă:

— Am aflat. În sfârșit am aflat...

— ?

S-a obișnuit cu felul lui de a schimba pe neașteptate vorba, trecând de la lucruri serioase la glume. Și totuși își pierde cumpătul: nu știe cum să se țină, ce să vorbească. O ia cu vorba, până se deschide în fața lui, deodată devine grav, chiar aspru și iat-o în deplină stăpânirea lui... A aflat... oare ce-a aflat?... De drumul meu? De fuga mea de noapte?... Dar cine putea să-i spună?... Sigur: doamna Marieta, doar sunt prieteni! Cine știe ce... prietenie îi leagă... Zice că au fost studenți împreună, dar... mai știi? Când i-a văzut pe amândoi în coridor vorbind, a avut impresia că-s mai mult decât... Marieta niciodată nu i-a spus de ce pleacă fiecare sâmbătă la oraș, la cine pleacă... E de loc din alt raion, de prin părțile Sorociei... Sigur că ea i-a spus. Dar... se întreabă Ana: ea de unde știe? Ooo! o fulgeră gândul: Ignat i-a spus! Altul nimeni nu știa că a fost acasă. De mult bănuia inima ei că între soț și doctoriță... A prins-o de atâtea ori privindu-l pe Ignat cu ochii mari și taman când el era cu gândurile-n altă parte... Ele amândouă fie că pregăteau bucate ori coseau la ceva... Ea se întorcea pe nesimțite către Marieta, îi urmărea privirea, se uita la dânsul, deodată se întorcea iar spre Marieta, care-și dădea seama că a fost descoperită și... Nu, nu se fâstâcea, găsea pe dată o ieșire: știi la ce mă gândeam? Vroiam să mi-l închipui pe Ignat al tău în uniformă de marină. Trebuie că arăta bine, nu-i așa?... I se spulberau pe loc bănuielele, sărind ca un copil: acuși ți-l arăt! Găsea în ladă fotografia trimisă de pe vapor, o aducea, se așezau alături — Ana micuță, Marieta voinică — și priveau când la poză, când la Ignat, care-și vedea de treburi prin curte...

— E adevărat ce spune ea?

— Ea? Cine: ea? nu înțelege Ana.

— Marieta... Că din ridicat ți se trage...

— Din ridicat? Poate că... Eu credeam că din răceală... Am călcat toamna târziu lut cu picioarele, era frig, și... după aceea a început să mă doară, să mă junghe...

— Și din călcat, și din ridicat... Doctorul face semn cu capul, zâmbind: acum o să fie bine. Culcă-te. Odihnește-te. Am să trec mai târziu. Și nu uita: procedura la 18.00. Pornește printre paturi. Mai aruncă o privire spre perna sub care Ana îndosise lucrul ei de mână, la ușa mai repetă o dată: odihnește-te! și iese.

Ana fură cu coada ochiului spre femeia cu sânii înfășurați; acuși o să spună: iar cochetezi! o să râdă: nu poți să-ți găsești un bolnav ca noi, te bagi la doctori? Nu zice nimic femeia: respiră adânc, rar — doarme. Iată că se lasă o liniște mormântală cuprinzând salonul și pe dânsa și sufletul ei... O trec fiori prin tot trupul: Doamne, ce tăcere s-a făcut în lume, Doamne!... Închide ochii și... se vede, ca aievea, stând îngenuncheată la patul lui.

...A plâns așa, cu obrazul pe marginea patului. Iată că o lovi un gând: Ignat nu-i, iar eu stau și plâng... În loc să țip: unde-i soțul meu, oameni buni? Mi l-ați luat... Ce-ați făcut cu dânsul? A întins încet mâna dreaptă, a pipăit așternutul cu degetele: plapuma desfăcută... Este... este... doarme... Dar dacă-i mort? S-a culcat și a murit... Ori l-a gătit cineva... De ce era ușa descuiată?.. Aicea-i șosea, trece lume de pe lume... O, ce de-a grozâvii i-au trecut prin cap! S-a ridicat, și-a purtat mâna în lungul patului: este... doarme... abia suflă... De necaz că n-a simțit-o când a intrat, s-a lăsat alături, pe jumătatea de pat liberă și s-a întins cu fața-n sus, cu ochii deschiși... Sunt aici și tu nu știi... Am venit și nu m-ai întâlnit... Inima-n mine se zbate și nu simți... Cine te-a fermecat, ce băutură ți-a dat de dormi somn atât de greu?..

În clipa asta Ignat tocmai intră pe poarta spitalului. Ana aude un sunet ciudat, mai drept spus simte cu întreaga-i ființă că se petrece ceva înfiorător pe aproape. Sare de pe pat și, izbind ușa, iese pe

coridor. La ușa salonului de alături nimeni: infirmiera în halat alb și broboadă neagră a dispărut.

Se apropie de ușă și o întredeschide.

Când Ana privește cu un ochi înăuntru, Ignat ajunge în dreptul salonului și se oprește la vreo zece pași. Fereastra-i din două părți, cu două geamuri sus — pe timp cald unu-i de obicei deschis, acum ambele-s blocate. E sus fereastra, la vreo doi metri și jumătate înălțime. Se uită Ignat înăuntru și vede o parte din perete, din tavan — geamurile-s prăfuite — partea de sus a ușii... Se întoarce și prinde a căuta împrejur — data trecută erau niște cărămizi pe aici, scoase de cineva dintr-un zid, pesemne, că aveau mortar pe ele. Nu se văd... Se dă mai aproape și trage cu urechea — nu se aude nimeni înăuntru. Să ciocănească-n geam? Dar poate că bolnavele dorm... Am să mai aștept, poate vine careva la fereastră.

De după colțul blocului răsare o bătrânică purtând o coșniță de papură. Îi sprintenă de-a mirării și vine bodogănit:

— Ia-ca-măi! Să calc atâta drum și când colo nu-i voie să intri! Ce mai înseamnă și asta? Ele intră, ele iese — tu șezi afară! Du-te la fereastră! Îngână pe cineva.

Vrea s-o întrebe pe cine are aici, dar dă cu ochii de cărămizile aruncate sub o tufă de liliac. Se repede să le ia și cât pe ce să se ciocnească cu băbuța. Acuma fuge spre celălalt colț boscorodind: unde-i șeful vostru care? lăs-că vorbesc eu cu dânsul! Până să așeze cele vreo șase cărămizi sub fereastră, mai apare de după colț o mătușică, tot cu paporniță în mână, tot țupăind ca o vrăbiuță și tot bodogănit din gură. Comedie: azi numai bătrânele umblă pe aici! Și toate cu coșnițe. Când se uită Ignat mai bine, îi tot aceea.

Ajungând la jumătatea clădirii băbuța se oprește la o fereastră și prinde a vorbi cu cineva. Hai că s-a ogoit! Ignat se apleacă, pune cărămidă peste cărămidă și urcă. Nimeni în salon. Paturile goale. Pe cel din stânga vede un ghem de lână roșie, împletitura... Ana nu-i... S-o fi dus la injecții.

— Măi! Ia dă cărămizile celea încoa! Tu și așa ești cogeamite lungan.

Ce să facă? Cedează babei cărămizile, ba încă le duce singur și le pune sub fereastra în care stă o nevestică rujată-n obraji și cu ochii încondeiați. Văzându-l pe Ignat adevărat cavalier, dudușă îi zâmbește dulce, dar el o ia spre fereastra lui. Pornește să umble încolo și înapoi prin fața ferestrei.

De atâta frământare îl apucă un tremur. Parcă l-ar zgâlțâi... curentul, ca astă primăvară, în carieră, când a pus badea Pricop, pe întuneric, mâna pe cablu, a țipat, Ignat a sărit și l-a apucat de picior — omul căzuse — a prins a-l zgâlțâi și pe dânsul, abia s-au desprins amândoi... Putea să-i carbonizeze... Se oprește cu capul plecat: de ce? când a început să mă scuture? când am văzut că Ana nu-i?.. mai înainte?.. când m-am dat jos din mașină?.. când m-am urcat?.. ba nu: eram în mijlocul ogrăzii și am strigat: hei, șofer, stai că merg și eu!.. Atunci m-am înfiorat. De ce? Iar umblă încolo și înapoi, încolo și înapoi: auzi tu? parcă m-ar fi deocheat cineva, zău... Demult, în copilărie, se întorcea cu bunica de la biserică. Veneau de la împărțășanie. Era în săptămâna mare, ajuns de Paști. Frumos a fost la biserică, ardeau lumânări, cânta corul în strană. Dar aerul era cam înăbușitor, lume multă... Când a ieșit la aer, a luat-o înainte pe uliță — bunica a rămas să sfatuiască cu o prietenă... Mergând așa, a simțit că mai merge cineva pe alături. Era o fetiță de seama lui... De unde vii? — Dar tu? — Eu... am fost cu bunica, și nu spune unde a fost. — Te-am văzut. Ai fost la biserică. Te ținea bunică-ta de mână. — M-ai văzut? — De ce te miri? Am fost și eu... Și tot cu bunica... — Cu bunica ta? — Da. Dar a rămas să stea de vorbă... Atunci i-a venit a râde și a zis: lasă-le să sfatuiască, noi hai să fugim! — Hai să fugim! a fost de acord fetița... S-au luat de mână și au fugit pe uliță-n sus. La un colț unde știau că iese un câine rău s-au oprit: el a luat un pietroi în mână, ea a cules o vârguță de pe jos. El: dacă vine îi dau în cap și-l cârlig. Ea: nu mă tem de câini, nici de lupi. N-au apucat a merge mult că le iese de după alt colț, în fuste până la călcăie, pufăind din lulea, Țiganca. Era ca de obicei, băută un pic, căci tot băga mâna-n buzunar și nu nimerea. Niște copii răi o strâmbau și o porecleau, dar ea nu le dădea nici o atenție. Cum a dat

cu ochii de ei, a lăsat buzunaru-n pace: voi ai cui sunteți? ce umblați cu pietre și bețe-n mână? — Noi... se bâlbâi Ignat: noi venim de la biserică. — Ha-ha-ha, de la biserică. Ia dați-vă mai aproape. Să vă deie mătușa vouă ceva... Că sunteți copii cumiți, vă duceți la popa, nu ca răii care vouă împroașcă și mă porelesc... Le dădu câte un ineluş din aramă roșie: s-o țineți minte pe Țiganca... o să creșteți mari... eu n-o să mai fiu pe lume... Se aplecă și-i sărută pe frunte, — ei, sărmanii, o sfecliră — apoi, dându-se un pas înapoi, plescă din limbă: bună pereche ați fi, zău! numai să creșteți mari și să aveți noroc... A ținut-o Ignat tot o fugă până acasă. Tremura de nu-i nimerea dinte pe dinte. A ajuns tot o apă. Maică-sa nu știa ce să facă să-l ogoiască. Cică: te-a deocheat Țiganca. L-a stropit cu agheazmă. Vroia să înțeleagă: cum m-a deocheat Țiganca? ce-a vrut să spună când a zis: bună pereche ați fi?..

Iar pornește să umble. Băbuța s-a dus. Ia cărămizile, vine la fereastra lui și le așează una peste alta. Nici el nu știe de ce își întoarce privirea spre fereastra de alături.

Tresare înfiorat: doi ochi îl urmăresc. Doi ochi fișci. Plini de uimire? De groază? Dar... sunt ochii Anei!.. Intrase în salonul muribundeii. Văzând-o cum se chinuie, s-a retras la geam. Tocmai atunci clădea Ignat cărămizile. L-a văzut, dar nu și-a dat seama că-i el. De unde? Nu, i se pare... Ignat nu i-a văzut fața. I-a recunoscut ochii. Și încremenește-n loc. Ce-i cu dânsa? S-a întâmplat ceva? E în alt salon... Anuțo, eu sunt. Nu mă recunoști? Am venit să te văd... Te simți mai bine? Ziceai că... Dar de ce te uiți așa, Anuțo? Sunt eu, eu... Ignat al tău...

Ana ridică brațele și-și strânge tâmplele în palme — a țipat? În clipa următoare dispăre din geam, ca înhățată de o mână nevăzută. El întinde instinctiv mâinile: de ce fugi? sunt eu... eu... Ignat.. I se face întuneric în fața ochilor: am venit și ea... tot supărată pe mine... supărarea aceea... când s-a întors de la lucru a găsit-o cu spatele la sobă... a vrut să-i pună mâna pe umăr, s-o întorcă spre dânsul, s-o privească în ochi: ce-i cu tine, Ano? de ce te uiți la mine parcă aș

avea păr de lup?.. apoi cuvântul acela diavolesc ce s-a pus între dânșii... ca un zid... ca un monstru hidos... cuvântul acela...

Naivă și prostituată cum i-i felul, Paraschița a venit într-un rând la dânșii — pentru niște ciment că vroiau să dregă pragul casei — și în loc să-și vadă de drum, s-a întins la sfat cu Ana. O trânti: ia ce grăiește satul, fa Ană... Că iară te-ai avea în vorbă cu Petrea. — Eu? Cu Petrea? De ce: iară? Ce-am avut cu dânsul? — Dar n-ai vrut să te duci după dânsul? — El a vrut. Eu n-am vrut. Dacă vroiam, mă duceam. — Ei vezi? zâmbi Paraschița care nici nu luase seama că venise prin tot satul cu poalele-nfipe-n brâu de i se vedeau genunchii: înseamnă că amu vrei? Ignat era prin ogradă și le auzi — își vorbeau deschis, vreo doi ani trăiseră sub același acoperiș. Ana o înțelegea pe Paraschița, o compătimea că n-are noroc să se mărite. Dar uneori se întorcea cu gândul: poate că-i mai bine așa, nemăritată, decât... ca dânsa... o sterpătură! Da, al ei era cuvântul, al Anei, numai că atunci când încă trăia cu bătrânii, era spus în glumă cuvântul, nu credea că or să treacă tot așa luni și ani și spusa ei o să se adeverească. L-a spus și l-a uitat. Dar Paraschița l-a ținut minte. L-a spus mamei sale, aceea la alte femei, până a ajuns la mama Anei care a stârnit imediat tămbălău: așa? fata mea-i sterpătură? lasă că o iau înapoi acasă... chiar azi o iau... feciorul lor Ignat cât îi de mare și gros, el nu-i de nică... așa să știți! Paraschița a trântit cuvântul care... numai el lipsea... ca un chibrit aprins la un butoi de benzină... Până-n seară când s-a întors Ignat de la muncă a stat Ana ca-mpietrită, apoi când a încercat să-i vorbească, i-a repezit mâna, l-a fulgerat cu ochii, a zbughit-o pe ușă și — dusă a fost...

Ignat înalță capul: pe fereastra asta a ieșit noaptea și a venit acasă. De cu seară fusese tata Iosub la dânsul. De la poartă a strigat: măi Ignat, măi, acasă ești? Ignat trebăluia de la vale de casă cu lopata: pregătea într-un lighean mare niște mortar că avea de așternut o porțiune din brăul de protecție, sub perete. S-a sprijinit în coada lopeții: ce l-a apucat? Iar s-a sfădit cu muieretul lui?.. Dar... tata Iosub era vesel: intrând pe porțiță a făcut un gest larg, teatral, parcă ar fi

invitat pe cineva să treacă primul: pardon, scuzați, numai după Dumneavoastră... Când ia un păhăruț, două, joacă teatru tata Iosub! Dar... are Iosub momente când e amețit de altceva: fie că face o treabă pe placul cuiva ori întâlnește un om cu care întreține o vorbă a dracului de interesantă... Iar după certurile de acasă le lasă pe muieri, strigându-le din poartă: m-am dus... înapoi nu mă mai așteptați... Și apucă fie spre grajdul din marginea satului, fie spre șosea, la Ignat... Ignat puse fierul lopeții în lighean și prinse a amesteca. Turnă apa din căldare și se duse spre robinetul de lângă poartă să mai aducă una... Ce faci? Lucrezi? — După cum vezi... Poate pui și mata mâna?.. — Eu? Chî... chî... Iosub își netezi mustața arătând la hainele curate și pantofii noi: nu-s în formă... dacă-mi spuneai mai nainte.. Și tu... nu poți să te hodinești măcar azi, sâmbătă?.. Toată săptămâna urci la piatră... Așa-l dăscălește totdeauna. Și: iaca eu, am muncit o viață și... cu ce m-am ales? nici loc în casă n-am... un ceas, o zi, mai mult nu pot — trebuie să ies... mă mănâncă scorpiile... Ignat s-a uitat: îi băut ori se preface?.. Iosub dă-i mai departe: crezi că eu mă las? Nuuu! Ies și pornesc în lungul satului: mai întâlnesc un om, schimb o vorbă, mai întâlnesc o cumătră, o pișc de colea... ha-ha-ha!.. Se dădu mai aproape: știi pe cine avut-am onoarea să întâlnesc venind spre tine? N-ai să ghicești o mie de ani! Și să vezi cum s-a-ntâmplat! Ies eu în centru: drum încolo, drum încoace, drum la dreapta, drum la stânga. Oamenii ca oamenii, fiecare se duce unde are treabă. Eu încotro să apuc? Asta-i problema!.. Și ce-mi vine? — o iau la stânga. Spre bufet. Numai când ajung în dreptul bufetului, văd încotro am luat-o. Nici gând să-mi trag piciorul pe acolo. Eu îs de bufet?... Dar să vezi: întâlnesc pe drum câțiva leați: pe cumătrul Calistrat, pe Iosub Monu, tot Iosub și... Suntem noi de bufet? Moșnegi cu bărbile până la brâu. La bufet tinerii se duc. Noi trecem mai departe, numai așa, trăgând cu coada ochiului spre bufet. Ori Iosub, ori Calistrat zice: poate intrăm pe-o clipă? am niște parale aici, și arată buzunarul de la spate... Nu, zic, nu intrăm... dacă ai niște hârtii, să mergem la cumătra Vitorița, are-un vin cum n-ați băut de când sunteți... — Văleu! zic ei amândoi

și li se aprind ochii ca la draci. — La cumătra Vitorița!.. Într-o secundă parcă i-a schimbat cineva. Să-i fi văzut ce țănoși pășeau! Cum au intrat în ogradă! Alaiul lui Vodă! Iar Vodă, bineînțeles, eram eu în persoană... Cumătra acasă. Ne-a poftit la umbră, sub șopron. Ne-a adus un ulcior plin, niște ceapă, brânză — de casă, nu de magazin... Ce s-o mai lungim? Golim ulciorul. Dar... nu asta vroiam să-ți spun, măi Ignate, alta era. Cum stau așa cu paharu-n mână, numai ce văd ieșind din casa cumătrei... cine crezi? n-ai să ghicești!.. Cum stătea cu căldarea-n mână, Ignat o lăasă jos că-l tăia toarta: dar cine iese, mă rog? spune odată! — Ușor de zis: spune! s-o fi văzut cu ochii tăi!.. Tata Iosub luă aminte prin părți: nu aude careva? se dădu mai aproape și-i șopti la ureche... — Chiar așa? nu mai spune! dar ce căuta pe acolo? — Păi să vezi: parc-ar fi știut că am s-o întâlnesc. Dar nu acolo, Doamne ferește! Mă gândeam să trec pe la grădinița și s-o văd fie la fereastră, fie cu copilașii prin curte... de multe ori am găsit-o așa... Văleu! se lovi tata Iosub cu palma peste gură: m-am dat de gol! și râse... dar s-o văd ieșind din casa Vitoriței, la asta nu mă așteptam. Cum eram cu paharu-n mână, văzând-o cum coboară ușurel pragul, mai să-i zic un toast, pe care-l compusesem la repezeală, în gând. Deodată ușa pe care o închisese în urma ei se deschide iară și... mai iese cineva... Un bărbat... Să mor că l-am văzut! A dat să iasă — l-am văzut cum te văd! — și când ne-a observat pe noi cei trei la masa de sub șopron, s-a scurs înapoi, în casă... S-a înfricoșat de noi, cum s-ar zice. Un bărbat nalt, bine făcut... mai ca tine! Pe sfânta cruce dacă mint! Era să strig: măi Ignate, ce faci aici — bei? zău, mi s-a năzărit că tu erai acela. Să nu mă mișc din locul ista dacă mint! Amu... mă uit la ușă, mă uit la leații mei care sfătuiau barbă-n barbă, mă holbez la doctorița Marieta... că ea era, anume că ea! și mă gîndesc: iaca, a pus mâna pe dânsa... Adică tu!... Așa-i trebuie, bravo! Dacă a fugit de la Ioana din gazdă... — Tată! s-a răstit Ignat: vrei să-ți torn căldarea asta-n cap? — Am grăit ceva de rău? a răs tata Iosub. — Hai, las-o moartă! și-l izbi umăr în umăr. Tata Iosub se feri răsând: iac-așa mi s-a năzărit mie. De aceea am venit fuga la tine. Le spun leaților: stați

aici, că eu peste-un sfert de ceas mă întorc. Ies pe portiță și țin tot o fugă. Când ajung, tu scormonești cu lopata-n nisip. Parcă m-a trăsнит cineva-n creștet: asta-i bună! tu acolo și tu aici! nu-nțeleg nimic... Nu pricep — să mă tai... Ignat s-a dus la lighean, a deșertat căldarea și s-a apucat iar să amestece cu lopata. Lui tata Iosub îi arde a prujitură! Dar să pună mâna colea, să-l ajute, nu vede... Tata Iosub îl privi chiorâș: știa că fecior-său cam făcea ochi dulci doctoriței când era în gazdă aici, peste șosea. Nici duduța nu-și ferea ochii de ai lui. Dar... după ce-a prins firul Ana, doctorița a hotărât să se mute... Ar fi avut amândouă, cică, o discuție și i-ar fi zis doctorița Anei — sunt cele mai mari secrete pe care nu le știe nimeni decât numai tata Iosub! — i-ar fi zis așa: ai trăit cu bărbatu-tău trei ani de zile și n-ai avut nici un copil... acum dacă n-ai avut, se vede că unul din voi nu e în stare să aibă... care, nu se știe: poate tu, poate el... Și mai departe: mă apuc să vă ajut pentru că îmi sunteți dragi amândoi... m-am îndrăgostit de voi... eu? am avut o dragoste în viața mea, dar prea a fost dureroasă... nu vreau să-mi aduc aminte... socot că nici n-a fost... așadar, dragă soră Ana: te ajut! numai dacă vrei tu. Și ar fi zis Ana: vreau, soră Marieta, și s-ar fi repezit și a îmbrățișat-o, și ar fi început să plângă. Asta a fost pe când doctorița cu ochi negri de drac, cu trup plin și mlădiu ca de șarpe stătea în gazdă la Ioana... Și, cică, ar fi cuprins-o doctorița la piept pe Ana ca pe un prunc: dar jură să faci cum oi zice și are să fie bine. — Jur, jur, jur! a jurat Ana de trei ori, pe ce-a jurat, nu se știe, pentru că în odaie erau numai ele două: de auzit se auzea, — nu tot! — iar de văzut nu se vedea... vezi cum a pus-o pe biata nevestă să jure? Ajunsă la ananghie, doctorița cică ar fi fost de față la una din certurile lor când Ignat mai s-o lovească pe Ana, și, fiind ea de față i-a spus, după aceea, între patru ochi, că n-or să aibă zi bună în casă până nu vor aduce al treilea suflet în casă: un prunc — s-a prins Ana să facă așa cum a învățat-o Marieta. Nu peste mult timp — după ziua când, întors de la muncă, a găsit-o sprijinită cu spatele de sobă și... a răsunat acel cuvânt blestemat — doctorița a părăsit gazda de la șosea. Iar înțelegerea a fost asta: te internez în

spital... are să te trateze cel mai bun medic... cu cele mai bune medicamente, de import... și ai să vezi... peste o lună, două... înțelegi? dacă nici atunci n-o să porcezi grea, atunci facem altă experiență... Doctorița ar fi râs — cine poate pune mâna-n foc că așa a fost? — și ar fi zis: dacă nici atunci... atunci lasă pe mine: îți controlez eu bărbățelul! — Cum? ar fi întrebat Ana speriată. — Știu eu cum, — a fost răspunsul îndrăcitei: așa cum numai o femeie poate... îmi place de bărbatul tău... și el nu-i indiferent față de mine... dacă o să am un copil de la el... înțelegi? — Un copil de la Ignat al meu? ai să mi-l dai mie și ai să spui că-i al meu, că-i născut de mine nu-i așa? S-ar fi făcut tăcere, o tăcere deplină... Când povestea Ioana acestea, închidea ochii, după care ridica mâna și-și făcea semnul crucii: nu! ar fi strigat doctorița: n-am să ți-l dau... îl cresc să fie al meu... ori, dacă nu, am să fac avort... ne-am înțeles? Ana s-ar fi bâlbâit, neștiind ce să răspundă, apoi, revenindu-și, se feri: dar ești diavolul, diavolul în carne și oase... Și doctorița: vrei — nu vrei, ai să faci precum zic eu... așa va fi!.. — Auzi, grăi tata Iosub către fecior: da-i drept, dar nu-i drept, nu știu... eu am venit să văd cu ochii mei... ai fost la dânsa? dacă nu azi, cândva mai înainte? — La cine? — La doctoriță. — Ce să fac? — Hm! pufni supărat tata Iosub: ce să faci, auzi? atâtea luni fără muiere, aceea frumoasă și grasă ca o iapă se prăpădește după dânsul, și el: ce să fac? — Ha-ha-ha! râse Ignat: și ce dac-am fost? ce-i mai departe?.. Aici tata Iosub a pălit, a vrut să spună ceva și s-a înecat: auzi tu? el a fost acela! dar când a dovedit să vină acasă și să se apuce de lucru?.. nu, e cu neputință... Auzi, băiete, dacă te dai în dragoste cu ovreicuța asta, gata, s-a zis cu tine... nu le știi... am avut una-n tinerete, pe când argățeam în târg să-mi câștig parale de nuntă, că... părinții mei... mă cunosusem cu una... zicea că-i lucrătoare cu brațele și ea, pe la boieri, dar... după ce ne-am apropiat mai mult, a venit odată în grădina publică îmbrăcată ca o cucoană... cu ea un tânăr, zicea că-i fratele ei, dar nu știu de era, poate... și așa m-a strășnicit acel tânăr: dacă o amăgești și n-o iei, să știi că nici urme de oșișoare de-ale tale n-o să rămână!.. ea a văzut că m-am făcut alb la față și a râs: Iosif mi-a dat cuvântul că mă ia

de nevastă... o să ne mutăm în sat la dânsul... tata are să ne dea zestre un mic capital, deschidem dugheană... când am auzit-o și pe asta — eram logodit cu maică-ta, mă aștepta să facem nuntă! — am rupt-o din loc și ba să mă mai întâlnesc cu dânsa... dar frumoasă, foc de frumoasă era nemțoaica — eu îi ziceam nemțoaica, pe când ea își zicea ovreică... nici nu mai știu cine era cu adevărat... ia seama, băiete: una ca asta dacă te prinde în capcana ei, nu mai scapi... le știu apucăturile... dar, așa bătrân cum mă vezi... știi ce?.. las' că o tumănesc eu pe doctorița ta... Și când a zis ultimul cuvânt — ca-n poveste: doctorița și ea lângă dânsii... — Bună seara, gospodari!.. Iosub stătea stâlp în mijlocul ogrăzii, Ignat încărca mortarul cu lopata-n căldare: cum a intrat? era portița deschisă? ori tata Iosub știa că are să vină după dânsul... după ce-a avut vorba aceea la cumătra Vitorița? — Bună, soră Marieta! lăasă Ignat lopata în lighean: straniu, nu mă așteptam s-o văd aici... mai cu seamă că-i și tata Iosub! Bătrânul făcu un pas într-o parte ferindu-se: a auzit ce-am spus? Se aplecă și-și șterse cu mâna vârful pantofului de praf. Prinse un zâmbet subțire pe fața doctoriței: știu ce discutați... am auzit... știu totul... dar nu vă faceți griji...

Ignat se uită la o fereastră, la alta — nimeni. Să mă duc împrejur, să întreb? Nu se duce. Mai aștept. Data trecută mi-a arătat pe brațul stâng niște vânătăi... cât o palmă de prunc... I-a făcut injecție o soră tinerică... Se uită iar spre fereastră: adevărat ori mi se năzare? Ana! De bucurie se clatină mai să cadă de pe cărămizi.

— Ai venit? zâmbește Ana.

— Ce zici? Ignat se dă mai aproape, dar fereastra-i naltă și... n-o vede. Se trage iar mai înapoi: ce zici?

— De mult ai venit?

— De vreo jumătate de ceas.

— Da?.. De vreun ceas?

Nu se aude prin geamurile duble. Numai cât pricepe după buze. Ana deschide partea dinlăuntru. O încearcă și pe cea din afară, dar nu poate: s-a umflat ori... Întoarce capul și schimbă câteva vorbe cu cineva din odaie. Apoi se sucește iar către Ignat:

— Îi bătută în cuie. Eri au bătut-o...

— Amu s-aude mai bine... Să mut cărămizile mai aproape...

Le clădește chiar sub perete. Urcă și se apucă cu mâinile de muchea pervazului de piatră. Ana se lasă cu coatele pe pervaz, își sprijină bărbia pe brațe lipindu-și fruntea de geam. Sunt aproape. Ignat îi vede buzele... Nu știi cum... cam vineții... Ana îl privește: s-a bărbierit?.. data trecută a fost nebărbierit... i-a spus: să nu vii așa des...

— Ce faci?

— Ce zici? Întreabă Ana, pentru că Ignat a vorbit în șoaptă socotind că fiind așa aproape are să-l audă.

— Zic: cum te simți? Tot te doare injecția?

— A trecut, face Ana, trage mâneca-n sus și-i arată brațul. Nu se cunoaște pata. În locul ei multe punctulețe negre: semne de împunsături. Pielea arămie are o culoare plăcută și Ignat întinde palma să mângâie locul, dar degetele se izbesc în geam. Ana zâmbește.

— Mai ține mult carantina?

— Carantina? Ana saltă din umeri: nu știi.

— Pe acolo, Ignat arată spre ușă: nu se poate de intrat?

— Nu. Ana se întunecă la față. A încercat mai alaltăieri unul și a fost scandal mare în tot spitalul. Medicul-șef... Ana se întoarce și vorbește iar către cineva din fundul salonului. Ignat îi vede jumătatea de față întoarsă către dânsul: fruntea bombată și netedă, linia dreaptă a nasului frumos rotunjit la vârf... Uneori când Ana se știa singură fie lucrând, fie dusă pe gânduri, surprindea pe chipul ei o expresie gravă, neobișnuit de gravă, ca de femeie în etate care a văzut atâtea pe lume și a juns să stăpânească înțelepciunea vieții. O privea îndelung căutând să-i ghicească frământările, odată dădea glas, ea tresărea, se întorcea spre el și-i răspundea cu glas de copil, iar nasul îi părea un pic pornit la vârf în sus, ștregărește... Oare cu cine vorbește? este cineva: vreo soră, vreun medic?.. acuși o cheamă iar undeva și va trebui să aștept... Pleacă ochii: dacă se uită ea în altă parte, am să mă uit și eu.. uite c-am venit, o aștept și ea... nu poate termina vorba... cu cine-o fi vorbind acolo...

Stând cu fruntea lipită de geam Ana n-a auzit că s-a deschis ușa — i-a spus femeia cu pieptul bandajat. S-a întors și a văzut-o pe copila vecină stând cu spatele proptit de ușă. Are fața roșie, respiră des.

— Ce-i? Ce s-a întâmplat? Fetița tace, cu bărbia-n piept și cu mâinile la spate.

— Ai alergat? Te-a fugărit cineva?

— Nu.

— Atunci ce s-a întâmplat?

Copila oftează, îngaimă niște cuvinte — Ana nu le deslușește, prinde numai tonul — și o zbughește prin ușa întredeschisă... S-a supărat că... stau de vorbă cu altcineva?.. O să-i treacă... și se întoarce către Ignat. El privește-n jos, gârbov, parcă l-ar fi certat cineva. Își frământă degetele ca un puștan venit prima dată la întâlnire cu o domnișoară. Brusc Ana revede momentul când... s-a rupt din mâinile lui Petrea care mai în glumă, mai în serios o împingea spre marginea jocului ajutat de un verișor de-al lui, unul cu o freză ca o coamă de cal... s-a rupt, a luat-o la fugă în partea opusă... l-a zărit între flăcăi pe Ignat, nalt, voinic... s-a repezit spre dânsul, s-a agățat de brațul lui cu lacrimi în ochi: nu mă lăsa! ia-mă cu tine... mi-i frică... când a înțeles Ignat ce se întâmplă cu fata cu care se știuse de bine, dar cu care în ajun se certase și hotărâse că totul s-a terminat între ei... lumea adunată la joc s-a desfăcut în două lăsând o trecere largă... atunci a văzut motocicleta cu ataș a lui Petrea... Petrea se ciondănea cu verii lui, că mai apăruse unul, apoi a dat să pornească iar spre Ana, dar văzând-o lipită de Ignat, a încălecat pe motocicletă, a dat gaz și a luat-o din loc cu o viteză turbată... Acum văzându-l pe omul ei așa rușinos, așa neajutorat, se miră: cum de m-am băgat atunci la dânsul? Pentru că l-a văzut mare, nalt, un uriaș și... și-a închipuit că trebuie să fie curajos, puternic, iar el... uite-l, ca un copil... I se face milă, ciocănește cu degetele-n geam.

Ignat înalță capul.

Se privesc o vreme unul pe altul. Bagă de seamă că el și-a luat scurteica cea nouă, cu guler de astrahan. Deunăzi a venit în jachetă.

Era cald... Acum se lasă frig... Trebuie să mai cer o plapumă... Spunea la radio... te pomenești că la noapte ninge... Dar văd că n-are nimic în mâini... Poate are vreo legăturică, dar a aninat-o în vreo creangă...

— Ai adus păpușa?

— Ce?! nu înțelege Ignat: ce să fac? Vorbește rar, atingând geamul cu buzele:

— Pă-pu-șa... Ai uitat?

— Ah da: păpușa, repetă Ignat vinovat. N-am uitat. Am fost la magazin.. Am făcut comandă: să-mi aducă una mare, frumoasă.

— Să vorbească!

— Da, să zică: ma-ma, ma-ma! Ignat zâmbește. Ana se îmbujorează la față.

L-a rugat să-i aducă o păpușă pentru copila cu care s-a împrietenit aici, la spital... Ședea odată Ana pe pat și împlotea. Vine fetița și zice: ce împlotești, liță Ano? — Ciorapi. — Dar de ce-s așa de mititei? — Păi... pentru un copil mic... S-a uitat copila împrejur, și-a purtat mâna pe muchea noptierei ca o bătrână care chibzuieste cum să ducă vorba mai departe și zice: mata n-ai nici un copil mic... vrei să ai, dar n-ai... apoi, pe gânduri: așa-i de greu de trăit când n-ai nici un copil... Anei îi dădură lacrimile. O cuprinse și-i strânse căpșorul la piept: las-că-i spun lui bărbatu-meu să-l aducă... copilul... ca să-l vezi și tu... Stătu copila cât stătu la pieptul ei, se desprinse și, așezându-se alături, zise după o lungă tăcere, cu ochii la geam: nu fi necăjită, liță Ano... iacă, cică, erau odată un om și o femeie și, tot așa, n-aveau copii... le era urât la amândoi singuri în casa lor, încât de la o vreme femeia nu mai poate și zice: măi omule, fă ce-i face, du-te-n lume și să nu te întorci acasă fără copil... s-a speriat omul: dar cum vine asta, femeie-hăi! să fur copilul altora? pentru asta or să ne spânzure pe amândoi!.. dacă mai bine așa, zise copila și deodată își luă de seamă și întoarse povestea pe loc: femeia n-a zis să aducă copil de furat, i-a spus că orice vietate întâlnește întâi în cale, fie mătă, cățel, arici, purcel, cocoș, vițel — s-o ieie și s-o aducă acasă și acela să fie copilul lor... fetița zâmbi: așa vine povestea! apoi clipi ștregărește, slobozind scânteii

de sub gene: a pornit omul prin lume, merge el cât merge pe drum și numai iaca ajunge din urmă pe un băiețel de vreo șase-șapte anișori... îmbrăcat în pantaloni albaștri, palton roșu și cu scufiță galbenă pe cap... băiete, băiețele, zice foarte îmbucurat: un' te duci tu oare? — unde m-or duce ochii, răspunse băiețelul... — Cum așa: n-ai casă? n-ai părinți? — N-am pe nimeni, zice băiețelul, dar nu se uită spre om, numai trage cu coada ochiului... merg ei mai departe: băiețelul pășește repede, omul abia se ține de dânsul... — Și unde, mă rog, te-ai pornit acumă dacă nu-i secret? — Mă duc pe lume, am auzit că sunt niște case unde-i bine și vesel, sunt copii mulți și ai cu cine te juca, jucării fel de fel... Asta, a priceput Ana, era povestea ei, a copilei: mamă-sa murise, tatăl ocupat, venea la spital numai bunica și încă rar de tot, că suferea de picioare... ea-și pusese-n gând să se ducă la orfelinat, pentru că auzise cine știe cum că tată-său vrea să-i aducă altă mamă și nu vroia să-i spună mamă altei femei... văzând-o pe Ana dusă pe gânduri, îi vorbi la ureche, în șoaptă: s-a dus băiețelul cu omul la dânsul acasă și când au ajuns la femeia lui, tare s-a mai bucurat... iar când s-au uitat mai bine, liță Ano, era o fetiță... Ana izbucni într-un râs nervos, cu lacrimi, o cuprinse iar la piept și-i șopti: așa, draga mea, așa-i soarta noastră, a femeilor pe lumea asta...

— Ce mănânci? Pe la mama te mai duci?

— Ce se nimerește. Gătesc din când în când câte-o fiertură... Mai mult la cantină mănânc, la lucru...

N-a auzit partea a doua a întrebării? Ana a întrebat dacă se duce la mama ei. Ignat își aduce aminte de datoria ce-aveau a o întoarce lui tata Iosub... Adună ban la ban... Rămâne uneori și face câte o jumătate de normă ori chiar o normă întregă pe deasupra. Și ea strângea banul cu șapte noduri. Dar iată a nimerit în spital, e a patra lună... Pentru buletin nu i-au dat, nu-i clar ceva cu stagiul de muncă... A trecut tata Iosub de câteva ori — trimis de muieri ori din inițiativa lui? — ca să-i aducă aminte de sumă... Ignat se făcea a nu înțelege, până odată îl răzbește și-i spune: vând vinul și-ți întorc... am făcute vreo patruzeci de vedre...

— Ai mei au trecut pe la tine, mama și cu tata? Ți-au spus? Ana poartă palma pe geamul aburit.

— Poate-au fost, dar nu eram acasă...

— S-au dus târziu de aici... Și mai aveau o trebuință în oraș...

I-au cerut adresa doctoriței Marieta: aici, la oraș. Ziceau că au o vorbă cu doctorița. Adresa exactă Ana n-o știe, poate o văd în sat... Atunci mama a zis că vrea s-o roage poate o scoate pe Ana mai degrabă din spital, și dacă o scoate, să vie acasă, drept la dânșii — nu mai are ce căuta la casa de la șosea...

— Da... mi-a spus Guliță că m-a căutat cineva. Credeam că a fost tata Iosub, cu datoria... Își mușcă limba: na! că am trântit-o. Ana n-a prins ultimul cuvânt. Stă cu degetele răsfirate pe geam. Ochii i s-au făcut mari, neobișnuit de mari, și-n ei plutesc nouri de pe cer, tremurând copacii subțiri, desfrunziți...

— Te-am visat astă noapte... Ana îi povestește totdeauna visele; se uită peste capul lui și-i povestește: se făcea că veneam amândoi din grădini, pe cărare... Eu mă cațăr pe mal în sus, apucându-mă cu mâinile de muchiile pietrelor. Mă uit în urmă, te văd gâfâind și râd. Iar tu: fugi! iac-așa mereu fugi de mine... Mă întorc, te iau de mână și prindem a urca amândoi... Ia te uită, zic: casa noastră! Câțiva oameni se suiseră pe acoperiș și scoteau țigla. O scoteau și îi dădeau drumu-n jos pe niște scânduri puse înclinat la streășină... Ce faceți? Cine v-a dat voie? Vreau să mă reped spre ei, dar mă întorc spre tine și te înhăț de mână: tu, omule, ce stai? ne dărâamă casa, nu vezi? — Cum o dărâamă? zici tu: n-o dărâamă nimeni... Alți câțiva băteau cu răngile în perete, scoteau pietrele și le aruncau la o parte... Și pereții desfac! ori nu vezi, Ignate? Te-ai uitat la mine și ai zis: taci, Ană, că asta nu-i casa noastră! — Cum: nu-i casa noastră? De amu nici casa nu ți-o cunoști? că doar amândoi am făcut-o, amândoi am ridicat-o, cu mânuțele noastre...

Ascultă Ignat și-și amintește seara când, întors de la muncă, a găsit-o stând cu spatele la sobă, a vrut s-o mângâie, ea s-a ferit și a țipat cuvântul acela... Întinde mâna spre obrazul ei, spre fruntea netedă și

curată și frumoasă ca dăltuită în marmoră, dar degetele se opresc... zâmbește și rămâne cu degetele pe geam, peste degetele Anei rășchirate din cealaltă parte. Ea clipește din ochi, ca deșteptată din somn — a văzut chiar lângă ochi degetele lui mari, groase, voinice, cu bățături și zgârieturi bătute cu praf de piatră și unghiile cornoase, cea de la inelar crăpată la vârful — și prinde a purta palma peste degetele lui, răspunzând la chemare... Le simte parcă asprimea, căldura... Zâmbește.

Ignat zâmbește și el.

— Faci focul seara?

— Așa... o dată la două, trei zile... Văzând că Ana se încruntă, adaugă: dacă nu-i frig. Mă învelesc bine și mi-i cald...

— Vii târziu de la lucru?

— După cum se-ntâmplă. Azi am venit devreme. S-a stricat mașina de tăiat și...

— Ți-am spus să nu vii așa des... Vezi: din cauza carantinei nu poți intra...

— Mi-a picat o mașină, m-am suit și...

Joi sau... miercuri i-a adus ceva de mâncare. De data asta... Când a urcat în cabină s-a gândit: trec pe la vreun magazin, în oraș, dar s-a luat cu femeia aceea și a uitat. Și-a adus iar aminte, dar era la poarta spitalului și ghereta de aici închisă.

— Auzi, Ignate: ai tu ceva la inimă... Ce s-a întâmplat?

— Eu?! tresare Ignat: n-am nimica.

— Ești, nu știu cum, abătut: te gândești în altă parte. Ce s-a întâmplat.

— Dar nu s-a-ntâmplat nimic, strânge Ignat din umeri.

— Ba s-a întâmplat. Când îți povesteam visul, am observat că ai ceva. Nu mă ascultai atent ca de obicei.

— Ei, nu te ascultam, vrea să facă Ignat pe sugubățul. Ba te ascultam numai urechi... Dar ai și tu niște vise! Altceva mai frumos nu poți visa?

Ana se întunecă la față și atunci îi pare rău de ce-a zis.

— De fapt, visul tău nu-i chiar așa de aiurea cum pare. A trecut azi inginerul pe la mine — nu i-a zis pe nume, Ana a priceput despre cine-i vorba. Venea din deal cu brișca și mînzul după dînsul. Mi-a intrat în ogradă și mi-a făcut rîs: a vărsat ligheanul cu apă de ploaie de spălat... mînzul...

De ce-mi spune de mînz, se gîndește Ana. Ce-i cu dînsul azi? Parcă n-ar avea șir la vorbă. Mereu cu gîndu-n altă parte...

— Doctorița n-a mai fost?

Ignat rămîne cu gura căscată: întrebarea l-a toropit, așa de neașteptată a fost. Iată, vasăzică, ce avea în vedere când zicea că-s cu gîndurile-n altă parte.

— N-a fost. S-a mutat mai aproape de lucrul ei...

De fapt, a trecut Marieta pe la dînsul, și el a căutat-o de cîteva ori, iar o dată a găsit-o și au venit împreună acasă. De ce să-i spună? Să-i strice inima? Nu bănuia Ignat că doctorița îi vorbește Anei totul și că Ana știe orice vorbuliță a lor.

Atunci când a intrat în ogradă, în urma lui tata Iosub, Marieta venise anume la Ignat. Știa că-i singur. Nu se aștepta să-l găsească și pe cel bătrîn — îl zărise la Vitorița, împreună cu alți câțiva, sub șopron, împrejurul polobocului pus cu fundu-n sus. Era o zi de sărbătoare, un sfînt creștinesc, i-a spus gazda... Avea nevoie să plece de urgență la oraș, a prins un părinte cu mașina, a repezit-o la șosea, lăsînd-o la poarta lui Ignat... — Stați de vorbă? Întrebă zâmbind subțire, ceea ce vroia să însemne: știu ce discutați... am auzit... dar nu vă faceți nici o grijă... — Iaca, stăm, se bălbâi tata Iosub și prinse a-și freca nasul: stăm... stăm... stăm... Ignat avu o tresărire plăcută: atîta timp n-ai călcat pe aici... ai venit... Își aminti vorba lor în căsuța Ioanei, când s-a așezat pe patul ei, la picioare. De atunci n-a văzut-o. S-a îndepărtat de dînsul. De ce? A plecat de la Ioana. De ce? Nu știa, dar bănuia Ignat că există o înțelegere între doctoriță, Ana și... tata Iosub! Da, da... Toți știu ceva, numai el, Ignat, habar n-are. De ce, dar, tocmai acum vine tata Iosub și-i spune că l-ar fi văzut intrînd în casă, la doctoriță? Când o văzu, Ignat izbucni într-un rîs scurt, ciudat, apoi se încruntă... — Straniu,

da? se adresă doctorița deodată, și către tată, și către fecior: așa e că vă pare straniu să mă vedeți aici? — Cum? De ce? Încercă Ignat să-și descrețească fruntea: dimpotrivă, vă așteptam! — Mă așteptați? Pe mine, făcu doctorița plină de mirare: de unde puteați ști că voi trece pe aici? — Ei... eu... tata Iosub se bâlbâi vrând să intre-n vorbă, dar nu reuși. Cum, adică? Era convins că i-a văzut acum zece minute pe amândoi ieșind din casa cumătrei și vroia să-i prindă... Ce mai știu bine să se prefacă: nici usturoi n-au mâncat, nici din gură nu le miroase. Până la urmă zise: da... vă așteptam, adică el... el vă aștepta, că eu... eu v-am văzut la Vitorița, dar nu mă gândeam că veniți încoace. Zic: hai să trec pe la Ignat, aveam o vorbă cu dânsul... Ignat: taman îmi vorbea de dumneata. — De mine? — Zicea că... — Hai, lasă, Ignate, nu mă mai vinde și tu... — De ce, tată? Eu te vând? Spun adevărul. O așteptam pe dumneaei de bună seamă. De când nu-i Ana acasă, nu mi-a călcat picior de femeie pragul. Către doctorița: ne-ați uitat, soră Marieta. Îmi pare rău. Mi-ați luat nevasta, ați dus-o la oraș și amu nici nu vreți să mă știți?.. — Am trecut de câteva ori, dar nu te-am găsit: vii târziu acasă... — Târziu... Lăsa Ignat căldarea deșartă jos, veni la musafiră și se opri în fața ei. O privi drept în ochii mari, negri: dar poftiți în casă. Ce stăm aici? Tata Iosub, imediat: da, da! poftiți... ce stați afară? — Mă rog, făcu doctorița îngustându-și ochii: mergem! După câțiva pași, văzând că bătrânul nu-i urmează: dar mata? — Eu? se trase îndărăt tata Iosub: eu m-am dus... fug repejor la cumătra, că mă așteaptă amicii sub șopron... Cine știe cât or fi stat de vorbă atunci. Când a plecat Marieta de la dânsul, nici nu s-a sculat s-o conducă — așa l-a rugat ea. După aceea a adormit dus. A dormit somn greu și adânc cum nu mai dormise în viața lui. Peste vreun ceas și jumătate a venit Ana, parte pe jos, parte cu mașina, în haine străine, de la spital. Fugise. A intrat în casă și n-a auzit-o — era ca și mort...

— Hainele mi le-ai pus în ladă? întrebă Ana.

— Hainele? Ignat bate din ochi: care haine? a, hainele... da, le-am pus! Peste câteva clipe înțelege ce l-a întrebat și-și amintește că stau în tindă cum le-a prins în cuier când le-a adus de la spital.

— Gherghinele n-ai uitat să le îngropi?

— N-am uitat: le-am îngropat.

Adevărat, le îngropase.

— Ia seama, or să-nghete.

— Tii! se lovește Ignat muiereste peste frunte: era să uit! Ți-am adus niște mere. Ana nu-l aude — răsună un zgomot la spatele ei, la ușă. Întoarce capul, crezând că-i copila. Nu era ea. Ușa întredeschisă. Răzbate gălăgia de pe coridor. Trece cineva prin fața ușii, nalt, greoi, pășind apăsat. Medicul-șef? Ori paznicul de la poartă? Ce să caute paznicul aici? Era chemat când trebuia să urce ceva greu, peste seamă de greu: apuca targa de un capăt, de celălalt apucau două, chiar trei infirmiere... Prima dată când a venit aici cu doctorița Marieta, l-a văzut stând în poartă cu picioarele desfăcute și cu mâinile împreunate la spate. Părea un monument pus anume! A făcut o plecăciune către doctoriță scoțându-și căciula dintr-o oaie — se vede că o cunoaște bine! — Ana i-a văzut degetele butucănoase cu unghii negre și a simțit c-o trece rece prin șira spinării... După ce a fost anunțată carantina, o tot bătea gândul să fugă... de fapt, gândul i-a venit mai înainte, pe neașteptate, în ziua când a fost Marieta pe la dânsa, au stat de vorbă îndelung, la plecare doctorița s-a uitat la mijlocelul ei și a zis: acum simți ceva? e mai bine? — Despre ce parte... mai bine? — Despre partea asta... nu-ți vine uneori să fugi acasă? — Să fug? o privi Ana uluită: cum să fug? — Am zis și eu! așa, să închizi ochii și când îi vei deschide iară să te pomenești în pat, lângă bărbățul... n-ai așa dorință?... Ana roși și întoarce capul în altă parte... După ce s-a dus doctorița, a căzut pe gânduri și s-a frământat mult timp: de ce-a zis așa? de ce m-a întrebat? nu cumva azi vrea să facă ceea ce și-a pus în gând? anume azi, de aceea a venit să mă cerceteze, spre a se asigura... Spre miezul nopții simți că focul din inimă o frige atât de tare încât nu mai putu rezista: scoase de sub patul vecinei hainele pe care le ochise de mult, se îmbracă, deschise geamul — nu era bătut în cuie — coborî, se șupuri pe sub copaci și tufari de frică să n-o simtă uriașul din poartă, sări pârleazul și de acolo o ținu tot o fugă până la șosea.

Fugea și-și zicea: sunt amândoi, acum trebuie să fie împreună, amândoi... și-și amintea fiecărei privire, fiecărei cuvânt schimbat între dânsul și doctoriță — pe toate le prinsese, pe toate și le însemnase, pe toate și le amintea...

Ignat scoate dintr-un buzunar un măr — avea buzunare adânci la scurteică! — apoi încă unul și le ridică spre geam.

— Ține, zice zâmbind.

Văzându-le mari și roșii, Ana încearcă să zâmbească, dar zgomotele de pe coridor, bufniturile din salonul vecin îi fac zâmbetul silit, nefiresc. Ignat observă schimbarea: nu cumva se teme că au s-o certe că ia de mâncare de la unul de afară, fără voie? Cum ar lua dacă-i închisă fereastra? Ana, fără să-și dea seama, întinde mâna și-mpunge cu degetele-n geam. Ce-i cu dânsa? Unde i-s gândurile? De ce tot trage cu urechea spre fundul salonului?

— Cine-i... ce-i acolo? Ignat arată cu privirea.

— Nimeni... nimic, face Ana semn cu capul, dar... pașii, sunetele de pe coridor, murmurul specific de spital o fac să înțeleagă că s-a întâmplat... ireparabilul! Zvâcnește de jos, urcă pe pervaz, trage un cârlig și deschide gemulețul de sus. Scoate o mână:

— Aruncă-le!

O privește o clipă uluit: picioarele ei în cipici de spital sunt acum la nivelul ochilor, aproape de tot.

— Stai că nu văd nimic! strigă Ana. Scoate și capul afară. Apoi scoate și cealaltă mână, făcând palmele coșuleț.

— Hai, aruncă, ce stai? Surprinde privirea mirată a lui Ignat.

El ține merele în mâinile-ntinse, privind la ea, în sus. Când își dă seama unde se uită, Ana roșește și-și strânge poalele halatului între genunchi.

— Când îți dă drumul acasă? Văzuse pe piciorul drept, mai sus de genunchi, semnul roz ca un vârful de seceră. Vii degrabă?

— Peste vreo două-trei săptămâni.

— De Anul Nou ai să fii acasă?

— Cred că... Doctorul zice că da.

Ignat aruncă un măr. Când ajunge la înălțimea mâinilor, Ana închide palmele și-l prinde.

— Frumoase mere! De unde le-ai luat? Se bucură ca o fetiță.

— De la noi. Din livada noastră.

— De la noi? Din care pom? Nu țin minte să facă vreunul așa mere rumene.

— Cel de pe Mal. În colț, lângă gard...

— Aaa, face Ana din cap și se pălește cu ceafa de cercevea. Râde: aruncă-l și pe celălalt!

— Prinde-l!

Ana întinde palmele, mărul se lovește de primul, sare-ntr-o parte și cade.

— Ține-l! țipă Ana speriată. Ignat îl prinde... Ce m-am speriat. Era să se fărâme... Păcat!

Ignat vrea să-l mai arunce o dată, dar Ana îl oprește:

— Stai! Bagă mărul ei în sân: acum aruncă! Îl prinde și pe acesta și-l bagă în sân. Mai ai?

Ignat scoate din celălalt buzunar alte două mere — mari, rumene. Ana întinde palmele și-l prinde și pe al treilea și-n clipa aceasta răsună un zgomot la spatele ei și cineva strigând cu glas speriat. Își trage capul înăuntru, uitându-se spre ușă.

— Ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat?

Copila stă în ușa deschisă și privește la Ana cu ochii dilatați, plini de lacrimi. Vrea să spună ceva, dar nu e în stare — i s-a pus un nod în gât. Ana coboară de pe pervaz și, coborând, aruncă o privire spre Ignat: acum ochii ei sunt măriți, alarmați... Da, știe ce s-a întâmplat, dar... nu vrea să creadă... Ignat nu-i vede decât mâinile încleștate: una pe muchea pervazului, alta pe colțul patului. Prin geamul transpirat, prăfuit deslușește în fund o mogâldeață — copila... Își ține broboada strâns adunată sub bărbie, ca o bătrânică. Pe la spatele ei, pe coridor, prin dreptul ușii, trece un bărbat în negru, un uriaș care întunecă pentru o clipă tot cadrul ușii. După el lunecă o targă lungă, peste care-i aruncată o pânză albă, urmând câteva infirmiere, în alb, care poartă celălalt capăt al târgii.

— A murit! răsună un țipăt dincolo de fereastră.

O voce atât de stranie, pătrunsă de atâta durere încât Ignat se clatină — cărămizile lunecă una de pe alta — și cade la pământ.

Ana a țipat.

Iar țipând s-a repezit spre ușă. Vru să fugă în urma celei purtate pe targă. Ajungând la ușă se oprește, se apleacă, o cuprinde pe copilă la piept, înfundându-și fața și ochii în broboada ei...

Ignat ajunge la pârleaz — observase spărtura în gard pe când umbla prin fața ferestrelor — și se oprește cuprins de-o tulburare dureroasă. Ceea ce-a văzut în cadrul ușii, gestul disperat al Anei l-au zguduit... Deodată îl strigă cineva: aude clar glasul — l-a strigat pe nume! Vrea să se uite-ndărăt, dar... se reține... nu! nu m-a strigat nimeni... cine avea să mă strige? Nu avea dreptate: putea să-l strige Ana. Când și-a luat rămas bun, ea n-a spus un cuvânt — parcă-i încleștase făclie. A încercat s-o ia cu altele pornind a-i depăna o pățaranie din sat... Ea stătea la fereastră — o vedea în profil — și privea spre colțul salonului, ținând între mâinile strănse dinainte căpșorul copilei.

Iar strigătul.

— Aaaa!...

Ignat calcă pe rândul de pietre ce se mai țin, urcă pe gard și se uită înapoi: i se pare că vede fluturând o mână într-o fereastră. Niște crengi îi încurcă vederea. Se mută mai la dreapta — acum se vede bine fereastra.

Nimeni — geamul de sus închis.

Coboară în stradă sărind peste pietrele împrăștiate și merge-n neștire înainte. După o bucată de vreme ridică ochii și observă că nu cunoaște locul. Ia aminte prin părți, la case: nu pe aici am venit, am trecut prin cealaltă parte a cartierului... Vrea s-o ia îndărăt, dar gardul ce împrejmuie spitalul e lung — spitalul ocupă în marginea orașului mai multe hectare, are blocuri multe, plasate la distanță — așa că poarta... Poarta o fi pe acolo, Ignat arată cu mâna: trebuie s-o iau spre stânga...

N-are timp să chibzuiască — trebuie să se grăbească, se face seară.

Traversează pieziș strada în pas alergător, ajunge la colț și se trezește în fața unei grădini publice. S-a deschis pe neașteptate în fața lui — largă, cu arbori necunoscuți înșirați de-a lungul aleilor ce se întâlneau una cu alta în unghiuri bizare. Prin ramurile desfrunzite se ghicește undeva continuarea orașului. De îndată ce trece prin poartă — un spațiu gol marcat de doi mici stâlpi de piatră, sus cu terminații romboidale — se pomenește într-o altă lume.

Încetinește pasul.

De jur împrejur e liniște, o liniște moartă.

Înaintează pe-o alee care îl duce pe nesimțite într-o parte și abia la capătul ei observă că s-a abătut de la direcția ce trebuia s-o urmeze. Se întoarce vrând să apuce pe alta, se răzgândește și taie direct prin arbuștii deși și țepoși, peste gazoanele ce-au mai păstrat din verdele de vară al ierbii.

Iese în altă alee presărată cu frunze ruginite — puține, rare, din ce-au mai rămas pe ramuri și le-a rupt vântul de astă noapte. Ce pustietate, se gândește Ignat și tresare: în fața lui, mai încolo, vede un bătrân. Parcă ar fi răsărit din pământ. Stă locului, nemișcat, îmbrăcat într-un palton negru uzat, în ghete cu galoși peste ele. Se sprijină într-un baston lucios și privește-n sus, cu capul răsturnat într-un mod straniu... Când ajunge mai aproape, bătrânul îi aude pașii și fără a se întoarce zice:

— Mă uitam la soare... Unde să fie oare?

De unde soare dacă-s nouri? îi răspunde Ignat în gând și cu voce tare:

— A apus de mult...

— Da, da: a apus de mult...

Trece pe lângă el, mai departe.

Peste vreo zece, douăzeci de pași aruncă o privire îndărăt: bătrânul tot mai stă locului, dar acum are privirea coborâtă în pământ. Poate-i un orb și s-ar fi convenit să-l conduc... dar are bastonul... Orbi știi drumul mai bine ca noi... Nu se rătăcesc cum ne rătăcim noi, acești cu ochii teferi...

Deodată îl cuprinde frigul: trebuie să-i dau zor! Vine o pală de vânt rece dintr-o coastă și vede zburând prin fața ochilor niște fulgușori... Măi, că vine amuș ninsoare!.. Dacă-i și vremea... Se uită-n slăvi, ca bătrânul de adineaori: nouri vineții și apoși se duc pe deasupra lui grăbiți. De pe vale, dinspre marginea târgului — departe o fi de aici Nistrul? — se aude iar sirena unui vapoasă, poate că-i tot acela ce-a trecut pe lângă satul lui... S-o fi reținut pe undeva și acum se grăbește spre rada unde are a staționa până la primăvară...

Grăbește pasul pe-o alee care trebuie să-l scoată din grădină. Aleea îl duce pe după o gheretă de răcoritoare și înghețată — un lacăt mare, învălătucit în hârtie de carton și legat cu o sfoară atârnată la ușă, ferestrele sunt acoperite pe dinăuntru cu lăzi goale — apoi își schimbă direcția. Îi iese-n cale un plop care prin înălțime și grosime întrece pe ceilalți arbori — a fost sădit înainte de a fi fost plantată grădina? Pe tulpină crestate nume, semne, inimi săgetate abia deslușindu-se pe coaja întinsă în decursul anilor.

În clipa următoare vede o scenă care face să-i răsară un zâmbet trist, blajin pe buze: un băiat și o fată șed pe-o bancă strâns lipiți unul de altul, amândoi cu gulerile ridicate, cu mâinile la subțioara celuilalt. Băiatul lăsat ușor către fată, ea și-a pitit capul sub umărul lui, cu fața întoarsă. S-ar părea că stau așa, nemișcați, de când lumea. Când ajunge în dreptul lor, Ignat observă cu coada ochiului că fata are buzele rotunjite, un pic ieșite înainte, fața rotundă, mică — o puștoaică! Băiatul are fața lunguiață, cu trăsături cabaline și un început de mustață pe buza de sus. Fata chicotește scurt. După ce trece mai departe Ignat se dumerește: crezând că vrea să-l sărute, băiatul a întins buzele și el, dar fata i-a suflat aburi calzi în ochi, a joacă, și și-a ascuns fața în fularul ce-i înconjură gâtul...

Își amintește Ignat de noaptea când a venit Ana acasă... Cum de s-a pornit? Nu s-a temut? Au trecut două luni și jumătate de atunci, a fost la dânsa la spital de atâtea ori, dar niciodată n-au luat vorba despre noaptea aceea — nici ea, nici el. Ceva îi oprea, ceva nu-i lăsa... ceva frumos și dureros în același timp... A adormit târziu de tot.

Doctorița n-a stat decât vreo oră după plecarea lui tata Iosub. Au șezut amândoi pe pragul casei, ca de atâtea ori în trei. A poftit-o în casă, dar Marieta a refuzat. Atunci a adus un țolișor și l-a așternut. Nu-și mai aduce aminte despre ce-au vorbit — mai mult au tăcut. Au tăcut pentru că chiar dacă erau numai ei doi, tot timpul li se părea că și Ana-i cu ei. Lui Ignat i se părea și... ori de câte ori încerca să-și întoarcă gândul asupra ispititoareii doctorițe, chipul Anei se punea între ei... Ea a simțit astă teamă a lui — venise cu gândul să-l explice ce este el, ce este Ana, ce sunt ei amândoi în astă lume... Să-l facă să înțeleagă, pentru că... avea ea față de Ignat o admirație aparte... Da, din clipa când a dat ochii cu el, coborând din camion la șosea... A fost primul om din satul unde fusese trimisă, primul pe care l-a văzut... Se aștepta să găsească cine știe ce ființe... Și când colo apare în fața ei acest uriaș blajin, cu față luminoasă și de la primele cuvinte o cucerește cu vorba-i liniștită, odihnitoare... Odată noaptea instalată la băbuța de peste șosea râse de ea însăși: să știi, fetiço, că te-ai amoretat de ursul acesta... te-ai îndrăgostit lulea... Și Ignat, cum o văzu prima dată, descoperi fără să priceapă de ce, că femeia aceasta face să-i bată inima mai altfel decât a bătut de când se ține minte... Și iată-i ei doi, numai ei, șezând pe pragul casei. Se îndesa întunericul. Marieta nu mai spunea că pleacă — trebuia să merg la oraș, iar mâine să mă întorc dis-de-diminează, ca să nu întârzii la serviciu. Îi dădu a înțelege că se duce înapoi, la gazdă, la Vitorița, dar cum îi vine cam departe, la un moment dat râse: aș putea să dorm la mama Ioana, așternutul a rămas cum era... Atunci Ignat mai în serios, mai în glumă râse: la urma urmei poți dormi la mine... adică: la noi! — Daaa? lungi ea într-un mod ciudat cuvântul: și nu ți-i teamă că află cineva și... îi spune Anei? — Teamă? De ce să-mi fie? Nu ești mata sora Anei? Nu v-ați legat de surori? — Surori? Doctorița credea că el nu cunoaște această înțelegere — îi promisese Ana că o să rămână o taină a lor... Dar dacă i-a spus și cealaltă jumătate a tainei? Dacă el știe și de înțelegerea cea mare, atunci? Ignat observă cum îi străluciră doctoriței ochii în întuneric și-l trecu o dogoare pe la inimă. Cum ședea de-a stânga lui,

cu genunchii cuprinși cu brațele, el întinse mâna și i-o puse pe umăr. Nici n-a tresărit măcar, de parcă de când s-a așezat pe prag aștepta această atingere. Ignat vru să se scuze: e răcoare de acum... Ea îi răspunse la fel, jumătate în glumă, jumătate serios: credeam că-i foarte grea mâna ta, dar uite ce ușoară-i! La început nu înțelese ce-a avut în vedere, abia târziu, după ce-a plecat, iar el s-a zvârcolit jumătate de noapte până să adoarmă, târziu a înțeles: a făcut aluzie la palma ce i-a dat-o Anei... În clipa aceea însă n-a priceput, ci numai a simțit că-l trec fiori prin trunchiul trupului, izbesc în inimă florii, trec prin brațe și iată-l tremurând ca un băiețandru... Vru să zică ceva, ca atunci când stătea pe marginea patului la Ioana, dar se sufocă... Se aude cineva! tresări Marieta îndepărtându-i mâna și mutându-se un pic. — Treceam în casă, vru să zică Ignat, dar nici de astă dată nu reuși să articuleze cuvintele. Cealaltă mână se întinse și ea s-o apropie, dar s-a întâlnit cu mâna ei — Marieta s-a ridicat brusc în picioare și s-a ferit râzând... Cu râsul ei în urechi s-a zvârcolit Ignat noaptea aceea... Și când a adormit târziu după miezul nopții, n-a simțit cum a intrat în casă și cum stătea cineva înghenuncheat la patul lui, cu brațele întinse spre dânsul, iar el dormea somn adânc și nu auzea... Nu era chiar așa tare la somn Ignat, se trezea imediat dacă se-ntâmpla să-l cheme cineva de la poartă ori un vecin la gard... Și nici noaptea asta n-avea cum fi altfel, mai ales că lăsase ușa descuiată, și nu că ar fi uitat, ci anume o lăsase așa... Da, îi era indiferent, absolut indiferent! Ea plecase, el, după ce-a condus-o până-n șosea, a venit și s-a culcat, fără să pună zăvorul... Când, în sfârșit, adormi, își aminti prin somn că nu încuiase și-și zise: ar trebui să mă scol, s-o încui, dar tot atunci se înfiripă un gând: dacă se răzgândește și se întoarce? dacă vine... să poată intra... Începuse visul, era în vis de acum când a auzit prin somn cum se deschide ușa cu adevărat, când a venit Ana, târziu după miezul nopții, și a înțeles că totu-i vis, da, numai vis, și auzi ușa la cameră, auzi pași pe podea și se bucură: ai venit... te-ai răzgândit și ai venit... S-ar fi cuvenit să se ridice, să întindă brațele amândouă spre ea, așa cum făcuse când ședeau pe prag, dar nu a fost în stare, parcă îi erau

paralizate brațele, ci numai se gândi: știu... cunosc înțelegerea voastră... vreți să mă puneți la încercare... credeți că a mea este vina... eu, eu... vreți să mă încercați... amândouă... și dacă nu e adevărat?.. dacă ea e de vină?.. dacă ea nu poate să zămislească... și vei purcede grea tu? tu?! atunci, atunci ce va fi?..

Ignat repede instinctiv mâinile înainte să-și aperse ochii: niște ramuri cu ghimpi îl izbesc în față — a intrat în niște tufari nalți, țepoși. Se retrage câțiva pași, masându-și fața zgâriată — îl ustură obrazul drept, un ochi prinde a-i lăcrima...

Îl apasă cu nodurile degetelor și-și vede de drum.

Abia apucă a face câțiva pași și iată din ceață apare o poiană verde, iar în mijlocul ei o femeie. Aplecată ușor de mijloc, ține de mânuțe un copil dolofan care tocmai întinde piciorușul stâng îndoit din genunchi înainte — învață să pășească. N-a atins încă piciorul pământul, copilul se clatină mai să cadă și mama îl sprijină spunându-i vorbe de încurajare. Băiețașul întoarce fața în sus, către maică-sa, parcă ar vrea să-i spună: las' că am eu ambiția mea, nu mă pierd! Iar mama îi zâmbește fericită — așa îi apare lui Ignat în clipa când o vede printre lacrimi: zâmbind fericită... Nu l-a surprins deloc că-i poiana verde — iarba tot verde rămâne și sub zăpezi! — nu l-a mirat nici faptul că mama și copilul sunt goi, acum ieșiți din apă și porniți spre locul unde-și lăsaseră hainele; l-a cutremurat îndeosebi gândul (ghimpiei ce l-au înțepat să fi fost un avertisment anume?) că a mai văzut cândva această tulburătoare scenă... Era tot o femeie purtând de mâini un copil, și tot așa îi zâmbea aplecată asupra lui... Ce importă că sunt amândoi cenușii — șoldurile și sânii femeii-mame, brațele lungi, subțiri, delicate, mâinile scurte și grăsulii ale copilului. Da, nu-i decât un grup statuar turnat în beton, plasat aici spre a înviora grădina... A fost destul să-i iasă în față ca să se dezlănțuie o furtună în sufletul lui, destul acest mic imbold ca să răbufnească frământările și durerile ce se adunaseră, risipind aparenta pace și armonie ce se străduise din răspuțeri să și-o mențină... A fost ca un șoc: un om mai slab de fire ar fi pornit să plângă, unul înrăit s-ar fi răcorit printr-o înjurătură.

Ignat o simte în felul lui: îl trec furnici prin spate și i se înmoaie genunchii. Stă câteva secunde locului, cu ochii la miraculoasa statuie (de altfel, foarte banală: brațele mamei și mânuțele copilului aveau crăpături), apoi face un ocol mare și o privește dintr-o parte. Trece dincolo și iar o cercetează din priviri. Are certitudinea că, dacă se dă s-o vadă de mai aproape ori o atinge cu un deget, tot farmecul primei impresii o să se risipească! Pășește mai departe, dar — lucru straniu! — privirea îi rămâne fixată asupra sexului băiețușului... Pe când gândurile, ființa lui este întoarsă către dânsa, către Ana: vezi? asta tu ești!.. de atâtea ori te-am văzut așa în visele mele... credeai că numai tu visezi nopțile? eu visez și ziua... poate că nici nu există în realitate ceea ce visez eu?.. Și-i aude glasul: hai, acum lasă, grăbește-te că-i seară... du-te mai repede acasă că te prinde noaptea pe drumuri... ce te uiți la femeia asta ori nu vezi că-i goală? — dar nu stau... și nu mă uit la dânsa — la copil mă uitam... uite că mă duc...

Cu aceste cuvinte: mă duc... mă duc... mă duc... se vede călcând pe pietrele caldarâmului ca să traverseze strada... Când? cum am ieșit din grădină?.. Iată-l de acum la mijlocul străzii — merge gârbovit, apăsător de gânduri — și prin fața lui zboară cu viteză nebună un camion. Cât pe ce era să-l atingă și să-l doboare. Se duce mai departe lăsând în urmă râgâitura șoferului: boule!

Se oprește-n loc, încrămențit.

Cât să fi stat așa, fără de sine, în mijlocul străzii, nu se știe. Când își revine, vede din stânga un șir de mașini, alt șir de mașini din dreapta — toate claxonează desigur, dar el nu le aude. O umbră de om vine, îl ia de mână și-l trece pe celălalt trotuar... Dincolo, după ce-și revine de-a binelea, se uită și vede grădina de unde-a ieșit. Camioanele s-au dus în drumul lor, strada e pustie și el, în sfârșit, își dă seama că i s-a întâmplat ceva ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată — ceva de neînțeles, de nepătruns.

— Ia uite, comédie... Zău, comédie!

Își bate Ignat cușma de genunchi — până acuma a ținut-o în mână, de ce? — o pune-n cap și se duce mai departe.

Ia aminte prin părți: trece printre un șir de copăcei și niște case. I se pare că prea a luat-o la dreapta — trebuie să tai direct ca să ies la strada care duce la șoseaua mea... Dar dacă se rătăcește iară? Se oprește: în față se înalță un bloc cu cinci etaje. Împrejur se văd grămezi de moloz, resturi de materiale de construcție aruncate, iar la un capăt, în fața unei uși, câțiva oameni dau jos dintr-un camion mobile, bulendre fel de fel cărându-le înăuntru. Se uită Ignat o vreme cum patru hamali iau pe dedesubt cu niște centuri anume un dulap enorm — or să-l poată duce? — deodată își amintește că trebuie să se grăbească și o ia iute pe după bloc. Mai traversează o stradă și când socoate că a ajuns la cea care o să-l scoată unde are nevoie, iată că se pomenește într-o stradelă absolut necunoscută.

Acum încotro să apuce?

Stradela îi taie calea în curmeziș.

Își zice: las' că o avea vreo ieșire în capătul din dreapta, în altă stradă mai mare, și fără a sta la gânduri o ia într-acolo. Trece pe lângă o casă joasă acoperită cu olane vechi, cu ferestre având obloane pe din afară; alta tot o căzătură, dar lungă, cu etaj, vreun fost atelier, magazie ori vreo moară, cu pereții ieșiți ca un burduhan. După ele se deschide în dreapta o fundătură și-n capătul ei, la vreo sută de pași o poartă înaltă de fier dată-n verde. Din mers Ignat aruncă o privire într-acolo și era să treacă mai departe, dar ceea ce vede îl face să se oprească: în fața porții, cu o mână ținându-se de o vargă de fier stă o femeie în scurteică de velvet și cu broboadă galbenă pe cap. Plecată cum stă, pare că s-ar uita la propriul picior scos puțin înainte, cu care se străduiește să miște ceva din loc, poate un lucru nevăzut de aici ori, poate, să încresteze ceva, vreun semn, pe pământ, ca să dovedească ceva cuiva. Da, alături, în dreapta ei, e o gheretă — cușca paznicului. Ziua de lucru s-a terminat și ușa gheretei e închisă ca și poarta. De ce stă femeia asta? Și ce să fie aici: o fabrică? un atelier? Pe firma de sus e scris ceva, dar de aici nu se poate desluși — prea e oblică scrisoarea. Ignat nici nu încearcă — femeia i-a captivat atenția! N-o cunoaște, n-o știe, dar atunci de ce s-a oprit? De fapt, a trecut în drumul lui mai departe, dar la colț s-a oprit:

l-a uimit ceva ciudat în felul cum stă ea în fața porții. Așteaptă să se deschidă? Dar de ce se ține cu mâna de varga porții: de frică să nu fie alungată de acolo? Alungată? Dar cine-ar putea s-o alunge?.. În clipa asta vede de partea cealaltă un bărbat care-i face semn cu mâna: du-te! ce stai? du-te!.. Paznicul, se dumerește Ignat. Femeia ridică brusc capul, se întoarce din tot trupul către el și, punând și cealaltă mână pe-o vargă, îi răspunde ceva — de aici nu se aude, dar Ignat pricepe că i-a vorbit cu mult foc... Nu, nu-i paznicul... Chiar acum din dreapta vine pășind greoi un alt bărbat, mai în vârstă, cu o barbă roșcată. Deschide poarta, lasă să iasă un camion, apoi o închide la loc și se retrage spre cușcă.

Cei doi rămân, fiecare de partea lui.

Lui Ignat nu-i vine să creadă cele ce-a văzut: a fost așa ori n-a fost? Poarta s-a deschis numai pentru câteva clipe. Femeia s-a ferit și în secundele cât ieșea camionul, ea s-a repezit să intre înăuntru. Bărbatul cu care vorbise, însă, a împins-o îndărăt și, odată cu ea, a închis poarta. După care s-a îndepărtat și el.

Femeia îl strigă: se auzi clar strigătul ei.

Abia apucând a se îndepărta la vreo câțiva pași bărbatul se întoarce și face cu mâna a lehamete: ce vrei? acum ce mai vrei? Femeia bagă mâinile printre grilajul porții și-l prinde de haină, trăgându-l spre dânsa. Cum nu se aștepta la un asemenea gest, bărbatul îi dă mânios peste mâini desprinzându-i-le de la piept. Femeia întoarce capul printr-o zvâcnire și acum Ignat, văzându-i fața, o recunoaște: îi aceea care a oprit la poarta lui... aceea căreia i-a dat o ceașcă de apă... aceea cu care-a venit împreună, cu mașina, la oraș...

Dar ce-i cu dânsa: plânge?

Ori abia se stăpînește să nu plângă?

N-a schimbat Ignat cu dânsa decât vreo două vorbe: acolo, în sat, și aici când l-a întrebat... Da, asta-i fabrica de mobile... Dar bărbatul cine-i? De ce-și vorbesc peste poartă? Ce femeie și asta: când a luat ceașca din mâna lui să bea, s-a întors nu știu cum într-o parte... tot drumul cât au mers împreună, a tăcut, ba se tot ferea de dânsul... iar când la o hurducătură li s-au atins șoldurile, i-a întors o privire plină

de ură... Ia o amărâtă-i, o încrâncenată, Dumnezeu cu dânsa, și-a zis Ignat: multe i se-ntâmplă omului pe lume... Uneori ți se face lehamete și de viață și de toate... A coborât din mașină și nu s-a mai uitat înapoi, iar când l-a ajuns ea din urmă și l-a întrebat, i-a răspuns rece, privind în altă parte... Acum întâmplarea iar i-o scoate în cale. Ori poate-i alta, nu-i aceea? ba pare să fie ea.

Pornește Ignat spre poarta înaltă de fier, dar se oprește iar: ce-i cu mine? ce amestec am eu în toată afacerea asta? și cine mi-i ea: soră? cumătră?.. Ceva însă îl împinge de la spate să se dea mai aproape: poate aude ce vorbesc cei doi... măcar să se-ncredințeze că anume ea este... Când se apropie, femeia cu batic galben odată se întoarce cu spatele spre dânsul: m-a văzut că vin? m-a recunoscut și ea... Acum să vezi, îl cuprinde un fel de ciudă: are și draci într-însa... o fi lucrat și ea aici, s-a ajuns cu vreunul și... amu vine iar la dânsul, iar el nici nu vrea s-o știe!.. Mie ce-mi pasă?

Ignat se întoarce, cotește după colț și-și vede de drum: că prost mai sunt, zău! dacă m-ar vedea Ana că am luat-o hăisa? Fața-i ia foc numai cât se gândește ce i-ar spune Ana...

Grăbește pasul și peste vreo douăzeci de minute iese la șosea.

Orașul își aprinde luminile.

De aici, din deal, ți se arată până departe malul Nistrului. Într-un loc, pe chei, se vede apa strălucind — un șir de becuri alungite, ca niște creștături luminescente, joacă în oglinda râului.

Stă cât stă la ieșirea din oraș, apoi o ia în sus, cu gândul să aștepte la intersecția cu șoseaua ce vine de la Elevator: acolo urci mai repede.

Se oprește lângă un stâlp telegrafic. De pe câmp suflă un vânt rece, pătrunzător, aducând aer înghețat: mă tem că a nins în Sus... Își amintește Ignat de fulgii ce-au zburat prin fața parbrizului când venea cu femeia aceea încoace... Iar mi-am amintit! se ceartă Ignat pe sine însuși și pe loc hotărăște să nu se mai gândească la dânsa... Mai bine să mă iau cu ale mele... că femeia aceea parcă l-a deocheat, l-a fermecat, și toate de la ceașcă au început... — Ei, fermecat! face el supărat: ce fel de farmece? ia niște năluciri de om singuratic... farmece- nefarmece,

dar când ai văzut-o că urcă-n camion și camionul pornește, ai ieșit pe ușă și ai strigat să te aștepte, de ce? — de ce! de ce- am zis că merg și eu... tot oprire mașina-n poarta mea... iar șoferul... — șoferul luase o căldare de apă de la tine, pentru care era obligat... — nu obligat, bre... i-am plătit drumul, ai uitat? — nu asta vroiam să zic! ai pornit la oraș așa, dintr-odată... — cum: dintr-odată? m-am pornit la femeie, s-o văd... — dar ți-a spus să nu vii până cealaltă săptămână... nu demult ai fost... și maică-sa a fost... n-aveai, la drept vorbind, nici o treabă! — cum: nici o treabă? dar Petrea? n-a fost azi... logodnicul ei pe la mine! nu mi-a dat a înțelege că vor să ne dărâme casa? — casa? ah, ți-ai amintit! acum ți-ai amintit de casă și vrei să spui că pentru asta te-ai dus la oraș: ca să-i spui Anei... — da, pentru asta! — și de ce nu i-ai spus? — cum: nu i-am spus? — nu i-ai spus... ai uitat ce-ai vorbit? — nu... n-am uitat... ai dreptate: nu i-am spus... — atunci pentru ce te-ai dus? — pentru ca... să-i spun... despre casă... pentru asta... — prea repede uiți... adu-ți aminte: când ai ieșit în ogradă și ai strigat către șofer să te aștepte, nu te-ai gândit pentru ce te duci... n-aveai nici un plan... așa ți-a venit... să pleci... — ai dreptate, așa mi-a venit: să plec! — acum adu-ți aminte: n-a fost chiar așa... când ai dus ceașca în casă și ai pus-o alături de ceașca cealaltă, perechea ei, deodată ai orbit de parcă ți s-a vărsat o apă pe dinaintea ochilor... ce-ai simțit?... ce-ai văzut prin ceața aceea? dar să spui adevărul! — m-a apucat o durere... aici... m-a răsucit o dată așa că... mi-am zis: dacă nu ies imediat, atunci... — dacă nu ieși să strigi să nu plece fără tine — dacă rămân singur în casă — atunci ți-ai aruncat haina pe umeri, ai pus din mers câteva mere domnești în buzunare... pentru ce le-ai luat? ce aveai de gând cu ele? — să le duc Anei — Anei oare? erai sigur că pentru dânsa le-ai luat? — pentru cine, dar? — se va vedea — cum adică: se va vedea? de acum s-a văzut! i le-am dat Anei! — în ultima clipă: era să uiți — dar n-am uitat — ai dreptate, dar... numai pe jumătate — de ce? — vezi ce porți în buzunare...

Ignat privește mânios. Bagă mâna într-un buzunar, dă peste un măr. Apoi în celălalt — acolo sunt alte două. Anei i-a dat trei... Tot

trei... Parte dreaptă: trei Anei, trei mie... Îl scoate pe unul și prinde a-l ronțai privind pe după stâlp la șosea.

Peste vreo jumătate de oră trece o mașină. Ignat iese la marginea șoselei, ridică mâna, dar nici măcar n-a încetinit. Pornește să umble: încolo-încoace, încolo-încoace... De-ar mai fi cineva, m-aș lua cu vorba și mi-ar mai trece de urât... Brusc luminile unui far îl luminează din spate aruncându-i umbra de-a curmezișul șoselei până la perdeaua de salcâmi din cealaltă parte. Vine un camion dinspre Elevator. Fuge la marginea celuilalt drum cu mâna ridicată: acum am să am noroc... camionul încetinește vrând parcă să oprească în dreptul lui, dar tot atunci virează la stânga și o ia spre oraș.

— Ptiu, drăcia dracului! Ignat bagă mâna la loc în buzunar: mă tem că aici am să-nnoptez...

Odată, după război, l-a luat maică-sa la târg să-i cumpere ceva încălțăminte că venea toamna și n-avea cu ce merge la școală. S-au dus dis-de-dimineată, pe jos. Toată ziua au umblat, au obosit, seara înapoi. Au ieșit la șosea — poate le pică o mașină. Mai erau oameni: din satul lor, din sate mai îndepărtate. Așteptau lângă căsuța paznicului de la bariera căii ferate, era un bec la stâlp, bătea lumina și se vedea... Încolo, la întuneric, puteau să te curețe de ce mai aveai — se făceau tâlhării, jafuri, ba și omoruri la drumul mare... S-au așezat sub salcâmi, pământul cald peste zi, ca vara... Nici n-a băgat de seamă cum l-a cuprins somnul. A adormit cu capul pe traista în care-și avea bocancii și ce mai cumpăraseră... Deodată se trezește: dă cu mâna — nu-i traista... M-au prădat! Săriți!.. ceilalți prind a râde. El... mai să-i crape inima-n piept... Când se uită, traista în poală la mama — ori el, prin somn, se mutase de pe dânsa, ori careva vrând să facă o glumă i-a scos-o de sub cap, mama a văzut și a luat-o...

Se aude scârțâit de roți.

O căruță? De unde căruțe pe aici?

Își încordează privirea și vede mișcându-se din vale ceva negru: scârț, scârț... Pare să fie o căruță, dar de ce-i cât o casă? Ajunge-n dreptul lui și atunci își dă seama că nu-i o căruță, e o haraba. O haraba

încărcată cu stuf. Cum lunecă prin fața lui, maldării foșnesc, vârfurile spicelor se leagănă la capete, iar caii trăgând la deal se închină drumului. Dar... unde-i omul? — Cum: unde? Sus pe stuf! Ignat se apleacă — nu se vede omul. Poate-i de cealaltă parte, duce caii de frâu... După ce trece harabaua ceva mai departe, vede venind o umbră din urmă: ia uite, caii merg singuri... el se ține la dos să nu-l spargă vântul... fumează, se vede licărind jeraticul... ce-ar fi să-i cer o țigară, m-aș mai încălzi și eu... Așa își zice Ignat, vorbind cu sine însuși, deși nu fumează: a gustat mahorcă la armată, dar de atunci n-a mai pus țigara-n gură.

Tot acum izbucnesc dinspre oraș două lumini puternice. O mașină! Îi departe încă, dar farurile bat șoseaua până hăt în deal. Se uită Ignat după harabaua cu stuf — era să alerge să-l întrebe pe om: unde merge, poate-i din satul lui, dar se răzgândește — când ajung cu dânsul?..

Farurile dinspre oraș ba se apropie, ba parcă stau pe loc. S-o fi închis bariera. Ignat ascultă: nu se aude nici un tren. Ori îi departe?.. Scârțâitul roților e tot mai slab. Ascultă Ignat și are impresia că ar fi într-o pustietate. Numai în vârfurile salcânilor sună vântul. Vântul și scârțâitul roților ce se îndepărtează.

Prinde a tropăi pe loc. Tușește de câteva ori: poate este careva pe aproape, poate vine cineva, doar n-oi fi singur.. Hei, este careva pe aici?

Se întoarce și pornește spre stâlpul lui.

Lumina farurilor izbucnește cu atâta putere încât i se pare că mașina s-a apropiat pe nesimțite și-i acum la spatele lui. Se sucește către ea, dar lumina brusc dispare și totul împrejur se cufundă în întuneric.

Acuma-i pare rău că n-a pornit cu omul cu stuful... Cine știe cât am să stau aici! Dar... se aude ceva. Trage cu urechea: niște pași dinspre oraș. Se zărește apropiindu-se cineva pe cărarea de sub copaci. Ignat se lipește de stâlp. La început pare a fi un copil, dar când vine mai aproape vede că-i o fetișcană... o femeie mărunțică la trup.

Se oprește mai încolo, cu mâinile dinainte, vârate-n mâneci. O vede că s-a întors cu fața spre oraș — nu m-a observat! — și tușește. Femeia nu-i dă nici o atenție. Atunci pornește iar să umble încolo și încoace. Face vreo trei tururi și se oprește. Nici de data asta femeia nu dă glas. Din contra: când Ignat încearcă să lege vorbă cu dânsa, se mută ceva mai încolo. Dacă-i așa, Ignat se retrage la stâlpul lui: aici, cel puțin, nu suflă vântul.

După vreun sfert de oră de așteptare zadarnică femeia se mișcă din locul ei, vine și, parcă acum l-ar fi observat, îi dă «bună vremea» și zice:

— De mult așteptați?

— De mulțisor, se bucură Ignat că, în sfârșit, a deschis și ea gura: de vreun ceas, poate mai bine.

— Nu-s mașini?

— Nu-s. Dar unde mergeți?

Nici n-a auzit întrebarea. Se întoarce către oraș și pornește îndărăt. Ajunge la locul unde stătuse mai nainte și se oprește tot așa, cu mâinile băgate-n mâneci... Ia ce femeie și asta! O întrebi și nu-ți răspunde... când te apropii, se ferește... Ignat se simte ofensat! Se desprinde de stâlp și dinadins se dă mai departe: să stea singură dacă așa-i place! Femeia stă cât stă pe loc, apoi se mută ea mai aproape de dânsul... Să vezi că nu i-i totuna!.. Când se uită mai bine — josuță de stat, îndesată... pare că... am mai văzut-o! Da, și glasul, anume glasul: vorbește încet, vinovată parcă de ceva... l-am mai auzit... unde? când? Se apropie și zice:

— Nu știi de ce... ori mi se pare... că vă cunosc... v-am văzut undeva... Femeia răspicat:

— Am venit împreună la oraș. Încă mi-ai dat o ceașcă de apă când s-a oprit mașina la poarta matală...

Ignat rămâne trăsniț: vasăzică, m-a recunoscut dindată și... a tăcut? vasăzică îi femeia aceea? ia te uită minune!.. Gândurile pornesc a se învârteji prin capul lui. Întuneric, nu-i vede fața, dar parcă ar fi lumină ca ziua, așa de clar i se arată chipul ei. De ce? Pentru ce? Că și acum stă tot întoarsă într-o parte față de dânsul. Să n-o vadă? Și dac-o vede?

Ce se-ntâmplă?.. Iaca mă întorc și eu în altă parte... Mă uit în altă parte... N-are decât să tacă dacă nu vrea să răspundă. El tot are s-o întrebe:

— Dar unde mergeți?

— Eu? Acasă. Și numește satul care-i cu vreo douăzeci de kilometri pe șosea mai sus decât satul lui Ignat.

— Gândeam că sunteți de aici din oraș...

— Hm! Încearcă a râde pe întuneric femeia amuzată de întrebarea lui copilărească: ea — și din oraș!

Atât și Ignat înțelege că alte amănunte: de ce-a venit, ce-a făcut aici — n-are să-i dea și ar fi bine să tacă, să n-o iscodească. Peste o vreme prinde a bate din tălpi, Ignat își amintește de încălțările ei... cum a coborât din cabină, întâi un picior... și se înveselește, dar tot îi vine s-o căneze că a pornit așa la drum.

— Ai să-ngheteți în sandalele iestea.

— Hm, să îngheț! Mare pagubă dacă am să îngheț.

— Iaca na! De ce vorbești așa? Mai bine ai umbla oleacă, până vine vreo mașină. Dacă stai locului, înțepenești. S-a lăsat frig. Mi-i să nu ningă noaptea asta...

— D-apoi de cu zi când veneam a și prins a fulgii.

— Da, da! Ignat îi bucuroș că vorba începe să se lege. Ori se bucură că el și femeia asta mai mult necunoscută decât cunoscută au amintiri comune... Când mergeam în mașină așa-ia zburau fulgii prin față. Șoferul cela din satul matale era?

— Nu, venea de mai departe... Să vezi cum a oprit. Eu așteptam la șosea. Cum vedeam o mașină, de departe ridicam mâna. Dar nu opreau, se duceau ca vântul. Dacă văd că nu oprește nici una, zic: ce să fac? ia să nu ridic mâna, să stau așa pe margine. Și cum n-am ridicat mâna, mașina a oprit și m-a luat. Vezi cum se-ntâmplă uneori?

— Se vede că tot așa... se stricase la motor ceva...

— Nu, că am mers repede... Numai când să ajungem la satul matale, a prins a tuși nu știu ce...

Pe nesimțite Ignat se mută mai aproape, străduindu-se să-i vadă fața, parcă ar fi cu puțință s-o vadă pe întuneric. Când îl vede așa

aproape de dânsa, femeia, în gândul ei: uite-l, crede că dacă i-am spus o vorbă, două, poate să se bage peste mine! Și se ferește ducându-se iar la locul unde stătuse prima dată. Asta-i culmea: Ignat nu mai poate s-o rabde. Pe loc se întoarce: mie ce-mi pasă? Și apoi... mai știi cine-o fi fost insul? Se gândi în același timp: și la șoferul care-a adus-o de peste deal, dar și la bărbatul roșcat cu care s-a certat la poartă înaltă de fier, în oraș. Cum l-a prins de haină, printre vergi... Și el: cum i-a dat peste mână... Simte supărare, dar... și milă față de dânsa... De ce-a venit aici? De ce nu s-a oprit la barieră?

— Auzi? zice într-un târziu fără a se gândi dacă o să-l audă ori ba: a trecut dinioarea o căruță cu stuh pe aici.

Așteaptă cât așteaptă să vadă: l-a auzit? Ea tace. Dacă tace — tacă!

— Mă gândesc: oare cine mai acoperă amu casele cu stuh? Ori ce alta să facă cu dânsul?

Nici un răspuns. În vremea asta vântul aduce din deal scârțâit de roți și furnăit de cal.

— Se vede că l-a cumpărat de la vreun om. Balta încă n-a înghețat. Dar de ce-l duce noaptea? asta-i de mirare.

Femeia de colo păstrează tăcere. În alte împrejurări s-ar fi simțit jignit Ignat de atare nepăsare: el primul s-a stabilit pe acest loc, era deci mai vechi aici, un fel de stăpân, pe când ea a venit mai târziu, deci nu-i decât musafira lui. Când colo, să vezi în ce fel se poartă cu dânsul!

— La tată-meu casa-i cu stuh acoperită. Dar gândește-te când îi făcută! Are vreo optzeci de ani, de la bunelul încă. Dar să acoperi azi...

Ignat se oprește și grăiește cu alt glas, parcă s-ar contrazice pe sine însuși:

— Poate că omul vrea să dregă numai vreun colț. O haraba nu ajunge pentru toată casa. Pe de altă parte, stuhul îi mai trainic decât oalele albe de ciment care le pun unii... Mai cald în pod și ține mai mult... Iaca, la tata...

Hotărât lucru: nu-l ascultă! ori... se gândește la ale ei? Și-o fi adus aminte cum a venit cu mașina, cum a ajuns în satul din vale, cum a

servit-o cu apă omul acesta, dar în curte n-a poftit-o, i-a vorbit peste poartă...

— Eu mă duc pe jos. Am să ajung căruța cu stuh și... Tot nu vine nici o mașină!

A trântit-o Ignat ca din senin. Cu o clipă înainte nici prin gând să-i fi trecut una ca asta. Și cum spune, o ia din loc pe marginea șoselei, pe sub copacii golași ce se proiectează pe cer ca niște schelete de cine știe ce ființe bizare. Merge vreo sută de pași fără să se uite îndărăt și când oprește să asculte: îi departe harabaua cu stuh? aude pași în urmă. Se întoarce și o vede pe femeie venind după dânsul.

— Om bun, zice cu glas gătit: stai că merg și eu...

Aha, se teme să rămână singură... D-apoi că eu nici nu mă porneam unul pe jos cât lumea... Amu dacă merge și ea... Și cu glas tare:

— Haidem că aicea tot degeaba stăm. Dacă ne ajunge vreo mașină și-a vrea să ne ieie...

Femeia se apropie, dar nu merge alături — cărarea de sub copaci îi lată, de fapt nu-i cărare, ci un drum de vară pe care merg și mașini și căruțe când îi uscat — vine în urma lui. Îi aude pașii, deși mărunței. După o bucată de loc lui Ignat i se pare că ea abia se ține de dânsul și încetinește.

— Hai să ajungem harabaua.

— Care: haraba?

— Cum: care? Dar nu ți-am spus că a trecut dinioarea o căruță cu stuh?

— Cu stuh?! Uite-o, parcă ar auzi pentru prima dată și-ncă se face că nu-nțelege cuvântul.

— Da, cu stuh. Ce te miri?

— Am întreat și eu, îngaimă, după care mai adaugă niște vorbe din care Ignat nu deslușește decât una: visat. Ce-anume a avut în vedere: că a visat ea ori că lui i s-o fi năzărit că a văzut o căruță... haraba ce-o fi fost și încă cu stuh, dar de fapt nu era, pentru că... nu putea să fie. Doamne, am trâncănit din gură un ceas de vreme și ea n-a auzit nimica. La ce s-o fi gândit așa vârtos?

— Dar tu mergi? se întoarce Ignat — de cum încetinește el, încetinește și ea, iar când s-a oprit el, s-a oprit și ea. Ori... te temi de mine?

— Ei da! De ce să mă tem? Ce: îs fată mare?

— Asta zic și eu. Haidem odată! A grăit răstit, ca unul care se simte în drept să poruncească. Mai la urma urmei, n-a chemat-o. Odată ce-a pornit singură, fie bună să-l asculte... Hai să ajungem harabaua.

— D-apoi că am și ajuns-o.

Înainte lor, la vreo douăzeci de pași, se târăște pe drumul de țară de sub copaci harabaua încărcată cu stuh. Se aude nu numai scârțâitul roților, dar și bătaia copitelor, foșnetul spicelor. Când se mai apropie, Ignat o îndeamnă:

— Pune mâna și vezi: îi stuh ori nu-i stuh?

Femeia apucă un pământuf, îl rupe și-l aduce la față, parcă să-l miroase.

— Știi că-i stuh. Numai nu știi ce-i trebuie...

— Unde-i omul că nu se vede? Mergea din urmă...

— Cine mai acoperă acum case cu stuh?

— Cred că s-a suit dinainte.

— Casa mea era învelită cu stuh, dar am prefăcut-o și am acoperit-o cu olane...

— Hei, gospodarule, unde ești? strigă Ignat.

— Sunt, sunt! răspunde omul dintre cai. Voi ce: vreți să vă suiți sus?

— Mergem și pe jos că deasupra o să ne sufle vântul.

— Numai să nu fumați că-mi dați foc la haraba.

— Tu fumezi? râde Ignat către femeie. Nu fumăm nici unul.

— Atuncea-i bine, se răspunde omul și îndeamnă caii: dii, băieți, dii!...

Acum se țin amândoi de-a stânga harabalei — copacii de pe margine s-au terminat, începe câmp curat, vântul prinde a bate cu putere, stuful sus sună. Ignat merge ceva mai înainte, femeia pășind mărunț vine din urmă. Ignat schimbă câte-o vorbă cu omul, femeia merge și tace — se gândește la ale ei: degeaba, degeaba am pornit de-acasă... dacă am văzut că nu-mi merge de la început, mai bine mă întorceam înapoi... trăgeam nădejde să mă întorc de cu zi, dar s-a

întunecat... Ridică ochii, vede spatele lat al lui Ignat — de fapt, nici numele nu-i știe — își amintește unde-i, ce face și deodată o cuprinde o spaimă: unde m-am pornit... cu omul ista pe care nici îl cunosc, nici îl știu... să mă întorc înapoi cât nu-i târziu!.. cât nu m-am prea depărtat de oraș... Se oprește, întoarce capul și privește îndărăt: au ajuns pe deal, de aici șoseaua merge pe loc drept, orașul cu luminile lui a coborât sub dâmb, numai zăriștea se vede deasupra lui, pe cer...

— Amu hai! aude glasul bărbatului: haidem, ce-ai rămas?

— Mi s-a părut că aud o mașină, răspunde cu toate că nu auzise nimic.

— O mașină? Ignat se oprește și ascultă: ți s-a părut. Haidem că rămânem de căruță. Ori nu vrei să mergi? Tare mai ești nehotărâtă: ba mergi, ba nu mergi.

— Așa-s eu, ce să fac...

Abia apucă Ignat să zică: hai, hai că... și nu-și mai termină vorba: de după dâmb, dinspre oraș se repede spre cer un maldăr de lumină, apoi lumina coboară spre ei bătând în lungul drumului — umbrele lor, amândouă, se aștern lungi, peste seamă de lungi alături de cea a căruței încărcate și întunecă lumea din față.

Amu-i clar: vine mașina despre care-a vorbit femeia.

— Hei, oprește! Ignat iese în mijlocul șoselei ridicând mâinile în timp ce căruțașul trage mai pe margine. Oprește, măi!

Șoferul prinde a încetini, cu toate că ajuns la loc drept pornise să desfășoare viteza: l-a recunoscut pe cel ce i-a ieșit în cale.

— Ce-i, măi Ignat: ți-ai cumpărat stuh?

Îi Vasile Lefter de la dânsul din sat, cu o cisternă în mașină.

— Pe dracu — nu-i al meu!.. Eu am fost la spital... Nu-i nici o mașină, m-am pornit pe jos...

— Hai, suie! Repede!

— Dacă nu-s singur. Am o tovarășă. Doi suntem.

— Am un loc. Suiți unu. Ignat către femeie:

— Suie mata... ai drum mai lung de mers... eu am să vin pe jos...

Femeia, îndărătnică:

— Nu mă sui! Nu mă duc singură.

— Cum: singură? se supără Ignat: cu șoferul! Ajungi la mine-n sat, oprești altă mașină și te duci mai departe. Eu am să vin pe jos...

— Hai! strigă Vasile: ce vă târguiți? Suiți careva ori mă duc! Și include viteza.

— Stai, mă! răcnește Ignat: nu vrea să meargă singură. Se teme...

— Dar cine-i? De unde? O știi?

— Da, dintr-un sat mai sus... Știut că o știu... Vasile pierde răbdarea. Apasă pe pedală, acuși mașina o ia din loc.

— Hai! Suiți amândoi. Găvozdiți-vă cumva... N-o să ne mai controleze noaptea... Femeia într-o clipă-i în cabină. Se face mică de tot. Ignat se așează și el, oarecum pe-o parte. Trage portiera și mașina demarează cu viteză. Trec pe lângă harabaua cu stuf și se aștern drumului luminat până departe de faruri...

Peste vreo treizeci de minute se deschide brusc în față panorama satului ca o mare de lumini. Încetinindu-și mersul mașina prinde a coborî în pantă, la vale.

Pe pragul casei când deschide ușa Ignat simte că-l prinde frigul pe dinăuntru. Picioarele-i scapătă, capul i se face greu: am obosit... am mers pe jos... atâta am stat și am așteptat în drum... Împinge ușa, calcă peste prag, găsește comutatorul și aprinde becul de deasupra ușii, afară. Mută mâna să aprindă lumina în tindă, dar o lasă-n jos: nimeresc ușa bucătăriei și așa... Intră în bucătărie pe întuneric, deodată se întoarce și iese iar în prag.

Nimeni în ogradă: mi s-a părut că am auzit pași... De la gardul dinspre șosea bătătura-i luminată până la jumătatea grădinii, spre Mal.

Iar îl strânge frigul dinăuntru. Tremură inima... Ce-i cu mine? Ce m-a apucat?... Se întoarce, intră-n tindă, de aici în odaie. Aprinde lumina: știam că nu-s lemne — de unde dacă n-ai adus? — nici cenușa nu-i scoasă — d-apoi că nu, cine era s-o scoată?

Se lasă pe scăunel în fața plitei: au făcut-o la capătul sobei... Ana zicea: mai ușor vom încălzi odaia... Pe urmă a vrut s-o mute în bucătărie, lângă hornul cuptorului, dar n-a avut timp: s-a dus la spital.

A apucat să scoată ușița, dar Ignat a pus-o la loc, iar când l-a întrebat Ana, a zis că a dat-o cu totul afară și face focul în cuptor când vrea să încălzească un pic casa. De ce să se gândească sărmana? Il cuprinde mila pentru Ana, pentru dânsul... Mai ales când își amintește cu ce glas l-a întrebat: ce mănânci? Îți faci ceva fiertură?.. Și a înclinat uite-așa capul... De câteva zile n-a sorbit o lingură de mâncare caldă.. Era niște supă-n oală. Ia capacul — s-a sleit, are o pieleță deasupra, ca de grăsimi, cu toate că a uitat să prăjească niște ceapă...

Ia aminte prin odaie: parcă-i schimbat ceva... patul bine așternut, pernele frumos clădite, laița aranjată, farfuriile puse în ordine pe masă...

Zărește o hârtie pe colț — o foaie de aritmetică împăturită în două.

O desface:

«Eu Paraschița sora ta am fost azi după amiază și te-am cătat...»

— Aha. A fost... Ce-a vrut?

«Am văzut că la tine-i dezordine și am făcut oleacă de regulă. A zis tata că te-a cătat și el și nu te-a găsit. Am venit eu și tot nu te-am găsit. Unde umbli atâta? Tu ce gândești? Drumu-i alături, intră unul și te curăță de ce mai ai în casă... Eu am să mai vin...»

Ignat se duce la ladă să vadă de-i bine încuiată. Se uită pe sobă unde ține cele câteva peliclele...

Lăsat spațiu gol și mai jos:

«Am mai fost o dată și iară nu te-am găsit. De amu n-am să vin. Dar vreau să te înștiințez că a doua oară l-am văzut la poarta ta pe moș Chirilă, zicea că-i trimis de la cârmuire să te cheme că nu știu ce aveau a-ți spune acolo. L-am întrebat, el numai a dat din umeri, dar eu am înțeles că știe, dar nu vrea să spuie că-i vorba de casă... Iac-așa! Amu când m-oi duce înapoi am să trec pe la cârmuire, că atunci când veneam am văzut lumină mare acolo, lume multă, și am să aflu... Dar tu să știi că vor să-ți dărâme casa și să te mute de aici...»

Ignat lasă foaia pe masă. Pune palma grea și o acoperă. Stă o vreme cu ochii închiși, apoi se uită spre fereastra din fund, la ceasul deșteptător: unsprezece fără zece... or mai fi ei oare acolo?.. cam târziu... azi, sâmbătă... Încrunță din sprâncene: îi trece prin fața ochilor

chipul lui Petrea oprit cu brișca la poartă — nu degeaba a venit, — dar nu credea că azi or să hotărăscă... Apoi o vede-n fereastră pe Ana: când i-a spus de Petrea, s-a făcut a nu auzi și s-a luat cu altă vorbă. A prins a-i povesti visul... cum veneau din vale de la Nistru, în sus, pe cărare... cum au ajuns la mal... lună, bine... cum s-au sărutat... iar când s-au uitat, casa lor nu era, locul gol... Să fi simțit și ea ce avea să se-ntâmpale? Ori, poate, mamă-sa care-a fost la dânsa să-i fi spus, dar pe departe, prin pilduri, cum are obiceiul... Ori chiar a visat?.. Că vorba asta se poartă din primăvară: ziceau capii satului, loc bun, taman potrivit să înalțe un ansamblu de clădiri obștești: combinat de deservire, blocuri pentru specialiști, hotel-restaurant pentru turiști — ai valea Nistrului ca-n palmă... Va să vină lume de pe lume... se poate și un sanatoriu, să se odihnească cei din marile centre industriale ale lumii... Astă primăvară s-a văzut că gospodăria n-are mijloacele necesare și lucrările s-au amânat... Între timp Ignat și-a terminat pereții, a pus acoperișul, a gătit o odaie, s-a așezat la trai și când îi spunea careva din vecini: ce facem, măi Ignate, că vine buldozerul și ne dărâmă? — și tu ca baba Ioana, zău! cum să le dărâme? de ce atunci ne-au mai dat loc de case? — atunci! acum planurile s-au schimbat... nu ți-am spus că a venit un mare inginer cu ajutorii lui și au făcut măsurări? erai la muncă și n-ai văzut... Ignat rânjind: nu mai dărâmă ei nimic... n-au alt loc unde să construiască?.. Acum, citind scrisoarea asta, își aduce aminte de vizita lui Petrea: de asta m-a umplut frigul pe dinăuntru când am pășit pragul...

Ia palma de pe foaia de hârtie, o ridică, se mai uită o dată la locul unde scrie «să-ți dărâme casa», o bagă-n sân și dă cu pumnul în masă: mă duc să văd ce pun ei la cale acolo! Iese din casă călcând de du-dueie pământul sub dânsul. Când deschide portița să iasă-n uliță, vede pe cineva șezând ghemuț pe banca de la gard.

— Tot aici ești? Îi mirat Ignat, dar mai mult supărat: nu se aștepta s-o vadă pe femeia cu care-a venit de la oraș — s-o vadă aici unde-a lăsat-o când au coborât din mașină. Și doar a îndemnat-o să intre-n casă, dar a refuzat!

Femeia nu-i răspunde. Ba i se pare că s-a întors și s-a retras mai încolo, și el se îmblânzește.

— Ai să îngheți.

— Lasă că nu mi-a fi nimica, zice, dar îi cam sună dinții în gură.

— N-a trecut nici o mașină?

— Nu.

Lumina becului de deasupra ușii cade pe șipcile gardului, dungi negre se aștern pe paltonul și baticul ei. Se uită Ignat în lungul șoselei — nici zare de mașină. L-a rugat pe Lefter s-o repeadă până în satul ei, dar n-a vrut: zicea că-l așteaptă nevasta că au a se duce la o nuntă și dacă întârzie...

— Știi ce? Ignat o ia de mână: hai olecuță în casă și te-i încălzi.

— Nu, nu mi-i frig, încearcă să-și elibereze mâna.

N-o lasă. Spre mirarea lui, vede că femeia se scoală și-l urmează. Când ajung pe prag Ignat își aduce aminte că-n casă-i frig, focul nefăcut, cum o să se-ncălzească ea?

— Intră, acuși vin, și aduce la fuga din saraiul de la vale de casă un braț de lemne.

Le pune la gura plitei și-și șterge mâinile una de alta.

— Ce stai în picioare? Șezi. Femeia se oprișe lângă laiță, în dreptul ferestrei dinspre ușă. Eu dau o fugă până la cârmuire, peste zece-cincisprezece minute mă întorc. Dar nu cumva să ieși și să lași casa așa...

Femeia face cu capul: nu, și se așează pe laiță.

— Dar să vii repede, auzi?

— Tot o fugă! Și Ignat iese ca furtuna pe ușă.

Peste câteva clipe îi în șosea... Pe unde s-o iau? pe ulicioara pe după casa Ioanei... — dar îi glod, când am venit azi din centru a trebuit să merg un ceas de vreme... Pornește la deal: o iau pe asfalt!.. Ajunge în dreptul barierei ridicate ca o cumpănă de fântână și face pe sub arc, la dreapta. Ține fuga până la podețul unde l-a gâbjit pe puștiul ce nu vroia să se ducă cu taică-său la cumătrie. Se uită înainte și vede că-n ferestre la cârmuire îi întunerice — nu-i nimeni... Cum de nu m-am

gândit de-acasă? Tot acum se aude bătând în șină în celălalt deal: o dată, de două ori, de trei...

— Șase... nouă... numără Ignat: zece, unsprezece... Unsprezece!

— Bang! mai bate o dată și Ignat tresare: douăsprezece! dar trebuia să fie unsprezece... ceasul de pe fereastră arăta unsprezece fără zece... — a trecut timpul... s-a dus — când? cum? — uite-așa... nu știi? timpul trece fără să ne-ntrebe pe noi...

Târziu. Târziu de tot. Miezul nopții. S-au stins luminile pe la case. Liniște de jur-împrejur. O liniște stranie, încât să-l întreb în clipa asta: de ce te-ai oprit în drum? ce vrei? ce cauți? Ignat n-ar ști ce să răspundă. Oboseala ce l-a cuprins când a urcat pragul casei, frigul dinăuntru îl copleșesc iar, și el se zgribulește ca un copil în fața viscolului dezlănțuit.. Odată, într-o iarnă, s-a dus cu tata la vreascuri pe deal, departe — erau ani grei, nevoie... Au tăiat niște salcâmi tineri — cu o baionetă lată — au făcut două sarcini bune și au pornit înapoi, spre casă. Tata înainte, cu sarcina lui, el venea din urmă... Pe la jumătate de drum s-a stârnit un vânt, a prins a viscoli... Îl ruga pe tată-său să oprească, să răsuflă, tata zicea că dacă stau în loc, poate să-i troienească, trebuie să meargă... Au tot mers înainte... S-au rătăcit... Au luat-o pe altă râpă și au ieșit departe de sat... Odată tata i-a zis lui Ignat să lepede sarcina, el n-a vrut, a cărat-o înainte... Până la urmă au ajuns acasă... Ignat a căzut la pat — a căpătat pneumonie — și a zăcut până-n vară. Il apuca tusea și nu-l lăsa câte-o oră...

...Să mă duc de vale, la alde tata? chibzuieste Ignat. S-or fi culcat... Ori să trec pe la Petrea, să-l întreb?... Da, mă duc la dânsul... Coboară de pe asfalt și o ia de-a dreptul, pe-o hudicioară. Observă mirat că nu i se mai cufundă picioarele ca ziua — a înțepenit glodul. Pășește mai îndrăzneț și odată calcă într-o băltoacă — i se duce piciorul până peste bocanc.

— Drăcia dracului! înjură și se întoarce la asfalt. Pornește-n sus, de unde-a venit... Mă duc mâine...

Mai pe urmă, trecând vreme destulă după ziua, adică... după noaptea aceea când i-a călcat pragul femeia străină și necunoscută, femeia care

a fost ca o minune a vieții lui, la care se întorcea cu gândul în clipe întunecate și grele, se întorcea și depăna fir cu fir împlinirea cum s-au văzut și s-au cunoscut, au vorbit o noapte întreagă amândoi și abia către ziuă s-au culcat, când se gândea își amintea fiecare cuvânt, fiecare mișcare a ei, îi auzea suflarea înceată... repede... întretăiată, simțea mirosul mâinilor, hainelor, feței, părului, — când se gândea și-și amintea, pe toate le putea înțelege mai mult sau mai puțin, una nu și-o putea explica: de ce-a grăbit înapoi și nu s-a dus la taică-său ori la Petrea să afle ce-i cu casa? ce-l așteaptă a doua zi? de ce s-a întors atât de repede: de teamă să nu-i fure ceva? dar din clipa când i-a adus ceașca cu apă a văzut ce fel de om îi... putea ea să plece lăsând ușa descuiată? Și unde avea să plece, sireaca, în miez de noapte?... Își amintea că așa obosit după muncă și de atâta umblătură peste zi, a ieșit din casă repede, dar și mai iute fugea înapoi. Își amintea bucuria nelămurită ce-i umplu sufletul când apropiindu-se de casă văzu lumină-n ferești, apoi călcând în ogradă simți miros de fum — se ridica fumul lin din hodgeac... Apoi a intrat și a văzut-o șezând pe laiță, îmbrăcată cum o lăsase, cu mâinile-n poală, iar focul în plită ardea, în vreme ce lemnele aduse de dânsul stăteau jos sub plită cum le lăsase... Cum îl vede intrând femeia se scoală de pe laiță:

— Bine c-ai venit. Eu mă duc.

— Cum așa: te duci? Pe de-o parte Ignat îi bucuros: m-a așteptat! Se temea că n-o găsește. Pe de alta îi nedumerit: focu-n plită duduie, iar el nici n-a pus mâna pe toc cu chibrituri. Deschide ușița să vadă: nu i se năzare? iar de colo glasul femeii:

— Eu l-am aprins.

— Dar lemnele stau... cum le-am pus...

— Erau altele-n plită. Gata așezate.

— Da?... Ignat se scarpină la ceafă: să le fi pus eu și am uitat? Nici nu țin minte de când n-am ațâțat focul... Poate Paraschița...

— Paraschița? Așa o cheamă pe femeia ta?

— Nu. Pe femeia mea o cheamă Ana.

— ?..

— Paraschița îi soră-mea. A fost aseară pe la mine și nu m-a găsit. Mi-a lăsat o scrisoare... Ignat bagă mâna-n buzunar, scoate peticul mototolit și-l desface. Iaca, îmi scrie: «Vor să-ți dărâme casa...»

— Casa asta? S-o dărâme? Cine s-o dărâme?

— D-apoi... capii satului... Vor să facă pe locul ista niște clădiri mari, cu etaje...

— Chiar așa?

— Da, poftim de citește... Și-i dă hârtia.

Femeia o ia, o netezește și buchisește cu greu cele câteva rânduri pe care le arată Ignat cu degetul.

— Curat așa scrie... Dar nu se poate una ca asta. Așa casă mare, așa frumoasă. Nu... N-au voie... Nime n-are să le deie voie. Casă făcută gata. Casă nouă, nu veche...

— De trei ani începută... Anul ista, dacă nu se-ntâmpla nevoia și nu rămâneam singur, poate-o terminam...

El îi singur, își zice-n gând femeia... De asta mă uit și nu văd urmă de femeie în casă... Și amu dacă-i singur, ce stau eu aici? Unde s-a mai văzut să intre femeie străină în casă străină la un bărbat străin care-i singur... Cum: singur, dacă a spus că pe nevastă-sa o cheamă Ana? Dacă așa o cheamă, înseamnă că nu-i singur?..

Așa tulburată femeia își poartă privirea de jur împrejur: tavanul îi nalt, colțurile sus rotunjite, aicea muncă a trebuit, nu șagă! frumos, tare frumos — a văzut așa la Casa de cultură la dânsa-n sat, la oameni nu ține minte să fi văzut. Apoi privirea îi lunecă peste sobă — și soba naltă, cu muchii drepte, de aici trece peste patul de la perete cu patru perne mari clădite una peste alta, iar deasupra aruncată o cuvertură străvezie. Se uită așa, din fugă, și trece la fereastra din fund — sub ea un pat mic, scurt, de copil — pe pervazul căreia vede câteva vazoane cu flori: un chipăruș, un crăciun și încă o floare cu vițe lungi spânzurând pe margine-n jos... a uitat cum se cheamă. Vede că țârna-i uscată, crăpată...

— Mă uit că florile... deschide gura, dar întorcându-se către stăpân amuțește momentan.

Ignat o privea țintă și ea se simte străbătută de fiori, ca atunci ziua, când l-a văzut prima dată la gard. În fundul ochilor lui, adânc, s-a aprins ca un foc, care vrea să se rupă, dar el nu-l lasă și numai cât o jerbă se rupe, apoi iar se întunecă, ochii. Acuma e aproape, așa de aproape de dânsa, cum n-a fost nici când așteptau în marginea orașului mașina, nici când ședea alături în cabină — de fapt, tot timpul a privit dintr-o parte... iar acuma e așa de aproape... anume s-a dat spre mine ori așa-mi pare?.. Vrea să se ferească, dar numai capul și-l retrage, trupul îi rămâne pe loc.

— Pe tine cum te cheamă?

— Ana.

— Cum?! Tot... Ana?

— Da... răspunde femeia și deodată vede că s-a întâmplat ceva înspăimântător, ceva... la care nu se aștepta: omul acesta, uriașul din fața ei dintr-odată s-a întunecat la față, s-a făcut negru — luminile din ochi s-au prăbușit în adânc, un gând dinăuntru lui zvâcnește, el deschide gura vrând să spună ceva, dar nu poate rosti un cuvânt, ci numai un suspin se aude, un geamăt înăbușit.

Femeia ridică mâna, parcă ar vrea să-l ajute, dar dându-și seama de gest, o lasă-n jos rușinată.

— Pe mine mă cheamă Ignat... Odată cu ultimul cuvânt își revine și zâmbește vinovat: pentru îndrăzneala că a întrebat? pentru propria bălbăială?

— Da... îngaimă femeia și pleacă ochii: știut că...

— Știi cum mă cheamă? De unde?

— Nu! exclamă femeia cu gândul în altă parte. Pentru o clipă Ignat avu impresia că-i Ana lui de față — femeia asta-i josuța ca și Ana lui, doar ceva mai plină la trup, mai îndesată. Iar baticul galben care-l poartă pe cap... Da, de la batic s-a început... Din prima secundă când l-a văzut, i-a aprins ochii: parcă au zburat de pe el niște flăcări, i-au intrat în ochi și s-au scurs în piept, în suflet. Tot vroia să vadă cum arată la față, dar nu putea, că-i fugeau privirile. Iar când i-a întins ceașca și ar fi putut s-o vadă de aproape, ea s-a întors într-o parte.

— Of, dar ce mai stau?! se alarmează și rotindu-și ochii prin părți parcă ar fi avut de luat ceva — n-are nimic, e cu mâinile goale! — pornește spre ușă.

— Cum: de-amu te duci? Dar stai, încălzește-te... Măcar oleacă...

— Trebuie să mă duc, și apasă pe clanță. Într-o clipă-i lângă dânsa.

— Auzi? spune cu sufletul la gură: eu am închis drumul!

— Drumul... l-ai închis?

— Când veneai... ziua... și s-a stricat mașina... ai văzut... mai la deal o prăjină ridicată pe marginea șoselei?

Femeia: am văzut.

— Am dat-o jos și am legat-o. Așa că dacă trece vreo mașină are să deie semnal, am să auzim și am să ieșim...

— Dar... de ce?

— Cum adică: de ce? prinde a clipi Ignat: ce suflare de om și aista? după ce m-a ascultat și a venit în casă — dacă n-o luam de mână, acolo stătea! — nici nu s-a așezat măcar olecuță... Crezi că are să poată trece?

— Nu! De ce l-ai închis, drumul?

— Eu? ridică din umeri Ignat: așa, m-am gândit că...

— Dar dacă trece vreunul, nu bagă de seamă că este bariera și din viteză...

— Aaa! se dumerește Ignat: de asta întrebi? Dar.. nu... lasă, nu avea grijă: este pus un semn... se vede de departe — lucește... un semn special... n-avea grijă... zău că... poți să stai olecuță să te odihnești, zău că... așa, de pe drum... la vreme de noapte... a trecut de douăsprezece... să stai în șosea?..

— Nu, eu mă duc! Poate trece vreo mașină și cât de târziu, dar ajung... Mi-am lăsat casa singură... Auzind vorba hotărâtă a femeii, Ignat se dă la o parte: la început, când a pus ea mâna pe clanță, a apucat și el cu mâna lui, cu gând să n-o lase să deschidă, acum se ferește. Dacă vrea, ducă-se, n-am s-o opresc.

— Da, dacă-i singură casa... Și eu când mă duc la lucru, de când îs singur... tot timpul mă gândesc: ce-i acasă? dar n-a intrat careva?

Aici îi șosea, trece lume multă, mașini, oameni fel de fel... Mai ales noaptea.

— Casa mea îi mai departe: al treilea rând de la ulița centrală. Dar totuna... — Da, știut că... Dacă-i casa singură... Stai că se aude ceva... Ignat ridică mâna la ureche cu palma desfăcută. Femeia lasă clanța și se retrage vreo doi pași înapoi. Parcă s-ar fi speriat că dă năvală cineva pe ușă și o găsește aici. Ignat trece la fereastră și ascultă: se aude departe vuiet de motor. Privește spre deal, poate vede vreo lumină, dar nu se zărește nimic. Să meargă cu farurile stinse?

— Stai, acuși vin! Și iese afară. În prag ascultă iară: nu-i zgomot de mașină. După pârâitul mărunț... poate-i un tractoraș, ori o motocicletă?

Când intră-n casă, femeia stă tot în acel loc, dreaptă, nemișcată.

— O motocicletă... Pe undeva în sat...

— Dar văd că-ți faci bătaie de cap cu mine... pe neașteptate zâmbește: nu trebuie, zău...

Zâmbetul ei îl săgetează pe Ignat din creștet până-n tălpi: are impresia că a mai întâlnit-o, a mai văzut-o, o cunoaște de demult, că o cunoaște bine pe femeia asta... Dar unde? când? de unde o cunosc? să-mi amintesc... să-mi amintesc...

— Ai! exclamă femeia: ce-i cu mata, Ignat?

— Eu? Auzindu-și numele, tresare: nu-i nimic...

— Te-ai făcut nu știu cum iară negru la față... ca dinioarea... Și ai închis ochii...

— Mi s-a făcut greu pe inimă... M-a amețit capul... Mi se-ntâmplă uneori, dar nu ține mult. Trece... Odată la lucru, în carieră... că eu la piatră lucrez...

— La piatră?!

— Da, la încărcat, la descărcat... Odată, zic, cum mergeam cu blocul în mână, când să-l pun pe platformă — camionul nu venise, clădeam pe platformă — mi-a venit tot așa o amețeală... M-am oprit cu piatra-n mână... am simțit cum se clatină pământul sub picioare, tavanul deasupra prinde a umbla: încolo-încoace... mai repede, tot mai

repede... Ia-ia să se prăbușească tavanul de piatră asupra mea... Dacă nu era badea Pricop să mă apuce de braț... cădeam cu tot cu piatră... îmi fărâmam mâinile, labele picioarelor, mă izbeam cu fruntea de vreo muche...

— Dar de ce? Întreabă femeia în șoaptă: ai vreo boală de... te ametește așa?

— Eu? Doamne ferește! Îs mai sănătos decât un taur. Numai că... uneori când mă gândesc la viața mea.. iac-așa îmi vine câte-un gând greu și atunci mi se dărâmă tot înăuntru... mă ametește capul, mi se întunecă-n ochi și ame...

— A-a! femeia duce mâna la gură și se lasă încet pe laiță, schimbându-se la față...

Ignat amuțește la jumătatea cuvântului. A vrut s-o întrebe acum el: dar ce-i cu mata? dar îi trece prin cap că ar putea să creadă că anume vrea s-o bage-n sperieți ori să-i stârnească mila ca s-o rețină la dânsul în casă... A doua zi, dimineață, când a ieșit și s-a apucat să sape-n grădină, pe dânsa lăsând-o să-și împlinească somnul — se culcaseră târziu! — apoi când s-a întors și n-a mai găsit-o și a alergat la poartă și s-a uitat în susul și-n josul șoselei și n-a văzut-o de parcă ar fi plecat pe aripi de vânt, când s-a gândit, și a doua zi și în celelalte zile despre ce i se întâmplase atunci — nu putea să-și explice nici într-un chip. Era, poate, la mijloc oboseala, poate teama de-a rămâne singur, iarăși singur, ori poate se trezise în ființa lui ceva mai adânc, ceea ce nici nu bănuia că există, că trăiește într-însul, poate groaza că ea va pleca, va ieși uite-așa pe ușă și va dispăre în bezna nopții, fără ca el să reușească a-și aminti unde-a mai întâlnit-o, de unde senzația că ar fi cunoscut-o cândva, altă dată... într-o altă lume... într-o altă viață?

— Dar vei fi flămânzit! exclamă Ignat: stai că... Bagă mâna-n buzunarul hainei, scoate un măr și i-l dă: poftim!

Femeia privește o clipă la măr, apoi la Ignat, iar la măr, iar la dânsul.

— Ia-l. Ia-l și gustă. Mai am unul... Și-l scoate și pe al doilea, îl șterge cu palma, apoi îl întinde femeii, stând așa cu mâinile întinse,

cu merele-n palme. Musafira dă din cap: nu, nu trebuie, de ce te deranjezi?

— Gustă, că-s bune! I-am dus și ei câteva la spital, iar acestea mi-au rămas.

— Femeia matale-i la spital?

— Da. Nu ți-am spus?

— Nu.

— Eu la spital am fost azi. La dânsa...

— Văleu!.. Dar focul se stinge.. sare de la locul ei, se duce la plită, se lasă-n pirostrie, dechide ușița — ușor, cu atâta îndemânare... eu uneori mă muncesc mult, se miră Ignat — ia câteva lemne, le pune pe foc și o închide la loc. Stă un timp tăcută până iau foc lemnele — o dungă de lumină prin deschizătura de sus se așterne pe fruntea ei... tremură? ori fruntea se clatină? — și într-un târziu grăiește: amu cum se simte?

— Cine? Ignat o privește țintă — în clipa când musafira s-a dus la plită, a și uitat despre ce a pornit vorba: unde oare am văzut-o? unde am întâlnit-o? poate-am visat-o?.. mai degrabă am visat-o în noaptea când... am adormit târziu... când a fost doctorița la mine, a stat ca vreun ceas și a plecat. Pe urmă m-am zvârcolit în așternut: ce-i asta? ce-i cu mine? S-a dus la fereastră, a tras cu urechea afară, i se părea că aude zgomote sub ferești, a ieșit de câteva ori, nu era nimeni... Era în noaptea când a venit Ana... se vede că taman atunci se zbucliuma în salonul ei, să iasă... Simțise și ea că-i Marieta la dânsul?.. Ori, poate, taman în clipa aceea trecuse pârleazul și o ținea fuga prin orașul adormit, pustiu... Venea spre casă, venea la dânsul... Și el, după ce adormi, o visă... visă o femeie ce umbla pe la fereastră, tot voia să intre-n casă, punea mâinile la ochi să vadă cine-i în casă, el, Ignat, dormea în pat — parcă dormea, parcă se prefăcea, dar în același timp o vedea... ea, femeia, se muta de la o fereastră la alta cercând să vadă înăuntru, și el se uita la dânsa și știa că-i Ana lui... Dar nu semăna, avea alt chip și... Când a simțit că a deschis ușa tinzii, apoi cea de la odaie, a continuat să doarmă cu fața la perete și nu s-a trezit și nu i-a

răspuns, pentru că, deși era Ana, nu semăna cu dânsa, era altă femeie, și la față și după haine. Ignat s-a gândit că anume și-a schimbat înfățișarea, ca să-l încerce, să-l ispitească, să vadă ce-o să facă, iar el, visând, prin somn, în gândul lui, pricepu că și doctorița era tot o altă întruchipare a Anei, și anume venise ca să-l pună la încercare, să-l ispitească, de aceea stătu mai bine de-un ceas dându-i a înțelege că dacă vrea, ea poate să rămână peste noapte la dânsul, și el a zis că vrea, și ea când a văzut așa, când și-a dovedit toată puterea asupra lui, a plecat. Asta i-a fost destul, atâta a vrut ea... După ce-a plecat, s-a zvârcolit ceasuri la rând până a adormit, dar cum a adormit nu știa, și când a simțit că s-a întors, că-i la fereastră, că stă cu palmele la ochi și privește înăuntru să vadă ce face el, a priceput că-i tot ea, doctorița, dar nu era ea, că semăna cu Ana, și nici Ana nu era, alta era, altă femeie. Abia acum înțelege Ignat că femeia din visul lui semăna cu femeia asta, căci avea capul învăluit într-o lumină galbenă și din cauza acelei lumini nu putea să-i vadă fața, după cum nici acum nu i-o poate vedea. Da, ea era, femeia asta...

— Zic: cum se simte... nevastă-ta?

— Aa, face Ignat ca deșteptându-se din somn și-și trece mâna pe la ochi... Mai bine. Zice că mai bine. De fapt, nici n-are cine știe ce boală. Ar fi putut să steie și aicea-n sat, că avem doctori, dar doctorii de aici (n-a spus: doctorița) au sfătuit-o că-i mai bine să se trateze la oraș. Acolo sunt specialiști buni și îngrijirea-i alta...

— Da... Între timp femeia și-a tras din colț un scăunel și s-a așezat. Focul s-a aprins bine, ea stând lângă plită se încălzește, simte cum o cuprinde o moleșeală plăcută, iar când își amintește că acum câteva clipe a vrut să iasă, să se ducă, i se pare nesperios gândul, o glumă... Ridică ochii și se uită prin casă: pe peretele din față, între cele două ferestre, sunt rânduite într-o ramă mare mai multe poze — oameni perechi, câte unul, mai mulți la un loc... În una se văd bărbați și femei legați în cruce cu prosoape lungi... o nunță, nunta lor?.. care-i femeia, adică mireasa lui? cum arată? Aici simte că Ignat o privește-n față și-și mută ochii — pozele-i vin taman la umăr — el stă-n picioare și

cum stă s-ar părea că ea, femeia, îi gazda, iar el, bărbatul, e musafir. Își mută privirea, oprind-o asupra feței de masă, cu marginile brodate: o găinușă și un cocoșel, între ei o floare, o găinușă și un cocoșel, între ei o floare, într-un loc cocoșelul ține floarea-n cioc, în altul găinușă o ține, într-un loc cocoșelul întinde găinușei floarea, în altul găinușă i-o întinde cocoșelului... Cusătură de mână, de mână deprinsă cu acul, lucrătoare pricepută, cu gust...

— Da, repetă femeia îngândurată.

Își întoarce privirea după privirea ei, acumă gata a-i spune care poză, când și cu ce ocazie a fost făcută... o vede pe ochi că vrea să-l întrebe... aici eram flăcău, m-am fotografiat la joc, primăvara, de Paști, a venit un fotograf de la oraș, unul șchiop... peste vreo două luni am plecat la armată... dincolo-s cu Ana și cu alte două fete... când m-am fotografiat, nu știam că o să ne căsătorim, ne-am fotografiat din întâmplare... aici, legați cu prosoape, suntem la nuntă, la tata, pe malul Bahnei, la peretele de la vale, numai dat cu lut peretele, nu trebuia întins nici tu țol, nici tu... dar ea nu întreabă, ce femeie și asta! Ea își întoarce privirea, trecând peste dânsul, și acum se uită... sub masă! Se uită și el și vede pe scândura pusă pe chingile mesei o strachină cu nuci.

— Vă-leu! Și eu mă gândeam cu ce te-aș ospăta? Iaca, am niște nuci... Uitasem ca de când lumea... Ia vasul și-l pune pe masă... Pofțim, treci aici...

— Iaca, am merele iestea. Nu trebuie... Femeia arată cele două mere ce le ține în poală... Frumoase cusături: și fața de masă, și perdelele...

Se uită Ignat la fața de masă, la perdele.

— Le-a cusut încă acasă, că după aceea n-a mai avut vreme. Harnică nevastă, n-am ce zice. Lucra de-a valma cu mine, la cel mai greu lucru... Poate că din asta i se trage... Nu știi. Alde bătrâna și soră-mea îmi zic: leapăd-o, măi, ce-ți trebuie așa femeie?

— S-o lepezi? zvâcnește femeia de la locul ei... De ce s-o lepezi?

— D-apoi că noi n-avem copii... Totuna, zic ele, n-are să-ți nască... Dar anii trec, tinerețea se duce...

— N-aveți copii? Femeia face un pas către Ignat, apoi nu știu cum se întoarce și se așează pe laiță... Și pentru asta vrei s-o lepezi?

— Eu? Ignat roșește. Eu nu vreau s-o lepăd. Alde mama și soră-mea mă îndeamnă. Dar ce-ți tot bat capul cu necazurile mele? Ia mai bine să-ți stric niște nuci, că-i fi flămânzit, zău că... Sparge nuci, scoate miezurile și le pune grămăjoară pe colțul mesei din partea musafirei.

Sparge nuci și pe sărite povestește cum și-au făcut casa asta... au ales locul cel mai frumos în tot satul, deasupra Nistrului... de aici se vede lumea până hăt departe... toate noutățile aicea întâi vin, că-i la șosea... Despre aceea cum s-a certat cu brigadierul... mai nainte a lucrat pe tractor, a lăsat tractorul și s-a băgat în stâncă, la scos piatră...

— Nici eu n-am copii, spune femeia îngândurată... De asta, poate, m-a și lepădat al meu...

— Cine: bărbatu?

— Da.

— Și unde s-a dus?

— D-apoi la fabrică, la oraș... Femeia întinde mâna lin, ca prin vis — privind-o ai crede că nu vede nimic înaintea ochilor! — poartă mâna pe fața mesei, găsește movilița, ia un miez, dar nu-l pune în gură, ci îl cercetează cu luare aminte. S-au nimerit două miezuri alăturate, dintr-o nucă mare, pline de râușoare bine pronunțate, din două jumătăți bine lipite, miezul arămiu la culoare. Îl întoarce pe-o parte, îl întoarce pe alta, apoi îl apasă cu degetul cel mare... ori numai așa pare că l-ar apăsa?... o jumătate de miez se desprinde și cade pe masă...

Ignat stă în picioare și sparge nuci. Când vorbi femeia despre bărbatul care-a lăsat-o și a plecat la fabrică la oraș, imediat văzu în fața ochilor scena din fundătură: omul de dincolo de poartă, care s-a rupt din mâinile ei când a vrut să-l rețină, bărbatul ei era... Ignat trage scaunul și se așează, cu privirea la nucile din strachină: parcă ar fi toate la fel, dar dacă te uiți mai bine... una-i lunguiată, mai albă la coajă, alta rotundă, iar alta are un vârf ascuțit, acolo unde a fost floarea... dacă nu iei seama bine când vrei s-o strici, poți să-ți spargi palma... alta-i adunată într-însa ca un om rușinos, prins de teamă de

toate cele dimprejur... Asta-i ceea ce se vede, dar când o spargi, nuca, abia atunci vezi cum îi cu adevărat și ce-i într-însa: una se desface ușor, numai ai strâns-o între degete și i-ai scos miezii, alta-i pietroasă de trebuie să-ți ucizi mult degetele până o desfaci, iar după ce-o desfaci nu-i poți scoate miezii și o lași așa, iar cu alta te zbați, te zbați și n-o mai poți desface, de parcă nici n-ar fi nucă, ci o piatră de marmoră... Și nucile ca și oamenii... se întâmplă până la urmă s-o desfaci și... vezi că-i seacă, are miezul putred, negru, dar pe din afară arăta frumoasă...

— Care-s seci îs și ușoare... Ignat își amintește că femeia începuse a-i povesti de bărbatul ei și întrebă: la oraș?

Femeia pune miezul din mână alături de cel căzut pe masă, încercând să lipească jumătățile la loc.

— De astă primăvară, de mai bine de jumătate de an îi dus. Nici măcar nu știam unde-i și ce-i cu dânsul. Iac-așa într-o bună zi a dispărut... Dimineață când m-am pornit la lucru la vie, a rămas acasă — de la o vreme zicea că se simte rău... Dacă ți-i rău, zic, ar trebui să te duci la doctor. El unde-mi răspunde: n-am nevoie de doctor. Ce să-mi facă mie dofctorul?.. Atunci, zic, șezi câteva zile acasă, poate ar să-ți treacă. M-a ascultat. Când veneam de la lucru îl găseam culcat, cu ochii în tavan... Grăiam la dânsul și nu-mi răspundea. Îl chemam la mâncare, nu vroia nici să guste. Și slăbea, tot mai galben se făcea. În fiecare zi mă grăbeam să mă întorc mai devreme. Ajungeam, lăsam sapa pe prispă și alergam în casă — mă temeam că nu-l mai găsesc, nu-l mai văd... Într-o zi a dispărut cu adevărat. Nu-i o zi, nu-i două, nu-i trei... Îl credeam dus la frate-său, că are-un frate la Șerpeni, dincolo... Ei, dar... femeia brusc amuțește: ce-ți bat capul cu necazurile mele? M-am întins la vorbă. Chiar mă mir de mine, că eu, dacă vrei să știi matală, nu prea deschid gura. Amu nu știu ce mi-a venit să-ți spun...

Ignat stă cu mâinile întinse pe masă — a uitat că s-a apucat să spargă nuci. Femeia tot vorbind n-a dus nici un miez la gură. Privește pe deasupra mesei, și lui Ignat i se pare că la mâinile lui se uită. Încetează să le miște: așa o să-i vină ei mai ușor să povestească? Deodată i se face rușine de propriile mâini: mari, butucănoase, cu

degete groase, pielea pe burice plină de zgârieturi negre, iar arătătorul de la dreapta cu unghia ruptă mai din rădăcină — i se face rușine și vrea să le tragă de pe masă, să le pună pe genunchi, dar femeia amuțește, dă capul înapoi, rotunjind ochii... Nu cumva a crezut că vreau să mă reped spre dânsa și s-a speriat?... Lasă mâinile întinse pe masă. Iar când își cere iertare că... de ce a pornit a povesti, se ridică și ea și-n odaie se înstăpânește un aer de stinghereală, fiecare gândindu-se: uite că m-a luat gura pe dinainte... încep să mă plâng... am pornit-o cu mărturiseniile — se uită unul la altul și zâmbesc vinovați. Da, s-ar fi convenit să se despartă — o cerea buna cuviință, creștineasca purtare, ei însă...

— Nu vorbi așa! exclamă Ignat și vede că femeia tresare aruncând o privire spre fereastră. Ascultă cu luare aminte, apoi se întoarce și privește și el într-acolo, spre deal, unde parcă a licărit o lumină. Nimic... Din capul locului am simțit că ai o durere la inimă, zău că... Nu știi cum să-ți lămuresc, dar când ți-am întins ceașca cu apă la gard, când am văzut cum ai dus-o cu mâna tremurată la gură și ai început să bei...

Vorbește cu atâta însuflețire, de parcă ar povesti impresia ce-a făcut-o drumeața asupra altcuiva, nu asupra lui. Vorbește și se uită la ulciorul ce stă pe celălalt capăt al mesei acoperit cu un caiet în pătrățele — din el a rupt foaia dublă soră-sa și i-a scris despre casă!.. Se miră: cum de nu l-am văzut până acum, ulciorul... și deodată simte că femeia îl privește drept în față, i se uită drept în gură... nu, nu-i bine să mă deschid, să mă mărturisesc în fața ei, poate să mă creadă un prefăcut! — și roșește ca un băiețandru, până în urechi. Amuțește și el, la jumătate de cuvânt. Peste câteva clipe ori câtă vreme să fi trecut, când se rupe din astă încremenire, saltă, parcă l-ar fi aruncat o putere de pe scaun! Întinde mâna, ia ulciorașul și de acum din ușă zice:

— Stai că amuș mă întorc. Și iese.

— Nu. Eu nu beau vin, se apără femeia cu mâinile când, peste câteva minute, Ignat se întoarce din cealaltă odaie, unde s-a auzit sunet de doagă de butoi... Doamne ferește! Nu cumva să crezi că...

— Dar nu mai cred nimica-nimicuță. Numai amu, când am dat cu ochii de ulcior, mi-am adus aminte, prostul de mine, că am poftit om în casă, de pe drum, obosit, degerat...

— Dar mi-am venit în fire. Mulțumesc...

— Ei vezi? Și era să stai în șosea... Ia-te, bre, că aveam niște pahare. Pe unde-or fi oare?

Caută spre pervazuri, aruncă ochii spre sobă, la comoda dintre patul mic și masă și, când s-o deschidă să caute-ntr-însa, dă cu ochii de ceașcă.

— Bea singur dacă vrei. Eu nici în gură nu-l iau.

— Mă rog. Nu te silesc.

Ignat se așează. Toarnă în ceașcă.

— Și ziceai că așa... într-o bună zi a luat și a dispărut?

— Cine? A, bărbatu-meu? Da, când m-am întors de la lucru de la vie, nu-i. Și nu-i o zi, nu-i două, trei nu-i... Credeam că-i la frate-său. Mă duc — nu-i la dânsul. Nici n-a fost. Poate-i dus la lucru, zic, s-o fi simțit mai bine și s-o fi dus la brigada lui de făcut drumuri. Nici pe-acolo n-a călcat. Trec zile, trec săptămâni — nici tu veste, nici scrisoare. Într-o noapte, zvârcolindu-mă așa, am înțeles: gata, nu se mai întoarce. Pentru că mi s-a arătat în ochi, l-am văzut depărtându-se de mine, repede, ca și când ar fi fugit. Am dat să alerg, am strigat: de ce te duci și mă lași, de ce fugi de mine — nu m-a auzit când l-am strigat. Credea că nu l-am cunoscut fiind cu spatele spre mine, dar chiar și de la spate l-aș recunoaște dintr-o mie de oameni... I-am spus de vedeniile mele unei babe de la noi din sat, care știe să ghicească, și mi-a spus: îi mort, să nu-l mai cauți...

— Mort? Vorbe băbești...

— Nici eu n-am crezut. Nu puteam să-mi închipui că Xenea poate face una ca asta...

— Xenea îl cheamă?

— Poate-l știi?

— Nu. Nu-l știu.

— De unde să-l știi dacă nu-i din satul nostru. Îi din Sus, de de-

parte. După pușcărie s-a întors la frate-său, aici la Șerpeni... Nu știu de la ce s-au sfădit, ce n-au putut împărți și a venit la noi în sat. Îi curat poveste cum ne-am cunoscut și ne-am luat...

Ignat ascultă — i-a trecut sfiala! până și de ceașca cu vin din fața lui a uitat — ascultă și din vreme în vreme ia aminte spre femeie. Se uită la fața ei, la ochi, la gură — acum povestește fără să-și întoarcă privirea în altă parte.

— Iaca într-o zi se zvonește prin sat că l-au găsit pe unul mort în Râpa-cea-Mare. Au alergat oameni, copii să-l vadă. Râpa-i adâncă, malul drept în jos — s-a mai dus odată unul cu caii cu căruța și s-a făcut fărâme. Asta demult, pe când eram copilă. Și mai încoace s-a pornit unul cu tractorul, beat, la cumătru-său în alt sat, și s-a răsturnat la vale...

— Cu tractorul? Pe Ignat îl trece rece prin spinare: când lucra și el cu tractorul, era să se prăvale odată într-o râpă, — ce-i drept, nu prea adâncă — s-a dus o roată din față peste mal, dar a dovedit să cârnească și s-a îmțepenit tractorul în loc...

— Am alergat și eu. Fugeam și mă gândeam: îi el? nu-i el? El, altul cine să fie? Și-a făcut seama. Dar: de ce? de ce? mă tot întrebam. Să fi avut vreo boală și eu n-am știut? De ce și pentru ce a stat la închisoare, nu mi-a povestit. Dar nici eu nu l-am ispitit, mă gândeam: mai bine să uite, ce-a fost a trecut. Bine că amu-i bine... Adică: a fost. De când ne-am luat și până la o vreme a fost, nici se putea mai bine. Dar după ce-a murit băiețelul...

— Ați avut un băiețel?

— L-am născut la șapte luni și a trăit vreo patru săptămâni. Zic, cum a murit băiețelul, s-a schimbat, alt om s-a făcut. Nu-l mai recunoșteam. Să fi văzut cum l-a plâns, cum îl bocea când l-am îngropat. Parcă ar fi fost un om mare cu care a trăit o viață împreună. N-am văzut așa bărbat — să bocească mai frumos ca o muiere...

— Chiar bocea? Fără să-și dea seama Ignat soarbe dintr-o răsufare vinul — i s-a uscat pe neașteptate în gură.

— Nu era el. Când am ajuns acolo, venise doftorii cu poliția și-l

ridicau în mașină. L-am văzut la față, fărâmată și umflată fața, greu să-l recunoști, dar nu era el... Pe urmă s-a aflat că era din cei care lucrau la carieră, la piatră...

— Da, îmi aduc aminte, am avut un caz...

— A! țipă femeia: am uitat că mi-ai spus că lucrezi la piatră...

— S-au bătut atunci câțiva pe malul râpii. Acela a lunecat și a căzut. Când au văzut ceilalți că nu mai mișcă, nu mai suflă, au fugit și l-au lepădat...

— Așa am auzit și eu... Ce oameni crunți și răi mai sunt pe lumea asta, Doamne, Doamne! Femeia se uită la ceașca pe care Ignat a umplut-o, o prinde cu două degete de tortița subțire, o întoarce și privește la floricelele aurii.

— Stai că mai am una.. Ignat scoate a doua ceașcă din sertarul comodei, întocmai ca prima... Uitasem, zău! Avem două în casă. Le-a adus nașul Pricop, de ziua Anei. Dar poftim, gustă un strop de vin...

Femeia clatină din cap, ferindu-și mâna de la ceașcă:

— Nu, nu! Nu beau, Doamne ferește... După o lungă tăcere: jumătate de an n-am știut nimic de dânsul. Am umblat pe la vrăjitoare ca să mi-l întoarcă înapoi că, mă gândeam, numai fărâdecât este la mijloc o muiere care mi l-a luat... Amu vine într-o zi unul de la noi din sat — dus pe vară cu lucrul la oraș — vine și-mi spune: fa, Anișoară, l-am văzut pe Xenea al tău — unde, măi om bun? — la fabrică, la oraș... Dar la care fabrică nu mi-a spus, că nici el nu știa. Ori că Xenea nu i-a spus ca să nu-l găsească? Și numai săptămâna ceea am înștiințat că-i la fabrica de mobile. Dar nu m-am putut rupe de la lucru și, iaca, abia azi m-am repezit. Zic: mă duc să văd ce face acolo, ce are de gând, poate se întoarce acasă...

Pe măsură ce femeia-i deapănă nefericita poveste a vieții ei Ignat tot mai mult se încredințează că da... am văzut-o undeva... da, am întâlnit-o cândva... dar unde și când, nu-și poate aminti. Deodată parcă i se luminează: da, atunci a fost, în copilărie, aveam vreo zece ani... m-a luat mătușă-mea în satul de unde-i ea... ai mei toți acasă bolnavi de tifos... să nu mă molipsească și eu... Acolo, ieșind odată în uliță, m-am

luat la joacă cu alți copii... era și o fetișcană... ce ne-a venit? hai să ne batem cu pietre... ei, băieții, dădeau în mine că eram străin, din alt sat... am dat și eu și am lovit-o pe fetișcana aceea... așa avea ochii, ochii ei, trăsăturile feței... Tot ne striga să încetăm cu huligănia, s-a vârat între noi să ne despartă, careva a nimerit-o la cap... i-a spart capul... când am văzut așa, toți ne-am împrăștiat care încotro... mătușă-mea m-a ocărât... dar fata a treia zi m-a văzut și zice: răi băieți... mi-ați spart capul, dar nu mă doare... așa-mi trebuie dacă m-am băgat între băieți... Așa-mi trebuie... ține minte cuvintele ei, cu toate că au trecut atâția ani de atunci... Să fie fata aceea? Ori, poate, mi se pare?

— Da? Ignat clatină din cap, iar în gândul lui: interesant, are semnul de atunci în cap, deasupra urechii, din dreapta? ar trebui să fie dacă-i copila de atunci... Te-am văzut cum vorbeai cu dânsul...

— M-ai văzut?! Femeia se dă îndărăt și-l fixează cu privirea.

— Azi seara, când veneam de la spital înapoi. Am apucat de-a dreptul ca să ies mai repede la șosea, că se înnopta. S-a întâmplat să trec taman pe ulicioara unde-i fabrica de mobile și v-am văzut. Stăteau amândoi de vorbă la poartă: mata de partea asta, el de partea ceea...

În clipa asta Ignat simte că se întâmplă ceva cu femeia: s-a sucit brusc într-o parte și se uită peste masă. Privește și el într-acolo și vede ceva învelit într-un prosop: o pâine!.. De unde că eu n-am apucat a cumpăra?.. Aveam de gând să iau câteva de la oraș, dar am uitat în graba mare... Paraschița a adus-o și mi-a lăsat-o... Când se gândește la soră-sa, femeia de alături răsuflă o dată tare, dar scurt, adânc, după care se tănuiește — a izbit-o vorba mea în inimă? dar de ce? i-am spus ceva neplăcut? a speriat-o faptul că am văzut-o la poartă?.. Se întoarce către dânsa: e albă la față cum îi varul.

— Ce-i cu mata? Ți-i rău?

Femeia clatină din cap:

— Nu, nu... Dar Ignat vede că tremură toată, parcă ar scutura-o figurile... Așa, nu știi ce... m-a apucat. Aș vrea niște apă, olecuță de apă dacă se poate...

Ignat ia ceașca, i-o apropie de gură:

— Soarbe un gât de vin. Nu te teme. Are să-ți facă bine, zău...

Femeia își lipește marginea ceștii de buze, soarbe o dată, de două, de trei ori fără să mai întrebă ce-i: apă ori vin, bea lacom, însetată, privind tîntă la fața lui Ignat care s-a ridicat în picioare și stă drept. Privirea ei e plină de uimire, parcă acum prima dată îl vede prin ceața ce-i vălurește pe dinainte.

— Nu știu ce mi-a venit așa... Mi se întâmplă uneori, rar de tot... De mult nu m-a amețit așa. Parcă mi s-a oprit în loc inima. Mulțumesc, om bun, mulțumesc...

Ignat face cu mâna: lasă, pentru ce așa mare mulțumită?

— Ei, ți-a trecut?

Femeia pleacă ochii în jos, spre picioare: da. Și deodată se simte arsă de rușine: iată, am intrat la omul ista necunoscut, străin, și încă nu destul că am intrat, dar m-am apucat să-i spun necazurile, să-i mărturisesc viața, nenorocirile... Nu-i bine, zău nu-i bine, nu se cuvine așa, nu-i frumos... Ce-are să creadă el despre mine? Își prinde între degete marginea paltonașului și începe a o frământa. Cele câteva înghițituri de vin au încălzit-o, și de la plită bate căldura. Face o mișcare cu umerii. Ignat observă:

— Dar lasă-ți paltonul, că-i cald. Zău, dezbracă-l!

Și întinde mâinile să-l ia de parcă musafira l-ar fi desbrăcat de acum.

— Nu, nu! Nu mi-i cald.

— Măcar baticul.

Femeia lasă capul într-o parte: mă rog. Desfăcându-și paltonul la piept, scoate baticul, îl împătorește și-l pune alături, pe laiță. Ignat dintr-odată îi vede fața, părul, bărbia — pân' acum, îmbrobodită peste obraz, numai nasul și o parte din gură se arăta. Nici ochii nu-i văzuse! Iată, dar, că scoțându-și broboada galbenă, are-n față cu totul altă femeie; tânără, rumeoară, cu scânteii în priviri. Nu se poate reține — are astă proastă deprindere! — și se uită la gâtul ei: nu poartă măregele, nici cercei. Are gât subțire, de asupra lui ovalul feței stă ușor înclinat, iar de sub palton iese gulerul unei rochii vișinii, de lână...

Se așează la locul lui, pe scaun, și zice îngândurat:

— Mă-i crede ori nu, dar când te-am văzut la gard, când ți-am dat ceașca cu apă și am văzut cum ai luat-o și te-ai întors s-o bei, am înțeles că tare necăjită ești, suflet chinuit, de tocmai m-a tăiat la inimă.

Femeia tresare și, strângându-și umerii și genunchii, se face și mai mică.

— Nu știi de ce, crede-mă, am mare bucurie că te-am întâlnit și ai intrat în casa mea. Și că-mi povestești viața... Că eu de atâta vreme singur: vin de la lucru, mă duc la lucru, nimeni nu mă așteaptă, nimeni nu mă petrece dimineața. Înainte, acasă, eram mulți în familie, mi se părea: ia de-aș rămâne singur... Amu s-a întâmplat de-am rămas... Dar nu despre mine am vrut să-ți vorbesc...

— Spune, spune! Îl îndeamnă femeia temându-se că are să tacă, n-are să-i spună viața lui și atunci or să rămână numai cu povestea vieții ei spusă și are să iasă că el a amăgit-o, a furat-o...

— Și știi de unde bucuria mea, Ană?

— Da? tresare femeia, auzindu-și numele.

— Mi se pare că noi ne-am văzut undeva, ne-am mai întâlnit cândva...

— Da?! Femeia se luminează la față... Și mie mi s-a părut așa. Știi când? Când s-a auzit motor afară și ai fugit să vezi ce-i. Ai zis: stai că mă duc să văd, și te-ai uitat nu știu cum la mine de-am simțit că am mai văzut cătăturile iestea undeva.

— Da?! Ignat se miră și el nespun: așa să fie oare? Dar... gustă nucile. N-ai luat nici un miez.

Femeia întinde mâna spre cele două mere pe care le pusese pe marginea mesei.

— Am să iau un măr. Măcar că mă dor dinții de dânsel.

— Dar nu-s tari! Îs moi și dulci. Poftim, gustă ce-a dat Dumnezeu. Și să mă crezi ca altceva n-am...

— Nici nu trebuie mai mult.

Mușcă ușurel din măr, întorcându-se tot așa într-o parte. Mușcă și tace. Tăcere în casă, liniște, nici un zgomot de afară. Trebuie să fie

târziu. Ora unu după miezul nopții. Ciudat lucru, i-a trecut oboseala. S-a încălzit. Femeia se uită pe sub sprâncene la stăpân. El stă îngândurat, cu ochii pe jumătate închiși. Așa, cu fața în umbră, pare că a adormit — becul e deasupra lui. Dar nu doarme... Ce i-a fost dat a păți: să se oprească în casă străină! Când a intrat și s-a uitat, îndată a văzut că lipsește femeia. Peste tot mână de bărbat, numai patul, pernele așezate de mână de femeie — zice că a fost soră-sa. Încolo... Măcar și farfuriile de pe masă... Castroanele... Nu li-i locul aici... Și florile... de mult neudate... I se face milă de flori. Așa se întâmpla și cu dânsa vremea de la urmă, când încă era omu-său acasă. Ducându-se la lucru îi zicea: măi bărbate, dar fă ceva prin casă, pe lângă casă, măcar florile să le uzi. Venea și tot uscate le găsea. Apuca ea cana... Dar femeia lui are gusturi bune. Uite ce frumoase flori și-a crescut!.. Apoi gândul se întoarce asupra uriașului care stă alături, tăcut, liniștit, nici nu suflă. Ce mai întâmplări și-n viața omului: trebuia să se strice mașina, trebuia să se oprească la poarta lui, ea să se dea jos și să-i ceară un strop de apă... I se uscaseră buzele, i se uscaseră în gât, îi ardea sufletul. Stând în cabină — șoferul se tot muncea cu motorul — simțea că o mistuie pe dinăuntru: se vedea ajunsă-n oraș, mergând pe străzi străine, neștiind încotro să apuce, în care parte-i fabrica... Târziu, măcar dacă pornea la drum de dimineață, dar... n-a putut. A fost la lucru, apoi l-a căutat pe omul care l-a întâlnit pe Xenea să-i dea lămuriri, să afle de lucrează și sâmbăta. Acela: chiar de nu lucrează, tot îl găsești, că el casă n-are, la fabrică trăiește, n-are unde se duce... Când a văzut că-i rău cu mașina, era să se dea jos, să ridice mâna, dar parcă a ținut-o ceva, nu se îndura... Pe urmă s-a urcat și omul ista și a mers... Zice că m-a văzut vorbind cu Xenea la poarta fabricii? Ori numai așa spune ca să mă încerce, să mă afle? Nu pare să fie om rău... Dacă era, dacă ar fi... Uite-l stă cu ochii închiși. Mi se pare că vrea să doarmă.

— Ți-i somn?

— Eu? Ignat tresare: nu, mă gândeam... Se îndreaptă de spate scuturându-și moleșeala. Să mai gustăm un gât de vin. Ia ceașca, o

duce la gură și o golește dintr-o răsuflare. O pune pe masă: mă gândeam, cum îi viața omului! Azi trăiești, umbli, alergii, aduni, te zbuciumi, griji peste griji, nu-ți ajunge, iei de ici, pui dincolo și când îți pare că ai legat capăt de capăt, că ai izbutit ce-ai dorit, numai ce vezi că toate s-au spulberat și degeaba truda și oboseala... Da! Nu sunt vorbe care mi-au venit amu. Și să nu crezi că am în vedere casa. Am făcut una, oi mai face una, dac-o fi să mi-o dărâme... Nu de casă-i vorba, măcar că am muncit din greu trei ani de zile cu nevasta... Eu de viață vreau să zic, de viața noastră. Tare-i nu știu de ce pe dos lumea asta, viața asta... Când am ajuns să ne așezăm la cuibul nostru, să începem a trăi omenește, hop! că vine nenorocirea și rămân singur... A treia, ba, a patra lună singur... Socoate: suntem în noiembrie, da înapoi octombrie — una, septembrie — două, august — trei, din iulie-i dusă de-acasă. În ziua când ne-am sfădit...

— V-ați sfădit? Cum ducea mărul la gură, femeia rămâne cu mâna ridicată. De ce v-ați sfădit?

— Nu știu... Mă-i crede ori nu, Ană; și când rostește numele cu ochii închiși ca să-și poată aduce aminte mai bine șirul zilelor și nopților ce atât de greu au trecut, pline de gânduri zbuciumate, când rostește numele, se gândește, poate, la nevasta lui care-i departe în spital, stă tot așa cum a văzut-o azi, cu coatele pe pervaz, cu ochii duși... ori, poate, la femeia din fața lui, la viața omului pe pământ, la viața acestor două femei — una pe care o cunoaște de câteva ore, dar amândouă îi sunt atât de aproape... de mă-i crede ori nu, Ană, dar nopți la rând m-am gândit și răsgândit din ce s-a iscat sfada noastră și n-am putut pricepe. Parcă a fost un făcut, a băgat dracul coada între noi, parcă ne-ar fi ațâțat cineva anume. Că noi, în cei trei ani și mai bine de când ne-am luat, nu ne-am înconțat nici o dată. Am avut noi vreme pentru asta? că dacă veneam de la lucru — la început aici în sat, pe tractor, dar după întâmplarea aceea când m-am răsturnat...

— Te-ai răsturnat cu tractorul?

— Da... Nici nu știu cum am scăpat. Am zis că nu mă mai sui în vecii vecilor, m-am dus și m-am băgat la scos piatră... Și acolo odată era cât

pe ce să mă facă scrum curentul electric. Iarăși am scăpat, Ana-mi zicea să lepăd. Unde să mă duc? Aveam de terminat casa, intrasem în datorii, iar la carieră câștigam bine, făceam și câte două norme. Femeia lucra și ea, la început bibliotecară, pe urmă secretară... Tânără, deșteaptă, cu zece clase terminate. Apoi s-a înscris la studii, prin corespondență... Zic, dacă n-am putut să învăț eu, bine că măcar femeia mea învață... O lăsam să se ducă la examene, n-o puneam la lucru greu. Nu putea să șadă — singură se apuca. Veneam seara de la lucru, puneam ceva-n gură și hai la treabă până târziu după miezul nopții. La pereți, apoi la acoperiș, apoi la tencuit... beci am săpat, tot eu l-am căptușit, amândoi cu femeia. Alții mai năimesc, plătesc, noi singuri ne descurcam. Ne-am făcut casa ca rândunelele cuibul — singuri am cărat lut, singuri piatră și, ca să țină mai bine, îl muiam cu vлага sufletului nostru. Dacă oboseam mă opream să-mi trag sufletul și ștergându-mi fruntea de sudoare — de eram jos, în ogradă, ori sus, pe casă — mă uitam înprejurul meu și mi se părea că-l văd...

— Pe cine?

— Pe feciorașul nostru...

— Aa!.. Da, da! Femeia vorbește grăbită cerându-și iertare pentru întrebarea ne la locul ei.

— Mi se năzărea că-l văd jucându-se în drum, de-a harbujeii, ori fugind prin curte călare pe-o nuielușă, nechezând în gura mare cum fac toți copiii. Ori cățărându-se prin pomii din fața casei... De se întâmpla Ana pe aproape și mă vedea dus pe gânduri, trecând pe alături fie cu o căldare cu nisip, fie cu altceva, se oprea mai încolo și mă privea. Nu mă uitam spre dânsa, dar îi simțeam privirea... Mă luam cu năzăririle mele și-n câteva minute cât stam așa, mi se făceau la loc puterile, ca prin vrajă... Și iar la lucru, de... nu puteam nici să dorm. Cum vara nopțile-s scurte, mă luam cu lucrul și, când mă uitam, iaca-i dimineața și trebuie să mă duc la carieră. În primul și-n al doilea an eram vesel, ne zbenguiam ca doi fluturi, ea uneori mă întreba: dar un' te uiți așa? iar ți-ai adus aminte de ibovnica din armată?.. Odată îi spuseseam ca într-o șagă că am cunoscut la armată o femeiușcă

cu ochi de japoneză.. Îi răspundeam râzând: pe alta decât pe tine nici în gândurile mele n-o primesc. Și întorceam pe loc vorba: măi tu măi, un' te cațări? lasă perele-n pace, nu vezi că-s verzi? Ana se uita la mine ca la un smintit, apoi când pricepea că strig la cineva să nu se urce-n pomii noștri tineri care abia se înfiripau și nici vorbă să aibă fructe, râdea și ea și mă întreba: dar la cine strigi? — cum: la cine? la băiețelul nostru... Se uita la mine, zâmbea vinovată, apoi se lipea de mine: las' că o să-l avem... o să fie frumușel, bucălat, rotunjour și voinic ca tine... Tot așa trăiam cu nădejdea, în așteptarea lui: că vine, că trebuie să vină, n-are cum să nu vină... Dar el nu venea. Un an, al doilea, al treilea...

— Cum: n-a purces grea nici o dată? întrebă femeia simplu, fără jenă, parcă l-ar fi cunoscut pe uriașul din față ei de când lumea.

— De vreo două ori mi-a dat a înțelege că-l are. Dar... după aceea nu știu ce se-ntâmpla că...

— Aha, dă femeia din cap: înțeleg.

— Eu cred că din lucru greu i se trage. Ți-am spus că așa puțintică la trup, exact cum ești mata, lua nu o căldare cu nisip, ci două și acelea căuta să le umple cu lopata până sus... Și la cărat cotileț...

— Cotileț?

— Da! Eu îi spuneam: lasă, măi femeie, nu te oropsi așa, am să car eu, că-s bărbat... Ea: nu și nu, vrea să ajute, nu poate sta... Tot așa, până odată am văzut-o că se răsuțește de mijloc. Era după casă și se putea să n-o văd, dacă nu mă întâmplam acolo... S-a apucat cu mâinile de mijloc, s-a făcut vânătă la față, a prins a tremura... M-am repezit spre dânsa speriat: n-o mai văzusem în asemenea stare. Când m-a văzut, mi-a făcut semn: fugi! nu te apropia, auzi? Vorbea de parcă i-aș fi fost străin. M-am speriat și mai rău: ce-i cu dânsa? nu vrea s-o văd? ori, dacă mă vede, i se face mai rău? În neștiința mea m-am depărtat. Zic: lasă, o să-i treacă. M-am dus în treaba mea, dar peste câteva minute mă întorc să văd ce face femeia mea, poate trebuie s-o ajut? O gălesc șezând, lac de sudoare, se uită la mine și zâmbește: ai găsit lopata? — care lopată? — aceea de fier... În ziua ceea se zăhăise lopata și n-aveam cu ce amesteca la făcut

ciment. Dar o găsisem mai nainte, iar ea uitase... Ori vroia să lege vorbă cu mine și grăise cuvintele care i-au venit primele pe limbă? M-a trecut rece prin sân: nu ține minte ce-a fost cu dânsa? O întreb: ți-a trecut? Ea: ce să-mi treacă? nu mi-i nimica! Am înțeles că... și am tăcut. Am ajutat-o să ajungă până-n casă, s-a hodinit și până-n seară iarăși am lucrat amândoi de parcă nimica nu i s-ar fi întâmplat. Nici eu nu i-am adus aminte, nici ea... și nici n-am spus la nimeni... Nu știu cum de-a ajuns la urechile alor noștri: mama și soră-mea care a fost de cu seară aici, de-au prins a-mi spune ce-i cu dânsa, că nu-i a bine. Cu Ana adică. Vorbeau și se uitau una la alta, cu înțelesuri. Parcă vroiau să-mi spună ceva și nu îndrăzneau. Numai să le fi auzit scoțându-i vorbe rele Anei, aveau să le sară fulgii la amândouă. Nu s-au încumetat a-mi spune secretele lor. În schimb i-au spus soacrei, mamei Anei, ori în față, ori prin cineva. Acea, bună de gură, mă întâlnește și-mi toarnă toate vorbele-n ochi și mi s-a limpezit totului-tot. Chipurile, Ana mea s-ar fi avut în vorbă cu Petrea inginerul...

— Inginerul?

— Aista de la noi din sat. Care-i mai mare pe tot ce se construiește...

— Care vrea să vă strice casa?

— N-aș zice că el anume. Cică, așa iese după planul ce le-a venit de sus.

Femeia face cu capul: înțeleg. Ignat, auzindu-i întrebarea, tresare: vezi, femeie străină, nu cunoaște nici satul, nici oamenii, dar a ghicit.

— Ori mai nainte de-a ne lua noi s-or fi știut. Ori după ce-am plecat eu la armată.

— La armată?

— E curat o poveste cum ne-am luat. Ar trebui câteva nopți ca s-o spun toată. Atâta vreau să te întreb, dacă nu-i cu supărare: oare poate să se întâmple așa ca o femeie, fată ce-o fi, dacă s-a știut cu alt bărbat, înainte ori după ce te-a știut pe tine, să nu mai poată avea copii? Poate să fie așa ceva?

Când îi pune uriașul întrebarea asta, o întrebare copilărească, femeia se înroșește la față, pleacă ochii și se-ntoarce într-o parte. Ignat așteaptă cât așteaptă și, dacă vede că tace, continuă:

— Amu pe la începutul verii a venit la noi în sat o doctoriță tânără și s-a oprit peste șosea de noi, în gazdă. Ana mea s-a împrietenit cu dânsa și așa de bine se înțelegeau că mă miram... surori să fie și nu s-ar împăca așa. De unde și din ce atâta înțelegere nu puteam pricepe. Marieta — așa o cheamă pe doctoriță — lucrează până în prezent la noi în sat — s-a mutat cu gazda-n centru — am simțit eu că a prins a mă cerceta, căutând să stea cât mai mult de vorbă cu mine, să se apropie... Nu că ar fi avut vreun gând ascuns, dar, simțeam, nu-i sunt indiferent. Nici mie... să-ți spun drept... ești oaspetele meu, dar... parcă ne-am cunoaște de când lumea... nici surorii mele nu-i vorbesc așa, de la inimă, cum îți vorbesc matale... dar scoate paltonul că te-i încălzi și când ai să ieși are să-ți fie frig... Ignat o ajută să-și scoată haina, o ia cu tot cu batic și le agață în cui, la ușă... Zic: nici mie, să-ți spun drept, nu-mi era totuna când o vedeam. Femeie înaltă, voinică, bine făcută la trup, păr negru și lucios ca mătasea. Ochi mari...

Femeia îi întoarce o privire și zâmbește:

— Ia să te audă amu a ta!

— Crezi că nu știa că doctorița mi-i pe plac?

— Știa?

— D-apoi cum? Că doară tot ea o poftea la noi, o ruga să șadă cu noi, să ieie masa cu noi, uneori să doarmă la noi, să ne ajute la te miri ce lucru. Femeie de oraș, pentru dânsa toate noi și interesante aici, la țară. Și apoi, Ignat încercă a râde, zicea că, auzind că va fi trimisă la lucru-n sat, ea, care-i văzuse pe țărani numai la piață, cărând tot felul de saci și desagi, s-a gândit că-n satul lor or fi strașnic de fioroși. Când s-a dat jos din autobuz în marginea satului, a crezut că acuși tăbărăsc sălbaticii asupra ei și o înghit cu tot cu haine, încălțăminte și ce mai avea. Povestea și râdea. Le înflorea, bineînțeles, că-i veselă și glumeață și pentru asta, poate, ne-a plăcut: și mie și Anei. A intrat în familia noastră dintr-odată. Când a coborât, s-a întâmplat să fie Ana la gard, Marieta a întrebat-o cum să ajungă la dispensarz, că-i trimisă doctoriță aici. Și-a clătit Ana repede mâinile, și-a pus altă haină și s-a dus cu dânsa. A însoțit-o până-n seară, când aflu că s-a așezat în gazdă la baba

Ioana, peste drum. I-ar fi propus Ana să șadă la noi, dar cealaltă cameră nu-i gata, pe de altă parte ar fi zis și ea că au sfătuit-o ai ei — nici azi nu știu pe cine are în oraș: părinți, rude ori poate... — să se așeze-n gazdă la o bătrână. Cum a văzut bordeiul babei, a zis: asta-i și alta nu caut! A stat aici vreo jumătate de an, în care vreme era mai mult la noi... Acum, că a plecat Ana de-acasă, s-a mutat...

— De ce: s-a mutat? S-a sfădit, poate, cu bătrâna?

— Nu cred. Ignat se încruntă: cum să-i răspundă ca să-l înțeleagă?.. Cred că din cauza mea.

— Da?

— Eu, dacă am rămas singur, făceam că făceam, ieșeam la poartă și mă uitam la mașini. Ședeam ceasuri la rând și priveam cum trec mașinile... Ana a plecat și la început nici nu știam unde-i. Câteva zile n-am știut...

— Dar nu ți-a spus?

— Nu, că a fost în ziua când ne-am sfădit... Amu parcă-mi aduc aminte de la ce ne-am luat. Vin de la lucru acasă, obosit, și o găsesc cu spatele lipit de sobă, cu mâinile dinapoi. Când m-a văzut intrând pe ușă, s-a dat la sobă. Sta cu capul plecat și ochii spre fereastră. M-am uitat prin casă, n-am băgat de seamă nimic să-mi trezească bănuiala. Mama și soră-mea mi-au dat a înțelege să fiu cu ochii-n patru că poate să-mi pară rău pe urmă, dar are să fie târziu. N-am dat atenție vorbelor lor, că adică mi-ar pregăti o surpriză... Am pus traista pe laiță, la ușă, și m-am dus drept la dânsa. Am ridicat mâna — să i-o pun pe umăr? ori, poate, să-mi șterg ochiul drept că-mi dăduse niște colb de piatră... A țipat la mine: nu mă atinge! M-am dat înapoi. Fața i se-nroși, apoi se învineți, iar nările îi tremurau... Ană, draga mea, ce-i cu tine? — Fugi, lasă-mă... Nu te atinge de mine... S-a întors spre fereastra din fund, stând tot așa lipită de sobă, parcă s-ar fi temut să nu cadă. Am înțeles că-i rău cu nervii ei și am hotărât s-o las în pace. Am dat să ies, dar numai am făcut un pas, s-a întors și a zis cu glas sugrumat de mânie: te duci? ieși? mă lași? — dar... chiar tu mi-ai zis... — să mă lași! să te duci și să mă lași, auzi? să te duci la mamă-ta și la soră-ta cea scumpă...

Atunci am înțeles că iar s-au băgat între noi muierile cu vorbele lor veninoase... Cât am stat în casa părintească, cu greu le astupam gura și odată biata Ana, când încă eram la armată, a fost nevoită să fugă la maică-sa. Am aflat din scrisoarea ei și atunci le-am scris la ai mei, dar așa că primind hârtia mea tot atunci au adus-o înapoi... Amu, după sfada asta, când și-a luat câteva haine și a plecat, am crezut că la maică-sa s-a dus. Mi-am zis: are să vie singură. Dar iată că-i a patra lună...

Tăcere. Se lasă liniște. Se aude ticăind ceasornicul pe pervaz. Focul s-a potolit. S-a făcut cald în casă. Femeia stă cu capul plecat și tace. De la o parte pare că dormitează. Dar ea privește la ceașca din fața ei.

— Eu n-am știut luni de zile unde-i, grăiește într-un târziu. Când am aflat, m-am dus și l-am găsit, parcă l-am văzut ridicat din morți — așa mi-a fost bucuria... I-am zis: hai, ce facem, Xenea? mergi acasă? Nici n-a vrut să audă... Glasul femeii sună stins, din adânc, iar sub el se simte adunându-se, gata să izbucnească, lacrimile... Nici n-a vrut să audă...

Femeia întinde o mână vrând parcă să se ferească de cineva ori să ia ceva de pe masă, dar imediat o retrace. Ignat își amintește iar clipa când a văzut-o la poarta de fier: tot așa a întins mâinile printre vergi...

— La săptămână vine baba Ioana, Ignat arată spre șosea, o strigă pe Ana. Ies eu, se uită la mine și unde-mi zice în felul ei, șugubăț: fa, Ană, dar de ce nu-mi aduci oala cea mare? — care oală, mamă Ioană? — Ptiu, bată-te norocul... mi s-o părut că-i Ana, și-și dă părul alb de pe ochi, că-i căzuse de sub șalul pe care-l poartă și vară și iarnă. — Unde-i Ana? — Nu-i. S-o fi dus la mamă-sa. — De sâmbăta trecută la mamă-sa?.. Am priceput că baba o face pe proasta și nu pentru oală a venit, ci anume ca să mă ispitească. Zic: putea să se ducă și din cealaltă luni... Se uită ea la mine peste gard: nu-i la mamă-sa, măi Ignate. S-o știi de la mine că nu-i... — dar unde-i? — iaca știu, dar nu ți-oi spune... — de unde știi? — eu știu ce nu știi tu nici cu gândul...

și nici ea ce face și ce-i cu dânsa. — Dar ce-i cu dânsa, mamă Ioană? spune, auzi? ies dincolo, o apuc de piepții hainei... — Lasă-mă, băiete, că-mi rupi rochia... eeh, băiete, băiete, te văd eu cum ieși zi de zi, seară de seară la colțul casei și te uiți ba în susul, ba-n josul drumului... te zbuciumi, aștepți: nu-ți vine femeia... Dar nu pornești s-o cauți. Ești mândru, strașnic mândru, ca tată-tu Iosub, zău că... O ascult, dar numai eu știu ce se face în sufletul meu. Tun o dată: mamă Ioană, n-o întinde, că se rupe și te-a plesni rău... spune: unde-i Ana?.. Știi ce mi-a răspuns? Că ar fi văzut-o în ziua aceea fugind pe drumușorul de după casa ei, fugea plângând și tot blestemând. A înțeles că ne-am sfădit ori ne-am bătut și ea pe mine mă blestema... Îi la alde mamă-sa? zic — nu, îi la Târg?. — Cum: la Târg? — dacă ai bătut-o? amu or să vie și or să te ieie că au dus-o la spital... Când am mai auzit-o și pe asta, chiar că nu știam ce-i cu mine. Am bătut-o? Dar n-am atins-o cu un deget. Să vezi ce gând mi-a venit acolo, la gard. Mi-am adus aminte că... cu nu știu câte săptămâni mai nainte mi-a dat ea a înțelege că are să mă lepede și are să se ducă de-acasă. Unde? pare-se că a adiat vorba de spital. Cică, ar fi sfătuit-o doctorița Marieta. Am pornit la fugă în sat s-o găsesc pe doctoriță s-o întreb: ce-i cu Ana? unde-i Ana?.. Am căutat-o un ceas, dar mie mi s-a părut un amar de vreme, așa că alergând mi-au trecut nervii și m-am potolit. Mă întorceam acasă și iată că am întâlnit-o la șosea — pleca spre oraș. Oprise o mașină și era să urce, dar m-a văzut... Am privit-o țintă, drept în ochi... La un moment dat a zâmbit: hai, suie și tu și ai să mergi s-o vezi pe Ana — dar unde-i? — cum: nu știi? la spitalul din oraș — nu, nu știu — nu ți-a spus? Am făcut cu capul: nu mi-a spus... Am urcat în mașină fără a avea un ban, a plătit ea, m-am dus, am găsit-o — însăși Marieta m-a condus, a schimbat câteva vorbe cu Ana — ce-au vorbit n-am auzit — și s-a dus. Ne-a lăsat pe noi amândoi...

Ignat tace o vreme. Simte că-l cuprinde frigul pe dinăuntru. Ca atunci când au rămas — el și Ana — singuri, pe aceeași bancă, șezând cam la depărtare unul de celălalt. Doctorița șezuse între dânsii, dar după plecarea ei rămăsese locul gol.

— Drept să-ți spun, nici pân' amu n-am înțeles și n-am să pot înțelege vreodată cum de noi, doi oameni care-am trăit împreună o viață, chiar dacă viața a ținut nu o sută, ci numai câțiva ani, cum puteam să ne îndepărtăm așa unul de altul în câteva zile?

— N-a vrut nevastă-ta să vorbească cu tine?

— Nu că n-a vrut... Că nici nu ne-am înstrăinat într-atâta. Din prima clipă când m-a văzut, am simțit că clocotește într-însa, că abia așteaptă să rămânem amândoi...

— Eu l-am așteptat pe Xenea vreun ceas. La poartă l-am așteptat. Mă uitam în fundul curții să vie. Vremea trecea și el nu mai venea. I-am spus paznicului cine sunt, pe cine caut, a trimis vorbă prin unul, prin altul... Mi-a arătat clădirea, ușa pe unde trebuia să iasă. Stam cu ochii la ușă, dar nu ieșea. De vreo două ori mi s-a părut că-i văd fața-n fereastră, stă și se uită la mine: să vadă ce-am să fac, cât am să aștept. A ieșit pe neașteptate de după muchea gardului, lângă poartă. A răsărit în fața mea ca din pământ. Pe urmă, când așteptam o mașină la șosea, pe drum înapoi am înțeles că el de mult stătea după colț și mă urmărea ce fac... Amu ce mai vrei? Ce-ai venit?

— Așa te-a întrebat?

— Așa.

— Ana pe mine tot așa m-a întrebat: amu ce vrei? ce-ai venit?

— Auzi tu? Femeia clatină din cap, a mirare: Doamne, Doamne, cum pot să se potrivească oamenii pe lume? Dar și vorbele! Curată minune...

Observația i se pare lui Ignat adâncă, dar cam neînțeleasă. De unde avea să știe bărbatul ei că trebuie să spună anume vorbele pe care le-a spus cu luni înainte Ana lui? Și apoi ce potriveală poate fi între doi oameni care nici s-au văzut, nici se cunosc?.. Ignat ia aminte către femeie: acum ține capul drept, e plină de siguranță, de hotărâre. Pesemne a observat nedumerirea din ochii lui, căci continuă răsădit:

— Cum ai putut tu, zic, să pleci așa de acasă și să nu-mi spui nimic?

«N-aveam ce-ți spune».

— Dar nu se face așa. Oamenii, dacă nu se mai înțeleg, nu se pot împăca, fac cum face toată lumea: după lege.

«Am făcut cum m-am priceput».

— Ori nu te-am ascultat eu? Ori nu ți-am făcut voia? Ori nu te-am iubit destul? Eu... și amu te iubesc... Te visez noaptea...

«Nu mă visa. Nu trebuie. Tot ce-a fost între noi s-a terminat».

— Dar de ce? Spune-mi: de ce, omule? Să știu și eu...

«Nici eu nu știu. Auzi? Pleacă. Du-te la casa ta și vezi-ți de nevoi. Și să nu mă mai cauți...»

— M-a alungat de la poarta aceea ca pe o străină. Abia mă țineam să nu plâng, numai eu știu cum mă țineam. Vroiam să-i văd ochii, ochii lui care mi se năzăreau privindu-mă dintre frunze dacă eram la lucru, din unghere dacă eram acasă... Grăind cu mine, se uita mereu într-o parte... Atunci am simțit că are ceva la inimă. Cu mintea mea de femeie mă apuc de-l întreb: spune-mi, Xenea, spune-mi să știu și să mă ogoiesc: poate ai altă dragoste, altă femeie? — N-am pe nimeni. — Poate iubești pe cineva? — Nu că pe alții, eu nici pe mine nu mă mai iubesc...

— Așa a zis? tresare Ignat.

— Da. Dar de ce mă-ntrebi?

— Nu știu cum să-ți spun să mă crezi... Și femeia mea, când am rămas amândoi pe bancă, în grădina spitalului, tot așa mi-a spus...

— Nu mai zice! Ce să fie asta? Femeia se întunecă la față, gândindu-se: să spună, să nu spună?

Ignat are impresia că tot ce gândea și simțea ea, gândurile și simțămintele ei trec printr-însul, prin mintea și inima lui.

— Mi se pare că începem amândoi să visăm.

— Să visăm? Ignat se ridică de pe scaun.

— Nu vezi că ceea ce s-a întâmplat cu mine s-a întâmplat și cu tine?

— Da... este ceva... se aseamănă...

— De unde asta? Ori a fost, ori n-a fost? N-a fost, iar nouă ni se pare că a fost.

— Cum adică: ni se pare? A fost. Eu te-am văzut la poartă stând de vorbă cu bărbatu-tău. Și eu am stat de vorbă cu femeia mea pe bancă în grădină.

— Nu de asta zic. Spuneam de vorbele lor.

— Aa!.. Înțeleg. Amu înțeleg.

— Știi ce-i asta? Să-ți spună omul cu care-ai împărțit bucata de pâine, cu care ai fost ani de zile împreună la bucurie și la durere, să-ți spună el că nu mai ține la tine, ba chiar de trupul și sufletul lui i-i greu... Ce-i asta?

Femeia îl ațintește pe Ignat cu privirea și Ignat bagă de seamă în ochii musafirei o pâlpăire tainică, stranie. Îl pătrunde, îl răscolește, îl tulbură de nu mai știe ce-i cu dânsul. N-a mai avut așa tremur într-însul de pe când era băiețandru de vreo doisprezece-treisprezece ani... Era singur acasă, când intră pe portiță o țigancă, o vrăjitoare și cum îl vede îl cheamă cu degetul la dânsa. A vrut să fugă, să strige pe careva din vecini, dar n-a putut face un pas. Iar lăieșița l-a prins de mână și hai să-i spună pe nume, îi spune câți frați-surori are, că... o să aibă parte când va crește mare de-o mireasă, frumoasă, dar tristă... Și-l trimite să-i aducă o strachină de făină, zece ouă, brânză... A fugit în casă ca la poruncă, în vremea asta îl aduce bunul Dumnezeu pe tată-său acasă. Văzând-o pe ghicitoare, o întreabă: ia zi, baragladină, are să aibă noroc în viață feciorul ista al meu? — Norocul o să i se arate, dar o să fugă de dânsul totdeauna...

— Ce-i asta, te întreb? repetă femeia întrebarea ca să-l trezească din toropeală. Ignat ridică din umeri:

— Nu știu. Poate... mă gândesc eu...

Femeia nu-l mai ascultă: vorbește de una singură. Ea vorbește, ea ascultă, n-o mai interesează de-o aude și o înțelege cineva.

— Așa mi-a fost dat. De când mă țin minte norocul a fugit la alții. Am rămas de mică fără părinți — tata s-a pierdut în război, mama s-a stins în anii de foamete. Am fost dată la o casă de copii, hăt în Ucraina. Apoi am fost mutată lângă Chișinău... Când m-am făcut mare, am simțit că mă trage acasă și am venit în sat. Casa noastră era pustie, fără uși, fără ferestre... S-au găsit oameni buni, neamuri și neneamuri, au sărit, m-au ajutat și am dres-o. De amu trebuia să încep să trăiesc. Surori și frați nu aveam, eram singură. Fetele de seama mea se

măritau, își făceau cuibul lor — copii, familie. Eu parcă eram ciu-mată, leproasă — nimeni nu se apropia de mine. Unii chiar ziceau: asta-i umblată prin lume, stricată de toți, nu vă legați cu dânsa. Atunci m-am înrăit! M-am dus la lucru, munceam cu capu-n pământ — nimeni să nu mă audă, nimeni să nu mă vadă. De amu târziu, încoace, când pierdusem orice nădejde să trăiesc ca toată lumea, să am bărbat și familie, iaca mi-l scoate în cale pe dânsul... Mă duceam în sat, la magazin ori la poștă unde m-oi fi dus, și-l văd stând la autobuz. Stă și nu vede pe nimeni. Dar acolo lume — și de sat, și străini — mașini, unii se duc, alții vin, toți se grăbesc undeva. El stă de-o parte rezemat de-un stâlp, cu ceva bagaj jos lângă dânsul. Era un fel de sac de drum, din pânză vânătă, toți anii iștia, cât am trăit amândoi, a stat aninat în cui, după ușa tinzii. Mă uitam uneori și mă gândeam: ar trebui să-l arunc și chiar am vrut odată să-l azvârlu, dar m-a zărit și a strigat: lasă-l acolo, sacul ista a făcut drum lung cu mine și m-a ajutat, poate să-mi mai fie de trebuință... Parcă-ar fi știut că avea să plece de la mine! Da, cu ce-a venit, cu aceea a plecat... Și cum îți spuneam: trec pe acolo și nici nu l-am băgat în seamă. Când mă întorc seara spre casă, tot acolo stă, cu sacul lângă dânsul. Arunc o cătătură și, ciudat lucru, i-am văzut ochii care priveau undeva, dar nu vedeau nimic. Mi s-au părut albi ochii și m-a trecut rece: să știi că-i orb omul ista! Dar... sunt orbi care umblă, călătoresc, o fi având și aista drumurile lui. Mă duc în calea mea, la vale. Nu dovedesc a face nici zece pași, aud că vine cineva în urma mea. Mă întorc: îi orbul de la stația de autobuz. Mă feresc, îl las să treacă pe alături și bag de seamă că are ochii teferi, numai că nu știu ce are — mi-a spus pe urmă că acolo unde și-a ispășit pedeapsa, s-a aprins ceva, și l-a ajuns para. A trecut de mine, m-am pornit și eu și de acuma uitasem de dânsul, când deodată-l văd proptindu-mi-se în față. Am tresărit. Iar el mă întreabă: măi femeie bună, unde-ași putea să înnoptez aici? — Ești de departe? te duci undeva? — Da, de departe... și trebuie să mă duc, dar m-am răzgândit, nu mă pot întoarce azi, mân aici și am să mă duc mâine... Este-n mahalaua mea o bătrână singuratică la care se oploșesc drumeții. Mai

ține vin de vânzare, le mai face câte-o fiertură. Îi arăt poarta. El intră, eu mă duc acasă... Într-amurg bate la porțița mea. Ies și-l întreb: ce vrei? ce cauți aici? Și mă-ntorc în casă. Mă uit pe fereastră: stă tot la porțiță. Așa a venit la mine trei zile la rând. Odată era să chem poliția, când îmi spune: eu nu demult am scăpat... n-or să mă ieie... n-au ce face cu mine... Am înțeles că nu de mult ieșise din pușcărie. Mi s-a făcut milă de dânsul. Nu știu cum că l-am tras de limbă și l-am întrebat pentru ce l-au băgat. Mi-a povestit că s-a bătut cu frate-său care-i mare gospodar în sat la Șerpeni... L-au dat frate-său și femeia în judecată, a făcut trei ani, a venit amnistia și iaca s-a întors, dar n-are la cine trage... Și-ar lua lumea-n cap și s-ar duce, dar nu poate părăsi locurile unde-a copilărit. A trecut dincoace și s-a oprit în sat la noi. Mai departe nu se duce, să-l omori... Când am auzit asta m-a trecut cu cald pe la inimă: și eu tot așa am făcut întorcându-mă în sat. Alții — băieți, fete — s-au dus de-au învățat meserii, lucrează pe la fabrici, uzine, eu n-am putut și m-am întors la vatră. Fără să-mi dau seama cum, am simțit că aista mi-i ursitul. Nu m-am uitat că a fost judecat... ne-am luat. Nuntă? Eram noi de nuntă? Am poftit câțiva prieteni, neamuri... Fratele lui, măcar că i-a trimis vorbă, n-a binevoit să se arate...

Ignat ascultă încuviințând cu capul: da, așa-i, înțeleg. Așa s-a întâmplat și cu dânsul: poate că și el a luat-o pe Ana din întâmplare. Iar femeia îi povestește mai departe despre copilul pe care l-a născut, dar a murit, despre jalea bărbatului, despre plecarea lui de acasă de n-a știut luni de zile de dânsul, iar când l-a găsit el a gonit-o...

— Dacă știam că așa are să se-ntâmple, rămâneam să trăiesc singură... Dacă știam, dacă știam... Ori mai bine mă duceam și mă aruncam cu capu-n jos în Nistru, decât așa soartă, decât așa viață...

Amuțește. Ochii i se închid. E târziu de tot. Satul doarme de mult. Numai la casa asta de la șosea arde lumina-n ferești. Se aude un vuiet în horn — a pornit vânt afară. Se lasă frig. Ignat se așează iar pe scaun, la masă. Mai toarnă în cești, cu toate că-s pline, pune ulciorul pe masă și se proptește în coate.

— Așa-i viața asta, zice cu glas târăgănat. Tot omul cu durerile și necazurile lui. Bunăoară, eu: m-am însurat de tânăr. Puteam să mai holteiesc cum fac alții. Dar... eram mulți în casă, trebuia să ies, că-mi venise rândul. Da, mai era sora, dar asta, cum se vede, are să rămâie fată bătrână. Iar eu... eu n-aveam nici un interes față de însurătoare. Dacă nu era Ana, poate rămâneam burlac, cum se zice, pentru totdeauna. S-a dat la mine, s-a agățat, mi-a plăcut și ne-am luat. Abia pe urmă am înțeles ce înseamnă să ai suflare de femeie pe lângă tine. A trecut un an, au trecut doi, țineam unul la altul ca la început, dar... se vede treaba, nu ne-a fost dat s-o ducem așa mult. Într-o zi s-a rupt așa...

— Ața? Care ața?

— S-a rupt ceea ce lega orbește sufletele noastre. Tot de la copil s-a început. Numai că voi l-ați avut, iar noi — nu... Îți spun de data aceea când ne-am sfădit și ea a plecat de acasă. Din ce s-a luat? Dintr-un cuvânt.

— Dintr-un cuvânt? Cum: dintr-un cuvânt?

— Nu pot să ți-l spun. Dar nu eu l-am rostit dintâi. Tot alde sora cu mama. Și a ajuns la urechile ei. Cum? nu mă taie mintea. Poate prin soacră-mea, mama Anei?.. Însă ieșea că eu l-am spus, eu, cuvântul acela, despre Ana, femeia mea. Când m-am întors de la lucru și am găsit-o lipită de sobă și am încercat s-o mângâi, ea a țipat să n-o ating și mi-a trântit cuvântul în față: să nu te atingi de mine că-s o sterpătură!..

— Așa a zis: sterpătură? Femeia se ridică de la locul ei, de pe laiță.

— Da, Ignat roșește la față: iată că mi-a scăpat din gură... Ce-i cu mine oare? În fața ta mă pierd... Spun totul ca un copil, zău...

Femeia zâmbește îngăduitoare și întinde mâna de parcă ar vrea să-l mângâie pe cap. O lasă încet pe masă, cu palma desfăcută. Peste o vreme își adună degetele și o pune iar pe genunchi.

— Dacă spune ce are pe suflet, omul se mai răcorește, îi trece. Ți-am povestit viața mea... Mă gândesc că toate nenorocirile femeilor de la bărbați se trag... N-aș mai fi ajuns să-i cunosc!...

Respiră greu, sufocându-se.

— Las' că-s bune și femeile. Drept că nu le prea cunosc, atât cât o știu pe-a mea, din celelalte: pe mama, pe sora... Dar aud de la alți bărbați... Rele, iuți, caută cum ar face sânge rău bărbaților, uneltesc împotriva lor... Își ia de seamă Ignat că se poate face de răs și o întoarce: numai tu, zău, că... De tine n-aș spune. Cum te-am văzut dintâi, așa rușinoasă, am simțit că ai suflet bun, dar tare necăjit și mi s-a făcut milă de tine...

— Lasă că nu mai sunt eu așa cum zici! izbucnește femeia. Nici rușinoasă și nici bună. Mai degrabă-s femeie rea. Și drept ai spus dinioarea: femeile-s rele. Iar eu poate că-s mai rea decât altele...

Ignat rămâne cu gura căscată: femeia s-a schimbat la față. Pe chip i s-a lăsat o pânză rară, care se întinde ba de-un colț, ba de altul, prin urzeala ei ochii acum scânteiază, acum se sting, gura se frânge într-o secundă, revine la forma normală, obrații și ei... Ceva întunecat, răscolitor izbucnește din adâncul sufletului schimonosindu-i înfățișarea.

— Dacă nu eram rea, de ce-a căzut pedeapsa pe capul meu? Nimic pe lumea asta nu i se dă omului pe degeaba. Pentru toate are a plăti. Eram și eu o femeie, de, ca toate femeile: nici mai bună, nici mai rea. Aș fi putut să-mi trăiesc zilele câte le aveam tot așa, până la sfârșit. Dar nu! Mi-am băgat în cap că merit mai mult decât aveam. Drept să-ți mărturisesc: le uram uneori pe femeile cu familie — bărbați, copii... Multe dintre ele nu merită, îmi ziceam. Și când mi-a apărut în cale omuleanul cu sacul de merinde, ființa mi s-a aprins toată. Nu știu cum și în ce chip, dar am simțit că aista-i al meu. Te-am amăgit când ți-am spus că am trecut numai o dată pe lângă stâlpul de care stătea sprijinit — am trecut de câteva ori. I-am dat a înțelege — din cătături! — să vină după mine. Tot eu am vorbit întâi. Nu mi se mai întâmplase niciodată, dar atunci parcă a intrat diavolul în mine. Să pornesc eu vorba prima cu un bărbat? N-am să mi-o iert câte zile voi avea... Eu, eu l-am adus la bătrâna de care ți-am spus. Tot eu i-am arătat unde trăiesc, i-am spus că-s singură, iar când a venit l-am alungat și tot eu l-am chemat înapoi. Cele trei nopți am plâns că nu știam ce-i cu mine, ce mă fac singură, singură în casă.

Ani, ani lungi și eu singură, tot singură?.. Iată că-mi ieșise pușcăriașul ista în cale... O, eram gata să-i fac casa rai, să-i dau toată libertatea și i-am dat-o... Am fost fericiți... Aproape un an de zile... Nu-mi venea să cred că eu — auzi? — am parte de atâta noroc. Când dormea, mă ridicam uneori din pat, mă duceam la fereastră, mă uitam la cerul cu stele și prindeam a plânge, plângeam înăbușit să nu mă audă. Tot mă auzea, mă chema la dânsul și mă întreba: de ce plângi? Nu știam ce să-i răspund. Ziceam că de prea multă fericire plâng. Mă tipărea cu palma pe umăr, mă trăgea la dânsul, mă mângâia și-mi zicea să nu mai plâng. Și nu mai plângeam, adormeam... Prin somn tresăream, visam că l-am pierdut, că au venit și mi l-au luat. A doua zi îi povesteam visele, iar el râdea... Râsul lui era ciudat nu știu cum... Și iar se trezea în mine teama din vis, din somn, și toată ziua umblam cu teama-n sân.

— De ce te temeai?

— Să nu cumva să se întâmple ceva și să mi-l ieie... Mă gândeam că nu știu tot despre viața lui, simțeam că-mi ascunde ceva, că se ține oarecum departe...

— Se uita nu știu cum la tine?

— Asta am înțeles eu mai târziu. Dar în acel an parcă-mi luase cineva vederile. Oarbă eram. Numai fericirea mea o vedeam. Abia când s-a născut copilul, iar peste câteva săptămâni a murit și l-am îngropat, atunci m-am trezit... Dintr-un vis frumos m-am trezit și m-am văzut în plină lume — cum să zic? — m-am văzut goală-goluță în mijlocul satului. A fost ceva strașnic, nici nu-ți pot povesti... Atunci am cunoscut ce amăgire-i fericirea omului pe lume...

— Din cauza copilului? Dar puteați să mai aveți...

— Și eu așa am zis: suntem tineri, Xenea, vom mai avea copii. S-a uitat la mine, n-a spus nimic. I-am citit pe chip că s-a rupt ceva într-însul. Nu mai este cel de mai nainte. Zi de zi s-a tot îndepărtat de mine, până când într-un rând mă întorc acasă și nu l-am găsit...

— Dar amu l-ai găsit!

— L-am găsit și ce folos? Lunile de la urmă le-am cântărit pe toate, le-am măsurat, le-am chibzuit, le-am pus așa, le-am pus altfel. A plecat

de la mine — înțelegeam că altfel n-a putut să facă. Dacă atâta vreme nu s-a auzit că ar fi mort, m-am gândit că s-o fi întors pe locurile unde și-a ispășit pedeapsa. Și iar mi-am zis: departe nu putea să se ducă, poate iar s-a tras la satul lui? M-am interesat din unul în altul — nu era. Iar când a venit vecinul și mi-a spus că l-a întâlnit, că lucrează la fabrică, am înțeles că l-a înghițit orașul și nu se mai întoarce la mine niciodată. Și am mai înțeles că nu trebuie să-l caut nici într-un chip... Totuși, m-am dus. De ce? Nu știu. Știam că-n zadar mă duc. Ori că mai trăgeam un pic de nădejde că aş avea putere asupra lui, ca atunci dintâi?.. Iar licărise o rază... Știi ce mi-a spus acolo, la poartă?.. «Destul ce-a fost frumos între noi. Mai mult nu se putea să avem. Numai de iad am fi avut parte, de iadu-n casă...» Amu mă gândesc și-i dau dreptate. Atâția se iau, se însoară, se mărită, la început trăiesc bine și frumos, iar pe urmă li se face viața un chin fără de sfârșit! Și asta cu copii. Dar dacă n-ai copii?..

— Da... Ignat cade pe gânduri.

— Într-un cuvânt, îi dau dreptate... Eu nu-l învinuiesc de nimic. Am să-i doresc sănătate și să-și clădească viața cum va avea dorință și-i va sta în putere... I-am spus: rămâi sănătos și-ți mulțumesc de fericirea care mi-ai dăruit-o... Și pe mine să mă ierți dacă n-am putut să fiu cum ai fi vrut tu...

Ochii i se umezesc. Și-i acoperă cu amândouă mâinile, rămânând cu fața acoperită cu palmele. Ignat nu mai știe ce să creadă despre femeia asta: ultimele cuvinte — felul cum i-a dat dreptate bărbatului cu care a trăit un an de zile, a făcut și a înmormântat un copil, omul care a fost, poate, prima și ultima ei bucurie în viață, acela de care s-a agățat cu atâta disperare la stația de autobuz — l-au zguduit descumpănindu-l cu totul. Se uită la dânsa mut de mirare și vede cum femeia asta, care șade alături, la o întinsătură de mână, deodată prinde a crește, a se înălța în ochii lui, vine dintr-o parte un abur care o învăluie acoperind-o, apoi se rărește descoperindu-i trăsăturile feței, ochii, obrajii, umerii, mâinile pe care le ține acum întinse pe masă și se ating ușor una de alta — degetele s-au făcut lungi, albe și

peste seamă de subțiri, se mișcă unele spre altele, se ating parcă ar vorbi între ele, degetele. Simte venind dinspre femeie o lumină care-l umple, o lumină care pe de-o parte o îndepărtează de dânsul, o înalță, ca pe-o ființă din altă lume, necunoscută, pe de altă parte îi toarnă-n suflet o bucurie nemaicunoscută, nemaitrăită vreodată de dânsul. Își amintește propria spusă că femeile sunt rele, că de la dânsese se trag cele mai multe nenorociri, și i se face rușine, ar vrea să-și ceară iertare, să-și ia cuvintele înapoi. O privește și nu-i vine a crede că pot exista așa femei pe lume, cu suflet atât de înțelegător, de iertător. Gândul i se întoarce înăuntrul său și se vede mic, mic și neînsemnat, și rău, și neînțelegător... Numai azi... atâtea gânduri pline de ură i-au trecut prin cap, și asupra surorii sale, și asupra lui Petrea, a babei Ioana, a lui tată-său Iosub, a doctoriței și... asupra Anei. Da, și a Anei! Când o aștepta la fereastră și ea nu se arăta, umbla pe sub ferestre și ea tot nu apărea... Un sfert de oră, o jumătate de oră, când, în sfârșit, a văzut-o, mânia împotriva ei a explodat, s-a vărsat ca fierea-n sânge otrăvindu-i sufletul... De ce? De ce atâta răutate în mine? Sunt rău, rău la suflet, sunt mărunț...

— Lasă că se întoarce el, grăiește Ignat pe neașteptate. Ai să vezi: are să se întoarcă la tine...

Femeia îi răspunde printr-un zâmbet plin de înțelegere — de acolo, de sus, din aburul ce-o învăluie:

— Nu. Niciodată.

Cuvinte care veniră s-o înalțe și mai mult în ochii lui. Înseamnă că știe mai bine, înțelege mai mult viața, vede lucrurile mai adânc. Iar eu — ce știi eu? E încredințată că bărbatul n-are să se mai întoarcă niciodată — de ce? De aceea, pesemne, că în toate a fost voința ei, nu a lui. A lui voință s-a arătat atunci când a hotărât să plece de la dânsa, când a văzut că n-a mai rămas nimic care să-i lege. Iar noi? A cui voință a fost la noi? Cine a ales: eu sau Ana?.. Ignat duce mâna la frunte: o întrebare ce nu și-a pus-o niciodată, o întrebare care n-a existat pentru dânsul... Acum o aude răsunându-i în urechi, tare, tăios — vine parcă din afară, dar parcă dinăuntrul lui. Și-n clipa următoare răspunsul: sigur că ea, Ana, a ales — a fost voința ei...

— Ascultă! ridică privirea către cea din fața lui: ești femeie deșteaptă, răspunde-mi: adevărat că tu l-ai ales pe bărbatu-tău, nu el, e adevărat?

Eu îi zâmbește, de sus, ghicindu-i gândul:

— Da. Eu.

— Acum spune-mi, te rog: dacă din noi doi femeia a ales (tot femeia!), are ea dreptul să plece și să lase, ea, care a ales? Nu ți se pare că ea își arată voința de două ori — atunci când a ales și mai pe urmă, când pleacă și mă lasă, — iar eu nu mi-o arăt nici o dată?

— Voința? Dar ce înțelegi dumneata când zici: voința?

— Cum să-ți spun? Dorința... ceea ce vreau eu... ce doresc... ce-mi place, ce-aș vrea să fie, într-un cuvânt ceea ce-i în sufletul meu... Trăiesc cât trăiesc și de la o vreme dacă nu-mi mai place am ieșit și am plecat. Cum a făcut bărbatul tău.

— Dar a avut o pricină.

— Crezi că eu nu am? Ooo! clatină din cap Ignat uitându-se iar îndurerat spre femeie... De câte ori am vrut să-mi iau lumea-n cap... Să plec unde m-or duce ochii, în neagra străinătate. Să încep acolo o viață nouă, s-o clădesc așa cum am dorit-o și n-am izbutit...

— Mata?! Să pleci? N-aș crede. Ești alt fel de om. Mata n-ai să poți pleca niciodată. Unul ca fostul meu bărbat — da. El a avut putere să se ieie de piept cu frate-său, să facă pușcărie, să intre-n casa mea, să trăiască cu mine, cu toate că a fost mai mult voința mea, nu a lui, apoi să iasă într-o zi și să plece pentru totdeauna. A putut. Mata n-ai să poți. S-o știi de la mine.

— Înseamnă că... Ignat simte cum i se deschide un hău sub picioare — negru, fără fund... Înseamnă că Ana știa... că n-am să pot și a hotărât să... plece ea? Dar de ce nu mi-a spus? Rămâne cu ochii duși, privind în gol... Amu mi-aduc aminte ochii ei când a strigat să n-o ating. M-au privit așa de pătrunzător, erau așa de învăpăiați... privea prin mine, dincolo, parcă nici n-aș fi fost eu în fața ei, numai umbra mea. Exact așa m-a privit și atunci când s-a rupt din mâinile lui Petrea, a venit și s-a agățat de brațul meu...

— Din mâinile lui Petrea?

— Da, vroia s-o urce-n motocicletă s-o ducă la casa lui. Se înțelesese cu părinții ei. Noi ne știam de mai nainte, prietenisem, dar eram certați și nu ne mai întâlneam. În acea duminică de vară — venisem în concediu — m-am dus devala la joc. Eram în uniformă de marinar...

— Marinar?

— Am făcut serviciul la marină... Când m-a văzut, s-a rupt din mâinile lui — mai în glumă, mai cu sila el o ducea la motocicletă care stătea mai la o parte... De ce? De ce s-a rupt din mâinile lui și a venit la mine dacă nu mai vorbeam amândoi?

— Înseamnă că ținea la tine. Așa suntem făcute noi, femeile: ne certăm cu voi, vă blestemăm, vă urâm, dar în adâncul inimii vă iubim. Poate că atunci când vă urâm mai tare, atunci vă iubim mai cu foc. Eu, bunăoară, abia amu simt cât de drag și scump îmi este Xenea. Nu știu, nu știu ce-am să fac — nici nu-mi vine a mă întoarce în sat. N-am să pot intra în casă, să văd lucrurile pe care le-am cumpărat amândoi, de care ne-am atins amândoi...

Ignat prinde a clipi des: i s-a pus o ceață pe ochi.

— Și eu... tot așa și eu. Dacă ai ști ce greu îmi vine când termin lucrul și trebuie să mă întorc acasă. Ajung aici, intru pe poartă, calc prin ogradă... Apoi descui ușa, o deschid, calc în tindă și dau cu ochii de hainele ei...

— Hainele?

— Da, paltonul, rochia... Stau așa cum le-am pus când le-am adus. Agățate-n cui. Deasupra broboada, jos pantofiorii... Parcă-o văd pe dânsa când intru...

— Chiar așa?

— Asta-n prima clipă, dar pe urmă... Pe urmă iar mă cuprinde pustiul. Ies în prag, mă sprijin cu umărul de ușor... Cum de-a putut să plece așa?.. Da, amu îmi aduc aminte de ochii ei... Totdeauna când privea la mine vedea dincolo... Nu pe mine, altceva vedea...

— Cum: altceva? Ce tot vorbești, omule? Musafira supărată ia apărarea celeilalte femei pe care nici în ochi n-o văzuse, nici n-o știa, decât numai ce auzise din gura acestui uriaș copilăros.

— Da, nu pe mine, ci... ceea ce vroia ea, gândurile ei, dorințele le vedea. Nu știi mata ce ochi are Ana mea, nu știi. Noaptea când sting lumina și mă culc, îi văd tot timpul în fața mea. Auzi? Mă privesc de sus: dintr-un colț, de pe fereastră, de pe sobă, de sub streșină. Totdeauna de sus. Mă privesc cu înțeles. Îi întreb: ce vreți? ce aveți? spuneți-mi, nu mă chinuiți, auziți?.. Ascultă, femeie înțeleaptă, poți să-mi spui de ce mi se arată ochii Anei? De ce mă urmăresc, de ce mă chinuiesc — și ziua, și noaptea, și când sunt treaz, întins în patul ista, cu fața-n sus, și după ce adorm — de ce?

— Pentru că o iubești... Și ea te iubește. De aceea vin... Ochii ei te văd mereu, ochii ei... Și atunci îi vezi ochii, fața, pentru că se gândește la tine mereu...

— Nu! exclamă Ignat: fața nu i-o văd. Nu i-o pot vedea niciodată. Vreau și nu-mi pot aduce aminte, cum și ce trăsături are... Numai ochii — vin singuri, mă privesc țintă. Când nu mai pot rezista, îmi întorc privirea de la tavan spre perete, trece o secundă și apar din perete și mă ațintesc iar... Ce vreți? le strig: ce aveți să-mi spuneți? nu mă chinuiți așa... Dar ei tac. Auzi? Tac. Știu că au a-mi spune multe. Așa-i Ana mea: tace și se uită la mine, iar sufletul ei clocotește, se revarsă asupra mea, prin ochi, cu toată patima, ciuda, mila, jalea, ura, cu tot ce are. O, spune-mi tu, femeie deșteaptă, ce-i tăcerea asta a ei? Ah, acum taci și tu? Ți-ai acoperit gura cu palma, te uiți la mine printre gene și taci? Taci cum tace Ana mea, cum tăceți voi, femeile, după ce ne-ați prins, după ce ne-ați legat, că nu mai putem pleca de la voi, după ce ne-ați făcut robii voștri... Dai din cap că nu e așa. De ce: nu e așa? Spune-mi! Iar taci... Ziceam mai adineaori că ea a ales. Ea, Ana. Așa am crezut și eu, așa credea și ea. Dar nu-i adevărat: eu am ales! Auzi? Înainte de a se lega Petrea de dânsa, Ana a fost aleasă de mine. Eu am sărutat-o întâiul. Cu mine s-a plimbat seara pe lună. Cu mine a mers devala în livezi, la Nistru — cu mine. Și când ne-am certat, eu am lăsat-o și n-am vorbit. Să văd ce-o să facă. Știam că fără mine n-are să poată trăi, n-are viață... Mi-a scris că se mărită, se duce după oricine și o să uite de mine. Să uiți? Poftim, uită! Iar dacă uiți,

atunci de ce-mi scrii? Pentru că nu poți uita. Pentru că eu te-am sărutat întâiul. Cu mine te-ai plimbat seara pe lună. Dacă ar putea uita omul așa ușor... Poate că ar fi cea mai fericită ființă pe lume.

— Cea mai nenorocită, clatină din cap femeia.

— Da?! o privește Ignat: poate că ai dreptate. Numai că... Atunci cum de-a putut să uite tot ce-a fost între noi? Anii trăiți împreună... pereții iștia pe care i-am înălțat amândoi... Să le uite pe toate, să le lase și să se ducă...

— Dar nu le-a uitat. De ce crezi că le-a uitat? Și apoi crezi că ușor i-a fost să se ducă?

Femeia vrea să-l potolească, să-l ogoiască, îi vorbește despre Ana lui pe care n-a văzut-o, n-o cunoaște, dar în gândul ei se gândește la fostul soț, acela care a plecat de la dânsa tot așa, pe neașteptate — astfel se mângâie pe ea însăși. Nu, el n-a uitat ce-a fost între dânsii, n-o să poată uita...

— Dar ce vină am eu? strigă Ignat. Dacă am vreo vină, să mi-o spună în față. O, știu: vina mea e că am luat-o. Atunci când s-a agățat de brațul meu, am adus-o la mine acasă, la părinții mei: asta o să vă fie vouă noră și mie soție... N-aveam de gând să mă însor. Dacă n-o aduceam, poate că mai bine era. Nu se chinuia ea cu mine, nu mă chinuiam eu cu dânsa... De ce clatini din cap, femeie înțeleaptă și deșteaptă ce ești? Vorbesc aiurea? De ce: aiurea? Gândește-te la situația mea: de luni de zile singur, singur cuc. Nu, nu mi-i că trebuie să caut de gospodărie: singur să gătesc, să spăl, dar mi-i necaz de ce-a trebuit să hotărască fără mine și să plece? Parcă eu aș fi fost contra? N-aș fi înțeles-o, n-aș fi lăsat-o?..

— Cred că din disperare.

— Disperare?

— Ea-i fire tacută, mai mult tăcută, precum zici tu... A văzut că nu-i vorbești deschis — și tu ca bărbat trebuia să-i vorbești primul — și atunci a hotărât să... Adică... nu că a hotărât, a fost ca o izbucnire dinăuntru plecarea ei... Acum femeia se gândește la propriul necaz, așa procedase și bărbatul ei: tăiase dintr-odată, pe neașteptate. Acum

înțelege ce, cum și de ce s-a întâmplat așa. Încă o dată își dă seama cât de mult se aseamănă situația ei cu cea a omului de alături... Așa a plecat și-al meu. S-a dus fără să-mi spună o jumătate de cuvânt...

— Mie mi l-a strigat, cuvântul. Auzi tu, femeie înțeleaptă ce ești? Mi l-a strigat! Ce cuvânt, Doamne, Doamne. Niciodată nu i l-am spus, nici prin gând să-mi treacă. Îl auzisem din copilărie, dar... privitor la dobitoace: oi, vaci... Dar să-l leg de-o femeie, de... femeia mea? Ce lovitură pentru mine să-l aud! Și de la cine? Din gura cui? Din gura Anei... Cică eu aș fi spus despre dânsa... Auzi, femeie deșteaptă și înțeleaptă ce ești, mă auzi? Ce crezi că s-a făcut atunci cu mintea mea, în sufletul meu? Știi tu oare că un cuvânt e în stare să omoare un om, știi?!

— Știi, răspunde femeia. Dar tu lasă, liniștește-te, nu te dărâma până-ntr-atâta. Să nu crezi că a spus-o cu gând să te amărească. A spus-o, după câte înțeleg, mai mult pentru dânsa. Ori... ca să vadă ce-ai să faci și cum ai să te porți când ai să-l auzi...

— Eu? Cum era să mă port? Ce trebuia să fac? Spune-mi ce trebuia și n-am făcut? Iarăși taci? Iar ți-ai acoperit gura cu palma. Știi, sunt vinovat. Ai dreptate să mă privești cu dojană. Amu știu că eu — numai eu — sunt vinovat de toate.

Femeia înclină capul: parcă afirmativ, parcă a dezaprobare.

— Da, da! Ignat se aprinde și mai tare: trebuia să cad în genunchi, la picioarele ei când a rostit cuvântul acela blestemat. Să cad și să-i sărut picioarele ca să nu se poată duce de acasă... Picioarele ei, care au fost cu mine și la greu când urcam piatră la pereți, și când ne odihneam în bătaia lunii, întinși pe patul dintre pereții încă neacoperiți, picioarele ei...

— Trebuia, trebuia...

— Iar dacă a ieșit din casă și a pornit fuga pe uliță, eu de ce-am rămas locului, de ce nu m-am pornit s-o ajung, s-o prind și s-o aduc înapoi, acasă? S-o aduc în brațe, sărutând-o ca pe-un copil, s-o culc și s-o liniștesc: nu plânge, Anuțo dragă, nu-ți rupe inima... inima ta îi și inima mea, și când sângează inima ta, sângează și inima mea... liniștește-te și potolește-te... uită vorbele de obidă ce ți le-a spus lumea... că lumea-i

rea și nu știe să cruțe sufletul unui om îndurerat... ne-am făcut casa, numai noi știm cum am ridicat-o... și ce-i în casa noastră, numai noi doi să știm... ale noastre și bucuriile, și durerile... Așa să-i fi spus și să-i fi șters lacrimile, aplecându-mă asupra ei și sărutându-i obraji...

— Da, trebuia, trebuia...

— Oh, cum n-am știut ce se face în sufletul ei! Ignat își duce pumnul la frunte și-l apasă, parcă ar vrea să-și spargă osul frunții: cum de nu m-am priceput cât de greu îi este? O vedeam cum se frământă, o vedeam cum se chinuie ultima vreme, dar mă gândeam că o fi purces grea, de asta s-a schimbat la față și la vorbă... Cum de se ținea, sărmana, cum de mai putea să glumească uneori?..

— O! vorbește pe alt ton Ignat, mirat el însuși de gândul ce i-a venit, de dezlegarea ce-a găsit-o: nu știi, femeie deșteaptă și înțeleaptă ce ești, nu știi, așa-i? Ce plan au urzit ele amândouă cu doctorița. Abia acum li l-am ghicit: au vrut să mă încerce să vadă ce bărbat sunt. Să probeze cât țin la Ana... Și eu? M-am dat prins în jocul lor, m-am lăsat păcălit ca un băiețandru. Am prins a o căuta pe doctoriță, a-i spune vorbe frumoase, a roși față de dânsa... Tu mă auzi, femeie? Doctorița pricepea, știa ce-i în gândul și sufletul meu... Ah da, când a înțeles Ana că aș putea să trăiesc fără dânsa, atunci s-a hotărât și a plecat. Ori, poate, a vrut să mă încerce numai, de aceea mi-a adus-o în casă pe doctoriță, de aceea a apropiat-o? Ca s-o cunoască pe femeia pe care o lasă-n locul ei, nu cumva să vină una străină, necunoscută... Cum n-am priceput ce se face în sufletul ei? Cum nu mi-a spus ce are de gând? Cum m-am făcut vinovat în fața ei? O, eu sunt vinovatul, eu și numai eu, vinovatul de toate: de viața ei nenorocită, de durerile ei...

— Anuțo, draga mea, șoptește Ignat: eu sunt cel vinovat, eu... mă auzi? numai eu... o, ești cea mai bună femeie din lume, mă auzi?

— Da, te aude, zice musafira plecând capul.

— Iar cuvântul acela, Ignat duce mâna la gură, ochii i se lărgesc, fixându-se dincolo de masă, într-un punct nevăzut... iar cuvântul care te-a scos din casa asta a noastră... Se ridică brusc și se întoarce către femeia de alături, privind-o cu ochii în vâpăi:

— Ascultă, femeie bună și înțeleaptă ce ești: poate că... cuvântul acela ea mi l-a spus... mie? Auzi: mie! Și eu n-am înțeles... Mie... Mie... Stă câteva clipe așa, apoi ia aminte prin părți, parcă ar căuta ceva. La un moment dat picioarele prind să-i tremure, se lasă pe scaun, își trânteste fruntea pe brațe gemând, apoi prinde a-l scutura... durerea îndelung reținută și înăbușită. Poate că într-adevăr plânge, neauzit, înăuntrul lui — plâns de bărbat.

Poate...

Când înalță capul — m-am dărâmat în fața femeii acesteia, ce-o să creadă despre mine? — și privește peste măsură, îi vede mâna retrăgându-se. În prima clipă a crezut că i s-a năzărit, dar după ce-a ieșit afară, în prag, a umblat prin curte, și-a amintit că da, a văzut clar mâna ei: degetele întinse, tremurând... Că fără să le vadă le-a simțit apropiindu-se de fruntea lui, degetele. Iar când a ridicat capul, femeia a lăsat ochii în jos. Atunci a înțeles că gestul pentru dânsul a fost... Se îndreaptă Ignat de spate, se proptește în mâini și zice cu glas tare:

— Dac-așa-i, așa să fie! ce să-i faci? Și ridicându-se în picioare: s-a încălzit bine în casă. Și eu... poate-ar trebui... Vrea să spună: să mai aduc ceva lemne, dar gândurile o iau în altă parte.

Se uită la ceas: târziu, mai sunt vreo trei patru ore până la ziuă. Dă cu ochii de ulcior. Îl ridică și toarnă în ceștile aproape pline. Pune ulciorul la loc, ia o ceașcă — a lui? poate a ei? — o ridică și zice ca la o masă mare, la nuntă:

— Oameni buni și cinstiți meseni! Să nu luați în nume de rău și nici să nu credeți că vreau să mă arăt mai hâtru și mai deștept ca alții, dar mi-am amintit o poveste. Din alte vremi, din copilărie. Când ședeam cu toții serile pe cuptor și bunica noastră care de mult s-a făcut oale și ulcioare ne spunea povești ca să ne adoarmă. Cică erau odată un om și o femeie. Și aveau ei de toate: și casă, și boi, și cai, și ce mânca, și ce îmbrăca — casă frumoasă, boi voinici, cai grași, podul plin cu grâu, beciurile cu poloboace de vin, lada cu haine, mai pe

scurt oameni cu îndestulare. Amândoi harnici, amândoi gospodăroși, de nu ședeau o clipă locului. Și țineau mult unul al altul, căci din dragoste se luaseră. Numai că iaca mare necaz pe capul lor: anii treceau unul după altul, iar copiii nu veneau... «Cum: nu veneau? am întrebat-o pe bunica. Unde erau copiii lor?» Nu-mi puteam închipui casă de om fără copii, mai cu seamă că noi abia încăpeam pe cuptor. «Nu-i aveau, îmi răspunde bunica. Nu le-a dat Dumnezeu copii». — «De ce? De ce nu le-a dat? Chiar nici unul nu le-a dat?» — «Nici unul, răspunde bunica legănându-și capul alb. Nici unul. Și prinde a ne mângâia în creștet, pe toți la rând. Apoi cu alt glas: tare-i greu la gospodărie dacă n-ai copii. Muncește omul de dimineată până-n seară, se trudește, obosește, dar pentru ce? Ca să adune și tot el să mănânce, să cheltuiască, ori să adune ca să adune? Femeia să țină casa, s-o împodobască, dar pentru ce? Ca să se așeze seara cu mâinile-n poală și să se uite ea singură la podoabele de pe pereți?.. Fără copii, dragii bunicăi, îi pustie casa omului. Iaca, voi sunteți șase și poate că or să mai vină și alți frați și surori. Să vă iubiți unii pe alții, să vă ajutați și o să vedeți că n-o să vă fie greu la nevoie. Tu, măi Ignate, că porți numele lui bunelu-tău, cată să-ți aduci aminte vorba mea când n-oi mai fi pe lume și să cați de frații și surorile tale mai mici...» — «Am să-i ajut și am să-i apăr. Iar când voi fi mare și am să mă însor, am să am zece copii...» «Oho! au strigat ceilalți, tare de-a sunat ochiul cât palma la ferestruica de pe cuptor. Atunci, să-ți spun drept, nu m-am gândit ce-am grăit. Amu tot mai des mi-aduc aminte povestea bunicăi și-mi dau seama ce înțeles adânc avea și ce adevăr sfânt conținea: nimic mai trist decât o casă de om fără glas de copil...

Ignat duce ceașca la gură și o golește dintr-o răsuflare. Se așează iar pe scaun.

— Să mă ierți. Mi-a venit chef de vorbă. Să-mi mai treacă de la inimă, zău. Avem aici un cunoscut care de fiecare dată când îl cinstești cu un pahar ține câte-o cuvântare. Așa și eu cu povestea mea...

Femeia îl privește înțeleghătoare.

— Știi și eu povestea, de copilă. Cine n-o știe? Dar câți o înțeleg?.. Mângâie cu degetele toarta ceștii, apoi o duce la buze, bea un gât și o pune la loc, pe masă... Am s-o spun eu mai departe. Într-o bună zi zice omul către femeie: știi ce, femeie-hăi? Așa nu mai putem trăi. Mă duc pe lume, poate-oi găsi vreun suflet. Oricine-mi va ieși în cale, am să-l iau și am să-l aduc acasă — pasăre, dobitoc — și acela să fie copilul nostru...

Ignat zâmbește:

— Pasăre... dobitoc... Aș zice că tot mai bine să întâlnești suflare de om... Drept să-ți spun, de la început nu mă deranja, dar de la o vreme am căzut la gânduri. Îi ziceam uneori nevastei: poate luăm unul de la casa de copii? Să vezi cum s-a schimbat la față, să vezi ce...

— A fost prima ta greșeală. Nu trebuia să-i spui asta. Știi ce înseamnă pentru o femeie tânără să pui la îndoială posibilitățile ei de a fi mamă?..

— Ea singură mi-a adiat vorba în câteva rânduri: ce zici, bărbate, bine-am face să luăm un copil de suflet? Chiar de-i vom avea pe ai noștri... — Negreșit că-i vom avea! — Da, da, îmi răspundea, dar ochii i se împăinjneau... Să fi simțit ceva de pe atunci și n-a vrut să-mi spună?

— Poate. Poate...

Ignat își amintește că astă primăvară, pe când înfloreau zarzării, venea de pe unde-o fi venit acasă și vede un băiețel care tot trecea fuga peste șosea, dintr-o parte-n alta. Ochea când vine o mașină și fuge prin fața ei de cealaltă parte. Îi făcea o grozavă plăcere să-nfrunte primejdia. S-a apropiat încet să nu cumva să-l sperie și să-l împingă sub roți, l-a luat de mână și: noroc, flăcăule! te joci? Băiatul a vrut s-o ia din loc — omul ista mă va spune la tata! — dar, uitându-se-n sus la dânsul, a înțeles că n-are de ce se teme. Ignat i-a arătat un camion care cobora ca fulgerul la vale: îl vezi? mergem să trecem pe colo, mai la vale... Și au pornit amândoi. Până la poarta casei lui a aflat că puștiul îi al lui Petrea inginerul — de câțiva ani tată-său umbla cu însurătoarea și tot nu le-a găsit mamă. Ce-i veni că-l aduse la dâșii.

I-a arătat pe drum niște comicării, apoi i-a spus că are o jucărie care se ridică singură, zboară și se așează jos pe pământ ori pe casă ori pe copac, unde vrea... Era un elicopter stricat, pe care-l găsisse în grădină — îl pierduseră, pesemne, niște copii, — l-a pus sub streșină și a uitat de el... Când l-a văzut băiețușul, i-au scânteiat ochii. S-au așezat amândoi pe prag să dreagă elicea, de fapt să meșterească alta, și l-a întrebat pe băiețel ce-ar vrea să fie când va crește mare... Aviator, a răspuns. Ignat: bine-i să zbori, dar mai interesant să fii marinar. Călătorești pe mări și oceane, vezi țări străine... În vremea asta apare Ana... Ce faceți aici? Cine-i băiatul ăsta? — Prietenul meu! Văzând-o, copilul a rupt-o de fugă. Ignat i-a strigat: stai! de ce fugi? Abia la poartă l-a ajuns. I-a pus mâna pe umăr: de ce te-ai speriat, copile dragă? — ție am să-ți spun, iar ei nu, că-i femeia rea — rea? de ce: rea? cine ți-a spus asta? — mătușă-mea... zice că din cauza ei a murit mama mea... Întâmplarea l-a cutremurat. Anei nu i-a spus, iar el a umblat câteva zile necăjit și abătut.

— Cum îi viața asta. Nu știe omul ce-l așteaptă până mâine...

— Așa-i: cât trăiești te chinuiești. Dar poate că așa trebuie să fie. Dacă ai duce-o tot în bine și bucurie, nici nu te-ai îndura să mori când îți vine vremea...

— Și eu mă gândesc de multe ori: mai face oare să trăiești dacă nu ți-a ieșit viața cum ai vrut?

— Crezi că iese vreodată? Crezi că este vreun suflet pe lumea asta să aibă tot ce și-a dorit? Omu-i așa de nesățios și nemulțumitor, că totdeauna vrea mai mult și mai bine...

— Ai dreptate. Nu zic: nu. Dar prea cad pe unii multe nenorociri și blesteme. Nici nu știu de unde se iau atâtea...

Femeia și-a lăsat capul pe piept: pare-se, a ațipit. Ignat se uită la ea fără a ști că o să-i întâlnească privirea și va fi nevoit să-și mute ochii în altă parte. De când s-au cunoscut, nu s-a uitat mai atent la ea: părul i se revarsă pe obrazul neted, lucios — nu poate să priceapă: îl poartă prins în coc ori împletit cosițe? — fața palidă, nasul mic, gura un pic cam mare... o ținută distinsă vădind demnitate, înțelegere

a lucrurilor, a oamenilor, a vieții... Ochii de o culoare nedefinită, mereu se schimbă: acum luminoși, acum întunecați, stinși, dar mocnind ca tăciunii sub spuză. Chipul ei are un farmec aparte, și Ignat își dă seama că-i face plăcere s-o privească.

— Poftim, îi întinde ceașca cu vin: cinstește. Femeia trezindu-se din gândurile ei:

— Nu. Nu beau.

— Nici n-ai gustat măcar.

— Am luat vreo două guri, dar... Eu nu beau, zău... Mă ametește.

Aruncă o privire spre deșteptătorul de pe pervazul ferestrei din fund. Ignat surprinde mișcarea și se uită și el mecanic într-acolo.

— Ai face bine să te culci și să te odihnești. Ești tare obosită...

— Nu, nu, nu! Doamne ferește! Ridicându-se de pe scaun, pornește spre ușă... Am intrat numai așa, să mă dezmortesc olecuță. Iaca ies și am să aștept: poate vine vreo mașină.

Ignat clatină din cap:

— De unde mașini la vremea asta? De mult a trecut de miezul nopții... Deșteptătorul arată ora două... Și chiar de trece vreuna, cum să te sui cu un om necunoscut la vreme de noapte?

Femeia îl privește mirată.

— Nici pe mine nu mă prea știi, își ia de seamă Ignat: dar tot ne cunoaștem de-o jumătate de zi și din ce ne-am mărturisit unul altuia. Dar dacă-ți pare că-s om rău...

— Nu, să nu zici așa... De cum te-am văzut, am înțeles ce fel de om ești. De asta nici nu m-am ferit...

Lui Ignat îi iau foc obraji ca la un băiețandru de șaisprezece ani. Ia de pe masă o nucă, o poartă printre degete, o strânge, chipurile s-o desfacă, dar o pune înapoi, pe masă.

— Ascultă, Ano! zice ridicându-se: iaca patul. Culcă-te și te hodinește. Ca acasă. Da mâine-n zori ai să prinzi o mașină și ai să pleci. Iar eu... eu am să mă duc la alde mama și am să dorm. Nu-i departe...

— Cum: să te duci și să mă lași?! Doamne ferește nu rămân singură. Mai bine stau toată noaptea-n drum.

Ignat se uită la fața ei speriată: acum arată ca o fetiță. Ce femeie și asta? N-am mai văzut, zău!

— Știi ce, Ana? zice cu glas apăsător, poruncitor: eu am să ies că am ceva de lucru prin ogradă... Ignat ia cele câteva perne de deasupra, de pe patul mare, și le mută-n cel mic, lăsând una... Tu desfășoară patul și te culcă. Ce să stai și să te chinuiești?

Femeia îl privește cu ochii măriți, plini de duioșie. Ignat se fâstâcește — el, cogeamite bărbătoi!

— Gata. Poți să te culci. Eu ies.

— Dar nu cumva să te duci! Auzi?!

Ignat face semn: nu mă duc, și iese. Pe prag se oprește — vine în urma mea? Ușa nu se aude, numai clanța — a vrut să pornească și s-a oprit? Ieșit din casă, simte aerul umed și rece. E numai în jachetă. Împinge ușa tinzii — era în ungher o pufoaică veche, o găsește pe întuneric și o ia. Și-o aruncă pe umeri, stă pe prag și ascultă: nici un zgomot, liniște împrejur. Peste livăduica din fața casei cu pomi tineri, subțirei se așterne lumina din ferești, mai încolo se ghicesc în întuneric cele câteva case vecine. La stânga, pe vale, se întinde satul. Șoseaua doarme. Numai în dreapta, jos, la sute de metri adâncime, abia auzit, rasuflă Nistrul. De când se ține minte Ignat prinde mișcarea apelor pe vale: primăvara când se umflă gheața și pornește la vale, vara când curg liniștite sau dau ploi mari și vin puhoaietele, toamna când iar se molcomește bătrânul fluviu... De când s-a mutat în casa de pe Mal, trezindu-se din somn noaptea ori ieșind pe-un minut afară, stă și malul îi răspunde, odată cu valurile de aer vin miremele luncii, șoaptele suflării lor... Pe dată își amintește de omul cu căruța încărcată cu maldări, după care-a pornit așeară împreună cu femeia asta... Auzi tu? Se apucă să-și îmbrace pufoaica pe mâneci — mă gândesc la cel cu stuful, dar de musafiră am uitat! S-o fi culcat oare?.. Dă să facă un pas să se uite pe fereastră, dar se oprește: poate să creadă că o spionez... las-o în voia ei...

Coboară de pe prag, găsește răzătoarea și se apucă să-și curețe bocancii de glod. Pământul s-a făcut mai tare. Vântul s-a întors din Sus. Se dă la colțul casei dinspre șosea — bate în față, rece...

— Noaptea asta are să-nghete...

Se întoarce și vede o umbră trecând prin cele două dreptunghiuri de lumină ce se aștern pe fața ogrăzii și-n livadă. Tresare: merge cineva? dar cine... și pe loc își dă seama: îi umbra femeii din casă. A ieșit și ea? O fi având nevoie, îi om viu... Se uită mai bine: n-a ieșit... se dezbracă?... S-a apucat să strângă masa... După umbră se vede că face ceva cu mâinile... Hai că s-a liniștit. Cum s-a mai speriat că mă duc și am s-o las...

— Ce femeie și asta, zău...

Pornește de la colțul casei, trece pe lângă prag și se duce mai departe. Aruncă o privire pe fereastră înăuntru: da, șterge masa, se duce la plită — o fi aruncat cojile de nucă pe foc — vine înapoi... Ignat mai face câțiva pași... cât pe ce să dea peste ligheanul pus să se strângă apă de ploaie de la streășină. Vreo câteva săptămâni în urmă s-a apucat să spele ceva rufe, le-a înmuiat și așa au rămas. Și-a zis că nu se schimbă până nu i se întoarce femeia, dar l-a văzut mamă-sa cum se poartă și i-a zis să le aducă la dânsa. Nu le-a dus. A trimis-o pe Paraschița să le ia, n-a putut, că Ignat le-a aruncat în pod, iar scara o împrumutase unui vecin. După care și-a zis: m-oi duce la spital, are să mă vadă Ana cum umblu îmbrăcat și nici n-are să vrea să steie de vorbă cu mine. Așa a fost!.. Te mai speli? Te mai schimbi? Cine te spală? l-a întrebat. — Eu singur, a mințit Ignat, dar abia după aceea a înmuiat câte ceva... La lucru se duce tot cu cele murdare... Azi, adică ieri, când s-a pornit la oraș, și-a luat schimburi noi — ultima pereche ce-o are.

Ridică ligheanul pe jumătate cu apă — era să i-o verse mânzul lui Petrea — și-l duce spre saraiul de la vale de casă. Când să deschidă ușa, simte pe față câteva picături reci — a sărit apa din lighean? Își șterge fața, dar alți picuri îi cad pe podul palmei.

— Plouă... dacă o întoarce-n ger, o să se facă un ghețuș...

Nouri groși, cenușii fug la vale parcă i-ar mâna cineva. Prin rupturi clipește arar câte-o stea: apare și dispare. Mai sus sunt alți nouri, care fug și ei, dar în direcție opusă, spre miază-noapte.

Cum stă cu fața întoarsă spre cer, i se așează iar ceva rece pe obraz. Nu mai este ploaie — fulguiește. Până la ziuă poate să o întoarcă în ninsoare.

Deschide ușa, pune ligheanul, când să iasă, prinde cu piciorul în ceva — o coadă de lemn... furca!.. de unde s-a luat aici, că nu era? O ia, o învârtește în mâini — mai bună furcă nu găsești: coada netedă, oleacă adusă la mijloc, coarnele lungi, ascuțite, oțel bun... Se vede treaba că a luat-o careva când nu eram acasă, a săpat, a adus-o și a pus-o aici...

— Trebuie să mă apuc să sap grădina.

Iese din sarai, trage ușa și după ce-o închide vede că a ieșit cu furca-n mână. Vrea să se întoarcă, s-o pună la loc, dar se răzgândește și taie ograda-n curmeziș. Merge, furca vine-n urma lui sunându-și coarnele de pământ. În dreptul gropii pentru beci vede o căldare. De unde s-a luat aici? Cine-a pus-o? A luat ieri șoferul apă de la robinet cu căldarea lui? O apucă — dar îi căldarea stricată cu care căram lut, nisip... Pornește cu ea spre sarai: s-o pun la dos, are să fie de trebuință... Face câțiva pași mișcând greoi picioarele — nourii brusc se sparg, de peste dealul dinspre oraș se revarsă o lumină alburie — pentru o secundă acoperișul casei se smulge din întuneric, aprinzându-se ca arama. Peretele din față se luminează, casa cu ferestrele luminate se rupe din apele nopții, și Ignat are impresia că nu nourii, ci casa lui fuge pe fața pământului și, ajungând într-o poiană a cerului, se întâlnește cu luna. În clipa următoare casa se cufundă în întuneric... Ignat strânge toarta căldării, simte cu pielea palmei ceamurul de pe ea — și o vede pe Ana urcând căldarea grea pe schele... Na, ține! Ignat ia căldarea, apucă să observe o șuviță de păr ieșită de sub broboadă, pe tâmpla dreaptă o bucată de ceamur uscat prins de păr... N-o umplea, că-i grea... — Fleacuri... tu urci acolo și mai greu... Căldarea asta a doborât-o... Gândurile apucă-n altă parte: s-o ducă-n sarai? să n-o ducă?.. Ieșind iar din întuneric, casa se face mai naltă, mai mare... Cum crește, se apropie de dânsul, el parcă ar merge, parcă ar sta locului ținând într-o mână căldarea, în alta furca de fier... Ia uite ce mi se năzare: că vine

casa peste mine! Se vede că rău am obosit... — ai obosit... ai face bine să te culci — da, îi vremea, dar mai am ceva treabă și pe urmă... — pe urmă ce-ai să faci: ai să te duci la mamă-ta? — la mama? — așa ai spus — poate că am să mă duc... ce alta îmi rămâne? — dar ai uitat ce-a zis femeia din casă: nu cumva să te duci... nu rămân singură! — a zis — vezi că nu s-a culcat încă? n-are să se culce: se teme să n-o lași singură — da? Ignat ia aminte spre fereastră: umblă prin casă, ce face oare? — vezi: se așează, dă cu mâna, trece mai încolo, dă iar cu mâna — mătură! a găsit cioarsa ceea și mătură — și n-are să se culce, n-o știi ce femeie-i asta? — ar trebui, ce mai așteaptă? degrabă se face ziua...

Ignat tușește o dată tare: chipurile, aici sunt, nu m-am dus. Apoi lovește căldarea de fierul furcii, să se audă că-i aici. Femeia ridică pe-o clipă capul, trage cu urechea, apoi își vede de treabă: un pas și dă cu mâna, alt pas, iar dă...

— Bun. Las-o să măture, și pornește spre sarai.

Se duce să pună căldarea. Pentru asta va trebui să deschidă, și zăvorașul se scoate greu, ușa s-a umflat. Furca de ce-o car cu mine? O înfige-n pământ și o lasă. Când o înfige, vârfurile coarnelor sparg coaja pământului — îngheață... până dimineată pământul înțepenește bine... și nu m-am apucat de săpat...

— Grădina. Trebuie să sap grădina...

Pomii — patru rânduri de pruni și meri — i-au sădit înainte de a porni casa, de îndată ce primiră loc aici câteva tinere familii... Tinerii însurăței, își amintește Ignat. Venise a doua oară-n concediu — Ana era la ai lui, lucra laborantă pe atunci... ba trecuse, pare-se, bibliotecară. L-a întrebat într-o scrisoare: ce să fac, să mă duc? — Fă cum îți place... și pe viitor cum ai să procedezi, așa are să fie bine... Așa are să fie bine... Ignat se oprește cu căldarea-n mână — a uitat încotro și pentru ce a pornit... Are să fie bine... — Și a fost, nu? — A fost... Când s-a eliberat la vatră, limba de pământ de pe mal fusese împărțită în șapte patrate și tinerii începuseră a căra piatra, lemnul, țigla... Aveau și ei piatră pusă lângă casa părintească, la tata Iosub. Au adus-o și au clădit-o aici... În seara când se pregăteau să înceapă a doua zi punerea funda-

mentului — au poftit lume la clacă — cum ședeau amândoi, el pe-o piatră, ea în fața lui cu mâinile încrucișate la piept, era o seară frumoasă, cu lună plină, țârâiau greierii în iarbă, Ana a zis: amu pot să-ți mărturisesc: eu am ales locul... ții minte? eram elevi, urcam într-o seară din livezi, atunci m-ai sărutat — țin minte — a fost exact pe locul acesta — da? nu țin minte... Ana i-a luat capul în palme, l-a întors către lună și a zis privindu-l în ochi: eu țin minte... dar mai pe urmă n-ai vrut să vorbești cu mine, nici să mergem seara în livezi să ne scăldăm... — eram rușinos, nu ca alții... dacă aș fi fost... Ia căldarea de jos și pornește mai departe: Ana-i femeie harnică, cumsecade, muncitoare, de ce m-aș plânge?.. Așa își zicea când cineva căuta să-l convingă că nu i-a reușit viața ori... îi venea lui gândul că s-ar fi putut să fie altfel. Așa își zicea și i se părea că cel mai înțelept lucru îi să se mulțumească cu ce avea, cu viața ce-o trăia, cu situația... Situația... Când îi suna în auz cuvântul, parcă-l izbea cineva... gândurile ce și le așezase cu greu într-o anumită ordine se învălmășeau... îl izbea cineva anume ca să-l scoată din propria ființă, ca să se vadă de la o parte, să-și cerceteze viața și să-și cântărească faptele... Situația ta-i complicată, măi Ignate, zicea adesea badea Pricop... Complicată, complicată, se pomenește vorbind el cu sine însuși: de ce aș crede că-i așa? nu-ți pare? este! chiar acum ți-ai amintit de vremea când lucra Ana la fermă, apoi a trecut la... nu vezi aici ceva... suspect? — ce anume: suspect? — trecerea... apoi împărțirea loturilor, pe mal... — a fost ideea Anei — a fost... de ce dar acum Petrea inginerul a hotărât să dărâme casele voastre, unele gata, altele neterminate și să construiască... — de sus s-a hotărât... — nu știi nimic, este ideea lui, el a propus, sau el a aprobat, el, de ce? — de ce?.. de ce?.. de ce?.. strigă Ignat sprijinindu-se de colțul de la vale al casei: o vede pe Ana, s-a uitat la dânsul, iar când a strigat și-a întors fața... Ah, iartă-mă, iartă-mă, n-am vrut să... — îi exact pe locul unde a văzut-o în ziua aceea închircindu-se, lăsându-se la pământ, spunându-i să fugă, s-o lase... — n-am vrut să te supăr... Strângând în mână toarta căldării, pășește de-a lungul peretelui, călcând pe prispa de ciment turnată pentru a proteja temelia de apele de ploii, din zăpezi... — mai crezi că am avut, că am

ceva cu Petrea? — nu cred, Ană, auzi? nu cred! — crezi dacă vrei, dar află că eu știu de legăturile tale cu doctorița — care doctoriță — cu Marieta — a? Ignat clatină din cap: n-a fost nimic, îți jur! n-am cunoscut, nici nu vreau să cunosc altă femeie decât numai pe tine, auzi? — dar femeia străină care-i la tine în casă, care stă și te așteaptă? — mă așteaptă? e o necăjită și o năpăstuită, am poftit-o să nu steie-n frig... — ooh, Ignate, Ignate! când am venit noaptea pe jos acasă și tu dormeai dus și am așteptat ceasuri lungi la căpătâiul tău, să te trezești... — lasă, nu-mi aminti, iar femeia asta... poate că nici nu mai este în casă, poate că între timp...

Sub streșină, la un căprior se aude un sfârâit de aripi — o păsărică a zbughit-o în noapte. Ignat se oprește-n loc: eu sunt de vină că am zburătăcit-o, unde-o să se aciuiască sărmana, acum noaptea, are s-o mănânce mâța...

— Poate că a ieșit și a plecat...

Face repede înconjurul casei și se oprește în dreptul ferestrei luminate: femeia șade pe pat, cu mâinile-n poală, îngândurată. O privește câteva clipe, apoi se retrage repede: ce stau și mă zgâiesc? O ia spre ușa saraiului: să las odată căldarea. Când se îndepărtează, vede că femeia a ridicat capul și a aruncat o privire spre dânsul: mi-a auzit pașii? Deschide ușa la sarai, pune căldarea, închide ușa cu zăvorul și pornește înapoi. În mijlocul ogrăzii dă peste furca înfiptă în pământ, se sprijină cu pieptul în lemnul ei și cade pe gânduri.

— Să-mi strice ei casa...

Zmulge furca din pământ și mutând-o ca pe un toiag se duce până la gârduceanul josuț, pășește peste el, se întoarce cu fața spre casă, pune coarnele în pământ și calcă. Simte cum coarnele sparg pojghița de deasupra — a întepenit pământul, începe să înghețe, până diminează se face bocnă și am rămas cu grădina nesăpată — se duc în adânc, coarnele, ușor, — numai deasupra înghețat — apasă mai tare cu piciorul, trage coada spre dânsul și răstoarnă prima țărână — nu-i greu, nu-i deloc greu de săpat — înfige iar furca, iar calcă, iar o întoarce — se poate de săpat, se poate...

Își aduce aminte iar:

— Cum așa: să vie și s-o strice? S-a mirat și ea: casa făcută gata...

Înaltă capul, se uită spre fereastră — nu se vede femeia, adineaori ședea pe marginea patului, cu mâinile-n poală, acum nu se vede. Se întoarce și se uită către cealaltă fereastră — nici acolo nu se vede, s-o fi culcat?.. dar patul stă neatins...

Calcă iar pe furcă, o întoarce, face un pas înapoi, calcă iar. Coarnele ascuțite, de oțel se împlântă în țărână. Proptește lemnul cozii în genunchi, întoarce furca și... iată că are săpat de acum un petic bun. Duce mâna la frunte să și-o ștergă — sudoare amestecată cu aburi de burnița ce se cerne din nourii reci care fug grăbiți peste Nistru-n jos... Cum stă cu mâna pe coada fucii, i se așează ceva pe podul palmei. O ridică și se uită-n zare, spre lumina din fereastră: un fulg mai mărișor. Într-o clipă se topește lăsând o sclipire dealmaz. Privind spre fereastră, vede căzând alți fulgi de sus, trec prin lumina ferestrei și se fac nevăzuți — se topesc înainte de a ajunge la pământ? se aștern pe fața întunecată a curții?

Ignat înfige furca, răstoarnă brazda, se dă un pas înapoi, iar calcă... Bagă de seamă că a săpat exact cât bate lumina din fereastră. Ajunge la un pomușor — îl simte cu capul — se ferește-n stânga. Și mai răstoarnă câteva furci. Acum pomul e în fața lui — tulpina subțire taie lumina ce cade din fereastră în două, iar umbra se așterne drept sub furcă... Da, zice glasul de mai nainte: iac-așa, pot să vină și s-o strice... nu s-a mai întâmplat?.. adu-ți aminte: când s-a făcut clădirea pentru cârmuirea colhozului, n-au stricat cele două case? — acolo erau două, aicea-s vreo șapte — și ce dacă? o să le dărâme pe toate... ori, poate, numai câteva, celelalte n-au decât să rămână... — numai câteva? dacă-i așa, atunci de ce anume casa mea s-o strice? te întreb: de ce anume a mea? — și pe-a ta și pe-a altuia de alături, nu se știe, nu-i hotărât — cum adică: nu-i hotărât? dar am văzut planul, și Ana l-a văzut... adică, întâi ea l-a văzut, pe urmă mi l-a arătat și mie — ai văzut... și ce ai de zis dacă l-ai văzut? — nu mă mut de aici! după ce am muncit atâta, după ce că ne-am chinuit atâta, nu mă mut decât

mort — parcă ar grăi baba Ioana, nu ți se pare? — ei și? orișicine are dreptul să țină la cuibul lui, mai ales că eu singur l-am făcut, din sudoarea mea — dar n-ai să rămâi în drum, îți face colhozul altă casă... știu! trănțește una cu etaje și ne bagă pe toți într-însa... nu vreau să-mi bocănească cineva deasupra capului — te sui tu sus, la etaj — nu! vreau să trăiesc pe pământ, jos, ca oamenii... să am grădina mea, pomii mei, fântâna mea... dacă-mi strică ei casa asta... nu, altă casă nu mai sunt în stare să-mi fac — nici nu-i nevoie, destul că v-ați făcut una... ce folos? — cum: ce folos? se revoltă Ignat: ce vrei să spui cu asta? — zic: ce folos, pentru că atunci când ați ajuns de v-ați mutat într-însa, ați văzut că v-ați pierdut sănătatea... când venise vremea să vă așezați la trai... Ignat nu mai are ce să-i răspundă glasului care tot al lui este, dar parcă ar fi al altuia, care vrea să-l convingă că va s-o ducă mai bine dacă se mută în altă casă: da, da, mai bine era, dacă intrai în casa făcută gata! plăteai bani la colhoz, colhozul ți-o clădea... nu vă speteați amândoi cu Ana, noaptea, după o zi de muncă grea... hm, banii! zâmbește acru Ignat: de unde să-i iau? am a întoarce datoria lui tata Iosub și n-am de unde — ia cu împrumut de la colhoz — nu-mi dă colhozul, că nu-s omul lui, lucrez la carieră.

În vremea asta îl strigă cineva:

— Ignat, dar unde ești? Femeia, musafira lui. Ce faci acolo?

Se întoarce și o vede: stă pe prag. Este, n-a plecat.

— Aici, mormăiește, mă uitam la pomii ăștia... Trebuie să sap grădina...

De ce-ai ieșit? Du-te de te culcă... Vin și eu îndată...

Se aude ușa — deschizându-se, închizându-se — femeia intră-n casă. Umbra ei trece peste fășiile lungi de lumină, ce s-aștern de la ambele ferestre până-ncoace, în grădină, spre gardul vecinului.

— Ce femeie și asta, zău! În loc să se culce, să se hodinească — ce-a mai rămas până la ziuă? — ea iese și mă caută. Ce femeie și asta, zău...

Calcă pe umărul furcii, coarnea se duc în adânc, proptește coada în genunchi și întoarce țărâna. Bună furcă! Indemânoasă la săpat. Nu degeaba vin vecinii să le-o împrumute. Se apleacă iară. Calcă și

răstoarnă, iar calcă și iar răstoarnă pământ. Văzut de la o parte, ai crede că omul ista acum s-a sculat din somn și, bine odihnit cum este, s-a apucat cu sete de muncă. Plin de puteri, gata să întoarcă munții!

— Ce femeie și asta, repetă Ignat vorba și, aplecat ca să poată apuca mai de jos coada, iar aruncă o privire spre fereastră: are ea de gând să se culce ori ba? Stă plecat de spate, cu mâna pe coada furcii: femeia își trage rochia și o scoate peste cap... rămâne într-o cămășuică cu bretele albe pe umeri... stă câteva clipe cu rochia în mână neștiind ce să facă, apoi... dându-și seama că stă dezbrăcată în mijlocul odăii luminate, fuge la comutatorul de la ușă și stinge lumina. În clipa când a văzut-o dezbrăcată, apoi lumina stingându-se brusc, Ignat simte că s-a petrecut ceva de neînțeles, ceva care a cuprins lumea toată de jos, din pământ, până sus, în ceruri. S-a schimbat pe neașteptate lumea ori, poate... el?

— Ce-i asta?

Nu s-a întâmplat nimic extraordinar. S-a stins lumina. S-a întunecat bătătura casei. S-a cufundat în întuneric grădina. Pomii nu se mai văd. Peticul săpat s-a confundat cu locul încă neîntors.

Ignat se îndreaptă de spate. Abia acum își dă seama cât îi de obosit. Picioarele și mâinile dintr-odată s-au făcut ca de plumb. Cum dar: sculat des-de-dimineată, jumătate de zi a urcat la piatră, drumul la oraș, drumul spre casă...

Încearcă să mânuiască furca, dar și ea are acum o tonă greutate. Face un efort, răstoarnă țărâna, mai stă, se gândește ce să facă, se mută la dreapta, trece pe lângă pomi, pășește peste gârducean și o ia spre ușa casei. Aude țârâitul apei la robinet: e vremea să-l învelesc cu paie că îngheață și crapă țeava... Îl închide și se întoarce agale înapoi. Când să deschisă ușa, pe prag, vede că-i cu furca în mână: lasă că o pun în tindă. O sprijină în ungher, stă câteva clipe pe gânduri, apoi deschide ușa la cameră și intră... Ascultă — nu se aude nimic, nici măcar suflarea femeii din pat — o fi adormit, sărmana, las-o să doarmă, să se hodinească... Se așează încet pe laiță, apoi se lasă pe spate, lungindu-se așa îmbrăcat și încălțat cum este, atât că-și pune

pufoaica făcută sul, sub cap. O bucată de vreme stă cu ochii deschiși, privind în tavan. Acum aude clar respirația femeii de acolo, din pat — ușoară, liniștită, ritmică. În momentul când i se pare că vede tavanul alb deasupra lui, simte cum vine o apă caldă, plăcută și-l învăluie și-l duce cu dânsa — apa albă a somnului...

Ignat doarme și — nu doarme.

După o săptămână de muncă grea și alergătură, la ceas târziu de noapte, sufletul lui se revarsă peste întâmplările zilei — cele de acum câteva ore sau de numai câteva minute — precum apa unui izvor țâșnește de sub talpa dealului așternându-se peste bulgării și pietricelele de pe margine și deodată se retrage în adânc de rămâne gura seacă, ba izbucnește năvalnic, turbure și vai! cum nu-și poate găsi alinare și odihnă sufletul lui. Măinile care au lăsat mai adineaori furca se tot strâng, picioarele ajunse, în sfârșit, să se destindă după atâta muncă și mers tresar parcă ar vrea să mai facă un pas, o mișcare cu genunchiul spre a răsturna țărâna. Ori s-au învărtejit în conștiința lui întrebările zilei, nedumeririle, mirările, revoltele, amărăciunile ce le însoțesc, au izbucnit cu și mai multă putere acum când l-au văzut doborât de oboseală, pornind cu toatele un dans deasupra lui? Se sucește Ignat pe dreapta sperând că așa se va liniști mai repede și parcă reușește, dar numai pentru o clipă — iarși prinde a-i bate în tâmpă ca un ciocan...

Când a intrat pe ușă, femeia i-a văzut umbra în fereastră mișcându-se încet, pe băjbăite. Unde-o să se culce? s-a gândit: și va să se culce ori o să stea așa? A auzit laița trosnind — s-a așezat — și cum stătea culcată pe dreapta i-a văzut capul și umerii pe pânza ferestrei... Se gândește, ce s-o fi gândind? și oare ce-a făcut atâta pe afară? Ar fi vrut să-i spună: m-am apucat de-am dat cu mătura pe jos, ori: tot mă îndemnai să mă hodinesc și nu vroiam, dar acum vezi, m-am culcat... tu ce ai de gând? trebuie să te hodinești și tu... Ar fi vrut, dar se sfiște să spargă ea prima tăcerea, hotărăște să aștepte, poate dă el, bărbatul, glas. După felul cum a intrat, deschizând și închizând ușa, încet, să

nu facă zgomot, e clar că a crezut-o adormită. Umbra din fereastră pe neașteptate a dispărut și ea nu știe ce s-a întâmplat. Și iar: dar ce făcea oare afară când am ieșit eu în prag? după ce m-am întors în casă și m-am culcat, a mai trecut vreme până a venit și el. Și acum: s-a culcat așa îmbrăcat? că... nu i-am auzit pașii prin casă... Ce om și aista, zău! se minunează la rândul ei femeia și răsuflă o dată adânc. Trage aer într-însa și... simte un miros necunoscut, neobișnuit, care o tulbură. De la ce vine? Umezeală — nu-i umezeală. De la geamurile asudate — nu! Își poartă nările de jur-împrejur: nu vine de nicăieri, de la dânsa, de la trupul ei, de la hainele ei vine. Așa este și, totuși, nu-i așa. Își cunoaște ea izurile, că dacă erau ale ei, nu o mira într-atâta. Altceva este... În clipa asta se sparg nouri și prin geam cade un sul de lumină — luna sus? — se așterne pe laiță, jos pe fața casei până la sobă. În frântura de clipă cât a durat, apucă să-l vadă pe bărbat: întins pe laiță cu fața în sus, îmbrăcat și încălțat, cu picioarele spre ușă, cu capul la colțul mesei. Când spărtura dintre nouri se închide și în odaie se face întuneric iar, din adâncul ființei ei izbucnesc ca niște flăcări întrebările: ce caut eu aici? de ce stau în casă străină, la bărbat străin? nu-i bine ce fac, o, nuuu-i bine... Tot acum își dă seama de unde mirosul și o taie prin creier: e mirosul așternutului în care a dormit el, bărbatul acesta, și acum m-am culcat eu! și un altul, mirosul femeii lui, iese din toate cutele așternutului, vine spre față, spre obraji, spre nări... Nu-i bine că m-am culcat, trebuie să mă scol, să plec...

Se ridică într-un cot. Vrea să dea plapuma la o parte și să strige: omule, iartă-mă, și tu, femeie care nu ești acasă! Tot acum se aude dinspre fereastră un oftat greu. Femeia ascultă, nu se aude nimic, dar înțelege ce-a fost: a suspinat Ignat, prin somn, vasăzică doarme, a adormit, amu cum să ies? pot să-l trezesc... las-să doarmă, să se hodiească, sărmanul...

Își pune capul pe pernă, se întoarce cu fața-n sus, își trage plapuma până sub bărbie și închide ochii. Vine somnul și, când s-o cuprindă, iar aude un geamăt. Știe că tot el, bărbatul de pe laiță, a gemut, tare,

cu durere, ar vrea să-l întrebe ce are, ce-l chinuie, dar nu mai e în stare să se zmulgă din mrejele somnului vrăjit.

Iar Ignat doarme și — nu doarme.

Se face că vine de la lucru acasă — de la deal ori, poate, din sat (da, de la lucru vine că are traista în mână). E o zi cu cer senin, soare mult. Vine de departe! Se uită și, cum se uită, iaca vede înaintea lui cât colo un vârtej de colb — din cer până-n pământ! Uite-așa se învârtește, uite-așa se răsuțește, parcă ar fi un balaur, îndoindu-se și sucindu-și coada prin părți. Oamenii ieșiți în uliță arată cu toții spre vârtej, apoi văzându-l se întorc către dânsul: uite-l, trece peste casa ta! — casa mea? dar nu-i acolo casa mea, îi mai la stânga... Și cu toate că știe că nu-i acolo casa lui, pornește să fugă. Fuge cât poate de tare, iar în gândul lui își zice: n-am apucat a o găti, casa, dar iată vine vârtejul peste dânsa... Așa fugind își aduce aminte că odată, fiind mic de tot, l-a luat tată-său la prășit porumb, într-o primăvară. Cum ședea lângă căruță și se juca, vine tot așa un vârtej, îl umflă pe sus și-l trânteste într-o căpiță de paie. Cu mare greu l-au găsit... Mai pe urmă mamă-sa povestea că în vremurile de demult, când era ea copilă, a trecut peste sat un vârtej așa de mare, că a luat cum mergea pe drum o căruță cu tot cu cai și a zvârlit-o în cealaltă parte de sat, iar de pe-o casă a zmulș acoperișul de stuf cu tot cu căpriori și l-a ridicat în cer de n-a mai căzut nicăieri...

Fuge Ignat, dar fără spor: prea încet i se mișcă picioarele. Când ajunge drept casa lui, de vârtej nici pomină. Se uită mai bine — nu-i casa lui!.. Iaca, bre, nu-mi cunosc casa!.. Se dă mai aproape de gard și se uită dincolo: ba-i casa mea! uite pomii... ușile date-n albastru... țigla de pe casă... albă, a mea era roșie, dar se vede că a trecut vârtejul pe aici, a adus colb și l-a așternut peste tot... Împinge portița, portița scârțâie din bălămăli, a ruginit. Calcă în curte și-și aude pașii sunând a pustiu. Ia aminte împrejur și-l trec fiorii: așa de mult n-am dat pe acasă de s-a făcut atâta pustiu? Unde-i Ana? Ce face Ana? Strigă: Ană, acasă ești? Ce-i cu pustietatea asta?.. Nu răspunde nimeni. Ignat se duce la banca înjghebată dintr-o scândură sub copăcei, se așează,

desface traista, o întoarce pe dos și o scutură. Nici găinile nu vin să culeagă fărâmiturile de pe jos — le-o fi închis Ana când s-a dus la lucru și a uitat să le deschidă. Pune traista pe bancă și pornește spre ușa casei — nu-i Ana acasă și eu degeaba strig? Îi trece prin minte: cum să fie dacă-i dusă?.. — dusă... casa pustie... tu ai lipsit atâta vreme... vârtejul care-a trecut pe aici putea să ți-o ia, să ți-o dărâme și tu nici să nu știi — cum s-o ia? — așa: s-o ridice și s-o ducă cine știe pe unde și când veneai găseai locul gol... — așa cum a luat de mult acoperișul de stuh? dar aceea a fost când?.. în zilele noastre nu se întâmplă de acestea...

Cum stă Ignat în mijlocul curții, simte dintr-o parte privirea cui-va: îi urmărește fiecă pas, fiecă mișcare. Știe el cine-i și ar putea să se întoarcă și să strige: te văd! te văd! degeaba te ascunzi! ieși la vedelă!.. Dar nu vrea să strice jocul. Îi vine și lui chef de joacă. Se apleacă, lăsându-se în pirostria și scoate ceva din buzunar (n-are nimica, se face numai a scoate!). Începe să clădească, chipurile, ceva în fața lui — stă întors așa fel ca ochii ce-l urmăresc să vadă că face ceva cu mâinile, dar ce anume să nu poată vedea. Parcă ar clădi, parcă ar ciopli, dar de vorbit așa vorbește: eh, ce mai jucărie o să iasă! numai s-o vezi cum are să zboare singură... dar cui am s-o dau, nu mă taie mintea... — are să zboare? se aude un glas din partea ochilor ce-l urmăresc — da! Ignat se ridică brusc și întoarce capul: cocoțat pe gard, stă un băiețel cu părul ciufulit, gata s-o rupă de fugă. Ignat are un fior — gardu-i nalt și poate să cadă! nu cumva l-a aruncat vârtejul pe gard?.. Ce faci acolo? Dă-te jos, că ai să cazii! băiețelul clipește șmecher din ochi: nu mă cobor... vrei să mă tragi de urechi! — de ce să te trag? — pentru că am dat nu știu cum și am vărsat apa din lighean — auzi? zice că el a vărsat apa de ploaie... dar treaba asta a făcut-o mânăzul lui Petrea când zburda prin ogradă... nu cumva... Către băiețel: nu-i mare pagubă, va ploua și-om strânge alta... vino să-ți dau jucăria ție, vrei? Puștiul sare de pe gard și vine la Ignat. Se oprește la doi pași și-l privește de jos în sus, parcă ar zice: spui că ai o jucărie, dar văd că mă amăgești — n-ai nimica în mână — am! îi răspunde

din ochi Ignat — dacă-o ai, dă-o încioace — iată ți-o dau, Ignat prinde a scotoci prin buzunare: oare unde-am pus-o, că aici era?.. Se uită prin părți, mai însăilează o glumă făcându-se a căuta jucăria într-o ureche, la o subțioară, apoi pune degetele mâinilor ca să închipuie o vietate cu coarne și urechi și nici nu se uită spre băiețel. Când se prinde-n joacă, băiatul vine mai aproape și i se uită lui Ignat în gură. Acum Ignat zice: hai mai bine să-ți fac alta, vrei? — Am găsit-o! strigă băiețușul și se repede la traista lăsată pe bancă. Îi desface gura cu mânuțele și, când o desface, din traistă zboară ceva ca un avion, dar nu-i avion, ci un fluture mare, dar nu-i flutire, că are aripi și elice — pornește să zboare printre pomii din livadă, peste garduri și case... Să-l prindem! strigă băiatul și se avântă și el printre pomi, sărind peste garduri și case... Stai! merg și eu! Ignat fuge și el, fuge, ba parcă zboară, dar cu ochii pe băiețel mereu — să nu-l piardă cumva din vedere. Acum zboară amândoi peste dealuri și câmpii — băiatul înainte, Ignat abia se ține de dânsul, — apoi pe-o vale largă, apoi prin niște alei cu tufari verzi. Ignat: oare unde-am văzut aceste alei? da, azi când veneam spre șosea și am trecut prin grădina publică. La un moment dat îl pierde pe băiat din vedere. Se uită împrejur — nu-i băiatul... Amu ce mă fac?

Prinde Ignat a plânge. Lacrimile îi șiroiesc pe obraji, curg spre colțurile gurii, calde, sărate. Ar ridica mâna să le șteargă, dar mâna-i așa de grea...

Suspină adânc. Vrea să se rupă din vis — o parte a conștiinței lui își dă seama că-i vis, numai vis, — dar trupul obosit, mâinile și picioarele nu-l pot ajuta... Femeia din pat îl aude suspinînd, încearcă să se deștepte, să ridice capul să vadă ce face acolo, pe laița de sub fereastră, dar nici ea nu poate. Vrea să-l întrebe: ce-i cu tine, omule? ți-i rău? poate ți-i rău? dar abia se gândește și se cufundă iar în somn...

Ignat, în sfârșit, îl zărește pe băiețel mai încolo și se bucură. Aleargă spre el și, din mers, observă că stă într-o poză neobișnuită: aplecat puțin înainte, o mînuță ridicată-n aer, cealaltă întinsă în jos parcă ar vrea să prindă ceva... L-ai găsit... băiețelul tatei? Așa i se adresează, pentru că

acesta-i copilul lui, al lui Ignat. L-a așteptat atâta timp, l-a dorit atât de mult și acum, când îl are, era cât pe ce să-l piardă. Din cauza vârtejului și fluturului de fier... L-ai prins? întrebă Ignat, dar băiatul nu-i răspunde — îi face semn cu mâna: să nu-l sperii! Ignat se apropie călcând pe vârfuri și vede în fața băiețașului, jos, o broască țestoasă cenușie... Dar nu-i vie! zice Ignat: e o broască de piatră... Haidem de aicea, mergem! Îl apucă de mână să-l ducă cu dânsul, dar brațul copilului se desprinde din umăr... Ce-am făcut Doamne: i-am rupt mâna! Se apleacă să pună brațul la loc, dar cum îl atinge, băiețelul se lasă pe-o parte, cade și se desface în bucăți: capul se rostogolește într-o parte, picioarele, trupul iarăși... Ce-i asta? se îngrozește Ignat: doar era viu?...

Se apucă cu mâinile de cap: amu ce mă fac? cum să mă întorc acasă fără copil? cum să trăiesc mai departe?.. Și iată că vede mai încolo o bătrână cu părul cum îi cânepa, căzut pe umeri și pe piept. Se uită ea la dânsul în tăcere, apoi clatină din cap: ai uitat povestea, dragul bunicuței... amu dacă s-a întâmplat așa, trebuie să pornești după apă închegătoare și apă învietoare, să-l pui la loc și să-l stropești... — Știu! mi-am adus aminte... dar de unde apă închegătoare și apă învietoare? — Ți-o spune eu, dacă nu știi, dragul bunicăi: din ochii tăi, din ochii femeii... să strângeți lacrimile voastre și... Și înainte de a-și încheia vorba, bătrâna se face nevăzută, parcă ar fi furat-o vântul... Ignat fuge spre locul unde-a văzut-o stând: spune-mi până la sfârșit ce să fac? dar bătrâna ia-o de unde nu-i. Se întoarce la băiețelul care zace desfăcut în bucăți: capul într-o parte, mâinile și picioarele în alta, trupușorul într-a treia... Se așează în genunchi și prinde a aduna bucățile și a le pune la loc... Le pune și le scaldă cu lacrimi ca să se țină. Lacrimile curg șiroi, părțile corpului se prind fiecare la locul ei și, când vede copilul întreg precum a fost, își aduce aminte Ignat vorba bătrânei: să amesteci lacrimile tale cu lacrimile femeii — numai atunci are să învie!

Striga tare, fără de sine:

— Tu, femeie, unde ești? De ce nu vii să mă ajuți? De ce?.. De ce?..

Și izbucnește-n hohote de plâns.

O fi durat visul acesta minute ori poate numai o frântură de clipă, suspinele însă, gemetele, plânsul se auziră în întunericul casei timp mult și tot mai tare. Din momentul când a văzut vârtejul și până când izbucni în plâns și o chemă pe femeie în ajutor, Ignat își dădea seama că tot ce vede, ce i se arată vis este, numai vis. Vroia să se trezească, făcea eforturi să se trezească, dar nu putea. Și cu toate că știa că nu-i decât vis, se lăsa dus mai departe, cu gândul că astfel va afla ce-l așteaptă, ce-o să urmeze în viața lui, ce-i pregătește viitorul. De acum nu mai vroia să se trezească, ba chiar se temea că prea repede o să se destrame visul... Iar când a înțeles că de unul singur n-o să poată face nimic și a chemat-o în ajutor pe aceea cu ale cărei lacrimi trebuiau să se amestece lacrimile lui, pentru ca trupușorul copilului să se închege la loc și să prindă iar viață, a chemat-o și a văzut că nu vine, nu vine, iar durerea din suflet i se face prea mare, inima în piept prinde a bate să se rupă, și și-a adunat toate puterile ca să se zmulgă din vraja somnului și visului și a văzut că nu e în stare — atunci izbucni în plâns cu adevărat, atunci porniră și icroi lacrimile din ochii lui.

Atunci s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat.

...Simte Ignat pe frunte o atingere ușoară, de degete calde. Degetele lunecă peste tâmple, spre ochi și ajungând la lacrimi se desfac cuprinzându-i obrazii. La această atingere salvatoare ochii se deschid și văd asupra lor două brațe albe, doi ochi lucind în întuneric, aplecați asupra ochilor lui și un glas șoptind mângâios:

— Ce-i cu tine? De ce plângi?..

Deși cu ochii deschiși, i se pare că visul continuă și... ridică mâinile spre brațele plutind deasupra lui.

— Ai venit... te-am chemat... ai venit să mă ajuți... ajută-mă, femeie.

— Te-ajut, te-ajut, dragul meu... Dar cum? Spune-mi: cum să te ajut?

Auzind clar glasul deasupra lui, Ignat se ridică brusc de pe lavița pe care dormea. Femeia abia apucă a se feri făcând un pas înapoi. Ignat cade în genunchi în fața ei și întinde mâinile cuprinzându-i picioarele. Femeia îi adună capul cu mâinile amândouă.

- Ridică-te. Auzi: ridică-te!
- Ajută-mă, ajută-mă, te rog...
- Cum, cum aş putea să te ajut? Spune-mi cum...

Văzând că nu se ridică, femeia se lasă și ea în genunchi în fața lui, îi ia capul și i-l strânge la piept. Acum simte lacrimile lui pe sâni și iată se rup și lacrimile ei. Lacrimile ei reținute atâta vreme, adunate din obidele și necazurile vieții, pornesc a curge în tăcere și în întunericul nopții, în tăcerea casei acestea se amestecă cu lacrimile lui...

Cu obrazul lipit de pieptul femeii Ignat aude aproape bătaia inimii ei, simte răcoarea lacrimilor ei amestecându-se cu lacrimile lui fierbinți, și-n clipa asta inima lui se face ușoară, ușoară de tot și întreaga ființă se umple de o lumină limpede, curată și sfântă, care în lumea asta se numește fericire...

Iată că femeia răsuflă adânc, de tot adânc, pieptul ei se ridică, se lasă iar — e culcată cu fața în sus așa cum a adormit, cum s-a cufundat dintr-odată în acest somn lin și mângâietor. Înainte de a deschide ochii se întrebă: unde sunt? Apoi se gândește: dar ce-i cu mine? Își simte tot trupul, ființa toată plină de o bucurie ce-i curge prin sânge, plăcută, răcoroasă, o bucurie nelămurită încă. E ca o adiere ușoară venită de undeva de aproape, ca o suflare ce aduce miresme ciudate, îmbătătoare care-o pătrund toată — prin nări, prin gură, prin toți porii corpului. Ce mirosuri acestea? Tot așa s-a întrebat când s-a culcat în acest așternut. Deodată tresare: și-a amintit momentan cele ce i s-au întâmplat, tot ce-a fost în acel din urmă ceas al nopții când a auzit plânsul bărbatului...

Se ridică într-un cot, întinde mâna dreaptă, încet, apoi înainte de a-și da seama de gest — este aici? o, ce-am făcut? — și-o retrage. Ascultă cu respirația oprită: nici o suflare, nimic, numai o adiere de miresme vine valuri calde... da, acum înțelege: este mirosul trupului ei amestecat cu mirosul trupului bărbatului acestuia...

Printr-o zvâcnire mâna dreaptă se întinde căutând — locul de alături gol. Deschide ochii, se ridică repede, își lasă picioarele pe

podea, găsește pe speteaza patului rochia, și-o trage peste cap, îmbracă bluza — totul cu mișcări rezezi, grăbite, speriate: să ies... să plec... mai repede... mai repede...

Își găsește pantofii cu picioarele, îi încalță și fuge spre cuierul de la ușă să-și ieie paltonul: să ies... să plec... îi ziuă... trebuie să fie ziuă de acum... Deși cu ochii deschiși, nu vede bine încă — tot întunericul nopții s-a adunat în fața ei. Ori nu vrea ea să se împrăștie, întunericul, ca să rămână să-i dăinuie în suflet această nemaivisată, nemăsurată, nechibzuită bucurie, această liniște și împăcare...

Când ajunge în mijlocul odăii, o lumină albă o izbește-n față. Cu atâta putere, că pe-o clipă se pierde cu firea.

Ce-i asta?

Își trece mâna pe la ochi — poate visez? Se uită pe fereastră afară: lumea toată albă.

A nins... șoptește.

Își ia repede paltonul, îl îmbracă, își pune pe cap broboada galbenă, legând-o sub bărbie, și mai aruncă o privire pe fereastră afară.

Albul zăpezii îi învăluie ochii și pe-o clipă se simte descumpănită: dar ce-i cu mine, Doamne?.. trebuie să plec, să plec mai repede... Se încruntă, deschide ușa și iese. În prag se reține, cu toate că e hotărâtă, orice s-ar întâmpla, chiar de-o fi să-l întâlnească față-n față, să treacă pe alături și să se ducă. Da, se reține, pentru că ceea ce-i văd ochii e într-adevăr de necrezut.

Îl vede pe Ignat în grădină.

Dar ce face acolo oare?

Ninge, iar Ignat sapă.

Uite-așa, cu furca de fier, calcă, apoi răsuțește coada peste genunchi și răstoarnă pământ negru. Fulgii albi cad, așternându-se peste pământul întors, el se dă un pas înapoi, înfige iar furca, aduce lemnul ei peste genunchi și întoarce brazda. Alți fulgi vin și se aștern peste țărâna proaspătă.

Ninge frumos, ninge cu fulgi mari, albi. Fulgii se aștern pe umerii lui, pe brațele lui, pe capul lui...

Se miră femeia: dar e cu capul gol... și părul lui e alb, alb... Strânge bine ușa casei după dânsa și coboară de pe prag. Pornește spre porțiță, cu pași din ce în ce mai repezi, călcând pe albul ogrăzii: rămâi cu bine, om bun... Îți mulțumesc pentru căldura casei și bunătatea sufletului tău... să ai parte de fericire... rămâi cu bine...

Iese pe porțiță.

Din deal, dinspre oraș, cu farurile încă aprinse, vine un camion. Femeia ridică mâna, mașina oprește, ea urcă și camionul pornește mai departe.

Ninge.

Iar Ignat sapă în grădină.

1972-1973, 1997

APRECIERI CRITICE

Proza lui Vladimir Beșleagă (n. 25. VII. 1931, Mălăiești-Grigoriopol, Transnistria; volume de proză: *La fântâna Leahului*, 1963; *Zbor frânt*, 1966; *Acasă*, 1976; *Ignat și Ana și Durere*, 1979; *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, scris în 1969 - 1970, editat în 1988; *Sânge pe zăpadă*, 1985, primul din trilogia despre Miron Costin; *Cumplite vremi*, vol. II, 1990; *Zbor frânt* care include și volumul *Viața și moartea nefericitului Filimon...* și nuvelele *Cel de-al treilea dacă ar fi fost acolo* și *Pădurea albastră*, 1992; a absolvit Universitatea din Moldova; a fost redactor la revistele *Scânteia leninistă*, *Cultura Moldovei*, *Chipăruș*, redactor-șef adjunct la rev. *Nistru*, secretar la Uniunea Scriitorilor; în 1990-1993 a fost deputat în parlamentul Moldovei ca reprezentant al Frontului Popular; Premiul de stat republican în 1978) conjugă formula tradițională de frescă și cronică evenimentială (ca în cazul romanelor despre Miron Costin, al lui *Acasă* și *Durere*) cu formula modernă evident proustiană și Faulkneriană, ce valorifică fluxul memoriei, elementul eseistic, interogația polemică. Prozatorul reconstituie monografic istoria vieții eroilor, suprapunându-le și trecându-le printr-un examen moral. Aceștia sunt de obicei niște deprădăcinați și dedublați care caută să recupereze timpul pierdut și identitatea socială. Monografierea lor este discontinuă, alternativă, sentimental-lucidă, purtând pecetea unei zone afectate a sufletului uman (dragostea pierdută, copilăria sau adolescența pierdută).

Elementul epic se pulverizează, se topește în gândurile, emoțiile, obsesiile pe care le generează. Omul, nimerind în hățișul întrebărilor și problemelor existențiale, merge pe firul călăuzitor al lămuririlor, dar se pomeneste pe drumurile întrerupte "heideggeriene", întorcându-se mereu spre punctul de pornire.

Atunci când evocă copilăria, adolescența sau epoca mai îndepărtată a Cantemireștilor și Costineștilor fraza este limpede, așezată, plină de o pastă epică densă și colorată.

Există și un al treilea Beșleagă, care îmbină răsucirea nervoasă a gândului cu situația epică clar conturată (*Ignat și Ana*, roman care dezbate ideea înstrăinării în cadrul familiei de azi).

În romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon* ne propune o modelare a existenței umane: trei zile și trei nopți. Declararea lui Filimon de către însuși tatăl său drept copil din flori, trimiterea lui (iarăși la insistența părintelui său) în colonie după ce a spart dintr-o pornire băiețească un magazin se lasă ca o umbră fatidică asupra vieții lui sufletești. Eroul cunoaște un proces de înstrăinare ireversibil. "Nefericita" viață a lui Filimon trebuie considerată, așa cum ne propune și titlul, și ca o anevoioasă cale a cunoașterii de sine. Or, recunoașterea se cere plătită cu vămi, cu trăiri, frământări, cu prețul chiar al propriei vieți. Ca să obții împlinirea (ca om, muncitor, creator) e nevoie de jertfă, și în acest sens pare indiscutabilă retopirea în substanța cărții a mitului meșterului Manole.

Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Editura Arc, Chișinău, 1996, p. 198-199.

Tot despre tragedia războiului e și romanul *Zbor frânt* de V. Beșleagă... Eroul romanului e un copil..., dar un copil care a văzut, a trăit și a simțit la nivelul vârstei lui războiul adevărat și brutalitățile lui. Despărțit de mamă și de frate, Isai îi caută și nimereste pe pozițiile hitleriste. Comandamentul german îl constrânge să asucă informații de pe frontul sovietic, și băiatul nimereste într-un clește mortal, fiind silit să facă naveta între frontul sovietic și frontul hitlerist. La fiecare cotitură a Nistrului, la fiecare pas Isai e pândit de moarte...

Aționând din inițiativă proprie, el trebuie să se descurce singur în situații foarte complicate, unde subterfugiile nu salvează pe nimeni. Eroul se bizuie prin urmare pe forțele și priceperea proprie, pe o experiență de viață foarte redusă, cum poate fi aceea a unui copil, și de aceea momentul dramatic al narațiunii crește. Pus, dacă se poate spune, în fața destinului său, Isai trebuie să lupte cu el ca să-și salveze viața. Prin asta el devine un adevărat erou de roman, adică un personaj care posedă trăsăturile unui erou epic.

... *Zbor frânt* e scris în formă de soliloc... În soliloc gândul nu e elaborat pe cale literară; eroul îl tatonează pe cale vorbită... Solilocul este o modalitate de obiectivare; eroul, vorbind, destăinuindu-se, tânguindu-se ori indignându-se în fața noastră, lasă o mai mare impresie de real decât dacă aceste gânduri și sentimente ar fi expuse în referat autoricesc. În soliloc are contact direct cu eroul fără ecranul interpus al scriitorului...

Beșleagă face una din primele încercări de acest fel...

Vasile Corban *Scrieri alese*, Chișinău, Ed. Literatura artistică, 1983, p. 179-182.

În linii mari *Zbor frânt* e romanul unui destin și al unei suferințe umane, având pronunțate note de eseu. Omenescul e văzut în dimensiunile lui autentice, adevărul psihologic nefiind exagerat sau denaturat — eroul e încercat, firește, de spaimă, dar întreține în sine, netulburată, chemarea vieții. “Isai se îndreaptă de spinare (iar și-a însângerat unghia — afurisita de unghie, că mai bine i-ar cădea cu tot cu deget) și pornește omenește mai departe”. Isai rezistă și se opune războiului, găsind permanent în sine izvoare de viață, între care statornice și fidele sunt dorul de frate și de casă părintească, lupta cu sine, refuzul de a accepta resemnat destinul (refuz simbolizat prin lupta cu șuvoiul în scena finală).

Prozatorul recurge la un mod original de a povesti. El acordă foarte mult spațiu în timp fiecărui moment sufletesc al eroului, fiecărei tresăriri a memoriei. Totul e “mărunțit”, disecat anatomic și analizat scrupulos.

Stările de spirit ale eroului central, ca și ale celorlalți eroi, de altfel, sunt într-o dependență directă de caracterul faptelor și întâmplărilor ce au loc, formând cu ele un tot organic. Războiul este o abatere de la cursul normal al vieții, și omul, fiind aruncat în el, caută — prin voință, forțe supraomenești — să-și mențină echilibrul, să păstreze fiorul vieții, către care tinde permanent. Din acțiunile și trăirile lui Isai desprindem, în primul rând, protestul împotriva războiului, hotărârea de a lupta eroid cu dânsul, de a se sacrifica în numele viitorului (reprezentat de copilul său), apărării luminii și sensului uman al vieții...

Meritul cel mai mare al romanului constă în faptul că nimic nu rămâne neluminat de sufletul eroului, că timpul și mediul se reflectă în el cu mii de fațete și relații, cu luminile și umbrele lor.

Mihai Cimpoi, *Disocieri* Chișinău, Ed. Cartea moldovenească, p. 103-104.

Vladimir Beșleagă vorbește despre război dintr-un unghi de vedere principal nou... Nicăieri în literatura noastră nu găsim o analiză atât de minuțioasă a modului în care războiul se răsfrânge în destinul unui om concret. Isai este contuzionat. Nu l-a contuzionat războiul (ca fenomen abstract totuși), ci oamenii concreți, inclusiv acei pentru care el a pătimit în timpul războiului. Aspectul etic al întâmplărilor, omenia cu multiplele ei fațete sunt probleme esențiale ale romanului... Sinceritatea, cinstea, grija de aproapele, încrederea în om sunt valorile etice spre care tinde Isai și pentru care pledează scriitorul...

Ion Ciocanu, *Vladimir Beșleagă*. - *Limba română*, 1997, nr. 2, p. 161.

... *Ignat și Ana* reflectă zbuciumul general uman din toate timpurile. Oare când omul nu s-a gândit la urmașul său, la cel care îi va continua viața, neamul, ideea, fapta pe pământ?

Tradițiile poporului, folclorul nostru timp de secole parcă au avertizat lumea că e mult prea trist și fără rost să faci umbră pământului fără copii, fără urmași.

Vladimir Beșleagă ca și cum ar porni de la folclor, desfășoară acțiunea în plan real și fantastic, până când acestea se suprapun și se realizează un întreg bine structurat, cu un ritm și un puls al său interior. Autorul creează un roman cu probleme intime, poetic, care la ora actuală are o deosebită căutare...

Deci viața intimă a doi tineri căsătoriți ajunși la un dezichilibru sufletesc din cauză că nu au copii. Prozatorul dă în vileag gândirile, trăirile, crizele sufletești, frământările eroilor. Întreaga colizie din sufletele eroilor se consumă pentru a afla acest echilibru. La prima vedere ai crede că e un caz izolat. Doar în majoritatea familiilor cresc copii. Autorul însă găsește conflictul principal anume în abaterea de la obișnuit. Familia lui Ignat și a Anei constituie acea abatere dramatică de la norma firii...

Pe această cale sinuoasă a aflării echilibrului sufletesc Ignat adesea vorbește cu arătarea băiețelului, acesta ca și cum ar susține axa visului în roman. Tot pe această cale, dar dezvăluind alte trăiri sufletești, o zugrăvește și ne-o prezintă autorul pe Ana.

Versiunea fetei, versiunea lui Ignat, versiunea Anei sunt niște reluări ale aceleiași teme dezvoltate de prozator din alt unghi. Permutarea vinovăției de la un erou la altul pe această axă a căutării echilibrului sufletesc se dezvoltă de la această poveste... la realitate și de la realitate la poveste...

Până la urmă Ignat își găsește echilibrul.

Acestea au loc între vis și realitate...

Andrei Hropotinschi, *Treptele creației — trepte ale măiestriei*, Chișinău, Ed. Literatura artistică, 1981, p. 179-183.

Ignat și Ana... tratează problema existenței, consolidării și vitalității familiei, ni se adresează direct și nouă, viitorilor pedagogi și întemeietori de tinere familii. Vom avea de lucrat atât cu elevii, cât și cu părinții lor. Vom avea a ne crește propriile odrasle. Iar toate acestea necesită o înaltă conștiință și responsabilitate. În *Ignat și Ana* apare o familie contemporană în plin frământ. Autorul folosește materialul concret: povestea acestei familii fără copii, concomitent acordând teme

un sens mai adânc, sugerându-ne cuprinderile unui zbucium general uman, vechi de când lumea, căci oare în care timpuri omul nu s-a gândit la urmașul său, la cel ce-i va continua viața, neamul, idealul, fapta? Și reușita prozatorului se conturează anume datorită împletirii faptului concret de viață contemporană cu exemplele auzite din bătrâni, oferite de folclor, cu cele înmagazinate în înțelepciunea populară, exemple despre rostul vieții omenești continuate prin urmași (*Eleonora Arnăut*).

...Ajungând la finalul subiectului, avem a ne bucura că eroii, trecând prin grele încercări, au reușit să rămână onești pe drumul lor de căutare a fericirii — au rămas fideli dragostei. Cu o bucurie nostalgică, dacă aș putea să mă exprim astfel, acceptăm îndelungatele meditații ale lui Ignat despre sensul vieții (*Nina Făinescu*).

În *Ignat și Ana* casa apare în două sensuri: unul concret, altul simbolic. Pe de-o parte, la propriu, casa este amenințată cu distrugerea, neîncadrându-se în noua arhitectonică a satului, pe de altă parte, simbolic, casa are a se ruina ca lăcaș al familiei, în care nu se aude glas de copil... În roman sunt frecvente simbolurile. Noi, cititorii, căutăm să le pătrundem sensurile, să le găsim explicațiile veridice. Astfel, presupun că lacrimile bărbatului și ale femeii, lacrimi care ar putea înlocui apa întremătoare, apă vie, despre care povestește o bătrână în visul lui Ignat, simbolizează și ele ceva și anume — înțelepciunea, răbdarea, iscusința membrilor familiei de a menține căldura casei, de a-și trăi viața armonios (*Aurelia Guma*).

Romanul trezește multe întrebări, însă noi, deocamdată, n-am găsit răspuns la toate — autorul ne invită să medităm, ne lasă inițiativa de a întregi liniile de subiect. Dar un lucru ne este absolut clar: mesajul instructiv al romanului pledează pentru trăinicia căsniciei, pentru orientarea tinerilor însurăței spre înfruntarea greutăților, căci cuibul conjugal nu presupune doar existența fără nori. Iar frământările sufletești ale eroilor care au reușit până la urmă să-și păstreze integră puritatea morală, demnitatea ne vor ajuta și pe noi să găsim răspunsuri la multe întrebări ce ni le va pune în față viața (*Zinaida Iacob*).

Leo Butnaru, *Pledoare pentru veridicitate*. - *Patrimoniul*, nr. 1, Chișinău, Ed. Literatura artistică, 1987, p. 316-318.

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	3
ZBOR FRÂNT	7
IGNAT ȘI ANA	219
<i>Aprecieri critice</i>	415

V l a d i m i r B e ș l e a g ă

ZBOR FRÂNT. IGNAT ȘI ANA

ROMANE

Apărut: 1997. Format: 70x108^{1/32}

Coli tipar: 18, 55. Coli editoriale: 17, 50. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editură «LITERA»

str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chișinău, MD 2005, Republica Moldova

Operator: *Vitalie Eșanu*

Tehnoredactor: *Adrian Cozma*

Corector: *Raisa Coșcodan*

Redactor: *Ion Ciocanu*

Editor: *Anatol Vidrașcu*

Tiparul executat sub comanda nr. .

Concernul "PRESA", str. Vlaicu Pârcălab, nr. 45,
Chișinău, MD 2012, Republica Moldova

Biblioteca școlarului

AU APĂRUT:

1. **Mihai Eminescu** Luceafărul. Poezii antume
2. **Mihai Eminescu** Memento mori. Poezii postume
3. **Mihai Eminescu** Geniu pustiu. Proză literară
4. **Vasile Alecsandri** Înșiră-te, mărgărite
5. **Ion Creangă** Scrieri
6. **Constantin Negruzzi** Negru pe alb
7. **Ioan Slavici** Mara
8. **Ioan Slavici** Moara cu noroc
9. **Mihail Sadoveanu** Baltagul
10. **Mihail Sadoveanu** Țara de dincolo de negură
11. **Liviu Rebreanu** Pădurea spânzuraților
12. **Liviu Rebreanu** Ciuleandra. Catastrofa și alte nuvele
13. **George Bacovia** Plumb
14. **George Coșbuc** Fire de tort
15. **Calistrat Hogaș** Pe drumuri de munte
16. **Octavian Goga** Ne cheamă pământul
17. **Garabet Ibrăileanu** Spiritul critic în cultura românească
18. **Garabet Ibrăileanu** Scriitori români
19. **Alexandru Macedonski** Excelsior
20. **Tudor Arghezi** Cuvinte potrivite
21. **Vasile Voiculescu** Destin
22. **Barbu Delavrancea** Apus de soare
23. **William Shakespeare** Romeo și Julieta
24. **Ștefan Octavian Iosif** Cântec sfânt
25. **Ion Barbu** Joc secund
26. **Ion Agârbiceanu** Fefelega
27. **Constantin Stamatî** Imnul lăutei românești
28. **Ion Luca Caragiale** Comedii. Momente
29. **George Topârceanu** Cocostârcul albastru
30. **Lucian Blaga** În marea trecere
31. **Ana Blandiana** La cules îngerî
32. **Nicolae Labiș** Moartea căprioarei. Poezii
33. **Gheorghe Tomozei** Miradoniz. Altaîr
34. **Neagoie Basarab** Învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Theodosie
35. **Gheorghe Asachi** Cântecul cignului

36. **Anatol Baconsky** Fluxul memoriei
37. **Fănuș Neagu** Zeul ploii
38. **Dimitrie Cantemir** Descrierea Moldovei
39. **Bogdan Petriceicu Hasdeu** Poezie. Proză. Dramaturgie
40. **Augustin Buzura** Vocile nopții (2 volume)
41. **Victor Eftimiu** Cocoșul negru
42. **Ștefan Augustin Doinaș** Voluptatea limitelor
43. **Daniel Défoe** Robinson Crusoe
44. **Robert Louis Stevenson** Insula comorilor
45. **Grigore Vieru** Acum și în veac
46. **George Meniuc** Interior cosmic
47. **Geo Bogza** Cartea Oltului
48. **Mateiu Ion Caragiale** Craii de Curtea-Veche
49. **Eugen Jebeleanu** Hanibal
50. **Alexandru Vlahuță** Iubire
51. **Perpessicius** Articole și studii
52. **Dumitru Radu Popescu** Teatru
53. **Duiliu Zamfirescu** Viața la țară
54. **Constantin Cantacuzino** Istoria Țării Românești
55. **Șota Rustaveli** Voinicul în piele de tigru
56. **Anton Pann** Povestea vorbii
57. **Ion Budai-Deleanu** Țiganiada
58. **Panaït Istrati** Ciulinii Bărăganului
59. **Ghoethe** Faust
60. **Nichita Stănescu** Necuvintele
61. **Leonid Dimov** Carte de vise
62. **Ion Neculce** Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat. O samă de cuvinte (2 volume)
63. **Dimitrie Bolintineanu** Legende istorice
64. **Herbert Wells** Omul invizibil
65. **N.V. Gogol** Suflete moarte
66. **Ion Pilat** Limpezimi
67. **I.A.I. Brătescu-Voinești** Întuneric și lumină
68. **Alexandre Dumas-fiul** Dama cu camelii
69. **Alecu Donici** Scrieri
70. **Șerban Cioculescu** Varietăți critice
71. **G. Călinesacu** Enigma Otiliei (2 volume)
72. **Jules Verne** Insula misterioasă (2 volume)
73. **Alexandre Dumas** Regina Margot (2 volume)
74. **Ioan Alexandru** Imne
75. **Ion Minulescu** Nu sunt ce par a fi

76. **Ion Minulescu** Corigent la limba română
77. **Mihail Kogălniceanu** Scrieri literare, sociale și istorice
78. **Ion Băieșu** Boul și vițelii. Piese
79. **Mark Twain** Aventurile lui Tom Sawyer
80. **Mark Twain** Aventurile lui Huckleberry Finn
81. **Mark Twain** Prinț și cerșetor
82. **Hector Malot** Singur pe lume (2 volume)
83. **Jules Verne** Căpitan la 15 ani
84. **Ana Blandiana** Geniul de a fi

ÎN CURS DE APARIȚIE:

1. **Mihai Eminescu** Între Scyla și Charybda. Publicistică
2. **Basmе populare românești**
3. **George Topârceanu** Minunile sfântului Sisoe
4. **Nicolae Esinencu** Copacul care ne unește
5. **D. R. Popescu** Vânătoarea regală
6. **Nicolae Iorga** Istoria literaturii românești
7. **Nicolae Bălcescu** Românii subț Mihai-voievod viteazul
8. **G. Călinescu** Viața lui Mihai Eminescu
9. **G. Călinescu** Istoria literaturii române
10. **Mioara Avram** Ortografie pentru toți
11. **Paul Zarifopol** Pentru arta literară
12. **Sorin Titel** Femeie, iată fiul tău! (2 volume)
13. **Grigore Ureche** Letopisețul Țării Moldovei
14. **Miron Costin** Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor
15. **Tudor Vianu** Arta prozatorilor români
16. **Jonathan Swift** Călătoriile lui Gulliver
17. **Petre Ispirescu** Legende sau basmele românilor
18. **Basmе populare românești**
19. **Proverbele românilor**
20. **Titu Maiorescu** Critice
21. **Liviu Rebreanu** Ion
22. **Liviu Rebreanu** Răscoala
23. **Ion Caraion** Dragostea e pseudonimul morții
24. **Jules Verne** Copiii căpitanului Grant (2 volume)
25. **Vasile Alecsandri** Sânziana și Pepelea. Despot vodă
26. **Vasile Alecsandri** Chirița în Iași sau Două fete și o neacă
27. **Vasile Alecsandri** Buchetiera de la Florența
28. **Anton Holban** O moarte care nu dovedește nimic
30. **Ion Heliade-Rădulescu** Versuri și proză
31. **G. Călinescu** Viața lui Ion Creangă

ÎN PREGĂTIRE:

1. **Dimitrie Cantemir** Istoria Ieroglifică
2. **Gib Mihăescu** Rusaica
3. **Poveștile lumii**
4. **Barbu Delavrancea** Între vis și viață
5. **Legende populare românești**
6. **Constantin Dobrogeanu-Gherea** Studii critice
7. **Nicolae Filimon** Ciocoi vechi și noi
8. **Grigore Alexandrescu** Poezii. Proză
9. **Emil Gârleanu** Nuvele și schițe
10. **Alexei Mateevici** În zarea anilor
11. **Eugen Lovinescu** Istoria literaturii române contemporane
12. **Dumitru Matcovschi** Rădăcini
13. **Serafim Saka** Vămile. Linia de plutire
14. **Alecu Russo** Cântarea României
15. **Theophile Gautier** Căpitanul Fracasse
16. **N. V. Gogol** Taras Bulba
17. **Lewis Carrol** Alisa în Țara Minunilor
18. **N. Gane** Stejarul din Borzești
19. **Harriet Beecher-Stowe** Coliba unchiului Tom (2 volume)
20. **Karl May** Winnetou (5 volume)
21. **I.L. Caragiale** Momente
22. **Antoine de Saint-Exupery** Pământ al oamenilor
23. **Alexandr Beleaev** Omul-amfibie. Capul profesorului Dowell
24. **Petre Dulfu** Isprăvile lui Păcală
25. **Victor Hugo** Legenda secolelor
26. **Walter Scott** Ivanhoe
27. **Honoré de Balzac** Eugenie Grandet
28. **Antoin de Saint-Exupéry** Pământ al oamenilor
29. **A.P. Cehov** Schițe și nuvele
30. **F.M. Dostoevskii** Demonii
31. **A.S. Pușkin** Fata căpitanului
32. **Cântece bătrânești**
33. **Balade populare românești**
34. **O mie și una de nopți** (Povești arabe)

Casa de editură «*Litova*», str. Hasdeu nr. 2, Chișinău, 2005, Republica Moldova,
tel. (022) 24-26-22, 24-00-36, 24-00-84; fax 24-23-30.